Journal of MCU

PEACE STUDIES

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

ISSN : 2985-1556 (Online)

Vol. 13 No. 5 (September-October 2025)
ปีที่ 13 ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม2568)

หลักสูตรสันติศึกษา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

Journal of MCU Peace Studies

ปีที่ 13 ฉบับที่ 5 (กันยายน - ตุลาคม 2568)

Vol. 13 No. 5 (September – October 2025)

ISSN: 2985-1556 (Online)

● วัตถุประสงค์

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร กำหนดเผยแพร่ปีละ 6 ฉบับ (ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม) ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าและเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา

วารสารมุ่งเน้นบทความทางด้านพระพุทธศาสนา สันติศึกษา สังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร

The Journal of MCU Peace Studies published 6 time per year (1st issue January - February, 2nd issue March - April, 3rd issue May - June, 4th issue July - August, 5th issue September – October and 6th issue November- December). It aims to promote research and disseminate academic and research articles for researchers, academicians, lecturers and graduate students.

The Journal focuses on Buddhism, Peace Studies, Sociology, Liberal Arts and Multidisciplinary of Humanities and Social Sciences. All the articles published are peer-reviewed by at least two experts. The articles are in both Thai and English.

The articles, submitted for The Journal of MCU Peace Studies, should not be Previously published or under consideration of any other journals. The author should carefully follow the submission instructions of The Journal of MCU Peace Studies including the reference style and format.

Views and opinions expressed in the articles published by The Journal of MCU Peace Studies, are of responsibility by such authors but not the editors and do not necessarily reflect those of the editors.

- **เจ้าของ**
  หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
  สาขาวิชาสันติศึกษา
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  อาคารเรียนรวม ห้อง D 423 79 หมู่ที่ 1
  ถนนพหลโยธิน ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
  จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
  โทรศัพท์ 035248000 ต่อ 8528,
  082-551-5991, 084-320-3962
  journalpeacemcu@gmail.com
  โทรสาร: 035-248000 ต่อ 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace

- **ที่ปรึกษา**
  อธิการบดี
  รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ
  คณบดีคณะพุทธศาสตร์
  คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
  เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า
  เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

- **บรรณาธิการบริหาร**
  พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **กองบรรณาธิการ**
  พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
  พระครูปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญฺโญ, ดร.
  มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Owner**
  Master of Arts Program in Peace Studies,
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Zone D, D423 4th floor, School Building,
  79 M.1, Phahon Yothin Road, Lam Sai,
  Wang Noi, Phra Nakhon Si Ayutthaya,
  13170, Thailand.
  Tel: + 66 35 248 000 ext. 8528
  082-551-5991, 084-320-3962
  journalpeacemcu@gmail.com
  Fax: + 66 35 248 000 ext. 8528
  https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace

- **Advisors**
  The Rector
  Vice-Rector for Academic Affairs
  Dean, Faculty of Buddhism
  Dean, Graduate School
  The Secretary-General of King Prajadhipok's Institute
  The Secretary-General of the Office of the Judiciary

- **Executive Editor**
  Prof.Dr. Phra Medhivajarapundit
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **Editorial Board**
  Dr.Phra Pramote Vadakovido
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University
  Phrakrupalad Adisak Vajirapañño
  Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผศ.ดร.ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ **Asst.Prof.Dr.Khantong Wattanapradith**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย *Mahachulalongkornrajavidyalaya University*
นายสุชญา ศิริธัญภร **Mr.Suchaya Siritanyaporn**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย *Mahachulalongkornrajavidyalaya, University*
ผศ.ดร.อุทัย สติมั่น **Asst.Prof.Dr.Uthai Satiman**
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย *Mahachulalongkornrajavidyalaya, University*
รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา **Assoc.Prof.Dr.Rattana Panyapa**
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี *Ubon Ratchathani Rajabhat University*
รศ.ดร.นิศานาจ โสภาพล **Assoc.Prof.Dr.Nisanart Sopapol**
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี *Ubon Ratchathani Rajabhat University*
ผศ.ดร.ไกรฤกษ์ ศิลาคม **Asst.Prof.Dr.Krairoek Silakom**
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี *Udon Thani Rajabhat University*
ผศ.ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว **Asst.Prof.Dr.Pramote Yotkaew**
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต *Suan Dusit University*
ผศ.ดร.สัญญา เคณาภูมิ **Asst.Dr.Sanya Kenaphoom**
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม *Rajabhat mahasarakham University*
ผศ.ดร.พัทธ์ธีรา นาคอุไรรัตน์ **Asst.Prof.Dr.Padtheera Narkurairattana**
มหาวิทยาลัยมหิดล *Mahidol University*
ดร.ชลัท ประเทืองรัตนา **Dr.Chalat Pratheuangrattana**
สถาบันพระปกเกล้า *King Prajadhipok's Institute*

รศ.ดร.พิมลพรรณ เพชรสมบัติ **Assoc.Prof.Dr.Pimolpun Phetsombat**
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี *Rajamangala University of Technology Thanyaburi*
ดร.สุรชัย พุดชู **Dr.Surachai Phutchu**
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย *Mahamakut Buddhist University*

- **ฝ่ายประสานงานและจัดการ** **Coordination and Management**

ดร.ประดิสิษฐ์ ประคองสาย, Dr. Pradisist Prakongsai,
มือถือ: 082-551-5991 Line ID: ohho456 Tel. 082-551-5991 Line ID: ohho456
อีเมลล์: Pradisist.pra@mcu.ac.th Email: Pradisist.pra@mcu.ac.th
นายสมพร หลังแก้ว, Mr. Somporn Langkeaw,
มือถือ: 084-320-3962 Line ID: Tom77725 Tel. 084-320-3962 ID line: Tom77725
อีเมลล์: Somporn.lang@mcu.ac.th Email: Somporn.lang@mcu.ac.th

- **ฝ่ายกฎหมาย (Law Department)**
  ดร.คชาภรณ์ คำสอนทา: Dr.Kachaporn Kumsonta
- **ออกแบบปก (Cover designed)**
  พระมหาปิยะนัฐ ปิยรตโน (โสมา): Phramaha Piyanat Piyaratano (Soma)
- **จัดรูปเล่ม (Content designed)**
  ดร.ประดิสิษฐ์ ประคองสาย, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Dr. Pradisist Prakongsai
  นายสมพร หลังแก้ว, ผู้ช่วยบรรณาธิการ: Mr. Somporn Langkaew

กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
ฉบับที่ 3 พฤษภาคม – มิถุนายน
ฉบับที่ 4 กรกฎาคม – สิงหาคม
ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม
ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน – ธันวาคม

วารสารกำหนดระบบการอ้างอิงเป็น APA เอกสารอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายบทความผู้เขียนจะต้องปรับเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด เพื่อพัฒนาวารสารในการเตรียมเพื่อเข้าสู่ฐาน ACI และ Scopus ต่อไป

ตั้งแต่ ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2562) เป็นต้นไป ได้ยกเลิกการตีพิมพ์รูปเล่มที่เป็นเอกสาร โดยจะเผยแพร่เฉพาะฉบับออนไลน์เพียงช่องทางเดียว สามารถดาวน์โหลดได้ที่ https://www.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/index

บทบรรณาธิการ

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสนับสนุน ส่งเสริมให้คณาจารย์บุคลากร เจ้าหน้าที่ นิสิต และผู้สนใจ ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยได้เสนอและเผยแพร่บทความ ได้แก่ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์หนังสือ บทความปริทรรศน์ และบทความพิเศษ ที่ได้มาตรฐานสู่สาธารณชน รวมทั้งยกระดับผลงานทางวิชาการให้ได้รับการยอมรับในระดับชาติและนานาชาติ ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างหลากหลาย และที่สำคัญองค์ความรู้ดังกล่าวจะเป็นแนวทางไปสู่การบูรณาการ เพื่อการพัฒนาส่งเสริมสันติวิธี เนื่องจากสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จนเกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและความเหลื่อมล้ำในสังคม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาการอยู่ร่วมกันของสมาชิกที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรมและภาษา เป็นต้น อันก่อให้เกิดแนวโน้มนำไปสู่ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างของสังคม หลักสูตรสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้จัดทำวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร เพื่อให้เป็นตลาดวิชาการ และเป็นช่องทางแห่งการค้นหาและรวบรวม แนวคิด ทฤษฎี หลักการ แนวทาง กระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนในการจัดการความขัดแย้งและหลักการ แนวทางในการเสริมสร้างสันติวิธี เพื่อพัฒนาไปสู่สันติสุขหรือสันติภาพ ดังนั้น ชุดองค์ความรู้จากบทความวิชาการ บทความวิจัย เป็นต้น ที่ทางวารสารได้รับตีพิมพ์เผยแพร่จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ หลากหลายสาขามาไว้ด้วยกัน จะเกิดการสร้างสรรค์และค้นพบเครื่องมือการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี จะทำให้บุคคล องค์กร สังคม ชุมชน สังคม หรือประเทศชาติให้เกิดสันติสุขได้ อีกทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันหรือเตรียมความพร้อมให้กับบุคคลหรือสังคมเพื่อเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง ความรุนแรงที่จะตามมา

ทั้งนี้ วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้เปิดรับบทความด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา ปรัชญา สันติศึกษา สังคมวิทยา นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาชุมชม การศึกษา จิตวิทยา และรวมถึงสหวิทยาการเชิงประยุกต์ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับๆ ละ 33 บทความ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่าน ทั้งนี้เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ปีที่ 13 ฉบับที่ 5 (กันยายน - ตุลคม 2568) เป็นฉบับที่ผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ จัดว่าเป็นผลงานที่ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องในเชิงวิชาการ ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ที่มุ่งพัฒนามหาวิทยาลัย เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาระดับนานาชาติ โดยจัดการศึกษาและพัฒนาองค์ความรู้บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้นำไปสู่การพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนซึ่งวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ได้รับความไว้วางใจ และความเชื่อถือของนักวิชาการ ดังจะเห็นได้จากบทความที่นำมาเผยแพร่เป็นบทความวิจัย และบทความวิชาการที่มาจากหลากหลายสถาบันหรือหน่วยงานที่ได้เข้าร่วมตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ซึ่งเป็นการเอื้อเฟื้อแบ่งปันชุดองค์ความรู้เชิงวิชาการ เพื่อจะร่วมกันพัฒนาชีวิต องค์กร ชุม และสังคม ให้เจริญน่าอยู่อาศัยอย่างอารชนยิ่งๆ ขึ้นไป

กองบรรณาธิการวารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ขอขอบพระคุณผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ ตลอดจนนิสิต นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ให้ความสนใจส่งบทความวิชาการเข้ามาร่วมตีพิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้ และกองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกผู้ติดตามอ่านทุกท่าน หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นกองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดียิ่ง

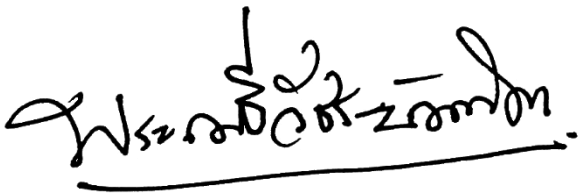

(พระเมธีวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.)
บรรณาธิการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	(5)
บทความวิจัย: Research Articles	
Mindfulness, Wisdom and Loving-Kindness (MWL) Meditation and Its Role in Enhancing Family Cohesion and Mental Well-Being *Nattaya Waewsawat and Phramaha Weerasak Abhinandavedi*	**1796-1807**
Investigation Language Teaching Styles and Strategies: A Case Study of a Professional Filipino Teacher of English Teaching in Thailand *Sirikarn Thongmak*	**1808-1816**
Development of a Hybrid Course Management Model to Enhance Uniball Skills for Students in Jiangxi Environmental Engineering Vocational College *Xie Xiaohui, Supeerapat Pimmas and Theeraphab Phetmalaikul*	**1817-1825**
Talent Management in Creating Competitive Advantage for Government and Private Organizations, Bangkok Metropolitan *Chinnawat Kalyanamitra, Satit Niyomyaht, Kamolporn Kalyanamitra, and Tassanee Lakkhanapichonchat*	**1826-1838**
Enhancing English Language Teaching through Digital Transformation in Higher Education: A Case Study of Chiang Rai Rajabhat University *Natthaphon Santhi and Sirikanya Dawilai*	**1839-1849**
การปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง : บทบาท จริยธรรม และความท้าทาย *สุวรา แก้วนุ้ย*	**1850-1862**
การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษา ในประเทศลาว. *สมพาวัน คำสาง, สยาม แกมขุนทด, ชัยวิชิต เชียรชนะ และ เมธา อึ่งทอง*	**1863-1876**
ความคิดเห็นของผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมพิเศษประเภทงานอีเว้นท์ *อัศวิน แสงพิกุล*	**1877-1888**

เรื่อง	หน้า
การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 *พร้อมพงศ์ นันทเวช และ สกนธ์ชัย ชะนูนันท์*	1889-1902
ผลของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช โดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ *วชิรพร โชติพานัส, ชาริน สุวรรณวงศ์ และ นฤมล พระใหญ่*	1903-1916
ข้อเสนอหลักทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่ดี *ธิติ ไวกวี*	1917-1930
กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 *เสน่ห์ คำสมหมาย*	1931-1943
รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน *สิทธิชัย ภคภัทร, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, วรรณวิศา สืบนุสรณ์ คล้ายจำแลง และ ธนนันท์ ธนารัชตะภูมิ*	1944-1956
รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี *อัญชลี รัตนะ และ ดังนภสร ณ ป้อมเพชร*	1957-1969
การตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน *อ้อมใจ พลกายา, สันติ ศรีสวนแตง และ ประสงค์ ตันพิชัย*	1970-1985
รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 *ธิดา วิสาพรม, ธีรวุฒิ เอกะกุล และ จำลอง วงษ์ประเสริฐ*	1986-2000
การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย *กัลยกร ภักดี, ชาติชาย ม่วงปฐม และ พรชุลี ลังกา*	2001-2014
การศึกษาความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ “ยาหม่องมณีหอม” บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง *วิสุทธิณี ธานีรัตน์ และ ณรงค์ฤทธิ์ ปริสุทธิ์กุล*	2015-2026

เรื่อง	หน้า
การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี *อัจฉราวรรณ สุขเกิด*	2027-2039
การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด *ไชยรักษ์ จวนสาง, หรรษกร วรรธนะสาร และ อรุณรัตน์ คำแหงพล*	2040-2053
การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 *จำรูญ มลิพันธ์*	2054-2068
การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน *ปัญม์ณิสาธ์ องค์ปรัชญากุล*	2069-2080
องค์ประกอบและแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน *พัชริดา ลำนักเนตร, โสภา อำนวยรัตน์, สันติ บูรณะชาติ และ น้ำฝน กันมา*	2081-2094
การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิง ในกรุงเทพมหานคร *พรศักดิ์ อัจฉริยะประดิษฐ์, กมลพร กัลยาณมิตร, สถิตย์ นิยมญาติ และ ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช*	2095-2108
การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย *ประสิทธิ์ ถาวร, กมลพร กัลยาณมิตร, สถิตย์ นิยมญาติ และ ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช*	2109-2122
รูปแบบการป้องกันอัคคีภัยของวัดในพระพุทธศาสนา : ศึกษากรณี วัดในเขตพื้นที่บางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร *มนัส รุ่มรวย*	2123-2134
ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษา : โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา *เบญจรัตน์ ราชฉวาง*	2135-2151
รูปแบบการสร้างความเข้มแข้งของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม *พัชรี เกษรบุญนาค, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี และ พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร*	2152-2164

เรื่อง	หน้า
รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียน ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน *ผกามาศ จินดามัง และ จิติมา วรรณศรี*	2165-2177
การพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทยด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ *พระมหาพงษ์เดช เหล่าสุนา, คชา ปราณีตพลกรัง แสงอาทิตย์ ไทยมิตร และ อานันท์ กรมน้อย*	2178-2189
การจัดสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบาง หลังยุคโควิด-19 *ปริญญา ตรีธัญญา, ประจวบ ประเสริฐสังข์, เกษฎา ผาทอง และ สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์*	2190-2202
การพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร *ปุณิกา หงษ์อุดร, นิศานาจ โสภาพล และ จุฑามาศ ชมผา*	2203-2216
การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี *ญาณิศากรณ์ สกุลศุภมณี และ พระครูสังฆกิจดิลก*	2217-2232

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร
เป็นสมาชิกเครือข่ายวารสารวิชาการ
ด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ (JSH)

Mindfulness, Wisdom and Loving-Kindness (MWL) Meditation and Its Role in Enhancing Family Cohesion and Mental Well-Being*

Nattaya Waewsawat and Phramaha Weerasak Abhinandavedi
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: nattaya@example.com

Abstract

This study examines how Mindfulness, Wisdom, and Loving-kindness (MWL) meditation can be a crucial tool for families with children who have unique requirements. This study, grounded in Buddhist psychology and peace studies, aimed to: (1) To study the difficulties and obstacles experienced by families caring and scientific knowledge for parenting of special needs children; and (2) To study the family caring aims to happiness and the meditation courses for the families based on Buddhist scripture. Conducted by the Buddhamahametta Foundation, the study utilized a qualitative approach involving 21 caregiving families and 10 interdisciplinary specialists, Buddhist teachings, paediatric care, expressive therapy, education, and the Founder of BaanMaeNok Learning Centre of Persons with Disabilities Association. Data was collected through a questionnaire and focus groups discussion.

The MWL program incorporated fundamental Buddhist practices such as mindfulness breathing, loving-kindness chanting, and contemplative reflections, specifically designed to enhance emotional regulation and foster family harmony. Findings revealed that families frequently struggle with emotional exhaustion, financial hardships, and social disconnection. Nonetheless, MWL practices significantly enhanced emotional awareness, compassionate communication, and mental resilience. Feedback after the course revealed a heightened sense of inner peace, improved caregiving perspectives, and a feeling of spiritual continuity through the daily application of MWL techniques. Participants also mentioned an enhanced feeling of community and shared understanding during the group meditation sessions. The study emphasizes MWL meditation as a culturally pertinent and psychologically advantageous instrument for promoting peace within caregiving settings. Its brief, structured format provides enduring emotional and spiritual support, aligning traditional Buddhist teachings with the contemporary needs of family care. These results highlight the necessity of incorporating spiritually based interventions into broader caregiving frameworks.

Keywords: Mindfulness; Wisdom; Loving-kindness; Family Cohesion; Buddhist Meditation; Mental Well-Being

*Received May 10, 2025; Revised June 27, 2025; Accepted July 17, 2025

Introduction

The care of children with special needs involves profound responsibilities, typically borne by families under considerable emotional, financial, and social strain. Globally, these families confront persistent stressors such as emotional exhaustion, economic hardship, and inadequate access to specialized educational and healthcare services Kumari et al., (2024). This burden disproportionately impacts caregivers, who often experience heightened psychological distress driven by cultural expectations and insufficient systemic support Koç et al., (2024).

While empirically supported parenting programs are available, many fall short in addressing the deeper emotional and existential dimensions of caregiving Iovino et al., (2021). In cultural contexts where spirituality is an integral part of daily life such as in Thailand Buddhist teachings offer a compelling, culturally attuned approach to fostering caregiver resilience and psychological well-being.

This study examines an integrative caregiving framework based on three foundational principles of Buddhist practice: **Mindfulness (Sati)** Nanamoli and Bodhi (1995), **Wisdom (Paññā)** Nanamoli and Bodhi (1995), and **Loving-kindness (Mettā)** Salzberg and Kabat-Zinn (2004). Together, these principles integrate emotional regulation, practical insight, and compassionate relationships into a unified model of caregiving.

Mindfulness (Sati) cultivates non-judgmental awareness of the present moment, enabling caregivers to recognize and regulate their emotions while reducing reactive behaviors.

Wisdom (Paññā) nurtures insight into suffering (*dukkha*), impermanence (*anicca*), and non-self (anattā), fostering a deeper acceptance of life's challenges and promoting inner equanimity.

Loving-kindness (Mettā) encourages unconditional compassion toward oneself and others, transforming stress, frustration, and resentment into empathy and emotional resilience.

Rooted in both Buddhist psychology and contemporary contemplative science, the MWL framework offers a sustainable and spiritually coherent model of caregiving. When practiced consistently, these principles support emotional clarity, relational harmony, and a renewed sense of dignity in the caregiving experience.

This research focuses on the **Buddhamahametta Foundation**, a community-based organization in Thailand that incorporates the MWL framework into its meditation programs and caregiver support initiatives. Through structured spiritual practices such as guided breathing, chanting, and devotional song (*Dhamma Gita*) the Foundation provides essential emotional and spiritual resources for families navigating the complexities of disability care.

This study, therefore, seeks to systematically evaluate the therapeutic effectiveness and cultural relevance of the MWL caregiving intervention. Situated within the wider framework of Thai Buddhist tradition and peace psychology, this research adds to the growing

academic conversation regarding the impact of contemplative practices on improving caregiver well-being.

Objectives of the Research

1. To study the difficulties and obstacles experienced by families caring and scientific knowledge for parenting of special needs children.

2. To study the family caring aims to happiness and the meditation courses for the families based on Buddhist scripture.

Research Methodology

The research employed purposive sampling to engage two distinct participant groups: (1) 21 families currently participating in the MWL meditation program for special needs caregiving at the Buddhamahametta Foundation, and (2) 10 subject matter experts from diverse backgrounds who provided comprehensive insights into care, mental health, and Buddhist practices.

Details of Key Informants and Experts:

- Senior monk and mindfulness instructor.
- Specialist in Mahayana Buddhism and family dharma practice.
- Founder of BaanMaeNok Learning Centre for persons with disabilities.
- Educator and owner of a Kumon tutorial school experienced in adaptive teaching.
- Dhamma singer and voice coach integrating MWL into artistic practice.
- Former nurse with corporate healthcare experience, offering insight into caregiver health.
- Holistic medicine advocate and Buddhist scholar.
- Paediatrician and expressive therapist specializing in developmental disorders.
- Military doctor and behavioural science expert.

These experts contributed critical perspectives during focus group discussions, particularly regarding the integration of Buddhist teachings into contemporary caregiving practices.

1. Prior to fieldwork, the researcher conducted a comprehensive review of academic, clinical, and Buddhist literature. Key areas of focus included mindfulness-based stress reduction (MBSR), Buddhist peace psychology, and the caregiving dynamics within families of children with special needs.

2. Field Study: The intervention was conducted at the BaanMaeNok Learning Centre, a facility serving individuals with disabilities. The core activity involved a one-day MWL meditation session tailored for families caring for children with developmental or cognitive challenges.

3. Key Informants: The 21 participating families served as primary informants, selected through purposive sampling to ensure diversity in socioeconomic background, caregiving responsibilities, and caregiving duration. Additionally, the 10 subject matter experts were engaged to contribute multidisciplinary perspectives.

4. Research Instruments: Two main tools were used: a structured questionnaire and focus group discussions. The questionnaire assessed emotional, psychological, and experiential changes following the MWL session, while the focus groups explored broader themes such as caregiving, spirituality, and the perceived benefits of MWL practices.

5. Data Collection: Data were collected after the one-day course. All family participants completed the questionnaire, and selected family representatives along with all 10 experts joined the focus group discussions.

6. Data Analysis: A qualitative thematic analysis was conducted. Data were coded line-by-line to identify recurring themes, emotional patterns, and behavioral trends. Cross-validation was performed by triangulating data from questionnaires, focus group transcripts, and observational field notes to enhance credibility and validity.

7. Summary and Presentation: Findings were synthesized and organized into thematic categories with accompanying visual representations. These results illustrated the effects of MWL meditation on family well-being, stress management, and spiritual development, and were interpreted within the frameworks of Buddhist psychological theory and contemporary caregiving research.

Research Results

The results are presented below, categorized according to the study's two primary objectives.

The 1st objective: To study the difficulties and obstacles experienced by families caring and scientific knowledge for parenting of special needs children.

1. Challenges Faced by Families

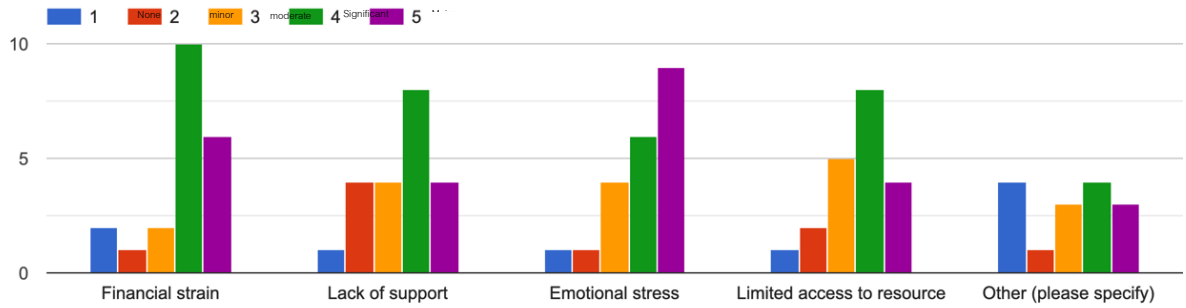

Figure 1: Reported challenges when caring for a child with special needs (1= Not a challenge and 5= Major challenge)

Based on survey responses, the primary challenges faced by families caring for children with special needs include emotional burdens, financial constraints, limited access to resources, and insufficient social support. Among these, emotional strain and financial hardship emerged as the most pressing concerns. As shown in Figure 1, 10 respondents rated financial difficulties at level 4, and 6 considered it a level 5 issue (indicating a major challenge). Emotional strain also received a high number of level 5 ratings, reflecting its pervasive impact. These findings highlight the substantial psychological and economic pressures experienced by caregiving families. This assessment aligns with the conclusions of Kumari et al. (2024) and Koç et al. (2024), who identified emotional exhaustion and financial strain as prominent stressors for caregivers of children with special needs. Henning-Smith and Lahr (2021) further underscored the multifaceted nature of caregiving challenges, including elevated psychological stress and diminished care quality, issues that are particularly acute in rural and underserved communities. Additional insights are offered by Simione et al. (2024), who examined the systemic barriers families encounter when accessing autism-related support services, and Singh et al. (2023), whose findings demonstrated that mindfulness interventions significantly enhanced caregiver well-being and improved the quality of life for individuals on the autism spectrum.

2. Observed Post-Course Behavioural Shifts

Field observations and follow-up narratives revealed that many families described using breathing techniques during stressful moments, engaging in nightly *Dhamma Gita* sessions with their children, and approaching caregiving with increased compassion. During focus group discussions, caregivers emphasized how these simple yet meaningful practices helped reduce reactive behaviors and cultivate more peaceful home environments. A recurring theme that emerged was the transformation of caregiving from a burdensome duty into a journey of personal and spiritual growth.

3. Community Bonding and Empowerment

The seminar fostered a strong sense of solidarity and companionship among participants. Attendees reported feelings of togetherness, mutual encouragement, and validation through the sharing of personal caregiving experiences. Although informal and temporary, this community served as an emotional support system, offering insights that extended beyond individual households and contributing to participants' overall well-being.

These observations underscore the multifaceted impact of the MWL course, not only on individual emotional states but also on family dynamics and community connections. Though brief in duration, the program planted meaningful seeds of transformation, rooted in both psychological principles and Buddhist spiritual wisdom.

The 2nd objective: To study the family caring aims to happiness and the meditation courses for the families based on Buddhist scripture

1. Experience of Happiness After MWL Meditation Course

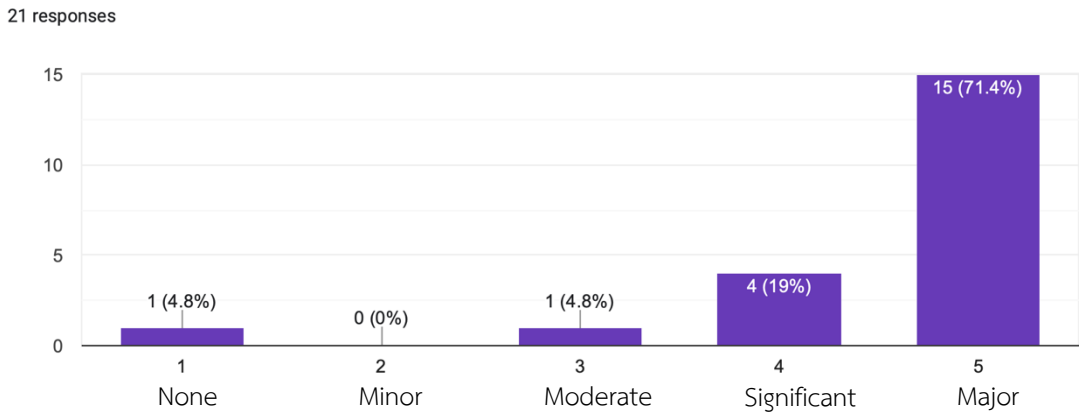

Figure 2: Family happiness improvement rating post-course (1= Not a challenge, 5=Major challenge)

A follow-up survey conducted after the one-day MWL meditation session revealed overwhelmingly positive outcomes. As illustrated in Figure 2, 71.4% of participants rated their post-course happiness at level 5, while 19% selected level 4. These responses indicate that the MWL course significantly improved participants' emotional well-being and perspectives on caregiving. Reported benefits included a sense of inner tranquility, renewed patience, and enhanced emotional clarity.

2. Perceived Benefits of Meditation Course Components

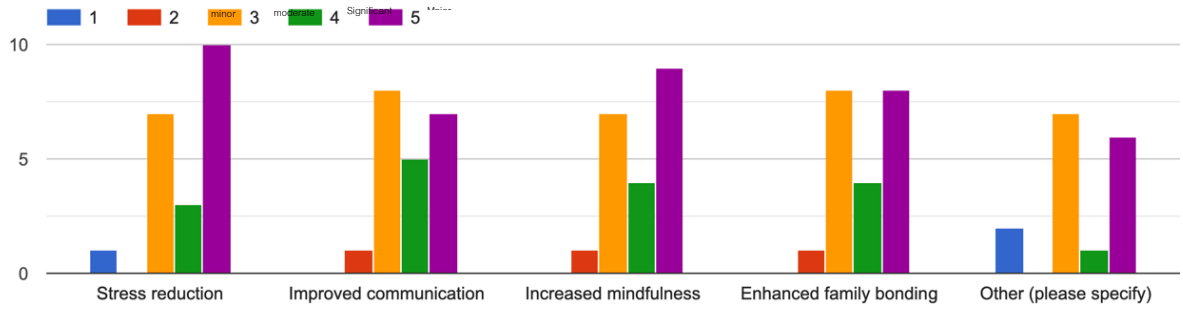

Figure 3: Ratings of specific benefits gained from MWL meditation (1= Not a challenge and 5= Major challenge)

Participants were also asked to evaluate specific components of the MWL course. As shown in Figure 3, the most highly rated elements included stress reduction, increased mindfulness, and improved family connectedness. For instance, 10 participants rated stress reduction as level 5 (extremely beneficial), with similarly strong ratings observed across the other domains. These findings provide further evidence supporting the MWL course as an effective intervention for enhancing caregivers' mental health and promoting family cohesion.

1. Observed Post-Course Behavioural Shifts

Observations revealed that many caregivers have integrated mindfulness breathing and *Dhamma Gita* chanting into their daily home routines. This sustained engagement with MWL techniques reflects not only the course's long-term applicability but also its deep spiritual resonance, particularly within the context of Buddhist teachings.

2. Community Bonding and Empowerment

This informal peer network offered more than just emotional support. It embodied the Buddhist communal ideals of shared tranquility and mutual encouragement, thereby reinforcing the social and spiritual dimensions of happiness cultivated during the MWL session.

The MWL (Mindfulness, Wisdom, and Loving-kindness) intervention yielded significant positive outcomes. Following the intervention, more than 90% of participants reported increased happiness, emotional clarity, patience, and improved family interactions. These outcomes corroborate earlier mindfulness research by Kabat-Zinn and Hanh (2009) and Salzberg and Kabat-Zinn (2004), which demonstrated that brief, structured meditation practices can substantially enhance emotional well-being and social connectedness.

Further support comes from Ruiz-Robledillo et al. (2015), who showed improved health outcomes in caregivers of individuals with ASD following a structured eight-week mindfulness program delivered in a group format, consisting of eight consecutive fortnightly sessions followed by a final session after a two-week interval. Similarly, Lunsky et al. (2021) reported reduced stress and enhanced coping capacity among parents of autistic adolescents through a virtual, group-based mindfulness intervention. These results resonate with findings by Reilly (2025), who documented improvements in parent-child interactions and emotional self-regulation following loving-kindness meditation.

In addition, Tan et al., 2017 emphasized the integration of mindfulness-based interventions rooted in Theravāda Buddhism, such as Mindfulness-Based Supportive Therapy and Mini-Mindfulness Meditation, that highlights the potential of culturally grounded contemplative practices to enhance psychosocial care in palliative settings, aligning with MWL's Buddhist-inspired framework. Ramakrishnan (2023) further expanded on mindfulness assessment tools used in autism caregiving programs, reinforcing the flexibility and cross-cultural relevance of MWL's components.

Together, these findings reinforce the MWL framework as a credible, adaptable, and context-sensitive intervention model.

These collective results underscore the efficacy of mindfulness-based and Buddhist-informed programs in fostering emotional well-being, caregiver empowerment, and family cohesion across diverse caregiving environments.

The New Body of Knowledge

This research presents an MWL-based caregiving intervention, delivered as a one-day meditation course hosted by the Buddhamahametta Foundation. The course incorporated the following core components:

1. Guided mindfulness breathing exercises designed to enhance present-moment awareness and support emotional regulation**.**

2. Loving-kindness (mettā) chanting and visualizations, aimed at cultivating compassion and reducing emotional reactivity.

3. Application of Wisdom (paññā) through guided reflections on Buddhist teachings relevant to the caregiving experience.

4. Use of Dhamma Gita - Buddhist devotional songs and verses that participants can incorporate into their home routines for ongoing spiritual support and emotional upliftment.

These components embody a practical integration of mindfulness and compassion-based Buddhist methodologies. The conceptual relationships between caregiving challenges, spiritual practices, and community-based support are illustrated in Figure 4**.**

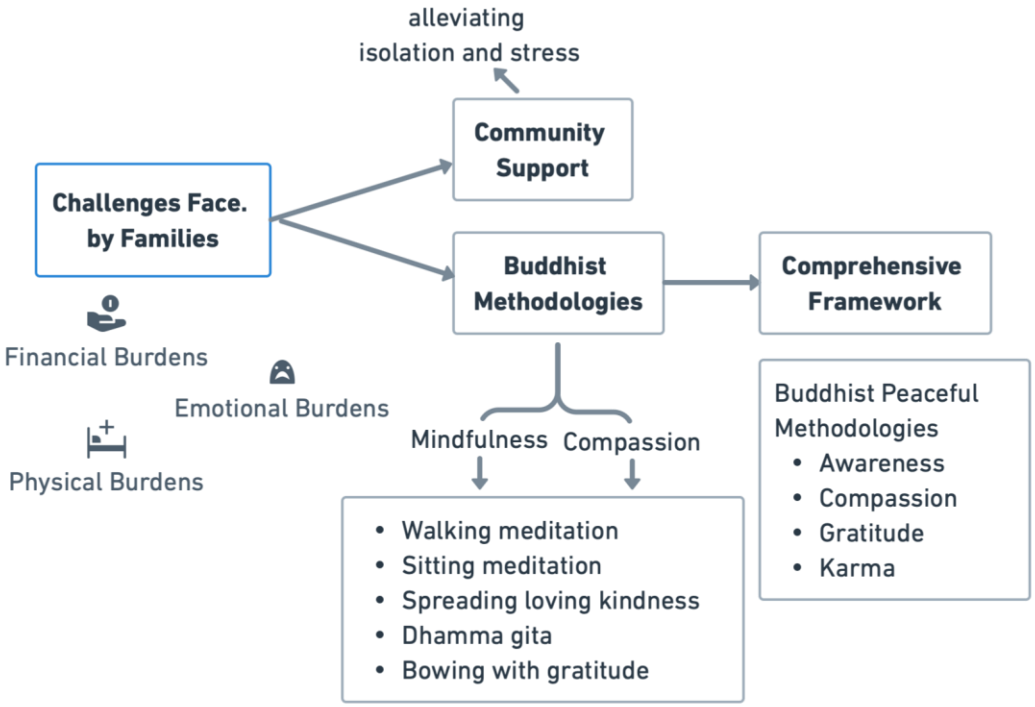

Figure 4: Integration of MWL Practices and Buddhist Peace Methodologies to Address Family Caregiving Challenges

This figure visually synthesizes the emotional, financial, and physical burdens experienced by families caring for children with special needs. It illustrates how core Buddhist principles, such as community support; mindfulness; and loving-kindness, intersect to form a holistic and supportive caregiving framework.

Though the intervention lasted a single day, its intention was to provide sustainable tools, namely mindfulness and loving-kindness techniques that could be practiced daily within the home environment.

The model emphasizes accessibility, spiritual alignment, and emotional transformation, showing that even brief interventions can yield lasting psychosocial benefits when grounded in authentic spiritual principles and reinforced through consistent daily practice.

Discussion of Research Results

Objective1: To study the difficulties and obstacles experienced by families caring and scientific knowledge for parenting of special needs children

Families caring for children with special needs face substantial emotional, financial, and systemic burdens. These include heightened emotional stress, economic hardship, limited access to professional guidance, and inadequate institutional support. This analysis aligns with findings by Kumari et al. (2024) and Koç et al. (2024), who identified emotional fatigue and financial strain as primary stressors among caregivers. Furthermore, Henning-Smith and Lahr (2021) highlighted compounding challenges such as caregiver burnout and diminished caregiving quality, particularly prevalent in rural and underserved regions.

Objective2: To study the family caring aims to happiness and the meditation courses for the families based on Buddhist scripture.

The MWL (Mindfulness, Wisdom, and Loving-kindness) intervention yielded significant positive outcomes. Post-intervention, over 90% of participants reported increased happiness, emotional clarity, patience, and improved family interactions. These outcomes corroborate earlier mindfulness research by Kabat-Zinn and Hanh (2009) and Salzberg and Kabat-Zinn (2004), which demonstrated that brief, structured meditation practices can substantially enhance emotional well-being and social connectedness.

Conclusion

This analysis demonstrates that the MWL meditation approach, grounded in Buddhist philosophy, provides a culturally meaningful and effective strategy for addressing the psychosocial challenges frequently encountered by families of children with special needs. Notably, even a single session resulted in reported improvements in emotional regulation, mindfulness, and overall family cohesion.

The implementation model employed by the Buddhamahametta Foundation exemplifies how spiritual practices such as loving-kindness chanting and *Dhamma Gita* recitation can be seamlessly incorporated into daily caregiving routines. These outcomes highlight the potential of MWL as a sustainable and spiritually congruent intervention framework.

By integrating Buddhist principles with contemporary caregiving needs, this study contributes to the expanding discourse on mindfulness-based interventions and underscores the value of culturally embedded approaches in diverse familial and sociocultural contexts.

Suggestions

1. The suggestions from the research

From the research result of the 1st objective, relevant institutions such as healthcare providers, educational institutions, social development ministries, and community centres ought to create comprehensive caregiver education programs that blend contemporary parenting insights with culturally significant Buddhist meditation techniques. These initiatives should foster interdisciplinary collaboration among health professionals, Buddhist monks, educators, and therapists to assist families in a holistic way. The training should encompass modules on emotional regulation, mindfulness-based communication, and household practices that incorporate Dhamma Gita.

From the research result of the 2nd objective, it is recommended that the MWL meditation course be offered as a regular series of one-day sessions by the Buddhamahametta Foundation and the Baan Mae Nok Learning Centre for Persons with Disabilities Association. In addition, families should be provided with supplementary materials to take home, such as recorded chanting sessions, reflective journaling guides, and sustained support through community networks or mobile applications. This framework will promote regular practice and enhance accessibility for underrepresented communities.

2. The suggestions for future research

2.1 Engage in longitudinal studies that monitor the emotional and relational health of families for a duration of 3 to 12 months after completing the MWL course, utilizing repeated interviews and follow-up surveys.

2.2 Examine the results of meditation practices rooted in Buddhist principles alongside those of secular mindfulness and cognitive-behavioural parenting initiatives, employing a controlled experimental framework.

2.3 Investigate the varying effects of MWL meditation on caregivers of children with diverse disabilities such as autism spectrum disorders, physical challenges, and intellectual disabilities to gain insights into both specificity and generalizability.

2.4 Explore the influence of Dhamma Gita and auditory spiritual resources in enhancing emotional resilience at home, utilizing neuroscientific and psychophysiological evaluations.

2.5 Assess the impact of MWL practices on enhancing family system dynamics, including marital communication, co-parenting synchronization, and sibling interactions.

References

Bögels, S. M., Hellemans, J., van Deursen, S., Römer, M., & van der Meulen, R. (2014). Mindful Parenting in Mental Health Care: Effects on Parental and Child Psychopathology, Parental Stress, Parenting, Coparenting, and Marital Functioning. *Mindfulness*, 5(5), 536-551.

Chiesa, A., & Serretti, A. (2009). Mindfulness-Based Stress Reduction for Stress Management in Healthy People: A Review and Meta-Analysis. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 15(5), 593-600.

Fredrickson, B. L., Cohn, M. A., Coffey, K. A., Pek, J., & Finkel, S. M. (2008). Open Hearts Build Lives: Positive Emotions, Induced through Loving-Kindness Meditation, Build Consequential Personal Resources. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(5), 1045-1062.

Fu, L., Mei, B., Wu, Y., Liu, G., & Ma, Z. (2025). Nonmedical Barriers and Needs of Rural Children with Disabilities and their Families in Asia: A Scoping Review. *Child & Family Social Work*, 30(2), 91-108.

Henning-Smith, C., & Lahr, M. (2021). Caregiving in a Rural Context: Challenges and Recommendations. In J. E. Gaugler (Ed.), *Bridging the Family Care Gap* (pp. 71-92). USA: Academic Press.

Iovino, E. A., Caemmerer, J., & Chafouleas, S. M. (2021). Psychological Distress and Burden among Family Caregivers of Children with and without Developmental Disabilities Six Months into the COVID-19 Pandemic. *Research in Developmental Disabilities*, 114, 6-10.

Kabat-Zinn, J., & Hanh, T. N. (2009). *Full Catastrophe Living: Using the Wisdom of your Body and Mind to Face Stress, Pain, and Illness*. New York: Delta.

Koç, M. et al. (2024). The Relations of Social Support and Well-Being in Mothers of Children with Special Needs During the COVID-19 Pandemic: The Mediating Role of Caregiving Burden. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 14(75), 576-587.

Kumari, R., Ray, T., Laskar, A., & Majumdar, R. (2024). Psychosocial Burden in Parents Having Intellectually Disabled Children: A Hospital-Based Study. *Indian Journal of Community Medicine*, 50(1), 90-92.

Lunsky, Y. et al. (2021). Group virtual mindfulness-based intervention for parents of autistic adolescents and adults. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(11), 3959-3969.

Nanamoli, B., & Bodhi, B. (1995). The middle length discourses of the Buddha. *A Translation of the Majjhima Nikaya, Wisdom Publication, Somerville, MA*, 31-32.

Ramakrishnan, M. (2023). A Systematic Review of Potential Mindfulness Assessment Tools for Parenting Children with Autism. *Malaysian Journal of Information and Communication Technology (MyJICT)*, 8(2), 51-64.

Reilly, E. B. (2025). Regulation of Stress Physiology while Parenting: A Randomized Micro-Trial of Loving-Kindness Meditation on Parenting and Salivary Alpha Amylase. *Prevention Science*, 26(3), 391-403.

Ruiz-Robledillo, N., Sariñana-González, P., Pérez-Blasco, J., González-Bono, E., & Moya-Albiol, L. (2015). A Mindfulness-Based Program Improves Health in Caregivers of People with Autism Spectrum Disorder: A Pilot Study. *Mindfulness*, 6(4), 767-777.

Salzberg, S., & Kabat-Zinn, J. (2004). *Lovingkindness: The Revolutionary Art of Happiness*. Boston, MA: Shambhala Publications.

Simione, L., Frolli, A., Sciattella, F., & Chiarella, S. G. (2024). Mindfulness-Based Interventions for People with Autism Spectrum Disorder: A Systematic Literature Review. *Brain Sciences*, 14(10), 1001.

Singh, N. N. et al. (2023). Using Mindfulness to Improve Quality of Life in Caregivers of Individuals with Intellectual Disabilities and Autism Spectrum Disorder: Agency Outcomes for Caregivers and Clients. *Advances in Neurodevelopmental Disorders*, 7(4), 604-615.

Tan, S. B. et al. (2017). Mindfulness: A New Paradigm of Psychosocial Care in the Palliative Care Setting in Southeast Asia. *Annals of the Academy of Medicine, Singapore*, 46(9), 339-346.

Investigation Language Teaching Styles and Strategies: A Case Study of a Professional Filipino Teacher of English Teaching in Thailand*

Sirikarn Thongmak
Faculty of Multidisciplinary Sciences & Entrepreneurship, Thaksin University, Thailand.
Corresponding Author's Email: sirikarn.t@tsu.ac.th

Abstract

This qualitative research aims to investigate the teaching styles and strategies employed by a professional Filipino English teacher in Thailand, as well as the contextual factors influencing their application in the classroom. The study utilized a single-case study approach. Data were collected using semi-structured in-depth interviews, classroom observations, and document analysis. The key informant was one Filipino English teacher with over 20 years of teaching experience in Thai educational settings.

The research instruments included an interview protocol, observation checklist, and content analysis framework. Thematic analysis was employed to examine the data, ensuring triangulation across multiple sources to enhance validity.

Findings reveal that the participant adopted a hybrid teaching style, shifting flexibly among expert, formal authority, facilitator, and delegator roles depending on instructional goals and classroom dynamics. Influential factors included curriculum requirements, student proficiency, class size, and available teaching time. Commonly used techniques included elicitation, modeling, group and pair work, error correction, and the use of authentic materials.

The study concludes that the teacher's choices were not arbitrary but were strategically aligned with learners' needs and lesson objectives. The findings underscore the importance of adaptive pedagogy and confirm that Non-Native English-Speaking Teachers (NNESTs), particularly from ASEAN countries, bring valuable cultural sensitivity, instructional flexibility, and learner-centered approaches to multilingual classrooms. This research contributes to the literature on effective English language instruction in intercultural contexts.

Keywords: Teaching Styles; Teaching Techniques; Professional Teacher; Filipino Teacher of English

Introduction

In the context of globalized education, English has become a vital tool for international communication and academic advancement. As English language learning continues to expand across Southeast Asia, many countries have relied on Non-Native English-Speaking Teachers

*Received May 25, 2025; Revised July 19, 2025; Accepted July 29, 2025

(NNESTs), particularly from neighboring ASEAN nations such as the Philippines, to fill language teaching roles. In Thailand, Filipino English teachers represent a significant segment of the foreign teaching workforce, especially in public and private basic education institutions. Their contributions have been widely recognized in classroom teaching, yet little scholarly attention has been given to their pedagogical approaches, challenges, and strengths.

Previously, the studies in second language acquisition and English language teaching have largely centered on native speaker models, often idealizing them as the standard of effective language instruction. At the present time, the research highlights that NNESTs bring distinctive advantages, including an awareness of language learning difficulties, cultural proximity to learners, and adaptability to local educational contexts. These strengths are particularly evident among experienced Filipino teachers who demonstrate resourcefulness, resilience, and deep pedagogical engagement. Nonetheless, there remains a limited understanding of how these teachers apply teaching styles and strategies in real classroom settings, particularly in non-native environments like Thailand.

The complex dynamics of language education in multicultural settings, it is important to explore how NNESTs manage instructional choices and adapt their practices to meet diverse student needs. Teaching styles and strategies are not static; they evolve with context, classroom culture, and learner backgrounds. Understanding how experienced Filipino teachers construct their instructional decisions can provide valuable insights for educational administrators, policymakers, and teacher training programs.

This study was initiated to investigate the teaching styles and strategies employed by a professional Filipino English teacher in Thailand. By using qualitative methods and a case study approach, the research seeks to uncover how this teacher navigates pedagogical decisions, balances between various instructional roles, and responds to the specific characteristics of her students. The study aims to contribute to the broader discourse on effective language teaching in ASEAN contexts and to affirm the professional identity and agency of NNESTs within the Thai education system.

Objective of the Research

To investigate the teaching styles and strategies employed by a professional Filipino English teacher of English teaching in Thailand.

Research Methodology

This study employed a qualitative case study approach to explore the teaching styles and strategies of a professional Filipino English teacher working in Thailand. The participant was selected through purposive sampling based on her extensive teaching experience, spanning more than two decades in various Thai educational settings. Data were collected

through a semi-structured in-depth interview designed to elicit detailed responses regarding instructional practices, beliefs, and context-specific decision-making.

The interview was conducted in English and audio-recorded with the participant's consent. The interview transcript was later transcribed and analyzed through qualitative content analysis. The analysis focused on identifying themes and patterns related to teaching styles, instructional strategies, and contextual influences. Triangulation was ensured by reviewing relevant literature and comparing findings with existing frameworks of teaching styles and strategies. The researcher maintained objectivity by applying a systematic coding process and member checking to validate interpretations with the participant.

This methodology was chosen to allow for in-depth understanding of how an experienced non-native English-speaking teacher manages instructional decision-making in a multicultural classroom setting. The single-case design offers insight into pedagogical adaptability and personal teaching philosophy in real-world practice.

The participant in this study was a female Filipino English teacher with over 22 years of teaching experience, including more than 15 years in Thai public and private schools. She holds a bachelor's degree in English education and a master's degree in Teaching English as a Second Language (TESL). Her professional background spans primary and secondary education, with most of her teaching conducted in English Program (EP) settings. The participant had completed several teacher training workshops in Thailand and had also served as a mentor for novice foreign teachers. Her classes typically consisted of 25–35 Thai students with mixed levels of English proficiency. She described herself as "flexible and intuitive," emphasizing the importance of adapting instruction to the learning style and emotional state of each class. Her extensive experience and reflective teaching style made her an ideal subject for this case study.

Research Results

The findings of this study revealed that the Filipino English teacher adopted a hybrid teaching style that integrated multiple roles, including expert, formal authority, facilitator, and delegator. Rather than relying on a single dominant style, the teacher demonstrated flexibility in selecting teaching approaches that matched the classroom context, student needs, and instructional goals. This dynamic use of teaching styles allowed the teacher to in terms of teaching strategies, the participant employed a wide array of techniques such as eliciting prior knowledge, modeling language use, giving clear verbal and written instructions, organizing pair and group work, monitoring classroom interactions, and providing both corrective and encouraging feedback. The use of authentic materials and contextualized language practice further reflected a strategy focused on communicative competence and learner engagement.

The teacher's instructional decisions were influenced by several contextual factors. These included student proficiency levels, class size, available instructional time, curriculum

demands, and the cultural expectations of Thai learners. The participant demonstrated an awareness of how these factors shaped her lesson planning and moment-to-moment teaching practices. Her approach emphasized responsiveness, adaptability, and the ability to shift pedagogical tactics depending on real-time classroom dynamics.

Overall, the research highlights the practical application of multiple teaching styles and strategies by an experienced NNEST. It also affirms the role of context-sensitive decision-making as a key component in effective English language instruction in Thai classrooms.

In discussing her lesson planning, the participant emphasized the importance of aligning instruction with students' interests. She stated,

"I always consider their interests first. Thai students like music, so I use English songs in group tasks. They enjoy it, and they remember more vocabulary that way."

This reflects a learner-centered strategy that encourages participation and memory retention through contextualized, affective engagement. It also demonstrates an awareness of cultural preferences in Thai classrooms, a recurring theme in the teacher's approach to planning interactive activities.

Furthermore, the participant mentioned that her role in the classroom shifts based on student readiness:

"At the beginning of the semester, I act more like an authority because they need structure. But once they get used to me, I become more like a facilitator."

This illustrates her hybrid teaching style, combining formal authority with facilitator roles depending on learners' familiarity and comfort levels—an adaptive pattern observed consistently across her teaching process.

The participant's reflections also support theoretical models of teaching flexibility and contextual adaptation. For example, she noted:

"When the students are shy, I start with pair work. It's less scary than speaking in front of the whole class. After that, they're more willing to speak."

This supports Vygotsky's Zone of Proximal Development (1978), where scaffolding is used to gradually increase learner confidence and independence. Her sensitivity to emotional and social aspects of learning is also indicative of high intercultural competence (Byram, 1997), as she tailors strategies to suit Thai students' cultural communication norms.

Additionally, her approach to code-switching illustrates awareness of cognitive load. She shared:

"If they don't understand something, I sometimes say it in Thai. Just one sentence. Then I repeat in English again. It helps them relax."

This pedagogical choice demonstrates her pragmatic flexibility and aligns with CLT principles that emphasize comprehension and communication over rigid target-language-only instruction.

The teacher's emphasis on affective factors and motivation mirrors Krashen's Affective Filter Hypothesis, which suggests that learners acquire language more effectively when they are relaxed and engaged. Her classroom decisions consistently supported this view. As she remarked:

"If they laugh and enjoy the lesson, they learn more. That's why I never make them feel wrong. I correct gently, or I repeat the correct sentence and smile."

This strategy is not only pedagogically effective but also culturally appropriate, reinforcing classroom harmony and student confidence in line with Thai cultural expectations.

One particularly insightful comment emphasized her adaptive pacing:

"Sometimes I prepare a long lesson, but if I see they are tired or confused, I slow down or change the activity. I follow their mood."

This reflects a high level of teacher reflectivity and situational awareness, consistent with Schön's (1983) concept of the reflective practitioner, and is characteristic of experienced educators who can adjust their instruction in real time.

The New Body of Knowledge

The findings of this study led to the development of a conceptual framework illustrating the integration of teaching styles and strategies employed by a non-native English-speaking teacher (NNEST) in a Thai classroom. The framework consists of three core components: (1) Hybrid Teaching Roles, (2) Contextual Strategy Selection, and (3) Adaptive Decision-Making Process.

1. Hybrid Teaching Roles: The teacher alternates between expert, formal authority, facilitator, and delegator depending on instructional objectives and learner needs. This flexibility enhances classroom responsiveness and supports a variety of learning activities.

2. Contextual Strategy Selection: Teaching strategies are not applied in isolation but are selected based on factors such as students' English proficiency, class size, time constraints, and curriculum requirements. Strategies include eliciting, modeling, error correction, pair/group work, and the use of authentic materials.

3. Adaptive Decision-Making Process: Instructional choices are continuously adjusted during lesson implementation. The teacher evaluates student responses and engagement levels to fine-tune approaches in real time.

This model contributes to the body of knowledge in English language education by emphasizing the importance of teaching flexibility, learner-centered adaptation, and strategic integration of pedagogical methods. It also affirms the professional agency of NNESTs in navigating culturally diverse classrooms through reflective and responsive practices.

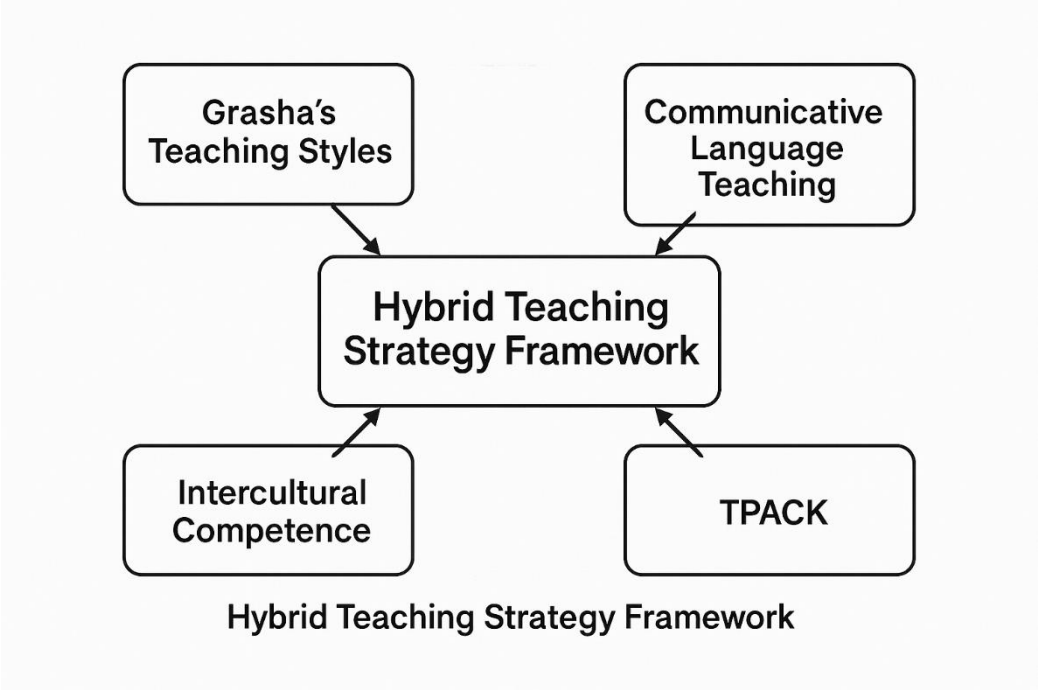

Figure 1: Hybrid Teaching Strategy Framework

This framework illustrates the dynamic integration of four key elements: hybrid teaching roles, contextual factors, instructional strategies, and adaptive decision-making. At the core, the teacher acts flexibly across multiple roles—expert, formal authority, facilitator, and delegator—while adapting strategy selection to variables such as student proficiency, class size, curriculum needs, and cultural norms. Through continuous reflective practice, the teacher makes real-time instructional adjustments that respond to learners' needs, creating a cycle of responsive, context-sensitive pedagogy. This model underscores the interplay between teaching identity, strategy application, and situational awareness in non-native English-speaking teaching contexts.

Discussion of Research Results

The study aimed to explore the teaching styles and strategies of a professional Filipino teacher of English in Thailand. The findings revealed that the participant employed a combination of expert, facilitator, formal authority, and delegator roles, aligning with Grasha's (1996) classification. The use of multiple roles reflects a flexible and context-sensitive approach to teaching.

The findings are consistent with prior studies. For instance, Javier and Pascual (2019) and Park and Kim (2020) found that Filipino ESL teachers in East Asia adapted well to local cultures and were valued for their interpersonal warmth and ability to simplify complex content. Similarly, Medgyes (1992) and Moussu and Llurda (2008) emphasized the unique advantages of non-native English-speaking teachers (NNESTs), such as metalinguistic awareness

and empathy for learners. The participant in this study demonstrated these strengths through scaffolded instruction and culturally responsive strategies.

In terms of teaching methodology, the participant integrated principles of Communicative Language Teaching (CLT), including group work and real-life communication (Richards & Rodgers, 2014). Additionally, the use of simplified English and code-switching reflects awareness of Vygotsky's (1978) Zone of Proximal Development, adjusting instruction based on learner readiness.

Although limited digital tools were used, the teacher's real-time integration of content and pedagogy aligns with the concept of Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) (Mishra & Koehler, 2006). Furthermore, intercultural competence (Byram, 1997) was evident in the participant's sensitivity to Thai students' behaviors and classroom norms.

The findings also reflect Schön's (1983) model of the Reflective Practitioner. The teacher made in-action adjustments during lessons, demonstrating reflective awareness and experience-based judgment.

In summary, this case study supports the view that NNESTs—especially from ASEAN contexts—possess pedagogical strengths that are vital in multicultural classrooms. Their effectiveness stems not from native-like fluency, but from cultural sensitivity, adaptability, and reflective practice.

Conclusion

This study explored the teaching styles and strategies employed by a professional Filipino English teacher working in Thailand. Through a qualitative case study approach, it was found that the teacher adopted a flexible and context-sensitive pedagogical approach, drawing from a range of teaching styles—namely expert, formal authority, facilitator, and delegator—and employing varied instructional strategies to meet the specific needs of her learners. The selection of teaching methods was not arbitrary but informed by classroom realities such as student proficiency levels, class size, curricular demands, and time constraints.

This pedagogical flexibility reflects a deep understanding of both content and learner, allowing for responsive, effective teaching in a multicultural and multilingual environment. Moreover, the study highlights the professional agency and competence of non-native English-speaking teachers (NNESTs), particularly those from ASEAN countries, in delivering high-quality English language education.

By presenting a real-world example of a highly experienced NNEST, this research contributes to the ongoing conversation about inclusive and context-aware language education. It calls attention to the value of teaching practices rooted in reflection, adaptability, and cultural relevance—practices that transcend native-speaker norms and resonate with the actual conditions of language classrooms in Thailand and similar educational contexts.

Suggestions

1. The suggestions from the research

1.1 Educational institutions in Thailand should recognize and support the role of non-native English-speaking teachers (NNESTs), particularly those from ASEAN countries, by providing professional development opportunities that emphasize pedagogical flexibility and intercultural competence.

1.2 Teacher training programs should incorporate case-based learning from experienced NNESTs to promote reflective practice and adaptive instructional skills among pre-service and in-service teachers.

1.3 School administrators should foster inclusive environments where NNESTs are encouraged to contribute to curriculum development and share effective teaching strategies with local educators.

2. The suggestions for future research

2.1 Future studies should expand the participant pool to include multiple NNESTs across various Thai educational settings to allow for comparative analysis and broader generalization.

2.2 Longitudinal research could be conducted to examine the professional development trajectories of NNESTs and how their teaching styles evolve over time.

2.3 Comparative studies between native and non-native English-speaking teachers could offer deeper insights into instructional choices, cultural influences, and classroom outcomes.

References

Braine, G. (2010). *Non-Native Speaker English Teachers: Research, Pedagogy, and Professional Growth*. New York: Routledge.

Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.

Grasha, A. F. (1996). *Teaching with Style: A Practical Guide to Enhancing Learning by Understanding Teaching and Learning Styles*. Pittsburgh, PA: Alliance Publishers.

Javier, R., & Pascual, M. (2019). Filipino ESL Teachers' Classroom Practices and Cultural Adaptation in Japan. *Asian EFL Journal*, 21(2), 45–67.

Krashen, S. D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.

Medgyes, P. (1992). Native or Non-Native: Who's Worth More? *ELT Journal*, 46(4), 340-349.

Moussu, L., & Llurda, E. (2008). Non-Native English-Speaking English Language Teachers: History and Research. Language Teaching, 41(3), 315-348.

Park, J., & Kim, H. (2020). Perceptions of Filipino English Teachers in South Korea: Interpersonal Rapport and Pedagogical Adaptability. *Journal of Asia TEFL*, 17(1), 111-129.

Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). *Approaches and Methods in Language Teaching*. (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Development of a Hybrid Course Management Model to Enhance Uniball Skills for Students in Jiangxi Environmental Engineering Vocational College*

[1]Xie Xiaohui, [2]Supeerapat Pimmas and [3]Theeraphab Phetmalaikul
[1, 2]Faculty of Education, Dhonburi Rajabhat University, Thailand.
[3]Faculty of Education, Srinakharinwirot University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: 6523031032@dru.ac.th

Abstract

This study aimed (1) to investigate the needs of students for enhancing Uniball skills through hybrid courses, and (2) to develop a hybrid course management model to enhance Uniball skills for students. An exploratory mixed-methods design was employed. In Phase 1, a questionnaire survey was conducted among 411 vocational college students to analyze their learning needs and the challenges they faced. In Phase 2, focus group interviews were held with 9 experienced physical education teachers to gather insights into key instructional challenges, teaching experiences, and the feasibility of hybrid implementation.

The research result was found that:

1. A significant gap between students' current learning experiences and their expectations was identified, with key areas for improvement including the enhancement of technical and tactical skills, increased opportunities for interactive and collaborative learning, and the need for richer teaching resources and more flexible course structures. Students also highlighted challenges related to insufficient feedback, limited access to systematic learning materials, and a lack of diverse teaching methods.

2. The model was structured around five instructional phases and supported by three core components: collaborative learning management strategies, digital tools and platform integration, and a process-oriented multidimensional evaluation system.

Keywords: Uniball; Hybrid Learning; Course Management; Cooperative Learning

Introduction

China's "Healthy China 2030" policy underscores the importance of physical education in promoting students' overall development. In this context, Uniball—a culturally significant new sport—has expanded rapidly, reaching 22 provinces, over 110 universities, and 190 schools as of 2024 (General Administration of Sport of China, 2024). Despite this growth, Uniball education faces major challenges: limited teaching resources, narrow curriculum focus on

*Received July 7, 2025; Revised August 4, 2025; Accepted August 20, 2025

technical skills, lack of standardized instructional frameworks, and unequal regional access (Yu, 2021).

Hybrid learning in physical education offer multiple advantages by providing abundant digital learning resources beyond class time (Graham, 2018), supplementing textbook limitations and enriching instructional strategies, balancing practical skill training with theoretical knowledge, facilitating cross-regional resource sharing (Li & He, 2023), and enhancing flexibility, student engagement, and differentiated instruction (Wang et al., 2023). In the context of hybrid sports courses—particularly Uniball instruction—the Course Management Model enhances instructional quality by establishing a systematic instructional process to improve teaching organization (Sabrina et al., 2022), standardizing instruction to ensure consistency in course delivery (Huber & Skedsmo, 2017), integrating multi-source data to construct a comprehensive evaluation system (Chango et al., 2021; Xu, 2024), and facilitating real-time feedback mechanisms to strengthen instructional adaptability and responsiveness (Cai et al., 2023). This study therefore aims to develop a hybrid course management model to enhance Uniball skills, offering a structured framework to support standardized, flexible, and equitable delivery and to promote its sustainable development systematically.

Objectives of the Research

This study aimed:

1. To investigate the needs of students for enhancing uniball skills through hybrid courses.

2. To develop a hybrid course management model to enhance uniball skill for students.

Research Methodology

This study adopts an exploratory sequential mixed-methods design to develop hybrid course management model for Uniball instruction in vocational education. The design begins with needs identification, proceeds to model construction, and integrates both quantitative and qualitative methods at different stages of the research process.

1. Population and samples

In Phase 1, the target population comprised students from Jiangxi Environmental Engineering Vocational College, which has approximately 15,000 enrolled students. Using Yamane's (1973) sample size formula, the minimum required sample was calculated to be 390. To enhance representativeness and data robustness, a final sample of 411 students was selected.

In Phase 2, the sample included 9 professional teachers specializing in physical education and Uniball instruction. Participants were selected through purposive sampling, and

all had over seven years of teaching experience. Notably, two of the teachers also held administrative positions related to curriculum planning and educational management, ensuring a diverse range of instructional and managerial perspectives.

2. Research instrument

In Phase 1, a structured questionnaire was used to investigate students' awareness, expectations, and learning needs related to Uniball skill development. The instrument utilized a five-point Likert scale, along with an open-ended item designed to elicit qualitative insights. The content validity of the questionnaire was assessed by 5 experts using the Index of Item-Objective Congruence (IOC) method to ensure alignment with the study's objectives.

In Phase 2, a semi-structured focus group discussion guide was developed to explore instructors' teaching experiences and perceptions regarding the feasibility and implementation of hybrid Uniball instruction. The guide was structured around five core instructional stages—Preparation, Instruction, Collaboration, Checking, and Assessment. The guide was reviewed by 2 doctoral-level experts in teaching and curriculum management and pilot-tested by two Uniball instructors, whose feedback led to revisions that improved its logical flow, question formulation, and overall alignment with the research objectives.

3. Collection of data

In Phase 1, data were collected via an online questionnaire distributed to students, enabling broad participation and efficient data acquisition.

In Phase 2, qualitative data were gathered through online focus group interviews with the participating instructors. All sessions were audio-recorded with participants' written informed consent. The recordings were transcribed verbatim and proofread twice for accuracy. Anonymized codes were used to replace identifying information to maintain participant confidentiality throughout the data management process.

4. Data analysis

In Phase 1, descriptive statistical methods—including mean, standard deviation, and percentage—were used to analyze the questionnaire responses. These statistics offered a comprehensive overview of students' perceptions, needs, and expectations regarding the Uniball course.

In Phase 2, content analysis and thematic analysis were applied to the qualitative data collected from focus group discussions. Transcripts were systematically coded, and recurring statements were categorized into thematic clusters based on their frequency, relevance, and conceptual alignment. Direct quotes were used to illustrate commonly reported teaching experiences, instructional challenges, and attitudes toward hybrid course implementation, thereby capturing the depth and diversity of participants' views.

Research Results

The 1st objective is to investigate the needs of students for enhancing Uniball skills through hybrid courses. It was found that the survey of 411 vocational students revealed that 72.7% were first-year students, and 58.2% were male. 52.3% had prior exposure to Uniball. In terms of satisfaction, 56.93% of students expressed satisfaction (24.57% very satisfied, 32.36% quite satisfied), but 38.20% remained neutral, signaling the need for improved course engagement. As for preferred learning formats, 57.66% favored a hybrid approach, combining online and offline instruction.

Gap analysis comparing current perceptions to expected levels identified priority areas for course improvement:

Important Learning Components: The greatest perceived gap was in *technical skills* (PNI = 0.184), followed by *tactical strategy* (0.173) and *competition rules* (0.165), indicating strong student demand for skill-based and strategic training.

Attractiveness of Course Aspects: *Teamwork* had the highest gap (PNI = 0.219), highlighting the value students place on interactive and collaborative learning.

Improvement in Course Aspects: The *richness of teaching resources* showed the largest gap (PNI = 0.263), followed by *class schedule* (0.193) and *feedback timeliness* (0.163), suggesting a need for enhanced content and structural organization.

Learning Difficulties: The *lack of systematic resources* was the top challenge (PNI = 0.145), along with *intensive scheduling* (0.123) and *inadequate teacher feedback* (0.110).

Teaching Method Challenges: The largest gap was in *lack of interactive and diverse teaching methods* (PNI = 0.123), followed by imbalance between theory and practice (0.122).

Support Types: Students most needed *group discussion and teamwork* opportunities (PNI = 0.162), *teacher feedback* (0.142), and *video teaching* (0.120), reflecting a clear preference for hybrid, interactive, and multimedia-supported learning environments.

In conclusion, the findings highlight the urgent need to enhance technical and tactical skill training, interactive learning opportunities, and resource-rich hybrid instruction in Uniball courses to better align with student expectations and learning needs.

The 2nd objective is to develop a hybrid course management model to enhance Uniball skills for students. It was found that thematic analysis of the interviews revealed five recurring challenges in current teaching practices: low student engagement, fragmented resources, difficulty in differentiated instruction, weak group collaboration, and incomplete evaluation systems. These challenges were analyzed across the five instructional stages—Preparation, Instruction, Collaboration, Checking, and Assessment—highlighting stage-specific issues and gaps. Teachers also provided detailed insights into the appropriate balance of online and offline tasks per stage, supporting a task-driven, flexible hybrid approach. Furthermore, the study examined cooperative learning management, media and technology needs, and current evaluation practices. Table 1 summarizes the key instructional tasks, hybrid

learning configurations, management approaches, assessment methods, and digital tools associated with each stage—constituting the essential structure and functional modules of this hybrid course management model.

Table 1: Hybrid Course Management Model for Uniball Instruction

Teaching Phase	Core Tasks	Hybrid Configuration	Management	Evaluation	Digital Tools
1. Preparation	Content preview, goal setting	Mainly online; videos, LMS	Group coordination, tracking	Online quizzes, self-checks	Superstar, Rain Classroom, LMS
2. Instruction	Skill demonstration, correction	Mainly offline; online for review	Role rotation, layered tasks	Teacher observation, AI feedback	AI motion analysis, PPT archive
3. Collaboration	Tactical practice, team tasks	Offline drills; online planning	Task boards, rotating leaders	Peer/self-evaluation	Tencent Docs, task boards
4. Checking	Skill diagnosis, peer feedback	Hybrid walkthroughs	Self-reports, peer review	Micro-assessments	Tencent Forms, practice uploads
5. Assessment	Final skill/tactical evaluation	Offline performance; online portfolio	Rubrics, reflection logs	AI-assisted and portfolio-based	e-Portfolio, rubric tools

Based on the findings from the focus group discussions with 9 experienced vocational college teachers, a Hybrid Course Management Model for Uniball Instruction was developed to address the challenges identified in current teaching practices. This structured model aims to enhance students' Uniball skills, tactical awareness, and collaborative competence (see Figure 1).

Rooted in the philosophy of task-driven collaborative learning, the model integrates both online and offline instructional strategies across five core teaching phases: Preparation, Instruction, Collaboration, Checking, and Assessment. Each phase is aligned with specific pedagogical tasks and supported by a set of cooperative learning management strategies, digital tools and platforms, as well as process-based and multidimensional evaluation mechanisms.

Together, these integrated components are designed to promote effective collaboration, flexible instruction, and formative assessment within a hybrid learning environment tailored to Uniball skill development.

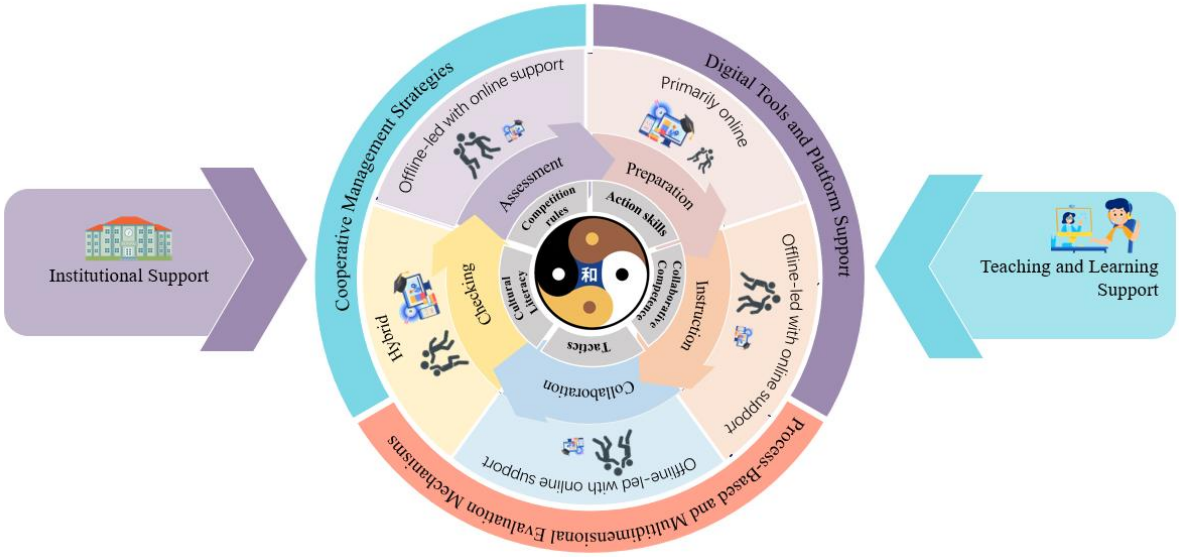

Figure 1: Hybrid Course Management Model for Uniball

The New Body of Knowledge

This study produced a Hybrid Course Management Model to enhance Uniball skills in vocational students. The model combines clear instructional steps (Preparation, Instruction, Collaboration, Checking, Assessment) with teaching, learning and institution support systems. It improves learning by blending online resources with face-to-face practice, ensures consistent teaching quality, and expands access to education. Schools can adopt this structured approach to develop skills-based courses, promote student engagement, and reduce regional disparities.

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, it was found that students showed a strong preference for a hybrid course combining online and offline learning (57.66%), along with high expectations for technical skill development, teamwork, resource-rich instruction, and personalized feedback. This is because the current Uniball course lacks systematic curriculum design, sufficient digital support, and interactive learning opportunities, which hinder students' ability to engage in self-directed and collaborative learning. These findings are consistent with the concept, theory, and research work of Garrison and Vaughan's (2008) Community of Inquiry framework, which emphasizes the integration of cognitive, teaching, and social presence in blended learning environments, and Wang et al. (2022), who highlighted the benefits of hybrid models in enhancing flexibility, personalization, and learning outcomes in sports education. Furthermore, the identified need for digital resources, such as structured video tutorials and mobile-friendly learning platforms, aligns with the work of Casey et al. (2017) and Østerlie et al. (2023), who emphasized the role of digital infrastructure in supporting

learning beyond the physical classroom. Students' demand for more collaborative and group-based activities also echoes findings from Dyson (2001) and Fernandez-Rio & Casey (2021), who reported that cooperative learning increases motivation and shared responsibility. The emphasis on real-time teacher feedback and context-specific formative assessment is consistent with Black and Wiliam's (1998) formative assessment theory and Nicol and Macfarlane-Dick's (2006) self-regulated learning model.

From the research result of the 2nd objective, it was found that the development of the hybrid course management model was effectively guided by practical insights from Uniball instructors. This is because the challenges they raised—such as unclear group roles, limited digital resources, monotonous instruction, and insufficient feedback—highlighted key gaps in current Uniball pedagogy and directly shaped the model's design. These findings are consistent with the concepts and research of Dyson and Grineski (2001) on structured collaboration, Østerlie et al. (2023) on meaningful technology integration, and Garrison and Vaughan's (2008) Community of Inquiry framework. In addition, the emphasis on clearer group roles and accountability aligns with Fernandez-Rio and Casey (2021), while the recommended use of online platforms for theory and reflection, alongside face-to-face skill correction, reflects findings by Kao (2019) and Yang et al. (2021). The integration of formative tools, such as video reviews and skill checklists, responds to feedback gaps and supports the principles of Black and Wiliam (1998) and Nicol and Macfarlane-Dick (2006).

Conclusion

This study developed a Hybrid Course Management Model to enhance Uniball skills among vocational college students. The students faced challenges such as insufficient feedback, limited access to systematic learning materials, and a lack of diverse teaching methods. To address these needs, the model was designed with clear instructional phases—Preparation, Instruction, Collaboration, Checking, and Assessment—supported by institutional and teaching resources. Expert evaluation confirmed its appropriateness and feasibility, while teacher and student feedback highlighted its potential to improve learning outcomes. The model offers a structured, flexible approach that blends online and offline methods, aiming to raise teaching quality, support equitable access, and promote effective skill development in vocational education.

Suggestions

Based on the findings of this research, the following recommendations are proposed:

1. The suggestions from the research

The results from the 1st objective revealed that students experienced difficulties due to insufficient online resources, lack of practical training opportunities, and unbalanced theory and practice in Uniball courses. Therefore, educational institutions and curriculum

development departments should enhance teaching infrastructure by integrating digital learning tools, increasing hands-on practice sessions, and adjusting content to ensure a better balance between theory and practice.

The results from the 2nd objective found that the newly developed Hybrid Course Management Model comprises five instructional phases—Preparation, Instruction, Collaboration, Checking, and Assessment—and two support systems. Therefore, educational administrators and vocational colleges should adopt and adapt this model to structure Uniball and other skill-based courses, offering training to instructors on how to implement the model effectively.

2. The suggestions for future research

Future research should be built upon this study by focusing on the following topics:

2.1 A longitudinal study to examine the long-term impact of the hybrid model on students' skill development and learning outcomes.

2.2 A comparative study between traditional and hybrid models in teaching Uniball or similar sports in vocational education.

2.3 The effectiveness of digital teaching materials and online platforms specifically tailored to Uniball instruction.

References

Black, P., & Wiliam, D. (1998). Assessment and Classroom Learning. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, 5(1), 7-74.

Cai, Z., Gui, Y., Mao, P., Wang, Z., Hao, X., Fan, X., & Tai, R. H. (2023). The Effect of Feedback on Academic Achievement in Technology-Rich Learning Environments (TREs): A Meta-Analytic Review. *Educational Research Review,* 39(7), 100521.

Casey, A., Goodyear, V. A., & Armour, K. M. (2017). *Digital Technologies and Learning in Physical Education: Pedagogical Cases*. New York: Routledge.

Central Committee of the Communist Party of China & The State Council. (2016, October 25). *Outline of the "Healthy China 2030" Plan*. The State Council of the People's Republic of China. Retrieved July 9, 2025, from https://www.gov.cn/zhengce/202203/content_3635233.htm

Chango, W., Cerezo, R., & Romero, C. (2021). Multi-Source and Multimodal Data Fusion for Predicting Academic Performance in Blended Learning University Courses. *Computers & Electrical Engineering*, 89(1), 106908.

Dyson, B. (2001). Cooperative Learning in an Elementary Physical Education Program. *Journal of Teaching in Physical Education*, 20(3), 264-281.

Dyson, B., & Grineski, S. (2001). Using Cooperative Learning Structures in Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 72(2), 28-31.

Fernandez-Rio, J., & Casey, A. (2021). Sport Education as a Cooperative Learning Endeavour. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 26(4), 375-387.

Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines.* San Francisco: Jossey-Bass.

General Administration of Sport of China. (2024, April 30). *Introduction to Heqiu (Uniball).* Retrieved July 9, 2025, from https://www.sport.gov.cn

Graham, C. R. (2018). Current Research in Blended Learning. In M. G. Moore & W. C. Diehl (Eds.), *Handbook of Distance Education* (pp. 173-188). New York: Routledge.

Huber, S. G., & Skedsmo, G. (2017). Standardization and Assessment Practices. *Educational Assessment, Evaluation and Accountability*, 29(1), 1-3.

Kao, C. C. (2019). Development of Team Cohesion and Sustained Collaboration Skills with the Sport Education Model. *Sustainability*, 11(8), 1-15.

Li, W. X., & He, T. T. (2023). Blended Classroom Teaching Equalizes Educational Inequality. *Education and Information Technologies*, 28(4), 4453-4474.

Nicol, D. J., & Macfarlane-Dick, D. (2006). Formative Assessment and Self-Regulated Learning: A Model and Seven Principles of Good Feedback Practice. *Studies in Higher Education,* 31(2), 199-218.

Østerlie, O., Sargent, J., Killian, C., Garcia-Jaen, M., García-Martínez, S., & Ferriz-Valero, A. (2023). Flipped Learning in Physical Education: A Scoping Review. *European Physical Education Review*, 29(1), 125-144.

Sabrina, E., Giatman, M., & Ernawati, E. (2022). Development of Curriculum Management in the World of Education. *Fair Value: Jurnal Ilmiah Akuntansi dan Keuangan*, 4(10), 4691-4696.

Wang, C., Dev, R. D. O., Soh, K. G., Nasiruddin, N. J. M., & Wang, Y. (2022). Effects of Blended Learning in Physical Education among University Students: A Systematic Review. *Education Sciences*, 12(8), 530.

Wang, C., Omar Dev, R. D., Soh, K. G., Mohd Nasirudddin, N. J., Yuan, Y., & Ji, X. (2023). Blended Learning in Physical Education: A Systematic Review. Frontiers in Public Health, 11, 1073423.

Xu, J. (2024). Online and Offline Physical Education Quality Assessment Based on Mobile Edge Computing. *Nonlinear Engineering*, 13(1), 20220330.

Yamane, T. (1973). *Statistics: An Introductory Analysis*. (3rd ed.). New York: Harper & Row.

Yang, C., Chen, R., Chen, X., & Lu, K. H. (2021). The Efficiency of Cooperative Learning in Physical Education on the Learning of Action Skills and Learning Motivation. *Frontiers in Psychology*, 12, 717528.

Yu, M. J. (2021). *A Study on the Design and Application of Micro Lectures in Volleyball Course Teaching*. (Master's Thesis). Tianjin University of Sport: Chinese National Knowledge Infrastructure.

Talent Management in Creating Competitive Advantage for Government and Private Organizations, Bangkok Metropolitan*

[1]Chinnawat Kalyanamitra, Satit Niyomyaht, Kamolporn Kalyanamitra, and Tassanee Lakkhanapichonchat
Faculty of Political Science, Bangkokthonburi University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: fourwell992@gmail.com

Abstract

The research objectives were: (1) to study the conditions of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan, (2) to study the problems and obstacles of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan, and (3) to study the guidelines of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan. The research was qualitative. Key informants in this study were the government and private organizations in Bangkok Metropolitan personnel, and academics, totaling 21 key informants by a purposive selection. The research instrument used a semi-structured interview. Analyzing data was a descriptive summary.

The research results found that: (1) the conditions of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan included recruiting talent from inside and outside the organization, and developing personnel in line with the organization's vision, strategy, and environment. Development covered intellectual, emotional, and moral intelligence, with a clear and fair performance measurement framework. Qualified personnel were promoted to key positions with higher remuneration and rewards. KPI-based management encouraged continuous high performance, career growth, and retention of talent staff, (2) the problems and obstacles included challenges in compensation and benefits in both public and private organizations, and (3) the guidelines suggested promoting the organization's image, creating a motivating culture, and at the national level, attracting high-potential personnel globally through benefits, competitive compensation, and special visas.

Keywords: Talent Management; Creating; Competitive Advantage

*Received July 5, 2025; Revised August 27, 2025; Accepted September 7, 2025

Introduction

Human resources were an important factor in driving the organization. If there was effective management of talent people. It would result in the organization having manpower to support the growth of the organization, created new innovations, and had sustainable competitive ability (Adton et al. 2015). Talent management was managing high-performing personnel to provide systematic learning experiences to increase personnel competency. Able to perform organizational tasks effectively. It also helped personnel to learn and change their working behavior together. How to give knowledge strengthen knowledge, understanding, skills, and attitudes created motivation and provided opportunities for personnel to put their knowledge, understanding, skills, and attitudes to use, created motivation and provided opportunities for personnel to bring their knowledge, understanding, skills, and attitudes to use be fulfilled to enable personnel to have high performance in their work. (Schweyer, 2004)

However, talent people were those who had excellent performance, having high potential, and having the characteristics and competencies that the organization required. But they were a rare group of people including difficult to maintain. It was considered an important force of the organization that was able to create great value for the organization. Being a talent person should include important desirable characteristics: Be a person with good performance, having the potential to work and facilitate development and was a person with good conscience enthusiastic. Having initiative, creativity, and leadership and vision able to work together with others, and had ethics in their work. It could be seen that talent people were quality people who helped promote the organization's success (Prasongtan, 2015).

Smart people often had their own ideas, having a vision that was highly focused on success and needed independence in thinking, providing opportunities and setting clear work goals for them and giving encouragement. It would make them happy at work. It was considered a way to retain talent people with the organization. Most of the time, we found that talent people were committed and highly responsible and needed trust in making decisions in their work. This made them often impatient, in a hurry, agitated, and easily at risk of clashing with co-workers or bosses. If at any time they felt that they was worthless, for example from work that didn't meet goals. The boss didn't understand the importance of the boss's discomfort for not being able to keep up with them. They were ready to leave. Because they realized that could be useful wherever they were, without being attached to the location (Phetcharat, Chomhan, and Khruapong, 2013). From the above issues, there were need for these talent people to remain within the organization, to strengthen the organization's capabilities this results in a competition for talent people between organizations, known as the War of Talent. If an organization loose talent people, It would cause the loss of both talent employees and having high potential in performance and also losing knowledge and expertized in the work that was attached to that person. Thailand had skilled people or highly skilled and specialized manpower to meet all the needs of the country's urgently important

industries and future developments and made Thailand the center of high-level manpower (Hub of Talent), and the center of learning (Hub of Knowledge) of ASEAN, including Eastern sciences in the future.

For the reasons mentioned above, the researcher was therefore interested in studying the subject “talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan”, to propose guideline for talent management to achieve greater results.

Objectives of the Research

1. To study the conditions of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan.

2. To study problems and obstacles for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan.

3. To study approaches for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan.

Research Methodology

Research on talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan was qualitative: The researcher conducted the following research:

The 1st Step: Documentary Study

In the first stage of this qualitative, the researcher conducted a documentary study by reviewing relevant theories, concepts, and prior research on talent management and competitive advantage. The literature focused on concepts of talented individuals, talent management, international practices in managing talent, human capital theory, operational concepts, results-oriented management, and related research studies. This review provided the theoretical framework to support data collection and analysis in the following stages of the study.

The 2nd Step: Key Informant

Key informants in this research included (1) government organizations consisting of 3 senior executives, 3 human resources directors, and 3 skilled personnel, (2) private sector organizations consisting of executives at the level high, 3 people, director human resources department, 3 people, 3 skilled personnel, and (3) academics public administration, 2 people, totaling 20 key informants by using a purposive selection, according to the specified criteria, that was, the informants were those who were currently working in government or private sector organizations that had knowledge, experience and were willing to cooperate to provide information on talent management creating a competitive advantage.

The 3rd Step: Research Instrument

The research tool was a structured interview. The questions in the interview would be open-ended. It was created by studying various concepts, theories, and research related to talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan.

The interview form was divided into 3 parts:

Part 1: Questions about the conditions of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan.

Part 2: Questions about the problems and obstacles encountered for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan.

Part 3: Questions regarding approaches and strategies for talent management in creating competitive advantage for government and private organization, Bangkok Metropolitan.

The 4th Step: Data Collection

Data collection consisted of 3 methods: (1) the documentary research, which involved gathering accurate and reliable secondary data from various sources such as books, academic articles, government documents, theses, and reports related to talent management and competitive advantage; (2) structured interviews with 20 purposively selected key informants from government, private, and academic sectors, with thorough preparation to ensure effective data gathering; and (3) non-participant observation to systematically record behaviors and interactions within organizations, supporting interview findings and identifying patterns in talent management practices.

The 5th Step: Data Analysis

The researcher had used data collected from interviews and observation of concrete things or visible phenomena to create an information system. Read and review to eliminate extraneous information, verify data with data triangulation. The researcher then created inductive conclusions by presenting the results of the analysis according to the conceptual and theoretical framework in the form of a description to answer the research questions and research objectives.

Research Results

From the 1st objective, the conditions for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan were considered from the following aspects:

1. Recruitment and selection found that both public and private organizations: There were recruitment and selecting talent people from within and outside in recruiting talent people from outside, it would be used to attract personnel with potential talent with high

abilities or talent people came to work with the organization as for finding talent people from within. There would be principles for evaluating the potential of internal personnel. To be used to distinguish talent personnel from general personnel.

2. Developing talent people found that both public and private organizations, there were development of talent people that were consistent with the organization's vision, strategy, and management environment. The organization would give importance to the continuous development of personnel capabilities, both in terms of the organization's core competencies ability to perform work and administrative abilities and leadership, etc. Organizational development would take place in various forms according to courses organized by the organization and agencies outside the organization, to develop talent personnel in all dimensions, both intellectually emotional intelligence and moral intelligence.

3. Performance management: It was found that both public and private organizations had a clear and fair framework for measuring performance in order to build morale at work and continuously created the work of talent personnel. The performance evaluation could be divided into 3 levels: performance was higher than the target; Performance results as targeted and performance was lower than the target which talent personnel who passed the criteria would be the successor to the important position specified in the organization's succession plan.

4. Compensation and rewards: It was found that both public and private organizations pay compensation and rewards to highly talent person or those who had good performance and had the potential to create work for the organization at a higher rate than general personnel. KPIs or Key Performance Indicators would be used as the basis to ensure fairness and to encouraged all talent personnel to devote their hearts and minds to creating good work for the organization continuously. It also created a bond and to maintain high potential personnel to stay with the organization for a long time.

5. Retaining talent people with the organization. It was found that both public and private organizations treated talent people with respect and honor in order to create loyalty and adherence to the organization. Providing opportunities to use knowledge and the existing ability of talent personnel to perform their duties fully for the organization creating opportunities for career advancement Including creative compensation and benefits especially strategies for balancing work and personal life, giving various awards to show personnel that the organization values its personnel, to maintain talent personnel with the organization.

From the 2nd objective, which explored the problems and obstacles for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan. It were found that both public and private organizations had problems and obstacles in talent management in creating competitive advantage for government and private organizations that were not very different. The most common problems and obstacles

were compensation and benefits that could not meet expectations and retained talent personnel, causing them to be dissatisfied and stayed with the organization for a long time.

From the 3rd objective, which focused on the guidelines for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan were found that the organizational level, awareness should be created about the organization's image in order to attract and created incentives for talent personnel to want to work with the organization, created a good organizational culture. There was a working atmosphere that promoted learning teamwork to make talent personnel happy at work and motivation to work focus on welfare, compensation, and opportunities for advancement and created a bond between personnel and the organization at the national level, the government sector should have measures in place to invite high-potential personnel from around the world to come and work in the country, such as providing benefits, giving good compensation, providing special visa benefits or various income tax reductions.

The New Body of Knowledge

This study synthesized a practical model of talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan, applicable to both public and private organizations, consisting of five key steps:

1. Talent Acquisition: Organizations applied two main strategies: (1) external recruitment to attract high-potential talent through employer branding and strategic outreach, and (2) internal talent identification by assessing existing staff for development opportunities.

2. Talent Development: Development must align with organizational vision, strategy, and context. It included enhancing core competencies, leadership, emotional and moral intelligence through training, mentoring, and both internal and external learning programs.

3. Performance Management: Clear and fair performance evaluations were essential. High-performing individuals were identified and tracked for succession planning, enabling their advancement into key positions aligned with organizational goals.

4. Compensation and Retention: Competitive compensation, fair rewards, and meaningful benefits were critical for retaining talent. High performers expected recognition that reflected their contributions and needs.

5. Organizational and National-Level Support: At the organizational level, building a strong employer brand, fostering a learning-oriented culture, and providing career development opportunities encourage retention. At the national level, policies such as tax incentives, competitive salaries, and special visa programs were essential to attract and retained high-potential talent domestically.

This model could guide organizations in building systems that not only attracted and retained talent individuals but also integrated them into a long-term competitive strategy. It

could be applied to HR planning, organizational development, and public policy, contributing to sustainable human capital growth in both the private and public sectors.

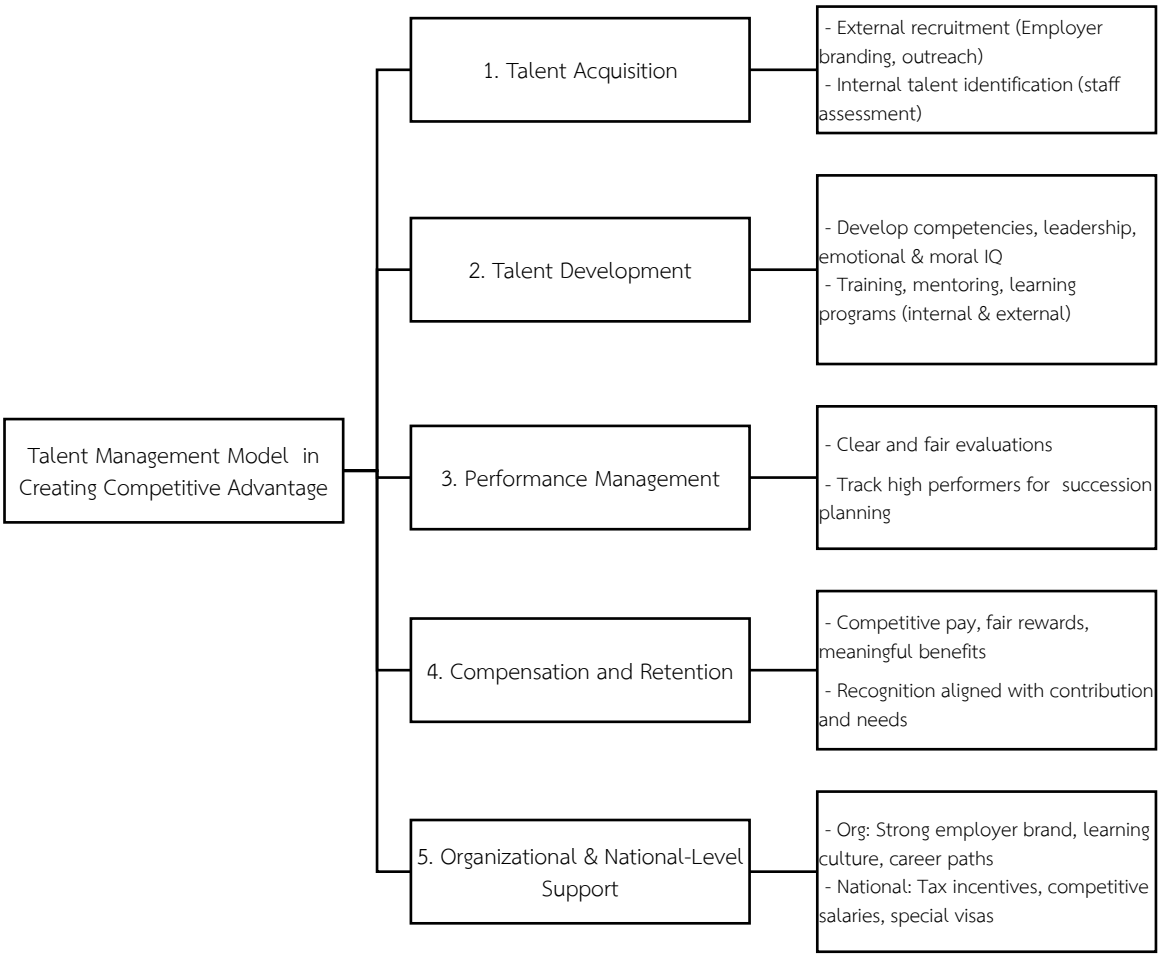

Figure 1: Talent Management Model in Creating Competitive Advantage

Discussion of Research Results

From the research result of the 1st objective, the condition for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan were considered in the following aspects:

1.1 Recruitment and selection processes in both public and private organizations were diverse and comprehensive. They did not only focus on attracting talent from outside but also emphasized the development of internal personnel. Recruiting from outside typically aimed to attract individuals with high potential and strong abilities to fill skill gaps and strengthen the organization. Meanwhile, internal development involved clear systems and criteria to evaluate and distinguish high-potential employees from general staff. This approach not only helped retain talent personnel but also supported their growth and prepared them for key positions in the future. Moreover, these processes reflected effective human resource

management strategies that suitably met the organization's long-term needs. Consistent with the results of a study by Patanasamphan (2020), he studied the talent management of Thai employees in a Japanese company. In the Amata Nakorn Industrial Estate, Chonburi, the research results found that talent management of Thai employees in a Japanese company in Amata Nakorn Industrial Estate, Chonburi included: (1) Recruitment from employees within the company or employees outside the company or search for announcements on social media. (2) Selection using various tools to consider selecting employees. Test tools that measure knowledge, measure skills in work or an aptitude test tool to measure mental fitness A personal testing tool used to measure personality and social adjustment. and from job interviews or discussions to measure abilities in knowledge and intellectual thinking answering inquiries.

1.2 The development of talent personnel in both public and private organizations aligned closely with the organization's vision, strategy, and management environment. These organizations placed strong emphasis on continuously enhancing the capabilities of their staff, including core competencies necessary for job performance, administrative skills, and leadership abilities. Development efforts took various forms, such as training courses organized internally or provided by external agencies. This comprehensive approach aimed to nurture talent individuals across multiple dimensions, including intellectual ability, emotional intelligence, and moral values. Such a holistic development strategy demonstrates the organization's commitment to preparing personnel to meet current and future challenges effectively. This finding was consistent with Agrawal (2010), the factors affecting talent management were studied and analyzed. Which from the study found that the important factor that made talent people most satisfied with talent management was receiving learning opportunities. This was a factor that helped to build the leadership of talent people and led to achieving career growth goals of talent people in line with the organization's vision and strategy.

1.3 Performance management was an essential mechanism used by both public and private organizations to encourage motivation and supported the consistent development of talent personnel. Organizations often applied systematic and transparent evaluation processes that classified performance into three levels: exceeding expectations, meeting expectations, and falling below expectations. This structure helped identify employees with outstanding capabilities who were suitable for advancement and could take on key roles according to the organization's succession planning. The importance of such systems was supported by the study of Chukawat, and Ployduangrat (2021), they studied human resource management towards talent management: the process of driving private educational institutions in the era of an inverted world. The results of the study found that on the organizational side, talent management made the performance of personnel and teams in the organization met the goals and results in higher overall organizational effectiveness. The organization had talent

people to fill higher positions. The organization reduced the rate of personnel lose or retained more personnel, promoted innovation and made the organization's human resource management efficient and effective.

1.4 Compensation and reward systems were important tools that organizations used to recognize and retained talent employees. Both public and private organizations tended to offer higher compensation to individuals who demonstrated outstanding performance or show strong potential to contribute to the organization’s success. Performance metrics such as KPIs were commonly used to support fair and transparent decision-making. While these practices helped promote motivation and long-term employee commitment, there were notable differences across countries. According to the study by Poocharoen, and Lee (2013), who studied the public sector in Southeast Asian countries by studying and comparing the management of talent people in the public sector in 3 countries, including Singapore and Malaysia, it could be concluded that the compensation system found that Singapore provides compensation in both monetary terms and other privileges to talent people in the public sector rather high and there was a special compensation system specifically for this group of people. The compensation was compared to the market price. Meanwhile, Malaysia and Thailand still use the same compensation system and rates. It just opened the way for this group of people to grow faster.

1.5 Retaining talent people with the organization required more than just competitive pay; it involved building a working environment where individuals felt respected, supported, and valued. Organizations that were successful in this area tended to empower talent employees by giving them meaningful roles and responsibilities, ensuring that their skills were fully utilized, career growth opportunities, work-life balance initiatives, and non-monetary recognition such as awards and public appreciation also played a significant role in reinforcing employee loyalty. These practices reflected a strategic effort to not only retained talent but also kept them motivated and engaged in the long term. The findings were in line with the research by Sangkanak (2019), the factors affecting the retention of talent people in government and private sector organizations in Bangkok and surrounding areas were studied. The results of the study found that there were 8 factors affecting the retention of talent people in the organization: 1) stability, opportunities for advancement in the work field, 2) Compensation, rewards, and welfare, 3) Nature of work assigned, 4) Organization and management, 5) Work environment, 6) Quality of work life, 7) Social relationships, 8) Commitment and loyalty to the organization.

From the research result of the 2nd objective, problems and obstacles for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan, appeared to share common characteristics across both public and private sectors. A key challenge lied in the inability of many organizations to provide compensation and benefits that aligned with the expectations of high-performing individuals.

This gap often led to dissatisfaction and weakens the organization's ability to retained valuable talent in the long run. Although the issue spans both sectors, its impact was particularly visible in environments where talent employees felt undervalued or where career progression was unclear. This was because both government and consistent with the results of a study by the recruitment company, Michael Page International (Thailand) Co., Ltd. (2022), which studied talent trends 2022 in the topic the great not promoted in exchange for a good balance between life and work or Work Life Balance, and 81% answered that they had plans to change jobs. Those who planned to change jobs also gave reasons for leaving their jobs. Or change a new job for 5 reasons: (1) changing career/business line, (2) getting a higher position/salary, (3) dissatisfaction with salary, (4) dissatisfaction with organizational policy, and (5) not having happy with the organization. The study also found that personnel who were likely to leave the organization an important characteristic was people who felt that being in the organization was not worth it. People who liked challenges people who wanted to develop their own potential people who wanted to follow their dreams and people who wanted progress.

From the research result of the 3rd objective, Guidelines for talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan required organizations to take a proactive approach in shaping both internal and external perceptions. At the organizational level, one of the key strategies was to build a strong employer image that attracted skilled professionals by emphasizing positive work culture, supportive leadership, and an environment that encouraged collaboration and continuous learning. Talent individuals were more likely to thrive in workplaces that offered clear career development pathways, competitive benefits, and a sense of belonging. Creating such conditions could increase motivation and reduced turnover among high-potential employees. At the national level, strategic interventions by the government could help enhance talent competitiveness by introducing targeted incentives for international professionals. This might include offering attractive compensation packages, easing immigration requirements through special visa programs, or reducing income tax for high-skill foreign workers. These mechanisms helped draw global talent and enrich the local workforce. These perspectives were consistent with the findings of Tailanga, and Biaednok (2021), they studied the talent management guidelines of Thai local government organizations. The research results found that guidelines for amanaging people included: (1) developing talent people, (2) creating a culture that promoted talent people, (3) setting organizational values and strategies, (4) integrated talent management, and (5) assessment to find talent people and in line with the study of Salaksi (2020), she studied recruiting and retaining talent people through employer branding strategies. The results of the study found that creating an employer brand strategy involved combining marketing concepts with human resource management. Both in the public and private sectors the process of managing human resources was extremely important to the organization. This strategy attracted people to apply for jobs

with that organization, so that the organization would get the people it needed and no less important was that made the organization retained employees in the organization. The organization needed to make a difference, to attract talent people in the external labor market and retained talent people within the organization itself.

Conclusion

The talent management in creating competitive advantage for government and private organizations, Bangkok Metropolitan in both public and private organizations involved recruitment and selection processes that focused on both external and internal candidates. Continuous development of skills and leadership was emphasized, supported by clear and fair performance evaluation frameworks to motivate and prepared successors for key positions. Both sectors prioritize appropriated compensation and rewards to encourage and retained talent employees, alongside fostering a positive work environment, a culture that supports learning and teamwork, career advancement opportunities, and work-life balance. However, a major challenge identified was that compensation and benefits often failed to meet expectations, leading to dissatisfaction and potential turnover. Therefore, organizations should build a strong employer image to attract and retained talent. Additionally, government should implement measures to attract high-potential foreign professionals by offering special visa privileges and tax incentives to enhance the country’s competitive capacity.

Suggestions

From the results of the research, the researcher had the following suggestions:

1. The Suggestions from the Research

1.1 The government and related government organizations should give importance and set clear policies. In creating talent people that met the country's labor needs and attracted talent people to work in Thailand, to help develop Thailand and replaced the shortage of manpower, such as providing tax benefits, long-term visa granting, providing appropriate welfare, etc.

1.2 Government and private sector organizations in Thailand should consider improving compensation for high-potential human resources or talent people to be appropriate according to their performance, to be able to attract human resources outside the organization and maintained human resources in the organization.

1.3 Public and private sector organizations in Thailand should consider improving non-salary compensation to be different from the past, to support human resources with high potential or new generation of talent people who valued advancement and growth in their work. The balance between work and personal life (Work-Life Balance) and your own mental health.

2. The Suggestions for Future Research

2.1 The next study should expand the group of key informants and organizations used in the study for wider information and could compare the differences in data more.

2.2 The next study should study talent management creating a competitive advantage in depth in each area, such as recruiting and selecting talent people, developing talent people performance, compensating and rewarding talent people and keeping talent people with the organization, etc.

2.3 The next study should study talent management in government or private sector organizations in depth to a specific organization in order to obtain clear and profound results of the study of talent management in that organization richer.

References

Adton, A., et al. (2015). *Retaining Talent People in Organizations*. (Master's Thesis). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.

Agrawal, S. (2010). Talent Management Model for Business Schools: Factor Analysis. *The Indian Journal of Industrial Relations*, 45(3), 481-491.

Chukawat, N., & Ploydaungrat, J. (2021). Human Resource Management towards Talent Management: Driving Processes of Private Educational Institutions in the Era of Disruption. *Journal of the Association for the Development of Educational Administration Professionals of Thailand (ADEAPT)*, 3(3), 29-44.

Michael Page International (Thailand) Co., Ltd. (2022). *Psychologists Recommend 8 Ways to Retain Talen People in Organizations*. Retrieved October 21, 2023, from https://www.istrong.co/single-post/keeping-talented-people-with-the-organization

Patanasamphan, A. (2020). Talent Management of Thai Employees in a Japanese Company Located in Amata Nakorn Industrial Estate, Chonburi. *Rangsit Graduate Journal of Business and Social Science*, 6(1), 81-95.

Petchrat, W., Saengharn, P., & Khueapong, A. (2013). Retention and Persistence of Talent Employees in an Industrial Estate in Chonburi Province. *Journal of Management, Walailak University*, 2(2), 59-70.

Poocharoen, O., & Lee, C., 2013. Talent Management in the Public Sector: A Comparative Study of Singapore, Malaysia and Thailand. *Public Management Review*, 15(8), 1185-207.

Prasongtan, S. (2015). Talent Management: A Tool for Enhancing Organizational Capability. *Srinakharinwirot Business Journal*, 6(1), 145-150.

Sangkanak, U. (2019). *Factors Affecting the Retention of Talent People in Public and Private Organizations in Bangkok and the Metropolitan Area*. (Master's Thesis). University of the Thai Chamber of Commerce. Bangkok.

Salaksi, S. (2020). Recruitment and Retention of Talent People through Employer Branding Strategies. *Thonburi Rajabhat Research Journal for Social Service, Institute of Research and Development, Thonburi Rajabhat University*, 6(1), 9-21.

Schweyer, A. (2004). *Talent Management System*. Toronto, Canada: Wiley.

Tailanga, W., & Biaednok, C. (2021). Guidelines for Managing Talent People in Thai Local Government Organizations. *Journal of the Public Administration Association of Thailand*, 3(6), 59-72.

Enhancing English Language Teaching through Digital Transformation in Higher Education: A Case Study of Chiang Rai Rajabhat University*

[1]Natthaphon Santhi and Sirikanya Dawilai
Chiang Rai Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: natthaphon.san@crru.ac.th

Abstract

This study aimed to investigate: 1) the impact of digital transformation on students' English language proficiency; 2) students' perceptions of their English language learning through digital platforms; and 3) students' digital literacy skills in the context of English online learning. The participants were 749 first-year students enrolled in the General English for Communication (GEN2001) course during the first semester of the 2021 academic year. A mixed-methods design was employed, including pre- and post-tests to measure language proficiency and a student satisfaction survey with Likert-scale and open-ended items to assess perceptions and digital literacy. Instruction was delivered using the Bichronous Online Instruction (BOI) model, integrating real-time sessions via Google Meet and Google Classroom with asynchronous tasks on the English Discoveries Online (EDO) platform.

The research results were found that:

1. The findings revealed a statistically significant improvement in post-test scores ($p < 0.001$) and increased student confidence in digital learning.

2. Survey results indicated positive perceptions of the BOI approach, with 82% expressing greater comfort in navigating online platforms.

3. Qualitative responses emphasized engagement, self-paced learning, and motivation, though challenges such as connectivity and the need for guidance were reported.

The study recommends optimizing digital tools, enhancing support systems, and refining instructional strategies to promote effective and inclusive digital English language learning.

Keywords: English Language Teaching; Digital Transformation; Higher Education

Introduction

In recent years, advancements in educational technology have significantly transformed English language teaching (ELT), particularly in Thai higher education, by shifting traditional classrooms toward more flexible, interactive, and digitally enhanced environments. This shift has increased accessibility, learner autonomy, and engagement. The COVID-19

*Received April 19, 2025; Revised May 22, 2025; Accepted May 26, 2025

pandemic accelerated this transition, prompting widespread adoption of online instruction as an emergency response (Bozkurt & Sharma, 2020). Despite these developments, concerns remain regarding the effectiveness and inclusivity of digital transformation, particularly in under-resourced regions. Although prior studies have examined digital integration in ELT, more research is needed on its specific impact on student proficiency, digital literacy, and perceptions in regional contexts.

Chiang Rai, Thailand's northernmost province, presents a distinct case where recurring PM2.5 air pollution during the dry season has frequently disrupted face-to-face learning. Chiang Rai Rajabhat University (CRRU), a public institution serving community development, has faced class suspensions due to hazardous air quality (Kasemkijwattana et al., 2021), underscoring the need for adaptive digital instructional models. In response, CRRU has adopted blended and online learning strategies to ensure academic continuity and support its diverse student population.

To facilitate digital transformation in ELT, CRRU implemented platforms such as English Discoveries Online (EDO), a CEFR-aligned adaptive learning tool (Edusoft, 2020), and the Bichronous Online Instruction (BOI) model, which combines synchronous sessions via Google Meet and Google Classroom with asynchronous learning (Martin, Polly, & Ritzhaupt, 2020). Grounded in Technology-Enhanced Language Learning (TELL), these models aim to enhance language proficiency and digital literacy. However, their effectiveness depends on equitable access to technology, learners' digital readiness, instructional design quality, and availability of personalized support.

This study investigates the impact of digital transformation on students' English language proficiency, analyzes their perceptions of online English learning platforms, and examines their digital literacy skills at CRRU. Using a mixed-methods approach, the study contributes to digital pedagogy discourse and offers insights for strengthening ELT in regional and under-resourced contexts. Findings are expected to inform policy, instructional design, and learner support strategies for inclusive and sustainable digital language education.

Objectives of the Research

1. To investigate the impact of digital transformation on students' English language proficiency.

2. To analyze students' perceptions of their English language learning through digital platforms.

3. To examine students' digital literacy skills in the context of English online learning.

Research Methodology

This study employed a mixed-methods research design incorporating quantitative and qualitative approaches to examine the effects of digital transformation in English language teaching (ELT) among first-year students at Chiang Rai Rajabhat University (CRRU).

1st Step: Documentary Study

The study began with an extensive review of literature and theoretical frameworks related to Technology-Enhanced Language Learning (TELL), the CEFR framework, and Bichronous Online Instruction (BOI). These concepts provided the foundation for instrument design and guided the evaluation of digital transformation practices at CRRU.

2nd Step: Field Study

The field study took place at Chiang Rai Rajabhat University (CRRU), targeting first-year students enrolled in GEN2001 (General English for Communication) during Semester 1/2021. The course was delivered using the BOI model integrating Google Meet, Google Classroom, and English Discoveries Online (EDO).

3rd Step: Key Informants

The key informants in this study were 749 first-year students enrolled in the GEN2001 (General English for Communication) course during Semester 1/2021 at Chiang Rai Rajabhat University (CRRU). They were selected through stratified random sampling from a total population of 2,071 students. These students participated in the digital transformation intervention during the course implementation.

4th Step: Instruments and Methods

4.1 Bichronous Online Instruction (BOI) was the core instructional model adopted in this study, integrating synchronous learning via Google Meet and Google Classroom with asynchronous activities delivered through the English Discoveries Online (EDO) platform. The intervention was implemented over 15 instructional weeks (45 hours in total), as outlined in Table 1. This model aligns with best practices in blended learning (Garrison & Vaughan, 2008; Yajie & Jumaat, 2023), which emphasizes the value of combining real-time interaction with flexible, self-paced learning environments.

Table 1: BOI and EDO Implementation Schedule

Weeks	EDO Units	Mode of Instruction	Hours
1-8	Basic 2 Unit 1-8	Bichronous (Meet, Classroom, EDO)	24
9	Midterm Exam via EDO	Online Exam	3
10-16	Basic 3 Unit 1-8	Bichronous (Meet, Classroom, EDO)	21
17	Final Exam via EDO	Online Exam	3
Total instructional hours (excluding examination)			45

4.2 Pre- and post-tests were administered via the EDO platform and aligned with CEFR A2 standards to measure students' English proficiency before and after the intervention. Although course grading included multiple components (Table 2), the statistical analysis in this study focused exclusively on the EDO Midterm and Final Exams, which served as standardized CEFR A2-level benchmarks.

Table 2: Assessment and Evaluation Structure

Grading Components for English Proficiency Evaluation	Percentage
1. EDO Course Completion Reports	30
2. EDO Midterm & Final Exams (Online)	40
3. Classroom Assignments (2 video clips)	20
4. Online Class Attendance (Google Meet)	10

Notes: All components aligned with CEFR A2 can-do descriptors for reading, vocabulary, and grammar.

4.3 Structured questionnaire comprising Likert-scale items and open-ended questions was used to assess students' perceptions, engagement, satisfaction, and challenges in digital learning. The instrument was validated by three experts using the IOC method, and reliability was confirmed with a Cronbach's alpha of 0.88.

5th Step: Data Collection

Quantitative data were collected from 749 first-year students selected by stratified random sampling from a population of 2,071. English proficiency data came from CEFR A2-aligned pre-tests and post-tests administered via the EDO platform in Week 1 and Week 17. These focused on grammar, vocabulary, and reading comprehension. Students' perceptions were assessed using structured questionnaires with Likert-scale items, while digital literacy skills and learning challenges were explored through thematic analysis of open-ended responses.

6th Step: Data Analysis

Pre- and post-test scores were analyzed using descriptive statistics (mean and S.D.) and paired sample t-tests to evaluate proficiency gains. These scores were drawn from the EDO Midterm and Final Exams. Questionnaire responses were analyzed with descriptive statistics to assess satisfaction, engagement, and instructional effectiveness. Open-ended responses were analyzed thematically to explore digital literacy and learning barriers. Two independent coders used inductive coding, and inter-coder reliability was confirmed with Cohen's kappa = 0.81.

7th Step: Presentation of Research Results

Results were presented using both descriptive and interpretive formats, integrating quantitative outcomes (test scores and survey results) with qualitative themes from open-

ended responses. This multi-method approach enabled triangulation for comprehensive understanding of students' proficiency gains, perceptions, and digital learning experiences.

Research Results

The 1st objective is to investigate the impact of digital transformation on students' English language proficiency. To address the first research objective, pre- and post-test scores from the EDO Midterm and Final Exams—aligned with CEFR A2 standards—were analyzed to evaluate the impact of digital transformation on students' English language proficiency. Table 3 presents the mean scores, standard deviations, and results of the paired-sample t-test used to assess the effectiveness of the Bichronous Online Instruction (BOI) model and the English Discoveries Online (EDO) platform.

Table 3: Comparison of Pre-test and Post-test Scores

Assessment	Mean Score	Standard Deviation (S.D.)	t-statistic	p-value
Pre-test	24.50	7.54	51.50	$p < 0.001$
Post-test	44.95	7.87		

From Table 3, the paired-sample t-test confirmed that the post-test mean score ($\overline{X}$ = 44.95, S.D. = 7.87) was significantly higher than the pre-test mean score ($\overline{X}$= 24.50, S.D. = 7.54), with a t-statistic of 51.50 and a p-value < 0.001. This statistically significant difference indicates a substantial improvement in students' English language proficiency following the digital transformation intervention. These findings support the effectiveness of the BOI model and EDO platform in improving students' grammar, vocabulary, and reading comprehension within the CEFR A2 framework.

The 2nd objective is to analyze students' perceptions of their English language learning through digital platforms. To address the second research objective, a satisfaction survey was administered focusing on three key aspects including content appropriateness, media quality, and instructional management. Table 4 summarizes the mean scores, standard deviations, and interpretive ratings of students' responses.

Table 4: Summary of Student Satisfaction Survey Results

Aspect	Mean	S.D.	Interpretation
1. Content Appropriateness	3.84	0.88	Positive
2. Media Quality	3.88	0.82	Positive
3. Instructional Management	3.77	0.84	Moderate

From Table 4, The satisfaction survey results presented in Table 4 indicate varying levels of student perceptions across the three evaluated aspects. Media quality received the highest mean score ($\overline{X}$ = 3.88, S.D. = 0.82), suggesting that students expressed favorable perceptions regarding the clarity, interactive design, and accessibility of the digital learning

materials. Content appropriateness followed closely ($\overline{X}$ = 3.84, S.D. = 0.88), reflecting positive perceptions regarding the relevance, clarity, and usefulness of the instructional content in supporting English language learning. In contrast, instructional management received a slightly lower rating ($\overline{X}$ = 3.77, S.D. = 0.84), indicating moderate satisfaction. The findings highlight areas where instructional practices could be refined to better support students—particularly in terms of clearer instructions, more timely feedback, and well-structured learning activities.

The 3rd objective is to examine students' digital literacy skills in the context of English online learning. To address the third research objective, this section presents key findings from the qualitative content analysis of 749 open-ended survey responses. Table 5 summarizes the emergent themes that reflect both the challenges and the benefits students encountered while navigating digital learning environments.

Table 5: Themes from Qualitative Content Analysis

Emergent Themes	f	%	Representative Quotation
1. Increased Engagement and Motivation	53	7	"Digital tools made learning more interesting."
2. Appreciation for Flexibility	31	4	"I could learn anytime, which helped my studies."
3. Challenges with Digital Literacy	183	24	"Initially, navigating the platform was challenging."
4. Technical and Infrastructure Challenges	466	62	"Connectivity issues disrupted learning often."
5. Need for Personalized Support	16	2	"More personalized guidance would help greatly."
Total	**749**	**100**	

As shown in Table 5, the most frequently reported issue was technical and infrastructure challenges (f = 466, 62%), with students citing unstable internet and limited device access as major barriers to online learning. This was followed by challenges with digital literacy (f = 183, 24%), particularly in navigating platforms and managing unfamiliar tools, especially early in the learning process. Despite these obstacles, some students shared positive experiences. Increased engagement and motivation (f = 53, 7%) were attributed to the interactive features of digital tools, while appreciation for flexibility (f = 31, 4%) reflected satisfaction with self-paced learning. A smaller group (f = 16, 2%) expressed the need for personalized support, suggesting that flexibility alone was insufficient without tailored guidance from instructors. Overall, the findings reflect a dual perspective as students encountered technical and digital skill-related barriers, yet many also appreciated the autonomy, engagement, and flexibility offered by online platforms. These insights underscore

the need to address both infrastructural limitations and pedagogical challenges to ensure the effective implementation of digital education.

The New Body of Knowledge

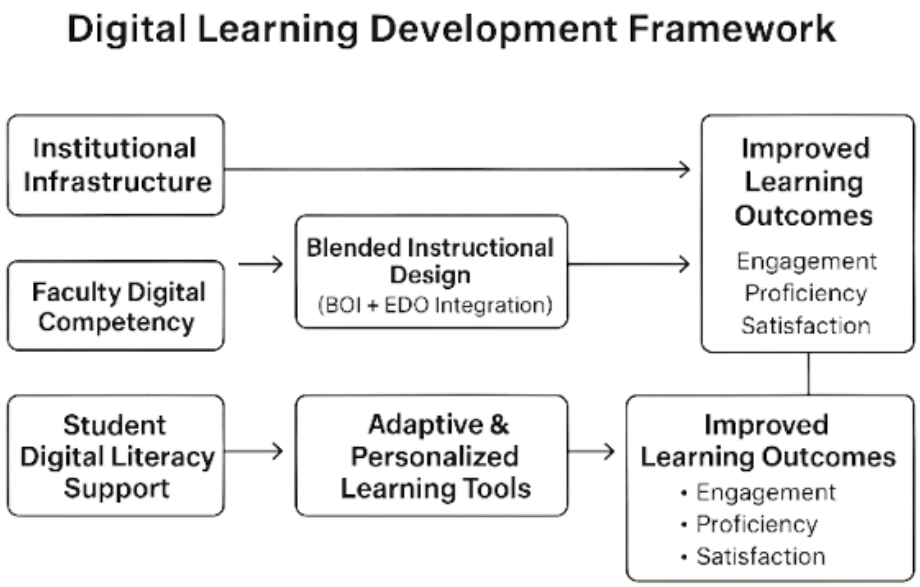

Figure 1: Digital Learning Development Framework (DLDF)

At Chiang Rai Rajabhat University (CRRU), the Digital Learning Development Framework (DLDF) was developed as an innovative, step-by-step model for implementing effective digital English instruction. It addresses immediate instructional needs while contributing to the broader field of Technology-Enhanced Language Learning (TELL), especially in transitional or hybrid learning contexts. The process begins with strengthening institutional infrastructure, including digital systems, internet access, and administrative readiness. Faculty digital competency is then prioritized to support the design and delivery of technology-integrated lessons. Once foundational elements are in place, CRRU employs a blended instructional design combining synchronous instruction via Bichronous Online Instruction (BOI)—through platforms such as Google Meet and Google Classroom—with asynchronous, self-paced learning using English Discoveries Online (EDO). Notably, DLDF is platform-flexible and adaptable to evolving technologies. Parallel to instructional implementation, student digital literacy support is provided to ensure equitable access and build learners' confidence in digital environments. The final component integrates adaptive and personalized learning tools to accommodate varying proficiency levels and promote learner autonomy. Grounded in CRRU's implementation experience, the DLDF presents a scalable and adaptable model for digital transformation in English language education, reinforcing the university's leadership in pedagogical innovation.

Discussion of research results

From the research results of the 1st objective, it was found that students' English language proficiency significantly improved after the implementation of digital learning tools. The post-test mean score ($\overline{X}$ = 44.95, S.D. = 7.87) was significantly higher than the pre-test ($\overline{X}$ = 24.50, S.D. = 7.54), with a t-value of 51.50 and $p < 0.001$. This is because the blended digital approach—through the Bichronous Online Instruction (BOI) model and the English Discoveries Online (EDO) platform—offered structured and interactive learning opportunities. This finding is consistent with the concept of Technology-Enhanced Language Learning (TELL) and supports the research of Bozkurt and Sharma (2020) and Woo and Choi (2021), who reported that integrated digital platforms enhance student learning performance.

From the research result of the 2nd objective, it was found that students had generally positive perceptions of their English language learning through digital platforms, particularly in terms of media quality ($\overline{X}$ = 3.88, S.D. = 0.82) and content appropriateness ($\overline{X}$ = 3.84, S.D. = 0.88). This is because the digital materials were clear, relevant, and interactive, which increased students' engagement and satisfaction. However, instructional management received a slightly lower score ($\overline{X}$ = 3.77, S.D. = 0.84), indicating moderate satisfaction and pointing to areas such as instructional clarity, feedback timeliness, and coordination that require improvement.

Students with higher digital literacy levels expressed more favorable learning experiences, while those with limited technological exposure encountered challenges in navigating online platforms. This is because digital competence plays a key role in how learners interact with and benefit from digital learning environments. This is consistent with the research work of Almusharraf and Khahro (2020), who found that well-structured digital content contributes to learner satisfaction and supports the findings of Dawilai et al. (2021), who emphasized the value of blended learning in promoting learner autonomy and instructional adaptability.

From the research result of the 3rd objective, it was found that students expressed both positive and negative perspectives on digital transformation in English language learning. Five key themes emerged from qualitative content analysis: increased engagement and motivation, appreciation for flexibility, challenges with digital literacy, technical and infrastructure challenges, and the need for personalized support.

The most frequently reported challenges were technical and infrastructure issues (f = 466, 62%) and digital literacy limitations (f = 183, 24%). This is because students, particularly those from rural areas, experienced unstable internet connections and struggled to navigate digital platforms. These obstacles limited their full participation in online learning. This finding is consistent with the concept of the digital divide and supports the research work of O**ż**adowicz (2020), who noted that digital readiness influences learning outcomes, and Wang and Winstead (2021), who highlighted the importance of institutional support in digital transformation efforts.

Conversely, some students reported increased motivation (f = 53, 7%) and appreciation for flexible, self-paced learning (f = 31, 4%). A smaller number (f = 16, 2%) indicated the need for personalized support, suggesting that while digital tools offer autonomy, some learners still require structured guidance. This is because learner autonomy alone may not suffice in the absence of individualized support systems.

Overall, this is consistent with the blended learning framework which emphasizes balancing flexibility with support. Institutions must therefore enhance digital infrastructure, provide digital literacy training, and implement guided learning strategies to ensure equitable access and success for all learners in digitally mediated environments.

Conclusion

This study examined the impact of digital transformation on English language teaching (ELT) at Chiang Rai Rajabhat University (CRRU), focusing on students' English proficiency, perceptions of digital learning, and digital literacy skills. The findings revealed that students' English proficiency improved following the structured digital transformation model through the integration of Bichronous Online Instruction (BOI) and English Discoveries Online (EDO). Students' perceptions of digital learning were positive, particularly regarding the relevance, clarity, and engagement of online content; however, moderate concerns were noted in instructional management, highlighting the need for more structured pedagogical support. Students' digital literacy skills showed both advancement and challenges, as many reported greater confidence in navigating digital platforms, while some continued to face technological and infrastructural barriers. Overall, the findings indicate that digital transformation, when properly implemented, can promote the development of language proficiency and digital skills. Moving forward, CRRU should strengthen its infrastructure, refine instructional design, and expand learner support systems to promote more inclusive, flexible, and sustainable digital English education environments.

Suggestions

From the results of the research, the researchers offer the suggestions as follows:

1. The suggestions from the research

From the results of Research Objective 1, it is recommended that institutions enhance instructional strategies through structured blended learning models. The integration of synchronous instructor-led sessions with asynchronous, self-paced activities—as seen in the BOI and EDO platforms—should be maintained and refined to create more engaging and supportive English language instruction aligned with CEFR standards.

From the results of Research Objective 2, educational institutions and teacher training programs should prioritize faculty development. Continuous professional development

programs should aim to improve digital pedagogy, instructional management, and the use of adaptive learning technologies to enhance engagement and support.

From the results of Research Objective 3, institutions should implement comprehensive digital support systems. These include structured training before course enrollment, peer-assisted learning, real-time help desks, and partnerships with ISPs to improve access. Offline materials should also be made available to ensure equitable participation, especially for students in rural areas.

2. The suggestions for future research

To build upon the findings and limitations of this study, future research should address the following areas to further advance digital transformation in English language teaching (ELT).

2.1 Future studies should explore the long-term impact of digital learning on English language acquisition and academic performance across diverse learner profiles and proficiency levels using a quasi-experimental research design. While the current study examined short-term learning outcomes through pre- and post-tests in a single course (GEN2001) among first-year students during Semester 1/2021, a quasi-experimental approach involving comparison groups or longitudinal data collection would provide stronger evidence of the effectiveness and sustainability of digital instruction over time.

2.2 Since the study was conducted solely at Chiang Rai Rajabhat University (CRRU), the findings may not be fully generalizable to other institutions, student groups, or course contexts. Therefore, comparative research across multiple universities, academic disciplines, or instructional levels is recommended. Such studies could examine how institutional settings, resource availability, and curricular variations influence the implementation and success of digital learning frameworks like the DLDF.

2.3 This study focused specifically on BOI and EDO platforms, which may limit generalizability to other learning management systems (LMS) or instructional models. Thus, future research should investigate the effectiveness of alternative LMS platforms and blended learning approaches used in different educational settings. In addition, further research should examine how institutional policies can standardize and support digital teaching practices across faculties while allowing for contextual flexibility and shaping sustainable digital learning strategies across higher education institutions.

References

Almusharraf, N., & Khahro, S. H. (2020). Students' Satisfaction with Online Learning Experiences During the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Emerging Technologies in Learning,* 15(21), 238-254.

Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency Remote Teaching in a Time of Global Crisis Due to COVID-19. *Asian Journal of Distance Education,* 15(1), 1-6.

Dawilai, S., Kamyod, C., & Prasad, R. (2021). Effectiveness Comparison of the Traditional Problem-Based Learning and the Proposed Problem-Based Blended Learning in Creative Writing: A Case Study in Thailand. *Wireless Personal Communications,* 118, 1853-1867.

Edusoft. (2020). *English Discoveries-Worldwide: Edusoft's Global Presence.* Retrieved January 19, 2022 from http://englishdiscoveries.net/english-discoveries-worldwide

Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2008). *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Kasemkijwattana, C., Sukarom, K., & Pongpiachan, S. (2021). Air Pollution and Health Impacts in Northern Thailand. *Thailand Environment Institute Journal,* 21(1), 87-99.

Martin, F., Polly, D., & Ritzhaupt, A. (2020). *Bichronous Online Learning: Blending Asynchronous and Synchronous Online Learning*. Retrieved January 12, 2025, from https://er.educause.edu/articles/2020/9/bichronous-online-learning-blending-asynchronous-and-synchronous-online-learning

Ozadowicz, A. (2020). Modified Blended Learning in Engineering Higher Education During the COVID-19 Lockdown—Building Automation Courses Case Study. *Education Sciences, 10*(10), 292.

Wang, Y., & Winstead, L. (2021). The Impact of Digital Transformation on English Language Teaching: Adaptive Learning and AI in Higher Education. *Journal of Educational Technology & Society,* 24(2), 56-70.

Woo, J. H., & Choi, H. (2021). *Systematic Review for AI-Based Language Learning Tools*. Retrieved January 19, 2022, from https://arxiv.org/abs/2111.04455

Yajie, C., & Jumaat, N. F. B. (2023). Blended Learning Design of English Language Course in Higher Education: A Systematic Review. *International Journal of Information and Education Technology,* 13(2), 364-372.

การปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง : บทบาท จริยธรรม และความท้าทาย*

Social Work Practice in Conflict Contexts: Roles, Ethics and Challenges

สุวรา แก้วนุ้ย
Suwara Kaewnuy
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University, Thailand.
Corresponding Author's Email: suwara27@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรม และความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพประเภทการวิจัยเชิงเอกสารด้วยการทบทวนเอกสารอย่างเป็นระบบ การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสืบค้นจากฐานข้อมูลภาษาอังกฤษและภาษาไทย ครอบคลุมช่วงเวลา พ.ศ. 2547-2567 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นสำคัญ ผลการศึกษาพบว่า นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งมีบทบาทที่หลากหลายใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคมและนโยบาย ในด้านจริยธรรมและความท้าทาย พบว่านักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญกับประเด็นจริยธรรมที่ซับซ้อน เช่น การรักษาความเป็นกลาง การเผชิญกับทางเลือกที่ยากลำบากทางจริยธรรม การจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด นอกจากนี้ยังมีความท้าทายด้านความปลอดภัย ผลกระทบทางจิตใจจากการที่ทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการต่างเผชิญกับสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจเดียวกัน ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนบุคคลกับวิชาชีพ และความท้าทายทางวัฒนธรรม จากการวิจัยนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพนักสังคมสงเคราะห์และระบบสนับสนุนที่เข้มแข็งเพื่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพ อาทิ การฝึกอบรมด้านการดูแลผู้ใช้บริการที่คำนึงถึงความบอบช้ำทางจิตใจ ทักษะการไกล่เกลี่ย การทำงานเป็นทีมสหวิชาชีพ และการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับบริบทความขัดแย้งของประเทศไทย

คำสำคัญ: นักสังคมสงเคราะห์; วิชาชีพสังคมสงเคราะห์; บทบาท; จริยธรรม; พื้นที่ความขัดแย้ง

Abstract

This study aims to examine the professional roles, ethics, and challenges of social workers in conflict-affected areas. The research employed a qualitative documentary research methodology through a systematic literature review. Data collection involved searching databases in both English and Thai languages, covering the period from 2004 to 2024 (B.E. 2547-2567). The data were analyzed using thematic analysis, with categories derived from key issues identified in the dataset. The findings reveal that social workers play diverse roles across three levels: Individual

*Received May 31, 2025; Revised August 12, 2025; Accepted August 20, 2025

level, community, and Societal and policy levels. Regarding ethics and challenges, the study found that social workers face complex ethical dilemmas, including maintaining neutrality, managing ethical conflicts, and allocating limited resources. Additional challenges include safety concerns, psychological impacts from shared traumatic experiences between service providers and users (shared traumatic reality), conflicts between personal and professional values, and cultural competency barriers. The research leads to recommendations for developing social workers' capacity and strengthening support systems for effective practice in conflict-affected areas, including training in trauma-informed care, mediation and negotiation skills, interdisciplinary teamwork, and developing practice standards aligned with Thailand's conflict contexts.

Keywords: Social Workers; Professional Social Work; The Role; Ethics; Conflict-Affected Areas

บทนำ

สถานการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง ทั้งจากทางสงคราม ความขัดแย้งทางเชื้อชาติ และการก่อการร้าย ได้ทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในหลายภูมิภาคทั่วโลก ส่งผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ (Rustad, 2024) รายงานของสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2566 พบว่าจำนวนผู้พลัดถิ่นและอพยพจากความขัดแย้งและภัยพิบัติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเร่งด่วนในการจัดการกับวิกฤตการณ์และผลกระทบจากความขัดแย้งและความรุนแรงเหล่านี้ (United Nations High Commissioner for Refugees, 2023)

ผลกระทบจากความขัดแย้งไม่จำกัดอยู่เพียงความสูญเสียทางกายภาพ เช่น การบาดเจ็บ การเสียชีวิต หรือการทำลายโครงสร้างพื้นฐาน แต่ยังส่งผลบาดแผลทางจิตใจที่ฝังลึก อาทิ ภาวะซึมเศร้า ความวิตกกังวล และความผิดปกติทางความเครียดหลังเหตุสะเทือนขวัญ นอกจากนี้ ความขัดแย้งยังทำลายไปถึงรากฐานทางสังคม ทำให้เกิดการแตกแยกในชุมชน ลดทอนความเชื่อมั่นระหว่างผู้คน และส่งความเสียหายต่อวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนจำนวนมากต้องเผชิญกับความยากจนและการเข้าไม่ถึงบริการพื้นฐานที่จำเป็น (Burke, Tweedie, and Poocharoen, 2013) ในพื้นที่เปราะบางและท้าทายนี้ วิชาชีพสังคมสงเคราะห์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มประชากรที่ได้รับผลกระทบ นักสังคมสงเคราะห์ไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์ปกติ แต่ยังเป็นบุคลากรสำคัญในการทำงานภายใต้วิกฤตการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยมีบทบาทที่ครอบคลุมตั้งแต่การให้ความช่วยเหลือฉุกเฉิน การสนับสนุนทางจิตสังคม การคุ้มครองกลุ่มเปราะบาง ไปจนถึงการฟื้นฟูและส่งความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง (International Federation of Social Workers, 2018; Seifert, 2021)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรม และความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้งยังมีข้อจำกัดในหลายประการที่เป็นช่องว่างทางวิชาการ โดยการศึกษาเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนานโยบายสังคม (Nontapattamadul, 2016) การทำงานข้ามชาติ (Senanuch, 2023) และการพัฒนาวิชาชีพ แต่ยังขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในพื้นที่เฉพาะที่เป็นสถานการณ์ความขัดแย้ง นอกจากนี้ ประเด็นจริยธรรมในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทไทยยังเป็นพื้นที่ที่ต้องการการศึกษาเพิ่มเติม เนื่องจากประเทศไทยยังประสบปัญหาด้านจริยธรรมการวิจัยและการปฏิบัติงานกับกลุ่มเปราะบาง (Techagaisiyavanit et al., 2025) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานจริยธรรมที่เหมาะสมสำหรับการทำงานกับกลุ่มเปราะบางในบริบทเฉพาะ

การศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญในการปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้ง ทั้งในด้านความปลอดภัยส่วนบุคคลและการเข้าถึงผู้ใช้บริการในพื้นที่เสี่ยง (Seifert, 2021) การขาดแคลนทรัพยากรและการสนับสนุนที่เพียงพอ (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) ภาวะความเหนื่อยล้าทางอารมณ์และจิตใจจากการเผชิญกับสถานการณ์ความเครียดและบาดแผลทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง (Dekel and Baum, 2010) รวมถึงความซับซ้อนทางวัฒนธรรม ศาสนา และภาษาในบริบทที่หลากหลาย (World Bank, 2023) นอกจากนี้ ประเด็นทางจริยธรรมยังเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิบัติงานภายใต้บริบทความขัดแย้ง ไม่ว่าจะเป็นการรักษาความเป็นกลางในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางอุดมการณ์ การเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนาของผู้รับบริการ รวมถึงการปกป้องข้อมูลและความลับของทุกฝ่าย (Barsky, 2019)

สำหรับบทความวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะสำรวจและวิเคราะห์ บทบาททางวิชาชีพ จริยธรรมและความท้าทายที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญในการปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง โดยจะเจาะลึกถึงลักษณะเฉพาะของการปฏิบัติงานที่แตกต่างจากการทำงานในสถานการณ์ปกติ อันจะนำไปสู่แนวทางปฏิบัติงานเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดจากความขัดแย้งของประเทศไทย อาทิ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเกิดความเข้าใจถึงพลวัตของการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและความเปราะบาง ตลอดจนการส่งเสริมความตระหนักรู้ต่อสังคมเกี่ยวกับความสำคัญของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการบรรเทาความทุกข์และส่งเสริมสันติภาพในสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรมและความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ในการปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ด้วยวิธีการทบทวนเอกสารอย่างเป็นระบบ โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดขอบเขตและกรอบเวลาการศึกษา

ขอบเขตของเนื้อหา การศึกษาบทบาททางวิชาชีพ จริยธรรมและความท้าทายของนักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติงานในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง ครอบคลุมประเด็นหลัก 3 ด้าน คือ บทบาททางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในระดับต่าง ๆ ทั้งระดับบุคคล ชุมชน สังคมและนโยบาย ประเด็นจริยธรรมวิชาชีพและความท้าทายในการปฏิบัติงานที่นักสังคมสงเคราะห์ต้องเผชิญ

การศึกษาครั้งนี้กำหนดขอบเขตความหมายของพื้นที่ความขัดแย้ง คือ พื้นที่หรือบริเวณที่มีการปรากฏของความขัดแย้งติดอาวุธ ความรุนแรงอย่างแพร่หลาย หรือสภาวะเปราะบางที่ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัย ความเป็นอยู่และการพัฒนาของประชากรในพื้นที่ โดยเฉพาะเด็กและกลุ่มเปราะบาง ซึ่งต้องการการตอบสนองที่เฉพาะเจาะจงและมีความอ่อนไหวต่อบริบทจากวิชาชีพสังคมสงเคราะห์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบเวลาการศึกษา การสืบค้นเอกสารกำหนดช่วงเวลาที่ศึกษาครอบคลุมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2567 (ค.ศ. 2004-2024) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัยและสะท้อนการพัฒนาของงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับเอกสารที่เผยแพร่ในช่วง 10 ปีล่าสุด (พ.ศ. 2557-2567) เนื่องจากมีการพัฒนาแนวคิดและวิธีการปฏิบัติงานใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมข้อมูล

การสืบค้น รวบรวมข้อมูล ใช้แนวทางที่เป็นระบบและครอบคลุมทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทพื้นที่ความขัดแย้ง การค้นหาใช้ทั้งฐานข้อมูลทางวิชาการ อาทิ Google Scholar, JSTOR, PubMed, ScienceDirect, Taylor & Francis Online, Sage Journals, ThaiLIS, TCI, DSpace เว็บไซต์วิชาการของมหาวิทยาลัยต่างๆ และเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีงานวิจัยที่ตรงกับประเด็นที่ศึกษาจำนวน 25 เรื่อง ที่นำเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) ซึ่งเป็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่รวบรวมได้ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบในการค้นหา วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลตามประเด็นที่ปรากฏอยู่ในชุดข้อมูล (Braun & Clarke, 2006) เกี่ยวกับบทบาทและแนวทางปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง นักวิจัยใช้หลักการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ผ่านการตรวจสอบข้อมูลจากหลายแหล่งและการทบทวนผลการวิเคราะห์อย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้ผลการศึกษาที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ

ขั้นตอนที่ 4 การนำเสนอผล

การนำเสนอผลใช้การบรรยายเชิงเนื้อหา ให้เห็นภาพรวมและรายละเอียดของบทบาทต่างๆ อย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่แนวทางพัฒนาการปฏิบัติงานของวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง

ผลการวิจัย

ผลการศึกษานำเสนอเป็น 2 ส่วน ได้แก่ (1) บทบาททางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในบริบทพื้นที่ความขัดแย้ง และ (2) จริยธรรมและความท้าทายในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาททางวิชาชีพสังคมสงเคราะห์ในบริบทพื้นที่ความขัดแย้ง

การปฏิบัติงานของนักสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้งต้องอาศัยความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นที่หลากหลาย ทั้งความเปราะบางของผู้ที่ได้รับกระทบ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และพลวัตของความรุนแรง จากการศึกษาพบว่า บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ขัดแย้งมีตั้งแต่การทำงานกับรายบุคคลจนถึงการผลักดันเชิงนโยบายในระดับสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ระดับบุคคล : การให้ความช่วยเหลือในภาวะวิกฤตและบริการสนับสนุนทางจิตสังคม

ในบริบทของพื้นที่ความขัดแย้ง นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทสำคัญในการให้บริการโดยตรงในระดับบุคคล โดยเฉพาะในมิติของการช่วยเหลือในภาวะวิกฤตและการสนับสนุนทางจิตสังคม งานบริการดังกล่าวมีลักษณะซับซ้อนและต้องอาศัยความเข้าใจบริบทเฉพาะของแต่ละบุคคล เนื่องจากผู้รับบริการส่วนใหญ่อยู่ในสถานการณ์ที่เปราะบาง ทั้งจากการสูญเสีย การถูกพลัดถิ่น การได้รับบาดแผลทางใจ และการเผชิญความไม่มั่นคงเต่อเนื่อง (Seifert, 2024; Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021)

บทบาทหลักของนักสังคมสงเคราะห์ในการตอบสนองต่อสถานการณ์วิกฤต คือการประเมินสภาพปัญหาแบบองค์รวม ทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสังคม รวมถึงความต้องการเร่งด่วน เช่น อาหาร น้ำ และที่พักพิงฉุกเฉิน นักสังคมสงเคราะห์จะรวบรวมข้อมูลผ่านการสังเกต การสัมภาษณ์ และเครื่องมือวินิจฉัย เพื่อออกแบบแผนการให้คำปรึกษาและสนับสนุนเฉพาะบุคคล (Samuels, Jones, and Abu Hamad, 2017; Prasad and Prasad, 2009) นอกจากการช่วยเหลือพื้นฐานแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ยังให้การช่วยเหลือในภาวะวิกฤตและการสนับสนุนสุขภาพจิตเบื้องต้น เพื่อสร้างความปลอดภัยทางอารมณ์ ลดความเครียด และจัดการกับปฏิกิริยาทางจิตใจหลังเหตุการณ์รุนแรง เช่น การปฐมพยาบาลทางจิตวิทยาเพื่อให้ผู้ประสบเหตุ

เริ่มต้นกระบวนการเยียวยาเบื้องต้น และส่งต่อไปยังบริการเฉพาะทางหากจำเป็น (Seifert, 2021) การดูแลที่คำนึงถึงความบอบช้ำทางจิตใจ เป็นอีกแนวทางสำคัญที่ตระหนักถึงผลกระทบระยะยาวของบาดแผลทางใจ นักสังคมสงเคราะห์จะสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานของความไว้วางใจ เคารพการตัดสินใจ และสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยเพื่อหลีกเลี่ยงการบาดเจ็บซ้ำทางจิตใจ (Velychko, 2023)

นอกจากนี้ การทำงานระดับบุคคลยังมุ่งเน้นการเสริมสร้างความสามารถในการฟื้นตัวและการปรับตัวในชีวิต โดยเฉพาะในกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้หญิง นักสังคมสงเคราะห์จะสอนทักษะการจัดการอารมณ์ การตั้งเป้าหมายใหม่ การยอมรับความสูญเสีย และการสร้างเครือข่ายสนับสนุนในชุมชน การบริการนี้อาจอยู่ในรูปแบบการให้คำปรึกษารายบุคคล การเยี่ยมบ้าน และการทำงานร่วมกับสถานศึกษาและสหวิชาชีพ เพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพจิตและจิตสังคมในระยะยาว (Betancourt et al., 2013) บทบาทนี้ไม่เพียงช่วยฟื้นฟูสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้รับบริการ แต่ยังสร้างรากฐานสันติภาพในชุมชนและสังคม

1.2 ระดับชุมชน : การสร้างสมานฉันท์และการฟื้นฟูระบบสนับสนุน

ในบริบทของพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งรุนแรง บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในระดับชุมชนมิได้จำกัดอยู่เพียงการให้บริการทางสังคมและการช่วยเหลือขั้นพื้นฐาน แต่ขยายไปสู่การส่งเสริมความสมานฉันท์ (reconciliation) การลดความขัดแย้งทางสังคม และการฟื้นฟูโครงสร้างทางสังคมของชุมชนด้วยความมุ่งหวังให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม (Seifert, 2021; Budeva, 2018) นักสังคมสงเคราะห์จะสร้างความสมานฉันท์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เพื่อฟื้นฟูความไว้วางใจระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในมิติกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา หรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เคยขัดแย้ง โดยเน้นส่งเสริมความร่วมมือ ความไว้วางใจ และความเป็นเจ้าของของชุมชน (Budeva, 2018) โดยใช้แนวคิด การลดทอนอคติ (Contact Hypothesis) และโมเดลการพัฒนาชุมชนหลังความขัดแย้งที่เน้นทุนทางสังคมและบริการจิตสังคม เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์และความยืดหยุ่นของชุมชน (Harding and Libal, 2012) โดยการดำเนินกิจกรรมที่ใช้ศิลปะและวัฒนธรรม เช่น การร้องเพลง ละครเวที การจัดวงสนทนากลุ่ม การใช้กระบวนการเล่าเรื่อง และการอบรมเสริมศักยภาพเครือข่ายชุมชน ล้วนเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการเยียวยาจิตใจและอารมณ์ (Alford and Otake, 2021) ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่ของชาวเคิร์ดในอิรัก นักสังคมสงเคราะห์ได้ทำงานร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการส่งเสริมการพูดคุยระหว่างผู้นำศาสนาและชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ระดับความไว้วางใจเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (Seifert, 2021)

การทำงานระดับชุมชนยังเชื่อมโยงกับบทบาทการไกล่เกลี่ยและการเจรจา ซึ่งเป็นทักษะเฉพาะทางที่นักสังคมสงเคราะห์ใช้ในการจัดการกับข้อขัดแย้งในระดับชุมชน นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยเน้นการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระบุความต้องการที่แท้จริงของแต่ละฝ่าย และสร้างข้อตกลงร่วมกันระยะยาว (Budeva, 2018) แนวทางการไกล่เกลี่ยต้องยึดหลักความยุติธรรมทางสังคม ความเท่าเทียม การมีส่วนร่วม และผลประโยชน์ร่วมกัน (Mediators Beyond Borders International, 2023) ตัวอย่างเช่น ในคาบสมุทรบอลข่าน มีการจัดอบรมการไกล่เกลี่ยในชุมชนให้ผู้นำท้องถิ่นโดยนักสังคมสงเคราะห์เป็นผู้ฝึกอบรมและสนับสนุนด้านจิตสังคม เพื่อเตรียมพร้อมในการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Budeva, 2018) การทำความเข้าใจในทักษะนี้มีความสำคัญสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ในการทำงานเป็นสื่อกลางเพื่อการจัดการปัญหาความขัดแย้ง

นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังมีบทบาทในการฟื้นฟูระบบสนับสนุนชุมชน โดยมีการดำเนินงานด้วยการสร้างหรือเสริมสร้างเครือข่ายความช่วยเหลือภายในชุมชน ทั้งในระดับไม่เป็นทางการและระดับโครงสร้างทางการ กรณีตัวอย่างในพื้นที่ฉนวนกาซา นักสังคมสงเคราะห์ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนจัดตั้งศูนย์ชุมชนเพื่อการเยียวยา โดยผสานบริการสุขภาพจิต การแนะแนวอาชีพ และกิจกรรมส่งเสริมศักยภาพกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กและสตรี ซึ่งช่วยฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและจิตสังคม (Samuels et al.,

2017) บทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในระดับชุมชนจึงมีความเชื่อมโยงหลายมิติ ตั้งแต่การฟื้นฟูสายสัมพันธ์ทางสังคม การลดความรุนแรงทางโครงสร้าง และการเสริมสร้างระบบสนับสนุนจากฐานราก เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาวอันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสันติภาพ

1.3 ระดับสังคมและนโยบาย : ความยุติธรรมทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทของความขัดแย้ง นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนงานระดับสังคมและนโยบายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง โดยมุ่งเน้นส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและผลักดันความยุติธรรมทางสังคม ในพื้นที่ที่มักมีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ความอยุติธรรมเชิงโครงสร้าง และการกีดกันทางสังคม (Elsana, Paul and Denov, 2023; Seifert, 2024) บทบาทนี้ขยายภารกิจของวิชาชีพที่เน้นการเคารพศักดิ์ศรีมนุษย์ ปกป้องกลุ่มเปราะบาง และรณรงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระยะยาว โดยการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมในพื้นที่ความขัดแย้งต้องอาศัยการทำงานตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับโครงสร้าง นักสังคมสงเคราะห์มีภารกิจทางจริยธรรมในการท้าทายระบบที่ก่อให้เกิดการตีตรา ความไม่เท่าเทียม และการลดทอนสิทธิมนุษยชน (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) นอกจากนี้ การดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มชายขอบผ่านการให้ข้อมูลด้านสิทธิ การสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาระบบบริการของตนเอง และการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อขอรับการสนับสนุนจากภายนอก (Elsana et al., 2023)

นักสังคมสงเคราะห์ยังมีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและจัดการผลกระทบจากการละเมิดสิทธิ เช่น การเข้าถึงบริการสาธารณะที่ไม่เท่าเทียม โดยเฉพาะสิทธิเด็กที่ได้รับผลกระทบรุนแรงจากสงคราม อาทิ สิทธิในการมีชีวิต การอยู่กับครอบครัว การศึกษา และการเข้าถึงบริการสุขภาพและการปกป้องจากความรุนแรง (Prasad and Prasad, 2009; Shenoda et al., 2018) นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งทำหน้าที่เป็นตัวกลางส่งต่อข้อมูลและผลักดันให้ภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศยึดถือพันธกรณีตามอนุสัญญาสิทธิมนุษยชน เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNCRC) ในการคุ้มครองเด็กจากการเกณฑ์ทหาร การแสวงหาประโยชน์ และการถูกละเมิดในรูปแบบต่าง ๆ (Shenoda et al., 2018)

การดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งยังมีเป้าหมายในการ ผลักดันเชิงนโยบายและการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โดยนักสังคมสงเคราะห์สามารถวิเคราะห์และสะท้อนโครงสร้างอำนาจและกลไกเศรษฐกิจการเมืองที่ส่งผลต่อความไม่เท่าเทียม เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผ่านกลไกทางกฎหมายและนโยบาย (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) ตัวอย่างการดำเนินงานเชิงนโยบาย ได้แก่ การผลักดันให้รัฐยุติการใช้นโยบายเลือกปฏิบัติทางสัญชาติ การเรียกร้องให้ยุติการใช้เด็กในความขัดแย้งด้วยอาวุธ และการขอรับเงินทุนระยะยาวเพื่อพัฒนาโครงการที่ยั่งยืนในระดับชุมชน (Elsana et al., 2023) นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังมีบทบาทสำคัญในการผลิตองค์ความรู้ การวิจัยเชิงประจักษ์ และการประเมินผลกระทบเชิงนโยบาย เพื่อนำเสนอข้อมูลที่น่าเชื่อถือต่อผู้กำหนดนโยบาย (Harding and Libal, 2012) ความพยายามเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทของนักสังคมสงเคราะห์ในฐานะผู้ผลักดันความยุติธรรมทางสังคมอย่างเป็นระบบและผู้พิทักษ์สิทธิมนุษยชนในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เปราะบาง

จริยธรรมและความท้าทายในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง

นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งปฏิบัติงานภายใต้กรอบจริยธรรมที่เข้มงวด ซึ่งผสานหลักมนุษยธรรมสากลกับจรรยาบรรณวิชาชีพ หลักการพื้นฐานของการดำเนินงานด้านมนุษยธรรม ได้แก่ มนุษยธรรม ความเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง และความเป็นอิสระ โดยมุ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือตามความจำเป็น ปราศจากการเลือกปฏิบัติ เพื่อรักษาการเข้าถึงผู้ประสบภัยและป้องกันการบิดเบือนความช่วยเหลือเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง (Seifert, 2024) นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังยึดมั่นในค่านิยมหลักของวิชาชีพ เช่น การบริการ

ความยุติธรรมทางสังคม การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของปัจเจกบุคคล ความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ความซื่อสัตย์ และความสามารถในวิชาชีพ ตามจรรยาบรรณของสมาคมนักสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ (Reese et al., 2006) ค่านิยมเหล่านี้เป็นแนวทางสำคัญในการทำงานกับกลุ่มเปราะบางในบริบทที่ซับซ้อน

อย่างไรก็ตาม การปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งก่อให้เกิดความท้าทายทางจริยธรรมที่ซับซ้อน นักสังคมสงเคราะห์มักเผชิญกับภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรม เช่น การตัดสินใจเกี่ยวกับการรักษาความลับของผู้ใช้บริการกับการเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันอันตราย โดยเฉพาะเมื่อการเปิดเผยอาจนำไปสู่ภัยคุกคามต่อชีวิต หรือเมื่อการคุ้มครองขัดแย้งกับความต้องการของบุคคลที่ประสงค์จะกลับไปยังพื้นที่เสี่ยง (Reese et al., 2006; Velychko, 2023) นอกจากนี้ การจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด เป็นความท้าทายสำคัญ ทำให้นักสังคมสงเคราะห์ต้องตัดสินใจว่าใครจะได้รับบริการเมื่อความต้องการมีมากกว่าทรัพยากร ซึ่งอาจนำไปสู่ความเสียหายทางศีลธรรม (Harding and Libal, 2012) ยิ่งไปกว่านั้น การขาดความเข้าใจทางวัฒนธรรมและอคติส่วนบุคคล สามารถบั่นทอนประสิทธิภาพการทำงานและการสร้างความไว้วางใจ (Allassad Alhuzail, 2021; Seifert, 2024) ในบริบทที่ซับซ้อนอาจเกิดความตึงเครียดระหว่างพันธกรณีทางกฎหมายและวิชาชีพ ทำให้นักสังคมสงเคราะห์ต้องเลือกระหว่างการปฏิบัติตามกฎหมายท้องถิ่นกับการยึดมั่นในหลักจริยธรรม (Allassad Alhuzail and Mahajne, 2021) การสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างก็อาจสร้างความคาดหวังที่ไม่สามารถทำได้และนำไปสู่ความเสียหายต่อชุมชน ซึ่งเป็นภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรมอีกประการหนึ่ง (Elsana et al., 2023)

นอกจากความท้าทายทางจริยธรรมแล้ว นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งยังต้องเผชิญกับอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่สำคัญอีกหลายประการ ประการแรกคือ ผลกระทบทางจิตใจของ “ความจริงที่กระทบกระเทือนร่วมกัน” ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ทั้งผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการต่างประสบกับความรุนแรงหรือความสูญเสียจากเหตุการณ์เดียวกัน ภาวะนี้สามารถนำไปสู่ความเครียดเรื้อรัง ภาวะหมดไฟ และการเบลอของขอบเขตวิชาชีพ ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการตัดสินใจอย่างเป็นกลางและยึดหลักจริยธรรม (Ioakimidis et al., 2022) ประการที่สอง ความปลอดภัยและความมั่นคงในการปฏิบัติงาน เป็นข้อกังวลที่สำคัญ นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติงานในสภาพแวดล้อมที่มีความไม่แน่นอนสูง เสี่ยงต่อการโจมตี หรือข้อจำกัดทางกายภาพในการเข้าถึงพื้นที่บริการ (Seifert, 2024) ประการที่สาม ความขัดแย้งระหว่างบุคคลและวิชาชีพ ก็พบได้บ่อย นักสังคมสงเคราะห์อาจประสบกับความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนบุคคล วิชาชีพ ศาสนา และชาติ กับค่านิยมของสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น (Ioakimidis et al., 2022) ประการสุดท้าย ความท้าทายด้านความสามารถทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญ การขาดความรู้และทักษะทางวัฒนธรรม รวมถึงอุปสรรคทางภาษา สามารถบั่นทอนความสามารถในการสร้างความไว้วางใจและให้การดูแลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดหรือการบาดเจ็บซ้ำทางวัฒนธรรม (Dekel and Baum, 2010)

นอกจากนี้ ความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง เช่น การขาดแคลนทรัพยากรทางการเงิน การขาดความเข้าใจและยอมรับจากภาครัฐ อาจส่งผลให้การดำเนินงานของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ขัดแย้งต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการบรรลุเป้าหมายของการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและการส่งเสริมสวัสดิภาพทางสังคมอย่างแท้จริง (Harding and Libal, 2012; Elsana et al., 2023) การดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งจึงต้องใช้ทั้งความรู้ ทักษะ ความสามารถด้านจริยธรรม และกลไกสนับสนุนจากเครือข่ายองค์กรอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ในบทบาทผู้ให้บริการแก่กลุ่มที่เปราะบางที่สุดได้อย่างมั่นคง

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาวิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็นแนวทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง ที่มีลักษณะเป็นกระบวนการบูรณาการแนวคิดสากลเข้ากับบริบทเฉพาะของประเทศไทย

โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความซับซ้อนทั้งในมิติศาสนา วัฒนธรรม และโครงสร้างอำนาจรัฐ แนวทางดังกล่าวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การดูแลโดยใช้แนวคิดการเข้าใจผลกระทบของบาดแผลทางจิตใจ เพื่อเสริมสร้างพลังและความมั่นคงทางจิตสังคมแก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง (2) การส่งเสริมกระบวนการสมานฉันท์ในชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ ศาสนา และกลุ่มเปราะบางในการฟื้นฟูความสัมพันธ์และความไว้เนื้อเชื่อใจ (3) การขับเคลื่อนสิทธิมนุษยชนในทุกระดับของการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักความเป็นธรรม ความเท่าเทียม และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการอย่างทั่วถึง (4) การปฏิบัติงานภายใต้จริยธรรมวิชาชีพและการทบทวนตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการรักษาความเป็นกลางในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งสูง และ (5) การทำงานแบบมีโครงสร้างร่วมกับเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างระบบการสนับสนุนทางสังคมที่ยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติงานดังกล่าวเน้นการทำงานแบบพหุมิติที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และนโยบาย โดยมีผลลัพธ์สำคัญคือ การเสริมสร้างศักยภาพของผู้รับบริการ การพัฒนาชุมชนให้มีความยืดหยุ่นต่อวิกฤต และการผลักดันนโยบายที่ครอบคลุมความต้องการของประชาชนในพื้นที่เปราะบาง องค์ความรู้นี้จึงมีคุณค่าต่อการพัฒนาแนวทางปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทของความขัดแย้งรุนแรง ทั้งในเชิงปฏิบัติการ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และการกำหนดนโยบายทางสังคมในระดับมหภาค โดยสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นของการสร้างโมเดลที่มีความยืดหยุ่น ละเอียดอ่อนทางวัฒนธรรม และตั้งอยู่บนฐานของสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก โดยสามารถสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

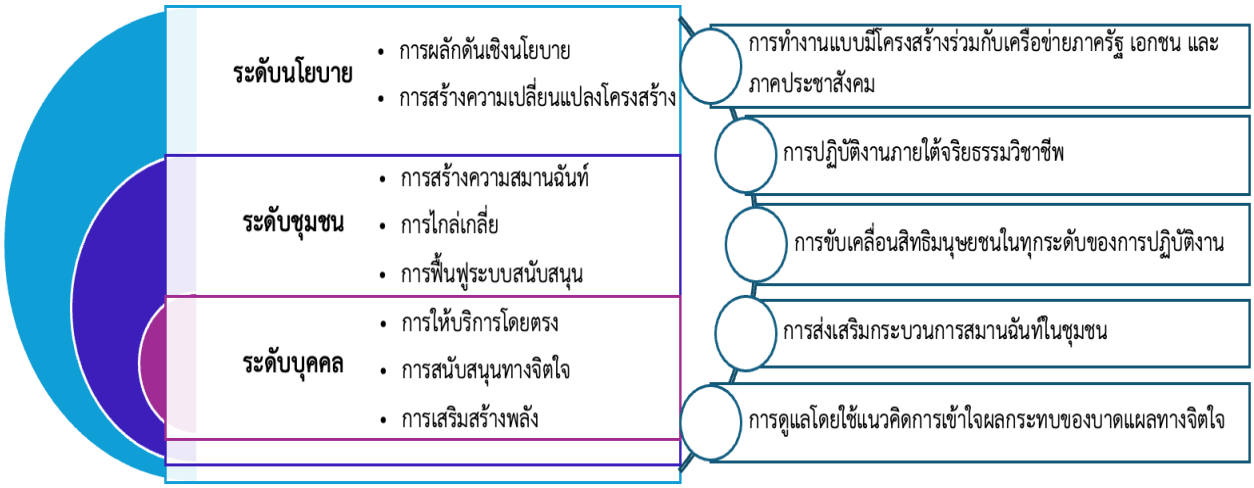

Picture 1: Approaches to Social Work Practice in Conflict-Affected Areas

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษามีข้อค้นพบน่าสนใจหลายประการ โดยนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งมีบทบาทเป็นผู้เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (change agent) ที่ทำงานเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน ไปจนถึงระดับนโยบาย เพื่อสร้างความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งแตกต่างจากการปฏิบัติงานในสถานการณ์ปกติที่อาจเน้นการให้บริการโดยตรงมากกว่าการผลักดันเชิงโครงสร้าง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยในการจัดการภัยพิบัติและวิกฤตการณ์อื่น ๆ ที่นักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทหลากหลายในทุกขั้นตอน ทั้งการเตรียมความพร้อม การให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือ และการสนับสนุนการฟื้นฟู (Dickson et al., 2022) รวมถึงบทบาทในการเสนอแนะนโยบายและสร้างการรับรู้ในสถานการณ์โรคระบาด (Nunuan, 2024) สิ่งนี้สะท้อนความสามารถของนักสังคมสงเคราะห์ในการปรับบทบาทจากผู้ให้บริการสู่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์วิกฤต

การปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งมีความจำเป็นต้องผสานหลักการมนุษยธรรมกับจรรยาบรรณวิชาชีพ โดยนักสังคมสงเคราะห์ต้องมีความยึดมั่นทั้งหลักการความเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง และความเป็นอิสระของงานมนุษยธรรม ควบคู่กับการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมและการเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ตามจรรยาบรรณวิชาชีพ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับการศึกษาที่พบความท้าทายในการปฏิบัติตามพันธกรณีทางจริยธรรมและหลักการมนุษยธรรมในสภาพแวดล้อมความขัดแย้งของผู้ที่ปฏิบัติงานด้านสุขภาพ (Broussard et al., 2019) และความจำเป็นในการปรับตัวของนักปฏิบัติงานในการรักษาหลักการควบคู่ไปกับการทำความเข้าใจเสียงของชุมชนและการออกแบบการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงาน (Barbar, 2023)

อีกทั้ง การปฏิบัติงานทางสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง ต้องมีการทำงานร่วมกับทีมสหวิชาชีพ โดยพบว่าการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่างๆ เช่น จิตแพทย์ นักจิตวิทยา พยาบาล นักกฎหมาย ครู และผู้นำชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าการบูรณาการความเชี่ยวชาญจากหลากหลายสาขาช่วยให้การตอบสนองต่อความต้องการที่ซับซ้อนของผู้ใช้บริการเป็นไปอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ และการทำงานเป็นทีมช่วยกระจายและลดความเสี่ยง พร้อมทั้งเสริมสร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานอีกด้วย (Markou-Pappas et al., 2011)

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบประเด็นจริยธรรมและความท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ ผลกระทบของความจริงที่กระทบกระเทือนร่วมกัน หรือเป็นปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “ความเป็นจริงร่วมกัน” “ความบอบช้ำร่วมกัน” หรือ “ความจริงที่กระทบกระเทือนร่วมกัน” ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ผู้ให้บริการและผู้ใช้บริการต่างเผชิญกับสถานการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจชุดเดียวกัน (Baum, 2010) ปรากฏการณ์นี้ส่งผลกระทบสำคัญต่อการปฏิบัติงานทางตรงต่อนักสังคมสงเคราะห์ที่นำไปสู่ความเครียดเรื้อรัง ภาวะหมดไฟ และการเบลอของขอบเขตวิชาชีพ ที่ต้องจัดการกับความสูญเสียส่วนตัวขณะเดียวกันกับการให้บริการแก่ผู้อื่น (Ioakimidis et al., 2022) ข้อท้าทายนี้อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในพลวัตของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้ใช้บริการ โดยอาจเกิดความเข้าใจร่วมกันในระดับที่ลึกซึ้งกว่าปกติ แต่ในขณะเดียวกันอาจทำให้การรักษาขอบเขตวิชาชีพเป็นเรื่องยากขึ้น ซึ่งการเผชิญข้อท้าทายทางจริยธรรมนี้ต้องการแนวทางการดูแลตนเองและการสนับสนุนจากองค์กรที่แตกต่างจากสภาวะปกติ รวมถึงการให้คำปรึกษาทางจิตใจแก่นักปฏิบัติ การปรับลดภาระงาน และการมีระบบสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงาน (Seifert, 2021)

นักสังคมสงเคราะห์ยังเผชิญความท้าทายในการจัดการภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรม (ethical dilemmas) เช่น การรักษาความลับของผู้ใช้บริการกับความจำเป็นในการเปิดเผยข้อมูลเพื่อป้องกันอันตรายต่อชีวิต การยึดมั่นในความเป็นกลางกับความรับผิดชอบในการต่อต้านความไม่ยุติธรรม และการเคารพการตัดสินใจของผู้ใช้บริการกับการคุ้มครองความปลอดภัย (Reese et al., 2006; Velychko, 2023) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Shdaimah and Strier, 2020 ที่เน้นย้ำถึงความซับซ้อนของการตัดสินใจระหว่างหลักการรักษาความลับกับหน้าที่ในการเตือนภัย จะส่งผลต่อภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรมในงานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นการเผชิญสถานการณ์ที่ท้าทายทางจริยธรรมวิชาชีพที่ขัดแย้งกันอย่างน้อยสองทาง

จากผลการศึกษาสามารถนำข้อมูลมาเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจบทบาทและข้อท้าทายทางจริยธรรมของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งของประเทศไทย อาทิ พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเผชิญสถานการณ์ความไม่สงบยาวนานกว่า 20 ปี ส่งผลให้ประชาชนประสบภาวะบาดแผลทางจิตใจลึกซึ้ง เช่น PTSD วิตกกังวล และซึมเศร้า (Kaewnuy, 2022) นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเผชิญความท้าทายที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ความขัดแย้งอื่น ๆ เช่น การรักษาความเป็นกลาง การจัดการภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกทางจริยธรรม ผลกระทบทางจิตใจจากการประสบความเครียดร่วมกันกับผู้ใช้บริการ การจัดสรรทรัพยากรจำกัด ความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะประเด็นการขาดทักษะความสามารถทางวัฒนธรรม

ซึ่งเป็นทักษะที่นำไปสู่การสร้างความไว้วางใจและให้การดูแลที่มีประสิทธิภาพ ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ประชาชนในพื้นที่ขาดความไว้วางใจจากเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ เนื่องจากการปฏิบัติงานที่ขาดความเข้าใจต่อพื้นที่โดยเฉพาะในบริบทวัฒนธรรมมาลยู-มุสลิม (Jampaklay et al., 2017) รวมถึงข้อจำกัดในการสื่อสารภาษามลายู (ภาษาท้องถิ่น) ที่เป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงข้อมูล และไม่สามารถให้บริการที่เหมาะสมได้ อีกทั้งอาจสร้างความเข้าใจผิดที่นำไปสู่การบาดเจ็บซ้ำทางวัฒนธรรมอีกด้วย (World Bank, 2023)

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเอกสารและข้อมูลที่อาจไม่ครอบคลุมประสบการณ์การปฏิบัติงานทั้งหมดของนักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง โดยเฉพาะการขาดข้อมูลในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรมสูง ที่จะมาเชื่อมโยงกับพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยได้อย่างครอบคลุม

สรุป

นักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้ง มีบทบาทในการทำงานที่หลากหลายและซับซ้อน ตั้งแต่การทำงานระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับนโยบาย โดยการปฏิบัติงานในแต่ละระดับต้องอาศัยความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นที่หลากหลาย ทั้งความเปราะบางของผู้ที่ได้รับกระทบ โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และพลวัตของความรุนแรง การปฏิบัติงานในระดับรายบุคคล นักสังคมสงเคราะห์ทำหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือทางจิตสังคม การฟื้นฟูสภาพจิตใจ และการจัดบริการเพื่อบรรเทาผลกระทบจากความรุนแรง สำหรับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ระดับชุมชน พบว่านักสังคมสงเคราะห์มีบทบาทในการสร้างความสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และการฟื้นฟูระบบสนับสนุนทางสังคม โดยใช้แนวทางแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งยังมีการดำเนินงานในระดับสังคมและนโยบาย โดยงานสังคมสงเคราะห์มีพันธกิจในการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมทางสังคม ผ่านการผลักดันเชิงนโยบาย การรณรงค์เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมเชิงโครงสร้าง และการประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคมเพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

จริยธรรมและความท้าทายในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทความขัดแย้ง นักสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้งปฏิบัติงานภายใต้กรอบจริยธรรมที่เข้มงวด ซึ่งเป็นการผสานหลักมนุษยธรรมสากลกับจรรยาบรรณวิชาชีพ หลักการพื้นฐาน ได้แก่ มนุษยธรรม ความเป็นกลาง ความไม่ลำเอียง และความเป็นอิสระ อย่างไรก็ตาม มีความท้าทายทางจริยธรรมที่ซับซ้อน การจัดสรรทรัพยากรที่จำกัด และการขาดความเข้าใจทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ นักสังคมสงเคราะห์ยังเผชิญกับอุปสรรคในการปฏิบัติงาน เช่น ผลกระทบทางจิตใจจากประสบการณ์ร่วมในสถานการณ์วิกฤติที่นำไปสู่ความเครียดเรื้อรังและภาวะหมดไฟ ความไม่ปลอดภัยในการปฏิบัติงาน ความขัดแย้งระหว่างค่านิยมส่วนบุคคลกับจริยธรรมทางวิชาชีพ และความท้าทายด้านความสามารถทางวัฒนธรรมและอุปสรรคทางภาษา รวมทั้งข้อท้าทายเชิงโครงสร้าง เช่น การขาดแคลนทรัพยากร งบประมาณ และการไม่ได้รับความร่วมมือจากเครือข่าย เป็นข้อจำกัดที่สำคัญในการบรรลุเป้าหมายของการทำงานเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมสวัสดิภาพต่อประชาชนในพื้นที่ความขัดแย้ง ดังนั้นนักสังคมสงเคราะห์ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งจึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบริการระดับบุคคลกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง และส่งเสริมการทำงานเพื่อสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการเตรียมความพร้อมนักสังคมสงเคราะห์สำหรับการทำงานในพื้นที่ความขัดแย้ง อาทิ พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน เช่น การดูแลผู้ใช้บริการที่คำนึงถึงความบอบช้ำทางจิตใจ ทักษะการไกล่เกลี่ย การเจรจา และการเข้าใจบริบททางวัฒนธรรม

1.2 ควรมีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเฉพาะสำหรับนักสังคมสงเคราะห์ที่จะปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้ง โดยบูรณาการความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัฒนธรรม ภาษาถิ่น และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3 ควรมีการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงานสำหรับสถานการณ์ความขัดแย้งที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปที่ควรได้รับการศึกษาเพิ่มเติม มีดังนี้

2.1 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลของแนวทางการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในบริบทเฉพาะของจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทไทย

2.2 ควรมีการศึกษาผลกระทบจากการปฏิบัติงานในพื้นที่ความขัดแย้งของนักสังคมสงเคราะห์และวิชาชีพอื่นที่เกี่ยวข้อง

2.3 ควรมีการศึกษาแนวทางในการปรับปรุงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในพื้นที่ความขัดแย้ง ทั้งในด้านการคุ้มครองความปลอดภัยของนักปฏิบัติงาน การกำหนดแนวทางจริยธรรม และการสนับสนุนทรัพยากรที่เพียงพอ

References

Alford, C. C., and Otake, Y. (2021). Participants' Experiences of Engagement in Community-Centred Mental Health and Psychosocial Support Programmes in Conflict-Affected Communities within Sub-Saharan Africa: A Qualitative Systematic Eeview. *BMJ Global Health*, 6(12), e005388.

Allassad Alhuzail, N., and Mahajne, I. (2021). Social Work in a Conflict Context: Challenges Facing Social Workers with Indigenous Inhabitants of Unrecognised Villages in Israel. *International Journal of Social Welfare*, 30(1), 97-105.

Barbar, A. E. (2023). Challenges for Ethical Humanitarian Health Responses in Contemporary Conflict Settings. Dædalus, 152(2), 53-62.

Barsky, A. E. (2019). *Ethics and Values in Social Work: An Integrated Approach for a Comprehensive Curriculum*. Printed by Sheridan Books, Inc., Oxford University Press.

Baum, N. (2010). Shared Traumatic Reality in Communal Disasters: Toward a Conceptualization. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, 47(2), 249-259.

Betancourt, T. S., Meyers-Ohki, S. E., Charrow, A. P., & Tol, W. A. (2013). Interventions for Children Affected by War: An Ecological Perspective on Psychosocial Support and Mental Health Care. *Harvard Review of Psychiatry*, 21(2), 70-91.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Broussard, G., Rubenstein, L. S., Robinson, C., Maziak, W., Gilbert, S. Z., & De Camp, M. (2019). Challenges to Ethical Obligations and Humanitarian Principles in Conflict Settings: A Systematic Review. *Journal of International Humanitarian Action*, 4(1), 1-13.

Budeva, S. (2018). Mediation and Social Work. In *Forum on Studies of Society-Conference Proceedings* (pp.39-48). Chieti-Pescara, Italy.

Burke, A., Tweedie, P., and Poocharoen, O. (2013). *The Contested Corners of Asia: Subnational Conflict and International Development Assistance - The Case of Southern Thailand*. San Fransisco, CA: The Asia Foundation.

Dekel, R., and Baum, N. (2010). Intervention in a Shared Traumatic Reality: A New Challenge for Social Workers. *British Journal of Social Work*, 40(6), 1927-1944.

Dickson, M., Louis, N., & Jabulani, M. (2022). The Importance of Social Work Roles in Disaster Risk Management in Zimbabwe. *Technium Social Sciences Journal*, 27, 717-726.

Elsana, A., Paul, K., and Denov, M. (2023). A No Man's Land-Social Work in 'In-Between' Conflict Settings: Ethical Challenges and Dilemmas in Kufr Aqab. *International Social Work*, 66(5), 1457-1469.

Harding, S., and Libal, K. (2012). Iraqi Refugees and the Humanitarian Costs of the Iraq War: What Role for Social Work? *International Journal of Social Welfare*, 21(1), 94-104.

International Federation of Social Workers (IFSW). (2018). Global Social Work Statement of Ethical Principles. Retrieved April 22, 2025, from https://www.ifsw.org/global-social-work-statement-of-ethical-principles/

Ioakimidis, V., & Maglajlić, R. A. (2022). Social Work Responses to Armed and Political Conflict. *The British Journal of Social Work*, 52(4), 1801-1804.

Jampaklay, A., Ford, K., & Chamratrithirong, A. (2017). How Does Unrest Affect Migration? Evidence from the Three Southernmost Provinces of Thailand. *Demographic Research*, 37, 25-52.

Kaewnuy, S. (2022). Social Well-Being of Women Affected by the Unrest in the Southern Border Provinces under the COVID-19 Situation. In *Proceedings of the Academic Seminar on the Occasion of the 68th Anniversary of the Faculty of Social Administration, Thammasat University* (pp. 30-50). Faculty of Social Administration, Thammasat University.

Markou-Pappas, N., Ragazzoni, L., Truppa, C., Salio, F., Barone-Adesi, F., & Lamine, H. (2025). Navigating Challenges, Solutions and Requirements in the Provision of Trauma Care in Conflict Settings by Humanitarian Actors: A Scoping Literature Review. *Conflict and Health*, 19(1), 1-13.

Mediators Beyond Borders International. (2023). Social Justice and Conflict Transformation: An Interest-Based Approach. Retrieved April 22, 2025, from https://mediatorsbeyondborders.org/what-we-do/conflict-literacy-framework/social-justice/

Nontapattamadul, K. (2016). Social Work in Thailand. In *Social Work in East Asia* (pp. 93-104). New York: Routledge.

Nunuan, P. (2024). The Role of the Professional Social Worker in Disaster Situations: In the Case of the Outbreak of the COVID-19 Virus. *Journal of Multidisciplinary Academic Research and Development (JMARD)*, 6(4), 114-134.

Prasad, B. D., & Prasad, B. (2009). Mental Health Care in Conflict Situations: Challenges and Approaches. *Indian Journal of Social Work*, 70(2), 245-260.

Reese, D. J. et al. (2006). The Social Work Assessment Tool (SWAT). *Journal of Social Work in End-of-Life and Palliative Care*, 2(2), 65-95.

Rustad, S. A. (2024). *Conflict Trends: A Global Overview, 1946-2023*. PRIO Paper. Oslo: Peace Research Institute Oslo.

Samuels, F., Jones, N., & Abu Hamad, B. (2017). Psychosocial Support for Adolescent Girls in Post-Conflict Settings: Beyond a Health Systems Approach. *Health Policy and Planning*, 32(Suppl 5), v40-v51.

Seifert, R. (2021). Social Work, Armed Conflict and Post-War Reconstruction. In *Social Work in Post-War and Political Conflict Areas: Examples from Iraqi-Kurdistan and Beyond* (pp. 25-43). Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.

Seifert, R. (2024). The "Human Rights Profession" and War: Humanitarian Help and Social Work in Armed Conflicts. *Journal of Human Rights and Social Work*, 9, 360-371.

Senanuch, P. (2023). Transnational Social Work Practice in Thailand. *Asean Social Work Journal*, 11(1), 1-12.

Shenoda, S. et al. (2018). The Effects of Armed Conflict on Children. *Pediatrics*, 142(6), 1-9.

United Nations High Commissioner for Refugees. (2023). *Global Trends: Forced Displacement in 2023*. Retrieved August 10, 2025, from https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023

Velychko, K. (2023). The Assessment of Social Work Needs and Priorities in the Context of the Armed Conflict in Ukraine. *Scientific Annals of "Alexandru Ioan Cuza" University of Iasi, Sociology and Social Work*, 16(2), 35-44.

World Bank. (2023). *Promoting Resilience and Mental Health in Thailand's Conflict-Scarred Deep South, World Bank Group*. Retrieved May 18, 2025, from https://www.worldbank.org/en/news/feature/2023/10/11/promoting-resilience-and-mental-health-in-thailand-s-conflict-scarred-deep-south

การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว*

Development of a Model to Promoting Research Competency for Vocational Teachers in Laos

[1]สมพาวัน คำสาง, สยาม แกมขุนทด, ชัยวิชิต เชียรชนะ และ เมธา อึ่งทอง

[1]Somphavanh Khamsang, Sayam Kamkhuntod, Chaiwichit Chianchana and Metha Oungthong

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

Faculty of Technical Education,

King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: S.khamsang@email.kmutnb.ac.th

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย 1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว 2. เพื่อพัฒนาและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว เป็นการวิจัยแบบผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาอาชีวศึกษาของ ประเทศลาว จำนวน 18 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบบันทึกเอกสาร 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และ 3) แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา การหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ผลการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว พบว่าองค์ประกอบหลักในการพัฒนารูปแบบประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู 3) การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย 4) กระบวนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ 5) การประเมินผลของรูปแบบ และ 6) ข้อมูลย้อนกลับ

2. ผลการพัฒนารูปแบบ พบว่า รูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว คือ 1) การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู และ 2) การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว พบว่า 1) ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษา ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และ 2) ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการส่งเสริม; สมรรถนะการทำวิจัย; ครูอาชีวศึกษาประเทศลาว

*Received May 28, 2025; Revised June 26, 2025; Accepted July 16, 2025

Abstract

The objectives of this research article were: (1) to examine the components of a model for promoting research competencies among vocational teachers in Laos, and (2) to develop and evaluate the appropriateness and feasibility of the model. The study employed a mixed-methods approach, combining qualitative and quantitative research. The participants were 18 experts in vocational education from Laos, selected purposively. The research instruments included (1) document recording forms, (2) semi-structured interview guides, and (3) an evaluation form for assessing the propriety and feasibility of the model for promoting research competencies among vocational teachers in Laos. Data were analyzed using content analysis, means, and standard deviations. The research findings are as follows:

1. The study of the components of the model for promoting research competencies among vocational teachers in Laos revealed that the model comprises six main components: (1) the principles of the model, (2) promotion of research activities for teachers, (3) development of research knowledge and skills, (4) implementation of activities according to the model, (5) evaluation of the model, and (6) feedback.

2. The development of the model revealed that the model for promoting research competencies among vocational teachers in Laos consists of two main components: (1) promoting research activities for teachers and (2) developing research knowledge and skills. The evaluation of the model's appropriateness and feasibility indicated that (1) the overall assessment of the draft model for promoting research competencies among vocational teachers was at the highest level, and (2) the overall assessment of the accompanying handbook for promoting research competencies among vocational teachers in Laos was also at the highest level.

Keywords: Promotion Model; Research Competencies; Vocational Teachers in Laos

บทนำ

การวิจัยเป็นกระบวนการเพื่อค้นหาความจริง เพื่อให้ได้คำตอบและข้อสรุปอันจะนำไปสู่ความก้าวหน้าในความรู้ด้านต่าง ๆ ผลงานวิจัยเป็นแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง การสร้างนวัตกรรม เป็นการดำเนินงานอย่างละเอียดถี่ถ้วน น่าเชื่อถือตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้ข้อมูล คำตอบหรือข้อสรุปที่ถูกต้องในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ การพัฒนาครูเพื่อให้เกิดสมรรถนะด้านการวิจัยจึงเป็นที่ยอมรับว่านำมาซึ่งความเชี่ยวชาญในวิชาชีพครู ช่วยให้ก้าวผ่านความซับซ้อนของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ครูจะต้องเข้าใจระเบียบวินัยที่พวกเขาจะกลายเป็นมืออาชีพ และเริ่มการซักถามทางวิทยาศาสตร์เป็นช่องทางในการได้รับความรู้และนวัตกรรมในสาขาทางวิจัยของตน (Salmento et al., 2021) เพื่อให้มีการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยที่มีความยังยืน สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติลาว ฉบับ ที 9 แผนพัฒนาภาคการศึกษาและการกีฬาของลาว พ.ศ. 2563-2568 ในแผนพัฒนาอาชีวศึกษาจึงกำหนดให้สถานศึกษา เร่งส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัย เพิ่มศักยะภาพการพัฒนาความรู้

เทคโนโลยี ตลอดจนดำเนินการรวบรวมและจัดการองค์ความรู้ด้านอาชีวศึกษาและสร้างเงื่อนไขให้แก่ครูอาชีวศึกษาเพื่อขออนุมัติตำแหน่งทางวิชาการ (Vocational education development institute, 2024)

จากการศึกษาสภาพการวิจัยทางการศึกษา ตลอดจนข้อบ่งชี้จาก รายงานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับสภาพการวิจัยของครู พบว่า ครูมีความรู้เกี่ยวกับการวิจัยและทักษะการวิจัยอยู่ในระดับต่ำ แม้ว่าหลายคนจะสำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโทแต่ก็ไม่ได้ทำวิจัยเพิ่มอีกหลังจากสำเร็จการศึกษา ขาดความรู้และประสบการณ์การดำเนินการวิจัย ไม่มีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ไม่เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการทำวิจัย มีการทำวิจัยน้อย ไม่มีร่องรอยหลักฐาน ปัญหาเกี่ยวกับเส้นทางการพัฒนาครูสู่การเป็นครูนักวิจัย ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ แหล่งเรียนรู้และที่ปรึกษาในการทำวิจัย มีปัญหาในขั้นตอนการพัฒนา การฝึกอบรม ครูบางส่วนขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง (Vocational Education Development Institute, 2020) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sengkhamkhoutlavong (2014 : 62) พบว่า รูปแบบของการพัฒนาสมรรถนะครูในประเทศลาวยังไม่ชัดเจน ไม่เป็นระบบ และต่อเนื่อง สมรรถนะด้านการวิจัยและพัฒนาและด้านนวัตกรรมการเรียนการสอนยังเป็นแบบแยกส่วนทำให้ขาดทักษะการประยุกต์ใช้แบบบูรณาการกันในออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่แปลกใหม่ ๆ

การกำหนดทิศทางการวิจัยเป็นบทบาทภาระหน้าที่ของผู้บริหารสถาบันการศึกษา ประกอบด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และนโยบาย นอกจากนี้ ยังรวมถึงการกำหนดแผนงบประมาณสนับสนุนการวิจัยและการกำหนดนโยบาย การติดตามประเมินผลการวิจัย การสร้าง ตัวชี้วัด ประกอบด้วยการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และการจัดทำข้อมูลสารสนเทศการวิจัย การจัดทำแผนกลยุทธ์ (Eabskul, 2011 : 59) การพัฒนาสมรรถนะของครูโดยการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะและคุณธรรมของครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งต่อกระบวนการผลิตและการพัฒนาครู เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ซึ่งจะต้องใช้เทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลายและต้องปรับเปลี่ยนมโนทัศน์การจัดการเรียนรู้ใหม่ (Ritcharoon, 2021) สอดคล้องกับ Sinlarat (2017) ที่กล่าวว่าครูที่เก่งและดีจะส่งผลต่อผู้เรียน ครูจะต้องมีความรู้ ความคิด ทักษะและมีคุณธรรม มีจิตวิญญาณความเป็นครูใช้ความรู้ ความพยายาม ทักษะและคุณธรรมเพื่อศิษย์ของตนได้เป็นอย่างดี มีทักษะการวิจัยในชั้นเรียน รู้จักผู้เรียน รู้ปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน และหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยกระบวนการวิจัยในรูปของวิจัยปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาในชั้นเรียน ดังนั้นครูจำเป็นต้องมีสมรรถนะการวิจัยเพื่อสร้างนวัตกรรมการสอนทั้งด้านองค์ความรู้แนวทางใหม่สิ่งประดิษฐ์และสื่อการสอนใหม่เพื่อใช้ในการพัฒนาการศึกษา (Dechakupt, 2021) จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวที่เป็นระบบ เหมาะสม และสอดคล้องกับทิศทางของแผนพัฒนาภาคอาชีวศึกษาของประเทศลาว ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนานักวิจัย ส่งเสริมการทำวิจัยของครู เพื่อเพิ่มจำนวนนักวิจัยและปริมาณงานวิจัยที่มีคุณภาพ และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี รวมทั้ง เป็นแหล่งค้นคว้าทางด้านวิชาการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัย สำหรับครูอาชีวศึกษาใน ประเทศลาว

2. เพื่อพัฒนา และประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

1) แหล่งข้อมูลคือ เอกสาร กฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนาภาคอาชีวศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) เครื่องมือเป็นแบบบันทึกเอกสาร โดยที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมและถูกต้อง พบว่าทุกประเด็นมีความเหมาะสมถูกต้อง

3) ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับกฎหมาย นโยบาย แผนพัฒนาภาคอาชีวศึกษา พร้อมบันทึกลงในแบบบันทึก

4) วิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอเป็นความเรียงด้วยการสรุปประเด็นข้อมูล

1.2 การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีคุณสมบัติ เป็นผู้บริหารจากภาคอาชีวศึกษาของลาว มีประสบการณ์ในการบริหารหรือด้านการเรียนการสอนหรือด้านการวิจัย อย่างน้อย 15 ปี

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในประเด็นสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ (1) บริบทที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและสมรรถนะด้านการวิจัยของครูอาชีวศึกษา และ (2) บริบทที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำวิจัยของครู ร่างแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมและถูกต้อง โดยที่ปรึกษา พบว่าทุกประเด็นมีความเหมาะสมถูกต้อง

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอเข้าสัมภาษณ์และดำเนินการสัมภาษณ์

4) วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอเป็นความเรียงด้วยการสรุปประเด็นข้อมูล ได้เป็นองค์ประกอบหลักในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาเพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบ

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

2.1 การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

1) แหล่งข้อมูลได้แก่ เอกสาร และผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1.1 และ 1.2

2) เครื่องมือเป็นแบบบันทึกเอกสาร ประกอบด้วย 4 ส่วนสำคัญคือ (1) ข้อมูลทั่วไปของเอกสาร (2) ข้อมูลทางบรรณานุกรม (3) สาระสำคัญที่ได้จากเอกสาร และ (4) การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และการเชื่อมโยงกับงานวิจัย จากนั้นนำร่างแบบบันทึกไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสมและถูกต้อง พบว่าทุกประเด็นมีความเหมาะสมถูกต้อง

3) เก็บรวบรวมข้อมูล จากผลการวิเคราะห์ เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 7 คน จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อประมวลเนื้อหาสาระ ภายใต้กรอบแนวคิดการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ทำการยกร่างรูปแบบและคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

4) วิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอเป็นความเรียงด้วยการสรุปประเด็นข้อมูล เกี่ยวกับร่างรูปแบบและคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว นำเสนอที่ปรึกษาตรวจสอบ และปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

2.2 การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

1) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยมีคุณสมบัติเป็นครูอาชีวศึกษาระดับชำนาญการ มีประสบการณ์ในด้านการเรียนการสอนหรือด้านการวิจัย อย่างน้อย 10 ปี

2) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.89-0.96 จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับที่ 1 แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบ กำหนดประเด็นการประเมิน 2 ด้าน (1) องค์ประกอบของรูปแบบ (ภาพรวม) (2) องค์ประกอบของรูปแบบ (แต่ละองค์ประกอบ) ฉบับที่ 2 แบบประเมินความเหมาะสมของร่างคู่มือการดำเนินการรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว มีประเด็นการประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ (1) ความสอดคล้องของคู่มือกับวัตถุประสงค์ (2) ความสอดคล้องและถูกต้องของเนื้อหาในคู่มือ (3) การใช้ภาษา (4) การพิมพ์และรูปเล่ม และ 5) การใช้งาน

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก โดยผู้วิจัยออกหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อขอความร่วมมือในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบ พร้อมทั้งแนบแบบประเมินรูปแบบและเอกสารประกอบรูปแบบ เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ศึกษา ผู้วิจัยส่งและรับแบบสอบถามความคิดเห็นด้วยตนเองทางไปรษณีย์และทางด้านเทคโนโลยีทางการสื่อสาร โดยผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของคำตอบที่รวบรวมได้

4) การวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ ใช้ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย ในส่วนของความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแบบปลายเปิดใช้การวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำเสนอเป็นความเรียงด้วยการสรุปประเด็นข้อมูล

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร ข้อมูลเชิงนโยบาย แผนพัฒนาภาคอาชีวศึกษา แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบ และการพัฒนารูปแบบ จากเอกสารทางวิชาการ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ หรือสร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึก รวมทั้งนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในกระบวนการวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลในการวิจัย และทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิอีก 7 ท่าน โดยการเลือกตามเกณฑ์ที่กำหนด ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ในการเก็บข้อมูล จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ สามารถสรุปได้เป็นองค์ประกอบหลักในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว 6 องค์ประกอบ ดังนี้

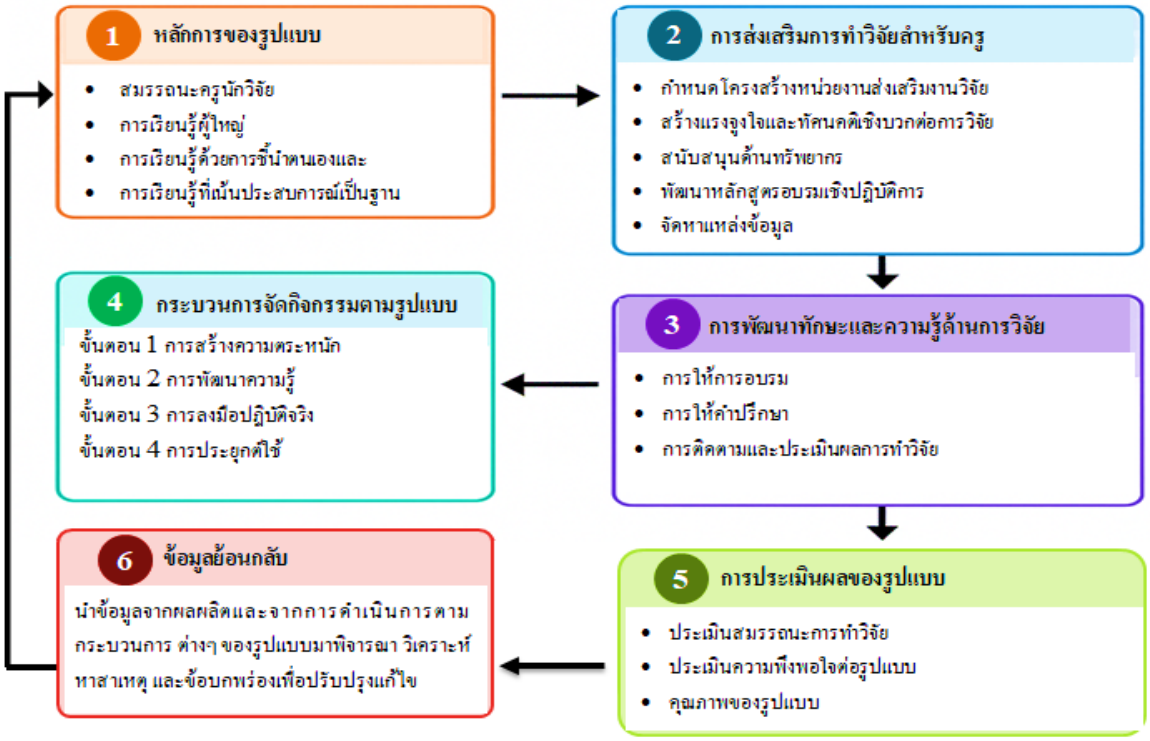

Figure 1: The Components of a Model for Promoting Research Competency among Vocational Teachers in Laos

วัตถุประสงค์ที่ 2 การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ผลการวิจัยการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว พบว่ารูปแบบจะมี 2 ลักษณะ คือ 1) การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู และ 2) การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย ผู้วิจัยนำวิธีระบบ (Systematic Approach) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

Figure 2: A Draft Model for Promoting Research Competency among Vocational Teachers in Laos

การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ที่ผู้วิจัยร่างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 ท่าน โดยใช้เครื่องมือเป็นแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยผู้วิจัยนำเสนอการวิเคราะห์และสรุปผลโดยแยกสรุป เป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ร่างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาใน ประเทศลาว และ2) ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวโดยมีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ร่างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความเป็นไปได้
1. องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาใน ประเทศลาว (ภาพรวม)	4.78	0.42	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด
2. องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาใน ประเทศลาว (แต่ละองค์ประกอบ)	4.74	0.45	มากที่สุด	4.54	0.50	มากที่สุด
2.1 หลักการของรูปแบบ	4.69	0.47	มากที่สุด	4.50	0.51	มาก
2.2 การส่งเสริมการทำวิจัย	4.56	0.50	มากที่สุด	4.53	0.50	มากที่สุด
2.3 การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย	4.72	0.44	มากที่สุด	4.50	0.51	มาก
2.4 กระบวนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ	4.74	0.45	มากที่สุด	4.50	0.51	มาก
2.5 การประเมินผลของรูปแบบ	4.60	0.48	มากที่สุด	4.60	0.49	มากที่สุด
2.6 ข้อมูลย้อนกลับ	4.71	0.46	มากที่สุด	4.55	0.52	มากที่สุด
เฉลี่ยรวม	**4.72**	**0.47**	**มากที่สุด**	**4.63**	**0.50**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ระดับความเหมาะสมอยู่ที่ ($\overline{X}$ = 4.72, S.D. = 0.47) ระดับความเป็นไปได้ ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว (ภาพรวม) เป็นลำดับที่มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.78, S.D. = 0.42) และระดับความเป็นไปได้มากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.73, S.D. = 0.45) ลำดับที่มีคะแนนความเหมาะสมน้อยที่สุด คือ การส่งเสริมการทำวิจัย ($\overline{X}$ = 4.56, S.D. = 0.50) แต่ก็ยังอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ในส่วนของลำดับความเป็นไปได้ที่มีคะแนนน้อยที่สุด คือ หลักการของรูปแบบ การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย และ กระบวนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = 0.51) มีความเป็นไปได้ในระดับมาก

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

	รายการ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับความเหมาะสม
1	ความสอดคล้องของคู่มือกับวัตถุประสงค์	4.79	0.42	มากที่สุด
2	ความสอดคล้องและถูกต้องของเนื้อหาในคู่มือ	4.50	0.51	มาก
3	การใช้ภาษา	4.61	0.50	มากที่สุด
4	การพิมพ์และรูปเล่ม	4.73	0.45	มากที่สุด
5	การใช้งาน	4.55	0.51	มากที่สุด
	เฉลี่ยรวม	**4.63**	**0.49**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับความเหมาะสมคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าในระดับมากที่สุด คือ ความสอดคล้องของคู่มือกับวัตถุประสงค์ ($\overline{X}$ = 4.79, S.D. = 0.42) รองลงมาคือ การพิมพ์และรูปเล่ม ($\overline{X}$ = 4.73, S.D. = 0.45) การใช้ภาษา ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = 0.50) และการใช้งาน ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = 0.51) และลำดับที่น้อยที่สุดคือ ความสอดคล้องและถูกต้องของเนื้อหาคู่มือ ($\overline{X}$ = 4.50, S.D. = 0.51) มีระดับความเหมาะสมมาก

องค์ความรู้ใหม่

การสร้างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ในครั้งนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบที่แปลกใหม่ เป็นรูปธรรมชัดเจนในวิธีการ มีการวิเคราะห์องค์ประกอบรูปแบบ และมีคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครู ทำให้ง่ายต่อศึกษา สะดวกต่อการนำไปใช้พัฒนาครู ให้มีความรู้ ทักษะและเจตคต หรือแนวคิดเชิงบวกในการทำวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาการเรียนรู้ ที่สามารถนำไปสู่การประยุกต์ใช้และสามารถเชื่อมโยงความรู้นั้นๆ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด สมรรถนะครูนักวิจัย แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง และแนวคิดการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์เป็นฐาน มาประยุกต์เป็นหลักการจัดกิจกรรมของรูปแบบ มีการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานส่งเสริมงานวิจัย การสร้างแรงจูงใจและทัศนคติเชิงบวกต่อการทำวิจัย โดยผู้บริหารสถานการศึกษาอาชีวศึกษา การสนับสนุนด้านทรัพยากร การพัฒนาหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการ และการจัดหาแหล่งข้อมูล การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย ด้วยการให้การอบรมเทคนิคการเขียนโครงร่างงานวิจัย จากนั้น หน่วยงานส่งเสริมงานวิจัยจะค่อยให้คำปรึกษา เพื่อให้ครูได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและติดตามผลการทำวิจัย ซึ่งนักวิจัยต้องนำเสนอความก้าวหน้าการทำวิจัยเป็นระยะๆ ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการประเมินผลผลิต มีการประเมินสมรรถนะการทำวิจัย ความพึงพอใจต่อรูปแบบ และคุณภาพของรูปแบบ ภายหลังที่ได้ข้อมูลจากผลผลิตและจากการดำเนินการตามกระบวนการต่าง ๆ ของรูปแบบ แล้วนำข้อมูลมาพิจารณา วิเคราะห์หาสาเหตุ และข้อบกพร่องเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขรูปแบบให้สมบูรณ์

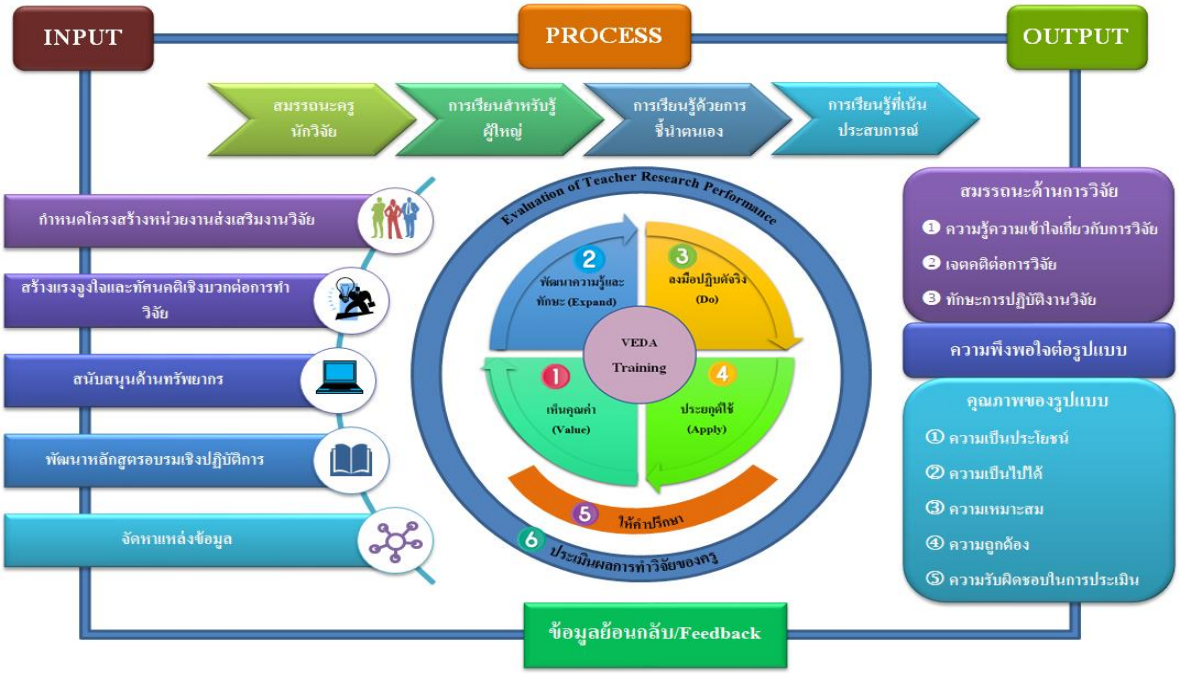

Figure 3: A Model for Promoting Research Competency among Vocational Teachers in Laos

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ประกอบ 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู ประกอบ 3) การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย 4) กระบวนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ 5) การประเมินผลของรูปแบบ และ 6) ข้อมูลย้อนกลับ ทั้งนี้เป็นเพราะองค์ประกอบรูปแบบได้พัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงนโยบาย กฎหมาย และแผนพัฒนาการศึกษาด้านอาชีวศึกษาของประเทศลาว ควบคู่กับการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในด้านการวิจัยและการบริหารจัดการด้านการศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งข้อมูลทั้งหมดได้รับการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อจัดโครงสร้างแนวคิดให้เป็นองค์ประกอบของรูปแบบอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยการพัฒนารูปแบบการนิเทศที่เสริมสร้างสมรรถนะการวิจัยในชั้นเรียนของครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรปราการ ของ Juithong (2024) จำนวน 3 องค์ประกอบ คือ (1) หลักการ (2) กระบวนการ และ (3) การวัดและประเมินผล แสดงให้เห็นว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบที่ชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของครูผู้รับการพัฒนา เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะด้านการวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดสมรรถนะครูนักวิจัย แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง และการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์เป็นฐาน มาประยุกต์เป็นหลักการจัดกิจกรรมของรูปแบบ เป็นเพราะว่าการผสมผสานแนวคิดเหล่านี้เป็นหลักการ ในการจัดกิจกรรมของรูปแบบ เพื่อส่งเสริมองค์ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้านการวิจัยของครูอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง โดยเฉพาะในบริบทของครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวที่ต้องการแนวทางที่เข้าใจง่ายและนำไปใช้ได้จริง รูปแบบนี้จึงตอบโจทย์ปัญหาที่แท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rungroungvanichgul (2013) ที่ประยุกต์ใช้แนวคิดสมรรถนะครูนักวิจัย แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่ แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง และแนวคิดการ

เรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์เป็นฐาน เป็นพื้นฐานในการกำหนดหลักการ รูปแบบการสร้างเสริมสมรรถนะครูนักวิจัยด้วยการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้

องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู ทั้งนี้เพราะการส่งเสริมงานวิจัยจะต้องเริ่มจากผู้บริหารสถานมีความตระหนัก เห็นความสำคัญของการวิจัย และสถานศึกษาต้องมีความพร้อมที่จะสนับสนุนปัจจัยในการดำเนินการส่งเสริมการวิจัย จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักวิจัย ติดตามกำกับโครงการวิจัย คอยกระตุ้นให้นักวิจัยทำงานเสร็จตามกำหนด มีการประเมินคุณภาพการวิจัย จัดสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ผลการวิจัย สอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการดำเนินงานวิจัยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน Office of the Basic Education Commission (2011) ระบุแนวทางการส่งเสริมการงานวิจัย ประกอบด้วย นโยบายและแผนส่งเสริมการดำเนินงานวิจัย การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัย การจัดหาทรัพยากรและแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับงานวิจัย การสร้างแรงจูงใจในการทำวิจัย การกำกับติดตามการดำเนินการงานวิจัยอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 3 การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย ได้แก่ การจัดอบรม การสร้างเครือข่ายวิจัย การให้คำปรึกษา การติดตามและประเมินผลการทำวิจัยของครู ทั้งนี้เป็นเพราะการฝึกอบรมเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องมีการให้คำปรึกษา การสร้างเครือข่าย และการติดตามประเมินผลประกอบกัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในการสร้างครูที่มีสมรรถนะด้านการวิจัยเพื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในระยะยาว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Suptanon (2009) ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการทำวิจัยของอาจารย์ ในมหาวิทยาลัย ในองค์ประกอบที่ 3 การบ่มเพาะนักวิจัย เป็นการฝึกอบรมให้ความรู้แก่นักวิจัย การให้คำปรึกษา และการติดตามประเมินผลการวิจัย เริ่มจากการรับสมัครอาจารย์เพื่อเข้ารับการอบรมหลักสูตรนักวิจัย นำเสนอโครงการวิจัย เมื่อรับทุนทำวิจัย แล้วนักวิจัยต้องนำเสนอความก้าวหน้าการวิจัยเป็นระยะ โดยมีวิทยากรภายนอกและนักวิจัยพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ ได้รวมแนวคิดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างความตระหนัก 2) การพัฒนาความรู้ 3) การลงมือปฏิบัติจริง และ 4) การประยุกต์ใช้ โดยสังเคราะห์ข้อมูลและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาสมรรถนะการทำวิจัยของครู ทั้งนี้เป็นเพราะกิจกรรมถูกออกแบบให้ครูตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัย มีแรงจูงใจในการเรียนรู้ เข้าใจหลักการผ่านการลงมือทำจริง และสามารถนำไปใช้ได้จริง กระบวนการที่มีประสิทธิภาพต้องเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบทของครูผู้เข้าร่วม โดยเฉพาะผู้ที่ยังขาดประสบการณ์ เช่นเดียวกับแนวทางของ Yoosook (2016) ที่เน้นเริ่มต้นจากการสร้างความตระหนัก เชื่อมโยงความรู้เดิมกับประสบการณ์ใหม่ และฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในตัวครูอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่ 5 การประเมินผลของรูปแบบ มี 3 ส่วนคือ 1) การประเมินสมรรถนะการทำวิจัย มี 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะและนิสัยการวิจัย 2) การประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบ และ 3) การประเมินคุณภาพของรูปแบบ ประกอยด้วย 5 ด้าน คือ ด้านความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความเหมาะสม ความถูกต้อง และ ด้านความรับผิดชอบในการประเมิน เป็นเพราะว่าการประเมินผลของรูปแบบ เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา เน้นการประเมินปฏิบัติจริงอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและได้มาตรฐาน ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Punsanga, Phrapalad Narongdech Atimutto and Bua-on (2024) การประเมินผลของรูปแบบการพัฒนานักเรียนโดยวิธีชี้แนะเพื่อเสริมสร้างวินัยในการเรียนของนักเรียน โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 มีการวัดและประเมินผลการพัฒนา โดยมีหลักการประเมินจากการปฏิบัติจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมืออย่างหลากหลาย มุ่งประเมินผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นสำคัญ

องค์ประกอบที่ 6 ข้อมูลย้อนกลับ เป็นการนำผลที่ได้จากการปฏิบัติการวิจัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์ผลดี ผลเสีย สรุปผล สะท้อนข้อมูลย้อนกลับไปสู่การวางแผนดำเนินการครั้งถัดไป ซึ่งวนกลับไปสู่วงจรการปฏิบัติอีกครั้ง ทั้งนี้เพราะข้อมูลย้อนกลับจะเป็นตัวสะท้อนพฤติกรรม การปฏิบัติงานและช่วยในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nentakong (2021) ในการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูโรงเรียนวัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) โดยรูปแบบมีชื่อว่า รูปแบบ PAOR เป็นการสนับสนุนช่วยเหลือครูให้ปฏิบัติการทำวิจัยในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การพัฒนาและประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว พบว่า การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษา ประกอบด้วย การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู และการพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย ผู้วิจัยนำวิธีระบบ (Systematic Approach) มาใช้ในการพัฒนารูปแบบประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ตอบสนองต่อบริบทของครูอาชีวศึกษาของลาวได้อย่างเหมาะสม โดยไม่เพียงเน้นการสร้างความรู้ด้านวิจัยเท่านั้น แต่ยังเน้นการสร้างระบบสนับสนุนและแรงจูงใจที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นหัวใจของการส่งเสริมสมรรถนะครูในระยะยาว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Buengmum et al. (2020) รูปแบบการส่งเสริมการทำวิจัยในชั้นเรียนของครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ไม่ใช่เพียงแค่การจัดอบรมหรือให้ความรู้เท่านั้น แต่ต้องออกแบบเป็นระบบที่เชื่อมโยงระหว่าง ค่านิยมองค์กร ความเป็นผู้นำ การยอมรับในวิชาชีพ และ แรงจูงใจในการเติบโตในอาชีพ จึงจะสามารถพัฒนาครูให้เป็นนักวิจัยมืออาชีพได้อย่างยั่งยืน

ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 ท่าน มีความเห็นว่ารูปแบบและคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษา มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากผู้วิจัยได้ศึกษา วิธีการในการพัฒนาครูที่มีความเหมาะสมกับกับบริบทของครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวโดยได้อธิบายถึงการพัฒนาในแต่ละขั้นตอน และระบุวิธีการนำรูปแบบไปใช้ไว้อย่างชัดเจน สอดคล้องกับการวิถีปฏิบัติของครูในการพัฒนาด้านการทำวิจัย ถือว่าเป็นการกำหนดกลยุทธ์ที่มีความโดดเด่น สอดคล้องกับรูปแบบการพัฒนาครูด้านการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โรงเรียนเทิงวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงรายของ Tun-in (2024) เมื่อทำการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน มีความเห็นว่ารูปแบบและคู่มือการใช้รูปแบบมีความเหมาะสม และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

รูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวประกอบ 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ หลักการของรูปแบบ การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู การพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย กระบวนการจัดกิจกรรมตามรูปแบบ การประเมินผลของรูปแบบ และข้อมูลย้อนกลับ การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว จะมี 2 ลักษณะ คือ การส่งเสริมการทำวิจัยสำหรับครู และการพัฒนาความรู้และทักษะด้านการวิจัย การประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาใน ประเทศลาว พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครู

อาชีวศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้งเพื่อจะปรับปรุงแก้ไขตามข้อแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ จนได้รูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวฉบับสมบูรณ์ก่อนนำไปทดลองใช้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้บริหารหรือผู้เกี่ยวข้องในการบริหารสถานอาชีวศึกษา สามารถนำรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาวไปใช้ได้ในการดำเนินการเพื่อเพิ่มจำนวนนักวิจัยและงานวิจัยในสถานการศึกษาของตน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สถาบันพัฒนาอาชีวศึกษา สามารถดำเนินการตามรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษา ได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว เนื่องจากมีรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานและเอกสารประกอบที่ชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การทดลองใช้รูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัย สำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

2.2 การประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบการส่งเสริมสมรรถนะการทำวิจัยสำหรับครูอาชีวศึกษาในประเทศลาว

References

Buengmum, T., Thanaphaet, C., & Panyaprasoetkul, K. (2020). A Model for Promoting Classroom Action Research of Teachers in Basic Education Institutions under the Khonkaen Primaryeducational Service Area Office 4. *Journal of Buddhist Education and Research (JBER)*, *6*(1), 75-86.

Dechakupt, P. (2021). *Competency in Creating Teaching Innovation Based on Classroom Action Research.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Eabskul, J. (2011). *The Promotion Model for Research in Educational Institute.* (Doctoral Dissertation). King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Bangkok.

Juithong, S. (2024). The Competency of the Supervision Model to Improve the Classroom Research of Teachers under the Samutprakarn Provincial Education. *Journal of Graduate Studies, Valaya Alongkorn Rajabhat University under Royal Patronage,* 18(2), 183-198.

Nentakong, K. (2021). *Development of Enhancing Model for Classroom Research of Teachers in Wat Jantaram (Tangtrongjit 5) School.* (Master's Thesis). Christian University. Bangkok.

Office of the Basic Education Commission. (2011). Guidelines for Research and Research Promotion 2011-2013. Bangkok: Agricultural Cooperative Federation of Thailand Printing House.

Punsanga, S., Phrapalad Narongdech Atimutto & Bua-on, N. (2024). The Student Development Model Using Guided Methods to Strengthen Learning Discipline of Students at the School for Expanding Educational Opportunities of Chaiyaphum Primary Educational Service Area Office 1. *Journal of Chaiyaphum Review, 7*(2), 152-164.

Ritcharoon, P. (2021). *Classroom Research Techniques.* Nonthaburi: Chatuporn Design.

Rungroungvanichgul, O. (2013). *The Model Development to Enhance Researchers Competency for Teachers in Secondary Education Service Area Office 2 by Learning Processes Integration*. (Doctoral Dissertation). Srinakharinwirot University. Bangkok.

Salmento, H., Murtonen, M., & Kiley, M. (2021). Understanding Teacher Education Students' Research Competence through their Conceptions of Theory. *Frontiers in Education, 6*, 763803.

Sengkhamkhoutlavong, B. (2014). A Researcher Development Model for Faculty Members of the University in Lao People's Democratic Republic. *Journal of Education, Khon Kaen University,* 2(37), 59-67.

Sinlarat, P. (2017). *Teachership and Professional Teacher Development.* (1st Printing). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.

Suptanon, J. (2009). *A Development of Research Promotion Model for University Instructor.* (Doctoral Dissertation). King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Bangkok.

Tun-in, S. (2024). The Teacher Development Model in Classroom Research by Using Participatory Action Research for Upgrading Achievement at Thoengwittayakhom School Under the Office of Chiang Rai Secondary Educational Service Area. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 9(7), 153-170

Vocational Education Development Institute. (2020). *5-Year Performance Report and 10-Year Plan of Vocational Education Development Institute.* Vientiane: Vocational Education Development Institute.

Vocational Education Development Institute. (2024). *Guidelines for Evaluating Performance and Considering Academic Positions of Vocational Teachers.* Vientiane: Vocational Education Development Institute.

Yoosook, W. (2016). *The Development of Practical Instructional Model for Vocational Teachers.* (Doctoral Dissertation). King Mongkut's University of Technology North Bangkok. Bangkok.

ความคิดเห็นของผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมพิเศษประเภทงานอีเว้นท์*

Graduate Students' Perspectives on Experiential Learning in Special Event Management Activities

อัศวิน แสงพิกุล
Aswin Sangpikul
คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์
Faculty of Tourism & Hospitality, Dhurakij Pundit University, Thailand.
Corresponding Author's Email: aswin.sal@dpu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อโครงงานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในด้านความรู้และทักษะการทำงาน 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ผู้เรียนพบในการดำเนินโครงงานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ โครงงานที่ศึกษาในการวิจัยครั้งนี้ คือ โครงงานจัดกิจกรรมพิเศษประเภทงานอีเว้นท์ (event) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในศึกษา คือ ผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาการท่องเที่ยวของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง จำนวน 23 คน เครื่องมือวิจัยหลัก คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้และทักษะการทำโครงงานการจัดอีเว้นท์ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา (ค่าเฉลี่ย, S.D.) และสถิติเชิงอนุมาน (การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน)

ผลการวิจัย พบว่า 1) ในด้านความรู้ ผู้เรียนเห็นว่าการเรียนในห้องเรียนควบคู่กับการปฏิบัติจริงในงาน อีเว้นท์ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ได้ดี โดยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.94) ส่วนในด้านทักษะการทำงาน ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ด้านทักษะการประสานงานมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.87) 2) สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญาด้วยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ พบว่า ความรู้ (r = 0.66) และทักษะการทำงาน (r = 0.70) ต่างมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูง (high correlation) กับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 3) ปัญหาอุปสรรคของการเรียนรู้ในโครงงานจัดงานอีเว้นท์ พบว่า มีหลายประเด็น เช่น เวลาเตรียมงานไม่เพียงพอ ผังจัดร้านค้าไม่ชัดเจน การสื่อสารล่าช้า และความรับผิดชอบของทีมงานต่ำ เป็นต้น ผลวิจัยนี้สามารถเป็นแนวทางสำหรับอาจารย์ในระดับอุดมศึกษาเพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างความรู้ ทักษะการทำงาน และพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในบริบทการจัดงานอีเว้นท์

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงประสบการณ์; การจัดอีเว้นท์; บัณฑิตศึกษา

*Received June 2, 2025; Revised June 19, 2025; Accepted June 25, 2025

Abstract

This research article aimed to: (1) examine graduate students' perceptions of experiential learning projects in terms of knowledge and work skills, (2) investigate the relationship between knowledge and work skills and cognitive learning outcomes, and (3) explore the problems and obstacles students encountered while carrying out experiential learning projects. The project studied in this research was the organization of special events. The sample consisted of 23 graduate students in the tourism program at a university. The main research instrument was a questionnaire on knowledge and skills related to event project management. Data were analyzed using descriptive statistics (mean and standard deviation) and inferential statistics (Pearson correlation analysis).

The research findings revealed as follows: (1) In terms of knowledge, students perceived that combining classroom learning with hands-on practice in event management effectively stimulated learning, with the highest mean score ($\overline{X}$ = 4.94). Regarding work skills, students gained the most experience in coordination skills ($\overline{X}$ = 4.87); (2) The Pearson correlation analysis showed that both knowledge (r = 0.66) and work skills (r = 0.70) had a high positive correlation with cognitive learning outcomes, statistically significant at the 0.01 level; and (3) The problems and obstacles encountered in the event management project included insufficient preparation time, unclear vendor layouts, delayed communication, and low team responsibility. These findings provide guidance for higher education instructors in designing experiential learning activities that effectively enhance knowledge, work skills, and cognitive learning outcomes, particularly in the context of event management.

Keywords: Experiential Learning; Event Management; Graduate Studies

บทนำ

ในยุคปัจจุบันที่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการจัดงานอีเว้นท์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากปัจจัยทางเทคโนโลยี การแข่งขันทางธุรกิจ และความต้องการของตลาดแรงงาน สถาบันการศึกษาจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการเหล่านี้ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขาการจัดการการท่องเที่ยวและการจัดงานอีเว้นท์ ซึ่งต้องการทั้งความรู้เชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริงผ่านโครงงานต่าง ๆ เช่น โครงงานการตลาด โครงงานจัดประชุมสัมมนา และโครงงานการจัดงานอีเวนต์ เป็นต้น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีโอกาสนำความรู้และแนวคิดทางทฤษฎีจากหนังสือตำรามาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงหรือสถานการณ์เสมือนจริง (Conceicao, and Skibba, 2007; Kim et al., 2015) ดังนั้น การเรียนรู้ในรูปแบบดังกล่าวจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีการศึกษาที่มีประสิทธิภาพในการเชื่อมช่องว่างระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียนกับโลกแห่งความเป็นจริง (Boonpienpon, 2021: Kim et al., 2015) เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความรู้จากห้องเรียนสู่สถานการณ์จริง โดยผู้เรียนจะได้เพิ่มพูนความรู้ (knowledge) ของตนเองจากการทำ

โครงงานต่าง ๆ ในสถานการณ์จริง อีกทั้งยังได้พัฒนาทักษะใหม่ ๆ ในระหว่างการทำโครงงงาน (work-related skills) เช่น การทำงานเป็นทีม ความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหา เป็นต้น (Sangpikul, 2022)

ปัจจุบัน นักวิชาการจำนวนมากได้นำการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้สอนในสาขาวิชาต่าง ๆ เช่น บริหารธุรกิจ การศึกษา นิเทศศาสตร์ คุรุศาสตร์ การบริการและการท่องเที่ยว เป็นต้น (Alam, 2014; Skibba, 2007) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ลึกซึ้งและประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติ ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มีการศึกษาอย่างกว้างขวางในระดับปริญญาตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของต่างประเทศ (Alam, 2014; Robertson, and Blackler, 2006; Skibba, 2007) อย่างไรก็ตาม การประยุกต์ใช้การเรียนการสอนในรูปแบบดังกล่าวในระดับบัณฑิตศึกษายังมีอยู่อย่างจำกัดทั้งในบริบทประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งแท้จริงแล้ว การเรียนการสอนสมัยใหม่ที่เน้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ไม่ควรจำกัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรีเท่านั้น แต่ควรมี การพัฒนาการเรียนรู้และศักยภาพของผู้เรียนในทุกระดับชั้น รวมถึงระดับบัณฑิตศึกษาเช่นกัน

สำหรับบทความวิจัยในครั้งนี้ ผู้เขียนได้นำแนวคิดเรื่องการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในวิชาการจัดกิจกรรมพิเศษในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Urban Tourism Management) ในรูปแบบของการจัดงานอีเว้นท์ของหลักสูตรระดับปริญญาโทด้านการท่องเที่ยวของมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาในรายวิชาของหลักสูตรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมพิเศษประเภทงานอีเว้นท์ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์จริงในการจัดงานอีเว้นท์ให้แก่ผู้เรียน โดยผู้เรียนจะนำความรู้ที่ได้เรียนในห้องเรียนมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง อันจะเป็นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนให้สูงขึ้นเพื่อการทำงานในวิชาชีพ โดยโจทย์ของการจัดงานอีเว้นท์ในครั้งนี้ คือ ผู้เรียนได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดงานอีเว้นท์ (event organizer) เพื่อจัดงานเทศกาลอาหารเพื่อสุขภาพในมหาวิทยาลัย โดยทุกคนจะทำหน้าที่เป็นทีมงานการจัดงานประชุมและมีการแบ่งหน้าที่ออกเป็นทีมงานย่อยเพื่อฝึกทักษะการจัดงานในสถานการณ์จริง เช่น การติดต่อมหาวิทยาลัยเพื่อเช่าพื้นที่และอุปกรณ์ในการจัดงาน การออกแบบสถานที่ การติดต่อร้านค้าภายนอก การหาสปอนเซอร์ และงานประชาสัมพันธ์ เป็นต้น นอกจากเป็นผู้จัดงานอีเว้นท์แล้ว ผู้เรียนยังได้รับโจทย์จากผู้สอนให้ลงทุนทำธุรกิจโดยเปิดร้านค้าภายในงานอีเว้นท์อีกด้วย เพื่อสร้างประสบการณ์ในด้านความเป็นผู้ประกอบการให้แก่ผู้เรียน (entrepreneurship) โดยบทความวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมพิเศษประเภทงานอีเว้นท์ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นของผู้เรียนและทักษะการทำโครงงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา

ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางให้ผู้สอนในระดับบัณฑิตศึกษาเห็นมุมมองของผู้เรียนต่อการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนสมัยใหม่และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ให้แพร่หลายมากขึ้นในสถาบันอุดมศึกษาของไทย อันจะเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และศักยภาพที่สูงขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อโครงงานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในด้านความรู้และทักษะการทำงาน (ทักษะการทำโครงงาน)
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา
3. เพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรคที่ผู้เรียนพบในการดำเนินโครงงานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดและทฤษฎี ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ เชิงประสบการณ์มาประยุกต์ใช้เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำโครงงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปัญญา โดยนำแนวคิดนี้มาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น Alam (2014), Chang, and Rieple (2013) และ Sangpikul (2017) โดยผู้วิจัยสำรวจความคิดเห็นของผู้เรียนในด้านความรู้ (knowledge) และทักษะการทำงาน/ทักษะการทำโครงงาน (work-related skills) จากโครงงานประเภทงานอีเว้นท์ และวัดผลการเรียนรู้ทางปัญญา (cognitive learning outcomes) ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หรือ Thai Qualifications Framework for Higher Education โดยประยุกต์แนวคิดนี้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น Hirunyanupatree (2015) และ Kaiket et al. (2021) เพื่อทดสอบว่าการพัฒนาผู้เรียนในสองทักษะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับผลการเรียนรู้ทางปัญญาหรือไม่อย่างไร ทั้งนี้ การวัดผลการเรียนรู้ทางปัญญาเป็นการวัดผลการเรียนรู้ที่เหมาะสมมากที่สุดสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้จากผลการเรียนรู้ทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

ขั้นตอนที่ 2 ประชากรในครั้งนี้ คือ ผู้เรียนในวิชาการจัดกิจกรรมพิเศษในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว (Urban Tourism Management) ของหลักสูตรปริญญาโท สาขาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 25 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยหลัก คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้และทักษะการทำโครงงานการจัดอีเว้นท์ ซึ่งสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในเรื่องการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เช่น Chang, and Rieple (2013) และ Sangpikul (2017) โดยดัดแปลงให้เหมาะสมกับบริบทของการวิจัยในครั้งนี้ โดยได้ทดสอบค่าความเชื่อมั่น (Cronbach’s alpha coefficient) ของแบบสอบถามได้เท่ากับ 0.88 ซึ่งมากกว่า 0.70 แสดงว่า แบบสอบถามมีความเชื่อมั่นอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ (Nunnally, and Berntein, 1994) แบบสอบถามประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 1) ความรู้ โดยดัดแปลงและสร้างข้อคำถามจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Chang, and Rieple, 2013; Sangpikul, 2017) โดยมีข้อคำถามจำนวน 7 ข้อ 2) ทักษะการทำงาน (Alam, 2014; Sangpikul, 2022) มีข้อคำถามจำนวน 10 ข้อ และ 3) ผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา (Hirunyanupatree, 2015; Kaiket et al., 2021) มีข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ โดยกำหนดให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นแบบ 5 ระดับ (Likert scale) โดย 5 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด จนถึง 1 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด ซึ่งใช้เกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย คือ ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึง ระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึง ระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึง ระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึง ระดับน้อย และค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล งานวิจัยในครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงหลังการสอบปลายภาคเสร็จสิ้น ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2568 โดยเก็บได้จำนวน 23 ชุด

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้สถิติเบื้องต้น ได้แก่ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation: r) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา โดยการแปลความหมายค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (r) แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับต่ำ (0-0.40) ระดับปานกลาง (0.41-0.60) และระดับสูง (0.61-1.00)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 1 นำเสนอในตารางที่ 1-3 ซึ่งแสดงค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้เรียนที่มีต่อการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในด้านความรู้ ทักษะการทำงาน และผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของผู้เรียนในด้านความรู้ (knowledge)

ประเด็น	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. การเรียนรู้ในห้องเรียนพร้อมกับการจัดงานจริงกระตุ้นการเรียนรู้ของฉัน	4.94	0.25	มากที่สุด
2. ฉันได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจขนาดเล็ก/อาชีพอิสระจากโครงงานนี้	4.92	0.25	มากที่สุด
3. ฉันได้เรียนรู้และเข้าใจลักษณะงานอีเว้นท์	4.74	0.45	มากที่สุด
4. ฉันได้เรียนรู้การจัดงานงานอีเว้นท์	4.72	0.45	มากที่สุด
5. ฉันได้รับความรู้ในด้านการเป็นผู้ประกอบการ/อาชีพอิสระ	4.66	0.61	มากที่สุด
6. โครงงานนี้ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของฉันในหลาย ๆ ด้าน	4.60	0.50	มากที่สุด
7. ฉันได้เรียนรู้การบริหารต้นทุนและกำไรจากโครงงานนี้	4.58	0.63	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.74**	**0.38**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความรู้ที่ตนเองได้รับ 3 อันดับแรก ได้แก่ การเรียนรู้ในห้องเรียนพร้อมกับการจัดงานจริงกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยมีระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.94) รองลงมาคือ การได้เรียนรู้และมีประสบการณ์ในการประกอบธุรกิจขนาดเล็ก/อาชีพอิสระจากโครงงานนี้ ($\overline{X}$ = 4.92) และการได้เรียนรู้และเข้าใจลักษณะงานอีเว้นท์ ($\overline{X}$ = 4.74) ตามลำดับ ส่วนความรู้ในข้อ อื่น ๆ เช่น การได้เรียนรู้การจัดงานอีเว้นท์ การได้รับความรู้ในด้านการเป็นผู้ประกอบการ/อาชีพอิสระ การได้เรียนรู้ในหลาย ๆ ด้าน และการได้เรียนรู้การบริหารต้นทุนกำไร มีระดับความคิดเห็นลดหลั่นกันตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1 โดยระดับความคิดเห็นโดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.74

ตารางที่ 2 ความคิดเห็นของผู้เรียนในด้านทักษะการทำงาน (work skills)

ประเด็น	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการประสานงาน	4.87	0.35	มากที่สุด
2. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม/หมู่คณะ	4.83	0.41	มากที่สุด
3. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการวางแผนงาน	4.81	0.41	มากที่สุด
4. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์	4.80	0.42	มากที่สุด
5. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์/ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล	4.79	0.41	มากที่สุด
6. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหา	4.78	0.41	มากที่สุด
7. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการวิเคราะห์	4.74	0.45	มากที่สุด
8. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ	4.73	0.45	มากที่สุด
9. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารภายในทีมงาน	4.66	0.48	มากที่สุด
10. โครงงานนี้ได้ช่วยพัฒนาทักษะการตัดสินใจ	4.64	0.48	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.77**	**0.31**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการทำงานที่ตนเองได้รับ 3 อันดับแรก ได้แก่ ทักษะการประสานงาน ($\overline{X}$ = 4.87) รองลงมาคือ ทักษะการทำงานเป็นทีม ($\overline{X}$ = 4.83) และทักษะการวางแผนงาน ($\overline{X}$ = 4.81) ตามลำดับ ส่วนทักษะการทำงานด้านอื่น ๆ มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นไม่ค่อยแตกต่างจาก 3 อันดับแรกเท่าไรนัก เช่น ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ($\overline{X}$ = 4.80) ทักษะมนุษยสัมพันธ์ ($\overline{X}$ = 4.79) และทักษะการแก้ไขปัญหา ($\overline{X}$ = 4.78) เป็นต้น ส่วนทักษะการสื่อสารภายในทีมงาน ($\overline{X}$ = 4.66) และทักษะการตัดสินใจ ($\overline{X}$ = 4.64) มีค่าเฉลี่ยในลำดับท้ายสุด ดังแสดงในตารางที่ 2 โดยค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นโดยรวมของทักษะการทำงานเท่ากับ 4.77

ตารางที่ 3 ความคิดเห็นของผู้เรียนในด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา (cognitive learning outcomes)

ประเด็น	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. ฉันสามารถประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการทำงานในวิชาชีพ/ในองค์กร	4.80	0.56	มากที่สุด
2. ฉันสามารถประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ในการทำงานในวิชาชีพ/ในองค์กร	4.73	0.45	มากที่สุด
3. ฉันสามารถประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานในวิชาชีพ/ในองค์กร	4.71	0.59	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.74**	**0.47**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 3 พบว่า ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา โดยผลลัพธ์การเรียนรู้ในด้านการประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการทำงานในวิชาชีพ มีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.80) รองลงมาคือ การประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ในการทำงานในวิชาชีพ ($\overline{X}$ = 4.73) และการประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อ

พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการทำงานในวิชาชีพ ($\overline{X}$ = 4.71) ตามลำดับ โดยค่าเฉลี่ยรวมของผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญาเท่ากับ 4.74

สำหรับผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 2 นำเสนอในตารางที่ 4 ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา โดยมีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา

ทักษะ	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา (Pearson Correlation Coefficient)	P-value
1. ความรู้	0.66**	.004
2. ทักษะการทำงาน	0.70**	.007

** Correlation is significant at 0.01

จากตารางที่ 4 เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะการทำงานกับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา ด้วยการวิเคราะห์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดสอบว่า ความรู้และทักษะการทำงานจากโครงงานจัดงานอีเว้นท์มีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญามากน้อยอย่างไร และตัวแปรใดมีความสัมพันธ์มากกว่ากัน ผลการวิจัย พบว่า ความรู้มีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.66 (ความสัมพันธ์ระดับสูง) ในขณะที่ทักษะการทำงานมีค่าสัมประสิทธิ์ (r) เท่ากับ 0.70 (ความสัมพันธ์ระดับสูง) ซึ่งสรุปได้ว่าทั้งสองตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์การเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยทั้ง 2 ตัวแปรต่างมีความสัมพันธ์ระดับสูงกับผลลัพธ์การเรียนทางปัญญา แต่มีข้อสังเกตว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของทักษะการทำงานมีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ของความรู้เล็กน้อย ซึ่งอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ทักษะการทำงานจากโครงงานจัดงานอีเว้นท์มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนในการพัฒนาตนเองในการทำงานต่อไป

สำหรับผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อ 3 นำเสนอในตารางที่ 5 โดยมีผลการวิจัยดังนี้

ตารางที่ 5 สรุปปัญหาอุปสรรคของการเรียนรู้ในโครงงานจัดงานอีเว้นท์

ประเด็น	รายละเอียด	ความถี่ (n = 23 คน)
1. ระยะเวลาในการเตรียมงาน	-ระยะเวลาในการเตรียมงานอาจสั้นเกินไปหรือไม่เพียงพอ โดยเฉพาะการประสานงานกับมหาวิทยาลัย เช่น การออบแบบผังร้านค้า เวที และอุปกรณ์	10 คน (43%)
	-การดำเนินงานหาสปอนเซอร์มีความล่าช้า เพราะทีมงานไม่ได้กำกับติดตามงาน	4 คน (17%)
2. การจัดผังร้านค้า	-การจัดผังร้านค้าไม่ชัดเจน และมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย	8 คน (35%)
	-ร้านค้าหลายแห่งไม่ได้มาร่วมงาน ตามที่แจ้งมา	4 คน (17%)
	-ร้านค้าบางรายนำสินค้ามาจำหน่ายน้อย	3 คน (13%)
3. การสื่อสารภายในและภายนอก	-การสื่อสารภายในระหว่างทีมงานมีความล่าช้า	7 คน (30%)
	-การสื่อสารกับร้านค้าขาดรายละเอียดเรื่องระเบียบการใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัย	3 คน (13%)
4. การประสานงานของทีมงาน	-ทีมงานบางรายไม่ค่อยรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย หรือทำงานไม่เสร็จตามกำหนดเวลา	6 คน (26%)
	- การแบ่งหน้าความรับผิดชอบยังไม่สมดุล ทำให้บางส่วนทำงานมากน้อยไม่เท่ากัน	5 คน (22%)

จากตารางที่ 5 เป็นการสรุปปัญหาอุปสรรคของการเรียนรู้ในโครงงานจัดงานอีเว้นท์ โดยการสัมภาษณ์ผู้เรียน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ระยะเวลาในการเตรียมงาน-ผู้เรียนจำนวนมาก (43%) ระบุว่า ระยะเวลาในการเตรียมงานอาจสั้นเกินไปหรือไม่เพียงพอ โดยเฉพาะการประสานงานกับมหาวิทยาลัย เช่น การออกแบบผังร้านค้า เวที และอุปกรณ์ การดำเนินงานหาสปอนเซอร์มีความล่าช้า เนื่องจากทีมงานขาดการกำกับติดตามอย่างต่อเนื่อง รวมถึงผู้เรียนหลายราย (17%) เผยว่า การดำเนินงานหาสปอนเซอร์มีความล่าช้า เพราะทีมงานไม่ได้กำกับติดตามงาน

2. การจัดผังร้านค้า-ผู้เรียนจำนวนมาก (35%) ระบุว่า การจัดผังร้านค้าไม่ชัดเจน และมีการเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้ง ในขณะที่ผู้เรียนจำนวนหนึ่ง ระบุว่า ร้านค้าหลายแห่งไม่ได้มาร่วมงานตามที่แจ้งไว้ล่วงหน้า (17%) และ ร้านค้าบางรายนำสินค้ามาจำหน่ายน้อยกว่าที่ตกลงกันไว้ (13%)

3. การสื่อสารภายในและภายนอก-ผู้เรียนหลายราย (30%) ระบุว่า การสื่อสารภายในระหว่างทีมงานมีความล่าช้า ทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง รวมถึงผู้เรียนจำนวนหนึ่ง (13%) กล่าวว่า การสื่อสารกับร้านค้าขาดรายละเอียดเรื่องระเบียบการใช้สถานที่ของมหาวิทยาลัย ส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดพลาด

4. การประสานงานของทีมงาน-ผู้เรียนหลายราย (26%) ระบุว่า สมาชิกบางคนในทีมงานไม่รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย หรือทำงานไม่เสร็จตามกำหนดเวลา ในขณะที่ ผู้เรียนจำนวนหนึ่ง (22%) เผยว่า การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบยังไม่สมดุล ทำให้บางส่วนทำงานมากกว่าส่วนอื่น ๆ

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาพบว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ก่อให้เกิดทักษะสำคัญ 2 ประการให้แก่ผู้เรียน คือ ด้านความรู้ (knowledge) และทักษะการทำงานหรือทักษะการทำโครงงาน (work-related skills) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการวิจัยพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของทักษะการทำงานมีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ของความรู้ ดังที่นำเสนอข้างต้น ผลการวิจัยในประเด็นดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ เนื่องจากงานวิจัยด้านการเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังไม่เคยมีการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรทั้งสองกับผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปัญญา อีกทั้งงานวิจัยในครั้งนี้ยังพบว่า ทักษะการทำงานจากโครงงานมีความสัมพันธ์กับผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปัญญามากกว่าด้านความรู้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ทักษะการทำงานที่ผู้เรียนได้รับจากการทำโครงงานในสถานการณ์จริงในการจัดงานอีเว้นท์ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ทางปัญญาของผู้เรียนในการทำงานในอนาคต โดยทักษะการทำงานเหล่านี้ ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาตนเองในอนาคต ซึ่งทักษะการทำงานเหล่านี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการเรียนการสอนแบบฟังบรรยายเพียงอย่างเดียวในห้องเรียน (lecture-based learning) แต่จะเกิดขึ้นในระหว่างที่ผู้เรียนได้ทำโครงงานในสถานการณ์จริง ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่มีโครงงานส่งเสริมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (experience-based learning) จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนในการพัฒนาความสามารถทางปัญญา ศักยภาพ และความสามารถของผู้เรียน (student development) ได้มากกว่าการเรียนแบบฟังบรรยาย ดังแสดงในภาพที่ 1

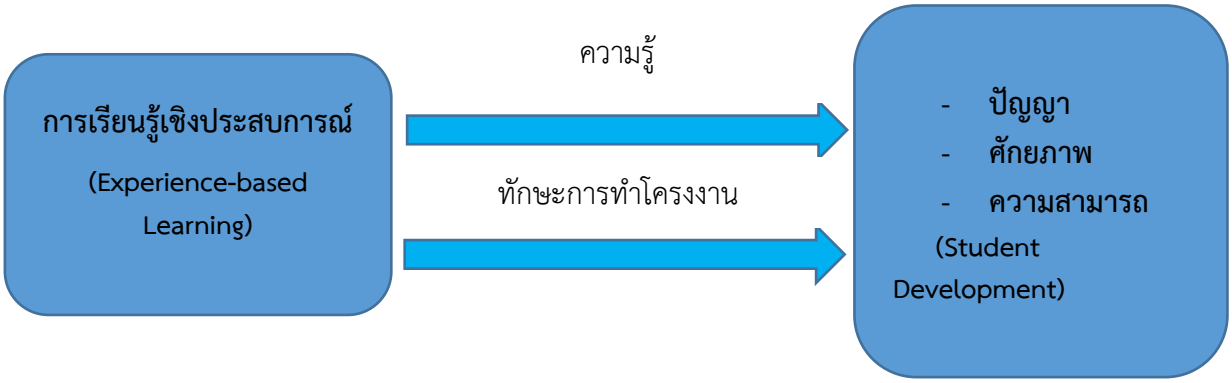

Figure 1: The Contribution of Experience-Based Learning to Student Development

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผู้เรียนให้ความเห็นว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ผ่านโครงงานจัดกิจกรรมพิเศษประเภทงานอีเว้นท์ทำให้เกิดความรู้และทักษะการทำงานในระดับมากที่สุดในทุกประเด็นที่สำรวจ (ตารางที่ 1 และ 2) ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นกิจกรรมเชิงปฏิบัติในสถานการณ์จริงมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้เรียนมากกว่าการเรียนแบบบรรยายในห้องเรียนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผสมผสานระหว่างการเรียนภาคทฤษฎีกับการฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมและความเข้าใจของผู้เรียนได้ค่อนข้างมาก นอกจากนั้น การลงมือปฏิบัติจริงยังช่วย

พัฒนาทักษะการทำงานที่จำเป็นในหลายด้าน อาทิ ทักษะการประสานงาน ทักษะการทำงานเป็นทีม และทักษะการวางแผน ดังแสดงในตารางที่ 2 ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Alam (2014) และ Kim et al. (2015) ที่ระบุว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความรู้ให้แก่ผู้เรียน แต่ยังพัฒนาศักยภาพการทำงานในหลาย ๆ ด้านให้แก่ผู้เรียนอีกด้วย ซึ่งการเรียนการสอนที่บูรณาการการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ด้วยโครงงานหรือกิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง จะช่วยพัฒนาผู้เรียนเพื่อการทำงานในองค์กรในอนาคต

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของความรู้ (r = 0.66) และของทักษะการทำงาน (r = 0.70) ต่างมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยค่าสัมประสิทธิ์ของทักษะการทำงานมีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ของความรู้เล็กน้อย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ (practical skills) ซึ่งอาจช่วยส่งเสริมหรือช่วยพัฒนาผลลัพธ์การเรียนรู้ได้ดีขึ้น เพราะผู้เรียนต้องใช้ทักษะหลายด้านในการดำเนินโครงงานในสถานการณ์จริงให้สำเร็จ ดังนั้น การใช้ทักษะหลาย ๆ อย่างในการดำเนินโครงงานอาจมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้/ประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรค การคิดวิเคราะห์ หรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในการทำงานในองค์กรได้ดีขึ้น ด้วยเหตุผลนี้ จึงอาจทำให้ค่าสัมประสิทธิ์ของทักษะการทำงานมีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ของความรู้ ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kim et al. (2015) และ Sangpikul (2022) ที่ระบุว่า ความรู้และทักษะการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์การเรียนรู้และมีส่วนช่วยพัฒนาศักยภาพและความสามารถของผู้เรียนให้ดีขึ้น

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ปัญหาอุปสรรคของการเรียนรู้ในโครงงานจัดงานอีเว้นท์อาจมีได้หลายประเด็น เช่น ระยะเวลาในการเตรียมงานไม่เพียงพอ การจัดผังร้านค้าอาจไม่ชัดเจน การสื่อสารภายในและภายนอกอาจมีติดขัดและมีความไม่ชัดเจนอยู่บ้าง รวมถึงการประสานงานของทีมงานอาจพบปัญหาทีมงานไม่ค่อยรับผิดชอบงาน หรือการทำงานมอบหมายล่าช้า เป็นต้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่าการทำโครงงานใด ๆ ในสถานการณ์จริง และการดำเนินงานโดยทีมงานที่ประกอบด้วยคนจำนวนมาก อาจเกิดปัญหาอุปสรรคได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำโครงงานซึ่งมีทีมงานเป็นนักศึกษา อาจไม่ราบรื่นเหมือนทีมงานมืออาชีพเพราะประสบการณ์ยังไม่มากพอ อีกทั้งผู้เรียนส่วนใหญ่มีงานประจำ ทำให้การนัดหมายหรือการประชุมเพื่อติดตามความก้าวหน้าของงานอาจมีปัญหาอุปสรรคเกิดขึ้นได้บ้าง และงานบางส่วนอาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ดังนั้นจึงเป็นได้ว่า การทำโครงงานในครั้งนี้ ผู้เรียนจึงอาจพบปัญหาหรืออุปสรรคได้หลายอย่าง เสมือนการทำงานในสถานการณ์จริงในองค์กรที่อาจมีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง โดยผลการวิจัยในครั้งนี้ คล้ายคลึงกับงานวิจัยของ Kim et al. (2015) และ Sangpikul (2022) ซึ่งระบุปัญหาและอุปสรรคที่คล้ายคลึงกันในการจัดงานประเภทอีเว้นท์ เช่น การสื่อสารภายในกลุ่มไม่ชัดเจน ความไม่รับผิดชอบต่องาน และความล่าช้าของงาน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างการเรียนในห้องเรียนกับการปฏิบัติงานจริง สามารถกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีคะแนนความเห็นอยู่ในระดับสูงสุด ดังนั้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้สอนสามารถนำแนวทางต่อไปนี้ไปประยุกต์ใช้ เช่น การบูรณาการโครงงานเชิงประสบการณ์ในหลักสูตร โดยอาจเพิ่มกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนในรูปแบบโครงงานเชิงประสบการณ์ในรายวิชาที่เหมาะสม และออกแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับเนื้อหารายวิชาและบริบทจริง นอกจากนั้น ผู้สอนอาจออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย

เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เน้นการพัฒนาทักษะการทำงานที่สำคัญในองค์กร เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม การประสานงาน การวางแผนงาน คิดสร้างสรรค์ หรือการแก้ไขปัญหา เป็นต้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ความรู้และทักษะการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปัญญาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีข้อสังเกตว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของทักษะการทำงานมีค่าสูงกว่าค่าสัมประสิทธิ์ของความรู้ ดังนั้น การส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรส่งเสริมทั้งความรู้และทักษะการทำงาน โดยอาจให้ความสำคัญกับโครงงานที่เน้นทักษะการทำงานสูงเพื่อส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ให้มากขึ้น เช่น การมอบหมายโครงงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจหรือโครงงานที่มีรายได้ อาจมีส่วนช่วยส่งเสริมผลลัพธ์การเรียนรู้ให้ดีขึ้น เนื่องจากผู้เรียนจำเป็นต้องดำเนินธุรกิจหรือหารายได้ในสถานการณ์จริง ทำให้ต้องประยุกต์ใช้ทักษะในการทำงานหลาย ๆ ด้านเพื่อดำเนินโครงงานให้สำเร็จ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ปัญหาอุปสรรคของการเรียนรู้ในโครงงานเรียนรู้เชิงประสบการณ์ประเภทงานอีเว้นท์ สามารถสรุปได้ 4 ประเด็น คือ ระยะเวลาในการเตรียมงาน การจัดผังร้านค้า การสื่อสารภายในและภายนอก และการประสานงานของทีมงาน ดังนั้น แนวทางสำหรับการพัฒนาหรือปรับปรุงการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในโครงงานประเภทนี้ คือ ผู้สอนควรเพิ่มระยะเวลาในการเตรียมงานและกำหนดขั้นตอนการประสานงานที่ชัดเจน โดยอาจแบ่งระยะเวลาการติดตามและการประสานงานเป็นรายสัปดาห์ เพื่อให้มีเวลาเพียงในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งฝึกอบรมทักษะการสื่อสารและการทำงานเป็นทีมก่อนเริ่มโครงงาน โดยมีระบบติดตามความคืบหน้าของงานอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันปัญหาความล่าช้า และควรกำกับดูแลความก้าวหน้าของงานทีมย่อยแต่ละทีมเพื่อให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยในครั้งนี้ศึกษาความคิดเห็นของผู้เรียนในภาพรวมเกี่ยวกับความรู้และทักษะการทำงานที่ผู้เรียนได้รับจากโครงงานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ งานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นในกลุ่มย่อยของผู้เรียนได้ เช่น เพศ คะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) และประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อให้ผู้สอนสามารถเข้าใจถึงความแตกต่างความคิดเห็นของผู้เรียน รวมถึงงานวิจัยในอนาคตอาจศึกษาต่อไปว่าปัจจัยใดระหว่างความรู้กับทักษะการทำงาน จะมีอิทธิพลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้เชิงปัญญามากกว่ากัน เช่น การวิเคราะห์การถดถอย (regression analysis) เพื่อให้ผลการวิจัยมีความชัดเจน และสามารถนำไปออกแบบโครงงานให้เหมาะ นอกจากนั้นผู้วิจัยอาจศึกษาเปรียบเทียบผลลัพธ์การเรียนรู้ระหว่างวิชาที่นำโครงงานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มาใช้กับวิชาที่ไม่ได้ใช้ เป็นต้น

References

Alam, I. (2014). Designing Experimental Learning Project for Teaching Marketing Courses. *Atlantic Marketing Journal*, 3(2), 114-129.

Boonpienpon, N. (2021). Game-Based Learning Method for Entrepreneurship and Concept of Exhibition and Event Management: A Case Study of Exhibition and Event Management Undergraduate Students. *Journal of MCU Peace Studies, 9*(3), 1253-1266.

Chang, J., & Rieple, A. (2013). Assessing Students' Entrepreneurial Skills Development in Live Projects. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 20(1), 225-241.

Conceicao, S. C., & Skibba, K.A. (2007). Experiential Learning Activities for Leisure and Enrichment Travel Education. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 7(4), 17-35.

Hirunyanupatree, M. (2015). A Comparative Study of Cognitive Skills, Interpersonal Skills and Responsibility of Thai Qualifications Framework for Higher Education and Learning Satisfaction by Using Group Activity in Business Finance Subject. *Journal of Management Science*, 2(2), 50-62.

Kaiket, C., Rodwattanaditsakul, N., Tuisry, P., Yantaragorn, P., & Pukamarn, T. (2021). The Learning Outcomes of Physical Education Students According to Thai Qualifications Framework for Higher Education, Chiang Mai University. *Journal of Humanities and Social Sciences, University of Phayao,* 9(1), 56-78.

Kim, Y., Lin, P.M., & Qiu, H. (2015). Experiential Learning: Being a Real Event Planner. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 15(4), 382-401.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). Psychometric theory. (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Robertson, J., & Blackler, G. (2006). Students' Experiences of Learning in a Research Environment. *Higher Education Research & Development*, 25(3), 215-229.

Sangpikul, A. (2017). Implementing Academic Service Learning and the PDCA cycle in a Marketing Course: Contributions to Three Beneficiaries. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 21(1), 83-87.

Sangpikul, A. (2022). Experiential Learning in a Two-event Project in Thailand. *Event Management*, 26(3), 679-684.

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6*

Problem-Based Learning (PBL) Integrated with the Scientific Writing Heuristic (SWH) Technique to Develop Critical Thinking and Problem-Solving Skills on the Topic of Applying Chemical Knowledge to Solve Problems among Grade 12 Students

[1]พร้อมพงศ์ นันทเวช และ สกนธ์ชัย ชะนูนันท์

[1]Prompong Nantawach and Sknochai Chanunan

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: prompongn59@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 2) เพื่อศึกษาผลของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) ในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา โดยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ขั้นกำหนดปัญหา (2) ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา (3) ขั้นรวบรวมและจัดการข้อมูล (4) ขั้นดำเนินการศึกษาค้นคว้าร่วมกับ SWH (5) ขั้นประเมินและตัดสินใจ และ (6) ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 24 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ 3 แผน ใบกิจกรรม แบบประเมินทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา แบบบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ และแบบสะท้อนผล รูปแบบการวิจัยเป็นวิจัยปฏิบัติการ ประกอบด้วย 3 วงจร ได้แก่ วงจรที่ 1 ปัญหาขยะพลาสติก วงจรที่ 2 ปัญหาน้ำมันในแหล่งน้ำ และวงจรที่ 3 ปัญหาขยะอินทรีย์ เวลา 12 ชั่วโมง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า (1) แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ PBL ร่วมกับ SWH ที่พัฒนาขึ้นมีลักษณะสำคัญ คือ การเลือกสถานการณ์ที่ใกล้ตัวผู้เรียน การตั้งคำถามชี้นำเพื่อส่งเสริมการวิเคราะห์ การใช้ใบกิจกรรมที่มีโครงสร้างชัดเจน และการจัดกิจกรรม Gallery Walk เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งผลให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ ใช้เหตุผลที่หลากหลาย และสะท้อนผลจากการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (2) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของนักเรียนมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นในทุกองค์ประกอบ

*Received June 10, 2025; Revised July 12, 2025; Accepted July 22, 2025

ได้แก่ การให้เหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา โดยองค์ประกอบที่พัฒนาเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือการแก้ปัญหา รองลงมาคือการคิดอย่างเป็นระบบ ขณะที่องค์ประกอบที่พัฒนาน้อยที่สุดคือการให้เหตุผลและการใช้วิจารณญาณ อย่างไรก็ตาม พัฒนาการของนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามลำดับวงจรที่ 1 ถึง 3 อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน; เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์; ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา; การเรียนรู้วิชาเคมี

Abstract

This research article was a classroom action research aimed at: (1) examining approaches to implementing Problem-Based Learning (PBL) integrated with the Scientific Writing Heuristic (SWH) technique to enhance critical thinking and problem-solving skills in applying chemical knowledge among Grade 12 students, and (2) investigating the effects on students' critical thinking and problem-solving skills following PBL integrated with SWH in chemical problem-solving. The learning model consisted of six steps: (1) identifying the problem, (2) understanding the problem, (3) collecting and organizing information, (4) conducting research collaboratively using SWH, (5) evaluating and making decisions, and (6) presenting and assessing work. The sample comprised 24 Grade 12 students selected purposively. Research instruments included three lesson plans, activity sheets, an assessment form for critical thinking and problem-solving skills, a learning behavior observation checklist, and a reflection form. The study was conducted in three cycles: Cycle 1 refers to plastic waste problem, Cycle 2 refers to oil contamination in water sources, and Cycle 3 refers to organic waste problem, over a total of 12 hours. Data were analyzed using content analysis, and credibility was ensured through triangulation.

The research findings revealed as follows: (1) The developed learning approach integrating PBL with SWH was characterized by selecting situations relevant to students' lives, using guiding questions to promote analysis, employing clearly structured activity sheets, and organizing Gallery Walk activities for exchanging ideas. This approach enabled students to systematically analyze problems, apply diverse reasoning, and effectively reflect on their learning; and (2) students' critical thinking and problem-solving skills improved across all components, including reasoning, systematic thinking, judgment and decision-making, and problem-solving. The greatest improvement was observed in problem-solving, followed by systematic thinking, while reasoning and judgment showed the least improvement. Nevertheless, students' skills showed continuous growth across the three cycles, demonstrating the effectiveness of the implemented learning approach.

Keywords: Problem-Based Learning; Scientific Writing Heuristic; Critical Thinking and Problem-Solving Skills; Chemistry Learning

บทนำ

ในยุคศตวรรษที่ 21 ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาถูกจัดให้เป็นทักษะสำคัญในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนสำหรับการใช้ชีวิตและทำงานในสังคมที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Partnership for 21st Century Skills, 2019) โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนการสอนด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถตั้งคำถาม ตรวจสอบหลักฐาน วิเคราะห์ข้อมูล และพัฒนาความเข้าใจผ่านกระบวนการสืบเสาะอย่างเป็นระบบ (National Research Council, 2012) ทักษะเหล่านี้ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การให้เหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ การใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ (Facione, 2011; Two Rivers Learning Institute, 2023)

อย่างไรก็ตาม รายงานจากองค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2018) ผ่านผลการประเมิน PISA พบว่านักเรียนไทยยังขาดความสามารถในการคิดเชิงวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาที่ไม่คุ้นเคย (Rahman, 2019) โดยมีสาเหตุสำคัญมาจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการท่องจำและการบรรยายมากกว่าการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์และตัดสินใจ แก้ปัญหาจริง (Office of the Basic Education Commission (OBEC), 2019; Office of the Basic Education Commission (OBEC), 2023) สอดคล้องกับผลการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเคมีของผู้วิจัย ซึ่งพบว่านักเรียนยังไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เชิงวิทยาศาสตร์กับปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นระบบ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) เป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนเผชิญกับสถานการณ์จริง ฝึกตั้งคำถาม ค้นคว้า แลกเปลี่ยนความคิด และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Hmelo-Silver, 2004) แต่ในทางปฏิบัติ PBL ยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะความไม่ชัดเจนในการจัดลำดับความคิด และความไม่มั่นใจของนักเรียนในการใช้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ (Suwannanoi, 2014) เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) จึงเป็นแนวทางเสริมที่มีศักยภาพในการช่วยให้การเรียนรู้มีความเป็นระบบ โดยการใช้การเขียนเป็นเครื่องมือในการตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และสะท้อนความคิดอย่างมีหลักฐานสนับสนุน (Ruangtham, 2016; Burke et al., 2006) งานวิจัยของ Nam et al. (2010) และ Nurnberg (2017) พบว่า SWH สามารถช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การเชื่อมโยงข้อมูล และการสื่อสารผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเมื่อผสมผสานระหว่าง SWH และ PBL จึงเป็นแนวทางที่จะทำให้นักเรียนต้องจัดระบบความคิดและเขียนอธิบายความคิดเหล่านั้นเป็นขั้นตอน ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hand and Keys, 1999) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายด้านการศึกษาในระดับประเทศ (Ministry of Education, 2017; 2018) และกรอบแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

2. เพื่อศึกษาผลของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) ในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1 ผู้วิจัยได้วางแผน โดยเริ่มจากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในห้องเรียนทั้งจากการสังเกต การตรวจใบกิจกรรม สำรวจหาปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไข สืบค้นหาสาเหตุของปัญหา

1.2 ค้นหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร งานวิจัย หลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ การพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เพื่อนำข้อมูลมาวางแผนเพื่อออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ รวมไปถึงรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินการในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) ได้แก่ (1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH), (2) แบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้ โดยเครื่องมือทั้งหมดได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (Srisawat, 2554) ซึ่งกำหนดว่าเครื่องมือจะถือว่ามีความเหมาะสม หากมีค่าเฉลี่ยของการประเมินไม่ต่ำกว่า 3.51 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานไม่เกิน 1.00 มีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ย่อย 3 แผน ใช้เวลาในการจัดการเรียนรู้ 12 ชั่วโมง ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 3 แผน ครอบคลุมเวลา 12 ชั่วโมง จากนั้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเพื่อประเมินความเหมาะสม พบว่าแผนมีค่าเฉลี่ย = 4.61 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.58 อยู่ในระดับ เหมาะสมมากที่สุด

2.1.2 แบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้ ออกแบบเพื่อให้ผู้วิจัยและผู้สังเกตการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ครูประจำการ ได้สะท้อนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผน โดยประเมินผลจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน พบว่ามีค่าเฉลี่ย = 4.80 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.10 จัดอยู่ในระดับ เหมาะสมมากที่สุด

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณแลการแก้ปัญหา ได้แก่

2.2.1 แบบวัดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ก่อนเรียนและหลังเรียน เป็นข้อสอบที่มีลักษณะเป็นข้อสอบแบบอัตนัยแบบเขียนตอบอิสระ พัฒนาแบบวัดจากกรอบทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 จำนวน 3 สถานการณ์ ประกอบด้วยข้อคำถามย่อย สถานการณ์ละ 7 ข้อ รวมทั้งหมดจำนวน 21 ข้อ โดยสถานการณ์ของแบบวัดก่อนเรียนและหลังเรียนจะแตกต่าง ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) หากมีค่าดัชนี (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ถือว่าข้อสอบข้อนั้นสามารถนำไปประเมินทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาได้ พบว่ามีค่าระหว่าง 0.67 - 1.00 แสดงว่า ข้อคำถามสามารถใช้วัดตามวัตถุประสงค์ได้

2.2.2 ใบกิจกรรม สร้างขึ้นเพื่อสะท้อนพฤติกรรมของผู้เรียนตามองค์ประกอบของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ การให้เหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา ผ่านการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ 3 คน วิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) หากมีค่าดัชนี (IOC) มากกว่าหรือเท่ากับ 0.50 ถือว่าข้อนั้นสามารถนำไปประเมินทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาได้ พบว่าทุกข้อมีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 ซึ่งถือว่า สามารถใช้ประเมินได้

ขั้นตอนที่ 3 การรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 24 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจง ภายใต้บริบทการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) รายวิชาเคมี เรื่อง “การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา” โดยใช้ระยะเวลาในการจัดการเรียนรู้ทั้งหมด 12 ชั่วโมง แบ่งเป็น 3 แผนการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการในรูปแบบวิจัยปฏิบัติการ 3 วงจรปฏิบัติการ ได้แก่ ปัญหาขยะพลาสติก ปัญหาน้ำมันในแหล่งน้ำ และปัญหาขยะอินทรีย์ แต่ละวงจรดำเนินการตามขั้นตอนหลัก 4 ขั้น ได้แก่ วางแผน (Plan), ปฏิบัติ (Act), สังเกต (Observe), และสะท้อนผล (Reflect)

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลระหว่างการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนและหลังการจัดการเรียนรู้ครบทั้ง 3 วงจรปฏิบัติการ ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งตามเครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลได้เป็น 3 เครื่องมือ ดังนี้

1) แบบสะท้อนการจัดการเรียนรู้นำข้อมูลจากแบบสังเกตการจัดการเรียนรู้จากการบันทึกของผู้วิจัยและผู้ร่วมสังเกต ซึ่งเป็นครูวิทยาศาสตร์ที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 8 ปี มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

2) แบบวัดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เป็นการวัดองค์ประกอบทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ได้แก่ การให้เหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา

3) ใบกิจกรรมเป็นการวัดองค์ประกอบของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ได้แก่ การให้เหตุผล การคิดอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 3 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้แผนละ 4 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งหมด 12 ชั่วโมง จากนั้นใช้แบบสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ แบ่งเป็น 3 วงจร ได้แก่ วงจรที่ 1 เรื่อง ปัญหาขยะพลาสติก วงจรที่ 2 เรื่อง ปัญหาน้ำมันในแหล่งน้ำ และวงจรที่ 3 ปัญหาขยะอินทรีย์ แต่ละวงจรปฏิบัติการประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นกำหนดปัญหา 2) ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา 3) ขั้นรวบรวบรวมและจัดการข้อมูล 4) ขั้น

ดำเนินการศึกษาค้นคว้า ร่วมกับ SWH 5) ขั้นเมินและตัดสินใจ 6) ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยที่เป็นครูประจำการทำการสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้แต่ละวงจรปฏิบัติการ ซึ่งสามารถสรุปแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่าจากการดำเนินการจัดการเรียนรู้ใน 3 วงจรปฏิบัติการ ได้แก่ วงจรที่ 1 เรื่องปัญหาขยะพลาสติก วงจรที่ 2 เรื่องปัญหาน้ำมันในแหล่งน้ำ และวงจรที่ 3 เรื่องปัญหาขยะอินทรีย์ พบว่าแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดปัญหา (2) การทำความเข้าใจกับปัญหา (3) การรวบ รวมและจัดการข้อมูล (4) การศึกษาค้นคว้าร่วมกับ SWH (5) การประเมินและตัดสินใจ และ (6) การนำเสนอและประเมินผล ลักษณะสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ได้แก่

1) การเลือกสถานการณ์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับการสะท้อนของครูประจำการที่กล่าวว่า

“นักเรียนทุกคนทุกกลุ่มได้ใช้ความคิด มีส่วนร่วมในการอภิปราย จึงทำให้นักเรียนสามารถนำสถานการณ์ตัวอย่างที่สามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริงไปเทียบเคียงกับสถานการณ์หลัก และสามารถตั้งสมมติฐานและเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเคมีได้ถูกต้อง”

(In-service teacher, Learning Reflection Form - Cycle 3, February 19, 2025)

2) การตั้งคำถามชี้นำที่กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ ซึ่งครูจะใช้คำถามชี้นำเพื่อช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจ และมองตัวอย่างที่ครูยกให้ละเอียดมากขึ้น โดยตัวอย่างคำถามเช่น “สิ่งนี้เราเคยเรียนมาก่อนหรือไม่?”“ข้อมูลนี้เพียงพอหรือยัง?” “ถ้าจะใช้ข้อมูลนี้แก้ปัญหา ต้องรู้เพิ่มเติมอะไรอีก?” เมื่อใช้คำถามเหล่านี้แล้วผลจากการสังเกตพบว่าเมื่อให้ทำกิจกรรมในสถานการณ์หลักในวงจรปฏิบัติการนี้ นักเรียนสามารถระบุข้อมูลที่ต้องใช้ และข้อมีความมั่นใจในข้อมูลเดิมมากขึ้น จึงทำให้นักเรียนสามารถระบุข้อมูลได้อย่างครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับการสะท้อนของครูประจำการที่กล่าวว่า

“เมื่อครูมีการถามไกด์ไลน์ให้นักเรียน นักเรียนสามารถทำใบกิจกรรมได้เร็ว และถูกต้องมากขึ้น”

(In-service teacher, Learning Reflection Form - Cycle 3, February 20, 2025)

3) การใช้ใบกิจกรรมที่มีโครงสร้างชัดเจนทำให้นักเรียนสามารถระบุการทดลองที่มีความละเอียดมากขึ้น ซึ่งจะทำให้นักเรียนสามารถบรรลุสู่ผลการทดลองที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ปัญหาที่ครูกำหนดให้ได้ โดยการระบุสารเคมีและอุปกรณ์ที่ต้องใช้ได้ครบและถูกต้อง การออกแบบตารางบันทึกผลที่แสดงให้เห็นถึงผลการทดลองและข้อมูลที่จะนำไปสนับสนุนในการแก้ปัญหา เช่น การบอกความเหมาะสม ข้อจำกัดของวิธีที่ใช้ในการทดลอง ซึ่งสอดคล้องกับการสะท้อนผลของครูประจำการที่กล่าวว่า

“นักเรียนมีการสรุปผลการทดลองที่กระชับตรงประเด็น และมีการบอกถึงความแตกต่างของวิธีที่ใช้”

(In-service teacher, Learning Reflection Form - Cycle 3, February 20, 2025)

4) การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เช่น Gallery Walk สามารถช่วยให้นักเรียนเข้าใจข้อสรุปของเพื่อน ข้อสรุปภายนอก และสามารถสะท้อนความคิดได้ดีขึ้น องค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ แสดงเหตุผลที่หลากหลาย และสะท้อนผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนมีการจัดระบบข้อมูลที่ได้รับมามากขึ้น สามารถเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้รับมาโดยสามารถบอกความเหมือน ชี้ข้อแตกต่าง บอกข้อพัฒนาที่ควรปรับ และสามารถอธิบายก่อน-หลังเรียนรู้ พร้อมระบุเหตุผลและหลักฐานสนับสนุน ซึ่งสอดคล้องกับการสะท้อนผลของครูประจำการและผู้วิจัยที่กล่าวว่า

“จากการสังเกตนักเรียนมีการอภิปรายภายในกลุ่มมากขึ้น ละเอียดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนในความคิดที่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ในข้อมูลที่ได้รับมา ทำให้นักเรียนสามารถเขียนสะท้อนข้อสรุปของกลุ่มตนเองได้ดียิ่งขึ้น”

(In-service teacher, Learning Reflection Form - Cycle 3, February 20, 2025)

“ในการดำเนินกิจกรรมนักเรียนอภิปรายข้อมูลที่ได้ดีขึ้นมาก จากการตรวจใบกิจกรรมของนักเรียนพบว่าในการเขียนการสะท้อนข้อสรุปของนักเรียนมีความชัดเจนมากขึ้นกว่าวงจรปฏิบัติก่อนหน้า”

(Researcher, Learning Reflection Form - Cycle 3, February 20, 2025)

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการพัฒนาของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 หลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) ในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ผู้วิจัยได้ศึกษาผลของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้วิจัยแสดงผลการวิจัยเป็น

2.1 ผลการวิเคราะห์ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH)

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากใบกิจกรรมและอินโฟกราฟิกที่นักเรียนได้ร่วมกันสร้างขึ้นในขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแบ่งกลุ่มของนักเรียนจำนวน 24 คน โดยคละความสามารถของนักเรียนจำนวน 6 กลุ่ม กลุ่มละ 4 คน และนำผลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ประเภทการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ดังรายละเอียดที่แสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้จัดการเรียนรู้โดยระหว่างการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) ระหว่างการจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาตามกรอบทักษะศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills, 2019)	**ร้อยละของจำนวนนักเรียน**								
	วงจรปฏิบัติการที่ 1			**วงจรปฏิบัติการที่ 2**			**วงจรปฏิบัติการที่ 3**		
	ระดับ 1 (ต่ำ)	**ระดับ 2 (ปานกลาง)**	**ระดับ 3 (สูง)**	**ระดับ 1 (ต่ำ)**	**ระดับ 2 (ปานกลาง)**	**ระดับ 3 (สูง)**	**ระดับ 1 (ต่ำ)**	**ระดับ 2 (ปานกลาง)**	**ระดับ 3 (สูง)**
1. การให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ	83.33	16.67	0	16.67	66.67	16.67	0	33.33	66.67
2. การใช้การคิดอย่างเป็นระบบ	100	0	0	0	83.33	16.67	0	33.33	66.67
3. การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ	83.33	16.67	0	16.67	66.67	16.67	0	33.33	66.67
4. การแก้ปัญหา	100	0	0	0	83.33	16.67	0	16.67	83.33

จากตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์การพัฒนาของนักเรียนในองค์ประกอบของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระดับพัฒนาการของนักเรียนอย่างต่อเนื่องในทั้ง 3 วงจรปฏิบัติการ โดยเฉพาะในองค์ประกอบด้าน “การแก้ปัญหา” พบว่าในวงจรที่ 1 นักเรียนร้อยละ 100 อยู่ในระดับต่ำ แต่ในวงจรที่ 3 มีนักเรียนถึงร้อยละ 83.33 อยู่ในระดับสูง แสดงถึงพัฒนาการที่โดดเด่นที่สุด รองลงมาคือการใช้การคิดอย่างเป็นระบบ และขณะที่การให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพและการใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจก็มีพัฒนาการเพิ่มขึ้น ซึ่งมีนักเรียนอยู่ในระดับสูงเท่ากันที่ร้อยละ 66.67 อยู่ในระดับสูงในวงจรที่ 3 เช่นกัน

วิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา โดยเก็บข้อมูลจากแบบวัดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เป็นรายบุคคล จำนวน 24 คน ก่อนเรียนและหลังเรียน เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้จัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) แก้ปัญหา โดยการเทียบกับระดับทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา จากการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบพัฒนาการของนักเรียนในแต่ละองค์ประกอบของทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

องค์ประกอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาตามกรอบทักษะศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills, 2019)	**ร้อยละของจำนวนนักเรียน**					
	ก่อนการจัดการเรียนรู้			**หลังการจัดการเรียนรู้**		
	ระดับ 1 (ต่ำ)	**ระดับ 2 (ปานกลาง)**	**ระดับ 3 (สูง)**	**ระดับ 1 (ต่ำ)**	**ระดับ 2 (ปานกลาง)**	**ระดับ 3 (สูง)**
1. การให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ	66.7	33.3	0.0	0.0	45.8	54.2
2. การใช้การคิดอย่างเป็นระบบ	62.5	37.5	0.0	4.2	37.5	58.3
3. การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ	66.7	33.3	0.0	4.2	41.7	54.2
4. การแก้ปัญหา	54.2	45.8	0.0	0.0	33.3	66.7

จากตารางที่ 2 พบว่า ก่อนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 1 (ต่ำ) ในทุกองค์ประกอบโดยเฉพาะ “การแก้ปัญหา” ที่ระดับ 1 มีร้อยละ 54.20 และไม่มีนักเรียนใดอยู่ในระดับ 3 (สูง) เลยในทุกองค์ประกอบ แสดงถึงการขาดทักษะเชิงลึกทั้งด้านเหตุผล การคิดเป็นระบบ การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ หลังการจัดการเรียนรู้ พบว่านักเรียนมีพัฒนาการชัดเจนในทุกด้าน โดยเฉพาะ “การแก้ปัญหา” ซึ่งมีนักเรียนถึงร้อยละ 66.70 ที่อยู่ในระดับ 3 (สูง) รองลงมาคือ “การใช้การคิดอย่างเป็นระบบ” และ “การให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ” และ “การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ” ที่มีสัดส่วนของผู้เรียนในระดับสูงร้อยละ 54.20 จากการเปรียบเทียบทำให้ทราบว่าองค์ประกอบของการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของนักเรียนได้พัฒนาขึ้น โดยเฉพาะองค์ประกอบ “การแก้ปัญหา” พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงชัดเจนที่สุด กล่าวคือ นักเรียนย้ายจากระดับ 1 (ต่ำ) ที่เคยมีสัดส่วนร้อยละ 54.20 มาอยู่ในระดับ 3 (สูง) ถึงร้อยละ 66.70 หลังการจัดการเรียนรู้

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับการใช้เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา

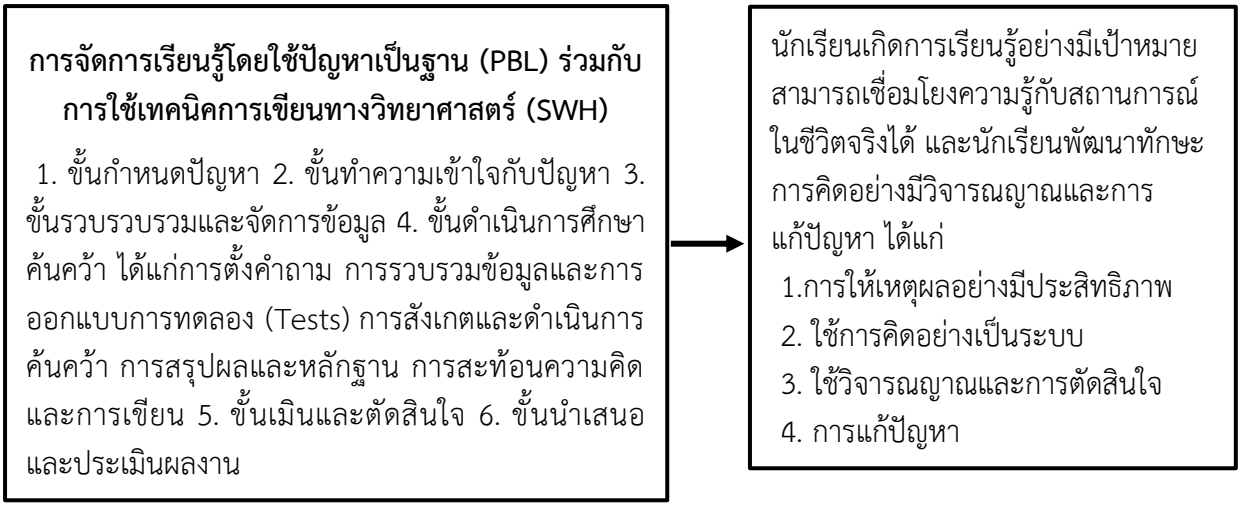

Figure 1: The New Body of Knowledge

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ เริ่มจากการยกสถานการณ์จริงหรือใกล้ตัวมาเป็นโจทย์ เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน จากนั้นดำเนินการเรียนรู้ผ่านกระบวนการ PBL 6 ขั้นตอน เสริมด้วยการเขียนตามแนว SWH เพื่อจัดระเบียบความคิด วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลอย่างมีเหตุผล ปิดท้ายด้วยการนำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนแนวคิด และประเมินร่วมกัน ซึ่งช่วยฝึกการคิดอย่างเป็นระบบและการสื่อสารเชิงวิพากษ์ แนวทางนี้ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และตัดสินใจได้ดีขึ้น เรียนรู้อย่างมีเป้าหมายและเชื่อมโยงกับชีวิตจริง สำหรับครู เป็นแนวทางการสอนเชิงรุกที่มีแบบแผนชัดเจน และสำหรับองค์กรและสังคม เป็นเครื่องมือในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพด้านความคิดและการสื่อสาร รูปแบบนี้สามารถนำไปใช้ในการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือชีวิตประจำวัน ครูสามารถออกแบบใบงานให้สอดคล้องกับ SWH และใช้คำถามกระตุ้นตามขั้นตอนของ PBL และยังสามารถขยายผลสู่ระดับโรงเรียนหรือเขตพื้นที่ เพื่อยกระดับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในเรื่องการใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า จากการศึกษาแนวทางการจัดจากการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (SWH) เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เรื่อง การใช้ความรู้ทางเคมีในการแก้ปัญหา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 ขั้นกำหนดปัญหา นักเรียนเริ่มจากการมองปัญหาในระดับพฤติกรรมทั่วไป แต่เมื่อปรับให้ใช้สถานการณ์ใกล้ตัวและคำถามชี้นำทางเคมี นักเรียนสามารถระบุปัญหาและสาเหตุได้ชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ Sararatna (2013); Chanpriang, Khunthongkeaw, and

Srithongkham (2023) และกรอบสาระวิชาเคมี (Ministry of Education, 2017) ขั้นที่ 2 ขั้นทำความเข้าใจกับปัญหา การใช้คำถามกระตุ้นคิดและตัวอย่างเปรียบเทียบช่วยให้นักเรียนเสนอสมมติฐานและแนวทางแก้ปัญหาที่มีเหตุผล อ้างอิงหลักการทางเคมีตรงตามแนวคิดของ Paul and Elder (2014) และ Partnership for 21st Century Skills (2019) ขั้นที่ 3 ขั้นรวบรวมและจัดการข้อมูล เมื่อนำแบบตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลมาใช้ ร่วมกับแหล่งข้อมูลหลากหลาย นักเรียนสามารถวิเคราะห์และเลือกข้อมูลสนับสนุนการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลมากขึ้น สอดคล้องกับ Brookfield (2012) และ Partnership for 21st Century Skills (2019) ขั้นที่ 4 ขั้นดำเนินการศึกษาค้นคว้า นักเรียนพัฒนาทักษะออกแบบการทดลอง สรุปผล และเปรียบเทียบแนวคิดได้อย่างเป็นระบบ โดยใช้กรอบ SWH ช่วยจัดระเบียบความคิดตามแนวทางของ Rueangtham (2016); Burke et al. (2006); Nam et al. (2010); Nurnberg (2017) ขั้นที่ 5 ขั้นการประเมินและการตัดสินใจ การใช้ตารางเปรียบเทียบข้อดีข้อเสียร่วมกับคำถามกระตุ้นทำให้นักเรียนประเมินแนวทางต่าง ๆ ได้รอบด้าน และตัดสินใจโดยใช้หลักฐานสนับสนุน ตามแนวคิดของ Facione (1990) และ Saxton et al. (2012) ขั้นที่ 6 ขั้นนำเสนอและประเมินผลงาน การให้ผู้เรียนซักถาม วิพากษ์ และประเมินผลงานกันเองด้วยเหตุผล ทำให้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเด่นชัด ตรงกับแนวคิดของ Paul and Elder (2014), Brookhart (2010) และ Partnership for 21st Century Skills (2019)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยพัฒนาทักษะใน 4 องค์ประกอบตามกรอบ Partnership for 21st Century Skills (2019) ได้แก่ การให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ การคิดอย่างเป็นระบบ การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา

(1) การให้เหตุผล นักเรียนสามารถอ้างอิงหลักการทางเคมี ผลการทดลอง และข้อมูลที่สืบค้นมาได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในวงจรที่ 2 และ 3 หลังจากได้รับการฝึกฝนการเขียนด้วยเทคนิค SWH และกิจกรรมอภิปรายแนวคิด ส่งผลให้เหตุผลของนักเรียนมีความหลากหลายและสอดคล้องกับสถานการณ์มากขึ้น สอดคล้องกับ Hand, Wallace, and Yang (2004) (2) การคิดอย่างเป็นระบบ นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา จัดกลุ่มข้อมูล และเรียบเรียงข้อสรุปอย่างมีลำดับขั้นดีขึ้นผ่านใบกิจกรรมที่ปรับปรุงใหม่ และกิจกรรม Gallery Walk ที่เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนแนวคิดอย่างมีโครงสร้าง ซึ่งส่งผลต่อการจัดระบบความคิดตามแนวคิดของ Hmelo-Silver (2004), Jonassen (2000) และ Hand, Wallace, and Yang (2004) (3) การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ พบว่านักเรียนมีพัฒนาการในการประเมินข้อดีข้อเสียของแนวทางการแก้ปัญหา โดยเฉพาะในวงจรที่ 3 ที่นักเรียนสามารถใช้ข้อมูลและผลการทดลองมาสนับสนุนการตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Ennis (1991) (4) การแก้ปัญหา นักเรียนสามารถตั้งคำถาม ออกแบบการทดลอง และประเมินผลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเขียนตามกรอบ SWH ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาแนวทางแก้ปัญหาจากสถานการณ์จริงอย่างสร้างสรรค์และมีหลักฐานรองรับ ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nurnberg (2017) และ Burke, Greenbowe, and Hand (2006)

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในรายวิชาเคมีระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยผลการวิจัยพบว่าการดำเนินการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวสามารถส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านความเข้าใจทางวิทยาศาสตร์ การวิเคราะห์เชิงระบบ การให้เหตุผลอย่างมีหลักการ

ตลอดจนการประเมินและตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ ในกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนมีพัฒนาการที่ชัดเจนในทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ไปจนถึงการนำเสนอและประเมินผลงาน เริ่มจากการมองปัญหาในเชิงพฤติกรรมทั่วไป สู่วิธีคิดที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทางเคมีอย่างเป็นระบบ เมื่อได้รับการชี้นำผ่านคำถามและสถานการณ์ที่ใกล้ตัว การเรียนรู้จึงไม่ใช่เพียงการตอบคำถาม แต่เป็นการตั้งคำถาม วิเคราะห์สถานการณ์ สืบค้นข้อมูล และสร้างองค์ความรู้จากการลงมือทดลองและสะท้อนแนวคิดของตนเอง

เทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการจัดระเบียบความคิดของนักเรียน ช่วยให้การวางแผนการทดลอง การบันทึกผล และการสรุปข้อค้นพบเป็นไปอย่างมีเหตุผลและชัดเจน อีกทั้งยังส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวคิดระหว่างกันในกลุ่มเรียนรู้ ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกเปรียบเทียบแนวคิด อ้างอิงหลักฐาน และเสนอความคิดเห็นอย่างมีหลักการมากยิ่งขึ้น ผลการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ของนักเรียนแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านการให้เหตุผลที่หลากหลายและเหมาะสม การวิเคราะห์และจัดการข้อมูลอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจโดยใช้หลักฐานสนับสนุน และการแก้ปัญหาอย่างมีเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จของแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผสมผสานกระบวนการคิดและการสื่อสารเชิงวิทยาศาสตร์อย่างมีโครงสร้าง

กล่าวโดยสรุป แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผสานการใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทของการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริงและการคิดอย่างมีเหตุผลของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) ร่วมกับเทคนิคการเขียนทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Writing Heuristic: SWH) ที่มีการปรับปรุงในแต่ละวงจรปฏิบัติการ สามารถส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงรุก โดยเฉพาะในด้านการตั้งคำถาม วิเคราะห์ปัญหา ออกแบบการทดลอง สรุปผลอย่างมีเหตุผล และแลกเปลี่ยนแนวคิดบนพื้นฐานของหลักฐานเชิงประจักษ์ได้อย่างเป็นระบบ การเรียนรู้ภายใต้แนวทางดังกล่าวช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาเคมีอย่างลึกซึ้ง และสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นควรส่งเสริมการนำแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ร่วมกับ SWH ไปประยุกต์ใช้ในห้องเรียน พร้อมทั้งจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ครูผู้สอน และพัฒนาชุดกิจกรรมหรือคู่มือการสอนที่สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและการคิดอย่างมีเหตุผลบนฐานหลักฐานเชิงประจักษ์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้วย PBL ร่วมกับ SWH ช่วยให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาในทุกองค์ประกอบ ได้แก่ การให้เหตุผลอย่างมีประสิทธิภาพ การคิดอย่างเป็นระบบ การใช้วิจารณญาณและการตัดสินใจ และการแก้ปัญหา โดยนักเรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ข้อคิดเห็น และนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาได้อย่างมีหลักการและเชื่อมโยงกับข้อเท็จจริงเชิงวิทยาศาสตร์ ดังนั้นควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงในวิชาที่มีเนื้อหาซับซ้อน รวมถึงสนับสนุนการสร้างสื่อและเครื่องมือประเมินที่เน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการสะท้อนผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านและยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาผลการใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้ PBL ร่วมกับ SWH ในรูปแบบที่หลากหลายเช่น การบูรณาการกับการเรียนรู้แบบ STEM (STEM-PBL-SWH) หรือการใช้ในบริบทวิชาวิทยาศาสตร์แขนงอื่น เช่น ฟิสิกส์หรือชีววิทยา เพื่อขยายผลการพัฒนาไปสู่ผู้เรียนในวิชาอื่น ๆ

2.2 ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยเสริมอื่น ๆ เช่น เจตคติที่มีต่อการแก้ปัญหา ความสามารถในการสื่อสารทางวิทยาศาสตร์ หรือความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม เพื่อให้เข้าใจองค์ประกอบที่ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาได้อย่างรอบด้านยิ่งขึ้น

References

Brookfield, S. D. (2012). *Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question their Assumptions.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Burke, K. A., Greenbowe, T. J., & Hand, B. M. (2006). Implementing the Science Writing Heuristic in the Chemistry Laboratory. *Journal of Chemical Education*, 83(7), 1032-1038.

Chanpriang, T., Khunthongkeaw, R., & Srithongkham, P. (2023). The Development of Critical Thinking through Problem-Based Learning. *Journal of Educational Research*, 36(2), 45-58.

Ennis, R. H. (1991). Critical Thinking: A Streamlined Conception. *Teaching Philosophy,* 14(1), 5-24.

Facione, P. A. (2011). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts.* Millbrae, CA: Insight Assessment.

Hand, B., & Keys, C. W. (1999). Inquiry Investigation: A New Approach to Laboratory Reports. *The Science Teacher,* 66(4), 27-29.

Hand, B., Wallace, C. W., & Yang, E. (2004). Using a Science Writing Heuristic to Enhance Learning Outcomes from Laboratory Activities in Seventh-Grade Science: Quantitative and Qualitative Aspects. *International Journal of Science Education,* 26(2), 131-149.

Hmelo-Silver, C. E. (2004). Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? *Educational Psychology Review,* 16(3), 235-266.

Jonassen, D. H. (2000). Toward a Design Theory of Problem Solving. *Educational Technology Research and Development,* 48(4), 63-85.

Ministry of Education. (2017). *Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (A.D. 2008): Revised Edition 2017.* Bangkok, Thailand: Ministry of Education.

Nam, J., Hand, B., & Butcher, K. (2010). The Impact of Argument-Driven Inquiry with the Science Writing Heuristic on Learning and Transfer of Classroom Learning. *International Journal of Science Education,* 32(10), 1327-1351.

National Research Council. (2012). *A Framework for K-12 Science Education: Practices, Crosscutting Concepts, and Core Ideas.* Washington, DC: The National Academies Press.

Nurnberg, D. (2017). Scientific Writing Heuristic and Student Learning in Laboratory Instruction. *Journal of Science Education and Technology*, 26(2), 174-185.

Office of the Basic Education Commission (OBEC). (2019). *The Quality of Thai Science Education: PISA 2018 Results Summary.* Bangkok, Thailand: OBEC.

Office of the Basic Education Commission (OBEC). (2023). *PISA 2022 Thailand National Report.* Bangkok, Thailand: OBEC.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2018). *PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do.* Paris, France: OECD Publishing.

Partnership for 21st Century Skills. (2019). *Framework for 21st Century Learning Definitions.* Retrieved January 9, 2025, from http://www.battelleforkids.org/networks/p21

Ruangtham, T. (2016). The Effects of Science Writing Heuristic Approach on Grade 10 Students' Scientific Reasoning. *Journal of Science Education,* 14(1), 35-47.

Suwannanoi, P. (2014). The Development of Learning Outcomes Through Problem-Based Learning. *Journal of Education Studies,* 42(1), 56-72.

ผลของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช โดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์*

Effects of a Preclinical Psychiatric Nursing Preparation Program Using Virtual Simulation on the Learning Flow of Nursing Students

[1]วชิรพร โชติพานัส, ชาริน สุวรรณวงศ์ และ นฤมล พระใหญ่
[1]Wachiraporn Chotipanut, Charin Suwanvon and Narulmon Prayai
สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: WachirapornChotipanut@gswu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ก่อนและหลังเข้าโปรแกรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม 2) เปรียบเทียบระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมในระยะหลังทดลองและระยะติดตาม 3) ตรวจสอบผลของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหล เป็นการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง ประชากร ได้แก่ นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดนครนายกจำนวน 120 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ 1) แบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ที่สร้างขึ้นเองมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach 's Alpha Coefficient) เท่ากับ .95 และ 2) โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60-1.00 สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ One-way Repeated MANCOVA

ผลวิจัยพบว่า 1) ในช่วงก่อนการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยโดยรวมของความลื่นไหลในการเรียนรู้ (M = 4.14, S.D. = 0.44) และในช่วงหลังการทดลองพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (M = 4.57, S.D. = 0.47) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ส่วนในช่วงก่อนการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม (M = 4.16, S.D. = 0.48) และในช่วงหลังการทดลองกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.31, S.D. = 0.50) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 2) กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (M = 4.57, S.D. = 0.47) ขณะที่กลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.31, S.D. = 0.50) และระยะติดตามพบว่าในระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังคงรักษาระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ได้ในระดับสูงต่อเนื่อง (M = 4.68, S.D. = 0.43) ขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.40, S.D. = 0.48) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 3) ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองมีพัฒนาการของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่หลังการทดลองและคงระดับ

*Received June 8, 2025; Revised August 5, 2025; Accepted August 21, 2025

ได้ในช่วงติดตามผลขณะที่กลุ่มควบคุมมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่น้อยกว่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ซึ่งบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของโปรแกรมที่ใช้ในการส่งเสริมความลื่นไหลในการเรียนรู้ของกลุ่มทดลอง

คำสำคัญ: ความลื่นไหลในการเรียนรู้; โปรแกรมเตรียมความพร้อม; สถานการณ์เสมือนจริง

Abstract

The research article aimed to: 1) compare the levels of learning flow before and after the program between the experimental and control groups, 2) compare learning flow between the experimental and control groups during the post-test and follow-up periods, and 3) examine the effects of a preclinical psychiatric nursing preparation program using virtual simulation on learning flow. The study employed a quasi-experimental design. The population consisted of 120 third-year nursing students at Srinakharinwirot University, Nakhon Nayok, with a sample of 40 students. Research instruments included: (1) a self-developed learning flow measurement tool for nursing students, with a Cronbach's alpha coefficient of 0.95, and (2) a preclinical psychiatric nursing preparation program using virtual simulation, with an item-objective congruence (IOC) index ranging from 0.60 to 1.00. Data were analyzed using means, standard deviations, and one-way repeated measures MANCOVA.

The results of the study reveal as follows: 1) In the pre-trial period, the experimental group had an overall mean learning flow score of M = 4.14 (S.D. = 0.44). In the post-experimental period, the experimental group's mean learning flow increased significantly to M = 4.57 (S.D. = 0.47), with statistical significance at the .05 level. In contrast, the control group had a pre-experiment mean of M = 4.16 (S.D. = 0.48), which increased slightly to M = 4.31 (S.D. = 0.50) after the experiment, also reaching statistical significance at the .05 level. 2) The experimental group showed a marked increase in mean learning flow (M = 4.57, S.D. = 0.47), whereas the control group showed only a slight increase (M = 4.31, S.D. = 0.50). During the follow-up period, the experimental group maintained a high level of learning flow (M = 4.68, S.D. = 0.43), while the control group exhibited a slight increase in mean scores (M = 4.40, S.D. = 0.48), with the differences reaching statistical significance at the .05 level. 3) The analysis revealed that the experimental group exhibited continuous improvement in learning flow from the post-experiment period and maintained this level during the follow-up, whereas the control group showed smaller changes. These differences were statistically significant at the .05 level, indicating the effectiveness of the program in enhancing learning flow among the experimental group.

Keywords: Learning Flow; Preparation Program; Psychiatric Nursing, Simulation-Based Learning

บทนำ

ตามหลักสูตรการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชของหลักสูตพยาบาลศาสตรบัณฑิตคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ องครักษ์ จังหวัดนครนายก อยู่ในรูปของการศึกษาในระบบซึ่งผู้เรียนไม่ได้มีโอกาสในการเลือกเรียนได้อย่างอิสระตามความสนใจเพราะต้องเรียนไปตามระบบหลักสูตรการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชที่ผู้จัดการเรียนการสอนได้วางเอาไว้ โดยเฉพาะรูปแบบการสอนที่ถึงแม้จะถูกคิดค้นออกแบบและนำไปใช้ในการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพจะมีการเตรียมความพร้อมและฝึกการทำกลุ่มกิจกรรมบำบัด แต่ปัญหาในบางปีการศึกษาที่มีเวลาน้อยในการจะเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกการปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช อาจารย์จะใช้การให้นักศึกษาพยาบาลดูคลิปอย่างเดียวแต่ไม่ได้มีการทดลองฝึกด้วย สอดคล้องกับ Park and Seo (2022) พบว่า พบว่า นักศึกษาพยาบาลขาดการเตรียมความพร้อมในการเริ่มชั้นเรียนโดยจำลองหรือลอกเลียนแบบสถานการณ์ให้เหมือนหรือคล้ายสถานการณ์จริงบนตึกผู้ป่วยให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ได้เผชิญและแก้ปัญหาก่อนขึ้นฝึกจริงในชั้นที่เริ่มเรียน และมีความยากในการที่จะมีสมาธิ เมื่อต้องเรียนรู้ออนไลน์ที่มองไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนรู้เสมือนจริง เป็นต้น เช่นเดียวกับ Ganzer and Zauderer (2013) พบว่าปัญหาของนักศึกษาพยาบาลในการเรียนรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้ป่วยจิตเวช นักศึกษาพยาบาลจะรู้สึกกลัวผู้ป่วยทำร้ายไม่รู้วิธีการสื่อสารกับผู้ป่วยจิตเวช ซึ่งทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความเครียด วิตกกังวลในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้นั้น ทำให้นักศึกษาไม่สามารถใช้ทักษะการปรับตัวได้เหมาะสม และสอดคล้องกับ Kim et al. (2024) พบว่านักศึกษาพยาบาลมักเผชิญกับความกลัวความวิตกกังวลและทำอะไรไม่ถูกในระหว่างการฝึกด้านสุขภาพจิต ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อความไม่กล้าที่จะฝึกทักษะปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสัปดาห์แรกของการฝึกปฏิบัติ พบว่าปัญหาของนักศึกษาพยาบาลในการเรียนรู้เกี่ยว กับการพยาบาลผู้ป่วยจิตเวช นักศึกษาพยาบาลจะรู้สึกกลัวผู้ป่วยทำร้าย ไม่รู้วิธีการสื่อสารกับผู้ป่วยจิตเวช ซึ่งทำให้นักศึกษาพยาบาลเกิดความเครียด วิตกกังวลในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้นั้น ทำให้นักศึกษาไม่สามารถใช้ทักษะการปรับตัวได้เหมาะสม และนักศึกษาพยาบาลมักเผชิญกับความกลัวความวิตกกังวลและทำอะไรไม่ถูกในระหว่างการฝึกด้านสุขภาพจิต ซึ่งปัญหาดัง กล่าวส่งผลต่อความไม่กล้าที่จะฝึกทักษะปฏิบัติการพยาบาลบนหอผู้ป่วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสัปดาห์แรกของการฝึกปฏิบัติ

ความลื่นไหลในการเรียนรู้ หมายถึง ความเข้มข้นของนักเรียนในระดับสูงเมื่อมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ (Landhäußer and Keller, 2012) นอกจากนี้ Peng (2019) และ Shernoff et al. (2014) กล่าวว่าความลื่นไหลในการเรียนรู้เป็นสภาวะเฉพาะของการมีส่วนร่วมด้วยสมาธิ ความสนใจ และความเพลิดเพลิน โดยความลื่นไหลในการเรียนรู้จะเป็นคุณลักษณะที่สำคัญให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์มีสภาวะต่อประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ มองเห็นว่ากิจกรรมการจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติในรายวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวชเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่า เกิดความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ดังกล่าวโดยแนวคิดความลื่นไหลของ Csikszentmihalyi มี 9 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความสอดคล้องกับเนื้อหา (challenge-skill balance with content) 2) การมีเป้าหมาย (setting goal) 3) การได้รับผลตอบสนองทางบวก (positive feedback) 4) ความรู้สึกร่วมกับเนื้อหา (merging) 5) การมีสมาธิจดจ่อ (concentration) 6) ความสบายใจ (sense of control) 7) การไม่ได้นึกถึงเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเอง(loss of consciousness) 8) การรับรู้เวลาที่บิดเบือน (time transformation) และ 9) ความรู้สึกอยากกลับมาเรียนซ้ำ (autotelic experience)

การเรียนการสอนแบบสถานการณ์จำลองเสมือนจริงเป็นกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีองค์ประกอบคือ สถานการณ์จำลอง และอุปกรณ์เครื่องมืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับใช้จัดการเรียนการสอนเพื่อให้สถานการณ์จำลองเกิดความเสมือนจริงมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกประสบการณ์ด้านการวิเคราะห์สถานการณ์ การตัดสินใจ และการ

แก้ปัญหาในสถานการณ์เฉพาะหน้า (Sanongyard, Muangchang, and Siratirakul, 2022) โดยปัจจุบันการจัดการเรียนรู้ด้วยสถานการณ์จำลองเสมือนจริง (SBL) เป็นการจัดการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลอง เป็นวิธีการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง และทำให้ได้เรียนรู้ทักษะการปฏิบัติพยาบาลในสถานการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่จัดขึ้นเสมือนอยู่ในสถานการณ์จริง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของโปรแกรมในการพัฒนาความลื่นไหลในการเรียนรู้ที่มีจำกัด ยกตัวอย่างเช่น Norsworthy et al. (2023) ได้จัดโปรแกรมเพื่อพัฒนาความลื่นไหล โดยศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมด้านการศึกษาที่มีต่อความลื่นไหล พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความลื่นไหล ผลการปฏิบัติงาน สมรรถนะ สุขภาวะ แรงจูงใจภายใน ความสนใจ การเลือก และความสามารถในการจัดการกับความเครียดเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีความเครียดและความวิตกกังวลลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่งานวิจัยดังกล่าวยังไม่มีการสุ่มและกลุ่มควบคุมเรื่องของการวิจัยทดลองด้วยการทดสอบแบบก่อน-หลังเท่านั้น (Norsworthy et al., 2023) ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้พัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมที่พัฒนาความลื่นไหลในการเรียนรู้เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปใช้โปรแกรมในระดับที่ใหญ่มากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีความปลอดภัย ส่งเสริมให้เกิดการสร้างความคิดแบบรวบยอดจากประสบการณ์ที่ได้รับดังนั้น จึงได้เพิ่มการเรียนรู้ประสบการณ์ (Experiential learning) เพื่อให้นักศึกษาพยาบาลได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จากการใช้สถานการณ์จำลองเสมือนจริง (Kolb, 1984)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวจึงนำมาสู่การศึกษาวิจัยผลของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์มีความมั่นใจสามารถนำไปปฏิบัติได้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์จริงบนหอผู้ป่วยจิตเวช และทำให้เกิดเป็นคุณลักษณะความลื่นไหลในการเรียนรู้มีการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อผู้ป่วยจิตเวชไม่กลัวผู้ป่วยจิตเวช สามารถสื่อสารกับผู้ป่วยจิตเวชได้ ช่วยให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงตลอดการฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชจนส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อเปรียบเทียบระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ก่อนและหลังเข้าโปรแกรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

2) เพื่อเปรียบเทียบระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมในระยะหลังทดลองและระยะติดตาม

3) เพื่อตรวจสอบผลของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง ในการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เริ่มทำการทดลองใช้ระยะเวลา 1 เดือน ตั้งแต่วันที่ 8 พ.ค.68 - วันที่ 28พ.ค.68

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยนำแนวคิดสถานการณ์จำลองเสมือนจริงกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ตามแนวคิด Kolb (1984) ร่วมกับทฤษฎีความลื่นไหล (Csikszentmihalyi, 1990) มาใช้ในการจัดโปรแกรมฝึกอบรมที่พัฒนา

ความลื่นไหลในการเรียนรู้เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปใช้โปรแกรมในระดับที่ใหญ่มากขึ้นช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีความปลอดภัย ส่งเสริมให้เกิดการสร้างความคิดแบบรวบยอดจากประสบการณ์ที่ได้รับดังนั้น จึงได้เพิ่มการเรียนรู้ประสบการณ์ (Experiential learning) (Kolb, 1984) เพื่อให้นักศึกษาพยาบาลได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จากการใช้ผู้ป่วยจำลองเสมือนจริงโดยตัวแปรอิสระ (Independent variable) หรือตัวแปรจัดกระทำ ได้แก่ โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ ได้แก่กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ตัวแปรตาม (Dependent variable) ได้แก่ ความลื่นไหลในการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 ประชากร คือ นักศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ที่ศึกษาตามหลักสูตรพยาบาลศาสตร-บัณฑิต ชั้นปีที่ 3 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ปีการศึกษา 2567 ซึ่งเป็นชั้นปีที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชจำนวน 120 คน แล้วทำการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากลำดับของผู้ที่มีคะแนนความลื่นไหลในการเรียนรู้จากคะแนนน้อยที่สุดใช้การสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ในสัดส่วนที่เท่ากัน โดยให้ผู้ที่อยู่ในลำดับเลขคี่เข้ากลุ่มทดลอง จำนวน 20 คน และผู้ที่อยู่ในลำดับเลขคู่เข้ากลุ่มควบคุม จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสมในการกำหนดกลุ่มเพื่อประสิทธิภาพของโปรแกรม (Myers and Hansen, 2012) และมีความยินยอมเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้มีนักศึกษาพยาบาลที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ ยินยอมเข้าร่วมโปรแกรมฯ และตอบแบบประเมินจนครบ 2 ครั้งจำนวนทั้งหมด 40 คน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้วิจัย

1. แบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเองจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ (2) การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม (3) ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ และ (4) การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม จำนวน 20 ข้อ แบบประเมินเป็นแบบ rating scale 5 ระดับ คือ คะแนน 1 หมายถึง ระดับความลื่นไหลน้อยที่สุด คะแนน 2 หมายถึง ระดับความลื่นไหลน้อย คะแนน 3 หมายถึง ระดับความลื่นไหลปานกลาง คะแนน 4 หมายถึง ระดับความลื่นไหลมาก และคะแนน 5 หมายถึง ระดับความลื่นไหลมากที่สุด ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบหาค่าความเที่ยงของเครื่องมือ โดยนำไปทดสอบกับนักศึกษาพยาบาลซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ราย และนำข้อมูลที่ได้มาหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ .95

2. โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริง ประกอบด้วย 5 กิจกรรมคือการสร้างสัมพันธภาพ การสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด การใช้กลุ่มศิลปะบำบัด การฝึกปฏิบัติทำกลุ่มวาดภาพระบายสีเพื่อการบำบัด และการสะท้อนคิดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ลักษณะการปฏิบัติที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนอย่างรอบคอบ นำไปวิเคราะห์และตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60-1.00 แล้วนำมาปรับปรุง หลังจากนั้นนำโปรแกรม ไปตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือในนักศึกษาพยาบาลที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 ราย แล้วนำมาปรับปรุงอีกครั้ง

เมื่อได้แบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์แล้วจึงนำมาใช้เก็บกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มที่เข้าร่วมโปรแกรมฯ จำนวน 40 คน ทั้งก่อน (pretest) หลัง (Posttest) ด้วยการให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์แสกน Qr code จาก google form

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูลการรวบรวมข้อมูล

เริ่มดำเนินการทดลองและเก็บข้อมูลหลังจากผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมในการวิจัยมนุษย์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนการทดลองผู้วิจัยประสานงานกับผู้เข้าร่วมโปรแกรมฯเพื่อกำหนดวันและเวลาในการดำเนินโปรแกรมฯ และชี้แจงรายละเอียดแก่นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ที่เข้าร่วมโปรแกรมฯทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมพร้อมกันในการวิจัยครั้งนี้ เมื่อกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมให้ความยินยอมแล้วก่อนเริ่มต้นทำการทดลองผู้วิจัยให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำแบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์(Pretest) จากนั้นจึงให้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมทำการทดลองดังนี้

- กลุ่มทดลองให้ได้รับโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์
- กลุ่มควบคุมให้ได้รับการเรียนการสอนตามปกติในชั้นเรียนตามเวลาการเรียนการสอนของสาขาวิชาการพยาบาลจิตเวชและเมื่อจบจากจากการทดลองผู้วิจัยจะให้กลุ่มควบคุมได้รับโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ หลังจากมีการติดตามผลระยะที่ 2 ใน 2 สัปดาห์ทันที (30 พ.ค. 68) เพื่อไม่ให้ส่งผลต่อคะแนนการฝึกของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ แต่จะเสริมความมั่นใจในการฝึกเหมือนกลุ่มทดลอง โดยจะให้กลุ่มทดลองเข้าร่วมถ่ายทอดความรู้และกิจกรรมในการฝึกของโปรแกรมที่เหมือนกันด้วย

ระยะที่ 2 หลังจบการทดลอง ผู้วิจัยเก็บแบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ทันที (Posttest) ก่อนและติดตามการตอบกลับของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม หากพ้นกำหนดระยะเวลาแล้วยังไม่ได้รับการตอบกลับ ผู้วิจัยอาจส่งไลน์กลุ่มหรือสอบถามผ่านเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยที่ประสานงานของคณะพยาบาลของมหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ องครักษ์ จังหวัดนครนายก เพื่อให้ตอบแบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ทาง Qr code จนครบทุกคน ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนและถูกต้องของการลงข้อมูล และเตรียมชุดข้อมูลให้พร้อมสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัยและประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นต่อไป

ระยะที่ 3 ติดตามผลการทดลอง การเก็บรวบรวมข้อมูลในระยะติดตามผลการทดลอง (Follow-up) ในกระบวนการประเมินความคงทนของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายหลังการเข้าร่วมโปรแกรมฯ ในการศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดกรอบระยะเวลาในการติดตามผลการทดลองไว้ที่ 2 สัปดาห์นับจากวันสิ้นสุดโปรแกรมฯ โดยดำเนินการจัดส่งแบบวัดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ทาง Qr code จนครบทุกคนทางไลน์ของกลุ่มตัวอย่างทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พร้อมทั้งให้คำอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลอีกครั้งในระยะติดตามผล

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้อธิบาย ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรความลื่นไหลในการเรียนรู้ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และ ใช้การวิเคราะห์ One-way Repeated MANCOVA โดยตัวแปรอิสระเป็นช่วงเวลาการทดลอง ส่วนตัวแปรตามเป็นค่าคะแนนเฉลี่ยความลื่นไหลในการเรียนรู้ทั้ง 4 องค์ประกอบในระยะหลังการทดลอง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อเปรียบเทียบระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ก่อนและหลังเข้าโปรแกรมของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยในช่วงหลังการทดลองกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.31, S.D. = 0.50) (แสดงดังตารางที่ 3) และในกลุ่มทดลองเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่แล้วพบดังนี้ (แสดงดังตารางที่ 1)

- ในระยะหลังการทดลอง และระยะผล กลุ่มทดลองมีคะแนนความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (MD = 0.430, p = .015 และ MD = 0.610, p = .015 ตามลำดับ)

- ในระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีคะแนนการสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (MD = 0.320, p = .026)

- ในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีคะแนนประสบการณ์ที่เป็นอิสระ สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (MD = 0.387, p = .012 และ MD = 0.412, p = .010 ตามลำดับ)

-ในระยะหลังการทดลอง และระยะติดตามผล กลุ่มทดลองมีคะแนนการจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรมสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (MD = 0.600, p = .000 และ MD = 0.742, p = .000 ตามลำดับ)

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบองค์ประกอบความลื่นไหลในการเรียนรู้ตามช่วงเวลาการทดลอง

ความลื่นไหลในการเรียนรู้	F	p
1. ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ	5.274	0.017
2. การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม	10.361	0.000
3. ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ	7.590	0.002
4. การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม	7.563	0.002

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมในระยะหลังทดลองและระยะติดตาม ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (M = 4.57, S.D. = 0.47) ขณะที่กลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.31, S.D. = 0.50) และระยะติดตามพบว่าในระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังคงรักษาระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ได้ในระดับสูงต่อเนื่อง (M = 4.68, S.D. = 0.43) ขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.40, S.D. = 0.48) สรุปผล นักศึกษากลุ่มทดลองจะมีระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้สูงกว่ากลุ่มควบคุมในระยะหลังทดลอง และในระยะติดตามผล (แสดงดังตารางที่ 3)

เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่แล้ว พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนประสบการณ์ที่เป็นอิสระสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (MD = 0.434, p = .017)

เมื่อพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ (แสดงดังตารางที่ 2) พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความลื่นไหลในการเรียนรู้ องค์ประกอบประสบการณ์ที่เป็นอิสระแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ ไม่พบความแตกต่างกัน

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบองค์ประกอบความลื่นไหลในการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ความลื่นไหลในการเรียนรู้	F	p
1. ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ	0.579	0.452
2. การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม	2.106	0.155
3. ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ	6.216	0.017
4. การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม	2.243	0.143

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อตรวจสอบผลของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่าผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองมีพัฒนาการของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่หลังการทดลองและคงระดับได้ในช่วงติดตามผล ขณะที่กลุ่มควบคุมมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่น้อยกว่า ซึ่งบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพของโปรแกรมที่ใช้ในการส่งเสริมความลื่นไหลในการเรียนรู้ของกลุ่มทดลอง แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรความลื่นไหลในการเรียนรู้ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ความลื่นไหลในการเรียนรู้	กลุ่มทดลอง		กลุ่มควบคุม	
	M	S.D.	M	S.D.
ระยะก่อนการทดลอง				
1. ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ	4.07	0.46	4.27	0.49
2. การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม	4.44	0.59	4.35	0.61
3. ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ	4.29	0.57	4.19	0.64
4. การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม	3.86	0.61	3.89	0.60
ความลื่นไหลในการเรียนรู้โดยรวม	**4.14**	**0.44**	**4.16**	**0.48**
ระยะหลังการทดลอง				
1. ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ	4.50	0.60	4.33	0.50
2. การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม	4.69	0.40	4.41	0.56
3. ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ	4.68	0.41	4.30	0.55
4. การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม	4.46	0.61	4.22	0.51
ความลื่นไหลในการเรียนรู้โดยรวม	**4.57**	**0.47**	**4.31**	**0.50**
ระยะติดตามผล				
1. ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ	4.68	0.41	4.43	0.48
2. การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม	4.76	0.39	4.42	0.53
3. ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ	4.70	0.50	4.39	0.50
4. การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม	4.60	0.61	4.38	0.53
ความลื่นไหลในการเรียนรู้โดยรวม	**4.68**	**0.43**	**4.40**	**0.48**

ผลการพัฒนาโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์

ตามแนวคิดสถานการณ์จำลองเสมือนจริงกับการเรียนรูเชิงประสบการณ์ตามแนวคิด Kolb (1984) 4ขั้นตอน คือ 1) การเรียนรู้ประสบการณ์รูปธรรม (Concrete experience-CE) 2) การสังเกตอย่างใคร่ครวญ (reflection observation-RO) 3) สร้างมโนทัศน์เป็นแนวคิดนามธรรม (Abstract conceptualization-AC) 4) ประยุกต์หลักการไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ (Active experimentation-AE) ร่วมกับ 4 องค์ประกอบสำหรับนักศึกษาพาบาลศาสตร์จากทฤษฎีความลื่นไหล (Csikszentmihalyi, 1990) คือ1)ความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ 2) การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม 3) ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ 4) การจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม มาใช้ในการจัดโปรแกรมฯผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการใช้สถานการณ์จำลองช่วยส่งเสริมการสร้างความคิดแบบรวบยอดและช่วยให้มีความมั่นใจ สามารถนำไปปฏิบัติได้เมื่อเผชิญกับสถานการณ์จริงบนหอผู้ป่วยจิตเวชและทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อผู้ป่วยจิตเวช สามารถสื่อสารกับผู้ป่วยจิตเวชได้ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการพยาบาลได้อย่างดี ดังนี้ แสดงดังภาพประกอบ 1

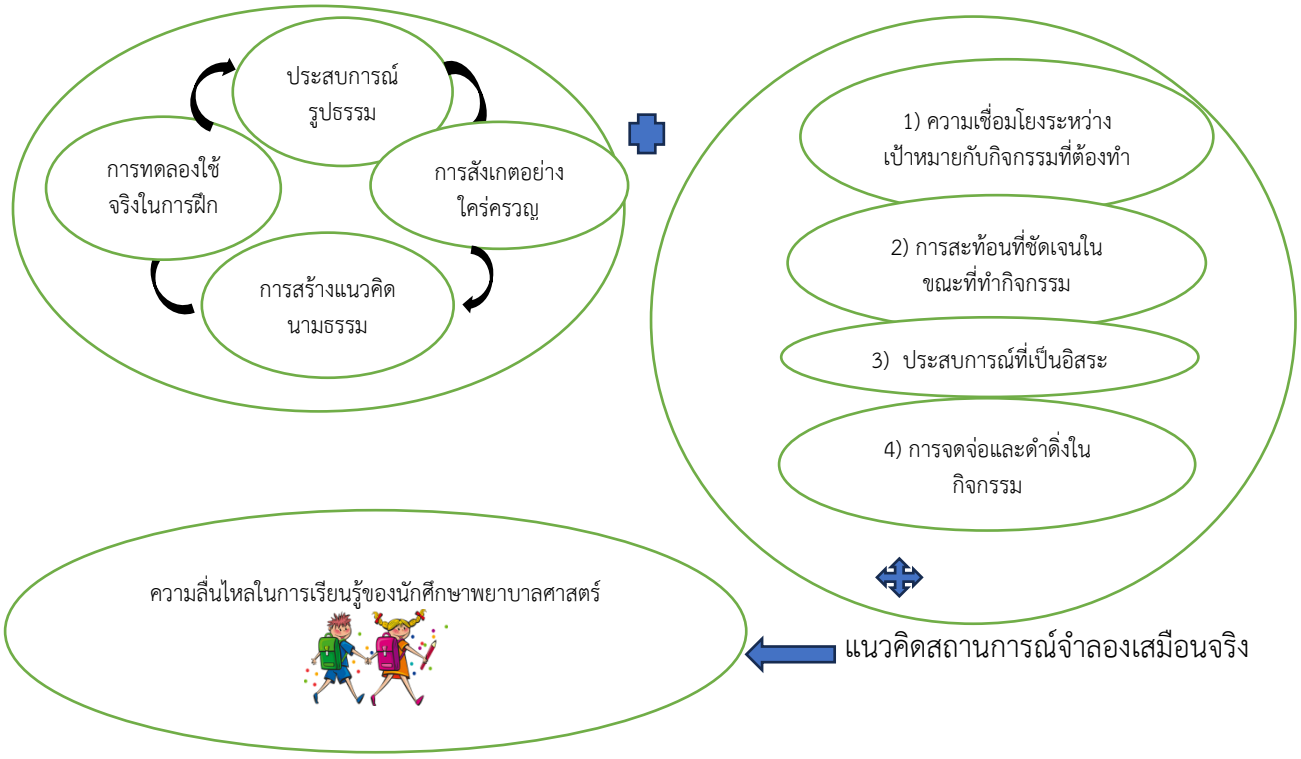

Figure 1: A Model of Psychiatric Nursing Practice Training through Virtual Simulation Scenarios

องค์ความรู้ใหม่

โปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงในการส่งเสริมความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์เป็นผลจากการออกแบบโปรแกรมโดยบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีสำคัญอย่างเหมาะสม ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของ Csikszentmihalyi (1990) ที่เน้นภาวะ "ลื่นไหล" (Flow) ในการเรียนรู้ร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ของ Kolb (2005) ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ได้แก่ ประสบการณ์รูปธรรม การสังเกตอย่างใคร่ครวญ การสร้างแนวคิด

นามธรรม และการทดลองใช้จริงรวมถึงการใช้เทคนิคการสร้างสัมพันธภาพเพื่อการบำบัด และการจัดกลุ่มศิลปะบำบัดอย่างสร้างสรรค์ในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริง ผลจากการออกแบบโปรแกรมดังกล่าวทำให้นักศึกษามีโอกาสเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง ฝึกฝนการสร้างสัมพันธภาพในบริบทเสมือนจริงที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงทางคลินิก ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมเชิงรุกเข้าใจบทบาทพยาบาลจิตเวชอย่างลึกซึ้งสามารถปฏิบัติและสาธิตย้อน กลับได้อย่างถูกต้อง และเสริมสร้างประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในระยะยาว

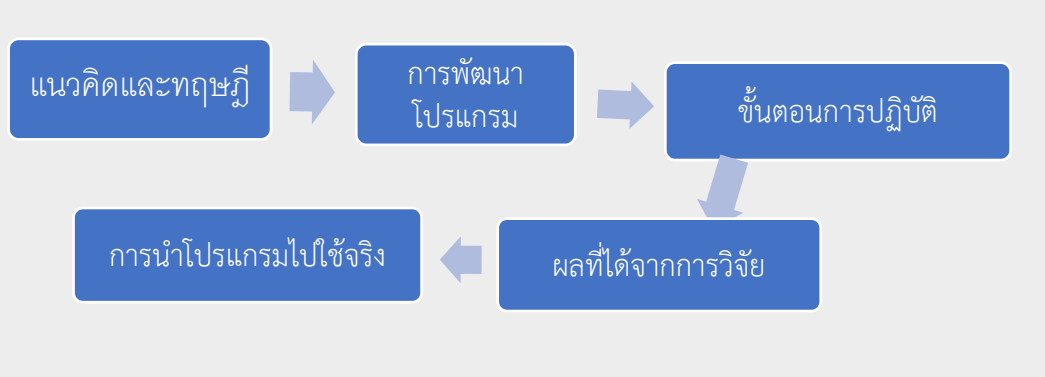

Figure 2: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (M = 4.57, S.D. = 0.47) ส่วนในช่วงก่อนการทดลองคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มควบคุม (M = 4.16, S.D. = 0.48) และในช่วงหลังการทดลองกลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.31, S.D. = 0.50) ผลลัพธ์จากการที่กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ โดยเฉพาะในมิติของ “ประสบการณ์ที่เป็นอิสระ” และ “การสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม” ซึ่งกลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่าอย่างเด่นชัด ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติ ทั้งนี้เป็นเพราะอาจเป็นผลจากการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมในการออกแบบโปรแกรม โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จากการใช้สถานการณ์จำลองเสมือนจริง โดย Kolb (1984) กล่าวว่า “การเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ที่เป็นกระบวนการที่สร้างความรู้ผ่านการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์” ดังนั้นนักศึกษาพยาบาลศาสตร์จะมีการสังเกต สะท้อน และพยายามที่จะปฏิบัติทำให้ได้รับประสบการณ์ใหม่เกิดขึ้น จากนั้นจึงได้สะท้อนการปฏิบัติหลังจากที่ได้ใช้สถานการณ์จำลองจะช่วยให้นักศึกษาพยาบาลได้มองเห็นความสำคัญของความรู้และทักษะการพยาบาลจิตเวชที่ได้รับ (Karlsaune et al., 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Norkaeo (2015) และ Riley (2016) พบว่าการจัดการเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลองเป็นวิธีการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริงและทำให้ได้เรียนรู้ทักษะการปฏิบัติพยาบาลในสถานการณ์ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่จัดขึ้นเสมือนอยู่ในสถานการณ์จริง รวมทั้งสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ และการตัดสินใจแก้ปัญหาให้กับผู้ป่วยเสมือนจริงให้ได้มากที่สุดช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีความปลอดภัย ส่งเสริมให้เกิดการสร้างความคิดแบบรวบยอดจากประสบการณ์ที่ได้รับ และสามารถนำไปต่อยอดในการดูแลผู้ป่วยจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่อาจมีความ

แตกต่างซับซ้อนทางคลินิก รวมทั้งการสรุปหลักการหรือแนวคิดที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับผลลัพธ์การเรียนรู้ (Learning outcome)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน (M = 4.57, S.D. = 0.47) ขณะที่กลุ่มควบคุมเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.31, S.D. = 0.50) และระยะติดตามพบว่าในระยะติดตามผล กลุ่มทดลองยังคงรักษาระดับความลื่นไหลในการเรียนรู้ได้ในระดับสูงต่อเนื่อง (M = 4.68, S.D. = 0.43) ขณะที่กลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (M = 4.40, S.D. = 0.48) สะท้อนให้เห็นถึงความยั่งยืนของผลลัพธ์จากการได้รับโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ซึ่งกลุ่มทดลองยังคงมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมทั้งนี้เป็นเพราะการได้รับการกระตุ้นหรือการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติและดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้โดยเข้าไปร่วมด้วยความสมัครใจ ร่วมปฏิบัติ วิเคราะห์ ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ และนำไปประยุกต์ใช้เป็นการแสวงหาคำตอบและตอบคำถามได้ด้วยตนเอง (Craig, 1987)และจากการศึกษาที่ไม่เป็นทางการไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การเรียนรู้จากหนังสือ จากการบรรยาย การทดลอง การเรียนรู้จากประสบการณ์จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย (Kolb, 2005) ผู้วิจัยจึงนำมาปรับใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมได้ลงมือทำกิจกรรมเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง แต่ว่าต้องมีในเรื่องของการสะท้อน เพราะว่าการเผชิญประสบการณ์ตรงแล้วไม่ได้มีการสะท้อนก็ไม่เกิดการเรียนรู้ และทำอย่างแบบรู้สึกเป็นอิสระไม่ได้ถูกกดทำให้รู้สึกอิสระ (Freedom) ในตอนที่ทำแล้วรู้สึกแบบว่าทำได้เต็มที่เกิดการเพิ่มพลังความลื่นไหลในการเรียนรู้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่าผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่ากลุ่มทดลองมีพัฒนาการของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่หลังการทดลองและคงระดับได้ในระยะติดตามผล ขณะที่กลุ่มควบคุมมีการเปลี่ยนแปลงในระดับที่น้อยกว่า การที่กลุ่มทดลองมีพัฒนาการของความลื่นไหลในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งนี้เป็นเพราะการเรียนรู้จากการที่นำ4 องค์ประกอบคือ ด้านความเชื่อมโยงระหว่างเป้าหมายกับกิจกรรมที่ต้องทำ ด้านการสะท้อนที่ชัดเจนในขณะที่ทำกิจกรรม ด้านประสบการณ์ที่เป็นอิสระและด้านการจดจ่อและดำดิ่งในกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Norsworthy et al. (2023) ได้พัฒนาโปรแกรมที่พัฒนาความลื่นไหลในการเรียนรู้เป็นพื้นฐานสำคัญที่จะนำไปใช้กับโปรแกรมในระดับที่มีขั้นตอนมาก และพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความลื่นไหล ผลการปฏิบัติงาน สมรรถนะ สุขภาวะ แรงจูงใจภายใน ความสนใจ การเลือก และความสามารถในการจัดการกับความเครียดเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีความเครียดและความวิตกกังวลลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดย Donovan and Mullen (2019) ศึกษาเรื่องการขยายโปรแกรมจำลองการพยาบาลด้วยเกณฑ์วิธีการสื่อสารการรักษาที่เป็นมาตรฐานของผู้ป่วยโปรแกรมการพยาบาลใช้การจำลองความถี่มากขึ้น ผลการ วิจัยพบว่า ผลก่อนและหลังเสนอแนะประสบการณ์จำลองที่เป็นมาตรฐานเพิ่มความมั่นใจของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ จากผลการศึกษาครั้งนี้ได้พบความสำคัญของการนำทฤษฎีจิตวิทยามาประยุกต์ใช้กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ที่มีการเรียนการสอนที่ต้องมีความตระหนักรู้ต่อชีวิตผู้ป่วยตลอดเวลาที่ให้การดูแลแบบองค์รวม ดังนั้นการออกแบบโปรแกรมฯที่ตอบสนองต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ จึงได้สร้างผ่านการบูรณาการแนวคิดและหลักการทั้งทฤษฎีการเรียนรู้ของ Csikszentmihalyi (1990) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ของโคล์ป (Kolb’s experiential learning theory) (Kolb, 2005) ทำให้โปรแกรมฯได้มาตรฐานทางหลักสูตรมากขึ้น จึงควรนำไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนภาคปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชอย่างจริงจังในวิทยาลัยพยาบาลต่าง ๆ ในประเทศไทย

สรุป

ความสำเร็จของโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์อาจเป็นผลจากการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสมในการออกแบบโปรแกรมฯ ร่วมกับการใช้เทคนิคการสร้างสัมพันธภาพบำบัด และเทคนิคการจัดกลุ่มศิลปะบำบัดทำให้สามารถเพิ่มพลังความลื่นไหลในการเรียนรู้ให้กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ที่เข้าร่วมการทดลองครั้งนี้ได้มากขึ้นและเสริมพลังความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ทำให้ได้ปฏิบัติจริงในการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ในขั้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่ทำให้นักศึกษาพยาบาลศาสตร์ที่เข้าร่วมวิจัยกลุ่มทดลองสามารถปฏิบัติสาธิตย้อนกลับได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 คณะพยาบาลศาสตร์ของวิทยาลัยพยาบาลในสังกัดของสถาบันพระบรมราชชนก และวิทยาลัยพยาบาลอื่น ๆ ในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักศึกษาพยาบาลศาสตร์ควรนำโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ไปปรับใช้เพื่อสร้างเสริมพลังความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึ กษาพยาบาลศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดจิตวิทยาการเรียนรู้ และแนวคิดจิตวิทยาการเรียนการสอนในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ เช่น อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ที่จัดการเรียนการสอนการพยาบาล และผู้ปกครอง เพื่อร่วมมือประสานกันสร้างเสริมความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ให้มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

1.3 ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นข้อมูลให้อาจารย์ผู้สอนได้รู้ถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยในการเตรียมความพร้อมก่อนการฝึกภาคปฏิบัติเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชนำสถานการณ์จำลองเสมือนจริงมาช่วยประกอบการเรียนการสอนในระยะการนิเทศภาคปฏิบัติที่จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในการเรียนรู้ทักษะการพยาบาลผู้ป่วยจิตเวช และนักศึกษาพยาบาลศาสตร์เกิดความมั่นใจในการฝึกปฏิบัติงานจริงบนหอผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้การปฏิบัติพยาบาลของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้มีความ สามารถให้การพยาบาลผู้ป่วยจิตเวชได้อย่างมีคุณภาพ

1.4 การพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้ผู้ป่วยมาตรฐานในสถานการณ์เสมือนจริงเป็นรูปแบบที่ส่งเสริมพลังความลื่นไหลในการเรียนรู้ในการเรียนรู้วิชาพยาบาลจิตเวชได้ดีขึ้น จึงควรเสริมพลังให้นำ ไปใช้ต่อในการพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้ผู้ป่วยมาตรฐานในสถานการณ์เสมือนจริงในหน่วยการเรียนรู้อื่น ๆ ทั้ง ทุกรายวิชาหมวดวิชาชีพทางการพยาบาลและสาขาวิชาของคณะอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในการจัดการเรียนการสอนและสามารถปฏิบัติการพยาบาลในสถานการณ์จริงอย่างมีคุณภาพทำให้วิชาชีพพยาบาลมีความพัฒนาขึ้นเป็นประโยชน์ต่อประเทศต่อไปในอนาคต

1.5 สามารถนำโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงในการส่งเสริมความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์เป็นผลจากการออกแบบโปรแกรมโดยบูรณาการให้เหมาะสมกับโรงพยาบาลต่าง ๆ ได้จะเกิดประโยชน์กับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีต่อความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ ต่อไปในระยะ ยาว โดยควรมีการติดตามผลของกลุ่มตัวอย่างของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์เพื่อดูความคงทนในการเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้นในระยะยาวของความลื่นไหลในการเรียนรู้ที่เวลาผ่านไปนานขึ้น คือ 6 เดือน จนถึง 1 ปี อีก

2.2 ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีความลื่นไหลในการเรียนรู้ของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ในรูปแบบอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับการพัฒนาความรู้การเรียนการสอนของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ที่มีเวลาน้อยในการเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวช เช่น การจัดโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนขึ้นฝึกปฏิบัติการพยาบาลจิตเวชโดยสถานการณ์จำลองเสมือนจริงที่มีความลื่นไหลในการเรียนรู้แบบหมุนเวียนตามบูท ซึ่งจะใช้เวลาน้อยและทำให้นักศึกษาพยาบาลได้มีการเรียนการสอนที่แตกต่างกันทำให้มีความลื่นไหลในการเรียนรู้ได้มากขึ้นและมีความอิสระในการเรียนและมีสมาธิจดจ่อในการเปลี่ยนบูธต่อไปเพิ่มขึ้น

References

Craig, R. (1987). *Training and Development Handbook a Guide to Human Resource*. (3rd ed). New York: Mc Gray-Hill Companies.

Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The Psychology of Optimal Experience. *Journal of Leisure Research*, 24(1), 93-94.

Donovan, L. M., & Mullen, L. K. (2019). Expanding Nursing Simulation Programs with a Standardized Patient Protocol on Therapeutic Communication. *Nurse Education in Practice*, 38, 126-131.

Ganzer, A. C., & Zauderer, C. (2013). Structured Learning and Self-Reflection: Strategies to Decrease Anxiety in the Psychiatric Mental Health Clinical Nursing Experience. *Nursing Education Perspectives, 34*(4), 244-247.

Kim, S.-H., & Park, S.-Y. (2024). Factors Influencing on Learning Flow of Nursing Students. *Journal of the Korea Academia-Industrial Cooperation Society, 15*(3), 1557-1565.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Kolb, D. A. (2005). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Landhäußer, A., & Keller, J. (2012). Flow and Its Affective, Cognitive, and Performance-Related Consequences. In S. Engeser (Ed.), *Advances in Flow Research* (pp. 65-85). Berlin: Springer New York.

Myers, A., & Hansen, C. (2012). *Experimental Psychology.* (6th ed.). Wadsworth.

Norkaeo, D. (2015). Simulation-Based Learning for Nursing Education. *Journal of Boromarajonani College of Nursing, Bangkok,* 31(3), 112-122.

Norsworthy, C. et al. (2023). Psychological Flow Training: Feasibility and Preliminary Efficacy of an Educational Intervention on Flow. *International Journal of Applied Positive Psychology*, 8, 531-554.

Park, J., & Seo, M. (2022). Influencing Factors on Nursing Students' Learning Flow During the COVID-19 Pandemic: A Mixed Method Research. *Asian Nursing Research,* 16(1), 35-44.

Peng, Y. (2019). *Research on Head Detection Algorithm for Indoor Scene*. (Master's Thesis). Harbin Institute of Technology. Harbin. China.

Sanongyard, J., Muangchang, Y., & Siratirakul, L. (2022). Effects of Using Simulation-Based Learning of Respiratory System Examination Model on the Ability and Confidence to Perform Children's Respiratory System Examination of Nursing Students. *Journal of Prachomklao College of Nursing, Phetchaburi Province,* 5(3), 205-217.

Shernoff, D., Hamari, J., & Rowe, E. (2014). Measuring Flow in Educational Games and Gamified Learning Environments. In J. Viteli & M. Leikomaa (Eds.), *Proceedings of EdMedia 2014 - World Conference on Educational Media and Technology* (pp. 2276-2281). Tampere, Finland: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). Retrieved March 15, 2024, from https://www.learntechlib.org/primary/p/148041/

ข้อเสนอหลักทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่ดี*

Public Environmental Trust Proposals for Good Governance of Natural Resources

ธิติ ไวกวี
Thiti Waikavee
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
Faculty of Law, University of Phayao, Thailand.
Corresponding Author's Email: thiti.wa@up.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ (1) ศึกษาสภาพปัญหาเชิงหลักการและข้อจำกัดกฎหมายด้านการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่ส่งผลต่อการทุจริตคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย และ (2) นำเสนอหลักการทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐภายใต้กลไกทางตุลาการ โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิธีวิจัยเชิงเอกสาร

ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพปัญหาเชิงแนวคิดในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรธรรมชาติ เป็นผลมาจากการตีความของกลุ่มนักคิดเชิงอำนาจเด็ดขาด ตามหลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนแบบจักรวรรดินิยม ซึ่งเมื่อนำหลักการนี้มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้หน่วยงานภาครัฐถือตนเสมือนเป็นเจ้าของทรัพยากรฯ จึงมีสิทธิและอำนาจในการใช้ประโยชน์ได้โดยเด็ดขาดเฉกทำนองเดียวกับหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแบบเอกชน เมื่อเป็นเจ้าของจึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหาย อีกทั้งไม่สามารถตรวจสอบดุลพินิจของคณะกรรมการภาครัฐได้ อันมีความเสี่ยงสูงต่อการใช้อำนาจหน้าที่ไปในทางคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย และ (2) ผู้วิจัยนำเสนอหลักการ "ทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อม"เพื่อยกระดับการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะตามหลัก "ความรับผิดอย่างอื่น"ต่อประโยชน์สาธารณะทางสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: หลักทรัสต์มหาชน; สิ่งแวดล้อม; ทรัพยากรธรรมชาติ; คอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย; ประโยชน์สาธารณะ

Abstract

This research article aimed to: (1) examine the conceptual and legal constraints in state governance of natural resources that contribute to policy-related corruption, and (2) propose principles of a public environmental trust to enhance oversight of state authority through judicial mechanisms. The study employed a doctrinal research methodology. The findings revealed that: (1) the conceptual problem of claiming rights over natural resources stems from the interpretation by authoritarian thinkers based on the principle of territorial sovereignty under imperialist frameworks. When applied to environmental and natural resource law, this

*Received June 12, 2025; Revised July 24, 2025; Accepted August 3, 2025

principle leads government agencies to treat themselves as owners of resources, granting them absolute rights to utilize resources similarly to private property ownership. As de facto owners, they are not held accountable for damages and their discretion cannot be effectively monitored, creating a high risk of policy-related corruption; and (2) the researcher proposed the principle of a 'public environmental trust' to strengthen oversight of discretionary powers exercised by statutory committees, based on the principle of ‘liability for public environmental benefits,’ thereby enhancing accountability and protection of public environmental interests.

Keywords: Public Trust; Environment; Natural Resources; Policy Corruption; Public Interest

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็น “ทุนทางธรรมชาติ” ของประชาชนทุกคนในการดำรงชีวิต แต่เพื่อมิให้เกิดการแย่งชิงเข้าใช้ประโยชน์จนท้ายที่สุดทรัพยากรนั้นหมดสิ้นไปบนฐานคิด “โศกนาฏกรรมทรัพยากรส่วนรวม” (Tragedy of Commons) (Hardin, 2018) “รัฐ” จึงเข้ามากำกับดูแลบริหารจัดการ ปกป้อง คุ้มครอง และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ แต่ด้วยรัฐถือ “สิทธิในอำนาจอธิปไตย” (Rights of sovereignty) เสมือนว่ารัฐ “เป็นเจ้าของ” สิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติ ทั้งมวลที่อยู่ภายในอาณาเขตรัฐ ไม่ว่าจะเป็น แร่ธาตุ น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติ ป่าไม้ ประมง แม่น้ำ น้ำบาดาล สถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติ หรือความหลากหลายทางชีวภาพ และ อื่น ๆ (Waikavee, 2019) รัฐจึงตราเป็นกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในประเภทต่าง ๆ ผ่านกลไกการอนุญาตและการควบคุมค่ามาตรฐานจากหน่วยงานภาครัฐ (Command and Control measurement) กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องจึงมีจำนวนมากทั้งในระดับพระราชบัญญัติไปจนถึงเทศบัญญัติท้องถิ่น ในการกำกับกิจกรรม ๆ ตั้งแต่ขอสัมปทานเหมืองแร่ไปจนถึงขออนุญาตประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติ โดยจำต้องพึ่งพาอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการอนุญาตหรืออนุมัติ จึงมีความเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย เพื่อให้กลุ่มพวกพ้องตนได้รับการสัมปทานอนุญาตเข้าใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติ (Jensantikul, 2022) ซึ่งเป็นกระบวนการผูกขาดการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นการสมคบคิดร่วมกันเชิงนโยบาย ตั้งแต่ระดับจัดทำแผนแม่บทสู่กลไกทางกฎหมายลำดับรอง (กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง) ผ่านเจ้าหน้าที่รัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้มาซึ่งการเข้าถึงฐานทรัพยากรธรรมชาติของประเทศ ก่อให้เกิดคำถามถึง “ความเหลื่อมล้ำ” ในการเข้าถึง และ “ความรับผิดชอบ” เมื่อเกิดความเสียหายเชิงสาธารณะทางสิ่งแวดล้อมขึ้น ทั้งนี้จากข้อมูลสถิติการรับรู้คอร์รัปชั่นของประเทศไทย ผลการสำรวจคะแนนดัชนีการรับรู้การทุจริต (Corruption Perceptions Index: CPI ประจำปี 2022-2024 มีระดับลดลงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอยู่คะแนน 34/100 อยู่ในอันดับ 107 จากทั้งหมด 180 ประเทศทั่วโลก (Valérian, 2024)

งานวิจัยนี้ได้ตั้งสมมุติฐานงานวิจัยว่า เมื่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้นทุนทางธรรมชาติมาแต่ดั้งเดิมของชาติและประชาชนชาวไทยซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยแล้ว ประชาชนทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ นั้น ตามสัดส่วนที่เหมาะสมอย่างเป็นธรรม ซึ่งในการกำกับดูแลกิจการต่าง ๆ ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มอบสิทธิการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรของประเทศเหล่านี้แก่หน่วยงานรัฐ ในการดำเนินการแทนประชาชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ ทั้งนี้หากการกระทำของหน่วยงานนั้นเป็นการใช้อำนาจในทางที่ผิดต่อความไว้วางใจ สมคบคิดและไร้ซึ่งความรับผิดชอบต่อสาธารณะในทรัพย์สินร่วม อันมิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย บุคคลหรือชุมชนย่อมมีสิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่ง

ราชอาณาจักรไทย และตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องยื่นฟ้องต่อศาลปกครองภายใต้หลักการ “ทรัสต์มหาชน” เพื่อยับยั้งและปกป้องฐานทรัพยากรธรรมชาติในฐานะเสมือน “เจ้าของ” มิใช่อยู่ในฐานะ “ผู้ได้รับความเสียหาย”

หลักทรัสต์มหาชน (Public Trust Doctrine, “PTD”) เป็นหลักการทางกฎหมายเพื่ออำนวยความเป็นธรรมในการใช้ประโยชน์ร่วมกันจากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันเป็นที่ยอมรับในหลายประเทศและสอดคล้องกับหลักการยั่งยืน (Sustainability) (Bosselmann, 2008) ซึ่งมีความเหมาะสมต่อการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งระบบนิเวศ (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ) ทั้งนี้ภายใต้หลักทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อมนั้น “รัฐบาล”มีสถานะประหนึ่ง“ตัวแทน”ของประชาชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดอย่างระมัดระวังเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะในทรัพย์สินร่วมทางธรรมชาติของประเทศชาติ ความผิดพลาดจากการใช้อำนาจหน้าที่ ถึงแม้จะยังไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย แต่ไม่อาจปฏิเสธหน้าที่ต่อความรับผิดชอบได้ตามหลัก “ความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิด”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัญหาเชิงหลักการกฎหมายและข้อจำกัดด้านการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่ส่งผลต่อการทุจริตคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย

2. นำเสนอหลักการทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐภายใต้กลไกการตรวจสอบทางตุลาการ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มุ่งศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Dept interview) กับผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปราย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีในประเด็นที่ศึกษาทั้งภาษาไทยและต่างประเทศ คัดเลือกเอกสารที่สำคัญทั้งปฐมภูมิ ได้แก่ พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำพิพากษาศาลฎีกาและศาลปกครอง

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการกลุ่มสัมมนาในประเด็นปัญหาปัจจุบันด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กำหนดสภาพปัญหาด้วยแนวทาง (Regulatory Impact Assessment “RIA” วิเคราะห์สภาพปัญหาทางกฎหมายเชิงคุณภาพจากกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เปรียบเทียบจำนวนพระราชบัญญัติและระดับกฎกระทรวง จากฐานข้อมูลหน่วยงานในระดับกระทรวงและกรมที่เกี่ยวข้องในลักษณะ “คัดเข้า” (Inclusion Criteria) ตามเกณฑ์ คือ กฎที่ตราขึ้นกำหนดให้อำนาจเชิงดุลพินิจผ่านระบบคณะกรรมการเฉพาะ ในการอนุมัติและอนุญาตจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ และ

ขั้นตอนที่ 3 “คัดออก” ด้วยเกณฑ์การพิจารณากรอบบทบาทอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเฉพาะในประเด็นย่อย การสร้างภาระของประชาชนเกินส่วน เป็นภาระงบประมาณ เพิ่มเงื่อนไข ไม่สอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน ตามแนวทางการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางกฎหมาย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและคัดแยกข้อมูลฝ่ายฐานคิดอำนาจนิยมและฐานคิดแบบทรัพย์สินร่วม เพื่อถอดบทเรียนและแสวงหาองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 4 ผู้ทรงคุณวุฒิวิเคราะห์ความเป็นไปได้ขององค์ความรู้ใหม่

ขั้นตอนที่ 5 นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้ เผยแพร่แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาชน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาเชิงแนวคิดเกี่ยวกับ “อำนาจทางปกครอง” และ “กรรมสิทธิ์” เหนือทรัพยากรธรรมชาติมีวิวัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ความคิดของสังคมมนุษย์แบบฟิวดัล (Feudalism) ซึ่งผู้ปกครองเป็นเจ้าของสิ่งต่าง ๆ ในอาณาเขตของตน แต่เมื่อสังคมและระบบการปกครองเปลี่ยนแปลงสู่ระบบรัฐ-ชาติ การอ้างสิทธิเด็ดขาดเหนือทรัพยากรของผู้ปกครองก็พัฒนาไปให้สอดคล้องกับพลวัตรของสภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แต่ในทางกฎหมาย หลักการและแนวปฏิบัติเปลี่ยนแปลงไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามยุคสมัย จึงเกิดความสับสนในทางปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐ ในการใช้อำนาจทางปกครองของกฎหมายมหาชนและความเป็นเจ้าของตามหลักกรรมสิทธิ์ของกฎหมายเอกชน ซึ่งเมื่อหน่วยงานรัฐนำหลักกฎหมายมาปรับใช้กับการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติ จึงเกิด(ก) ปัญหาดุลพินิจการอนุญาตใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรฯ ตามวัตถุประสงค์และลักษณะทรัพย์ กล่าวคือหากพิจารณาแต่เพียงทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเป็นเพียง “วัตถุ” ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ การใช้ดุลพินิจจะมุ่งเพียงผลประโยชน์เชิงมูลค่าเศรษฐกิจ แต่ทรัพยากรธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่สัมพันธ์เกื้อกูลกันมิใช่เพียงวัตถุ จึงมี “คุณค่าในตัวเอง” (Intrinsic values) ด้วยเช่นกัน และระบบข่ายใยชีวิตของระบบนิเวศนี้เองก่อให้เกิด “การบริการทางนิเวศ” (Ecosystem services) อันเป็นประโยชน์สาธารณะร่วมกันของประชาชน และ (ข) ปัญหาสิทธิหน้าที่และขอบเขตความรับผิดชอบเหนือทรัพยากรธรรมชาตินั้น ๆ เชิงกรรมสิทธิ์หน่วยงานรัฐ (ผู้ทรงสิทธิ) จะใช้อย่างไรก็ได้ตามอำเภอใจ แต่หากพิจารณาว่ามิได้เป็นกรรมสิทธิ์แห่งตน จำต้องพึ่งใช้อย่างระมัดระวัง

กลุ่มแนวคิดอำนาจนิยม (Authoritarianism) เป็นฐานความคิดหลักที่มีอิทธิพลสนับสนุนรัฐให้ยึดถือ “หลักอำนาจเด็ดขาด” เหนือดินแดนทั้งปวง (Beeson, 2010) เสมือนรัฐเป็นเจ้าของทรัพย์ในระบบกรรมสิทธิ์ โดยมีความเชื่อมั่นในหลักการ“อธิปไตยเหนือดินแดน” และ “หลักดินแดน” บนพื้นฐาน “แดนกรรมสิทธิ์” ซึ่งอธิบายสนันสนุนไว้ 2 เหตุผลหลัก คือ (ก) รัฐก่อตัวจากขอบเขตทางสังคม ขอบเขตทางสังคมเป็นเขตแดนสมมุติที่ช่วยให้มนุษย์สามารถจำแนกชาติพันธุ์ของตนเองได้ ความสัมพันธ์เครือญาติ คติความเชื่อเดียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานในการก่อกำเนิดรัฐชาติ และ (ข) ขอบเขตทางภูมิศาสตร์โดยอาศัยระบบแผนที่ (มิใช่อาศัยภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติ) มีความสำคัญในการแบ่งแยกและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กำหนดความเป็นเจ้าของที่เหมาะสม และผู้ใดหรือกลุ่มใดควรเป็นผู้ได้ใช้ประโยชน์ที่ชัดเจน ดังนั้นเส้นสมมุติฐานนี้จะลดความขัดแย้ง ซึ่งแนวคิดนี้ถูกนำมาใช้สนับสนุน “ลัทธิจักรวรรดินิยม” (Imperialism) อย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับต่อมาหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าเหตุใด “หลักดินแดน” จึงเป็นการแสดงอิทธิพลในการสร้างอาณาเขตของรัฐเอกราชให้ชัดเจนระหว่างขอบเขตของตนกับรัฐที่ติดกัน หรืออาณาเขตที่ไม่สมควรครอบครอง หรือบริเวณทะเลเปิด (Oppenheim, 1912) และภายในขอบเขตสมมุตินี้ รัฐมีอำนาจอธิปไตยในการห่วงกันและหรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้โดยเสรี ตราบใดก็ตามไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐอื่น ๆ ดังนั้น รัฐจึงเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติของรัฐจึงมีสิทธิและอำนาจในการใช้ประโยชน์ได้โดยเด็ดขาดเฉกเช่นเดียวกับหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินแบบเอกชน และไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายเนื่องจากเป็นทรัพย์สินตนเอง (Simpson, 2023)

นักคิดกลุ่มที่ 2 ได้นำแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมสมัยใหม่มาโต้แย้ง หรือที่เรียกว่า “ข้อเสนอเชิงนิเวศวิทยา” (Bosselman and Taylor, 2017) โดยเน้นจุดยืนถึงความสัมพันธ์ของระบบนิเวศโลกที่ไม่แบ่งแยกไปตามหลักดินแดนแห่งรัฐ แต่ขึ้นอยู่กับ “ชีวภูมิศาสตร์” (Biogeography) โดยอ้างการเปลี่ยนแปลงยุคสมัยทางธรณีวิทยาปัจจุบัน “แอนโทรโปซีน” ซึ่งเป็นยุคที่มนุษย์และกิจกรรมต่าง ๆ (เช่น วัฒนธรรม จารีตประเพณี ความเชื่อ กฎเกณฑ์ กฎหมาย) (Kim, and Bosselmann, 2013) ของมนุษย์เป็นแรงผลักดันให้

ระบบนิเวศโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลเชิงลบต่อศักยภาพในการรองรับ ยืดหยุ่น และฟื้นฟูตนเองของระบบนิเวศโลก ที่เริ่มเห็นชัดเจนจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งหากการกระทำต่าง ๆ ของมนุษยชาติยังดำเนินอยู่ต่อไปเช่นเดิม ผลกระทบอาจทวีความรุนแรงและส่งผลต่อสภาพชั้นบรรยากาศระดับชีวลัย ซึ่งนั้นหมายความถึงความล้มสลายของสิ่งมีชีวิตทั้งมวล (Biosphere collapse) (Williams et al. 2015) อันเป็นมหันตภัยของมวลมนุษยชาติ โดยโต้แย้งว่ารัฐควรปรับแนวคิดการใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติโลกซึ่งถูกแบ่งแยกตามเขตแดนแผนที่เป็นระบบนิเวศเดียวกันไม่แบ่งแยกและมนุษยชาติต่างพึ่งพาระบบนิเวศหนึ่งเดียวอันนี้ รัฐควรผ่อนคลายการยึดมั่นในหลัก “อำนาจอธิปไตยเหนือทรัพยากร” เชิงแบ่งแยกความเป็นเจ้าของมาเป็น “หลักความรับผิดชอบร่วมกัน” (Common Interests of Community) เพื่อเป็น “ตัวแทน” ความเชื่อมั่นของมนุษยชาติ โดยเสนอ “ทฤษฎีทรัสต์เพื่อมหาชน (PTD)” (Sax, 1970) ที่มุ่งเน้นความเป็นเจ้าของร่วมในลักษณะหุ้นส่วนร่วมกัน โดยมองว่าฐานทรัพยากรทางธรรมชาติ “ถือโดยอธิปไตยในนามของพลเมือง” ทั้งนี้จำต้องตระหนักว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็น “ทุนทางธรรมชาติ” (สินทรัพย์) ซึ่งบางประเภทมีอยู่ทั่วไปและไม่อยู่ภายใต้ความเป็นเจ้าของโดยรัฐหรือบรรษัทเอกชนข้ามชาติ ดังนั้นด้วยหลักการนี้ พลเมืองจึงมีสิทธิตรวจสอบความผิดพลาดในการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติของรัฐบาล เพื่อเป็นประกันว่าทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตเหล่านี้จะเป็นไปภายใต้กรอบการดำเนินงานที่ดี (Good Governance) และเพื่อให้มั่นใจว่าจะเป็นประโยชน์ร่วมกันอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม แนวคิดอำนาจนิยมเป็นแนวคิดในปัจจุบันของประเทศไทยที่มีอิทธิพลครอบงำกลไกของรัฐ ซึ่งถือว่ารัฐเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดภายใต้หลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ภายใต้ระบบอำนาจนิยมนี้ ภาคประชาชนจะถูกจำกัดสิทธิด้วยกฎหมายหรือเงื่อนไขต่าง ๆ ของรัฐเพื่อกลุ่มอำนาจนิยมจะสามารถรักษาผลประโยชน์จากทรัพย์สินรวมได้มากที่สุด ดังนั้นด้วย “หลักนิติรัฐเชิงอำนาจนิยม” จึงสร้างกลไกผ่านการตรากฎหมายเฉพาะ เป็นรูปแบบแผนเดียวกัน ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่แก่ “คณะกรรมการเฉพาะ” โดยจำนวนส่วนมากเป็นหน่วยงานภาครัฐเพื่อกำกับดูแลตามกฎหมายทั้งเชิงนโยบายและแผนปฏิบัติงาน และอำนาจทางปกครอง ตามประเภทของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ เช่น “คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการแร่แห่งชาติ” “คณะกรรมการนโยบายพลังงานแหงชาติ” “คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” และอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้กลไกเชิงอำนาจหน่วยงานรัฐความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเชิงอำนาจทั้งงบประมาณและกำลังพลจึงเป็นกลุ่มพวกพ้องเดียวกัน หรือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ อันเป็นกลุ่มที่ใช้อำนาจรัฐเสมือนเป็นเจ้าของทรัพยากรฯ เสียเอง ทั้งนี้การตรากฎหมายเฉพาะหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 จะใช้คำว่า “หน้าที่และอำนาจ” อันเป็นการมุ่งเน้นให้คณะกรรมการฯ มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่มากกว่าการใช้สิทธิและอำนาจ อันเป็นข้อจำกัดของหลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนอย่างที่กล่าวไว้แล้ว

ดังนั้น จากข้อจำกัดด้านการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่ส่งผลต่อการทุจริตคอร์รัปชั่นเชิงนโยบายและเปิดช่องทางการทุจริตคอร์รัปชั่นภาครัฐ (Douglass, 1994) ในระบบการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติ โดยความพยายามเข้าครอบงำและผูกขาดแหล่งทรัพยากรนั้น บางกรณีผิดกฎหมายโดยชัดแจ้ง เช่น การบุกรุกพื้นที่สาธารณะประโยชน์ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือ บางกรณียังอยู่ระหว่างการผลักดันเพื่อแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดทำแผนนโยบายทางทรัพยากรประเภทต่าง ๆ หรือ การสัมปทานป่าชายเลนเพื่อประโยชน์จากการค่าคาร์บอนเครดิต หรือ การแก้ไขบัญชีสัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครองที่อนุญาตให้เพาะพันธุ์ได้ หรือ บางกรณีสำเร็จไปแล้วโดยชอบด้วยกฎหมาย เช่น การแก้ไขมาตรา 7 พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 8) พ.ศ.2562 หรือ มาตรา 23 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. 2514 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติปิโตรเลียม (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2560 ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเชิงอำนาจนิยมในการกำกับดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติทั้งสิ้น

ช่องโหว่ทางระบบกฎหมายเฉพาะนี้เป็นเจตนาของหน่วยงานที่เสนอกฎหมายนั้น อันมาจากการแลกเปลี่ยน (trade-off) ระหว่างผลประโยชน์ของทรัพย์สินรวมกับผลประโยชน์ส่วนตัวและเฉพาะกลุ่มอันเป็นผลลัพธ์จาก “สถานการณ์ที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ประโยชน์” (Win-Win solution) ซึ่งการได้ประโยชน์จากกองทรัพย์สินรวมในลักษณะนี้จะสอดคล้องกับนโยบายการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Haber, and Menaldo, 2011) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เอื้อหนุนกับกลุ่มทุนทางธุรกิจในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบเชิงนโยบายภาครัฐ อันประกอบกัน 3 ส่วน คือ (1) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ (2) อำนาจของเจ้าหน้าที่ (3) การสร้างเครื่องมือทางกฎหมายลำดับรองและนโยบายภาครัฐ (George, Lacey, and Birmele, (1999) “การคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย” (Policy corruption) ด้านการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Winter, 2000) จึงเป็นปัญหาที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของระบบกฎหมายเฉพาะ ซึ่งกฎหมายกลายเป็นเครื่องมือในการเอื้อโอกาสให้กลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเข้าใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้ข้ออ้างของคำว่า “ประโยชน์สาธารณะ” โดยความเชื่อมโยงของเจ้าหน้าที่รัฐในระดับต่าง ๆ ผ่านรูปแบบคณะกรรมการและระบบอนุญาต-ควบคุม-คำสั่ง แต่ในทางตรงข้ามกันนั้น สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญในกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติ ฯ กลับถูกจำกัดสิทธิโดยกฎหมายลำดับรองอย่างชัดเจนหลายฉบับ ด้วยเหตุนี้ถึงแม้จะดูเสมือน “รัฐ” ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน แต่ในความเป็นจริง รัฐตรากฎหมายและสร้างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากมายที่ให้อำนาจและผูกขาดการกำกับดูแลไว้ที่รัฐเท่านั้น และเพื่อลดการตรวจสอบภาคประชาชนซึ่งเป็นข้อจำกัดในอำนาจฟ้องเพื่อตรวจสอบดุลพินิจของคณะกรรมการเฉพาะฯ

ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า “ทรัสต์” (Trusts) หรือ “กองสินทรัพย์” เป็นการบริหารจัดการทรัพย์สินลักษณะหนึ่ง มีจุดกำเนิดย้อนกลับไปตั้งแต่ยุคกลางของยุโรปสมัยสงครามครูเสด (Crusade) เมื่อนักรบอังกฤษที่ต้องไปรบในสงครามศักดิ์สิทธิ์ ไม่รู้ชะตากรรมว่าตนเองจะมีชีวิตรอดกลับไปหาครอบครัวหรือไม่ จึงโอนสิทธิในการจัดการทรัพย์สินของตน จัดตั้ง “กองทรัสต์” ขึ้นมา อันเป็นการตั้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลขึ้นมาบริหารกองทรัพย์สินของตนขณะที่ตนเองไม่อยู่ หรือบริหารจัดการทรัพย์สินมรดกหากตนเองเสียชีวิตในสงคราม ที่เรียกว่า “ทรัสตี” (Trustee) ซึ่งสัญญาแต่งตั้งทรัสตีจะผูกพันไว้ด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยความไว้วางใจ (Fiduciary duty) ซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่เชิงคุณธรรม (Moral duty) ไม่ได้หวังเพียงประโยชน์ทางธุรกิจ แต่เป็นการจัดการกองทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของบุคคลอื่น ๆ เรียกว่า “ผู้รับประโยชน์” ซึ่งทั้งนี้ต้องเข้าใจลักษณะสังคมฟิวดัลในแต่ละแคว้นของอังกฤษในสมัยยุคกลาง ซึ่งจัดการปกครอง“ระบบแมนเนอร์” (Manorial system) อันมีขุนนางเป็นผู้ปกครอง (Waikavee, 2024) ซึ่งเกิดข้อพิพาทขึ้นเมื่อผู้ก่อตั้งทรัสต์ได้กลับมาจากสงครามแล้วพบว่าที่ดินทำกินนั้นถูกขุนนางโอนไปเพื่อประโยชน์ของตนเองแทนที่จะโอนไปเพื่อประโยชน์ของครอบครัว เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลคอมมอน-ลอร์ของท้องถิ่น (Common Law Court) นั้นกลับมีคำพิพากษาไปตามหลักกรรมสิทธิ์ของสัญญาซื้อขาย ซึ่งเกิดความไม่เป็นธรรมเนื่องจากทรัสตีไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของความไว้ใจที่มอบให้ ทำให้ผู้ก่อตั้งทรัสต์ไปอุทธรณ์ต่อศาลชานเซอรี (Chancery Court) ระบบศาลชานเซอรีนั้นถือหลักเอควิตี้ (Equity) อันมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ความไว้ใจ (Fiduciary duty) เป็นองค์ประกอบเชิงคุณธรรมสำคัญ ดังนั้นจึงพิพากษาให้คืนที่ดินที่ขายไปกลับแก่ครอบครัวของเจ้าของเดิม เนื่องด้วยผิดสัญญาทรัสต์ อันถือเป็นต้นทางแห่ง “หลักผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” มาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาระบบทรัสต์เป็นที่ยอมรับมากขึ้นในอังกฤษ จนมีการตรากฎหมายขึ้นเรียกว่า “Trust Law” องค์ประกอบของทรัสต์ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ผู้ก่อตั้ง (Settlor), ผู้ดูแลจัดการทรัพย์สิน (Trustee), และผู้รับผลประโยชน์ (Beneficiary) โดยความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ผู้ก่อตั้งซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าของกองทรัพย์สินจะโอนทรัพย์สินและแสดงเจตนาตั้งทรัสต์ไปให้แก่ทรัสตี โดยทรัสตีจะมีอำนาจบริหารจัดการเด็ดขาด

ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งผู้ก่อตั้งและเมื่อมีผลประโยชน์ก็จะส่งมอบให้แก่ผู้รับผลประโยชน์ที่ระบุไว้ในสัญญา (Waikavee, 2024)

ถึงแม้หลักกฎหมายทรัสต์จะมีจุดเริ่มต้นที่อังกฤษ แต่กฎหมายนี้ได้ขยายไปถึงยุโรปและประเทศที่ได้รับอิทธิพลทางกฎหมายในเครือจักรภพอังกฤษอีกหลายประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา แคนนาดา ออสเตเลีย แอฟริกาใต้ นิวซีแลนด์ และต่อมาเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ เรียกว่า อนุสัญญากรุงเฮกว่าด้วยการบังคับใช้ทรัสต์ (The Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and on their Recognition, 1985) หรือระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร ในประเทศฝรั่งเศสก็มีบัญญัติเกี่ยวกับทรัสต์เช่นกัน ซึ่งปรากฏหลักความรับผิดชอบต่อหน้าที่ความไว้ใจ (La Fiducie) ในมาตรา 2011 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ในการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี ค.ศ. 2007 (Emerich, and Yaëll, 2013) แม้ว่าหลักทรัสต์จะเป็นที่นิยมในกลุ่มกฎหมายเอกชนระหว่างประเทศก็ตาม แต่ในทางกฎหมายมหาชนระหว่างประเทศก็ได้มีการนำเสนอแนวคิดเรื่อง “ทรัสต์มหาชนเพื่อสิ่งแวดล้อม” (the Planetary Trust) ขึ้นเช่นเดียวกัน โดย Weiss (1983) เสนอว่าทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศของโลกควรได้รับการปฏิบัติเสมือนเป็น “กองทรัสต์ร่วมกัน” ที่ถือครองโดยคนรุ่นปัจจุบันในนามของพลเมืองโลกทั้งในปัจจุบันและคนรุ่นอนาคต แนวคิดนี้มีกรอบเชิงหน้าที่ทางจริยธรรม ซึ่งยึดหลักการความเสมอภาคระหว่างรุ่น ซึ่งถือว่าคนรุ่นอนาคตมีสิทธิ์ที่จะมีโลกที่มีสุขภาพดี และคนรุ่นปัจจุบันมีภาระผูกพันทางจริยธรรมในการอนุรักษ์ระบบธรรมชาติของโลกเพื่อประโยชน์ของพวกเขา (Bosselmann, 2015) ในกรอบแนวคิดนี้ “ประเทศ”แต่ละประเทศทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลผลประโยชน์ร่วมกันมากกว่าจะเป็นเจ้าของทรัพยากรโลก ซึ่งในฐานะผู้ดูแลผลประโยชน์นี้มีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการจัดการและปกป้องทรัพยากรธรรมชาติของโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหามลพิษข้ามแดน และอื่น ๆ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในระยะยาวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)

แนวคิดของ Weiss (1984) ที่กล่าวมานี้จึงสอดคล้องกับหลักกฎหมายภายในของหลายประเทศและคุณค่าด้านจริยธรรมสากลเรื่องความไว้วางใจของสาธารณะ และการคุ้มครองมรดกส่วนรวมของมนุษยชาติ โดยขยายขอบเขตเหล่านี้ไปสู่ระดับระบบนิเวศโลก นอกจากนี้ยังตอกย้ำถึงความจำเป็นในการร่วมมือแบบหุ้นส่วนระดับโลก รวมทั้งการปฏิรูปสถาบันทางสิ่งแวดล้อมภายในประเทศของประเทศต่าง ๆ ให้ตระหนักถึงการกำหนดกรอบระยะยาวด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม การกระจายผลประโยชน์และภาระด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยุติธรรม

องค์ความรู้ใหม่

การยกระดับแนวทางฟ้องร้องต่อองค์กรตุลาการเพื่อตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบที่กฎหมายกำหนดของคณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะต่าง ๆ หากนำหลักกฎหมายทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อม (Public Trust Doctrine (PTD) เป็นฐานฟ้องคดีจะเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบภาคประชาชนได้อย่างละเอียดมากยิ่งขึ้น

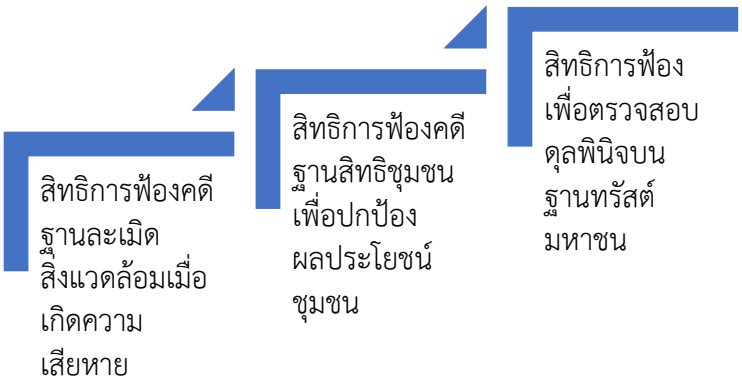

Figure 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่าการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติภาครัฐของประเทศไทยถือเสมือนหน่วยงานเป็นเจ้าของเสียเองในลักษณะกรรมสิทธิ์ซึ่งได้รับอิทธิพลมากจากหลักกฎหมายเอกชนที่เป็นวัฒนธรรมทางกฎหมายมาก่อน จึงตรากฎเกณฑ์เพื่อควบคุมหวงห้ามประชาชนใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรธรรมชาติอันเป็นทรัพย์สินของรัฐ แต่เมื่อระบบกฎหมายของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2540 ได้เพิ่มเติมระบบกฎหมายมหาชนและศาลปกครองขึ้นมาเป็นระบบศาลคู่ จึงจำต้องแบ่งแยกขอบเขตอำนาจและประเภทของทรัพยากรธรรมชาติต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับหน้าที่และอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไป โดยยึดถือ “หลักกฎหมายมหาชน” ทั้งนี้หากศึกษางานวิจัยของ Ganjanapan (1998) ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรฯ ไว้ 4 ลักษณะ (1) “เชิงอรรถประโยชน์” คือ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานการใช้ประโยชน์สูงสุด มุ่งเน้นกลไกของรัฐ การบังคับใช้กฎหมายและการตลาด ซึ่งมองทรัพยากรธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ หรือสินค้า (Commodification of Nature) เช่น กลุ่มแร่ธาตุ น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ ที่ดิน ไม้เศรษฐกิจ ทรัพยากรทางทะเล อันเป็นกลุ่มที่มีราคา (2) “เชิงนิเวศวัฒนธรรม” มุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบองค์รวม มองถึงความสัมพันธ์ที่กลมกลืนระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่น เพิ่มเติมจิตสำนึกเชิงนิเวศวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต โดยรัฐต้องยอมรับในหลักการทรัพย์สินรวมของชุมชนท้องถิ่นและรับรองสิทธิชุมชนโดยกฎหมาย เช่น กลุ่มป่าชุมชน ชายฝั่งทะเล (3) “เชิงสถาบัน” เป็นการบริหารจัดการฯ โดยไม่ยึดติดกับชุมชนหรือรัฐ แต่จัดตั้งองค์กรร่วมกันในการบริหารจัดการ ซึ่งแนวทางนี้มุ่งเน้นถึงระบบการเข้าถึงทรัพยากรฯ (Access to natural resources) ของทุกกลุ่มโดยผ่านระบบสิทธิที่เปิดเสรีแต่คัดสรรผู้ใช้ประโยชน์โดยไม่แบ่งแยกว่าทรัพยากรฯ นั้นจะเป็น ทรัพย์สินของรัฐ ทรัพย์สินสาธารณะ ทรัพย์สินส่วนตัว เนื่องจากทุกกลุ่มย่อมมีสิทธิขั้นพื้นฐานเท่าเทียมกัน เช่น กลุ่มทรัพยากรท่องเที่ยว ป่าชุมชน และสุดท้าย (4) “เชิงความสัมพันธ์ของอำนาจ” นำเสนอการศึกษาเชิงวิพากษ์วิจารณ์ในแนวทางที่กล่าวมาข้างต้นนั้น เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการฯ อย่างยั่งยืน (Ganjanapan, 1998)

จากแนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทั้ง 4 ลักษณะนี้วิเคราะห์ได้ว่าภายใต้บริบทของกฎหมายไทย “ทรัพยากรธรรมชาติ” (Natural resources) ถึงแม้จะเข้าใจได้ว่า “ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน” แต่การบริหารจัดการถูกผูกขาดโดยรัฐเท่านั้น ผ่านระบบกฎหมายเฉพาะ (a Sui Generis System) โดยคณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งส่วนมากมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน มีหน้าที่และอำนาจควบคุมกำกับตามกฎหมาย ซึ่งการผูกขาดเชิงอำนาจรัฐนี้เป็นต้นทางระบบโครงสร้างการคอร์รัปชั่นเชิงนโยบายผูกขาดในโครงการภาครัฐต่าง ๆ เห็นได้ประจักษ์จากคุณสมบัติของคณะกรรมการผู้มีอำนาจหน้าที่ในกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ จะประกอบไปด้วยนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการ

กระทรวงต่าง ๆ ภาครัฐเป็นสัดส่วนเสียงข้างมากและเป็นผู้มีอำนาจมากในการกำหนดนโยบายและแผนทิศทางและโครงการต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยกันทั้งสิ้น ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2561 เพิ่มเติมมาตราการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) และบทกำหนดโทษใหม่ก็ดี แต่อำนาจในการกำหนดประเภทโครงการที่ต้องดำเนินการประเมินผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมยังคงถูกผูกขาดด้วยผู้มีอำนาจสูงสุดภาครัฐเพียงไม่กี่คน จากสภาพปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างที่กล่าวมานี้ ทำให้ประชาชนทั่วไป หรือชุมชนท้องถิ่นไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (Environmental Justice) (Sribuaiam, 2009) ได้อย่างทั่วถึง เนื่องจาก (1) การคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย ฯ ผูกขาดกลไกการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ระดับรัฐ เมื่อรัฐเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วยตนเอง การร้องเรียนของประชาชนจึงไม่เป็นผล (2) กระบวนการยุติธรรมสิ่งแวดล้อมที่ล้มเหลว (ill-suited procedure) เนื่องจากสิทธิในการฟ้องร้องขึ้นอยู่กับความเสียหายเท่านั้น และ (3) ความเสียหายแก่ระบบนิเวศขึ้นอยู่กับระยะเวลาเชิงประจักษ์ เช่น ความเสียหายจากเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศตามธรรมชาติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ท่องเที่ยวที่ทำลายสิ่งแวดล้อมดั้งเดิม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่าหลักการทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อม เป็นหลักกฎหมาย (Legal doctrine) ที่ยอมรับในหลายประเทศทั่วโลกโดยคำนึงถึง “ความไว้วางใจ” ซึ่งประเทศไทยมีการวางหลักทำนองเดียวกันนี้ในมาตรา 7-8 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่เรียกว่า “การฟ้องร้องภาคประชาชน” (Citizen suits) แต่อย่างไรก็ตามผลลัพธ์ที่ได้จากกลไกการฟ้องร้องภาคประชาชนของไทยกับของประเทศสหรัฐอเมริกานั้นแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ประการสำคัญเป็นเพราะประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับหลัก “ทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อม” เมื่อ “รัฐบาล” ได้รับความไว้วางใจจากประชาชนให้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง “เสมือนตัวแทนประชาชน” จึงต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ปกป้องและจัดการทรัพยากรเหล่านี้เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั้งปัจจุบันและอนาคต ประชาชนจึงมีสิทธิฟ้องร้องตามหลัก Citizen suits เพื่อตรวจสอบการดำเนินการของเจ้าหน้าที่เพื่อให้ปฏิบัติตามกฎหมายได้ แต่กรณีประเทศไทยนั้น หน่วยงานภาครัฐทำตนเสมือนเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติ โดยกำหนดกฎหมายไว้ว่า “ทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ” เช่น มาตรา 97 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดังนั้น สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีจึงเริ่มต้นจากสถานะ “ผู้เสียหาย” หากไม่ได้เป็นผู้เสียหายก็จะไม่มีสิทธิฟ้องดำเนินคดีได้ อันเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายไทยที่ได้วิเคราะห์ในเบื้องต้นแล้ว

หลักกฎหมาย “ทรัสต์มหาชน” เป็นหลักความไว้วางใจที่มอบให้แก่ผู้แทนเพื่อมุ่งเน้นการปกป้องประโยชน์สาธารณะของประชาชน ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมาย Common law และ ระบบ Civil law ที่เกี่ยวเนื่องกับกลุ่มกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันถือเป็นปทัสถานทางกฎหมายมายาวนาน กรณีประเทศสหรัฐอเมริกา หลักทรัสต์มหาชน ถูกพัฒนามาจากหลักมหาชนพื้นฐาน ที่มุ่งเน้นปกป้องประโยชน์สุขของมหาชน เป็นสำคัญ ด้วยอาศัยอำนาจอันชอบธรรมผ่านหลักการดังกล่าวนี้ รัฐบาลกลางของสหรัฐ (US federal government) อาศัยอำนาจมหาชนเป็นตัวแทนความต้องการของประชาชนพลเมืองชาวอเมริกาในการตัดหลักกรรมสิทธิ์ของเอกชนในความเป็นเจ้าของ ทางน้ำสาธารณะ การประกาศที่ดินสาธารณะ การสงวนรักษาสัตว์ป่าพืชป่า โดยผ่านเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น ซึ่งหัวใจสำคัญที่สุดของหลักกฎหมายนี้ คือ ความไว้เนื้อเชื่อใจ (Trustfulness) “เจ้าหน้ารัฐปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ความไว้วางใจของสาธารณชนและเพื่อผลประโยชน์สาธารณะของประชาชน ซึ่งในแง่มุมของการจัดสรร ปันส่วน ทรัพยากรธรรมชาติ หลักกฎ หมายนี้ให้ความมั่นใจว่า สรรพสิ่งต่าง ๆ จะไม่ถูกครอบครองและอ้างความเป็นเจ้าของภายใต้กรรมสิทธิ์ส่วนตัวทั้งหมด และ

บางสิ่งบางอย่างต้องใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะ” (Sax, 1970) ตัวอย่างเช่น ประเทศแอฟริกาใต้ “น้ำ” เป็นทรัพยากรสำคัญ ก่อนการประกาศเอกราชนั้น แหล่งน้ำถูกครอบครองผูกขาดโดยผู้ปกครองผิวขาว ต่อมาเมื่อประกาศเอกราช ประเทศแอฟริกาได้กำหนดกฎหมายน้ำภายใต้หลัก PTD (the National Water Act of 1998) มาใช้เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลความยุติธรรมในการจัดสรรแบ่งปันซึ่งถือว่า “น้ำ” เป็นทรัพย์สินรวมของชาติ โดยผลทางกฎหมายนี้จะรับประกันว่า พลเมืองทุกคนไม่ว่าจะสีผิวใด (ผิวขาว-ดำ) จะได้รับประโยชน์จากการแบ่งสรรปันส่วนจากแหล่งน้ำ โดยรัฐบาลในฐานะผู้ดูแลทรัพยากรน้ำของประเทศและดำเนินการในนามของประชาชน ซึ่งหลัก PTD นี้เปลี่ยนสิทธิในการใช้น้ำจากการเป็นเจ้าของโดยเอกชนแบบดั้งเดิมไปเป็นระบบที่รัฐจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อประโยชน์ของประชาชนทุกคน โดยรับรองการเข้าถึงที่เท่าเทียมกันและการใช้ที่ยั่งยืน (Gildenhuys, 1998)

หลักการของทรัสต์มหาชนสิ่งแวดล้อม เป็นหลักการที่สัมพันธ์กับกฎหมายทรัพย์สิน (Property Law) ซึ่งแบ่งประเภททรัพย์และทรัพย์สินไว้เป็นประเภทต่าง ๆ (Weiss, 2023) เช่น ทรัพย์สินส่วนตัว ทรัพย์สินส่วนรวม ทรัพย์สินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน ทรัพย์สินของรัฐ ทรัพย์สินที่ไม่อาจจับจองเป็นเจ้าของได้ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้นที่อยู่ภายใต้หลักดินแดนนี้ รัฐย่อมมีหน้าที่กำกับดูแลให้ชัดเจนว่าทรัพยากรธรรมชาติประเภทใด เอกชน กลุ่มบุคคลคน ปัจเจกบุคคล มีสิทธิครอบครองเป็นเจ้าของได้ หรือทรัพยาฯใดไม่สามารถเป็นเจ้าของได้ หรือตกเป็นของรัฐ เมื่อกำหนดเป็นกฎหมายแล้ว รัฐย่อมมีหน้าที่และความผูกพันที่จะคุ้มครองและจัดการทรัพยากรนั้นเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต หากทรัพยากรธรรมชาติบางประเภทเป็นทรัพยากรส่วนรวมโดยธรรมชาติ การใช้ประโยชน์ของทุกคนในทรัพยากรส่วนรวมนั้น ทุกคนย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงหน้าที่และความรับผิดชอบ เช่น พื้นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ร่วมกัน ผู้ใช้พื้นที่ทุกคนต่างได้ประโยชน์อยู่แล้วแต่ต้องใช้อย่างรับผิดชอบ ซึ่งรัฐเป็นตัวแทนมหาชนโดยการตรากฎเกณฑ์เพื่อกำกับสิทธิและหน้าที่นี้ หน่วยงานของรัฐจึงมีความเป็นกลางเพราะมิได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในฐานทรัพยากรส่วนรวมนั้น ซึ่งเป็นการใช้อำนาจทางมหาชนในการดำเนินการกิจกรรมหรือบริการสาธารณะ ดังนั้น โดยหลักการทางปกครอง รัฐจึงต้องกระทำภายใต้หน้าที่และอำนาจที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ส่วนเอกชนย่อมมีเสรีภาพที่จะกระทำการใด ๆ ก็ได้ ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

ดังนั้นถ้าเปรียบว่าทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม คือ “กองทรัสต์ทางธรรมชาติของประเทศ” รัฐไม่ได้เป็นเจ้าของกองทุนนี้ เจ้าของที่แท้จริงคือมหาชน เมื่อรัฐไม่ได้เป็นเจ้าของ รัฐจะนำไปใช้ในทางส่วนตัวไม่ได้ รัฐมีหน้าที่เพียงดูแลรักษา กองทุนทางธรรมชาตินี้ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของเจ้าของกองทุนซึ่งก็คือมหาชนเท่านั้นในการพิจารณาหน้าที่ของรัฐตามหลักทรัสต์มหาชนสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งได้เป็น 3 ข้อ ดังนี้

(1) ถึงแม้จะอยู่ภายใต้ประโยชน์สาธารณะ แต่กองสินทรัพย์ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป (Non-renewal resources) จะนำมาใช้จนหมดสิ้นไปไม่ได้ การที่รัฐจะดำเนินกิจกรรมใด ๆ จะต้องคำนึงถึงประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ และการมีส่วนร่วมของมหาชนมากที่สุด (2) รัฐต้องไม่หาประโยชน์จากกองทรัสต์นั้นจนเกิดความเสี่ยงต่อความมั่นคงของสินทรัพย์ แม้ราคาจะเป็นธรรมก็ตาม (3) ต้องมีการสงวนรักษาและปกป้องคุ้มครองทรัพยากรฯ บางประเภทที่สำคัญไว้เพื่อประโยชน์ของคนรุ่นต่อไป

ผู้วิจัยวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบการกำกับดูแลทรัพยากรฯ ภายใต้กรอบแนวคิดแบบกรรมสิทธิ์กับกรอบแนวคิดทรัสต์มหาชนซึ่งพบว่า เมื่อ “รัฐ” ถือหลักกรรมสิทธิ์ในทรัพยากรฯ ใดโดยหลักถือว่ารัฐมีความเป็นเจ้าของเด็ดขาด สามารถที่จะกระทำการใด ๆ แม้แต่ทำลายทำให้เสื่อมคุณค่าต่อทรัพยากรฯ นั้นก็ได้ ถ้าไม่กระทบถึงความเสียหายแก่ผู้อื่น แต่ถ้าทรัพยากรฯ ที่ครอบครองนั้นมีขนาดใหญ่ขึ้น ไม่ว่าจะเป็นที่ดิน ป่าไม้ ทรัพยากรทางการประมง แร่ธาตุ แม่น้ำ หรือแหล่งน้ำมันดิบและก๊าซธรรมชาติ การที่รัฐจะครอบครองหวงกันภายใต้แนวคิดกรรมสิทธิ์นั้นจึงไม่สามารถกระทำได้แบบเด็ดขาด เนื่องจากทรัพยากรฯ บางประเภทเคลื่อนย้าย

ได้เอง หรือ ขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ทับซ้อนเขตแดน จึงต้องอ้าง “อำนาจอธิปไตย” (กำลังหรือหลักฐานเขตแผนที่) ในการควบคุมและครอบครองทรัพยากรฯ ในอาณาเขตพื้นที่ตน แต่กรอบแนวคิดนี้มีข้อจำกัดเรื่องความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างดูแลและใช้ประโยชน์พื้นที่ตนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศที่มีความสัมพันธ์ข้ามพรหมแดน จึงเกิดปัญหาสภาวะ “เกี่ยง” ความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งรัฐจะอ้างเพียงหน้าที่ภายในเขตแดนตนเท่านั้น ซึ่งข้อจำกัดนี้มีความสัมพันธ์กับการกำกับดูแลทรัพยากรฯ ภายในของรัฐด้วย เนื่องจาก “รัฐบาล” จัดตั้งหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ขึ้นครอบคลุมทำหน้าที่ของรัฐ โดยมีคณะกรรมการต่าง ๆ ตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งคณะกรรมการฯ เหล่านี้ต่างก็ยึดถือขอบเขตแห่งตนตามกฎหมาย โดยเชื่อมั่นว่าการใช้ดุลพินิจทางปกครองนั้นยากต่อการตรวจสอบ จึงไม่จำต้องร่วมรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจใด ๆ ดังนั้น การแก้ไขข้อผิดพลาดนี้จึงต้องเริ่มจากการยกระดับฐานคิดของสถาบันภาครัฐจากเดิมที่กล่าวมาเป็นหลักทรัสต์มหาชนสิ่งแวดล้อม การใช้สิทธิและอำนาจจะอยู่ภายใต้กรอบหน้าที่และความรับผิดชอบภายใต้กรอบกฎหมายเพื่อประโยชน์สาธารณะทางสิ่งแวดล้อม

ทั้งนี้แน่นอนว่าความไว้ใจ (Trust) ก่อให้เกิดภาระหน้าที่ (Fiduciary duty) อาจมีคำถามว่า เมื่อ “รัฐบาล” ได้รับความไว้ใจให้เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารราชการแผ่นดิน แถลงนโยบายต่อรัฐสภาแล้วได้รับมติเห็นชอบให้ดำเนินการตามนโยบายนั้นผ่านการกำกับดูแลหน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ ในรูปคณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะ จึงถือว่ายอมรับความรับผิดชอบต่อหน้าที่นั้นโดยตรงหรือไม่ หรือเมื่อความเสียหายทางสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นภายใต้การกำกับดูแล คณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะนั้นจะต้องรับผิดชอบใด ๆ ต่อหน้าที่ของตนหรือไม่? คำถามเหล่านี้หากวิเคราะห์จากหลักความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ จะพบว่า (1) ความรับผิดเมื่อมีความเสียหาย (Liability as a result of fault) และ (2) ความรับผิดโดยไม่คำนึงถึงความเสียหาย (Liability without fault) หรือที่เรียกว่า “ความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิด” ในคดีความทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั้น นักกฎหมายจะคุ้นเคยกับหลักความรับผิดโดยเด็ดขาด (Strict liability) อันเป็นฐานความรับผิดทางละเมิดในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งเมื่อปรากฏชัดเจนว่าความเสียหายเกิดขึ้นแล้วจากแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น ตามมาตรา 96 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 หรือ มาตรา 420 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือในทางกฎหมายปกครองนั้นก็เป็นไปตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 หรือเรียกว่า “ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่” ซึ่งเป็นคดีปกครองตามมาตรา 9 วรรคหนึ่ง (3) แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 อันเป็น “คดีพิพาทเกี่ยวกับการกระทำละเมิดหรือความรับผิดอย่างอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย หรือจากกฎ คำสั่งทางปกครอง หรือคำสั่งอื่น หรือจากการละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร” ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความรับผิดทางละเมิดแตกต่างกับความรับผิดอย่างอื่น แต่อย่างไรก็ตาม หลักความรับผิดอย่างอื่นนี้ มิได้มีการนิยามไว้จึงเปิดโอกาสให้ตีความใหม่ตามทฤษฎีทางมหาชนอื่น ๆ

ทฤษฎีมีความสำคัญกับกฎหมายปกครองเนื่องจากเป็นกฎหมายที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ มิได้อ้างอิงมาจากวัฒนธรรมความเชื่อทางศาสนา จึงจำต้องอาศัยนักวิชาการทางมหาชนในการสร้างทฤษฎีทางกฎหมาย (Legal theory) เช่นตัวอย่างที่กฎหมายปกครองได้ยอมรับอ้างอิงไว้แล้ว กรณีหลักความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิด “ภายใต้ทฤษฎีเสี่ยงภัยพิเศษและเพื่อสังคม” หรือ “ทฤษฎีความเสมอภาคของบุคคลต่อภาระสาธารณะ” มีรากฐานบนความเสมอภาคของบุคคลภายใต้หลักกฎหมายเดียวกัน เป็นต้น (Charoenthanawat, 2013)

ซึ่งในงานวิจัยนี้เสนอว่า “หลักทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อม” ก่อให้เกิดสิทธิฟ้องร้องภาคประชาชนในการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการต่าง ๆ ตามกฎหมายเฉพาะทางทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ต่อความรับผิดชอบในหน้าที่แห่งหลักความไว้วางใจ (Trustfulness) ในทำนองเดียวกันกับทางการเมืองในการ “อภิปรายไม่ไว้วางใจ” (No-confidence debate) จากการสำรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องพบว่า “ความรับผิดอย่างอื่น” มีกรอบภายใต้หลักความรับผิดของรัฐโดยปราศจากความผิด ซึ่งมิได้อาศัยฐานละเมิดซึ่งต้องมีผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดี แต่เป็นความรับผิดชอบอื่นต่อผู้ทรงสิทธิตามกฎหมาย อันเป็นหลักกฎหมายทั่วไปทางนิติศาสตร์นั้นคือ “สิทธิและหน้าที่เป็นสิ่งคู่กันในสายตากฎหมาย” ด้วยเหตุนี้เมื่อหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่และอำนาจตามกฎหมาย ประชาชนทั่วไปย่อมมีสิทธิในการตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจของคณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะ ต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง หรือข้อเทศบัญญัติ เหล่านั้นหรือไม่อย่างไร หากการใช้ดุลพินิจนั้นไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย ประชาชนในฐานะผู้ทรงสิทธิย่อมมีอำนาจฟ้องต่อศาลปกครองได้

สรุป

สภาพปัญหาการขาดความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการตามกฎหมายเฉพาะในการกำกับดูแลฐานทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นหรืออาจเป็นความเสียหายที่เกิดจากนโยบายหรือการใช้ดุลพินิจที่ผิดพลาดหรือละเลยข้อคัดค้านโดยสุจริตนั้น เป็นปัญหาเชิงหลักการยึดถือครอบครองทรัพยากรฯ เสมือนรัฐเป็นเจ้าของเชิงกรรมสิทธิ์ มีสิทธิเด็ดขาดตามอำเภอใจในสิ่งของของตน อันก่อให้เกิดข้อจำกัดด้านสิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีของภาคประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจดุลพินิจของหน่วยงานภาครัฐ ศาลจะพิจารณาถึงความเป็นผู้เสียหายเท่านั้น ทำให้คณะกรรมการตามกฎหมายเหล่านั้นลอยตัวไร้ความรับผิดชอบ ทั้งที่ตามข้อเท็จจริงตนเองเป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตาม ซึ่งเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นข้อจำกัดด้านอำนาจฟ้องของประชาชน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเสนอหลักการทรัสต์มหาชนทางสิ่งแวดล้อมเพื่อเพิ่มศักยภาพการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐภายใต้กลไกทางตุลาการ โดยเสนอให้ยกระดับกรอบแนวคิดใหม่ (Paradigm shift) โดยมองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นกองทรัสต์มหาชน ซึ่งกำกับดูแลโดยรัฐบาล ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนคนไทยทุกคนทั้งรุ่นปัจจุบันและอนาคต ในการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากธรรมชาติประเภทต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ ดังนั้นจึงไม่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใด ๆ ไม่ใช่คู่ขัดแย้ง จึงสามารถถูกตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ได้ โดยอาศัยองค์กรตุลาการ เมื่อรัฐบาลเป็นตัวแทนประชาชนในฐานะ“ทรัสตี” ภาคประชาชนย่อมมีสิทธิฟ้องต่อศาลในฐานะ “ผู้รับประโยชน์” มิใช่ “ผู้เสียหาย” เพื่อตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการภาครัฐ เมื่อเกิดความไม่มั่นใจในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ไม่อาจไว้วางใจได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การตรากฎหมายทั้งระดับพระราชบัญญัติหรือกฎหมายระดับรองต่าง ๆ ในการกำกับดูแลทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ที่มีรูปแบบการมอบอำนาจหน้าที่ให้คณะกรรมการคณะหนึ่งที่ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีกระทรวงต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ดำเนินกิจกรรมภายใต้ประโยชน์สาธารณะต่าง ๆ ควรยกระดับกรอบความคิดใหม่

เพื่อให้ภาคประชาชนมีสิทธิมากขึ้นในการตรวจสอบได้ในลักษณะว่า “ทุนทางธรรมชาติ” เป็น “กองทรัสต์มหาชน” ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของ “คณะกรรมการกฤษฎีกา” ในการให้ข้อเสนอแนะและปรับรูปแบบกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะของประชาชนโดยแท้จริง เพื่อให้หน่วยงานระดับกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำไปฏิบัติได้ต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กฎหมายในกลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีข้อจำกัดเชิงเทคนิค ซึ่งผู้ร่างกฎหมายมีฐานคิดเชิงอำนาจนิยมไม่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจของคณะกรรมการภาครัฐโดยภาคประชาชน อันถือเป็นการจำกัดสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม อันสะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการทุจริตคอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย เนื่องจากกลไกการใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบันอาศัยคณะกรรมการฯ เป็นกลุ่มอำนาจบริหารหลักพิจารณาเชิงแบ่งปันผลประโยชน์จากทรัพยากรฯส่วนรวมของชาติ เมื่อกฎหมายปิดกั้นการตรวจสอบภาคประชาชนเสียเอง จึงเปิดช่องทางให้เกิดการแทรงแซงทางการเมืองและใช้ฐานทรัพยากรฯ ร่วมเป็นการต่อรองทางการเมือง ดังนั้นจึงเป็นการไร้ผลโดยสิ้นเชิงที่จะอาศัยหน่วยงานภาครัฐในการตรวจสอบกันเอง ด้วยเหตุนี้ควรคืนอำนาจตรวจสอบให้ภาคประชาชนผ่านองค์กรตุลาการ อันเป็นการถ่วงดุล 3 อำนาจอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำประมวลกฎหมายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.2 ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำร่างกฎหมายวิธีพิจารณาคดีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

References

Beeson, M. (2010). The Coming of Environmental Authoritarianism. *Environmental Politics,* 19(2), 276-294.

Bosselmann, K. (2008). *The Principle of Sustainability: Transforming Law and Governance.* Burlington, VT: Ashgate Publishing.

Bosselmann, K. (2015). Earth Governance: Trusteeship of the Global Commons. In *Earth Governance.* New York: Edward Elgar Publishing.

Charoenthanawat, K. (2013). *Fundamentals of Public Law.* Bangkok: Winyuchon.

Emerich, Y. (2013). La Fiducie Civiliste: Modalité de la Propriété ou Intermède à la Propriété? *McGill Law Journal,* 58(4), 827-846.

Ganjanapan, A. (1998). The Politics of Conservation and the Complexity of Local Control of Forests in the Northern Thai Highlands. *Mountain Research and Development,* 18(1), 71-82.

George, B. C., Lacey, K. A., & Birmele, J. (1999). The 1998 OECD Convention: An Impetus for Worldwide Changes in Attitudes Toward Corruption in Business Transactions. *American Business Law Journal,* 37(3), 1-45.

Gildenhuys, A. (1998). The National Water Act. *De Rebus,* 1998(371), 58-62.

Haber, S., & Menaldo, V. (2011). Do Natural Resources Fuel Authoritarianism? A Reappraisal of the Resource Curse. *American Political Science Review,* 105(1), 1-26.

Hardin, G. (2018). The Tragedy of the Commons. In *Classic Papers in Natural Resource Economics Revisited.* Milton Park, UK: Routledge.

Jensantikul, N. (2022). Pluralistic Social Networking to Combat Fraud and Corruption in Thai Society: Roles and Policy Recommendations for Action. *King Prajadhipok's Institute Journal,* 20(1), 192-208.

Kim, R. E., & Bosselmann, K. (2013). International Environmental Law in the Anthropocene: Towards a Purposive System of Multilateral Environmental Agreements. *Transnational Environmental Law,* 2(2), 285-309.

Oppenheim, L. F. L. (1912). *International Law, A Treaties, Vol. 1, Peace.* New York: Longman, Green and Co.

Sax, J. L. (1970). The Public Trust Doctrine in Natural Resource Law: Effective Judicial Intervention. *Michigan Law Review,* 68(3), 471-566.

Simpson, A. (2023). *In Myanmar: Natural Resource Governance and the Environment: Unconstrained Exploitation Under Authoritarianism.* Milton Park, UK: Routledge.

Sribuaiam, K. (2009). *Environmental Justice.* Bangkok: P. Press Co., Ltd.

Valérian, F. (2024). Corruption Perceptions Index. Retrieved July 23, 2025, from https://www.transparency.org/en/cpi/2024/index/tha

Waikavee, T. (2019). Territorial Sovereignty Inconsistent with the Anthropocene Period. *CMU Journal of Law and Social Sciences,* 12(1), 1-21.

Weiss, E. B. (1983). The Planetary Trust: Conservation and Intergenerational Equity. *Ecology Law Quarterly, 11*, 495-582.

Weiss, E. B. (2011). International Law in a Kaleidoscopic World. *Asian Journal of International Law,* 1(1), 21-32.

Weiss, E. B. (2023). The Emerging Structure of International Environmental Law. In *The Global Environment* (pp. 98-115). Routledge.

Williams, M. et al. (2015). The Anthropocene Biosphere. *The Anthropocene Review,* 2(3), 196-219.

Winter, M. (2000). Strong Policy or Weak Policy? The Environmental Impact of the 1992 Reforms to the CAP Arable Regime in Great Britain. *Journal of Rural Studies,* 16(1), 47-59.

กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1*

Management Strategies for Collaborative Network to Improve Small Schools under Kalasin Primary Educational Service Area Office 1

เสน่ห์ คำสมหมาย

Sanae Kamsommai

วิทยาลัยบัณฑิตศึกษาการจัดการ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

Graduate College of Management, Sripatum University Khon Kaen Campus, Thailand.

Corresponding Author's Email: Sanae.kam@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน กลุ่มตัวอย่างเป็น ผู้บริหารและครู 298 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาสภาพแวดล้อม ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้าวิชาการ และประธานเครือข่าย 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง 2) สร้างและตรวจสอบยืนยันกลยุทธ์ฯ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน และผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ 1) แบบสอบถามความเหมาะสมขององค์ประกอบ 2) แบบสอบถามสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ 3) แบบสัมภาษณ์ 4) ประเด็นการสนทนากลุ่ม 5) แบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาองค์ประกอบ พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) สมาชิกเครือข่าย 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย 3) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย 4) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย และ 5) การประเมินผลการดำเนินงาน โดยรวมมีความเหมาะสมระดับมาก ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันโดยรวมระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 การประเมินผลการดำเนินงาน 2) ผลการสร้างและตรวจสอบยืนยันกลยุทธ์ พบว่า ประกอบด้วย 2.1) วิสัยทัศน์ 2.2) พันธกิจ 2.3) เป้าประสงค์ 2.4) ประเด็นกลยุทธ์ 2.5) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 2.6 การควบคุมกลยุทธ์ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุด

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การบริหาร; เครือข่ายความร่วมมือ; โรงเรียนขนาดเล็ก

*Received June 15, 2025; Revised July 14, 2025; Accepted August 19, 2025

Abstract

This research article aimed to develop management strategies for collaborative networks to improve small schools under the Kalasin Primary Educational Service Area Office 1. The study was conducted in two phases: (1) to examine the components, current conditions, desired conditions, and needs for collaboration. The key informants consisted of nine experts, while the sample group included 298 school administrators and teachers selected through stratified random sampling. In addition, nine key informants—comprising administrators, heads of academic affairs, and network chairpersons—were purposively selected to study the environmental context; and (2) to develop and validate the proposed management strategies. The key informants for this phase included nine experts, and another group of nine experts was purposively selected to assess the appropriateness and feasibility of the strategies. The research instruments consisted of (1) a questionnaire on the suitability of the components, (2) a questionnaire on current and desired conditions, (3) an interview form, (4) focus group discussion topics, and (5) a questionnaire on the propriety and feasibility of the strategies. The statistical methods employed were percentage, mean, standard deviation, and the priority needs index.

The research findings revealed that the study of the components identified five key elements: (1) network members, (2) participation in network activities, (3) network communication and interaction, (4) leadership of network coordinators, and (5) evaluation of operational performance. Overall, these components were rated at a high level of propriety. The current conditions were found to be at a moderate level, while the desired conditions were at the highest level. The most critical need was the evaluation of operational performance. The development and validation of the management strategies resulted in six key elements: (2.1) vision, (2.2) mission, (2.3) goals, (2.4) strategic issues, (2.5) strategy implementation, and (2.6) strategy control. The developed strategies were evaluated as being of high propriety and feasibility.

Keywords: Strategies; Management; Collaborative Network; Small Schools

บทนำ

การบริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการวางแผน จัดองค์การ บริหารงานบุคลากร ภาวะผู้นำ และการควบคุมการดำเนินงานในโรงเรียนหรือสถานศึกษาทุกระดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ และการดูแลนักเรียน เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมสู่โลกอนาคตโดยสถานศึกษาเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่สำคัญในการจัดการศึกษาทั้งนี้ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้น กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ หลักของการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา (Office of the Basic Education Commission, 2010)

เครือข่ายความร่วมมือ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มของบุคคล องค์กร หน่วยงาน หรือประเทศต่าง ๆ ที่มาร่วมมือกันทำงานหรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป้าหมายร่วมกัน โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ ประสบการณ์ หรือเทคโนโลยี (Smith, 2021) ซึ่งเครือข่ายโรงเรียนแต่ละเครือข่ายโรงเรียนจะประกอบด้วยสมาชิกที่อยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน มีการสนับสนุนให้เกิดพลังแห่งการช่วยเหลือกันภายใต้การบริหารเครือข่ายด้วยการใช้ความร่วมมือทั้งในการบริหารจัดการการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างทั่วถึงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียน (Rotchinda, 2018)

การบริหารเครือข่ายความร่วมมือ เป็นกระบวนการวางแผน จัดการ ประสานงาน และเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ การร่วมตัดสินใจ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นความร่วมมือคือความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันและมีการกำหนดอย่างชัดเจนระหว่างสององค์กรขึ้นไปเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (Himmelman, 2001) ซึ่งการบริหารความร่วมมือระหว่างภาคีว่าเป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ ที่ต้องอาศัยความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนข้อมูล การประสานงาน และภาวะผู้นำร่วม (Bryson, Crosby, and Stone, 2006) และเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นการรวมกลุ่มของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีบริบทหรือปัญหาร่วมกัน เช่น จำนวนนักเรียนและครูน้อย ทรัพยากรจำกัด และการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาที่ไม่เท่าเทียม เพื่อสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการ การเรียนการสอน การพัฒนาครู การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาผ่านกลไกเครือข่าย (Office of the Basic Education Commission, 2020)

โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นโรงเรียนที่มีนักเรียน ตั้งแต่ 120 คนลงมา ตามมาตรฐานโรงเรียนที่กำหนด การติดตาม ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กยังคงใช้งบประมาณและทรัพยากรที่ไม่คุ้มค่า ประกอบกับโรงเรียนขนาดเล็กมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Office of the Basic Education Commission, 2019) วัตถุประสงค์ของเครือข่ายความร่วมมือโรงเรียนขนาดเล็ก แลกเปลี่ยนทรัพยากรและบุคลากร เช่น ครูผู้สอน อุปกรณ์การเรียนสื่อการสอน ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาด้วยการเข้าถึงทรัพยากรที่เท่าเทียมกันมากขึ้น พัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากร ผ่านการอบรม แลกเปลี่ยนความรู้ จัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ปัญหาที่พบการบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก ปัญหาทรัพยากรบุคคล ครูไม่ครบชั้น/วิชาเอกไม่ตรง ทำให้ครู 1 คนต้องสอนหลายวิชา หรือหลายชั้น ภาระงานมากเกินไป ครูต้องทำหน้าที่ทั้งสอนและงานธุรการ ทำให้เวลาเตรียมสอนไม่เพียงพอ ขาดผู้บริหารหรือผู้บริหารรักษาการ ในบางโรงเรียนไม่มีผู้บริหารประจำ ปัญหางบประมาณและทรัพยากร งบประมาณจำกัด เนื่องจากใช้งบตามจำนวนนักเรียน ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับงบน้อย ขาดอุปกรณ์การเรียนที่เพียงพอ เช่น หนังสือเรียน สื่อการสอน เทคโนโลยี และปัญหานโยบายการควบรวมโรงเรียนที่ไม่ยืดหยุ่น ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของชุมชน การจัดสรรครูตามระบบไม่สอดคล้องกับความต้องการ เป็นต้น (Office of the Basic Education Commission, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับ Saranat and other (2002) ได้นำเสนอว่า การแก้ปัญหาการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยใช้วิธีบริหารจัดการ และรูปแบบการบริหารที่หน่วยงานต้นสังกัดฝ่ายคิดกำหนด ผู้บริหารทำตามนโยบายไม่มีการศึกษาสภาพการดำเนินงานที่แท้จริงในรูปแบบของการวิจัยและพัฒนา ดังนั้น จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีการดำเนินการร่วมกันในการจัดการศึกษา

จากปัญหาและความสำคัญของสภาพปัญหาการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาวิจัยการพัฒนากลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อผลการวิจัยดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารเครือข่ายของโรงเรียนขนาดเล็กให้เกิดคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันกลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed methods research) มีการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

1.1 การศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ (Starkey, 1997; Charoenwongsak, 2002; Sthapitanont, and Thiraphan, 2003; Goldsmith and Eggers, 2004; Huxham and Vangen, 2005) ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ดังนี้ 1) สมาชิกเครือข่าย 2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย 3) การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย 4) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย 5) การประเมินผลการดำเนินงาน

1.2 การตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 อาจารย์ภาควิชาบริหารการศึกษา กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารการศึกษา และกลุ่มที่ 3 ผู้อำนวยการโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามความเหมาะสมขององค์ประกอบ เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มี 5 26 ข้อ ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

1.3 การศึกษาสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

1) ประชากร ได้แก่ ประชากร ได้แก ผู้บริหาร 136 คน และครู 1,179 คน รวม 1,315 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร 31 คน และครู 267 คน รวม 298 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random sampling) 2.1) เปิดตารางตารางเครซี่ มอร์แกน 2.2) สุ่มอย่างให้ได้กลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด

1.4 การศึกษาสภาพแวดล้อมสำหรับสร้างกลยุทธ์ฯ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหาร หัวหน้าวิชาการ และประธานศูนย์เครือข่าย 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันสภาพที่พึงประสงค์ เป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มี 5 26 ข้อ ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 แล้ว

นำไปทดลองเก็บข้อมูลจากกลุ่มที่มีคุณลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน และครูในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2 จำนวน 30 คน จำแนกเป็น ผู้อำนวยการโรงเรียน 15 คน ครู 15 คน พบว่า แบบสอบถามสภาพปัจจุบันมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.90 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.59-0.88 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.92 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.59-0.89 และ 2) แบบสัมภาษณ์ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบยืนยันการพัฒนากลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

2.1 ผู้วิจัยดำเนินการร่างกลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1

2.2 ตรวจสอบยืนยันกลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กด้วยวิธีการสนทนากกลุ่ม (Focus Group Discussion)

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 อาจารย์ภาควิชาบริหารการศึกษา กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารการศึกษา และกลุ่มที่ 3 ผู้อำนวยการโรงเรียน

2.3 ประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้ของกลยุทธ์ฯ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารการศึกษา กลุ่มที่ 2 ผู้อำนวยการโรงเรียน และกลุ่มที่ 3 ครู

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) ประเด็นการสนทนากกลุ่ม มี 3 ประเด็นหลักตามโครงสร้างของประเด็นกลยุทธ์หลัก ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน (ชุดเดิม) ตรวจสอบความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และ 2) แบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นไป เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ตรวจสอบความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น ผลการวิจัย ดังตารางที่ 1-2

ตารางที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ

องค์ประกอบและตัวบ่งชี้	$\bar{X}$	S.D.	ความเหมาะสม	แปลความหมาย
1. สมาชิกเครือข่าย	4.60	0.50	มากที่สุด	เหมาะสม
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย	4.75	0.50	มากที่สุด	เหมาะสม
3. การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย	4.58	0.55	ปานกลาง	เหมาะสม
4. ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย	4.67	0.51	มากที่สุด	เหมาะสม
5. การประเมินผลการดำเนินงาน	4.78	0.50	มากที่สุด	เหมาะสม
โดยรวม	**4.68**	**0.51**	**มาก**	**เหมาะสม**

จากตาราง 1 พบว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบการบริหารเครือข่ายความร่วมมือ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.68, S.D. = 0.51) เมื่อพิจารณาเป็นรายพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุดและมีความเหมาะสมทุก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ การประเมินผลการดำเนินงาน ($\overline{X}$ = 4.78, S.D. = 0.50) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย ($\overline{X}$ = 4.75, S.D. = 0.50) ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย ($\overline{X}$ = 4.67, S.D. = 0.51) สมาชิกเครือข่าย ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.50) และการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย ($\overline{X}$ = 4.58, S.D. = 0.55) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D)/D	ลำดับ
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน	$\overline{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน		
1. สมาชิกเครือข่าย	3.48	0.50	ปานกลาง	4.53	0.55	มากที่สุด	0.30	5
2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย	3.45	0.51	ปานกลาง	4.56	0.52	มากที่สุด	0.32	4
3. การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย	3.37	0.52	ปานกลาง	4.58	0.52	มากที่สุด	0.36	3
4. ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย	3.35	0.54	ปานกลาง	4.62	0.51	มากที่สุด	0.38	2
5. การประเมินผลการดำเนินงาน	3.33	0.55	ปานกลาง	4.65	0.50	มากที่สุด	0.40	1
โดยรวม	**3.40**	**0.52**	**ปานกลาง**	**4.59**	**0.52**	**มากที่สุด**	**0.35**	

จากตาราง 2 สภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.40, S.D. = 0.52) สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.59, S.D. = 0.52) เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย Wongwanich (2007) ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 การประเมินผลการดำเนินงาน ($PNI_{modified}$ = 0.40) ลำดับที่ 2 ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย ($PNI_{modified}$ = 0.38) ลำดับที่ 3 การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย ($PNI_{modified}$ = 0.36) ลำดับที่ 4 การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย ($PNI_{modified}$ = 0.32) และลำดับที่ 5 สมาชิกเครือข่าย ($PNI_{modified}$ = 0.30) ตามลำดับ และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามพบประเด็นสำคัญ ดังนี้ จุดแข็ง คือ จัดรวมกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่เดียวกันเพื่อร่วมกันดำเนินงาน ผู้บริหารและครูมีการใช้เครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพ จุดอ่อน คือ โรงเรียนขาดเล็กมีบุคลากรน้อย โอกาส คือ ตัวแทนคณะครูร่วมดำเนินการ ตัดสินใจ ในทุกกิจกรรม ได้รับความร่วมมือจากผู้บริหารและครู ส่วนภาวะคุกคาม คือ ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อสร้างและตรวจสอบยืนยันกลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์ฯ

รายการ	ความเหมาะสม			แปลความหมาย	ความเป็นไปได้			แปลความหมาย
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	
1. วิสัยทัศน์	4.80	0.45	มากที่สุด	เหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด	เป็นไปได้
2. พันธกิจ	4.60	0.55	มากที่สุด	เหมาะสม	4.70	0.45	มากที่สุด	เป็นไปได้
3. เป้าประสงค์	4.65	0.50	มากที่สุด	เหมาะสม	4.65	0.50	มากที่สุด	เป็นไปได้
4. ประเด็นกลยุทธ์	4.75	0.45	มากที่สุด	เหมาะสม	4.75	0.55	มากที่สุด	เป็นไปได้
5. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ	4.70	0.50	มากที่สุด	เหมาะสม	4.80	0.45	มากที่สุด	เป็นไปได้
6. การควบคุมกลยุทธ์	4.55	0.55	มากที่สุด	เหมาะสม	4.60	0.55	มากที่สุด	เป็นไปได้
โดยรวม	**4.68**	**0.50**	**มากที่สุด**	**เหมาะสม**	**4.72**	**0.49**	**มากที่สุด**	**เป็นไปได้**

จากตาราง 3 พบว่า ผลการประเมินความเหมาะสมและเป็นไปได้ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.68, S.D. = 0.50) ถือว่ามีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.72, S.D. = 0.49) ถือว่ามีความเป็นไปได้

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากวิจัยเป็นโมเดลการพัฒนากลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กดังนี้

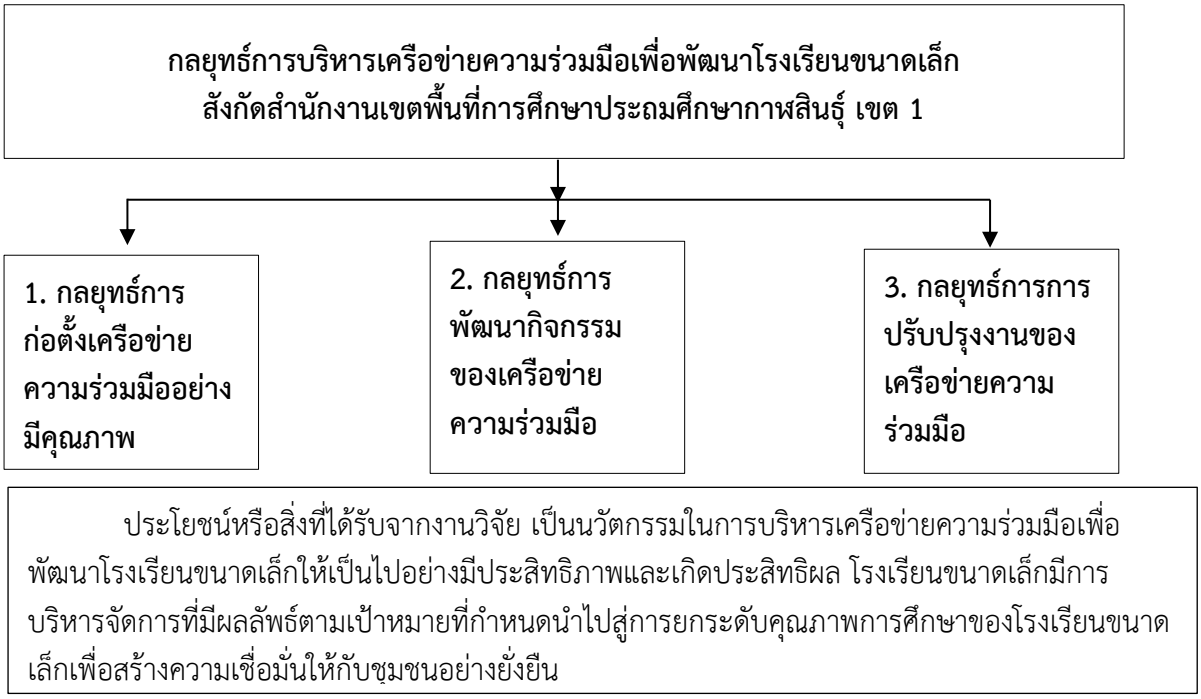

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย เรื่องกลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า มีองค์ประกอบสำคัญ 3 กลยุทธ์หลัก ดังนี้ 1) กลยุทธ์การก่อตั้งเครือข่ายความร่วมมืออย่างมีคุณภาพ 2) กลยุทธ์การพัฒนากิจกรรมของเครือข่ายความร่วมมือและ 3) กลยุทธ์การการปรับปรุงงานของเครือข่ายความร่วมมือ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 อภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาองค์ประกอบ ประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ 26 ตัวบ่งชี้ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นในลำดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย

1. การศึกษาองค์ประกอบ สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาองค์ประกอบประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 องค์ประกอบ 26 ตัวบ่งชี้ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสารจากนักวิชาการนักการศึกษา ทั้งภายในและต่างประเทศเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ

พัฒนาคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็กหาความถี่นำองค์ประกอบที่มีความถี่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ของนักวชาการนักการศึกษาที่ได้ศึกษาเอกสารมาเป็นองค์ประกอบหลักเพื่อนำไปศึกษาความหมายและตัวบ่งชี้ กำหนดเป็นนิยามศัพท์เพื่อนำไปศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ต่อไป ดังที่ Goldsmiths and Eggers (2004) ได้เสนอองค์ประกอบเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ 2) การออกแบบเครือข่ายให้สอดคล้องกับเป้าหมาย 3) การบูรณาการและเชื่อมโยงการดำเนินการและการวัดผล 4) การประยุกต์ใช้ระบบ ไอที ในการจัดการเครือข่าย และ 5) การพัฒนาทักษะและความรู้ของบุคลากรในโรงเรียน สอดคล้องกับ Chengyut (2015) กลยุทธ์การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม พบว่า 1) กรอบแนวคิดการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาในการส่งเสริมสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม ประกอบด้วย (1) องค์ประกอบการบริหารการส่งเสริมสุขภาพชุมชน ได้แก่ การจัดทำนโยบายสุขภาพ การจัดการเรียนรู้สุขภาพและพลศึกษา การจัดบริการและการให้คำปรึกษาสุขภาพ การจัดอาหารและโภชนาการ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาพและการสร้างภาคีเครือข่ายสุขภาพ (2) แนวคิดสุขภาพชุมชนแบบองค์รวม ได้แก่ แนวคิดสุขภาพชุมชนแบบองค์รวมในมิติที่เกี่ยวข้องกับบุคคล แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับโรงเรียนและระดับชุมชน แนวคิดสุขภาพชุมชนแบบองค์รวมในมิติที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย ได้แก่ สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต สุขภาพทางสังคมและสุขภาพทางจิตวิญญาณ และ

1.2 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นใน ลำดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารมากำหนดนิยามศัพท์เฉพาะสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการดำเนินการในปัจจุบันมีสภาพการดำเนินการอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารในพื้นที่ที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลมีการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนขนาดเล็กแต่ยังต้องพัฒนาในนวัตกรรมสำหรับการดำเนินการให้มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม สภาพที่คาดหวังหรือสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าในพื้นที่วิจัยต้องการพัฒนาการบริหารเครือข่ายความร่วมให้เกิดนวัตกรรมใช้ในการขับเคลื่อนเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เกิดคุณภาพตามที่คาดหวัง และเมื่อนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบความต้องการจำเป็นสำหรับการพัฒนาการบริหารจัดการพบว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเครือข่าย มีความต้องการจำเป็นสูงสุด แสดงให้เห็นว่าการดำเนินการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือการมีส่วนร่วมเป็นส่วนที่ต้องได้รับการพัฒนาอย่างจำเป็นเร่งด่วนเพราะการบริหารเครือข่ายให้ประสบผลสำเร็จได้เกิดจากการได้รับความร่วมจากทุกฝ่าย ดังที่ Rotchinda (2018) ได้นำเสนอว่า เครือข่ายโรงเรียนมีความสำคัญกับการบริหารจัดการการจัดองค์กรและเครือข่ายระหว่างโรงเรียน ซึ่งเครือข่ายโรงเรียนแต่ละเครือข่ายโรงเรียนจะประกอบด้วยสมาชิกที่อยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน มีการสนับสนุนให้เกิดพลังแห่งการช่วยเหลือกันภายใต้การบริหารเครือข่ายด้วยการใช้ความร่วมมือทั้งในการบริหารจัดการการจัดการเรียนการสอน การใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างทั่วถึงเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยกำหนดเป็นเป้าหมายและยุทธศาสตร์เครือข่ายความร่วมมือ และยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนรู้แบบบูรณา สอดคล้องกับ Poomseeda (2016) การนำเสนอกลยุทธ์การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยภาพรวม พบว่าอยู่ในระดับมาก ในขณะที่สภาพที่พึงประสงค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนค่าความต้องการจำเป็นเมื่อพิจารณาตามขอบข่ายการบริหารงาน พบว่า การบริหารวิชาการมีค่าความต้องการจำเป็นสูงสุด

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) เป้าประสงค์ 4) ประเด็นกลยุทธ์ 5) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 6) การควบคุมกลยุทธ์ มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

2. ผลการสร้างและตรวจสอบยืนยันกลยุทธ์พบว่า ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) เป้าประสงค์ 4) ประเด็นกลยุทธ์ 5) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 6) การควบคุมกลยุทธ์ มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำมายกร่างกลยุท ผ่านการตรวจสอบยืนยันด้วยการสนทนากลุ่มเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคสามรู้ความสามารถเฉพาะการบริหารเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นนักวิชาการ ผู้บริหาร ตัวแทนเครือข่ายมาร่วมกันวิพากษ์เพื่อหาฉันทามติ จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะนำไปประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้เพื่อให้ได้นวัตกรรมที่มีคุณภาพสามารถนำสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ได้จริง ดังที่ Office of the Basic Education Commission (2015) ได้นำเสนอว่า การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องบริหารจัดการอย่างเหมาะสมสอดคล้องตามความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีความผูกพันกับโรงเรียนอย่างแนบแน่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการยุบ หรือเลิกล้มโรงเรียนขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องเป็นวิธีสุดท้ายและชุมชนท้องถิ่นต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดังกล่าวด้วย และ Nawikarn (2002) ได้นำเสนอว่า การจัดการเชิงกลยุทธ์เป็นแนวทางการดำเนินการเพื่อให้องค์กรสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในระยะยาว การทำให้กลยุทธ์เป็นความจริงต้องมีทั้งการวางแผน และการจัดการถ้าปราศจากการจัดการเชิงกลยุทธ์แล้ว องค์กรจะขาดความมุ่งหมายและทิศทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพแวดล้อมของการแข่งขัน เช่นในปัจจุบัน การพัฒนากลยุทธ์ที่บรรลุความสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องเข้าใจกลยุทธ์ กระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์และทุกระดับภายในองค์กรต้องมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาและการดำเนินกลยุทธ์ สอดคล้องกับ Haseesuk and Preecha (2022) กลยุทธ์การบริหารกิจกรรมลูกเสือในโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 4 พบว่า ผลการกำหนดกลยุทธ์ ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ 1) กลยุทธ์การพัฒนาวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร 2)กลยุทธ์เสริมสร้างความรู้ของผู้กำกับลูกเสือ 3) กลยุทธ์สร้างความตระหนักรู้ของลูกเสือและ 4) กลยุทธ์การจัดกิจกรรมลูกเสือที่มีประสิทธิภาพ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

สรุป

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 พบว่า องค์ประกอบของการบริหารเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 26 ตัวบ่งชี้ โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 การประเมินผลการดำเนินงาน ลำดับที่ 2 ภาวะผู้นำของผู้ประสานงานเครือข่าย ลำดับที่ 3 การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย ลำดับที่ 4 การสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ของเครือข่าย และลำดับที่ 5 สมาชิกเครือข่าย ตามลำดับ และผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภาวะคุกคามพบประเด็นสำคัญ ดังนี้ จุดแข็ง คือ จัดรวมกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่เดียวกันเพื่อร่วมกันดำเนินงาน ผู้บริหารและครูมีการใช้เครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพ จุดอ่อน คือ โรงเรียนขาดเล็กมีบุคลากรน้อย โอกาส คือ ตัวแทนคณะครูร่วมดำเนินการ ตัดสินใจ ในทุกกิจกรรม ได้รับความร่วมมือ

จากผู้บริหารและครู ส่วนภาวะคุกคาม คือ ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กขาดประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ผลการพัฒนาการพัฒนากลยุทธ์การบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กพบว่า กลกยุทธ์ ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) พันธกิจ 3) เป้าประสงค์ 4) ประเด็นกลยุทธ์ 5) การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ และ 6) การควบคุมกลยุทธ์ ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น พบว่า การประเมินผลการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 แสดงให้เห็นว่า การประเมินผลการดำเนินงาน ในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นกระบวนการสำคัญที่จะตรวจสอบความก้าวหน้าหรือผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ดังนั้น ผู้บริหารการศึกษาในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายและขับเคลื่อนการประเมินผลการดำเนินงาน ในการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กโดยการปฏิบัติอย่างชัดเจนรวมทั้งมีการนิเทศกำกับติดตามแบบมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็น พบว่า การประเมินผลการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด และเมื่อนำมาจัดลำดับความต้องการจำเป็นปรากฏว่ามีความต้องการจำเป็นอยู่อันดับ 1 ควรมีการวิจัยในครั้งต่อไปในเชิงลึกเพื่อการบริหารเครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กดังกล่าวให้มีการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ในลักษณะการวิจัยและพัฒนา เช่น

2.1 ควรมีการวิจัยการพัฒนากลยุทธ์การประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายความมือมือเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ควรมีการวิจัยการพัฒนากลยุทธ์การประเมินผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือสำหรับยกระดับการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

References

Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Stone, M. M. (2006). The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. *Public Administration Review,* 66(s1), 44-55.

Charoenwongsak, K. (2002). *Strategic Thinking.* Bangkok, Thailand: Success Media.

Chengyut, K. (2015). *A Strategies Elementary School Management for Promoting Holistic Community Health.* (Doctoral Dissertation). Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]

Goldsmith, S., & Eggers, W. D. (2004). *Governing by Network.* Washington, DC: Brookings.

Haseesuk, S., & Preecha, R. (2022). Strategies for the Management of Boy Scout Activities in Educational Institutions Under the Buriram Primary Educational Service Area Office 4. *MBU Roi Et Journal of Global Education Review,* 2(3), 59-71.

Himmelman, A. T. (2001). *Collaboration for a Change: Definitions, Decision-Making Models, Roles, and Collaboration Process Guide.* Minneapolis, MN: Himmelman Consulting.

Huxham, C., & Vangen, S. (2005). *Managing to Collaborate: The Theory and Practice of Collaborative Advantage.* London, UK: Routledge.

Metkarunjit, M. (2004). *Participatory Educational Management: People, Local Administrative Organizations and Government Agencies.* Bangkok, Thailand: Book Point.

Ministry of Education. (2010). *National Education Act B.E. 2542 and Amendments (No. 3) B.E. 2553.* Bangkok, Thailand: Ministry of Education, Office of the Basic Education Commission.

Nawikarn, S. (2002). *Participatory Management.* Bangkok, Thailand: Bannakit.

Office of the Basic Education Commission. (2010). *Guide to Driving the Strategy for International Standard Schools.* Bangkok, Thailand: Agricultural Cooperative Printing House of Thailand.

Office of the Basic Education Commission. (2015). *Strategic Plan for Small School Development 2015-2018.* Bangkok, Thailand: Agricultural Cooperative Printing House of Thailand.

Office of the Basic Education Commission. (2019). *Strategic Plan for Small School Development 2019-2022.* Bangkok, Thailand: Agricultural Cooperative Printing House of Thailand.

Office of the Basic Education Commission. (2020). *Guidelines for the Management of Small School Networks.* Bangkok, Thailand: Office of Basic Education Policy and Planning.

Poomseeda, T. (2016). *Presentation of Strategies Management for Small Schools to Improve the Quality of Education.* (Doctoral Dissertation). Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University

Rotchinda, S. (2018). *Development of an Academic Collaborative Networks Administration Model Between Schools Under Primary Education Service Area Offices in the Upper Northern Region.* (Doctoral Dissertation). Bangkok, Thailand: Sukhothai Thammathirat Open University.

Royal Gazette. (2017). *Volume 134, Section 40, Dated 6 April 2017.* Bangkok, Thailand: The Secretariat of The Cabinet.

Saranat, W., et al. (2002). *New Administrators in Primary and Secondary Schools: Research Results for Criticism.* Bangkok, Thailand: Thipwisut.

Serirat, S. (1999). *Organization and Management, Complete Edition (Revised).* Bangkok, Thailand: Thammasat University Book Center.

Smith, J. A. (2021). *Educational Collaboration Networks.* New York, NY: Academic Press.

Starkey, P. (1997). *Networking for Development, International Forum for Rural Transport and Development.* London, UK: International Forum for Rural Transport and Development.

Sthapitanont, P., & Thiraphan, C. (2003). *Communicating with the Network Society: Training Documents for Course 3 "Building a Powerful Network.* Bangkok, Thailand: Community Learning and Development Institute.

Wongwanich, S. (2007). *Research on Assessment of Needs.* Bangkok, Thailand: Chulalongkorn University Press.

รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

A Change-Driven Model for Developing Teachers toward Learning Management of Essential Life Skills for Students in the Modern World: A Case Study of Primary Schools in Pathum Thani Province under the Office of the Basic Education Commission

[1]สิทธิชัย ภคภัทร, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, วรรณวิศา สืบนุสรณ์ คล้ายจำแลง และ ธนนันท์ ธนารัชตะภูมิ

[1]Sitthichai Pakapath, Prompilai Buasuwan, Wanwisa Suebnusorn Klaijumlang and Thananun Thanarachataphoom

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kasetsart University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: sitthichai.pak@ku.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา 2) สร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา 3) ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา เป็นการวิจัยแบบวิจัยและพัฒนา Research and Devolvement (R&D) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ 1,690 คน กลุ่มตัวอย่าง 310 คน โดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 13 คน เลือกแบบเจาะจง กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนชุมชนวัดไก่เตี้ย 10 คน เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 สภาพที่พึงประสงค์ มีค่าความเชื่อมั่น 0.97 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบประเมินความสามารถครูในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ แบบสอบถามความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความต้องการจำเป็น ($PNI_{modified}$) การวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลเชิงคุณภาพ (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความต้องการจำเป็นสำหรับสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ โรงเรียนประถมศึกษา พบว่า สภาพปัจจุบัน อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ อยู่ในระดับ มากที่สุด และความต้องการจำเป็นลำดับที่ 1 ทักษะการจัดการตนเอง 2. ผลการสร้างรูปแบบ พบว่า ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการพัฒนา 4) ปัจจัยสนับสนุน 5) เงื่อนไขความสำเร็จ และ 6) การวัดและ

*Received June 16, 2025; Revised July 17, 2025; Accepted July 22, 2025

ประเมินผล โดยมีผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับ มากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด 3. ผลการทดลองใช้รูปแบบ พบว่า โดยรวมครูมีความรู้ความสามารถในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ระดับคุณภาพมากที่สุด ความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง; การพัฒนาครู; การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่

Abstract

This research article aimed to (1) investigate the needs for developing teachers toward learning management of essential life skills for students in the modern world in primary schools, (2) develop a change-driven model for teacher development toward learning management of essential life skills for students in the modern world in primary schools, and (3) examine the results of implementing the change-driven model for developing teachers toward learning management of essential life skills for students in the modern world in primary schools. The study employed a Research and Development (R&D) design. The population consisted of 1,690 participants, including school administrators, heads of academic affairs, and heads of learning areas, with a stratified random sample of 310 participants. Thirteen key informants were purposively selected for the focus group discussion, and the target group included ten teachers from Wat Kaitee Community School, also selected purposively. The research instruments comprised a questionnaire on the current situation (reliability = 0.99), a questionnaire on the desired situation (reliability = 0.97), a focus group discussion record, a teacher competency assessment form for lesson plan design, a questionnaire on propriety and utility, and a satisfaction questionnaire. The data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, modified priority needs index ($PNI_{modified}$), and qualitative content analysis.

The research findings revealed that the needs assessment for developing a change-driven model to enhance teachers' learning management of essential life skills for students in the modern world in primary schools indicated that the current condition was at a moderate level, while the desired condition was at the highest level. The most critical need identified was self-management skills. The developed model consisted of six components: (1) principles, (2) objectives, (3) development processes, (4) supporting factors, (5) success conditions, and (6) measurement and evaluation. The model was evaluated as being of high propriety and feasibility. The results of the model implementation showed that, overall, teachers demonstrated the highest level of knowledge and ability in designing learning management plans. The model was rated of high propriety and utility, achieved the highest level of satisfaction among participants.

Keywords: Change-Driven Model; Teacher Development; Teaching and Learning of Essential Life Skills for Students in the Modern World

บทนำ

ในโลกยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล เศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ และปรากฏการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น โรคระบาด หรืออุบัติภัยต่าง ๆ การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมของทรัพยากรมนุษย์จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในบริบทของการศึกษา ข้อมูลจาก World Economic Forum (2020) ระบุว่า หนึ่งในความท้าทายใหญ่ของระบบการศึกษาคือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะใหม่ ๆ ที่สามารถรับมือกับคลื่นเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทักษะเหล่านี้มักถูกเรียกว่า “ทักษะในศตวรรษที่ 21” ซึ่งประกอบด้วยความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การร่วมมือ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของทักษะดังกล่าว จึงกำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นยุทธศาสตร์สำคัญ และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ก็ได้วางเป้าหมายให้ผู้เรียนทุกคนมีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 หรือที่เรียกว่า 3Rs8Cs (Office of the Education Council, 2021) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ร่วมกับองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จึงได้ดำเนินโครงการ Roadmap for Strengthening Life Skills Education in Thailand (2562-2565) เพื่อพัฒนากรอบแนวคิดการเรียนรู้ทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งประกอบไปด้วย ทักษะการเรียนรู้เพื่ออนาคต ทักษะการจัดการตนเอง ทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ทักษะการสร้างสุขแห่งชีวิต และทักษะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากรายงานของ World Bank & Equitable Education Fund (2024) พบว่าประเทศไทยประสบปัญหาการขาดแคลนทักษะทุนชีวิต (Life Capital Skills) และระบบการศึกษายังไม่สามารถตอบสนองความต้องการดังกล่าวได้อย่างเพียงพอ ข้อมูลระบุว่า ประชากรไทยวัยแรงงานจำนวนมากขาดทักษะการอ่านขั้นพื้นฐาน (ร้อยละ 67) ขาดทักษะด้านดิจิทัล (ร้อยละ 74.1) ขาดทักษะทางสังคมและอารมณ์ (ร้อยละ 30.3) ยิ่งไปกว่านั้น ประมาณร้อยละ 18.7 ของประชากรขาดทักษะพื้นฐานทั้ง 3 ด้านพร้อมกัน โดยที่กรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีผลลัพธ์ด้านทักษะพื้นฐานที่ดีกว่าภูมิภาคอื่น ๆ และอีกสาเหตุสำคัญคือ ครูยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และการจัดการเรียนรู้ทักษะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคใหม่

จากการศึกษาแนวโน้มการพัฒนาครูในศตวรรษที่ 21 มีงานวิจัยหลายเรื่องยืนยันอย่างชัดเจนว่าการจัดการเรียนการสอนของครูคือหัวใจสำคัญที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียน (Panich, 2012; Alp Christ et al., 2022) ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบว่า มีงานวิจัยที่ได้ดำเนินการและประสบความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ในการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (Kaewprom, 2023; Worasan, 2025) ดังนั้น การพัฒนาครูอย่างเป็นระบบให้มีความรู้ ทักษะความสามารถและมีกรอบความคิดที่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครูจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะ (Reskills) และเรียนรู้ทักษะใหม่ (Upskills) โดยต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา (Learn) และล้มล้างสิ่งที่เคยรู้หรือเรียนรู้มา (Unlearn) และเรียนรู้ใหม่ (Relearn) เช่นเดียวกับ (Erawan, 2021) ที่กล่าวว่า ครูต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีคุณลักษณะของครูแห่งศตวรรษที่ 21 และมีสมรรถนะในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีด้านคุณธรรม จริยธรรม มีความประพฤติดี รักษาจรรยาบรรณ เกียรติแห่งวิชาชีพ

จังหวัดปทุมธานีตั้งอยู่ในพื้นที่ปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร เป็นจังหวัดที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว จากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง มีสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในความรับผิดชอบของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 และ 2 รวม 169 โรงเรียน มีครูจำนวน 3,580 คน และนักเรียนกว่า 64,000 คน (Pathum Thani Provincial Education Office, 2023) แม้ว่าพื้นที่นี้จะมีศักยภาพในการจัดการศึกษาและได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 ตามแผนพัฒนาการศึกษากลุ่มจังหวัดภาคกลางปริมณฑลและกรุงเทพมหานคร (2566-2570) แต่รายงานผลการดำเนินงานในปีงบประมาณ 2566 พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังต่ำกว่าระดับประเทศในบางรายวิชา ผู้เรียนบางส่วนยังขาดทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต และครูบางส่วนยังขาดทักษะความเป็นมืออาชีพในการจัดการเรียนรู้ (Office of Pathum Thani Provincial Education, 2023) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูในจังหวัดปทุมธานี เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนให้เหมาะสมกับบริบทของโลกยุคใหม่ และสามารถใช้เป็นแนวทางพัฒนาในพื้นที่อื่นต่อไปได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา Research and Devolvement (R&D) โดยมีการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นสำหรับสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.1 การศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ (Kotter, 2008; Senge, 1994; Buasuwan, 2024)

1.2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียน

1) ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 1,690 คน

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าวิชาการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 310 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร (Yamane, 1967) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และ

ความคลาดเคลื่อน 5 % ผู้วิจัยกำหนดโรงเรียนเป็นหน่วยในการสุ่ม ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยแบ่งสัดส่วนตามจำนวนที่คำนวณได้ จำนวน 310 คน โดยใช้อำเภอเป็นเกณฑ์ แล้วใช้การสุ่มแบบง่ายด้วยวิธีการจับสลาก โดยผู้วิจัยเขียนชื่อโรงเรียนประถมศึกษาลงในสลาก แยกเป็นอำเภอ แล้วทำการจับสลากโรงเรียนในแต่ละอำเภอตามที่แบ่งสัดส่วนไว้ แล้วเก็บข้อมูลจากผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้างานวิชาการ และหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละโรงเรียน จำนวน 310 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ มี 5 ด้าน จำนวน 64 ข้อ แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ ในการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ ตามวิธีของลิเคิร์ท (Five Point Likert Rating Scale) มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันมีความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.99 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์มีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.97 โดยให้ระบุข้อมูลทั้ง 2 ระดับ คือ สภาพปัจจุบันที่ดำเนินการจริง และสภาพที่พึงประสงค์ มาวิเคราะห์หาความต้องการจำเป็น โดยใช้เทคนิค Modified Priority Needs Index ($PNI_{modified}$) จากนั้นนำผลการวิเคราะห์มาจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 ยกร่างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนโรงเรียนประถมศึกษา ผู้วิจัยเป็นผู้ยกร่างเองโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 จากนั้นนำรูปแบบที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ภาษา แล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไข

2.2 การตรวจสอบยืนยัน และประเมินร่างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครู โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 13 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีคุณสมบัติ คือ 1) ผู้บริหารการศึกษาที่มีประสบการณ์การบริหารไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ด้านการบริหารการศึกษา ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 3 คน 3) ศึกษานิเทศก์ที่มีประสบการณ์ไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน 4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาที่มีประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ทักษะในศตวรรษที่ 21 จำนวน 2 คน 5) ครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะของผู้เรียน มีผลงานเป็นที่ประจักษ์ จำนวน 2 คน 6) ครูหัวหน้าวิชาการที่มีประสบการณ์ทำงานไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) ร่างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง 2) แบบบันทึกการจัดสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในประเด็นความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และวิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน ถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเข้าร่วมพัฒนาตามรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยดำเนินการดำเนินการตามขั้นตอนรูปแบบและนิเทศติดตามประเมินผล ระยะเวลา 4 สัปดาห์ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูโรงเรียนชุมชนวัดไก่เตี้ย จำนวน 10 คน โดยสมัครใจ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบประเมินความสามารถของครูในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ตามคู่มือการใช้รูปแบบ จำนวน 10 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ จำแนกตามระดับคุณภาพของแต่ละข้อ 2) แบบสอบถามความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ 19 ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจ 19 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นสำหรับการสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็นโดยรวมรายด้าน

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D)/D	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับการดำเนินงาน		
1. ด้านทักษะการเรียนรู้เพื่ออนาคต	3.39	0.39	ปานกลาง	4.70	0.40	มากที่สุด	0.38	4
2. ด้านทักษะการจัดการตนเอง	3.22	0.81	ปานกลาง	4.72	0.39	มากที่สุด	0.46	1
3. ด้านทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น	3.34	0.46	ปานกลาง	4.65	0.34	มากที่สุด	0.39	3
4. ด้านทักษะการสร้างสุขแห่งชีวิต	3.37	0.61	ปานกลาง	4.73	0.43	มากที่สุด	0.40	2
5. ด้านทักษะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน	3.46	0.52	ปานกลาง	4.76	0.39	มากที่สุด	0.37	5
โดยรวม	**3.36**	**0.44**	**ปานกลาง**	**4.71**	**0.35**	**มากที่สุด**	**0.40**	

จากตาราง 1 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.36, S.D. = 0.44) สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.71, S.D. = 0.44) ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ด้านทักษะการจัดการตนเอง ($PNI_{modified}$ = 0.46) ลำดับที่ 2 ด้านทักษะการสร้างสุขแห่งชีวิต ($PNI_{modified}$ = 0.40) ลำดับที่ 3 ด้านทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ($PNI_{modified}$ = 0.39) ลำดับที่ 4 ด้านทักษะการเรียนรู้เพื่ออนาคต ($PNI_{modified}$ = 0.38) และลำดับที่ 5 ด้านทักษะการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน ($PNI_{modified}$ = 0.37) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบรูปแบบ

รายการ	เหมาะสม			เป็นไปได้		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. หลักการของรูปแบบ	4.85	0.37	มากที่สุด	4.85	0.37	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.85	0.37	มากที่สุด	4.85	0.37	มากที่สุด
3. กระบวนการของรูปแบบ	4.87	0.27	มากที่สุด	4.87	0.27	มากที่สุด
4. ปัจจัยสนับสนุน	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
5. เงื่อนไขความสำเร็จ	5.00	0.00	มากที่สุด	5.00	0.00	มากที่สุด
6. การวัดและประเมินผล	4.69	0.75	มากที่สุด	4.69	0.75	มากที่สุด
เฉลี่ย	**4.87**	**0.29**	**มากที่สุด**	**4.87**	**0.29**	**มากที่สุด**

จากตาราง 2 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ขององค์ประกอบรูปแบบ ด้านความเหมาะสม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.29) ด้านความเป็นไปได้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.87, S.D. = 0.29) พิจารณารายด้านพบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมครูมีความรู้ความสามารถในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ระดับคุณภาพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.21 ระดับคุณภาพมาก เป็นร้อยละ 20 ระดับคุณภาพปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 28.42 ระดับคุณภาพน้อย คิดเป็นร้อยละ 6.32 และระดับคุณภาพน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 1.05 ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ของกระบวนการพัฒนาของรูปแบบ พบว่า ความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.64, S.D. = 0.48) ส่วนความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.78, S.D. = 0.30) และผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อกระบวนการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ โดยรวมครูผู้เข้าร่วมพัฒนามีความพึงพอใจในการใช้รูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.66, S.D. = 0.37)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ ซึ่งผลจากการสังเคราะห์องค์ประกอบการพัฒนาครู ประกอบด้วย 1) การขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง (change management) 2) การพัฒนาครูเชิง

วิชาการ (teacher professional development) 3) โรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (learning school) ส่วนการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการ 4) ระบบสนับสนุน 5) เงื่อนไขความสำเร็จ และ 6) การวัดและประเมินผล ดังรูปภาพที่ 1

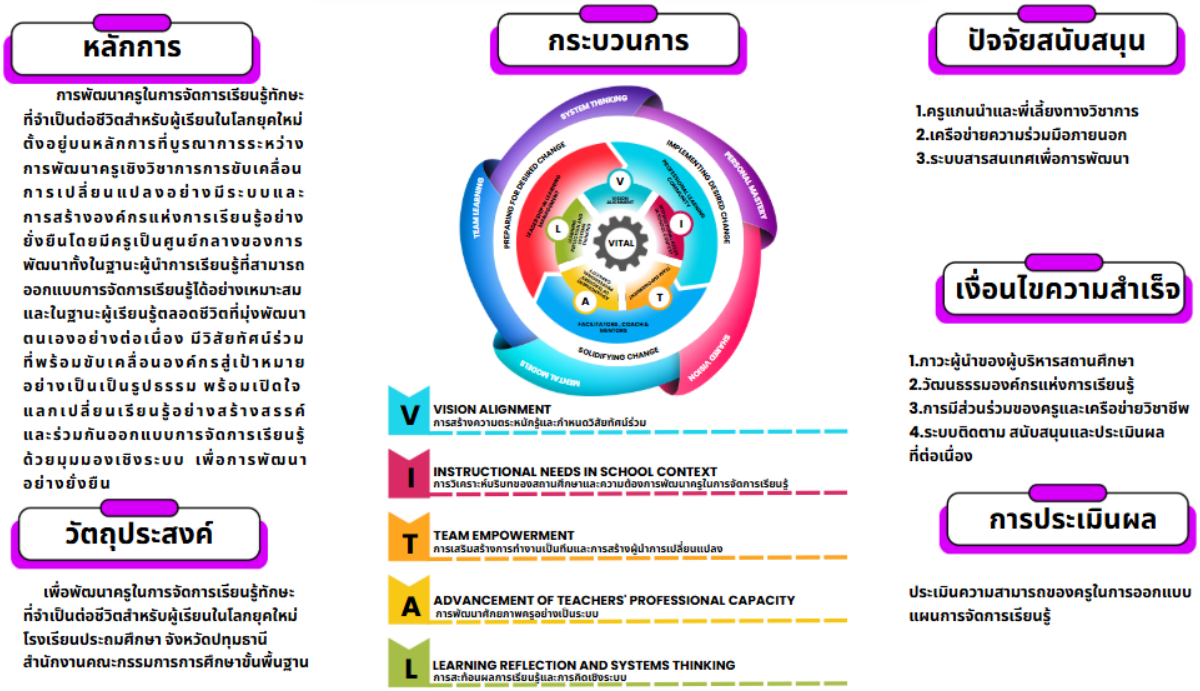

Figure 1: Driving Change Models for Developing Teachers towards Teaching and Learning of Essential Skills for Students in the New Era of Pathum Thani Province Primary Schools, Office of the Basic Education Commission

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยตามกรอบวัตุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์สูงสุด ความต้องการจำเป็นอันดับ 1 ได้แก่ ด้านทักษะการจัดการตนเอง ทั้งนี้เพราะบริบทพื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีมีโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่อุตสาหกรรม ปริมณฑล และเขตชุมชนเมือง ซึ่งมีแนวโน้มที่ผู้เรียนจะเผชิญกับความท้าทายรอบด้าน เช่น เทคโนโลยี สื่อสังคมออนไลน์ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะการจัดการตนเอง จึงถือเป็นด้านที่มีความสำคัญที่สุด ทั้งนี้แนวคิดของ Lorig and Holman (1993) ได้กล่าวว่า การจัดการตนเอง เป็นการที่บุคคลเลือกในการปรับมุมมองและทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาและปฏิบัติพฤติกรรมใหม่รวมถึงรักษาความมั่นคงทางอารมณ์ของตนเองให้อยู่ในสภาวะที่เหมาะสม บุคคลที่มีทักษะการจัดการตนเองที่ดีและมีประสิทธิภาพจะมีลักษณะ 1) พัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง 2) สามารถบริหารจัดการเวลาของตนเองอย่าง มีประสิทธิภาพ 3) มีความมั่นคงทางอารมณ์ 4) สามารถปรับปรุงแรงจูงใจและลักษณะนิสัยของตนเอง 5) มีความสามารถในการสื่อสารและมีสัมพันธภาพที่ดีกับ บุคคลอื่น และ 6) มีความรู้สึกหรือเจตคติเชิงบวก มีความเป็นอิสระ และมีความสุขมากขึ้น (Berger, 2000) สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Mendo-Lazaro et al., 2022) พบว่า การเรียนรู้

แบบร่วมมือเป็นการส่งเสริมการพัฒนาทักษะระหว่างบุคคลและกระตุ้นผู้เรียนให้ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนมากขึ้น การเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้มีผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา การเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการออกแบบการเรียนรู้ เป็นการพัฒนาความรู้และทักษะหรือเป้าหมายทางการเรียนรู้ของตนเอง สอดคล้องกับ (Phulsuk, 2023) พบว่าความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 อย่างไรก็ตาม แม้ผลการวิจัยจะชี้ว่าทักษะการจัดการตนเองเป็นด้านที่มีความจำเป็นมากที่สุด แต่เป็นการศึกษาเฉพาะในบริบทโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงมีโอกาสที่ข้อมูลอาจยังไม่ครอบคลุมในระดับการศึกษาอื่น หรือสังกัดอื่น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการ 4) ระบบสนับสนุน 5) เงื่อนไขความสำเร็จ และ 6) การวัดและประเมินผล โดยกระบวนการแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การสร้างความตระหนักรู้และกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์บริบทของสถานศึกษาและความต้องการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้ ขั้นที่ 3 การเสริมสร้างการทำงานเป็นทีมและการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง ขั้นที่ 4 การพัฒนาศักยภาพครูอย่างเป็นระบบ และขั้นที่ 5 การสะท้อนผลการเรียนรู้และการคิดเชิงระบบ ซึ่งรูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เพราะ รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์เพื่อระบุความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูในการจัดการเรียนรู้โดยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี ทั้งจากนักการศึกษาต่างประเทศและนักการศึกษาในประเทศ โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง (change management) แนวคิดการพัฒนาครูเชิงวิชาการ (teacher professional development) และแนวคิดโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (learning school) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบแล้วจึงเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 13 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษานิเทศก์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ครูที่มีความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะของผู้เรียนที่เคยได้รับรางวัลด้านการสอนได้แก่ รางวัล OBEC AWARDS รางวัลครูดีในดวงใจ และครูหัวหน้าวิชาการ เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของรูปแบบและปรับแก้ไขตามข้อเสนอแนะแล้วนำรูปแบบไปทดลองใช้ โดยกระบวนการพัฒนารูปแบบดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด ของ (Dick and Carey, 1996; Kibler, 1970; Joyce and Weil, 2000; Khammani, 2011) ที่ได้สรุปแนวคิดสำคัญของการพัฒนารูปแบบไว้ว่า ต้องมีการวิเคราะห์และระบุปัญหาแล้วความต้องการจำเป็นในการเรียนการสอน จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน หลักการ/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง แล้วนำไปออกแบบและพัฒนารูปแบบโดยเริ่มจากการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนและสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบระเบียบ การกำหนดแนวทางในการนำรูปแบบไปใช้ การนำรูปแบบไปทดลองใช้ จากนั้นการประเมินและปรับปรุงรูปแบบให้ดียิ่งขึ้นให้สะดวกต่อการที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับ (Wiwanmongkhon, 2018) ที่ได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาครูโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการจัดการเรียนรู้ตามแนวสะเต็มศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยพัฒนารูปแบบ 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และศึกษาแนวคิดทฤษฎีการพัฒนาครูเพื่อให้เกิดความคลอบคลุมการนำไปใช้และชัดเจนต่อการนำไปใช้ ขั้นที่ 2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพรูปแบบ ขั้นที่ 3 การนำรูปแบบไปใช้ และขั้นที่ 4 การปรับปรุง โดยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่ครูมีการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ระดับคุณภาพมากที่สุด ทั้งนี้เพราะการพัฒนาศักยภาพครูอย่างเป็นระบบ เน้นการจัดกิจกรรมพัฒนาครูที่หลากหลาย สอดคล้องกับสมรรถนะที่ต้องการ โดยใช้ทั้งการอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้แบบผสมผสาน รวมถึงการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทจริงของการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Joyce and Showers (2002) ที่เสนอว่ารูปแบบการพัฒนาวิชาชีพที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานได้จริง อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Wannaphat, 2018) ที่ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด พบว่า วิธีการพัฒนา ประกอบด้วย การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การประชุมสัมมนา การประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาต่อ การหมุนเวียนสับเปลี่ยน และการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ส่วนการประเมินกระบวนของรูปแบบ พบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบที่สร้างขึ้นมานั้นผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 13 คนในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ และผู้วิจัยได้มีการสร้างคู่มือการใช้รูปแบบเพื่อใช้ในการพัฒนาครูตามรูปแบบ มีการประชุม สร้างความเข้าใจในการนำรูปแบบไปใช้ โดยมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันที่ชัดเจนและมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ (Tuntagul, 2020) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาครูด้านการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนประชารัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง พบว่าโดยภาพรวมรูปแบบมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และผลการประเมินความพึงพอใจต่อกระบวนการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ ครูผู้เข้าร่วมพัฒนามีความพึงพอใจในการใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด อาจเนื่องมาจากกลุ่มผู้วิจัยได้มีการประชุมสร้างความเข้าใจและชี้แจงหลักการ วัตถุประสงค์ในการใช้รูปแบบ มีแนวทางให้ครูพัฒนาตนเองโดยการอบรม E-Training Platform เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งอาจส่งผลให้ครูที่เข้าร่วมการพัฒนามีความพึงพอใจและมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับผลการวิจัยของ (Maiwai, 2017) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาหลักสูตรอบรมครูเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ครูผู้สอนที่เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรม มีความพึงพอใจระดับมากที่สุดต่อหลักสูตรการฝึกอบรม

สรุป

การพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ โรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดปทุมธานี เป็นแนวทางที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นของครูได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในด้านทักษะการจัดการตนเองและทักษะการสร้างสุขแห่งชีวิต ซึ่งมีความต้องการสูงที่สุด ผลจากการพัฒนาและทดลองใช้รูปแบบ พบว่าครูมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ในระดับคุณภาพสูง อีกทั้งรูปแบบที่พัฒนาขึ้นยังได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด และได้รับความพึงพอใจจากครูผู้เข้าร่วมในระดับมากที่สุดเช่นกัน แสดงให้เห็นว่า รูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิผลในการยกระดับสมรรถนะของครู และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนในโลกยุคใหม่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สถานศึกษาควรนำข้อมูลไปพิจารณาว่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูสู่การจัดการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตสำหรับผู้เรียนในโลกยุคใหม่ ทักษะใดที่มีความต้องการจำเป็นสูงสุด ก็ควรจะดำเนินการพัฒนาอย่างเร่งด่วน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลไปพิจารณากำหนดนโยบาย และกลยุทธ์ในการพัฒนาศักยภาพของครูต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า สถานศึกษาควรนำรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่พัฒนาขึ้นไปปรับใช้ในการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้ครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อชีวิตของผู้เรียนได้จริงในบริบทของโรงเรียนตนเอง และควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและพัฒนาต่อเนื่อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า สถานศึกษาควรนำผลการประเมินความรู้ ความสามารถของครูที่เกิดจากการใช้รูปแบบไปใช้ประกอบการตัดสินใจในเชิงนโยบาย เช่น การออกแบบหลักสูตรอบรม หรือการพัฒนาระบบประเมินครูรายปี ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการติดตามและประเมินผลการขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียนในระยะยาว

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการศึกษาต่อยอดรูปแบบการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนี้ในระดับอื่น เช่น ระดับมัธยมศึกษา หรือโรงเรียนในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบในบริบทที่หลากหลาย และเพิ่มความครอบคลุมขององค์ความรู้

2.2 ในการวิจัยครั้งต่อไปควรเพิ่มเติมการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หรือพฤติกรรมด้านทักษะชีวิตของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบก่อนและหลังที่ครูนำรูปแบบไปใช้ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาครูกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน

2.3 ควรศึกษาปัจจัยตัวแปรที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการใช้รูปแบบ เช่น วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หรือความพร้อมของระบบสนับสนุนทางเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาแนวทางการปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละบริบท

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สามารถส่งเสริมทักษะการจัดการตนเองในระดับพฤติกรรมของผู้เรียน

References

20-Year National Strategy (2017-2037). (2018). *Royal Thai Government Gazette*, *1*(Part 4), 30-37.

Alp Christ, A., Capon-Sieber, V., Grob, U., & Praetorius, A. K. (2022). Learning Processes and Their Mediating Role Between Teaching Quality and Student Achievement: A Systematic Review. *Studies in Educational Evaluation, 75*(2022), 101209.

Berger, D. (2000). *Policy Brief: Self-Management Across the Curriculum: A Holistic Model for Student, Faculty, and Staff Development.* Retrieved July 12, 2025, from https://www.researchgate.net/publication/242711223_Policy_Brief_Self-management_Across_the_Curriculum_A_Holistic_Model_for_Student_Faculty_and_Staff_Development

Buasuwan, P. (2024). *Essential Life Skills for Learners in the Modern World: Collective Efforts in Building a Skills Framework, Learning Ecosystem, and Driving Guideline.* Bangkok: Wish Group (Thailand).

Dick, W., & Carey, L. (1996). *The Systematic Design of Instruction*. (4th ed.). Harper Collins College Publishers.

Joyce, B., & Weil, M. (2000). *Models of Teaching*. (6th ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.

Kaewprom, C., Pollaharn, C., & Ruangsuwan, C. (2023). The Development Model of Teacher in Learning for the 21st Century for Educational Opportunity Schools Under the Khonkaen Elementary Educational Service Area Office 3. *Journal of Research and Development Institute, Rajabhat Maha Sarakham University*, 10(2), 451-469.

Khammani, T. (2011). *Science of Teaching: Knowledge for Effective Learning Management.* Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Kibler, R. J. (1970). *Behavioral Objectives and Instructional Objectives.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Kotter, J. P. (2008). *A Sense of Urgency.* United States: Harvard Business School.

Lorig, K., & Holman, H. (1993). Arthritis Self-Management Studies: A Twelve-Year Review. *Health Education Quarterly*, 20(1), 17-28.

Maiwai, W. (2017). Curriculum Development for Teacher Training to Promote Life Skills Among Primary School Students Under the Bangkok Metropolitan Administration. *Journal of Educational Administration, Faculty of Education, Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 4(2), 1-9.

Mendo-Lázaro, S., León-del-Barco, B., Polo-del-Río, M. I., & López-Ramos, V. M. (2022). The Impact of Cooperative Learning on University Students' Academic Goals. *Frontiers in Psychology*, *12*, 787210.

Panich, V. (2012). *Way of Learning for Students in the 21st Century.* Bangkok: Sodsri-Saridwong Foundation. Retrieved June 9, 2024, from http://www.thaiall.com/ebooks/pdf/way_of_learning.pdf

Phulsuk, S. (2023). *Development of the Ability to Apply Knowledge in Daily Life and Teamwork Skills in Science Using Problem-Based Learning Integrated with Cooperative Learning for Mathayomsuksa 3 Students*. (Doctoral Dissertation). Phetchaburi Rajabhat University. Phetchaburi.

Senge, P., Kleiner, A., Roberts, C., Ross, R. B., & Smith, B. J. (1994). *The Fifth Discipline Field Book: Strategies and Tools for Building a Learning Organization.* New York: Currency Doubleday.

Tantakul, A. (2020). *A Model for Teacher Development in Learning Management of Pracharath Schools in the Lower Northeastern Region*. (Doctoral Dissertation). Sisaket Rajabhat University. Sisaket.

Thailand Research Center for Social and Business Development. (2018). *Gen Z: Exploring the New Generation Trends That Drive Thailand.* Retrieved July 7, 2025, from https://www.scbeic.com/th/detail/product/5196

Wannaphat, U. (2018). *A Model for Teacher Development in Secondary Schools Under the Office of Secondary Educational Service Area, Roi Et Province*. (Doctoral Dissertation). North Bangkok University. Bangkok.

Wiwanmongkhon, K. (2018). A Model for Teacher Development Using the Professional Learning Community Process to Enhance Instructional Competency in STEM Education at the Basic Education Level. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(3), 92-114.

Worasan, R. (2025). A Teacher Development Model to Enhance Student Quality in the 21st Century. *Journal of Education, Khon Kaen University*, 48(2), 88-106.

World Economic Forum. (2020). *The Future of Jobs Report 2020.* Retrieved June 9, 2024, from https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2020/

Yamane, T. (1967). *Statistics: An Introductory Analysis*. (2nd ed.). New York: Harper and Row.

รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี*

A Model for Managing Local Wisdom on Traditional Herbs in Thai-Karen Cultural Center Area, Ban Hinsi, Yang Hak Subdistrict, Pak Tho District, Ratchaburi Province

[1]อัญชลี รัตนะ และ ดังนภสร ณ ป้อมเพชร

[1]Unchalee Rattana and Darngnapasorn Na Pombejra

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Suan Dusit University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: unchalee.mao@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี 2) ศึกษารูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวคิดการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอนของบดินทร์ วิจารณ์ มาประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 10 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้ใช้ประโยชน์จากสมุนไพรพื้นบ้าน 2) คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยกะเหรี่ยง และ 3) บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อยมาวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านล้วนเป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในคน โดยมีรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน หากแต่ยังขาดการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ควรมีรูปแบบการจัดการที่ต้องมีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการเป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง 5 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้, จัดเก็บความรู้, การแลกเปลี่ยนความรู้, การถ่ายทอดความรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมชุมชน; รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น; ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง; สมุนไพรพื้นบ้าน

Abstract

This research article aimed to (1) collect local wisdom related to traditional herbs in Thai-Karen Cultural Center area, Ban Hinsi, Yang Hak Subdistrict, Pak Tho District, Ratchaburi Province, and (2) explore the management model of local wisdom on traditional herbs through community participation. This qualitative research applied the five-step knowledge

*Received February 26, 2025; Revised August 23, 2025; Accepted September 6, 2025

management framework of Bodin Wijarn, adapted to fit the community context. The target group, consisting of ten key informants selected purposively, was divided into three groups: (1) users of traditional herbal knowledge, (2) members of Thai-Karen Cultural Center Committee, and (3) personnel from the Yang Hak Subdistrict Administrative Organization. The data collected through interviews and small group discussions were analyzed using content analysis and presented in a descriptive format.

The research findings revealed that local wisdom on traditional herbs is tacit knowledge embedded within individuals. The management of this local herbal wisdom currently exists under community participation; however, it still lacks a systematic knowledge management process. Therefore, a community-based management model should be developed to ensure continuous and cyclical participation through five key steps: knowledge acquisition, knowledge storage, knowledge sharing, knowledge transfer, and knowledge application.

Keywords: Community Participation; Local Wisdom Management Model; Thai-Karen Cultural Center; Traditional Herbs

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ในแต่ละพื้นที่ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สะท้อนวิวัฒนาการของสังคมและความเจริญก้าวหน้าของความประเทศอย่างต่อเนื่อง เพราะภูมิปัญญาคือการตกผลึกของความรู้ ที่มีเอกลักษณ์ของสังคมหรือชุมชนอันเป็นผลสืบเนื่องจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อมในบริบทของสังคมวัฒนธรรม กายภาพ คติความเชื่อในแต่ละพื้นที่และกลายเป็นปัญญาเฉพาะหรือภูมิปัญญาเฉพาะของแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีหลากหลายกระจายตามแต่ละภูมิภาคของประเทศ Nokkaeo (2024) เป็นองค์ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความจัดเจนของคนในท้องถิ่นที่ได้จากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน หรือในช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีการคิดค้นและพัฒนาอย่างต่อเนื่องและถ่ายทอด สืบต่อกันมา สำหรับใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา ปรับตัว และดำรงชีวิต ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยอย่างเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของพื้นที่ Department of Agricultural Extension (2024) จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนทำให้สังคมมีความยั่งยืนจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้ของสังคมไทยส่วนใหญ่มักใช้วิธีการถ่ายทอดตามธรรมชาติ คือการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาผ่านความเป็นเครือญาติร่วมสายโลหิต ร่วมวงศ์ตระกูล หรือเป็นคนใกล้ชิดที่สนิทสนมหรือให้ความเคารพนับถือกัน แต่ขาดการบันทึกอย่างเป็นระบบในรูปแบบลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกับสังคมตะวันตก ส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของประเทศไทยบางส่วน บางพื้นที่ได้สูญหายไป ไม่มีการนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน หรือหากมีการนำมาใช้ก็เป็นเพียงในบางด้าน บางเรื่องเท่านั้น ทำให้ในเวลาต่อมารัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรมและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเมื่อมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2540-2544 ที่เน้นการพัฒนาให้เกิดสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางการพัฒนาคือ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนเป็นหลัก

จังหวัดราชบุรี เป็นหนึ่งในจังหวัดที่มีประชากรหลากหลายทางชาติพันธุ์อาศัยอยู่ร่วมกันมาช้านาน จึงเป็นพื้นที่ซึ่งมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายโดยปริยายด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโปหรือโผล่ว ซึ่งได้มีการก่อตั้งบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสวนผึ้ง อำเภอบ้านคาและอำเภอปากท่อ ในบริเวณตำบลยางหัก จำนวน 3 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 บ้านตากแดด หมู่ที่ 2 บ้านท่ายาง หมู่ที่ 4 บ้านหินสี(กลุ่มบ้านพุหวาย) โดยชุมชนกะเหรี่ยงทั้ง 3 หมู่บ้านมีความพยายามในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิมไว้ เช่น วิธีการปลูกและเก็บเกี่ยวข้าวไร่ การแต่งกายด้วยผ้าทอมือ Ditwirun (2021) การอนุรักษ์ประเพณีความเชื่อ เช่น ประเพณีซ่งทะเดิ่ง แห่ช่อดอกไม้เวียนรอบเจดีย์ ประเพณีอั่งบิ่งซั่ง กินข้าวห่อหรือการกินข้าวใหม่ที่คนในหมู่บ้านจะร่วมกันจัดขึ้นในเดือนเก้า รวมถึงจัดทำเมนูอาหารท้องถิ่นมาร่วมเฉลิมฉลองและเชิญชวนพี่น้องกะเหรี่ยงในตำบลยางหัก อ.ปากท่อและอำเภอสวนผึ้งเข้าร่วมงานเป็นประจำทุกปี ส่วนงานสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้าง โดยเฉพาะรูปแบบบ้านดั้งเดิมที่เคยอาศัยกันในอดีต พบว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและใช้วัสดุก่อสร้างสมัยใหม่เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ได้มีการจำลองรูปแบบบ้านดั้งเดิมไว้ในบริเวณพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง หมู่ 4 บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี จำนวน 1 หลัง Bunyakiat (2018) จากการสนับสนุนงบประมาณของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ภายใต้ความรับผิดชอบของวัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี ตามมติคณะรัฐมนตรี 3 สิงหาคม 2553 ในการฟื้นฟูวิถีชีวิต ภูมิปัญญาวัฒนธรรมกะเหรี่ยง เรื่องการสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้และเสริมศักยภาพเครือข่ายกะเหรี่ยง เมื่อปี พ.ศ.2557

ทั้งนี้ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงประธานและคณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง พบว่าแม้จะมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายด้าน แต่ยังไม่มีการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยงซึ่งได้ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ ตาม พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ.2562 จำนวน 19 ไร่ จึงกล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่อยู่ในสถานการณ์ความเสี่ยงที่จะสูญหายทั้งในแง่ขององค์ความรู้ภูมิปัญญาและจำนวน/ประเภทของพืชสมุนไพรในพื้นที่ซึ่งชาวกะเหรี่ยงในชุมชน เคยใช้เป็นตัวยารักษาโรคมาช้านาน ส่วนสาเหตุของปัญหานั้นจากการสัมภาษณ์พบว่ามีหลายปัจจัยเป็นส่วนประกอบ กล่าวคือ ปัจจัยที่หนึ่ง หมอยาพื้นบ้านที่มีความรู้ความสามารถได้ล้มหายตายจากตามอายุขัยโดยไม่มีการถ่ายทอดให้คนรุ่นหลัง ปัจจัยที่สองมีความนิยมรักษาโดยใช้ยาสมัยใหม่และไปหาหมอที่โรงพยาบาลหรือคลินิกเพราะสะดวก เห็นผลรวดเร็วแม้จะมีต้นทุนที่สูงกว่าก็ตาม และปัจจัยที่สาม พืชสมุนไพรพื้นบ้านส่วนใหญ่มีมากในบริเวณพื้นที่ของศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง ซึ่งเป็นป่าของชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ แต่ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา พบว่ามีคนนอกพื้นที่ได้เข้ามาเก็บพืชสมุนออกไปเป็นจำนวนมาก ชุมชนจึงมีความกังวลว่า อาจมีผลกระทบต่อสมุนไพรบางชนิดที่จะสูญหายหรือสูญพันธุ์ไปจากพื้นที่ ผู้นำชุมชนและผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรมีการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อง จังหวัดราชบุรีไว้มิให้สูญหาย ทั้งในแง่ขององค์ความรู้และพันธุ์พืชสมุนไพรในชุมชน ซึ่งบทความนี้จะนำเสนอผลการศึกษารูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อให้คนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่เกิดความตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งจะส่งผลต่อความยั่งยืนของภูมิปัญญาและพืชพันธุ์สมุนไพรในชุมชนต่อในอนาคต อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังสามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำแผนส่งเสริมดูแลสุขภาพของคนในชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ นอกจากนี้ฐานข้อมูลที่ได้สามารถนำไปจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่วิถีชีวิตอันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้างต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีพื้นที่ในการศึกษาคือ ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง หมู่ 4 บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ซึ่งใช้เกณฑ์คัดเลือกพื้นที่จากความเหมาะสมด้านระยะทางในการเข้าเก็บข้อมูล ด้านการเข้าถึงและเก็บข้อมูลได้สะดวก ปลอดภัย รวมถึงสมาชิกของชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าไปมีส่วนร่วมจัดการทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมผ่านกิจกรรมประจำปี และมีการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก 3 กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Document study) เป็นการศึกษาและรวบรวมเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น ได้แก่ นโยบาย แผน กฎหมาย มติคณะรัฐมนตรีและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิทธิชุมชน นโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงในประเทศไทย รวมถึงข้อมูลข่าวสารทั่วไปที่เกี่ยวข้อง และเอกสารชั้นรองได้แก่ รายงานการศึกษาวิจัยและวารสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field work study) โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4 บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทยกะเหรี่ยง และองค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Samplings) สำหรับการสัมภาษณ์จำนวน 10 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้ใช้ประโยชน์จากสมุนไพรพื้นบ้าน จำนวน 6 คน กลุ่มที่ 2 คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง จำนวน 2 คน และกลุ่มที่ 3 บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก จำนวน 2 คน สำหรับการสนทนากลุ่มย่อย มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 คน จากตัวแทนของสมาชิกทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ ปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพรพื้นบ้าน, ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

1) วิจัยนี้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) สำหรับการสัมภาษณ์เจาะลึกรายบุคคล (in-depth interview) มีแนวทางการสัมภาษณ์ เป็น 3 ขั้นตอนคือ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนเพื่อใช้ในการรักษาโรคหรือบำรุงร่างกาย, รายชื่อและคุณลักษณะสมุนไพรที่พบในพื้นที่, ความต้องการสืบสานภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้าน ทั้งนี้เพื่อให้การสัมภาษณ์มีความยืดหยุ่น เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูล ตลอดจนอาจได้รับข้อมูลที่อื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนอกเหนือจากที่กำหนดเอาไว้ และใช้แนวคิดการจัดการความรู้ 5 ขั้นตอนของบดินทร์ วิจารณ์ มาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

2) การจัดสนทนากลุ่ม (focus group) เป็นการเก็บข้อมูลจากการจัดเวทีสนทนากลุ่ม หรืออภิปรายร่วมกันของตัวแทนชุมชนที่อาศัยอยู่ในหมู่ 4 บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี โดย

คัดเลือกจากผู้นำที่มีตำแหน่งทางการได้แก่ ประธานศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก และตัวแทนผู้ใช้ประโยชน์จากสมุนไพรพื้นบ้าน เพื่อสนทนาและเปลี่ยนความคิดเห็น มุมมอง ประสบการณ์เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และกล้องถ่ายรูป ทั้งนี้โดยหลักการของการบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ ก็เพื่อบันทึกประเด็นและข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์งานวิจัย และผู้วิจัยได้ขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลหลักทุกครั้ง เช่นเดียวกับการใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพของผู้ให้ข้อมูล และบริบทสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชน ส่วนสมุดจด ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญ ในการบันทึกผลการวิจัยเบื้องต้น และ/หรือข้อสังเกตการณ์ที่ได้ในแต่ละครั้ง เพื่อนำไปทบทวน เรียบเรียง และใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการจำแนกชนิดข้อมูล(Typological Analysis)และทำการวิเคราะห์ จากนั้นจึงอธิบายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษาและกรอบแนวความคิด โดยมีขั้นตอน คือ การถอดความจากเครื่องบันทึกเสียง จากนั้นจึงนำข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามทั้งแบบสัมภาษณ์และสมุดจดบันทึกที่มีเนื้อหาในประเด็นเดียวกันมาสังเคราะห์ผลรวมกัน โดยใช้วัตถุประสงค์การวิจัยเป็นแนวทางในการจัดหมวดหมู่ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงเหตุและผล สรุปสาระสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์หรือการแสดงข้อมูล อธิบายเนื้อหา และนำเสนอผลการศึกษา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่าพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่อยู่ในพื้นที่ 19 ไร่ของศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง หมู่ 4 บ้านหินสี แบ่งได้ตามลักษณะการใช้คือ สำหรับรักษาอาการภายในร่างกายและรักษาอาการภายนอกร่างกาย ทั้งนี้ สมุนไพรพื้นบ้านบางชนิดสามารถใช้เป็นตัวยาเดี่ยวหรือจะใช้เป็นส่วนประกอบของตำรับยาก็ได้ ส่วนตัวยาหรือฤทธิ์ยาที่มีอยู่ในพืชสมุนไพรแต่ละชนิดจะมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง ที่สำคัญก็คือ ช่วงเวลาที่เก็บยาสมุนไพรและต้องคำนึงว่าส่วนใดของพืชที่ใช้เป็นยา ซึ่งการเลือกเก็บส่วนที่ใช้เป็นยาอย่างถูกวิธีนั้นจะมีผลอย่างมากต่อประสิทธิภาพของยาที่จะนำมารักษาโรค Plant Genetic Conservation Project Under The Royal initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn (2021) อย่างไรก็ตาม สมุนไพรที่สำรวจในพื้นที่ศูนย์ฯ สามารถแบ่งได้ตามลักษณะการใช้ โดยมีรายละเอียดสรุปได้ ดังนี้

1.1 สมุนไพรที่ใช้ภายนอกร่างกาย ได้แก่

ที่	ชื่อสมุนไพร	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้	ข้อบ่งใช้/รักษาอาการ
1.	ต้นโดไม่รู้ล้ม	ต้นสด ตำผสมเกลือและใส่น้ำส้มสายชู เล็กน้อยพอข้น ๆ และนำไปพอกแผล	แก้ฝี แผลมีหนอง
2.	ต้นไฟเดือนห้า	น้ำยางหรือน้ำคั้นจากต้น	ใช้ทา เพื่อรักษาอาการคันจากโรคผิวหนัง กลากเกลื้อน
3.	ต้นกลิ้งกลางดง	ดอกนำมาตากแห้งบดเป็นผงแล้วผสมน้ำทาบริเวณที่มีอาการคัน	แก้โรคผิวหนังผื่นคัน
4.	ต้นหนอนตายหยาก	- ใช้รากมาต้มหรือตำผสมน้ำแล้วนำมาทาหรือล้างบริเวณที่เป็นโรคผิวหนัง ผื่นคัน - ราก นำไปทุบ แช่น้ำและนำไปฟอกล้างผม	แก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน ฆ่าเหา รักษาโรคหิด หรือนำไปพอกแผลต่าง ๆ
5.	ต้นขี้อ้าย	เปลือก นำไปต้มและใช้สำหรับชะล้างแผล เปลือกกินกับหมาก	- ช่วยสมานบาดแผลและห้ามเลือด รวมถึงรักษาแผลเรื้อรัง - แก้ปากเปื่อย
6.	ต้นสาบเสือ	ใบใช้ตำหรือยีด้วยมือและนำไปพอกที่แผลสด	ห้ามเลือดได้ดี และช่วยสมานแผลป้องกันการเกิดแผลเป็น
7.	ต้นย่านาง	ใบนำมาคั้นน้ำและผสมกับดินสอพองสำหรับใช้ทาผิว	ช่วยลดตุ่มคัน สิวผด
8.	ต้นตะแบก	ดอกและเปลือก นำมาต้มอาบ	ช่วยรักษาบาดแผล ช่วยห้ามเลือด และช่วยแก้โรคผิวหนัง รักษาผดผื่นคัน
9.	ต้นกระทือ	ใช้เหง้าฝนแล้วใช้น้ำที่ได้ทาบริเวณที่มีอาการ	แก้เคล็ดขัดยอก
10.	ต้นเปราะ	เหง้าใช้ทำลูกประคบ	ลดอาการฟกช้ำ
11.	ว่านรางจืด	ใบพอกบาดแผล	ทำให้หายไวขึ้น โดยเฉพาะแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก
12.	ว่านหางจระเข้	- ใบ ตำผสมเหล้าขาวใช้พอก - เนื้อวุ้นด้านในล้างด้วยน้ำสะอาด และฝานบาง ๆ และทาผิว	- รักษาแผลฝี - รักษาแผลน้ำร้อนลวก ไฟไหม้ ทำให้แผลเป็นจางลง ทาผิวป้องกันอาการไหม้จากแสงแดด
13.	ว่านเขาควายใหญ่	กินดอกหรือพกติดตัว	เชื่อว่าจะคงกระพันชาตรี ใช้พอกฝี รักษาแผล

1.2 สมุนไพรที่ใช้ภายในร่างกาย ได้แก่

ที่	ชื่อสมุนไพร	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้	ข้อบ่งใช้/รักษาอาการ
1.	ต้นกำลังวัวเถลิง	ใช้เนื้อไม้และรากต้มน้ำ	บำรุงเลือด ธาตุ เอ็น กระดูก
2.	ต้นกระพังโหม	ใช้ใบตำ	รักษาอาการปวดฟัน ลดการอักเสบในช่องปาก
3.	ต้นพญารากดำ	ใช้ส่วนราก ใบ หรือเปลือกต้น นำมาต้มกับน้ำดื่ม	เป็นยาระบาย และขับพยาธิ แก้เหน็บชา ปวดเมื่อย
4.	ว่านปลาไหลเผือก	ใช้รากมาต้มกับน้ำดื่ม หรือนำรากไปตากแห้งและนำมาบดเป็นผงชงสำหรับชงกับน้ำ	ขับพิษ แก้ไข้ แก้ฝี แผลพุพอง แผลเรื้อรัง
5.	ไม้ฝาง	ใช้แก่นต้มน้ำดื่ม	บำรุงโลหิต ลดเส้นเลือดอุดตัน
6.	ว่านไฟเดือนห้า	ใช้ได้ทั้งราก, เมล็ด, ใบ นำมาต้มน้ำดื่ม (ใช้ในปริมาณที่เหมาะสมเพราะมีพิษ)	บำรุงธาตุไฟ ขับพิษเลือดช่วงสตรีอยู่ไฟ ขับประจำเดือน รักษาโรคเรื้อน ขับพยาธิ
7.	ต้นสามสิบ	ใช้รากต้มน้ำดื่มวันละ 1 ครั้ง หรือปั้นผสมกับน้ำผึ้งเป็นยาลูกกลอน	ช่วยขับลม แก้อาหารไม่ย่อย บำรุงโลหิต บำรุงหัวใจ บำรุงน้ำนม ปรับสมดุลฮอร์โมนเพศหญิง
8.	ว่านโด่ไม่รู้ล้ม	นำรากไปตากแห้ง ต้มน้ำดื่มหรือใช้ดองเหล้า	แก้อาการปวดเมื่อย อาการคลื่นไส้ บำรุงสตรีหลังคลอด
9.	เถาวัลย์เปรียง	- ใช้เถาต้มน้ำดื่ม - ใช้เถาสดนำมาทุบให้ยุ่ย แล้ววางทาบลงบนหน้าท้อง แล้วนำหม้อเกลือที่ร้อนมานาบลงไปบนเถาวัลย์เปรียง	- แก้ปวดเมื่อย เส้นเอ็นอักเสบ - ช่วยให้มดลูกเข้าอู่
10.	ว่านกลิ้งกลางดง	นำหัวว่านต้มน้ำหรือลดเป็นลูกกลอน ปั้นกิน	ใช้บำรุงกำลัง เจริญอาหาร ช่วยขับลม
11.	ว่านขี้อ้าย	นำรากต้มกับน้ำ เปลือกใช้กินกับหมาก	- ขับปัสสาวะ ดับพิษร้อน - แก้ปากเปื่อย
12.	ต้นสาบเสือ	ใช้รากต้มน้ำดื่ม	แก้โรคกระเพาะ ท้องอืด และรักษาไข้ป่าได้
13.	ต้นย่านาง	ใช้รากและใบต้มน้ำ	แก้ไข้ ถอนพิษได้หลายชนิด เช่น ไข้หัด ไข้ทับระดู
14.	ต้นตะแบกเลือด	ใช้เปลือกต้มน้ำ	แก้บิด ท้องร่วง บำรุงกำลัง แก้กระษัย
15.	ว่านบอระเพ็ด	ใช้เถาต้มน้ำ	แก้ไข้ ลดความร้อนในร่างกาย บำรุงร่างกาย ช่วยย่อย

ที่	ชื่อสมุนไพร	ส่วนที่ใช้และวิธีใช้	ข้อบ่งใช้/รักษาอาการ
16.	ต้นตะแบก	นำเปลือกและแก่นต้มน้ำ	ใช้แก้ไข้ บำรุงเลือด
17.	ว่านปอกะบิด	- นำเปลือกต้นและรากต้มน้ำ - รากและผลนำมาต้มดื่ม	- แก้ปวดท้องบิด แก้ท้องเสีย - ช่วยขับเสมหะ
18.	ต้นมะตูม	- ใช้ผลอ่อนและแก่ต้มน้ำ - ราก ใบ และเปลือกนำมาต้มดื่ม	- แก้ท้องเสีย เจริญอาหาร - เป็นยาระบาย ลดไข้
19.	ต้นเปล้าใหญ่	- ใช้รากต้มน้ำ - ดอกหรือแก่นนำมาต้มดื่ม	- แก้เหน็บชา บำรุงกำลัง แก้อาการปวดท้อง ถ่ายเป็นเลือด - ช่วยขับพยาธิ
20.	ต้นกระพังโหม	ใช้ใบและเถาต้มน้ำดื่ม	บำรุงร่างกาย ขับปัสสาวะ ลดไข้ ถอนพิษ ขับลม ขับพยาธิ
21.	ต้นคำโมกหลวง	ใช้เปลือกต้มน้ำดื่ม	บำรุงน้ำนม แก้ไข้จับสั่น ลดอาการปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ
22.	ว่านกระทือ	ใช้เหง้าต้มน้ำ	แก้ปวดท้อง บำรุงธาตุ แก้อาการเบื่ออาหาร
23.	ต้นเปราะ	ใช้เหง้าต้มน้ำ	แก้ไข้ แก้ไอ บำรุงกำลัง ขับน้ำย่อย เจริญอาหาร
24.	ว่านรางจืด	นำใบต้มกับน้ำ	ดื่มถอนพิษ เมาค้าง แก้ร้อนใน
25.	ว่านหางจระเข้	- นำส่วนรากต้มน้ำ - เนื้อว่าน	- มีฤทธิ์แก้โรคหนองใน - เป็นยาระบายอ่อน ๆ ช่วยแก้อาการท้องผูก ขับสารพิษและช่วยเคลือบกระเพาะ ลำไส้
26.	ว่านเขาควายใหญ่	นำหัวว่านไปต้มกับน้ำ	เพื่อแก้พิษฝี

จากการศึกษารวบรวมสมุนไพรในพื้นที่ศูนย์ฯ จะเห็นได้ว่า มีสมุนไพรที่นับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษพี่น้องชาติพันธุ์กะเหรี่ยงในพื้นที่ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน หรือแม้แต่นำไปใช้ต่อยอดในทางการแพทย์ได้ ซึ่งงานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนในพื้นที่ของศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก ร่วมกันเก็บรวบรวมภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการต่อไป

วัตถุประสงค์ที่ 2 รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการนำกระบวนการทำงานมาช่วยในการจัดการความรู้ที่เกิดจากความคิด ประสบการณ์ ความเชื่อของคนในชุมชนซึ่งเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของทุกคน จากการลงพื้นที่วิจัยพบว่าตัวแทนชุมชนต้องการให้มีแนวทางที่จะทำให้พี่น้องกะเหรี่ยงในพื้นที่ทุกช่วงวัยหันมาสนใจและให้ความสำคัญกับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านให้เป็นที่รู้จักและยังคงอยู่ต่อไป จึงได้มีส่วนร่วมกันกำหนดรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี-บ้านพุหวาย ม.4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็น 5 ขั้นตอน โดยมีลักษณะกระบวนการทำงานที่เป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับแนวคิดของ Turban and Frencel (as cited in Suphangkun

2020) ซึ่งได้เสนอกรอบความคิดในการจัดการความรู้เป็นลำดับวงกลม ทั้งนี้ รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี-บ้านพุหวาย ม.4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ได้มีการปรับรายละเอียด ขั้นตอนให้รายละเอียดสอดคล้องกับบริบทของชุมชนในแต่ละขั้นตอน ดังต่อไป

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) เป็นการใช้ความสามารถในการเรียนรู้ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านจากทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน เนื่องจากเป้าหมายสำคัญคือต้องการให้คนในชุมชนทุกช่วงวัยหันมาให้ความสนใจและให้ความสำคัญในองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ดังนั้น รูปแบบและวิธีการการแสวงหาความรู้จึงต้องมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับคนทุกเพศ ทุกวัย เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ภูมิปัญญาดั้งเดิมซึ่งเกิดจากประสบการณ์ใช้สมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี-พุหวาย หมู่ 4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี และความรู้ใหม่ที่มีการผสมผสานกับความรู้ในพื้นที่ เช่น ความรู้ของเด็ก เยาวชนจากการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือในมหาวิทยาลัยภายนอกพื้นที่ ความรู้จากการค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมในระบบอินเทอร์เน็ต ความรู้จากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.ยางหัก) เป็นต้น

2. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storing) พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านถูกจัดเก็บผ่านความจำของแต่ละบุคคลเท่านั้น ยังไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นระบบ ดังนั้นกระบวนการจัดเก็บความรู้จึงมีความสำคัญต่อการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี-พุหวาย หมู่ 4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรีเป็นอย่างยิ่ง

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินจัดเก็บความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี-พุหวาย หมู่ 4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ไปบางส่วน โดยรวบรวมได้ 26 ชนิดพันธุ์พืชสมุนไพร โดยใช้เครื่องมือในการจัดการและการจัดเก็บข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ สมุดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง เครื่องบันทึกภาพ และจัดทำเป็นไฟล์ข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ รวมถึงเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการส่งผ่านความรู้ระหว่างบุคคลโดยใช้กระบวนการทั้งแบบเป็นทางการ เช่น การประชุมและมีการจัดทำฐานข้อมูลความรู้ในรูปแบบเอกสาร ส่วนกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ เช่น การพูดคุยกับผู้รู้หรือปราชญ์ในชุมชนในลักษณะชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community of Practice: CoP) เป็นต้น ซึ่งตรงกับวัฒนธรรมของชุมชนกะเหรี่ยง บ้านหินสี ที่เน้นเรื่องความไว้เนื้อเชื่อใจและการเคารพในระบบอาวุโส ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หากมีความรู้ใหม่ ข้อมูลใหม่ ๆ คนในชุมชนก็เปิดใจยอมรับฟังและสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนกันได้ด้วยดี

4. การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) คือการเคลื่อนที่ของข้อมูลและความรู้จากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นโดยตั้งใจหรือมีการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน บันทึกในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล การจัดอบรม การประชุม เป็นต้น ส่วนการถ่ายทอดแบบไม่ตั้งใจหรือไม่เป็นทางการ อาจจะเกิดขึ้นแบบไม่มีแบบแผน เช่น การเล่าให้ลูกหลานฟัง การนำความรู้ด้านสมุนไพรพื้นบ้านมาใช้รักษาตนเองหรือคนในครอบครัว เป็นต้น ซึ่งจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และจัดวงเสวนากลุ่มย่อยในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี หมู่ 4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่าตัวแทนชุมชนต้องการให้มีการถ่ายทอดความรู้ทั้ง 2 รูปแบบ โดยนายเสน่ห์ แคนเพชร นายกองค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก ได้กล่าวว่า “ที่ผ่านมา อบต. ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของพี่น้องกะเหรี่ยงในพื้นที่ยางหักอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่การรวมรวมประวัติและจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ในรูปแบบเอกสาร การร่วมผลักดัน

จัดตั้งเป็นศูนย์วัฒนธรรมฯเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับทุกคนที่สนใจ แต่สำหรับภูมิปัญญาด้านสมุนไพรยังไม่เคยมีการจัดเก็บอย่างเป็นทางการ หากมีการรวมรวมข้อมูลจะช่วยทำให้การถ่ายทอดความรู้เป็นไปได้ง่ายขึ้น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลยางหักยินดีสนับสนุนโครงการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว”

5. การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Knowledge Utilization or Application) ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน เนื่องจากความรู้ของบรรพบุรุษที่สั่งสมจะมีคุณค่าและคงอยู่ก็ต่อเมื่อยังคงมีคนเห็นความสำคัญและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน แต่เนื่องจากสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จำเป็นจะต้องมีการนำทั้งความรู้ที่มีอยู่เดิมและการแสวงหาความรู้ใหม่ไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นการกลับไปสู่การแสวงหาความรู้ใหม่ในขั้นตอนแรก เนื่องจากเมื่อมีการแสวงหาความรู้ใหม่ จะทำให้เกิดประสบการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้น เช่น การนำระบบมาตรฐานมาใช้ในการควบคุมคุณภาพสมุนไพรพื้นบ้านให้เป็นไปตามหลักสากลและระเบียบของกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันได้มีการนำสมุนไพรบางชนิดในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมฯ มาทำผลิตภัณฑ์จำหน่าย เป็นลูกประคบและชุดยาต้มแก้กษัย ซึ่งได้รับความนิยม มีลูกค้าสั่งซื้อต่อเนื่อง แต่อยากให้มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริม สนับสนุนเรื่องมาตรฐานทางการแพทย์ ให้มีการรับรองจากหน่วยงานรัฐว่าเป็นสูตรยาที่ถูกต้อง ปลอดภัย”

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย ทำให้เกิดข้อค้นพบว่า การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนขององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงจำนวนและประเภทของพันธุ์พืชสมุนไพรในพื้นที่ ควรมีรูปแบบการจัดการดังนี้

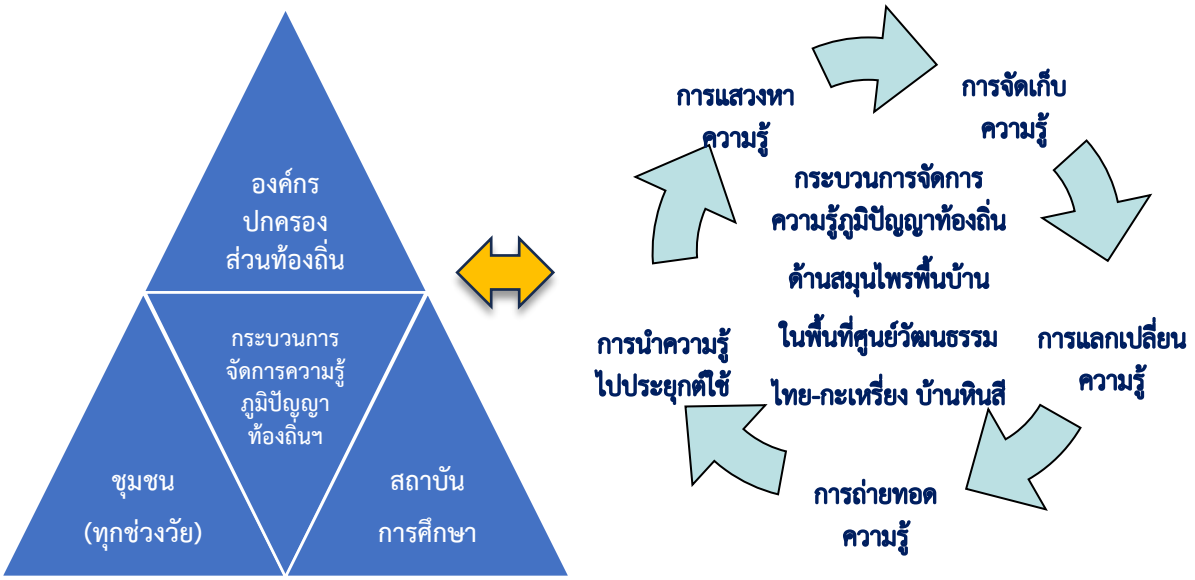

Picture 1: The Model of Local Wisdom Management in Folk Herbs: Thai-Karen Cultural Center, Ban Hin Si, Yang Hak Sub-district, Pak Tho District, Ratchaburi Province
Source: Authors

จากแผนภาพอธิบายได้ว่า การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี จำเป็นต้องเกิดขึ้นโดยความร่วมมือแบบสามประสานโดยมีชุมชนเป็นฐานของความรู้ และมีสถาบันการศึกษาทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ร่วมแสวงหาและจัดเก็บข้อมูลด้วยหลักวิชาการอย่างเป็นระบบ ภายใต้การสนับสนุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งสามารถดำเนินการได้โดยการกำหนดเป็นนโยบาย แผนงานประจำปีที่มีความสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรบริหารส่วนตำบลตาม พรบ.สภาตำบลและองค์กรบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับ 7) พ.ศ.2562 ในมาตรา 78 ข้อ 8 บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของกระบวนการจัดการความรู้ซึ่งเกิดจากการร่วมมือกันของคนในชุมชนทุกขั้นตอน (ดังภาพด้านขวามือ)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี จากการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง ทั้ง 19 ไร่ มีจำนวน 26 ชนิดพันธุ์พืชสมุนไพร ได้แก่ กำลังวัวเถลิง, พญารากดำ, ปลาไหลเผือก, ไม้ฝาง, ไฟเดือนห้า, ต้นสามสิบ, โด่ไม่รู้ล้ม, เถาวัลย์เปรียง, กลิ้งกลางดง, ขี้อ้าย, สาบเสือ, ย่านาง, หนอนตายหยาก, ตะแบกเลือด, บอระเพ็ด, ตะแบก, ปอกระบิด, มะตูม, ต้นเปล้าใหญ่, กะพังโหม, คำโมกหลวง, กระทือ, ต้นเปราะ, ว่านหางจระเข้, ว่านรางจืด, ว่านเขาควายใหญ่ อย่างไรก็ตาม การรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ของศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ทั้ง 19 ไร่ จากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นเพียงพื้นที่บางส่วนของป่าชุมชน ซึ่งได้ขึ้นทะเบียนป่าชุมชนกับกรมป่าไม้ ตาม พ.ร.บ.ป่าชุมชน พ.ศ.2562 ดังนั้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 10 (ราชบุรี) คณะกรรมการป่าชุมชนฯ องค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านอย่างยั่งยืนในพื้นที่ต่อไป

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่ารูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี คือ ชุมชนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมดำเนินการในลักษณะที่เป็นวงจรอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้องค์ความรู้มีการขับเคลื่อนอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับสถานการณ์ของสังคม รวมถึงบริบทของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kanchanaphan (2001) ที่ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลาและในภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจึงอาจเรียกได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่ขึ้นอยู่กับการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ หากในสังคมต่าง ๆ ปราศจากกระบวนการเรียนรู้ถึงแม้จะมีปัญญาก็ใช้ไม่ได้กับการพัฒนา เพราะการพัฒนาหมายถึง สถานการณ์ที่ไม่คงที่สถานการณ์ที่ผันแปรตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาถ้าหากความรู้มิได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ก็ไม่สามารถที่จะเท่าทันการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ดังนั้นผู้วิจัยร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่มจึงได้ร่วมกันวิเคราะห์รูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านภายใต้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็น 5 ขั้นตอน คือ การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition), การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storing), การแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing), การถ่ายทอดความรู้ (Knowledge Transfer) และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Knowledge Utilization or Application) ซึ่งสอดคล้องกับงานของงานของ Sukkasem (2020) เรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ของเมืองสมุนไพรจังหวัดปราจีนบุรีเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ของเมืองสมุนไพรจังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย

6 ขั้นตอน คือ 1) การบ่งชี้ความรู้ 2) การสร้างและการแสวงหาความรู้ 3) การเผยแพร่ความรู้ 4) การจัดเก็บความรู้ และ 5) การประยุกต์ใช้ความรู้ และงานของ Chimphli (2012) เรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จ.นครราชสีมา พบว่ารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น, กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการความรู้ รวมไปถึงข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย คือ “การพึ่งตนเอง” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการนั้น นำไปสู่การพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและการมีใจรักในงาน

สรุป

จากผลการศึกษารูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี พบว่าบริเวณโดยรอบศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง บ้านหินสี หมู่ 4 ตำบลยางหัก อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่หลากหลาย และคนในชุมชนบ้านหินสี ต.ยางหักมีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน สามารถนำสมุนไพรในพื้นที่บางชนิดมารักษาโรคหรือบำรุงร่างกายได้ แต่ความรู้ดังกล่าวไม่แพร่หลายมากนัก เพราะขาดการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบจากปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพรพื้นบ้านซึ่งนับวันจะมีจำนวนลดลงตามอายุขัย ขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาคนนอกพื้นที่เข้ามาเก็บสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่คราวละมาก ๆ จึงมีโอกาสที่จะสูญพันธุ์ได้ในอนาคต หากไม่จัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบและถ่ายทอดให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านอาจจะสูญหายได้ในอนาคต ดังนั้น คนในชุมชนทุกช่วงวัยจึงควรเข้ามามีส่วนในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการรวบรวมความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านและร่วมกันกำหนดรูปแบบการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในพื้นที่ศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยงโดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและองค์กรทางด้านการแพทย์และสาธารณสุขร่วมส่งเสริมสนับสนุน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลยางหัก สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้าน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

1.2 โรงเรียนและหน่วยงานทางการศึกษาในตำบลยางหักสามารถนำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์หรือต่อยอดในการทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 คณะกรรมการศูนย์วัฒนธรรมไทย-กะเหรี่ยง สามารถนำผลจากการวิจัยไปเป็นข้อมูลจัดแสดงเพิ่มเติมในพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการทดลองทำแปลงปลูกพืชสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชให้คงอยู่ในพื้นที่ต่อไป และควรมีการศึกษาทดลองนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

2.2 ควรขยายพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านให้ครอบคลุมพื้นที่ป่าชุมชน 84 ไร่ และควรมีการจัดทำสื่อให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรพื้นบ้านในรูปแบบที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายหรือทันสมัย เช่น สื่ออิเล็กทรอนิคส์

References

Agricultural Extension. (2024). *Basic Knowledge of Local Wisdom in Agricultural Promotion: Project to Develop a Database of Local Agricultural Knowledge to Enhance Local Identity.* Retrieved August 23, 2021, from https://mediatank.doae.go.th/medias/file_upload/03-2024/13-1792291394744231.pdf

Bunyakiat, C. (2018). *Thai-Karen Cultural Center, Ban Hin Si.* Retrieved March 12, 2021, from https://db.sac.or.th/museum/museum-detail/1366

Chimphli, K. (2012). *Knowledge Management Models for Local Wisdom in Wickerwork Handicrafts: A Case Study of Local Community Enterprises in Nakhon Ratchasima Province*. (Doctoral Dissertation). National Institute of Development Administration. Bangkok.

Ditwirun, N. (2021). *A Project to Tell Stories on Fabrics and Weaving by the Elderly Through Digital Media.* Retrieved March 12, 2021, from https://www.stwo.info/

Khotkanta, M. (2007). *Northeastern Wisdom, Northeastern Sa-On, Way of Life, Arts, Culture and Northeastern Language.* Retrieved August 12, 2020, from http://www.isangate.com/local/knowledge.html

Nokkaeo, J. (2024). *Local Wisdom of the Palm Tree in Thailand: A Synthesis Knowledge from Research. Library Journal*, 65(1), 35-56.

Plant Genetic Conservation Project Under the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn. (2021). *How to Collect Medicinal Herbs.* Retrieved June 15, 2021, from http://www.rspg.or.th/plants_data/herbs/herbs1-4.htm

Sukkasem, M. (2020). *Knowledge Management Model of Prachinburi Province Herbal City for Wellness Tourism. Dusit Thani College Journal*, 14(2), 86-102.

Suphangkun, S. (2020). *Knowledge Management: Search for Information from Textbooks.* Kalasin: Kalasin University.

การตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน*

Copying and Resilience of Teenage Mothers under the Dynamics of Community Capital

[1]อ้อมใจ พลกายา, สันติ ศรีสวนแตง และ ประสงค์ ตันพิชัย
[1]Oomjai Polgaya, Sunti Srisuantang and Prasong Tanpichai
คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Faculty of Education and Development Sciences, Kasetsart University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: satsts@ku.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษาปรากฏการณ์การตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี 2) วิเคราะห์ทุนชุมชนที่มีต่อการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี และ 3) พัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เก็บข้อมูลจากแม่วัยใส จำนวน 30 ราย คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง วิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ร่วมกับการสังเกต และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนการพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีส่วนร่วมได้แก่ แม่วัยใส ครอบครัวของแม่วัยใส ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำชุมชน สถานศึกษา สาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น ใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จำนวน 20 คน ที่สมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1.การวางแผน 2.การดำเนินกิจกรรมและการสังเกตผล และ 3.การสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม เก็บข้อมูลโดยสนทนากลุ่ม แบบสังเกต และประเมินพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติเชิงพรรณนา

ผลวิจัยพบว่า 1. กระบวนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) ก่อนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใส 2) การเป็นแม่วัยใส และ 3) หลังการเป็นแม่วัยใส การตั้งรับของแม่วัยใสแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ แบบสู้ แบบหนี และแบบยอมรับสภาพปัญหา ส่วนการยืนหยัดของแม่วัยใสแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีทักษะการปรับตัว กลุ่มที่มีทัศนคติเชิงบวก และกลุ่มที่มีทักษะมนุษยสัมพันธ์และการแก้ปัญหา 2. ทุนชุมชนที่มีต่อการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใส ประกอบด้วย 3 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบันและทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม 3. แนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับแม่วัยใส 2) การดูแลสุขภาพใจและสุขภาพกายของแม่วัยใสผ่านทุนชุมชนเพื่อโอบอุ้มสร้างพลังใจ และ 3) การสร้างมุมมองและทัศนคติที่ดีต่อการเป็นแม่วัยใสเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี การขับคลื่อนแบบทุนชุมชนทั้ง 3 ทุนอย่างองค์รวมจึงทำให้แม่วัยใสเกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยทุนชุมชนอย่างองค์รวม ทำให้แม่วัยใสให้ดำเนินการตั้งครรภ์ต่อไปและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

คำสำคัญ: การตั้งรับ; การยืนหยัด; แม่วัยใส; พลวัตของทุนชุมชน

---

*Received March 23, 2025; Revised May 18, 2025; Accepted June 6, 2025

Abstract

This research article aimed to (1) investigate the coping and resilience phenomena of teenage mothers in Ban Pong District, Ratchaburi Province, (2) analyze the role of community capital in supporting the coping and resilience of teenage mothers in Ban Pong District, Ratchaburi Province, and (3) develop approaches to enhance the coping and resilience of teenage mothers under the dynamics of community capital in Ban Pong District, Ratchaburi Province. A mixed-methods research design was employed, combining qualitative research and action research. Data were collected from 30 teenage mothers selected purposively through document analysis, in-depth interviews, and observation. The collected data were analyzed using content analysis. For the development of approaches to support teenage mothers under community capital dynamics, 20 participants were involved, including teenage mothers, their families, and representatives from relevant organizations such as community leaders, schools, public health units, and local authorities in Ban Pong District, Ratchaburi Province. Participation was voluntary and consisted of three stages: (1) planning, (2) implementing activities and observing outcomes, and (3) reflecting on the activities. Data were collected through focus group discussions, observation, and satisfaction assessment. The data were analyzed using descriptive statistics.

The research findings revealed that the process of becoming a teenage mother in Ban Pong District, Ratchaburi Province, consisted of three stages: (1) before becoming a teenage mother, (2) being a teenage mother, and (3) after becoming a teenage mother. The coping strategies of teenage mothers were categorized into three types: confronting, escaping, and accepting the situation, while their resilience was classified into three groups: those with adaptive skills, those with a positive attitude, and those with interpersonal and problem-solving skills. Community capital influencing the coping and resilience of teenage mothers comprised three types: human capital, institutional capital, and knowledge and cultural capital. The approach to supporting coping and resilience under the dynamics of community capital in Ban Pong District consisted of three steps: (1) building relationships and trust with teenage mothers, (2) promoting mental and physical health through community capital to nurture and empower them, and (3) fostering positive perspectives and attitudes toward teenage motherhood to enhance quality of life. The integrated mobilization of the three forms of community capital enabled teenage mothers to engage in holistic problem-solving through community resources, supporting them to continue their pregnancies and achieve a good quality of life.

Keywords: Coping Strategies; Resilience; Teenage Mothers; Dynamics of Community Capital

บทนำ

ประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ปรากฏการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นประเด็นที่สำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศไทย การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น คือ การตั้งครรภ์ในสตรีอายุ 10-19 ปี โดยถืออายุ ณ เวลาที่คลอดบุตร (Saensiriphan, 2018) สถานการณ์การตั้งครรภ์วัยรุ่นในประเทศไทย โดยข้อมูลสถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่นและเยาวชน ปี 2566 (Department of Reproductive Health, Department of Health, Ministry of Public Health, 2023) พบว่าประเทศไทยมีอัตราการคลอดของหญิงวัยรุ่นอายุระหว่าง 10-19 ปี ปีงบประมาณ 2566 จำนวน 42,338 คน คิดเป็น 8.50 % แต่ในจังหวัดราชบุรีมีอัตราการคลอดของหญิงวัยรุ่นอายุระหว่าง 15-19 ปี ปีงบประมาณ 2566 จำนวน 356 คน คิดเป็น 15.95 % และอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี มีสถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นมีอัตราการคลอดมีชีพในหญิงอายุ 15-19 ปี ปีงบประมาณ 2567 มีสถิติแม่วัยใส จำนวน 65 คน คิดเป็น ร้อยละ 13.87 (Ministry of Public Health, 2023) เป็นจำนวนที่มากและเกินเกณฑ์ของกรมอนามัย และยังพบวัยรุ่นมีการตั้งครรภ์ซ้ำมากขึ้น และมีการตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ (Meekaew, 2018) เมื่อพิจารณา อัตราการคลอดมีแนวโน้มลดลงแต่ยังถือว่าเป็นสถิติที่สูงกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วและมีแนวโน้มของการตั้งครรภ์ซ้ำ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นส่วนใหญ่เป็นการตั้งครรภ์โดยไม่ได้ตั้งใจ ยังไม่มีความพร้อมในการเป็นมารดา อีกทั้งร่างกายของแม่วัยรุ่นยังมีเจริญเติบโตไม่เต็มที่ ขาดวุฒิภาวะและไม่มีความเป็นผู้ใหญ่ ก่อให้เกิดปัญหาการทำแท้งหรือการยุติการตั้งครรภ์ด้วยวิธีที่ไม่ปลอดภัยที่อาจส่งผลต่อสุขภาพทางกายหรือถึงขั้นเสียชีวิต การตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่นส่งผลกระทบทั้งด้านร่างกาย จิตใจและอารมณ์ เศรษฐกิจ และสังคม จึงมีความจำเป็นที่ต้องเร่งรัดการดำเนินงานเพื่อลดการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อมในวัยรุ่นและการตั้งครรภ์ซ้ำในกลุ่มวัยรุ่นอย่างจริงจังต่อไป

จากปรากฏการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ทำให้เกิดผลกระทบของการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นที่มีต่อคุณภาพชีวิตของแม่วัยใสและบุตร รวมทั้งการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเป็นปัญหาของแม่วัยใส ที่จะต้องเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวในการตั้งรับและการยืนหยัดของการตั้งครรภ์ การตั้งรับ (Coping) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความเครียดและการเผชิญความเครียดที่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในงานวิจัยทางการพยาบาล แนวคิดความเครียดและการเผชิญความเครียดของ ลาซารัส และ โฟล์คแมน (Lazarus & Folkman, 1984 Cited in Chanchula, and Chamnan, 2016) การศึกษาเรื่องการเผชิญความเครียดในมุมมองทางด้านสังคม ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งแวดล้อม บุคคลรอบข้าง โครงสร้างทางสังคมกับตัวบุคคล และการประเมินความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ กับทรัพยากรของบุคคลที่มีอยู่ การเลือกใช้วิธีการเผชิญความเครียดขึ้นอยู่กับการประเมินของแต่ละบุคคลกับสถานการณ์นั้น ๆ ส่วนการยืดหยัด (Resilience) เป็นความสามารถในการปรับตัวของบุคคล เมื่อต้องประสบกับสถานการณ์วิกฤตเป็นพลังที่ช่วยให้สามารถจัดการกับปัญหา ผ่านพ้นภาวะวิกฤตหรือเหตุการณ์ร้าย ๆ ไปได้ รวมถึงสามารถฟื้นฟูสภาพอารมณ์และจิตใจให้กลับสู่ภาวะปกติได้อย่างรวดเร็วไม่จมอยู่กับความทุกข์ เรียกได้ว่ามีการปรับตัวได้ดีจนสามารถกลับมาดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุขอีกครั้ง และผู้ที่มีความเข้มแข็งทางใจที่ดีจะสามารถพลิกวิกฤตเป็นโอกาสคือเรียนรู้และเติบโตขึ้นเมื่อเผชิญกับปัญหา ทำให้มีจิตใจเข้มแข็งขึ้นกว่าเดิม (Thapthim, Intarakanhaeng, and Chuchom, 2021) จากปัญหาของสถานการณ์การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นในประเทศไทย ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจึงมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเพื่อช่วยเหลือหญิงตั้งครรภ์วัยรุ่นตามพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559 (Child and Adolescente Mental Health Rajanagarindra Institute, 2021) แต่ยังมีกระบวนการดำเนินงานที่เป็นภาคส่วน ทำให้จังหวัดราชบุรียังมีอัตราการคลอดของหญิงวัยรุ่นที่สูง และมีการตั้งครรภ์ซ้ำเพิ่มมากขึ้นซึ่งเป็นตั้งครรภ์โดยไม่ตั้งใจ (Meekaew, 2018)

การดำเนินงานในการแก้ไขการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น เป็นประเด็นที่มีความสำคัญของสังคมในทุกมิติ มองปัญหาและรวมแก้ไขแบบองค์รวมที่เป็นการดูแลแม่ใส่ให้ครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ จึงต้องใช้ความร่วมมือจากหลายหน่วยงานหลายฝ่ายเข้ามาช่วยในการขับเคลื่อน จึงเป็นต้นทุนทางชุมชนในการสนับสนุนให้สามารถเผชิญและสนับสนุนให้เกิดการตั้งครรภ์ที่มีคุณภาพ แนวคิดทุนชุมชนเป็นแนวคิดที่นำไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยทุนชุมชนดังกล่าวนี้ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (Ministry of Social Development and Human Security, 2014 Cited in Sanguandee, 2021) ที่ประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทรัพยากรธรรมชาติ

การวิจัยเรื่องการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน จะทำให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกในกระบวนการเป็นแม่วัยใส การตั้งรับ การยืดหยัดเพื่อเผชิญกับปัญหาการตั้งครรภ์ของแม่วัยใส รวมทั้งการให้การช่วยเหลือ สนับสนุน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแม่วัยใสโดยการใช้ทุนชุมชนที่อยู่รอบตัวแม่วัยใส การเปลี่ยนแปลงของทุนชุมชนตามกาลเวลาอาจจะส่งผลต่อแม่วัยใส จากประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางหรือข้อเสนอในการพัฒนาทุนชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแม่วัยใสในทุกมิติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
2. เพื่อวิเคราะห์ทุนชุมชนที่มีต่อการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี
3. เพื่อพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน เป็นการวิจัยเชิงผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาปรากฏการณ์การตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี และวิเคราะห์ทุนชุมชนที่มีต่อการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใส ใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี และการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี โดยมีขั้นการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเป็นแม่วัยใสครอบคลุมในเรื่องพัฒนาการของวัยรุ่นการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น แนวคิดตั้งรับและการยืนหยัดของการเป็นแม่วัยใส รวมทั้งการศึกษาพลวัตทุนชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาและศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาปรากฏการณ์การตั้งครรภ์ของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ทำความเข้าใจปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ มุมมองและวิธีรับมือในการตั้งครรภ์ต่อหรือยุติการตั้งครรภ์ การสนับสนุนของทุนชุมชนที่มีต่อแม่วัยใส แนวทางในการตั้งรับ การยืนหยัด เพื่อคุณภาพชีวิตของแม่วัยใส

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ กลุ่มแม่วัยใส ที่มีอายุระหว่าง 15-40 ปี ที่มีประวัติตั้งครรภ์ที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี ในพื้นที่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (กำลังตั้งครรภ์วัยรุ่นหรือผ่านประสบการณ์ตั้งครรภ์วัยรุ่นมาแล้ว) จำนวน 30 ราย คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงที่

พบในสถานการณ์ปกติ และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยใส ได้แก่ครอบครัวของแม่วัยใส ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชน โรงเรียน สาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น เป็นต้น

3.2 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถไปถึงเบื้องหลังประสบการณ์ชีวิตการเป็นแม่วัยใส โดยในการสัมภาษณ์เชิงลึกนี้ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามในประเด็นกว้าง ๆ ครอบคลุมประเด็นคำถามการวิจัยที่ต้องการค้นหาคำตอบ โดยนำแนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ความเชี่ยวชาญทางด้านการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นผู้ช่วยตรวจสอบแนวคำถามและทดลองใช้แนวคำถามทำการสัมภาษณ์ ก่อนนำไปสัมภาษณ์จริง โดยผู้วิจัยเริ่มการสร้างสัมพันธภาพ หลังจากประเมินได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีความไว้วางใจและพร้อมที่จะให้ข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยขออนุญาตบันทึกเสียงอีกครั้งและเริ่มสัมภาษณ์แบบเจาะลึกตามแนวคำถามที่เกี่ยวกับความเข้าใจเกี่ยวกับการทำความเข้าใจถึงแบบแผนของการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสและทุนทางชุมชนที่มีต่อการดำรงอยู่ของแม่วัยใส ในการตั้งรับ การยืนหยัด กับการตั้งครรภ์วัยรุ่น การวิเคราะห์เนื้อหาโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบอิงข้อมูลใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า

3.3 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยซึ่งเป็นบุคลากรทางด้านสาธารณสุข ทำหน้าที่ในด้านการสอนและสอนภาคปฏิบัตินักศึกษาพยาบาล รวมทั้งอยู่ในพื้นที่จึงมีความเข้าใจและเข้าถึงกลุ่มแม่วัยใส เห็นกิจกรรมและนโยบายในการดำเนินงานเกี่ยวกับแม่วัยใสและสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลได้เพิ่มขึ้น ตามระยะเวลาที่อยู่ในสนามการวิจัย ผู้วิจัยจึงเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัย โดยงานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี จักรีรัช จ.ราชบุรี เลขที่ P1/2565 รับรองจริยธรรม วันที่ 29 มิถุนายน 2565 ถึง วันที่ 28 มิถุนายน 2568 ระยะเวลา 3 ปี โดยเริ่มเก็บข้อมูล วันที่ 9 ตุลาคม 2565 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2568 การรวบรวมข้อมูลโดยการทำความเข้าใจถึงแบบแผนของการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสและทุนชุมชนที่มีต่อการดำรงอยู่ของแม่วัยใส ดำเนินการดังนี้ 1. การศึกษาบริบทั่วไป ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยีในพื้นที่ เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และ 2. การศึกษาบริบทแบบแผนของการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสและปัจจัยด้านทุนทางชุมชนที่มีต่อการดำรงอยู่ของแม่วัยใส ในการตั้งรับ การยืนหยัด กับการตั้งครรภ์วัยรุ่น ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มแม่วัยใส ที่มีอายุระหว่าง 15- 40 ปี ที่มีประวัติตั้งครรภ์ที่มีอายุน้อยกว่า 20 ปี ในพื้นที่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (กำลังตั้งครรภ์วัยรุ่นหรือผ่านประสบการณ์ตั้งครรภ์วัยรุ่นมาแล้ว) จำนวน 30 ราย คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การวิเคราะห์ข้อมูล เน้นการวิเคราะห์การให้ความหมายและประสบการณ์การเป็นแม่วัยใส

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาแนวการบรรยายของ Husserl (Husserlian Phenomenology) เพื่อให้ได้มาซึ่งแก่นของปรากฏการณ์ เน้นการวิเคราะห์การให้ความหมายและประสบการณ์การเป็นแม่วัยใส

ขั้นตอนที่ 4 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี โดยดำเนินการดังนี้

4.1 ผู้มีส่วนร่วม ประกอบด้วย แม่วัยใสครอบครัวของแม่วัยใส ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำชุมชน โรงเรียน สาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น ใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จำนวน 20 คน

4.2 เครื่องมือ วิธีการที่ใช้ในการศึกษา การรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ในการขับเคลื่อนการพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี มีขั้นตอนดังนี้

4.2.1 การวางแผน จัดเวทีประชุมร่วมกับแม่วัยใส ครอบครัวของแม่วัยใส ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำชุมชน โรงเรียน สาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น ใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี โดยผู้วิจัยนำร่างแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี มาให้พิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยนำไปปรับแก้ไขเป็นแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี และนำมาจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน ที่ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัดความสำเร็จกิจกรรมกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาในการดำเนินการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และทุนชุมชนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน การเก็บรวมรวมข้อมูลการดำเนินกิจกรรม โดยใช้เครื่องมือ สนทนากลุ่ม การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร

4.2.2 การดำเนินกิจกรรมและการสังเกตผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมกิจกรรมดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการที่ได้วางแผน การดำเนินการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ 1. กิจกรรมใจต่อใจ 2.กิจกรรมหนุนพลังกาย 3. กิจกรรมเสริมพลังจิต และ 4.กิจกรรมสร้างคุณภาพชีวิตแม่วัยใส การติดตามผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการที่ได้วางแผนไว้ จำนวน 4 ครั้ง ผู้วิจัยเก็บรวมรวมข้อมูลในการดำเนินกิจกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้เครื่องมือ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม และแบบประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมขับเคลื่อนการแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงตามเนื้อหาประเด็นและเนื้อหาที่ต้องการจะวัด ตลอดจนความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายโดยผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัย 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาจำนวน 1 ท่าน แก้ไขปรับปรุง ตามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67 ถึง 1.00 นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้แล้วนำมาหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของคอนบาค (Cronbach' Alpha Coefficient) ผลการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความพึงพอใจในการเข้าร่วมขับเคลื่อนการแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี เท่ากับ 0.80

4.2.3 การสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม การสรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ประเด็นปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ และสะท้อนผลการดำเนินงานเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปปรับแผน แล้วนำไปดำเนินการในขั้นต่อไป การเก็บรวมรวมข้อมูลการดำเนินกิจกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้เครื่องมือสนทนากลุ่มและแบบสังเกต จัดเวทีนำเสนอแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรีโดยใช้การสนทนากลุ่ม

ภายหลังการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนการพัฒนาเสร็จสิ้น ผู้วิจัยจัดเวทีนำเสนอแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรีและบทบาทของแต่ละภาคส่วน ซึ่งเป็นผลการศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์จากการสำรวจ การสัมภาษณ์เชิงลึก ให้กับตัวแทนแม่วัยใส ครอบครัว ผู้นำชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทในการรับผิดชอบในเรื่องการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น รวมจำนวน 10 คน โดยใช้การสนทนากลุ่มในการนำเสนอรายละเอียด การสรุปข้อมูล ผลการวิจัยและแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า

กระบวนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1) ระยะก่อนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใส ช่วงเริ่มต้นของสัมพันธ์ภาพระหว่างวัยรุ่นหญิงกับเพื่อนต่างเพศ เป็นการสร้างสัมพันธภาพ ความสนิมสนม โดยมีพฤติกรรมแสดงออกให้เห็น เช่น การนัดเจอกับแฟน การหนีเที่ยวกับแฟน เป็นต้น

2) ระยะการเป็นแม่วัยใส เป็นระยะที่เริ่มมีสัมพันธภาพระหว่างเพศชายและเพศหญิง เริ่มมีเพศสัมพันธ์ด้วยสถานการณ์และบริบทของอารมณ์ ความอยากรู้อยากลอง รวมถึงขาดความรู้ ความตระหนักในการป้องกันการตั้งครรภ์ จนทำให้เกิดการตั้งครรภ์ทั้งที่ตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจให้มีการตั้งครรภ์เกิดขึ้น

3) ระยะหลังการเป็นแม่วัยใส เป็นช่วงระยะเวลาที่สำคัญช่วงหนึ่งในการประคับประคองและการให้การช่วยเหลือแม่วัยใส เริ่มปรับตัวรับสภาพกับการตั้งครรภ์ที่ ยอมรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้น แม่วัยใสมีพฤติกรรมที่มีความเข้มแข็ง เกิดทักษะในการแก้ไขสถานการณ์การตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้น รวมทั้งแสวงหาความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนจากสามี ครอบครัวและบุคคลภายนอก เกิดการช่วยเหลือและการประคับประคองแม่วัยใสที่มีปัจจัยเข้ามาสนับสนุนมากมาย

การตั้งรับของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี การตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ไม่ได้มาจากการวางแผนและไม่ได้เป็นที่ต้องการของแม่วัยใส จึงทำให้แม่วัยใสต้องมีการปรับตัวในการเผชิญปัญหาหรือการตั้งรับ (Coping) จากงานวิจัยผู้วิจัยจำแนกการเผชิญความเครียดของแม่วัยใสออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) แม่วัยใสที่มีการเผชิญความเครียดแบบสู้ แม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกทั้งทางบวกและทางลบ โดยพฤติกรรมทางบวกคือการดีใจ ยินดี มีความสุขที่ตนเองตั้งครรภ์ เลือกที่จะบอกข้อมูลการตั้งครรภ์กับสามี บิดามารดา ส่วนพฤติกรรมทางลบคือเลือกแก้ปัญหาโดยการทำแท้ง รวมทั้งการแสวงหาแหล่งสนับสนุนทางสังคมเพื่อเป็นเครื่องมือใช้ในการแก้ปัญหา เป็นต้น ดังคำกล่าว

....แล้วตอนที่หยิบขึ้นมาแล้วสองขีดแบบหยิบมาปุ๊บเฮ้ยสองขีด ความรู้สึก ก็ดีใจ แฟนก็ดีใจ ทางพ่อแม่ก็รับได้... (Moddang, 2022; Interview)

....ตอนแรกก็คิดจะเอาเขา(ลูก)ออกค่ะ เคยซื้อยามากินจะขับจะอะไร หนูเคยซื้อยามากินแต่เขาไม่ออก หนูก็ไปตรวจด้วยน้องก็ตัวใหญ่ฉีดออกไม่ได้แล้วมันอันตรายหลายสัปดาห์แล้ว เอาออกไม่ได้ เขา(แฟน)ก็บอกว่าไม่ให้เอาออกเลี้ยงเองอะไรแบบนี้ แต่เขาก็ไม่ได้เลี้ยงหรอกพอเลิกกันไปหนูก็เอาลูกของหนูมาอยู่กับหนู ... (Natty, 2022; Interview)

2) แม่วัยใสที่มีการเผชิญความเครียดแบบหนี แม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น ได้แก่ การเสียใจ การเครียด ความหวาดกลัว การไม่ตกใจและเฉย ๆ รวมทั้งการแสวงหาแหล่งสนับสนุนทางสังคมเพื่อใช้ในประคับประคองอารมณ์และการเผชิญความเครียดโดยการยอมรับในปัญหาที่เกิดขึ้น ดังคำกล่าว

....ก็แค่เมนส์ไม่มาหนูก็ลองตรวจเลย พอรู้ ร้องไห้ กลัวพ่อแม่ด่า เพราะว่าตอนนั้นก็คือยังเรียนไม่จบเหลือเทอมสุดท้ายแล้วงี้ บอกแฟนและพ่อแม่ เค้าให้เอาไว้ ท้องแล้วก็ท้องเลยเอาไว้... (Ninew. 2022; Interview)

3) แม่วัยใสที่มีการเผชิญความเครียดแบบยอมรับในปัญหาที่เกิดขึ้น แม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น พฤติกรรมที่ปกปิดการตั้งครรภ์ ไม่ต้องการให้ใครรับรู้ ดังคำกล่าว

....ก็รู้สึกตกใจค่ะ ก็รับไม่ได้เหมือนกันค่ะเพราะที่บ้านเคร่งไม่ค่อยเข้าใจน่ะค่ะ ก็เก็บไว้คนเดียวค่ะ แฟนรู้ที่บ้านแฟนรู้หมดเลยค่ะ แต่ไม่ได้บอกทางที่บ้านหนู...(Primploy, 2022; Interview)

การยึดหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี เป็นความเข้มเข็งทางใจของแม่วัยใสที่สามารถนำมาป้องกัน ปกป้องตนเองเพื่อเอาชนะและผ่านพ้นประสบการณ์ลบในชีวิตของตนไปได้ จากงานวิจัยผู้วิจัยสามารถแบ่งความเข้มเข็งทางใจออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) กลุ่มที่มีทักษะการปรับตัว แม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีสิ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือให้เกิดความเข้มแข็งทางใจมาจากแหล่งสนับสนุนภายนอก “ทักษะการปรับตัว” มีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น พฤติกรรมที่เข้มแข็ง กล้าเปิดเผยว่าตนเองการตั้งครรภ์ บอกให้ครอบครัว สามีรับรู้การตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้น โดยแม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีทุนสังคม ทุนมนุษย์ มาช่วยสนับสนุน

2) กลุ่มที่มีทัศนคติเชิงบวก แม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีความเข้มแข็งทางใจซึ่งเกิดจากภายในตนเอง กลุ่มนี้จะมีพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็น “ทัศนคติเชิงบวก” เตรียมจิตใจให้แข็งแกร่ง พร้อมรับแรงปะทะทุกเมื่อ แสดงความกล้าของแม่วัยใส ที่เปิดเผยว่าตนเองการตั้งครรภ์ บอกให้ครอบครัว สามีรับรู้การตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นโดยทุนมนุษย์ มาช่วยสนับสนุนนั่นคือความเข้มแข็งของแม่วัยใส

3) กลุ่มที่มีทักษะมนุษยสัมพันธ์และการแก้ปัญหา แม่วัยใสกลุ่มนี้จะมีสามารถ สร้างสัมพันธภาพ หรือการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เป็น “ทักษะมนุษยสัมพันธ์และการแก้ปัญหา” พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการหาทางออกแนวทางการแก้ไขปัญหา วางแผนและรับมือกับปัญหาการตั้งครรภ์ที่เกิดขึ้นจากบุคคลรอบข้างโดยใช้ทุนทางสังคม

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ทุนชุมชนที่มีต่อการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ผลการวิจัยพบว่าทุนชุมชนที่มาช่วยสนับสนุนประคับประคองแม่วัยใส มี 3 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้

1) ทุนมนุษย์ ทำหน้าที่ในการเลี้ยงดู โอบอุ้มและช่วยเหลือประคับประคอง ทุนที่สำคัญคือแม่วัยใส ที่มีความเข้มแข็งในตัวบุคคล เช่น การยอมรับในการตั้งครรภ์ต่อ การแก้ไขปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นต้น นอกจากนั้นทุนมนุษย์ที่พบเป็นคนใกล้ชิดภายในครอบครัว เช่นสามี บิดา มารดา ญาติ พี่น้อง สมาชิกในครอบครัวของแม่วัยใส

2) ทุนสถาบัน ทำหน้าที่ในการดูแล ส่งเสริม สนับสนุน ประคับประคองแม่วัยใส ทุนสถาบันที่สำคัญที่สุดคือ ทุนสถาบันครอบครัว ที่เป็นกำลังในการส่งเสริมให้แม่วัยใส ประคับประคองการตั้งครรภ์ให้ดำเนินต่อไป การดูแลในเรื่องชีวิตประจำวัน การสนับสนุนในเรื่องจิตใจ เป็นต้น

3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้จากตัวตัวมารดาของแม่วัยใสที่มีประสบการเป็นแม่วัยใสมาก่อนจึงนำประสบการณ์ ทักษะที่มีมาถ่ายทอดแก่แม่วัยใส

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จากการนำเสนอร่างการพัฒนาแนวทางฯ ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย แม่วัยใสครอบครัวของแม่วัยใส ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้นำชุมชน โรงเรียน สาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น ใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี จำนวน 20 คน ได้วางแผนการดำเนินการ ร่วมกันจัดทำปฏิบัติการดำเนินกิจกรรมตามแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน และการสังเกตผลการพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน ผู้วิจัยสามารถนำเสนอการติดตามผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการที่ได้วางแผนไว้ โดยการดำเนินงานเป็นการขับเคลื่อนโดยใช้ทุนชุมชนที่ประกอบไปด้วยทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมในการดำเนินการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ที่ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ 1.กิจกรรมใจต่อใจ 2.กิจกรรมหนุนพลังกาย 3. กิจกรรมเสริมพลังจิต และ 4. กิจกรรมสร้างคุณภาพชีวิตแม่วัยใส ผู้วิจัยร่วมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีการติดตามความคืบหน้ากิจกรรมทางการตั้งรับและการยืนหยัดของ

แม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ตามแผนปฏิบัติงานจำนวน 4 ครั้ง พบว่า การติดตามการดำเนินแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน ทำให้แม่วัยใสมีการไว้วางใจ การเสริมพลังใจ การโอบอุ้มและการสร้างความเชื่อมั่นในตนเองทีมีคะแนนสูงขึ้นเป็นลำดับ ผลการประเมินความพึงพอใจในการเข้าร่วมขับเคลื่อนการแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 (S.D. = 0.16) และผลการสะท้อนผลการดำเนินกิจกรรม มีดังนี้ 1. กิจกรรมใจต่อใจ ทำให้เกิดการสร้างสัมพันธภาพระหว่างแม่วัยใสและทีมผู้วิจัย เกิดความไว้วางใจกับทีมผู้วิจัย 2.กิจกรรมหนุนพลังกาย ทำให้แม่วัยใสได้รับการดูแลด้านร่างกายโดยทีมชุมชนและแม่วัยใสได้รับการมองเป็นลูกหลาน/เครือญาติของทีมชุมชน 3. กิจกรรมเสริมพลังจิต ทำให้แม่วัยใสไม่ทำแท้ง สามารถตั้งครรภ์ต่อไป สามารถรับมือกับปัญหาและอุปสรรคโดยมีความเข้มแข็งด้านจิตใจ และ 4.กิจกรรมสร้างคุณภาพชีวิตแม่วัยใส ทำให้แม่วัยใสสามารถดำเนินชีวิตและตั้งครรภ์ต่อไป และชุมชนเกิดมุมมองทางบวกต่อแม่วัยใส

จากการพัฒนาแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี สรุปแนวทางทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน ได้ดังต่อไปนี้

1. การสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับแม่วัยใส เป็นขั้นตอนแรกของพัฒนาแนวทางการ ตั้งรับและการยืนหยัด โดยเป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ช่วยให้เกิดความเข้าใจ ความไว้วางใจและความร่วมมือที่ดีระหว่างแม่วัยใสและทีมทุนชุมชน ทำให้กล้าเปิดเผยข้อมูล ปัญหาหรือความต้องการต่าง ๆ ของแม่วัยใส ทีมทุนชุมชนจะสามารถให้การตอบสนองได้ตรงกับปัญหาและความต้องการ

2. การดูแลสุขภาพใจและสุขภาพกายของแม่วัยใสผ่านทุนชุมชนเพื่อโอบอุ้มสร้างพลังใจ การดูแลสุขภาพใจและสุขภาพกายของแม่วัยใสมีความสำคัญต่อทั้งแม่และลูก ที่จะช่วยในการประคับประคองให้เกิดการตั้งครรภ์ต่อ สามารถดูแลตนเองอย่างเหมาะสมช่วยลดความเสี่ยงของภาวะแทรกซ้อนและส่งเสริมพัฒนาการของลูก รวมทั้งการได้รับการสนับสนุนที่สำคัญจากทุนชุมชนที่ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ที่ทำหน้าที่ในการป้องกัน โอบอุ้ม เลี้ยงดูและประคับประคองแม่วัยใส ทุนสถาบันทำหน้าที่ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนและประคับประคองแม่วัยใส และทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม ให้ความรู้ทักษะชีวิตและการแก้ปัญหาแก่แม่วัยใส ซึ่งทุนชุมชนมีบทบาทสำคัญในการทำให้แม่วัยใสสามารถรับมือกับบทบาทใหม่ได้อย่างมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3. การสร้างมุมมองและทัศนคติที่ดีต่อการเป็นแม่วัยใสเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างมุมมองและทัศนคติที่ดีต่อแม่วัยใสเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นหนึ่งต่อทั้งตัวแม่วัยใสและสังคมโดยรวม โดยใช้ทุนชุมชนจึงเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการสร้างทัศนคติที่ดีต่อแม่วัยใส ควรมองว่าเป็นโอกาสในการให้ความช่วยเหลือและสร้างสังคมที่เข้าใจและสนับสนุนกัน โดยเปลี่ยนจากการตำหนิเป็น การให้กำลังใจและการสนับสนุน ควรให้โอกาสแม่วัยใสในการ เรียนต่อและทำงาน เพื่อให้แม่วัยใสสามารถพัฒนาตนเอง ดูแลลูกได้ดี และมีอนาคต

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาแนวทางทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี โดยใช้การขับเคลื่อนของทุนชุมชุนเป็นสำคัญ ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ ที่ทำหน้าที่ในการป้องกัน โอบอุ้ม เลี้ยงดูและประคับประคองแม่วัยใส ทุนมนุษย์ที่สำคัญคือแม่วัยใส ที่มีความเข้มแข็งในตัวบุคคลที่สามารถรับมือได้ นอกจากนั้นทุนมนุษย์ที่พบในการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นคนใกล้ชิดภายในครอบครัว เช่นสามี บิดา มารดา ญาติ พี่น้อง คนครอบครัวในแม่วัยใส ซึ่งเป็นทุนที่สำคัญ และเป็นหลักในการเป็นกำลังและแรงสนับสนุนให้ก้าวผ่านภาวะความตึงเครียดการรับมือกับการเป็นแม่วัยใส 2) ทุนสถาบัน ทำหน้าที่ดูแล ส่งเสริม สนับสนุนและประคับประคองแม่วัยใส โดยทุนนี้เป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ ที่คนในเครือข่าย มีความไว้วางใจต่อกัน รวมทั้งความไว้เนื้อเชื่อใจ การยอมรับซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ทุนสถาบันที่สำคัญที่สุดคือ ทุนสถาบันครอบครัว ที่เป็นกำลังในการส่งเสริมให้แม่วัยใส ในการการประคับประคองการตั้งครรภ์ในดำเนินต่อไป การดูแลในเรื่องชีวิตประจำวัน การสนับสนุนในเรื่องจิตใจ เป็นเครือญาติ กัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน และ 3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม ให้ความรู้ทักษะชีวิตและการแก้ปัญหาแก่แม่วัยใส รวมทั้งในสังคมไทยที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นความเชื่อการปฏิบัติที่ส่งต่อกันมา โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่จะเห็นได้ชัด โดยความเชื่อในเรื่องของการปฏิบัติตนในช่วงของการตั้งครรภ์ เช่น สมุนไพรไทย ความเชื่อ ภูมิปัญญาไทย เป็นต้น ซึ่งทุนชุมชนทั้ง 3 ทุน มีกระบวนการทำหน้าที่เกี่ยวข้องและทับซ้อนกันเป็นการทำงานแบบพหุทุน จึงทำให้มองว่าเป็นการขับคลื่อนแบบทุนชุมชนอย่างองค์รวมโดยทำให้แม่วัยใสเกิด ความไว้วางใจ การสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง การโอบอุ้ม การเสริมพลังใจที่เกิดภายใต้การสนับสนุนของทุนในชุมชน จึงทำให้แม่วัยใสสามารถเกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยทุนชุมชนอย่างองค์รวมที่ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้ 1. การศึกษาปัญหาและความต้องการของแม่วัยใส 2. การวิเคราะห์ทุนชุมชน 3. การวางแผนดำเนินการ 4. การดำเนินการแก้ไขปัญหา และ 5. การติดตามผลและพัฒนางาน เพื่อให้แม่วัยใสเกิดการตั้งรับและการยืนหยัดและเป็นแม่วัยใสที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีผู้วิจัยจึงสามารถนำมาสรุปเป็นแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ดังภาพที่ 1

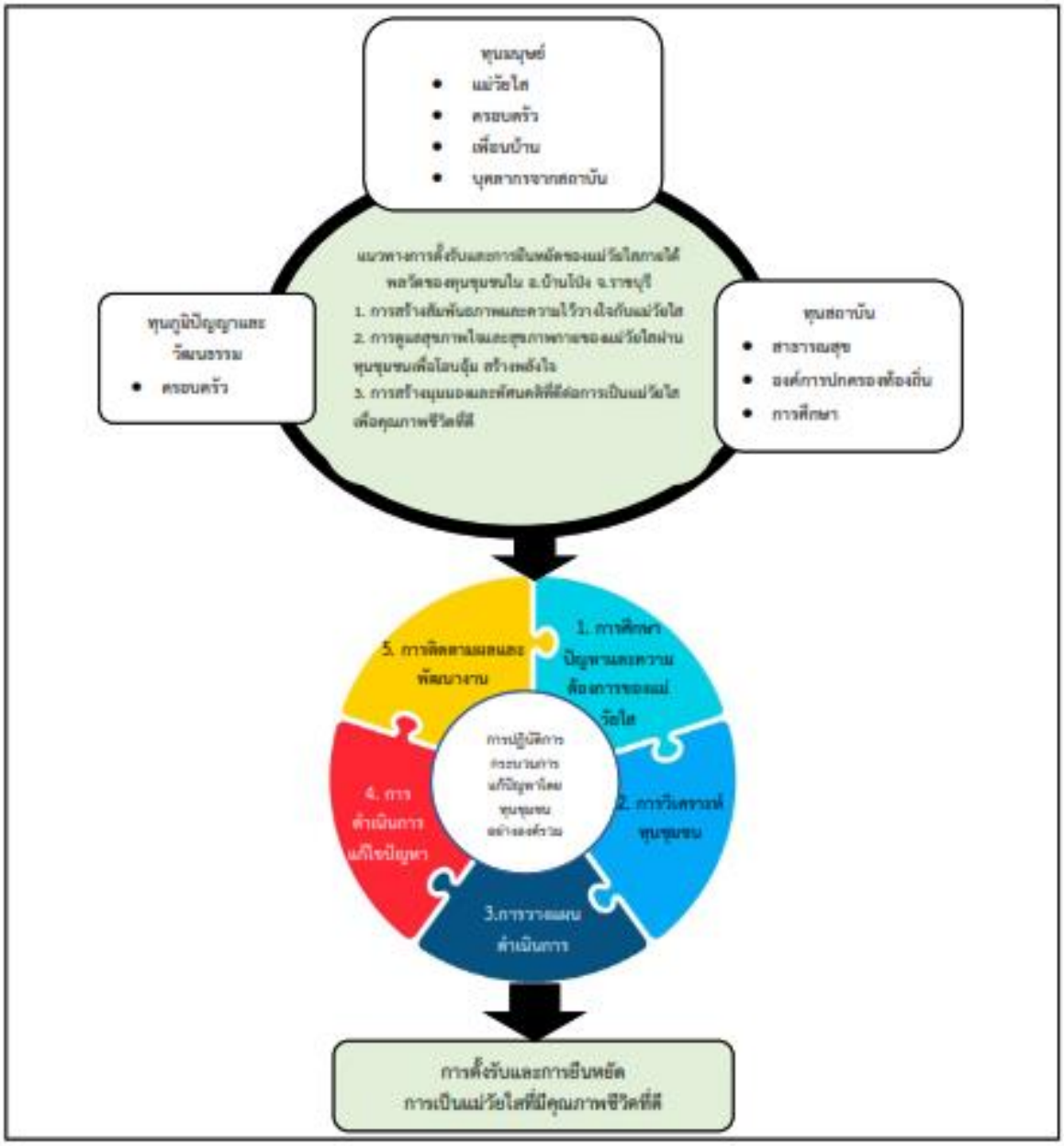

Picture 1: Guidelines for the Coping and Resilience of Teenage Mothers under the Dynamics of Community Capital

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1.ระยะก่อนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใส 2. ระยะการเป็นแม่วัยใส 3. ระยะหลังการเป็นแม่วัยใส การเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นจะมีความอยากรู้อยากเห็นและความสนใจในเรื่องความรักและความสัมพันธ์ทางเพศ ขาดประสบการณ์และความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของความสัมพันธ์ รวมทั้งปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลของการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ได้แก่ การป้องกันการตั้งครรภ์ สาเหตุการมีเพศสัมพันธ์ ค่านิยมทางเพศ และสัมพันธภาพในครอบครัว (Tunlayanisaka, Jeawkok, and Sattayaraksa, 2017) เมื่อแม่วัยใสเกิดการ

ตั้งครรภ์ จึงมีการตั้งรับกับความเครียดที่เกิดขึ้นซึ่งมีวิธีการที่หลากหลาย เช่น การปกปิดการตั้งครรภ์ ใส่เสื้อผ้าที่ใหญ่ หรือการบอกความจริงกับครอบครัวและต้องรับผลกระทบที่ตามมา โดยการศึกษาพบว่าการเผชิญความเครียดของแม่วัยใสแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ แบบสู้ แบบหนี และแบบยอมรับในปัญหาที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับกลวิธีการเผชิญความเครียดของลาแทค (Latack, 1986 as cited in Suthawan, 2023) ได้แบ่งกลวิธีการรับมือความเครียดเป็น 3 วิธี ได้แก่ 1) วิธีการต่อสู้หรือควบคุมเป็นการมุ่งแก้ไขปัญหาโดยตรง 2) หนีเป็นการมุ่งแก้ไขอารมณ์ และ 3) กลยุทธ์การรับมือความเครียดแบบแก้ไขตามอาการเป็นวิธีการผ่อนคลายอารมณ์ตนเองเมื่อมีความเครียดเกิดขึ้น ไม่ได้สนใจการแก้ไขปัญหา ส่วนความเข้มเข็งทางใจของแม่วัยใสแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีทักษะการปรับตัว กลุ่มที่มีทัศนคติเชิงบวก และกลุ่มที่มีทักษะมนุษยสัมพันธ์และการแก้ปัญหา ซึ่งผลการศึกษาพบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดการยืดหยัด มี 3 องค์ประกอบหลักของกอร์ทเบิรก (Grotberg, 1995 as cited in Thapthim, Intarakanhaeng, and Chuchom, 2021) ดังนี้ 1. สิ่งที่ฉันมี (I have) หรือแหล่งสนับสนุนภายนอก (External Supports) หมายถึง บุคคลได้มีสิ่งที่คอยให้ความช่วยเหลือให้เกิดความเข้มแข็งทางใจ มาจากแหล่งสนับสนุนภายนอก 2. สิ่งที่ตนเป็น (I am) หรือ ความเข้มแข็งภายใน (inner strengths) หมายถึง การที่มีความเข้มแข็งทางใจซึ่งเกิดจากภายในตนเอง และ 3. สิ่งที่ฉันสามารถ (I can) หรือการจัดการกับปัญหา และสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และทักษะการแก้ปัญหา (Interpersonal and Problem Solving Skills) หมายถึง บุคคลสามารถสร้างสัมพันธภาพหรือการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ เพื่อช่วยเสริมสร้างความสามารถฟื้นฟูสภาพอารมณ์และจิตใจให้กลับสู่ภาวะปกติได้อย่างรวดเร็ว สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ทุนชุมชนที่มาช่วยสนับสนุนประคับประคองแม่วัยใส มี 3 ทุน ได้แก่ 1. ทุนมนุษย์ 2. ทุนสถาบัน และ 3.ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังนี้

1. ทุนมนุษย์เป็นบุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะในการรับมือและแก้ไขปัญหา หรือสถาการณ์ที่วิกฤติต่อชีวิตที่เกิดขึ้น ทุนมนุษย์มีหน้าที่ที่สำคัญได้แก่ การป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ในช่วงวัยรุ่น รวมทั้งการเลี้ยงดู โอบอุ้มและช่วยเหลือประคับประคองแม่วัยใส ทุนมนุษย์ครอบคลุมถึงบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมแม่วัยใสในด้านต่าง พ่อแม่หรือผู้ปกครองของแม่วัยใส เช่น ครอบครัวเป็นมีหน้าที่ในการป้องกัน ดูแล โอบอุ้มแม่วัยใส ตามทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม โดย"ระบบสังคม" และ "หน้าที่" ว่า หน้าที่ คือกลุ่มกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อสนองตอบของระบบสังคม ที่เชื่อว่าระบบสังคมเป็นระบบที่มีหน้าที่ คือมีกิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของระบบ เช่น การเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตตามรูปแบบของสังคม แนวความคิดเรื่องระบบการกระทำเกิดขึ้นจากการที่ผู้กระทำแสดงตามบทบาท ตามสถานภาพที่ดำรงอยู่ สถานภาพและบทบาทเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กันในรูปแบบของระบบต่าง ๆ อันเป็นระบบการกระทำระหว่างกัน

2. ทุนสถาบัน เป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ทำหน้าที่ในการดูแล ส่งเสริม สนับสนุน ประคับประคองแม่วัยใส ได้แก่ สถาบันครอบครัว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยใส เช่น ผู้นำชุมชน โรงเรียน สาธารณสุข องค์กรท้องถิ่น โดยทุนสถาบันที่สำคัญที่สุดคือ สถาบันครอบครัว ที่มีกระบวนการดำเนินงานเป็นแบบพหุทุน ที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้แม่วัยใส ในการเลี้ยงดู โอบอุ้มและช่วยเหลือประคับประคองแม่วัยใส การดูแลในเรื่องชีวิตประจำวัน การสนับสนุนในเรื่องจิตใจ ตามแนวคิดการสนับสนุนทางสังคมของเฮาส์ (House, 1981 as cited in Sangploy, Sriarporn, and Xuto, 2016) การสนับสนุนจากครอบครัวเป็นส่วนหนึ่งของการสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ 1) การสนับสนุนทางด้านอารมณ์ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรัก ความห่วงใย การดูแลแก่บุคคล 2) การสนับสนุนทางด้านวัตถุสิ่งของ การจัดหาอุปกรณ์สิ่งของที่ดีและการบริการ หรือการช่วยเหลืออุปกรณ์สิ่งของต่าง ๆ 3) การสนับสนุนทางด้านข้อมูล การให้ข้อมูลแก่บุคคลเพื่อให้สามารถจัดการกับปัญหาที่

เกิดขึ้นหรือเผชิญอยู่การให้คำปรึกษา แนะนำ การให้แนวทางการปฏิบัติ และให้ข้อมูลต่าง ๆ และ 4) การสนับสนุนทางด้านการประเมินค่า การให้ข้อมูลแก่บุคคลเพื่อนำไปใช้ในการประเมินตนเอง การยืนยัน การให้ข้อมูลย้อนกลับ เพื่อให้แม่วัยใสสามารถดำเนินการตั้งครรภ์ต่อไปอย่างมีคุณภาพ

3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม เป็นการนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปราชญ์ท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนานำไปสู่การใช้ประโยชน์ ซึ่งกระบวนการทำงานของทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเป็นแบบพหุทุนที่มีความเกี่ยวข้องกับทุนมนุษย์และทุนสถาบัน ทำหน้าที่ในการส่งเสริม ให้ความรู้ทักษะชีวิตแก่แม่วัยใส โดยทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ความรู้ด้านสมุนไพร การเลี้ยงดูลูกแบบดั้งเดิม และการสร้างชุมชนที่สนับสนุนแม่วัยใส รวมทั้งแหล่งข้อมูลที่ช่วยให้แม่วัยใสสามารถจัดการกับบทบาทใหม่ได้ดีขึ้น การแก้ปัญหาแก่แม่วัยใส ที่แม่วัยใสบางคนมีมารดาที่เคยมีประสบการณ์เป็นแม่วัยใสมาก่อนจึงนำประสบการณ์ดังกล่าวมาถ่ายทอดแก่แม่วัยใส การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้ใช้ฐานความรู้ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตและเป็นกลไกสำคัญที่เป็นแรงผลักดันให้ชุมชนได้ปรับตัวอย่างสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสังคมในปัจจุบัน (Tahom, Uthit, Wandee, and Thuratha, 2015)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี มีดังนี้ 1. การสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับแม่วัยใส 2. การดูแลสุขภาพใจและสุขภาพกายของแม่วัยใสผ่านทุนชุมชนเพื่อโอบอุ้มสร้างพลังใจ และ 3. การสร้างมุมมองและทัศนคติที่ดีต่อการเป็นแม่วัยใสเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี การสร้างสัมพันธ์ภาพเป็นจุดเริ่มต้นของการมีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพยาบาลและผู้รับบริการ การส่งเสริมให้ผู้รับบริการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น และความสัมพันธ์ที่ดีแบบเสมอต้นเสมอปลายระหว่างพยาบาลและผู้รับบริการจะช่วยให้ผู้รับบริการมีสุขภาพที่ดีขึ้น (Wiphawanich, 2021) ทำให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของแม่วัยใส รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่ดูแลในด้านร่างกายและจิตใจ จึงตอบสนองทางบวกต่อแม่วัยใสจึงทำให้มีการดำเนินการตั้งครรภ์ต่อไป โดยการปรับมุมมองการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นไม่เป็นปัญหา ลดการตอกย้ำกดขี่ ตีตราจากสังคม เป็นเรื่องที่ต้องใช้ความช่วยเหลือจากหลายหน่วยงาน สังคมควรมีมุมมองเชิงบวกมองปัญหาอย่างรอบด้านจากความสัมพันธ์ของปัจจัยที่หลากหลายที่มีความสอดคล้องกันหลายบริบท ทั้งในตัวบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคม จึงควรจะมีการรับมือกับสถานการณ์การตั้งครรภ์วัยรุ่นอย่างบูรณาการจากทุกมิติ เพื่อลดปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี

สรุป

การวิจัยการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชน ได้รวบรวมข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับปรากฏการณ์แม่วัยใส การตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี เห็นความสำคัญเข้าใจ และความสำคัญถึงการเป็นแม่วัยใส ปัจจัยที่ทำให้เกิดการตั้งครรภ์ กระบวนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใส รวมทั้งมุมมองและการรับมือในการตั้งครรภ์โดยการตั้งรับและการยืนหยัดของแม่วัยใส รวมทั้งทำให้เข้าใจในพลวัตของทุนชุมชนที่ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนสถาบัน และ 3) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม กระบวนการทำงานแบบพหุทุน จึงทำให้มีการขับคลื่อนแบบทุนชุมชนอย่างองค์รวม ทำให้แม่วัยใสเกิดศักยภาพและเกิดกระบวนการแก้ปัญหาโดยทุนชุมชนอย่างองค์รวม เกิดการดำเนินการตั้งครรภ์และคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า กระบวนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใสใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี แบ่งเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1. ระยะก่อนการเข้าสู่การเป็นแม่วัยใส 2. ระยะการเป็นแม่วัยใส 3. ระยะหลังการเป็นแม่วัยใส โดยการเผชิญความเครียดของแม่วัยใสแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ แบบสู้ แบบหนี และแบบยอมรับในปัญหาที่เกิดขึ้น และความเข้มเข็งทางใจของแม่วัยใสแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีทักษะการปรับตัว กลุ่มที่มีทัศนคติเชิงบวก และกลุ่มที่มีทักษะมนุษยสัมพันธ์และการแก้ปัญหา ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ของแม่วัยใส ควรนำผลการวิจัยไปประกอบการพิจารณานโยบายการดำเนินการป้องกันและการรับมือกับสถานการณ์ของการเป็นแม่วัยใส เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของแม่วัยใสและบุตรในครรภ์ที่เป็นเยาวชนของชาติต่อไปในอนาคต

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ทุนชุมชนที่มาช่วยสนับสนุนประคับประคองแม่วัยใส มีจำนวน 3 ทุน ได้แก่ 1. ทุนมนุษย์ 2. ทุนสถาบัน และ 3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแม่วัยใส เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการควรพัฒนาศักยภาพทุนชุมชนเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการทำงานให้เข้มแข็งมากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่าแนวทางการตั้งรับและการยืนหยัด ของแม่วัยใสภายใต้พลวัตของทุนชุมชนใน อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ดังนี้ 1. การสร้างสัมพันธภาพและความไว้วางใจกับแม่วัยใส 2. การดูแลสุขภาพใจและสุขภาพกายของแม่วัยใสผ่านทุนชุมชนเพื่อโอบอุ้มสร้างพลังใจ และ 3. การสร้างมุมมองและทัศนคติที่ดีต่อการเป็นแม่วัยใสเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี กระทรวงสาธารณสุขควรเป็นแกนนำในการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยใส ที่ปรับเปลี่ยนการดำเนินงานเป็นแบบพหุองค์กร โดยเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวดำเนินการป้องกันการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ สร้างความปลอดภัยในครอบครัว เมื่อเกิดการเป็นแม่วัยใสจะต้องมีการดำเนินการของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างความไว้วางใจ ให้การดูแลอย่างต่อเนื่อง ช่วยแก้ปัญหาเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของแม่วัยใส

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเกี่ยวกับโปรแกรมการมีส่วนร่วมในการดูแลแม่วัยใสระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับแม่วัยใส เพื่อหาแนวทางการป้องกันการเป็นแม่วัยใสตั้งแต่วัยรุ่นและดูแลเมื่อมีการตั้งครรภ์เกิดขึ้น

References

Arundee, S., Natruchiroj, W., Kahya, P., & Phuengpak, W. (2016). The Needs of Young Mothers to Solve Problems and Prevent Unplanned Teenage Pregnancy. *Journal of Social Sciences Srinakharinwirot University,* 19, 276-289.

Chanchula, A., & Chamnan, S. (2016). *Stress and Coping of Male Patients Undergoing Drug Rehabilitation Treatment at Thanyarak Songkhla Hospital*. Songkhla: Thanyarak Songkhla Hospital.

Child and Adolescente Mental Health Rajanagarindra Institute. (2021). The Prevention and Resolution of Teenage Pregnancy Problems Act B.E. 2559. Retrieved January 15, 2025, from http://www.smartteen.net/main/index.php?mode=maincontent&group=9 0 &id=660&date_start=&date_end=

Department of Reproductive Health, Department of Health, Ministry of Public Health. (2023). *Reproductive Health Situation in Adolescents and Youth*. Retrieved February 9, 2025, from https://rh.anamai.moph.go.th/th/cms-of-1/download/?did=219653&id=123226&reload==

Grotberg, E. H. (1995). A Guide to Promoting Resilience in Children: Strengthening the Human Spirit. The Hague, Netherlands: Bernard Van Lee Foundation.

Latack, J. C. (1986). Coping with Job Stress: Measures and Further Directions for Scale Development. *Journal of Applied Psychology*, 71(3), 377-385.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer.

Meekaew, S. (2018). Factors Associated with Repeat Pregnancy in Postpartum Teenage Mothers under 20 Years Old in Ratchaburi Province. *Hua Hin Sukjai Klai Kangwon Journal,* 3(2), 38-48.

Ministry of Public Health. (2023). *Surveillance of Live Birth Rate in Women Aged 15-19 Years.* Retrieved January 15, 2025, from https://hdcservice.moph.go.th/hdc/reports/report.php?source=pformated/format1.php&cat_id=1ed90bc32310b503b7ca9b32af425ae5&id=1336d766d29c4a739ed33ff9f4e79d83

Ministry of Social Development and Human Security. (2014). Thai Elderly Population: Present and Future, Social Statistics Compilation Document 1/2015 (November). Bangkok: Information and Communication Technology Center, Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security.

Moddang. (2022). Interview Young Mother, Ban Pong District, Ratchaburi Province. November 26.

Natty. (2022). Interview Young Mother, Ban Pong District, Ratchaburi Province. October 29.

Ninew. (2022). Interview Young Mother, Ban Pong District, Ratchaburi Province. November 26.

Primploy. (2022). Interview Young Mother, Ban Pong District, Ratchaburi Province. November 11.

Saensiriphan, N. (2018). Nursing Care for Pregnant Adolescents, Elderly Pregnant Women, Women with Unwanted Pregnancies, Pregnant Women Who Use Drugs, and Pregnant Women Who Are Abused. In Saensiriphan, N. & Baotruang, C. (eds.). *Nursing and Midwifery: Women with Complications*. (2nd ed.). Chiang Mai: Smart Coating and Service Co., Ltd.

Sangploy, T., Sriarporn, P., & Xuto, P. (2016). Eff of Social Support on Breastfeeding Behavior among Mother with Preterm Delivery. *Nursing Journal*, 43, 13-23.

Sanguandee, S. (2021). Social Capital and Community Development. *Future Academic Journal*, 1(1), 1-8.

Suthawan, C. (2023). Strategies and Methods for Coping with Stress; Choosing Appropriate Strategies. *Journal of Humanities and Social Sciences*, Sisaket Rajabhat University, 7(1), 180-200.

Tahom, U., Wandee, P., & Thuratha, S. (2015). Cultural Capital and Local Wisdom for Promoting Participation in Natural Resources and Environmental Management of Tama Community, Buriram. *Journal of Environmental Management,* 11(2), 45-59.

Thapthim, D., Intarakanhaeng, A., & Chuchom, O. (2021). Mental Strength of Caregivers: An Important Factor in Caring for the Elderly with Diabetes. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology,* 6(1), 1-16.

Tunlayanisaka, C., Jeawkok, J., & Sattayaraksa, W. (2017). Factors Affecting of the Adolescent Pregnancy in Phatthalung Province. *The 8 th National and International Academic Conference of Hatyai, 22 June 2017* (pp. 740-754). Hatyai University. Hatyai.

Wiphawanich, S. (2021). The Role of Psychiatric Nurses in Building Therapeutic Relationships. *Regional Health Promotion Center 9 Journal*, 15(38), 732-743.

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1*

A Model of Learning Management to Promote Critical Problem-Solving Competence among Grade 7 Students

[1]ธิดา วิสาพรม, ธีรวุฒิ เอกะกุล และ จำลอง วงษ์ประเสริฐ
[1]Thida Wisaprom, Theerawut Akakul and Jumlong Vongprasert
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: w.tida1301@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2. พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 3. ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4. ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตัวอย่างที่ใช้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 52 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่มโดยใช้นักเรียนในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเดชอุดมในการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ คู่มือการใช้ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการสังเคราะห์ได้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเร้าความสนใจและกำหนดสถานการณ์ปัญหา 2) ขั้นสำรวจและอธิบาย 3) ขั้นเลือกและลงมือปฏิบัติ 4) ขั้นนำเสนอและอภิปราย และ 5) ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ 2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล คุณภาพของรูปแบบ คู่มือการใช้รูปแบบ แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.71 3. ค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ มีค่าเท่ากับ 0.4726 แสดงว่า นักเรียนมีพัฒนาการหรือก้าวหน้าเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 47.26 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนหลังเรียนของกลุ่มทดลอง โดยใช้แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมีผลการทดสอบก่อนเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

*Received August 3, 2025; Revised August 19, 2025; Accepted September 5, 2025

ซึ่งข้อจำกัดของการวิจัยคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=.003) แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างไม่เท่าเทียมกัน จึงวิเคราะห์ด้วยสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม ทำให้ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการทดลอง กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 4. ความพึงพอใจของกลุ่มทดลองที่เรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้; พัฒนาความสามารถ; การแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ; นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

Abstract

The purposes of this study were: 1. to synthesize the instructional procedures for developing critical problem-solving ability of Grade 7 students, 2. to develop an instructional model to enhance critical problem-solving ability of Grade 7 students, 3. to examine the effects of implementing the developed instructional model, and 4. to investigate students' satisfaction with the instructional model. The participants were 52 Grade 7 students, selected by cluster random sampling. The research instruments included an instructional model manual, lesson plans, a critical problem-solving ability test, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using mean, standard deviation, t-test, and analysis of covariance (ANCOVA).

The research findings were as follows: 1) The synthesized instructional process consisted of five stages: (1) motivation and problem situation setting, (2) exploration and explanation, (3) decision-making and practice, (4) presentation and discussion, and 5) conclusion and application; 2) The instructional model comprised four key components: (1) principles, concepts, and theories, (2) objectives, (3) instructional procedures, and (4) assessment and evaluation. The quality of the model, its manual, lesson plans, and satisfaction questionnaire, as assessed by experts, was rated at the highest level of propriety. The reliability coefficient of the critical problem-solving test was 0.71; 3) The effectiveness index of the instructional model was 0.4726 (47.26 percent). The posttest scores of the experimental group were significantly higher than the pretest scores at the .05 level. Moreover, the posttest scores of the experimental group were significantly higher than those of the control group, as analyzed by ANCOVA at the .05 level; and 4) Students' satisfaction with learning through the developed model was rated at the highest level.

Keywords: Learning Management Model; Competence Development; Critical Problem-Solving; Grade 7 Students

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ.2561-2580 เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ เพื่อยกระดับคุณภาพด้านการเมือง สังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ซึ่งด้านการศึกษามีการปฏิรูปการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาและพัฒนาระบบการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตแม้จะออกจากระบบการศึกษาไปแล้ว เป็นการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษ ที่ 21 ที่ต้องการให้พลเมืองไทยมีทักษะในการดำรงชีวิต ผู้เรียนได้รับการพัฒนาครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ครูเป็นผู้อำนวยการการเรียนรู้ กระตุ้น สร้างแรงบันดาลใจ แนะนำวิธีการเรียนรู้และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น (Royal Gazette, 2018)

การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการเรียนรู้ ตลอดจนเนื้อหาตามหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน เพื่อให้สอดรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งปัญหาการศึกษาของไทยส่วนหนึ่งเกิดจากระบบการสอนแบบเดิมที่มักจะตีกรอบความคิด สอนให้ท่องจำ ทำให้นักเรียนขาดอิสระทางความคิด ขาดความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายในการเรียน อีกทั้งเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันมีแนวความคิด พฤติกรรมและรูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาระบบการศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทั้งด้านรูปแบบการเรียนการสอนและเนื้อหาหลักสูตรให้มีความน่าสนใจ เน้นการสร้างความรู้มากกว่าการท่องจำ รวมทั้งการสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อมให้เหมาะสมเอื้อต่อการพัฒนาองค์ความรู้ (Pranee, 2018)

การจะพัฒนานักเรียนให้สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองตามทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 นั้น ด้านทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ได้แก่ 1) ความริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม 2) ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา และ 3) ด้านการสื่อสารและความร่วมมือ ผู้วิจัยเห็นความสำคัญที่จะพัฒนานักเรียนด้านทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา เพื่อให้นักเรียนกล้าเผชิญกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ สามารถพิจารณาตัดสินใจในการแก้ปัญหาและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) เป็น 1 ใน 8 Cs ที่นักเรียนจะต้องได้รับการพัฒนา (Office of the Secretary-General of the Education Council, 2016) เพราะการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ที่ต้องประสบกับปัญหาที่ซับซ้อนและต้องการการตัดสินใจอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเกี่ยวข้องและมีความสำคัญกับทุกสาขาวิชาชีพ จึงควรปลูกฝังให้เยาวชนทุกระดับได้รับการพัฒนาความสามารถเพราะทักษะการคิดอย่างวิจารณญาณเป็นทักษะที่ต้องใช้เหตุผล มีหลักฐานที่เชื่อถือได้ มีข้อมูลที่เพียงพอในการนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ อย่างรอบคอบ (Marasri, 2019) ส่วนการแก้ปัญหาเป็นการคิดอีกประเภทหนึ่งที่ใช้คู่กับการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการช่วยให้ผู้ที่ประสบปัญหาได้หาวิธีการหรือแนวทางแก้ไขเมื่อเจอกับสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ โดยต้องทำความเข้าใจปัญหา ซึ่งต้องอาศัยประสบการณ์และกระบวนการทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการตั้งสมมติฐาน มีการตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้การแก้ปัญหานั้นสำเร็จตามเป้าหมาย (Samor, 2023)

นอกจากนี้ ประเด็นที่น่าสนใจที่จะพัฒนาระบบการศึกษาไทยให้ทัดเทียมกับนานาชาติ คือ การทดสอบ PISA ซึ่งมีการประเมิน 3 ด้าน (ปีค.ศ.2018/พ.ศ.2561) ได้แก่ ด้านการอ่าน ด้านคณิตศาสตร์ และด้านวิทยาศาสตร์ ซึ่งการประเมินด้านการอ่าน เรียกว่า ความฉลาดรู้ด้านการอ่าน (Reading Literacy) เป็นความสามารถที่จะทำความเข้าใจกับสิ่งที่ได้อ่าน สามารถนำไปใช้ประเมิน และสะท้อนออกมาเป็นความคิดเห็นของตนเองเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยมี 3 กระบวนการ คือ 1) การรู้ตำแหน่งข้อสนเทศ 2) การมีความเข้าใจ

และ 3) การประเมินและสะท้อน ซึ่งการประเมินและสะท้อนเป็นการประเมินคุณภาพและความน่าเชื่อถือของเนื้อเรื่อง สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาและรูปแบบของเนื้อเรื่องที่ได้อ่านอย่างมีวิจารณญาณ ตรวจสอบข้อมูลที่ขัดแย้งและวิธีจัดการข้อขัดแย้งนั้น (Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2019) ดังนั้น การอ่านในการทดสอบ PISA ยังให้ความสำคัญในการอ่านอย่างมีวิจารณญาณส่งผลต่อการคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหาที่นักเรียนจะต้องมีการตรวจสอบข้อมูล ข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็นที่เป็นปัญหาขัดแย้ง โยงไปสู่การแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลเหล่านี้นักเรียนจะบรรลุเป้าหมายได้นั้น นักเรียนต้องพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบเกี่ยวกับเนื้อหาสาระหรือสถานการณ์ที่ถูกกำหนดขึ้น เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นออกมา หากนักเรียนได้เรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ และสามารถแก้ปัญหาได้ จะส่งผลต่อระบบการศึกษาของไทย ทำให้นักเรียนมีวิจารณญาณในการคิดและการแก้ปัญหาได้ นอกจากนี้โครงสร้างการรู้เรื่องการอ่านของ PISA สำหรับนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับจึงต้องมุ่งเน้นไปที่ทักษะการอ่าน การค้นหา การเลือก การตีความ การรวบรวม และประเมินสาระข้อมูลจากเนื้อเรื่องทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ของโลก นอกเหนือจากที่เรียนในชั้นเรียน การฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับสถานการณ์ต่าง ๆ บ่อย ๆ จะส่งผลดีต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของไทยในอนาคตได้แม้เพียงส่วนหนึ่งก็ถือว่านักเรียนมีส่วนช่วยพัฒนาการศึกษาไทยได้ระดับหนึ่ง ซึ่งผลการประเมิน PISA 2018 พบว่า ประเทศไทยมีคะแนนเฉลี่ยในด้านวิทยาศาสตร์ 426 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 489 คะแนน) การอ่าน 393 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 487 คะแนน) และคณิตศาสตร์ 419 คะแนน (ค่าเฉลี่ย OECD 489 คะแนน) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ PISA 2015 ด้านการอ่านมีคะแนนลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์มีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของคะแนนในภาพรวมตั้งแต่การประเมินรอบแรกจนถึง PISA 2018 พบว่าผลการประเมินความฉลาดรู้ด้านการอ่านมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง (Office of the Basic Education Commission, 2019) นอกจากนี้ การประเมิน PISA 2022 ประเทศไทยมีคะแนนเฉลี่ยด้านคณิตศาสตร์ 394 คะแนน การอ่าน 379 คะแนน และวิทยาศาสตร์ 409 คะแนน ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศสมาชิก OECD ทั้ง 3 ด้าน เมื่อเทียบกับ PISA 2018 ทั้ง 3 วิชา คะแนนเฉลี่ยของประเทศไทยลดลงทั้ง 3 ด้าน คือ คณิตศาสตร์ลดลง 25 คะแนน วิทยาศาสตร์ลดลง 17 คะแนน และการอ่านลดลง 14 คะแนน (National PISA Operations Center, Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology, 2024) แสดงให้เห็นว่า การศึกษาของประเทศไทยต้องปรับจุดเน้นการเรียนรู้ใหม่โดยเฉพาะการพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและประยุกต์ใช้ได้ทุกรายวิชา ความสามารถด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมความรู้ความคิดให้กับเยาวชนของประเทศ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร การคิดค้นพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ๆ การอ่านและการรู้หนังสือ (Reading & Literacy) นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้กระบวนการคิดวิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตต่อไป (Ministry of Education, 2017) ซึ่งการประเมิน PISA ได้ประเมินกับนักเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีอายุย่างเข้าปีที่ 15 ดังนั้นเพื่อเป็นการพัฒนานักเรียนในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ผู้วิจัยจึงต้องการจะพัฒนานักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นการปูพื้นฐานให้แก่นักเรียนเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจในด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา ส่งผลให้การพัฒนานั้นมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike as cited in Soonkamrat, 2024) กล่าวถึงกฎแห่งการฝึกหัด

(Law of Exercise) ว่า หากนักเรียนได้ฝึกหัดหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้นั้นคงทนถาวร (Kaemmanee, 2017) สามารถพัฒนาไปสู่การเรียนรู้ที่ดีและพร้อมที่จะแข่งขันในระดับนานาชาติได้

ผู้วิจัยตระหนักในปัญหาดังกล่าว ตลอดจนเห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ จึงสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นการปูพื้นฐานให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และ มีความสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ รวมทั้งนโยบายหลักของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษาทุกคนได้รับการพัฒนาสมรรถนะตามแนว PISA ด้านการคิดแก้ปัญหา และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เน้นในเรื่องสมรรถนะด้านความสามารถในการคิดและความสามารถในการแก้ปัญหา อีกทั้งเป็นเครื่องมือให้ครูผู้สอนพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหามากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
3. เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
4. เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 วิเคราะห์การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ ได้แก่ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการจัดการเรียนรู้ด้านการแก้ปัญหา ด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และด้านการแก้ปัญหาและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ ปริญญานิพนธ์ ในระดับบัณฑิตศึกษา ที่ตีพิมพ์ใน Thailis ตั้งแต่ ปีพ.ศ.2561-2567 จำนวน 78 เรื่อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย และ 2) แบบวิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัย

ระยะที่ 2 สังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

แหล่งข้อมูลที่ใช้ ได้แก่ งานวิจัยจากระยะที่ 1 จำนวน 78 เรื่อง ได้การจัดการเรียนรู้ 12 รูปแบบ นำการจัดการเรียนรู้ 12 รูปแบบ มาสังเคราะห์ได้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งได้มาจากการวิเคราะห์ในระยะที่ 1 ด้านการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามขั้นตอนดังนี้

1. จัดทำร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

1.1 ศึกษาเอกสารตำรา บทความ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างรูปแบบ การจัดการเรียนรู้

1.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยในขั้นตอนที่ 1 ไปสร้างร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากการสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ ได้ร่างรูปแบบ 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่ 3.1) ขั้นเร้าความสนใจและกำหนดสถานการณ์ปัญหา 3.2) ขั้นสำรวจและอธิบาย 3.3) ขั้นเลือกและลงมือปฏิบัติ 3.4) ขั้นนำเสนอและอภิปราย และ 3.5) ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ และ 4) การวัดและประเมินผล

2. หาคุณภาพของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

2.1 สร้างแบบตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยให้ครอบคลุม 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล

2.2 นำแบบตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องเพื่อปรับปรุงแก้ไข แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบ ปรับปรุงแก้ไขและข้อเสนอแนะ ได้ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. หาคุณภาพของคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

3.1 กำหนดองค์ประกอบการประเมินตามคู่มือการใช้ ได้แก่ 1) ความเป็นมาและความสำคัญ 2) หลักการ แนวคิดทฤษฎี 3) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 4) ความหมายของรูปแบบ 5) เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ 6) องค์ประกอบของรูปแบบ 7) กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และ 8) การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปใช้

3.2 สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเป็นมาตรประมาณค่า

3.3 นำแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เสนอต่อคณะกรรมการ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสมของแบบประเมิน นำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม แก้ไขและให้ข้อเสนอแนะ ได้ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. หาคุณภาพของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

4.1 กำหนดรายการประเมินของแผนการจัดการเรียนรู้ซึ่งมี 2 องค์ประกอบได้แก่ 1) การกำหนดองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ และ 2) องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ (แต่ละองค์ประกอบ)

4.2 สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

4.3 นำแบบประเมินความเหมาะสมของแผนการจัดการเรียนรู้ เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและพิจารณาความเหมาะสม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจสอบความเหมาะสม ได้ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

5. หาคุณภาพของแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

5.1 ศึกษาวิธีการสร้างแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณตามแนวคิดของ Kanjanawasee (as cited in Ngamserth, 2017) และศึกษาหนังสือคู่มือเก็งข้อสอบ PISA การรู้เรื่องการอ่าน (Reading Literacy) ระดับมัธยมศึกษา (Thongmee, 2015) เพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

5.2 สร้างแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ โดยสร้างสถานการณ์ปัจจุบันจากปัญหาที่สอดคล้องกับเนื้อหาของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จำนวน 6 สถานการณ์ แต่ละสถานการณ์จะมีข้อคำถามตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ตอบผิดหรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน ตอบถูกได้ 1 คะแนน

5.3 นำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ เสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอคำแนะนำแก้ไขในส่วนที่ยังบกพร่อง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ของข้อคำถาม

5.4 นำผลการตรวจให้คะแนนตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาคำนวณหาดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence หรือ IOC) ซึ่งค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 จำนวน 30 ข้อ

5.5 นำแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพมาแล้วไปทดลองกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ผ่านการเรียนรู้ในเรื่องการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณมาแล้วในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพื่อตรวจสอบเวลาที่เหมาะสมในการทำ

5.6 นำแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความยาก (p) อยู่ระหว่าง 0.33-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่าระหว่าง 0.20-0.57 และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ทั้งฉบับได้ค่าเท่ากับ 0.71 อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งแบบทดสอบที่นำมาใช้เป็นข้อสอบปรนัยจำนวน 30 ข้อ โดยกำหนดสถานการณ์ 6 สถานการณ์ที่เป็นปัญหาปัจจุบันเป็นเรื่องใกล้ตัว ให้นักเรียนได้อ่านและตอบคำถามตามขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ดังนั้น 1 สถานการณ์จะมี 5 ข้อ รวม 6 สถานการณ์ จึงมี 30 ข้อ ข้อสอบเหล่านี้ผ่านผู้เชี่ยวชาญ มีการปรับปรุงแก้ไขข้อคำถาม และไป Try out กับนักเรียนที่ไม่ใช่ตัวอย่าง ซึ่งถือว่ามีคุณภาพสามารถนำไปใช้ได้

6. หาคุณภาพของแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้

6.1 กำหนดรายการประเมินความพึงพอใจตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับ

6.2 สร้างแบบประเมินความเหมาะสมของแบบสอบถามความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ

6.3 นำแบบประเมินความเหมาะสมของแบบสอบถามความพึงพอใจที่สร้างขึ้นไปให้คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้องเพื่อปรับปรุงแก้ไข แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

6.4 นำไปทดลองใช้กับกลุ่มทดลองที่จัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความพึงพอใจเท่ากับ .907

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนชุมชนบ้านหนองยาว กลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเดชอุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 รวมทั้งหมด 52 คน แบ่งเป็น 2 ห้องเรียน ห้องเรียนละ 26 คน แล้วสุ่มแบบกลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง 1 ห้องเรียน และกลุ่มควบคุม 1 ห้องเรียน โดยใช้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในกลุ่มเครือข่ายสถานศึกษาเดชอุดมเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) คู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ 2) แผนการจัดการเรียนรู้ และ 3) แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

การดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยทำการสอนเองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เริ่มจากทดสอบก่อนเรียนกับกลุ่มเป้าหมาย ที่แบ่งเป็น 2 ห้องเรียน ได้แก่ กลุ่มทดลองคือ นักเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้และกลุ่มควบคุมที่จัดการเรียนรู้ตามปกติ

2. ดำเนินการสอนกับกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 9 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวมเวลาทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม จำนวน 18 ชั่วโมง

3. สอบหลังเรียนกับกลุ่มเป้าหมายที่แบ่งเป็น 2 ห้องเรียน ได้แก่ กลุ่มทดลองคือ นักเรียนที่จัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณและกลุ่มควบคุม ที่จัดการเรียนรู้ตามปกติ

แบบแผนการวิจัย เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง Pretest-Posttest Nonrandomized Design คือ สองกลุ่มวัดก่อนเรียนและหลังเรียน (Akakul, 2018) เพื่อควบคุมตัวแปรแทรกซ้อนเมื่อกลุ่มไม่เท่าเทียมกันตั้งแต่ก่อนเรียน จึงใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCONA)

ขั้นตอนที่4 ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหา

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ คือ กลุ่มทดลองที่ได้จากการเรียนรู้ในขั้นตอนที่ 3 จำนวน 26 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามความพึงพอใจ

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า ได้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเร้าความสนใจและกำหนดสถานการณ์ปัญหา 2) ขั้นสำรวจและอธิบาย 3) ขั้นเลือกและลงมือปฏิบัติ 4) ขั้นนำเสนอและอภิปราย และ 5) ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล และคุณภาพของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด แผนการจัดการเรียนรู้ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.71 และแบบสอบถามความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .907

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีค่าเท่ากับ 0.4726 คิดเป็นร้อยละ 47.26 มีประสิทธิผลระดับปานกลาง ดังตารางแสดงค่าดัชนีประสิทธิผล

ตารางที่ 1 แสดงค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม (30 ข้อ 30 คะแนน)	ผลรวมของคะแนนทดสอบ		ดัชนีประสิทธิผล
		ก่อนเรียน	หลังเรียน	
26	780	397	578	0.4726

ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน-หลังเรียนของกลุ่มทดลอง โดยใช้แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน-หลังเรียนของกลุ่มทดลอง

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียน-หลังเรียนของกลุ่มทดลอง

การทดสอบ	n	$\bar{X}$	S.D.	t	df	p
ก่อนเรียน	26	15.27	5.024	15.509*	25	.000
หลังเรียน	26	22.23	3.362			

* $p < .05$

ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า กลุ่มทดลองมีผลการทดสอบก่อนเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งข้อจำกัดของการวิจัยคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (p=.003) แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างไม่สมดุลกัน ดังตารางเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวอย่าง	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t	df	p
กลุ่มทดลอง	26	30	15.27	5.024	3.147*	50	.003
กลุ่มควบคุม	26	30	10.96	4.845			

* $p < .05$

ดังนั้น จึงใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เพื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการทดลอง กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA)

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตัวอย่าง	$\overline{X}$ (หลังเรียน)	S.D.
กลุ่มทดลอง	22.23	3.36
กลุ่มควบคุม	14.88	4.10

ตารางที่ 5 ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) เพื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	p	η^2
คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ						
ตัวแปรร่วม	536.337	1	536.337	157.432	.000	.763
วิธีการจัดการเรียนรู้	218.537	1	218.537	64.148	.000	.567
ความคลาดเคลื่อน	166.933	49	3.407			
รวม	**19313.000**	**52**				

* $p < .05$

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มทดลองที่ได้เรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.57) ซึ่งผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน การเรียนรู้ที่คงทนหลังการให้การทดลองไปแล้วจึงเพียงพอต่อการเก็บข้อมูลการวิจัย

องค์ความรู้ใหม่

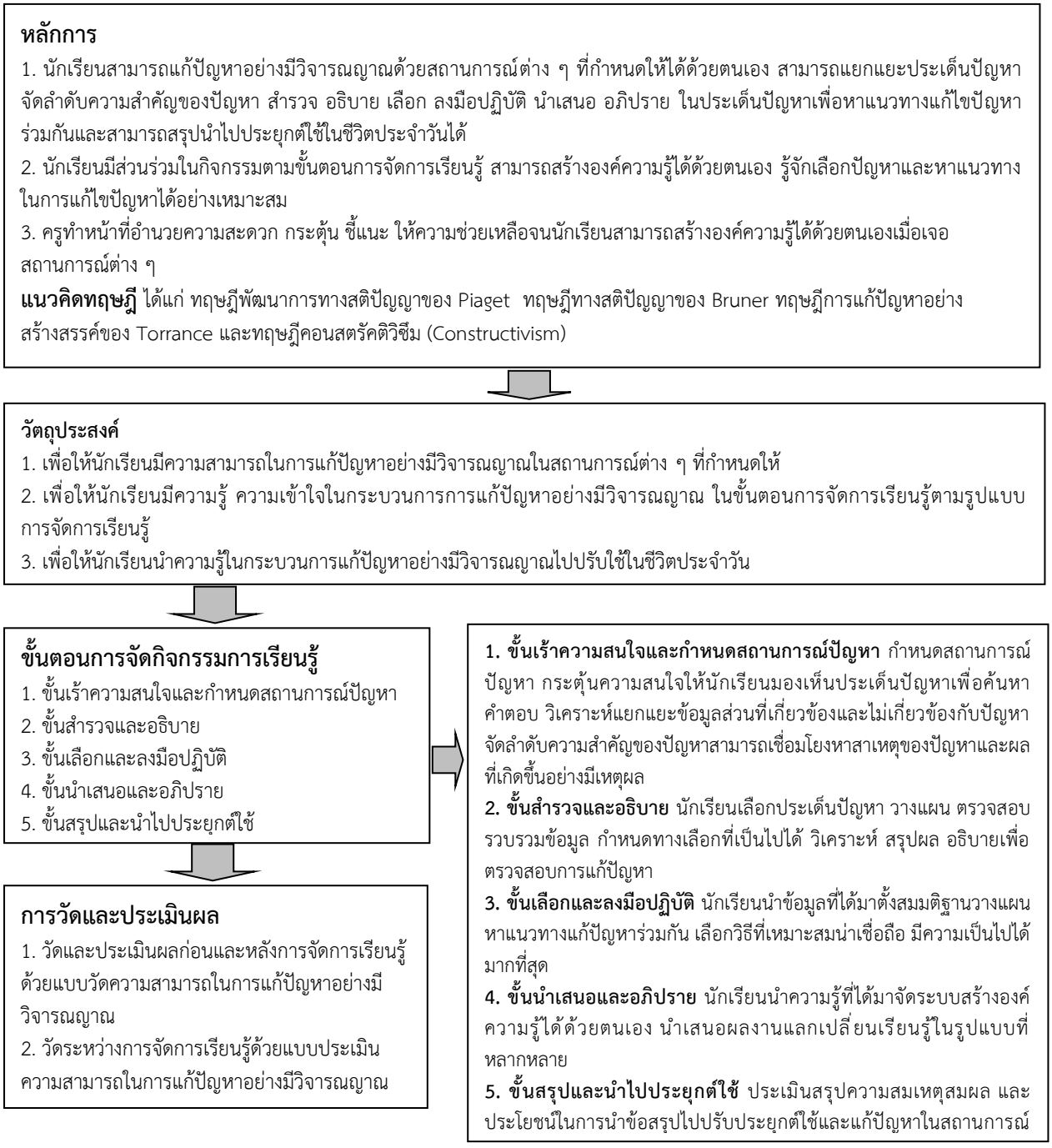

Figure 1: The New Body of Knowledge

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า มี 4 องค์ประกอบคือ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 3.1) ขั้นเร้าความสนใจและกำหนดสถานการณ์ปัญหา 3.2) ขั้นสำรวจและอธิบาย 3.3) ขั้นเลือกและลงมือปฏิบัติ 3.4) ขั้นนำเสนอและอภิปราย 3.5) ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ และ 4) การวัดและประเมินผล

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ผลการสังเคราะห์ได้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ขั้นเร้าความสนใจและกำหนดสถานการณ์ปัญหา 2) ขั้นสำรวจและอธิบาย 3) ขั้นเลือกและลงมือปฏิบัติ 4) ขั้นนำเสนอและอภิปราย และ 5) ขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การสังเคราะห์ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนนี้ ได้จากการวิเคราะห์งานวิจัย จำนวน 78 เรื่อง จาก 12 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่จะช่วยพัฒนานักเรียนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้จะนำสถานการณ์ปัจจุบันปัญหาต่าง ๆ ที่น่าสนใจในโลกปัจจุบันมาช่วยพัฒนานักเรียนให้เกิดการคิดแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suriyangam (2023) ได้ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการแก้ปัญหาทางคณิตศาสตร์ เรื่อง สมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ คิดเป็นร้อยละ 81.11 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็น 4 องค์ประกอบได้แก่ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การดำเนินการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับหลักการ แนวคิดทฤษฎี มีการตรวจสอบคุณภาพของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ คู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจโดยผู้เชี่ยวชาญ อยู่ในระดับความเหมาะสมมากที่สุด และการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ ได้ค่าความยาก ค่าอำนาจจำแนกและได้ค่าความเชื่อมั่นอยู่ในระดับค่อนข้างสูง แล้วนำไปทดลองใช้ จึงมั่นใจได้ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Juykrayang (2018) ศึกษาการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างมโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์และทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการเรียนการสอน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ สาระ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นสร้างแรงจูงใจจากภายใน ขั้นสร้างมโนทัศน์ ขั้นสะท้อนกลับ และขั้นการนำมโนทัศน์ไปใช้และการวัด และการประเมินผล

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ผลการหาค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index) ของคะแนนเฉลี่ยก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลองปรากฏว่า ดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.4726 แสดงว่า นักเรียนมีพัฒนาการหรือก้าวหน้าเพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 47.26 มีประสิทธิผลระดับปานกลาง ส่วนหนึ่งมาจากคะแนนหลังเรียนเพิ่มขึ้นน้อย และนักเรียนมีความรู้เดิมในเรื่องนี้อยู่แล้ว ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติผ่านกระบวนการกลุ่มได้ฝึกทักษะการคิด และการแก้ปัญหา สามารถบอกสาเหตุของปัญหาได้อย่างหลากหลาย บอกวิธีการหรือแนวทางในการแก้ปัญหาจากสถานการณ์ปัจจุบันปัญหาที่กำหนดให้ มีการนำเสนอ อภิปราย แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสรุปผลได้เป็นอย่างดี ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการการเรียนรู้เพิ่มขึ้น สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ถือว่านักเรียนได้พัฒนาความก้าวหน้า และแผนการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพผ่านการหาคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนหลังเรียนของกลุ่มทดลอง โดยใช้แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า คะแนนหลังเรียนสูง

กว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 1 ทั้งนี้ เพราะก่อนจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่สอนเองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ได้ทำการทดสอบก่อนเรียนและเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 9 แผน มีการทดสอบหลังเรียนเพื่อเปรียบเทียบผลความก้าวหน้าของนักเรียน ทำให้ทราบว่าเมื่อนักเรียนได้เรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้แล้ว นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี สามารถแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chinnasri (2015) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีค่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาหลังเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม เมื่อวิเคราะห์ด้วยสถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลองกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานข้อที่ 2 ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติผ่านสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ฝึกคิดแก้ปัญหาผ่านกระบวนการ 5 ขั้นตอนที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 4 พบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มทดลองที่ได้เรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า เนื่องจากด้านกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนเกิดความสนใจอยากเรียนรู้ ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ซักถามในประเด็นที่สงสัยและรับฟังความคิดเห็นของนักเรียน โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะ จนสามารถทราบสาเหตุและหาแนวทางแก้ปัญหาตามสาเหตุที่เกิดขึ้นได้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ มีการเสริมแรงบวก นักเรียนสามารถทำงานร่วมกับเพื่อนได้อย่างมีความสุข กล้าแสดงความคิดเห็น มีอิสระในการทำงานและเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่ม ครูคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำด้านประโยชน์ที่ได้รับ นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน รู้จักแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้รวมทั้งผู้วิจัยสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การเรียนรู้ที่คงทนหลังจากให้การทดลองไปแล้ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Akharawikrai (2020) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ที่บูรณาการเทคโนโลยีเสมือนผสานโลกจริงเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก เนื่องจากนำสื่อเสมือนผสานโลกจริงมาใช้กระตุ้นความสนใจนักเรียน การใช้เทคนิคเพื่อนคู่คิด การอภิปรายกลุ่ม การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ซักถาม และลงมือปฏิบัติจริง

สรุป

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการสังเคราะห์ได้ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเร้าความสนใจและกำหนดสถานการณ์ปัญหา ขั้นสำรวจและอธิบาย ขั้นเลือกและลงมือปฏิบัติ ขั้นนำเสนอและอภิปราย และขั้นสรุปและนำไปประยุกต์ใช้ ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ แนวคิด ทฤษฎี 2) วัตถุประสงค์ 3) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การวัดและประเมินผล คุณภาพของร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ คู่มือการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และแบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.71 ความเหมาะสมของแบบสอบถามความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ค่าดัชนีประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีค่า

เท่ากับ 0.4726 คิดเป็นร้อยละ 47.26 และผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนหลังเรียนของกลุ่มทดลอง พบว่า คะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณหลังการทดลอง กลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ครูผู้สอนควรต้องสามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยนำสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ปัญหาใกล้ตัวและเรื่องที่น่าสนใจมีประโยชน์แก่นักเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ และสามารถนำไปประยุกต์ในชีวิตประจำวันได้

1.2 ครูผู้สอนควรต้องศึกษาและทำความเข้าใจกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในคู่มือการใช้ให้ชัดเจนเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.3 ครูผู้สอนควรต้องสามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณไปใช้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ

1.4 สถานศึกษาสามารถนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไปให้ครูผู้สอนใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรต้องศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ตามเนื้อหาสาระวิชา

2.2 ควรต้องศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่นำเอาทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ประกอบในการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ

2.3 ควรต้องศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยนำเอาสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในปัจจุบันที่น่าสนใจหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ มาใช้ประกอบการเรียนรู้ของนักเรียน

References

Akakul, T. (2018). *Research Methodology*. (3rd ed.). Ubon Ratchathani: Witthayaphim.

Akharawikrai, R. (2020). *The Development of a Science Learning Activity Model Integrated with Augmented Reality Technology to Enhance Critical Thinking Abilities and Problem Solving for Mathayomsuksa III Students.* (Doctoral Dissertation). Dhurakij Pundit University. Bangkok.

Chinnasri, A. (2015). *The Development of a Science Learning Management Model to Promote the Problem-Solving Ability of Grade 8 Students*. (Doctoral Dissertation). Valaya Alongkorn Rajabhat University under the Royal Patronage. Pathum Thani.

Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2019). *PISA 2018 Assessment Results: Executive Summary.* Bangkok: Institute for the Promotion of Teaching Science And Technology (IPST).

Juykrayang, S. (2018). *The Development of Instructional Model to Enhance Both Science Concepts and Critical Thinking Skills of Grade Seventh Students.* (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chonburi.

Kaemmanee, T. (2001). *Thinking Science.* Bangkok: The Master Group Management.

Kaemmanee, T. (2017). *Teaching Science: Knowledge for Organizing an Effective Learning Process*. (21st ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Marasri, S. (2019). *Developing Critical Thinking Skills in the 21st Century. MCU Journal Nakhon Nan Review,* 3(2), 105-122.

Ministry Of Education. (2017). *Operational Manual for Driving Success in Quality Development Thai Language Teaching, Fiscal Year 2018.* Bangkok: Police Printing House, Royal Thai Police Office.

National PISA Operations Center, Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology. (2024). *PISA 2022 Assessment Results: Executive Summary.* Bangkok: Institute for the Promotion of Teaching Science and Technology (IPST).

Ngamserth, S. (2017). *The Creation of an Achievement Test. Naval Academy Academic Journal,* 4(1), 54-60.

Office of the Basic Education Commission. (2019). *PISA Aims to Enhance Student Competence to Compete on the World Stage.* Bangkok: Aksornthai Printing House (Fa Muangthai Newspaper).

Royal Gazette. (2018). *National Strategy (2018-2037).* Volume 135, Section 82 A., October 13.

Samor, A. (2023). *The Development of Learning Activities Package Based on STEM Education with Metaverse to Enhance Problem Solving Skill on Ecosystems for Grade 9 Students* (Master's thesis). Yala Rajabhat University. Yala.

Soonkamrat, A. (2024). *The Development of Spelling Skills Exercise Combined with Learning Management Based on Thorndike's Concepts to Enhance the Capability in Spelling Non-Conformity Thai Words for Prathomsuksa 4 Students*. (Doctoral Dissertation). Hatyai University, Songkhla.

Suriyangam, C. (2023). *The Study of Mathematics Learning Achievement and Mathematical Problem Solving on Linear Equation with One Variable for Mathayomsuksa 1 Student by Inquiry-Based Learning*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.

Thongmee, K. (2015). *PISA Reading Literacy Test Predictions (Secondary School).* Bangkok: Mac Education.

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย*

The Development of an Instructional Model Based on Socio-Cultural Learning Theory and Brain-Based Learning Approach to Enhance Social and Emotional Competence of Pre-Service Kindergarten Teachers

[1]กัลยกร ภักดี, ชาติชาย ม่วงปฐม และ พรชุลี ลังกา
[1]Kanyakorn Pakdee, Chatchai Muangpathom and Phornchulee Lungka
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
Udon Thani Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: edu.udru@udru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรมและแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย และ 2. ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยก่อนเรียน และหลังเรียนที่พัฒนาขึ้น ในระยะที่ 1 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน กลุ่มเป้าหมาย คือ อาจารย์จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการเรียนการสอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และขั้นตอนที่ 3 ประเมินรูปแบบการเรียนการสอน กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎี การเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน และระยะที่ 2 ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 เปรียบเทียบสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์วัดในช่วงเวลาตามรูปแบบแผนการวิจัย แบบ Time Series Design มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 และขั้นตอนที่ 2 ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อรูปแบบการเรียนการสอน มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ Repeated Measures ANOVA ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

*Received June 28, 2025; Revised July 22, 2025; Accepted July 30, 2025

ผลการวิจัยพบว่า 1. รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรมและแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มีความเหมาะสมมากที่สุด 2. ผลการทดสอบสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยการวัดซ้ำ ทั้ง 4 ระยะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการทดลอง และ ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: รูปแบบการเรียนการสอน; สมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์; การเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม; การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

Abstract

This research article aimed to (1) develop an instructional model based on socio-cultural learning theory and a brain-based learning approach to enhance the social and emotional competence of pre-service kindergarten teachers, and (2) examine the effects of using the developed instructional model on students' social and emotional competence before and after instruction. The research was conducted in two phases. Phase 1 comprised three steps: Step 1 refers to studying the foundational information, with a target group of five instructors selected purposively, using a semi-structured interview as the research instrument; Step 2 refers to developing the instructional model, using the socio-cultural learning theory and brain-based learning approach as the core framework; and Step 3 refers to evaluating the instructional model, with a target group of five experts and using an evaluation form to assess the quality of the developed model. Phase 2 comprised two steps: Step 1 refers to comparing the social and emotional competence of second-year pre-service kindergarten students in the first semester of the 2025 academic year, with a sample of 30 students from one class selected by cluster sampling. The instrument used was a social and emotional competence assessment administered according to a Time Series Design, with a reliability of 0.98. Step 2 refers to evaluating students' satisfaction with the instructional model, using a satisfaction questionnaire with a reliability of 0.94. Data were analyzed using Repeated Measures ANOVA, mean, and standard deviation.

The research findings revealed that: 1. The instructional model based on socio-cultural learning theory and a brain-based learning approach to enhance the social and emotional competence of pre-service kindergarten teachers was rated of high propriety. 2. Repeated measures testing across four time points showed statistically significant differences at the .05 level, indicating that students' social and emotional competence improved significantly after participating in the instructional activities. Students' overall satisfaction with the instructional model was rated at a high level.

Keywords: Instructional Model; Social and Emotional Competence; Socio-Cultural Learning; Brain-Based Learning

บทนำ

ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤตด้านสมรรถนะทางสังคมและอารมณ์ โดยพบว่าทักษะพื้นฐานสำคัญในกลุ่มคนทำงานต่ำกว่าเกณฑ์ในสามด้านหลัก ได้แก่ ทักษะการรู้หนังสือ ทักษะด้านดิจิทัลสำหรับการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน และการรู้เท่าทันสื่อ นอกจากนี้ ทักษะทางสังคมและอารมณ์ เช่น การรับมือกับความกดดัน การปรับตัว การมองโลกในแง่บวก การจัดการปัญหา การควบคุมและแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสม รวมถึงการสร้างปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ไขความขัดแย้ง การยอมรับความแตกต่าง และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ยังคงเป็นปัญหาสำคัญ โดยมีรายงานว่าประชากรร้อยละ 30.3 ขาดทักษะเหล่านี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพึ่งพาตนเองและสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ในวงกว้าง สำหรับนักศึกษาครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบปัญหาหลักเกี่ยวกับการจัดการความเครียดและความวิตกกังวลเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่กดดัน รวมถึงความไม่มั่นใจในการสื่อสารและการแสดงออกทางอารมณ์ในชั้นเรียน นอกจากนี้ยังพบข้อจำกัดในการสร้างความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะในบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพและการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นครูมืออาชีพ อีกทั้งหลักสูตรการผลิตครูยังขาดการบูรณาการการพัฒนาสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ในเชิงระบบอย่างเหมาะสม (Office of the Council of Rajabhat University Presidents, 2018; Thai PBS Online Station, 2024; Rattanasuwan, 2024; Raksakulthai, 2024; Sittisamarn, 2024; John, 2022)

รายวิชาการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการคิดสำหรับเด็กปฐมวัย เป็นหมวดวิชาเฉพาะในวิชา เอกเลือกของสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับพัฒนาการและการทำงานของสมองในช่วงอายุแรกเกิดถึง 6 ปี ประเภทของการคิด ทักษะการคิดสำหรับเด็กปฐมวัย ตลอดจนการฝึกสังเกต วิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการออกแบบนวัตกรรมที่ส่งเสริมทักษะการคิดให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ผู้เรียนยังได้ฝึกออกแบบและใช้เครื่องมือประเมินทักษะการคิด รวมถึงทดลองจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นกับ เด็กปฐมวัย ปัญหาที่พบในการเรียนการสอนรายวิชานี้ คือ แม้ผู้เรียนจะมีความเข้าใจเนื้อหา แต่ยังขาดความสามารถในการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ ความแตกต่างของพื้นฐานความรู้ของผู้เรียนที่มาเรียนร่วมกันก่อให้เกิดความหลากหลายในกลุ่ม จากการทำงาน การแบ่งกลุ่มของนักศึกษาระดับเก่ง ระดับปานกลาง ระดับอ่อน ตามแนวคิดของไวก็อทสกี (Vygotsky, 1978) ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ร่วมกัน ผลการทดสอบความสามารถด้านทักษะการคิดของผู้เรียนในรายวิชานี้พบว่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 45 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ปัญหาหลักเกิดจากการขาดสมรรถนะทางสังคมและอารมณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะการคิด ผู้เรียนมักไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ขาดความมั่นใจในการมีส่วนร่วมในชั้นเรียน และรู้สึกวิตกกังวลเมื่อต้องใช้ทักษะการคิดขั้นสูง ข้อจำกัดในการทำงานร่วมกับผู้อื่นทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดมสมองและเรียนรู้จากมุมมองที่หลากหลาย

ผู้วิจัยได้ศึกษาการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ไวก็อทสกี (Vygotsky, 1978) เน้นว่าทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคมวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางความคิดและการเรียนรู้ของมนุษย์ การเรียนรู้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม การเรียนรู้เริ่มต้นจากระดับสังคมก่อนจะพัฒนาไปสู่ระดับบุคคลผ่านพื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development: ZPD)

และแนวคิดการเรียนรู้แบบนั่งร้าน (Scaffolding) ที่ผู้เชี่ยวชาญให้ความช่วยเหลือผู้เรียนในลักษณะค้ำจุนชั่วคราว ทฤษฎีนี้จึงเน้นความสำคัญของการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ภาษา และวัฒนธรรมในฐานะเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาความคิดและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีนี้ช่วยเสริมสร้างสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของผู้เรียนผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยนักศึกษาจะสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ในขณะเดียวกันหลักการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานของ (Chatkupt, 2020; Khammanee, 2021; Wongyai, 2022; Willis, 2019; Jensen, 2020; Sousa, 2021) เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย ด้วยสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและท้าทายใช้คำถามปลายเปิดเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อกระตุ้น การแลกเปลี่ยนความคิดและการทำงานเป็นทีมเชื่อมโยงประสบการณ์ ความรู้ใหม่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ใช้ประสาทสัมผัสหลากหลายด้วยการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นการใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง สร้างอารมณ์เชิงบวกสนุกสนาน และมีความสุขในการเรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านสื่อมัลติมีเดียและแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ ประเมินตามสภาพจริงด้วยการสะท้อนคิด ส่งเสริมการประเมินตนเองและการเรียนรู้อย่างมีความหมายใช้การทบทวนและการฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างความจำระยะยาว

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยการจัดการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน งานวิจัยนี้จะช่วยส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของผู้เรียนทั้งในและห้องเรียนในอนาคต รวมถึงยังมีบทบาทในการยกระดับคุณภาพของบัณฑิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรมและแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยก่อนเรียน และหลังเรียนที่พัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มีการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มี 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของ

นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ อาจารย์และผู้มีประสบการณ์ทางด้านสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ จำนวน 5 คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง และทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ กำหนดเนื้อหาและโครงสร้างของเครื่องมือตามกรอบแนวคิดจาก การศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และสร้างแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างตามเนื้อหาและโครงสร้างของเครื่องมือตามกรอบแนวคิดที่กำหนด กำหนดข้อคำถามตามจุดประสงค์และขั้นตอน การดำเนินการจัดการเรียนรู้ จากนั้นตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความชัดเจนของภาษาที่ใช้ในข้อคำถามผ่านผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน โดยพิจารณาจากคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นอาจารย์ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาและผู้มีประสบการณ์ทางด้านสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ 2) เป็นอาจารย์ผู้รับผิดชอบสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการคิดสำหรับเด็กปฐมวัย 3) มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทหรือ สูงกว่า 4) มีประสบการณ์สอนหรือประสบการณ์ทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี และ 5) ได้รับผลการประเมิน การจัดการเรียนการสอนในระดับ “ดี” ขึ้นไป หลังจากนั้นนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence : IOC) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยรูปแบบ online โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างสำหรับอาจารย์ผู้สอน ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการเก็บรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ทำการจัดกระทำข้อมูลและสรุปจัดหมวดหมู่

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ และผลการสัมภาษณ์ผู้สอนเกี่ยวกับแนวทางการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย นำข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์จากขั้นตอนที่ 1 มาสังเคราะห์รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน โดยกำหนดองค์ประกอบและรายละเอียดของรูปแบบการเรียนการสอนให้ครอบคลุมสัมพันธ์กัน มีความชัดเจน เข้าใจง่าย

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อาจารย์จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนจิตวิทยาทางการศึกษา จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอนการจัดกิจกรรมส่งเสริมทักษะการคิดสำหรับเด็กปฐมวัย จำนวน 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน จำนวน 2 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล จำนวน 1 คน ระยะเวลาในการดำเนินการ ภาคเรียนที่ 1/2568 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินคุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนี

ความสอดคล้อง (Item Objective Congruence : IOC) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ นำรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เพื่อประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 2 การนำรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยไปใช้

ขั้นตอนที่ 1 เปรียบเทียบสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยกลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ จำนวน 74 ข้อ ได้แก่ การตระหนักรู้ตนเอง การจัดการตนเอง การตระหนักรู้ทางสังคม การตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ และการสร้างสัมพันธภาพ ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญหาค่าดัชนีความสอดคล้อง(Item Objective Congruence : IOC) ของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ และเลือกคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ได้ข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 74 ข้อ และนำแบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดโดย การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α– Coefficient) ของครอนบาค มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 ก่อนการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยนำแบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ทดสอบกลุ่มทดลอง (วัดครั้งที่ 1) ก่อนการทดลองสอนผู้วิจัยนำแบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ทดสอบ (Pre-test) กลุ่มทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้อง จำนวน 30 คน เมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หลังการทดลองผู้วิจัยนำแบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ทดสอบ (Post-test) กลุ่มทดลอง และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนหลังการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์ ผู้วิจัยนำแบบวัดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ทดสอบกลุ่มทดลอง (วัดซ้ำ) และเปรียบเทียบสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ที่วัดในช่วงเวลาตามรูปแบบแผนการวิจัย แบบ Time Series Design โดยใช้สถิติ Repeated Measures ANOVA

ขั้นตอนที่ 2 ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2568 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ และ

เลือกคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67–1.00 ได้ข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์ จำนวน 15 ข้อ และนำแบบประเมินความพึงพอใจที่ปรับปรุงแก้ไขตาม ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจัดกระทำข้อมูลและสรุปจัดหมวดหมู่เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม โดยมีประเด็นสำคัญที่ได้จากการวิเคราะห์ จำนวน 8 ประเด็น ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สังเคราะห์ได้
1. องค์ประกอบของสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	ครอบคลุม 5 มิติสำคัญ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง การจัดการตนเอง ความตระหนักรู้ทางสังคม ทักษะระหว่างบุคคล และการตัดสินใจอย่างมีความรับผิดชอบ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ความสำคัญของสมรรถนะต่อครูปฐมวัย	มีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างให้กับเด็ก การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง เพื่อนร่วมงาน และการส่งเสริมพัฒนาการเด็กอย่างมีคุณภาพ ดังนั้น สมรรถนะดังกล่าวจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบตั้งแต่ในระดับอุดมศึกษา
3. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคมวัฒนธรรม	การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การทำงานกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการใช้ภาษาในการสื่อสาร มีผลต่อการพัฒนา องค์ความรู้และทักษะด้านสังคม โดยเฉพาะ แนวคิดโซนพัฒนาการใกล้เคียง (Zone of Proximal Development: ZPD) ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้สูงขึ้นเมื่อได้รับการชี้แนะอย่างเหมาะสมจากครูหรือเพื่อนร่วมเรียน

ประเด็นสำคัญ	สาระสำคัญที่สังเคราะห์ได้
4. การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน	เน้นการจัดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ผ่อนคลาย และสร้างอารมณ์เชิงบวก อันจะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ข้อดี ข้อจำกัด และความท้าทายในการบูรณาการทฤษฎี	ข้อดี ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง พัฒนาทักษะทางสังคม อารมณ์ และสติปัญญาควบคู่กัน อีกทั้งยังเหมาะสมกับผู้เรียนที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดสำคัญ ได้แก่ ความจำเป็นที่ครูต้องมีความเข้าใจในทฤษฎีอย่างลึกซึ้ง ต้องใช้ทรัพยากรทั้งด้านเวลาและเครื่องมือ และต้องมีการเตรียมความพร้อมในการออกแบบกิจกรรมอย่างเป็นระบบ
6. แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นความหลากหลายของกิจกรรม อาทิ การจำลองสถานการณ์ การสะท้อนตนเอง การทำงานกลุ่ม และกิจกรรมที่เน้นการสื่อสารและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง
7. การออกแบบการเรียนรู้และบทบาทผู้สอน	เน้นให้ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะ (Scaffolding) ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้อย่างเต็มศักยภาพ ผ่านการออกแบบสื่อและกิจกรรมที่ตอบสนองต่อสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ รวมถึงการประเมินผลที่ยืดหยุ่นและเน้นพัฒนาการมากกว่าการตัดสินผล
8. การให้ Feedback	มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ โดยเน้นการให้ Feedback ที่มีลักษณะอ่อนโยน สร้างสรรค์ เช่น การสะท้อนผลการปฏิบัติ การชื่นชมข้อดี และการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเองต่อไป

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหาทั้งหมดข้างต้นได้ชี้ให้เห็นแนวทางสำคัญใน การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาครูปฐมวัยอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นรากฐานในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคมวัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยก่อนเรียน และหลังเรียนที่พัฒนาขึ้น มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

ตารางที่ 2 ผลสถิติที่ทดสอบสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

สถิติที่ทดสอบ	Value F	Hypothesis	Error	df	Sig.
Pillai's Trace	.577	12.287	3.000	27.000	.000
Wilks' Lambda	.423	12.287	3.000	27.000	.000
Hotelling's Trace	1.365	12.287	3.000	27.000	.000
Roy's Largest Root	1.365	12.287	3.000	27.000	.000

จากตารางที่ 2 พบว่า ผลการทดสอบสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยการวัดซ้ำ ทั้ง 4 ระยะ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 3 ผลการทดสอบรายคู่คะแนนส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ระยะส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
ก่อนการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์ ก่อนการทดลอง (Pre-test)	-.067	.151	1.000
หลังการทดลอง (Post-test)	-.100	.162	1.000
หลังการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์	-.433*	.114	.004
ก่อนการทดลอง (Pre-test) ก่อนการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์	.067	.151	1.000
หลังการทดลอง (Post-test)	-.033	.162	1.000
หลังการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์	-367*	.089	.002
หลังการทดลอง (Post-test) ก่อนการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์	.100	.162	1.000
หลังการทดลอง (Post-test)	.033	.162	1.000
หลังการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์	-.333	.130	.094
หลังการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์ ก่อนการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์	.433*	.114	.004
ก่อนการทดลอง (Pre-test)	.367*	.089	.002
หลังการทดลอง (Post-test)	.333	.130	.094

จากตารางที่ 3 พบว่า มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ของคะแนนสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ระหว่างช่วงเวลา ดังนี้ ระยะหลังการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์ มีความแตกต่างกับระยะก่อนการดำเนินการทดลอง 2 สัปดาห์ และระยะก่อนการทดลอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษามีการพัฒนาเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ภายหลังจากการเข้าร่วมกิจกรรมการทดลอง

ตารางที่ 4 ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย

ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีความสำคัญและเหมาะสมกับผู้เรียน สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้	4.53	0.58	มากที่สุด
2. สื่อและแหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษา	4.50	0.6	มากที่สุด
3. กิจกรรมการเรียนการสอนมีความหลากหลายและน่าสนใจ	4.42	0.62	มาก
4. การจัดการเรียนการสอนทำให้ผู้เรียนได้รับรู้เนื้อหาเกี่ยวกับสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	4.45	0.55	มาก
5. การจัดการเรียนการสอนมีการให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจเนื้อหาเกี่ยวกับสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	4.48	0.59	มาก
6. ผู้เรียนสนใจในกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหลากหลาย	4.46	0.6	มาก
7. การเรียนการสอนตามรูปแบบช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์มากขึ้น	4.44	0.61	มาก
8. การเรียนการสอนมีการสรุปผลการเรียนรู้เกี่ยวกับสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน	4.41	0.63	มาก
9. การเรียนการสอนตามรูปแบบช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	4.49	0.56	มาก
10. การเรียนการสอนตามรูปแบบช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ และมีสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	4.43	0.61	มาก
11. การเรียนการสอนตามรูปแบบช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	4.45	0.57	มาก
12. การเรียนการสอนตามรูปแบบทำให้ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียน	4.46	0.58	มาก
13. การเรียนการสอนตามรูปแบบทำให้ผู้เรียนมีความต้องการเรียนรู้และมีใจจดจ่อที่จะเรียนเรื่องต่อไปอีก	4.46	0.58	มาก
14. นักศึกษาได้เรียนรู้และสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์	4.50	0.54	มากที่สุด
15. นักศึกษาสามารถตรวจสอบและประเมินความรู้ของตนเองได้	4.42	0.63	มาก
ภาพรวม	**4.47**	**0.59**	**มาก**

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนตามรูปแบบการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐานเพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.47, S.D. = 0.59) แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่นำไปใช้มี ความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมสมรรถนะดังกล่าว เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ “เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีความสำคัญและเหมาะสมกับผู้เรียน สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้” (ค่าเฉลี่ย = 4.53, S.D. = 0.58) รองลงมาคือ “นักศึกษาได้เรียนรู้และสามารถพัฒนาสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์” และ “สื่อและแหล่งเรียนรู้ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้

ความเข้าใจ และส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษา” (ค่าเฉลี่ย = 4.50, S.D. = 0.54 และ 0.60 ตามลำดับ) ผลการวิจัยยังสะท้อนว่าผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนรู้ มีกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสม และส่งเสริมทักษะด้านสังคมและอารมณ์อย่างเป็นระบบ โดยมีองค์ประกอบทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติที่เอื้อต่อการพัฒนาสมรรถนะดังกล่าว

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยครั้งนี้ ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การจัดการกับอารมณ์และการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยมีการออกแบบกิจกรรมที่ตอบสนองพัฒนาการของตนเอง ใช้สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการแนวคิดทางสังคม วัฒนธรรม และสมองเป็นฐาน สามารถยกระดับสมรรถนะทางอารมณ์และสังคมของนักศึกษาได้ แสดงดังภาพต่อไปนี้

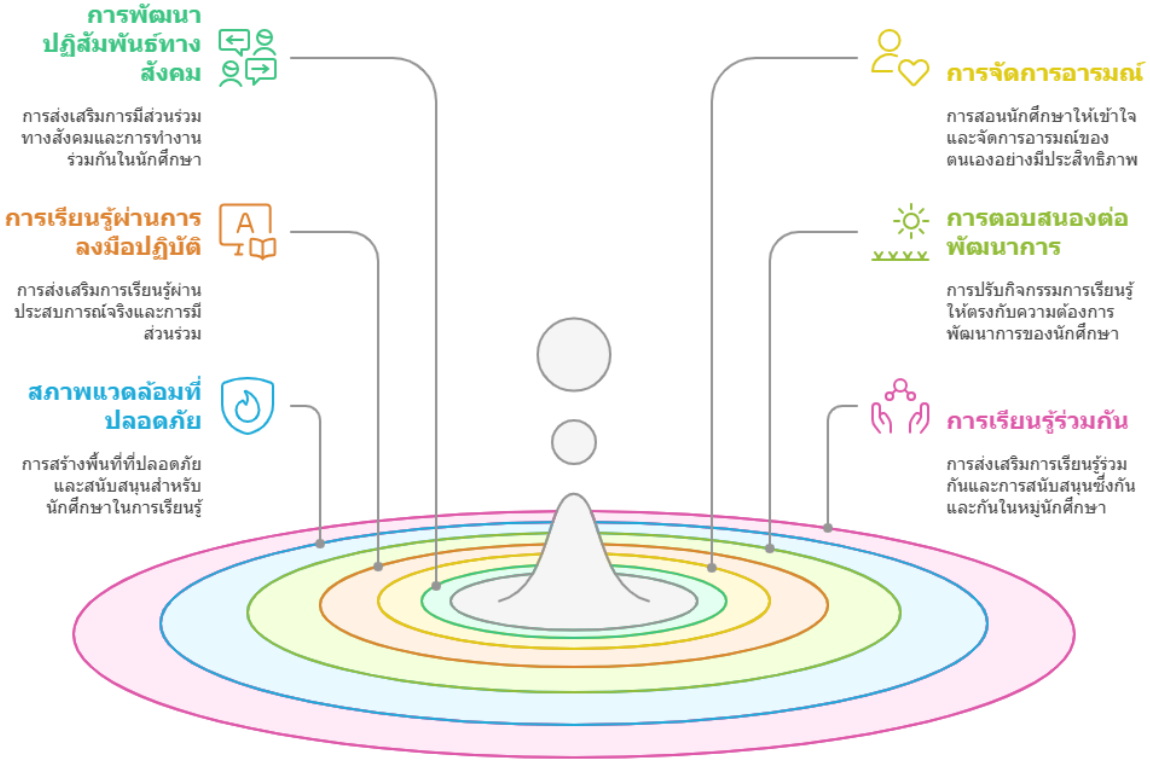

Figure 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Brain-Based Learning) เพื่อส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยผลการวิจัยสะท้อนถึงความมีประสิทธิผลของรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ทั้งในด้านความเหมาะสมของรูปแบบและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนภายหลังการเรียนรู้ ดังนี้

1. ความเหมาะสมของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น พบว่า รูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีพื้นฐานทางทฤษฎีรองรับอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการผสานแนวคิดของ Vygotsky (1978) เรื่อง การเรียนรู้เชิงสังคมวัฒนธรรม ที่เน้นบทบาทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและเขตพัฒนาการใกล้เคียง (Zone of Proximal Development : ZPD) รวมถึงแนวคิด Scaffolding ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมในช่วงเวลาที่เหมาะสม ในขณะเดียวกัน การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน (Willis, 2019; Jensen, 2020) ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการกระตุ้นอารมณ์เชิงบวกและประสบการณ์จริง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาทักษะทั้งด้านสติปัญญาและอารมณ์ของผู้เรียน

2. ผลต่อสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ พบว่า สมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ในช่วงระยะเวลาการวัดทั้ง 4 ระยะ โดยเฉพาะในช่วงหลังจากการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว 2 สัปดาห์ คะแนนสมรรถนะเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับช่วงก่อนการทดลอง ผลการวิจัยในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นช่วยส่งเสริมองค์ประกอบสำคัญของ SEL (Social and Emotional Learning) ได้แก่ การตระหนักรู้ตนเอง การจัดการตนเอง การตระหนักรู้ทางสังคม การตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ และการสร้างสัมพันธภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Goleman (1995) และ Elias & Zins (2003) ซึ่งชี้ว่าทักษะด้านอารมณ์และสังคมเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จทางวิชาชีพโดยเฉพาะในบริบทของการศึกษาปฐมวัยที่ผู้เรียนต้องสามารถปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป

การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิด การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ถือเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย สามารถประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะของครูในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เป็นรูปแบบที่สามารถส่งเสริมสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมและมีความสอดคล้องกับหลักการทางวิชาการและพัฒนาการของผู้เรียน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต โดยเฉพาะในรายวิชาที่มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาครู ควรจัดกิจกรรมอบรมอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้เข้าใจและสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรส่งเสริมให้มีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อขยายผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนนี้ในกลุ่มสาขาวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นักศึกษาที่ได้รับการเรียนการสอนด้วยรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมีสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ดีขึ้น ทั้งด้านการตระหนักรู้ในตนเอง การจัดการตนเอง การตระหนักรู้ทางสังคม ทักษะความสัมพันธ์ และการตัดสินใจอย่างรับผิดชอบ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบนี้ไป

ประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความร่วมมือ และความมั่นใจของผู้เรียน และควรจัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติที่สอดคล้องกับรูปแบบดังกล่าว เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกใช้สมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ในสถานการณ์จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการวิจัยเพื่อติดตามผลในระยะยาว โดยเฉพาะในช่วงที่นักศึกษานำสมรรถนะที่ได้รับไปใช้จริงในการฝึกปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา หรือเมื่อเข้าสู่วิชาชีพครูในภายหลัง เพื่อประเมินว่า สมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ที่ได้รับการส่งเสริมภายใต้รูปแบบการเรียนการสอนนี้ยังคงปรากฏและส่งผลเชิงบวกต่อการจัดการเรียนการสอนจริงในชั้นเรียนหรือไม่ อาจดำเนินการโดยใช้แบบวัดสมรรถนะเชิงพฤติกรรมในสถานการณ์จริงหรือแบบประเมินโดยพี่เลี้ยง/ครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนคู่ความร่วมมือ

2.2 ควรพัฒนาเครื่องมือประเมินสมรรถนะด้านสังคมและอารมณ์ของนักศึกษาในระยะฝึกปฏิบัติงานจริง (การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา) โดยควรประเมินจากหลายมิติ เช่น การสังเกตโดยอาจารย์นิเทศก์ การสะท้อนคิดของนักศึกษา การประเมินจากครูพี่เลี้ยง และผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เช่น การบริหารจัดการชั้นเรียน การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การสร้างสัมพันธภาพกับเด็ก เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างสมรรถนะที่ได้รับการพัฒนาในชั้นเรียนกับการประยุกต์ใช้จริง

2.3 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้นกับรูปแบบการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมสมรรถนะด้านเดียวกัน เช่น Problem-Based Learning และ Project-Based Learning ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากปัญหาและการสร้างสรรค์งานจริงตามลำดับ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความเหมาะสมของกระบวนการเรียนรู้ ความยั่งยืนของสมรรถนะ ผลสัมฤทธิ์ทางอารมณ์ และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

References

Chatkupt, S. (2020). Brain-Based Learning: Concepts and Applications in the Classroom. *Journal of Education, Naresuan University,* 22(2), 18-20.

Elias, M. J., & Zins, J. E. (2003). *Social and Emotional Learning: Promoting the Development of All Students.* Binghamton, NY: Haworth Press.

Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ.* New York: Bantam Books.

John, O. (2022). *'SEL' Emotional and Social Skills: Life Skills Training that Schools Don't Teach.* Retrieved July 3, 2025, from https://www.eef.or.th/article/sel-emotional-social-skills/

Khammanee, T. (2021). Active Learning Management Using a Brain-Based Approach: Concepts and Practical Guidelines. *Journal of Education, Chulalongkorn University,* 49(3), 7-10.

Office of the Council of Rajabhat University Presidents. (2018). *Rajabhat University Strategy for Local Development 20-year Plan (2017-2036): Revised October 11, 2018.* Retrieved July 3, 2025, from https://www.pcru.ac.th/main/uploads/documents/pan_pcru20y.pdf

Raksakulthai, W. (2024). *Early Childhood Education Expert.* Interview. January 15.

Rattanasuwan, D. (2024, May 15-16). *Meeting Document of the Council of Deans of Faculties of Education, Rajabhat Universities (S.K.R.P.) No. 3/2024*. Meeting of the Council of Deans of Faculties of Education, Rajabhat Universities, Rambhai Barni Rajabhat University, Chanthaburi.

Sittisamarn, S. (2024, May 18). *Modern Teachers in the VUCA World: Deep Dive into Global Education Trends.* Training Material. Plan for Kids Co., Ltd. (Online Training).

Sousa, D. A. (2021). *How the Brain Learns.* (6th ed.). Thousand Oaks, California: Corwin Press.

Thai PBS Online Station. (2024, March 3). *Human Capital Crisis: 3 Basic Skills of Thais Below Standard-Thai PBS Newsroom.* Retrieved May 2, 2024, from https://www.youtube.com/watch?v=iE0GU0sqpjo

Vygotsky, L. S. (1978). *Interaction Between Learning and Development.* In M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman (Eds.), Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes (pp. 79–91). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Willis, J. (2019). *Research-Based Strategies to Ignite Student Learning: Insights from a Neurologist and Classroom Teacher.* (2nd ed.). Alexandria, VA: ASCD.

Wongyai, W. (2022). Designing Learning Based on Brain-Based Learning Concept to Develop Higher-Order Thinking Skills. *Journal of Education, Burapha University,* 33(1), 5-8.

การศึกษาความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ “ยาหม่องมณีหอม” บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง*

A Feasibility Study on the Market Potential of “Manee Hom Balm” by Buan Tek Siang Tung

[1]วิสุทธิณี ธานีรัตน์ และ ณรงค์ฤทธิ์ ปริสุทธิ์กุล
[1]Wisuttinee Taneerat and Narongrit Parisutkul
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
Prince of Songkla University, Trang Campus, Thailand.
[1]Corresponding Author’s E-mail: wisuttinee.t@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง และ 2) เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่การวิจัย คือ จังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนทั่วไป จำนวน 400 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่ายในการเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับความคิดเห็นความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56 S.D. = 0.55) 2) ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา และการมีประสบการณ์การมาศาลเจ้าแตกต่างกันจะมีระดับความคิดเห็นความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีโรคประจำตัวและประสบการณ์การใช้ยาหม่องต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05

คำสำคัญ: การศึกษา; ความเป็นไปได้ทางการตลาด; ยาหม่อง

Abstract

This study aimed to (1) study the level of public opinion regarding the market potential of "Manee Hom" balm by Buan Tek Siang Tung, and (2) to compare the level of public opinion on its market potential based on personal demographic factors. The research employed a quantitative methodology and was conducted in Trang Province. The sample consisted of 400

*Received June 20, 2025; Revised July 23, 2025; Accepted July 30, 2025

general residents selected through simple random sampling. The research instrument was a questionnaire, and data were analyzed using both descriptive and inferential statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation, and one-way ANOVA.

The findings revealed that: (1) the overall level of public opinion on the market potential of "Manee Hom" balm was at the highest level ($\overline{X}$ = 4.56, S.D. = 0.55); and (2) when comparing opinions across demographic variables, it was found that gender, age, education level, place of residence, and different levels of experience visiting Chinese shrines did not lead to statistically significant differences in public opinion of the product's market potential. However, statistically significant differences at the 0.01 and 0.05 level were observed among respondents with presence of chronic illness and using balm products.

Keywords: Feasibility Study; Market Potential; Balm

บทนำ

สำหรับการขับเคลื่อนนโยบายซอฟต์พาวเวอร์ของรัฐบาลไทย ถือความพยายามของรัฐบาลไทยในการใช้ “อำนาจละมุน หรือ อำนาจอ่อน” (soft power) เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศ เพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ และสร้างอิทธิพลทางวัฒนธรรมในระดับโลก โดยใช้องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์และอัตลักษณ์ของชาติในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้อื่นชื่นชมและยอมรับ (Sadompruek, and Samukkethum, 2025) จากแผนกลยุทธ์การส่งเสริมซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติเพื่อประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคมและความมั่นคงแห่งชาติ ได้แบ่งประเด็นหลักของนโยบายออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) Food 2) Fashion 3) Film 4) Fighting 5) Festival รวมถึง 11 สาขาย่อยที่แตกแขนงออกไปจาก 5 ด้านเบื้องต้น (Secretariat of the Senate, 2025)

ในกรณีของจังหวัดตรัง เป็นจังหวัดหนึ่งที่ตั้งอยู่ในภาคใต้ฝั่งอันดามัน มีรายได้จากการท่องเที่ยวจำนวนมหาศาล โดยจากข้อมูลของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดตรัง (Trang Provincial Office of Tourism and Sports, 2024) พบว่า หลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสโควิด-19 เมื่อปี พ.ศ. 2564 เป็นต้นมา จังหวัดตรังมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ.2565-2567 จังหวัดตรังมีรายได้รวมจากการท่องเที่ยวของผู้เยี่ยมเยือน ทั้งกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเฉลี่ย 4,000 กว่าล้านบาท/ปี โดยร้อยละ 95 เป็นรายได้จากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย ทั้งนี้ เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม คติและความเชื่อที่ผสมผสานความเป็นพหุวัฒนธรรมไว้ได้อย่างลงตัว ซึ่งเป็นอีกหนึ่งสิ่งสำคัญที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวภายในจังหวัดได้เป็นจำนวนมาก คือ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตาม เพื่อตอบสนองต่อผลักดันนโยบายซอฟต์พาวเวอร์ของรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จึงได้บูรณาการความร่วมมือ เพื่อส่งเสริมความเป็นอัตลักษณ์พื้นถิ่นด้านความเชื่อของจังหวัด นั่นคือ ศาลเจ้าจีน/มูลนิธิ โดยหากนับรวมทั้งจังหวัดมีมากกว่า 100 แห่ง ซึ่งเฉพาะในพื้นที่อำเภอเมืองตรังมีศาลเจ้า/มูลนิธิขนาดใหญ่ จำนวน 13 แห่ง (Division of Tourism and Sports, Trang City Municipality, 2025) นอกจากนี้ ศาลเจ้าหลายแห่งมีอายุเก่าแก่ที่มีอายุยืนยาวกว่า 150 ปี ในปัจจุบันมีผู้คนนิยมเข้าไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามศาลเจ้า ในแต่ละปีมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเห็นได้จากยอดของผู้ที่มาลงทะเบียนรับปิ่นโต และมาร่วมถือศีลกินเจในบางศาลเจ้าสูงถึงปีละ 20,000-30,000 คน รวมทั้งยังมี

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาวมาเลเซีย และชาวสิงคโปร์ต่างให้ความสนใจเดินทางเข้ามามากในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว โดยเดินทางไปท่องเที่ยวตามสถานที่ต่าง ๆ เพื่อกราบไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล

ในส่วนของมูลนิธิกุศลสถานตรัง (บ้วนเต็กเซี่ยงตึ้ง) นับเป็นหนึ่งในศาลเจ้าที่มีความโดดเด่นและเป็นที่รู้จักของจังหวัดตรัง ก่อตั้งขึ้นจากการรวมพลังของชาวไทยเชื้อสายจีนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มายาวนานกว่า 60 ปี ในช่วงแรก กลุ่มผู้ก่อตั้งได้รวมตัวกันเพื่อช่วยเหลือผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในชุมชน โดยไม่จำกัดเชื้อชาติหรือศาสนา ความลำบากในสมัยนั้น เช่น การระบาดของโรคภัยไข้เจ็บ ภัยน้ำท่วมที่ทำให้บ้านเรือนได้รับความเสียหาย ไม่สามารถอยู่อาศัยได้อย่างปกติ รวมถึงภาวะขาดแคลนอาหารและการดำรงชีวิตที่ยากลำบาก หรือเหตุเพลิงไหม้ที่สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้น การรวมกลุ่มจึงเกิดขึ้นเพื่อจัดตั้งจุดศูนย์กลางให้ผู้ประสบภัยได้มีอาหารรองท้อง มีที่พักชั่วคราว และโอกาสในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ต่อมา เมื่อองค์กรมีความแข็งแกร่งมากขึ้น คณะกรรมการจึงได้วางแนวทางอย่างจริงจังในการดำเนินงานเพื่อสาธารณะประโยชน์ นำไปสู่การก่อตั้งมูลนิธิกุศลสถานตรังอย่างเป็นทางการ ด้วยตลอดระยะเวลากว่า 60 ปี มูลนิธิได้สานต่องานจิตอาสาและขยายบทบาทจากการช่วยเหลือเบื้องต้น ไปสู่การกู้ภัยและกู้ชีพ จนปัจจุบันได้รับการยอมรับว่าเป็นหนึ่งในทีมกู้ภัยที่มีศักยภาพสูงในระดับภูมิภาคภาคใต้ กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการดำเนินงานเพื่อสังคมที่ต่อเนื่องและจริงจัง ในปัจจุบัน มูลนิธิกำลังพัฒนาอาคารใหม่ที่ประกอบด้วยศาลาสำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและห้องประชุมขนาดใหญ่ เพื่อใช้เป็นพื้นที่ในการจัดกิจกรรมสาธารณะและรองรับการทำงานร่วมกันของชุมชนอย่างเป็นระบบมากยิ่งขึ้น (Queen Sirikit Commemorative Library, Trang, 2025) ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการตอบสนองต่อแผนกลยุทธ์การส่งเสริมซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติและสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการท่องเที่ยว คณะผู้วิจัยจึงได้พัฒนาจากฐานความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อมูลนิธิมาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ “ยาหม่องมณีหอม” บ้วนเต็ก-เซี่ยงตึ้ง ขึ้น โดยมีการนำน้ำมันตะเกียง และกระดาษยันต์ที่มีอักษรจีนมาเป็นส่วนหนึ่งของยาหม่อง เพื่อเป็นที่ระลึกแก่ผู้ที่มาบริจาคโลงศพและบริจาคเงินให้แก่มูลนิธิ ตลอดจนเป็นของที่ระลึกในพิธีฌาปนกิจตามประเพณีให้กับผู้ที่มาจัดงานฌาปนกิจ ณ ศาลาของมูลนิธิอีกด้วย

บทความวิจัยนี้ จึงนำเสนอระดับความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง เพื่อทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงผลิตภัณฑ์ ตลอดจนเพื่อเป็นแนวทางในการนำข้อมูลไปพัฒนากระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อจะได้ตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนที่มาใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น โดยผลจากการศึกษาจะเกิดประโยชน์ในการนำผลการวิจัยนี้มาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์การส่งเสริมซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติของรัฐบาลไทย โดยเฉพาะในประเด็นการส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจของวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราว และมีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา และเกิดองค์ความรู้ต่อการพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้นจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย โครงการเรื่อง “เที่ยวเก๋ ๆ ยลเสน่ห์เมืองตรัง” ภายใต้โครงการยุวชนอาสา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โดยผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนจากสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง

2. เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน เพื่อดำเนินการวิจัยให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหา เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี

ผู้วิจัยทำการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นไปได้ทางการตลาด แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภค แนวคิดด้านการตลาดของผลิตภัณฑ์เชิงความเชื่อ และข้อมูลประวัติของมูลนิธิกุศลสถานตรัง (บ้วนเต็กเซี่ยงตึ้ง) เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้การสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ในการเก็บตัวอย่าง ในช่วงเดือนมกราคม - มีนาคม พ.ศ. 2568 จำนวน 400 คน

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลหลัก

กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มประชาชนทั่วไป ทั้งเพศชาย เพศหญิง และกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ ที่เดินทางมาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมและศาสนากับทางมูลนิธิกุศลสถานตรัง ทั้งที่มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในจังหวัดตรัง และต่างจังหวัด เนื่องจากการวิจัยในครั้งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจที่คณะผู้วิจัยไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน จึงใช้สูตรของ Yamane (1973) ซึ่งกำหนดความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95 ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวนอย่างน้อย 385 คน โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลได้ 400 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยการออกแบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อให้ครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการในการประมวลผลการวิจัย มีการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 สอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา การมีโรคประจำตัว ประสบการณ์การมาศาลเจ้า และประสบการณ์การใช้ยาหม่องเป็นแบบสอบถามแบบให้เลือกตอบหลายข้อ (Multiple Choice)

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเป็นคำถามแบบปลายเปิด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านตรวจสอบความตรงของเนื้อหาและพิจารณาความเหมาะสมของข้อคำถามและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย นอกจากนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มอื่น ซึ่งอาศัยอยู่ในอำเภออื่นของจังหวัดตรัง จำนวน 30 คน แล้วนำคำตอบที่ได้มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ 0.96 ดังนั้น แบบสอบถามจึงมีค่าความเชื่อมั่นในระดับยอดเยี่ยม (Cronbach, 1974)

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) ผู้วิจัยดำเนินการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล จากคณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการจัดเก็บข้อมูลกลุ่มประชาชนที่เดินทางมาประกอบกิจกรรมกับทางมูลนิธิกุศลสถานตรัง (บ้วนเต็กเซี่ยงตึ้ง)

2) จัดเตรียมแบบสอบถามในรูปแบบกระดาษและรูปแบบออนไลน์ (Google Form)

3) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการลงพื้นที่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดตรัง จนครบตามจำนวน

4) ผู้วิจัยดำเนินการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ผู้วิจัยมีเกณฑ์การแปรผลค่าเฉลี่ยดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.21 – 5.00 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.41 – 4.20 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์มาก

ค่าเฉลี่ย 2.61 – 3.40 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.81 – 2.60 หมายถึง มีมีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.80 หมายถึง มีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ของผลิตภัณฑ์น้อยที่สุด

5) ทำการประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ และอภิปรายผล

6) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ด้วยวิธีการประมวลผลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และนำเสนอข้อมูล ดังนี้

1) ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา การมีโรคประจำตัว ประสบการณ์การมาศาลเจ้า และประสบการณ์การใช้ยาหม่อง นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าความถี่และค่าร้อยละ

2) ระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็ก-เซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านผลิตภัณฑ์ (กลิ่นหอม สดชื่น ผ่อนคลาย) 2) ด้านผลิตภัณฑ์ (สีและเนื้อสัมผัส) 3) ด้านบรรจุภัณฑ์ (ความสวยงาม ทันสมัย ใช้ง่าย สะดวกพกพา) 4) ด้านราคา (ไม่แพง สามารจับต้องได้) 5) ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย 6) ด้านการส่งเสริมการขาย หลังจากนั้น นำผลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3) การศึกษาเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียว (One-Way ANOVA)

ผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ โดยแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยกำหนดไว้อย่างน้อย 385 คน แต่ผู้วิจัยสามารถเก็บได้จริง จำนวน 400 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียด ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง พบว่า

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเกินกว่าครึ่งเป็นเพศหญิง (จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 56.8) รองลงมาเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 38 และกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ คิดเป็นร้อยละ 5.2 ตามลำดับ ส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 20-29 ปี จำนวน 207 คิดเป็นร้อยละ 51.8 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 30-39 ปี จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 25.3 และช่วงอายุ 40-49 ปี จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 10.5 ในส่วนของอาชีพของผู้ทำแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นนักเรียน/นักศึกษา จำนวน 128 คน คิดเป็นร้อยละ 32 รองลงมา คือ ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 24.5 และพนักงานบริษัท/ลูกจ้างเอกชน จำนวน

80 คน คิดเป็นร้อยละ 20 สำหรับระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรี จำนวน 122 คน คิดเป็นร้อยละ 30.5 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 24 สำหรับภูมิลำเนาส่วนใหญ่เป็นประชาชนในพื้นที่ ซึ่งอาศัยอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดตรัง จำนวน 298 คน คิดเป็นร้อยละ 74.5 รองลงมา คือ เป็นกลุ่มบุคคลจากต่างจังหวัด จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 การมีโรคประจำตัว ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว จำนวน 263 คน คิดเป็นร้อยละ 65.8 รองลงมา คือ ไม่มีโรคประจำตัว จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 34.2 ประสบการณ์การมาศาลเจ้า ส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการมาแล้ว จำนวน 269 คน คิดเป็นร้อยละ 67.3 และรองลงมา คือ ไม่เคยเดินทางมา จำนวน 131 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 ในส่วนของประสบการณ์การใช้ยาหม่องส่วนใหญ่ เคยใช้ จำนวน 356 คน คิดเป็นร้อยละ 89 รองลงมา คือ ไม่เคยใช้ จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11

ระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็ก-เซี่ยงตึ๊ง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.56, S.D. = 0.55) โดยด้านผลิตภัณฑ์ (สีและเนื้อสัมผัส) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.62, S.D. = 0.58) รองลงมา ด้านบรรจุภัณฑ์ (ความสวยงาม ทันสมัย ใช้ง่าย สะดวกพกพา) ($\bar{X}$ = 4.60, S.D. = 0.62) ด้านผลิตภัณฑ์ (กลิ่นหอม สดชื่น ผ่อนคลาย) ($\bar{X}$ = 4.58, S.D. = 0.63) ด้านการส่งเสริมการขาย ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.64) ด้านราคา (ไม่แพง สามารจับต้องได้) ($\bar{X}$ = 4.53, S.D. = 0.74) และด้านช่องทางการจัดจำหน่าย ($\bar{X}$ = 4.48, S.D. = 0.71) ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง

ประเด็น	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านผลิตภัณฑ์ (กลิ่นหอม สดชื่น ผ่อนคลาย)	4.58	.63	มากที่สุด
2. ด้านผลิตภัณฑ์ (สีและเนื้อสัมผัส)	4.62	.58	มากที่สุด
3. ด้านบรรจุภัณฑ์ (ความสวยงาม ทันสมัย ใช้ง่าย สะดวกพกพา)	4.60	.62	มากที่สุด
4. ด้านราคา (ไม่แพง สามารจับต้องได้)	4.53	.74	มากที่สุด
5. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	4.48	.71	มากที่สุด
6. ด้านการส่งเสริมการขาย	4.55	.64	มากที่สุด
รวม	**4.56**	**.55**	**มากที่สุด**

Picture 1: Product "Manee Hom" balm by Buan Tek Siang Tung

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนา และการมีประสบการณ์การมาศาลเจ้าแตกต่างกัน จะมีระดับความคิดเห็นความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีโรคประจำตัวและประสบการณ์การใช้ยาหม่องต่างกันมีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ประเด็น	ข้อมูลส่วนบุคคล							
	เพศ	อายุ	อาชีพ	ระดับการศึกษา	ภูมิลำเนา	การมีโรคประจำตัว	ประสบการณ์การมาศาลเจ้า	ประสบการณ์การใช้ยาหม่อง
1. ด้านผลิตภัณฑ์ (กลิ่นหอม สดชื่น ผ่อนคลาย)	-	-	✓ F = 2.72*	-	-	-	-	✓ F = 7.50**
2. ด้านผลิตภัณฑ์ (สีและเนื้อสัมผัส)	✓ F = 2.80*	✓ F = 4.92**	-	-	-	✓ F = 5.02**	-	✓ F = 7.02**
3. ด้านบรรจุภัณฑ์ (ความสวยงาม ทันสมัย ใช้ง่าย สะดวกพกพา)	-	-	-	-	-	-	-	✓ F = 6.72**
4. ด้านราคา (ไม่แพง สามารจับต้องได้)	-	-	-	-	-	✓ F = 2.79**	-	✓ F = 5.89**
5. ด้านช่องทางการจัดจำหน่าย	-	✓ F = 2.50*	-	-	-	✓ F = 2.35*	-	✓ F = 3.88**
6. ด้านการส่งเสริมการขาย	-	✓ F = 2.38*	-	-	-	✓ F = 5.58**	-	✓ F = 6.67**
รวม	-	-	-	-	-	✓ F = 2.91**	-	✓ F = 2.62*

หมายเหตุ ✓ และ *, ** หมายถึง มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หรือ .01 ตามลำดับ
- หมายถึง ไม่มีความแตกต่าง

องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้นั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งจาก **1) ภาคประชาชน** ในฐานะที่เป็นผู้บริโภคหรือผู้ซื้อมีพฤติกรรมในการซื้อสินค้าเชิงสัญลักษณ์ ทั้งความเชื่อ ความศรัทธา อัตลักษณ์ และประสบการณ์ในการใช้ยาหม่อง ซึ่งสิ่งเหล่านี้อยู่คู่กับค่านิยมของคนไทยมาอย่างยาวนาน **2) ภาคประชาสังคม** โดยมีการนำ

ภูมิปัญญามาต่อยอดผลิตเป็นสินค้านวัตกรรม เชื่อมโยงศาลเจ้าและเทศกาล มีการเล่าเรื่องสินค้าเพื่อสะท้อนถึงความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม **3) ภาครัฐส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น** ควรมีการขับเคลื่อนนโยบายซอฟต์พาวเวอร์และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในเชิงพื้นที่ ในการส่งเสริมภาพลักษณ์สินค้าไทย ขยายตลาดสู่ตลาดต่างประเทศ โดยใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐาน **4) ภาครัฐส่วนกลาง** ควรมีการกำหนดนโยบายเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีการกำหนดแผนในการส่งเสริมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สนับสนุนการยกระดับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานชุมชน

Picture 2: Demonstrates the Development to Achieve the Goals of Sustainable Tourism Development Policy

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะ ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวมีศักยภาพในการเข้าสู่ตลาดหรือขยายตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจเกิดจากหลายปัจจัยร่วมกัน อาทิ ประเด็นความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้า เนื่องจากกลุ่มประชาชนหรือผู้บริโภคเป็นกลุ่มที่เคยมาร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับทางมูลนิธิหรือศาลเจ้ามาก่อน เช่น การร่วมสักการะบูชาเทพเจ้า การบนบานเพื่อขอพร การเสี่ยงเซียมซีและการขอคำทำนาย การรับพรและการเจิม การสะเดาะเคราะห์และแก้ปีชง และการร่วมสนับสนุนวัตถุมงคลและผลิตภัณฑ์ศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น กลุ่มคนดังกล่าวจึงมีประสบการณ์เชิงบวก และค่อนข้างมีความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตออกมา รวมทั้งประกอบกับผลิตภัณฑ์มีสรรพคุณทางยาที่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มผู้ใช้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Noparit, and Muentlueng (2025) ที่พบว่าบทบาทของศาลเจ้ามีบทบาทสำคัญต่อผู้คนใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) บทบาทที่มีต่อปัจเจกชน ในด้านของขวัญและกำลังใจในการใช้ชีวิตสำหรับชุมชนในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง 2)บทบาทที่มีต่อชุมชนในการเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนไทยเชื้อสายจีน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีภายใน

ชุมชน และ 3) บทบาทที่มีต่อการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้รับชมประเพณีและเข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญที่จัดขึ้น ซึ่งสามารถช่วยสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและศาลเจ้าได้เป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ กระแสแนวโน้มความนิยมผลิตภัณฑ์สมุนไพรและธรรมชาติบำบัดขยายวงกว้างไปในกลุ่มผู้คนหลากหลายกลุ่ม เนื่องด้วยในปัจจุบันประชาชนต่างหันมาสนใจสินค้าจากธรรมชาติหรือมีความปลอดภัยสูงมากขึ้น ดังนั้น ยาหม่องสมุนไพรจึงสามารถตอบโจทย์ความต้องการของตลาดในกลุ่มคนที่กว้างขึ้น และผู้ที่มองหาทางเลือกในการสูดดม บรรเทาอาการปวดเมื่อย จึงไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น (Kotler, and Keller, 2016) ดังผลการศึกษาของ Kedjang, and Chaiprasit (2021) พบว่า หากยาหม่องมีส่วนผสมจากสมุนไพรธรรมชาติจะทำให้ผู้ซื้อตัดสินได้ค่อนข้างง่ายขึ้น เพื่อนำไปใช้งานในรูปแบบการทา ดังนั้น หากมีส่วนผสมจากสมุนไพรธรรมชาติ ผู้ซื้อมีความรู้สึกมั่นใจและปลอดภัยมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชื่อของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊งยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก แต่กลุ่มผู้ซื้อส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ที่ตั้งใจเดินทางมาศาลเจ้า (มูลนิธิกุศลสถานตรัง บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง) อยู่แล้ว ดังนั้น ผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอมชื่อ "บ้วน เต็กเซี่ยงตึ๊ง" มีความเป็นเอกลักษณ์ สื่อถึงต้นกำเนิดแบบดั้งเดิม ซึ่งอาจสร้างความรู้สึกไว้วางใจและแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ยาหม่องทั่วไปในท้องตลาดได้เป็นอย่างดี จากการศึกษาของ Thongdee, and Dominic (2024) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อยาหม่องที่สำคัญที่สุด คือ คุณสมบัติของผลิตภัณฑ์ ราคาและความเชื่อมั่นในชื่อของตราสินค้า ซึ่งเมื่อผลิตและจัดจำหน่ายโดยศาลเจ้า ผู้ซื้อก็มีความเชื่อมั่นในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ ในส่วนของโอกาสในการขยายตลาดนั้น จากผลการศึกษาสามารถสะท้อนให้เห็นว่า หากมีการวางกลยุทธ์ทางการตลาดอย่างเหมาะสม เช่น การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การทำโฆษณาในช่องทางออนไลน์ หรือการเจาะตลาดนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์จะสามารถขยายฐานผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวางเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากผู้ที่มีความศรัทธาในศาลเจ้า (มูลนิธิกุศลสถานตรัง บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง) มีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงสามารถเพิ่มยอดขายจากการซื้อเพื่อประโยชน์ใช้สอยส่วนตัวและซื้อเพื่อนำเป็นของฝากได้ สอดคล้องกับ Srimeethum, Setthajit, and Pattayanon (2025) ที่อธิบายว่าการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการและการสื่อสารการตลาดสายมูมีผลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าเกี่ยวกับความเชื่อ ดังนั้น เมื่อฐานความเชื่อและความศรัทธาเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่ส่งผลเป็นทุนตั้งต้นอยู่แล้ว หากมีปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม อาทิ ค่านิยมของวัฒนธรรม บทบาททางสังคม กลุ่มอ้างอิงและกลุ่มครอบครัวเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยก็จะเพิ่มอัตราในการซื้อซ้ำ (Tanrattanapong, 2023)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลจากการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับสมมติฐาน ที่ว่า ปัจจัยด้านการมีโรคประจำตัวส่งผลต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดในเชิงบวกของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้ กลุ่มผู้บริโภคที่มีโรคประจำตัว โดยเฉพาะโรคกล้ามเนื้ออักเสบ โรคข้อเสื่อม ปวดเมื่อยเรื้อรัง โรคทางเดินหายใจ เช่น ภูมิแพ้ และโรคไมเกรน มีแนวโน้มใช้ผลิตภัณฑ์ยาหม่องเพื่อบรรเทาอาการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากกลุ่มผู้บริโภคเหล่านี้มักหลีกเลี่ยงการใช้ยาแผนปัจจุบันในระยะยาว และแสวงหาผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยและไม่ส่งผลกระทบต่อโรคประจำตัวเดิม (Latekeh, and Yacob, 2023)

อย่างไรก็ดี ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มีการพัฒนาขึ้นเพื่อเชื่อมโยงกับศาลเจ้า ให้เป็นสินค้าที่มีเรื่องเล่า (storytelling) โดยมีอัตลักษณ์ด้านการมีส่วนผสมจากสมุนไพร กลิ่นหอมเย็นสดชื่น ไม่ระคายเคือง และใช้ภายนอกโดยไม่ต้องบริโภคเข้าสู่ร่างกาย จึงสอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่มีโรคประจำตัว และสร้างความเชื่อมั่นในการใช้งานได้ดี อันนำไปสู่โอกาสทางการตลาดในกลุ่มลูกค้าประจำที่มีศักยภาพในการซื้อซ้ำและแนะนำผลิตภัณฑ์ในเครือข่ายของตน โดยสัญลักษณ์ที่สำคัญของศาลเจ้า คือ มังกร ซึ่งถือเป็นตำนาน ความเชื่อ และเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมจีนที่แฝงอยู่ ดังผลการศึกษาของ Sauynapanusorn

(2024) ดังนั้น การนำมังกรที่เป็นรากเหง้าของมรดกทางวัฒนธรรมมาพัฒนาต่อยอด จึงถือเป็นการพัฒนาจากภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาสู่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Supun, Prasongthan, and Silpsrikul, 2025) อีกทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านการสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาไทย-จีนให้คงอยู่กับจังหวัดตรัง ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ และส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนต่อไป (Fakyen, 2024)

สำหรับประเด็นปัจจัยประสบการณ์การใช้ยาหม่องส่งผลต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง ทั้งนี้ เนื่องจากประสบการณ์ที่ผู้บริโภคมีต่อการใช้ผลิตภัณฑ์ยาหม่องในอดีต มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อทัศนคติ ความคาดหวัง และความตั้งใจในการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ยาหม่องชนิดใหม่ โดยผู้บริโภคที่เคยใช้ยาหม่องมาก่อน มักมีภาพจำหรือความคุ้นเคยกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ เช่น กลิ่น เนื้อสัมผัส ระดับความร้อน ความรู้สึกหลังการใช้ รวมถึงประสิทธิภาพในการบรรเทาอาการต่าง ๆ เช่น ปวดเมื่อย เวียนศีรษะ หรือคัดจมูก ซึ่งประสบการณ์ที่เป็นบวกเหล่านี้ ส่งผลให้ผู้บริโภคเปิดใจต่อการทดลองผลิตภัณฑ์ใหม่ในกลุ่มเดียวกันได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะเมื่อผลิตภัณฑ์นั้นมีคุณลักษณะเด่นหรือแตกต่างจากยาหม่องที่เคยใช้มาก่อนในแง่ของกลิ่นที่หอมละมุนกว่า รูปลักษณ์สมัยใหม่ หรือเน้นสมุนไพรธรรมชาติ (Schiffman, and Kanuk, 2021)

ผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอม บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง ซึ่งพัฒนามาจากภูมิปัญญาไทย-จีนดั้งเดิม แต่ปรับรูปแบบให้ทันสมัยและมีกลิ่นหอมเย็นอ่อนโยน จึงสามารถใช้ประโยชน์จากประสบการณ์เดิมของผู้บริโภคในการสร้างการรับรู้ และความน่าเชื่อถือในตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประสบการณ์ใช้ยาหม่องมาตั้งแต่เด็กหรือจากครอบครัว ซึ่งในปัจจุบันไม่ได้จำกัดเพียงกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มวัยทำงานเท่านั้น แต่ยังขยายไปยังกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาอีกด้วย นอกจากนี้ ประสบการณ์ในอดีตยังเชื่อมโยงกับระดับความพึงพอใจ หากผู้บริโภคมีประสบการณ์ที่ไม่ดีจากผลิตภัณฑ์ยาหม่องบางชนิด เช่น กลิ่นฉุนเกินไปหรือระคายเคืองผิว จะทำให้พวกเขามีความคาดหวังต่อผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบโจทย์ความรู้สึกที่ดีมากขึ้น ยาหม่องมณีหอมจึงมีโอกาสโดดเด่นในตลาด หากสามารถสร้างจุดขายที่ตรงกับประสบการณ์เชิงบวกและตอบโจทย์ความต้องการเชิงประสาทสัมผัสของผู้บริโภคได้

สรุป

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ความเป็นไปได้ทางการตลาดของผลิตภัณฑ์ “ยาหม่องมณีหอม” บ้วนเต็กเซี่ยงตึ๊ง มีระดับความคิดเห็นต่อความเป็นไปได้ทางการตลาดอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงการยอมรับของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ที่มีรากฐานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนที่มีโรคประจำตัว และการมีประสบการณ์การใช้ยาหม่อง ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยเชิงสัญลักษณ์ อาทิ ความเชื่อ ความศรัทธา และประสบการณ์ทางวัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถตีความได้ในเชิงพฤติกรรมผู้บริโภคเชิงสัญลักษณ์ ว่าผู้บริโภคมิได้บริโภคสินค้าเฉพาะในมิติของประโยชน์ใช้สอยเพียงเท่านั้น หากแต่ยังแสวงหาคุณค่าเชิงนามธรรม เช่น ความผูกพันทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ ความศรัทธาและความเชื่อทางจิตวิญญาณว่าใช้แล้วอาจจะมีส่วนช่วยในการเบาเทาอาการเจ็บป่วย ผ่านผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนคุณลักษณะทางวัฒนธรรมของตนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ยาหม่องดังกล่าวในฐานะสินค้าวัฒนธรรมที่มีรากฐานทางความเชื่อของชุมชนจีน-ไทย สามารถยกระดับเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างมีศักยภาพ โดยเฉพาะหากผนวกเข้ากับกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและเชิงจิตวิญญาณ อันสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวโลกในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี หากพิจารณาในบริบทของนโยบายสาธารณะ ผลการวิจัยนี้สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแนวทางการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์การส่งเสริมซอฟต์พาวเวอร์แห่งชาติของรัฐบาลไทย โดยเฉพาะในประเด็นการส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจของวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านผลิตภัณฑ์ที่มีเรื่องราว (cultural products with storytelling) และมีความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา อาทิ ศาลเจ้า สถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือเทศกาลประจำท้องถิ่นเพื่อมุ่งสู่เป้าหมายการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ต่อไป ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้มิใช่เพียงการประเมินศักยภาพทางการตลาดของผลิตภัณฑ์เท่านั้น หากยังชี้ให้เห็นถึงแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจบนฐานทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนซอฟต์พาวเวอร์ของประเทศไทยให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีระดับนานาชาติอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรมีการส่งเสริมและผลักดันการทำการตลาดของผลิตภัณฑ์ยาหม่องมณีหอมอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทั่วไปเกิดการรับรู้ถึงคุณสมบัติและที่มาของผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับมูลนิธิกุศลสถานตรังที่มีความน่าเชื่อถือในท้องถิ่น

1.2 ควรมุ่งเน้นการทำตลาดไปยังกลุ่มผู้บริโภคที่มีโรคประจำตัวและเคยใช้ยาหม่อง เนื่องจากกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีแนวโน้มสนับสนุนและเลือกใช้ผลิตภัณฑ์มากกว่ากลุ่มอื่น

1.3 ควรมีการวางแผนพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารทางการตลาด เช่น การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับคุณค่าทางวัฒนธรรมและความศรัทธาที่ประชาชนมีต่อมูลนิธิ รวมถึงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ของมูลนิธิกุศลสถานตรัง เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นและความภักดีต่อผลิตภัณฑ์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไป ควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการขยายพื้นที่การศึกษาไปยังจังหวัดอื่น ๆ ที่มีบริบททางวัฒนธรรมใกล้เคียงหรือต่างออกไปจากจังหวัดตรัง เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริโภคในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้เห็นภาพรวมของความเป็นไปได้ทางการตลาดในระดับภูมิภาค

2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยด้านจิตวิทยาผู้บริโภคเพิ่มเติม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สมุนไพร ความศรัทธาต่อมูลนิธิ หรือภาพลักษณ์ของสินค้า เพื่อใช้ประกอบการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดที่ตรงกับความรู้สึกและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

References

Cronbach, L. J. (1974). *Essentials of Psychological Testing.* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

Division of Tourism and Sports, Trang City Municipality. (2025). *Tourism Promotion Plan of Trang City Municipality for the Fiscal Years B.E. 2567- 2570 [A.D. 2024–2027].* Retrieved May 1, 2025, from https://www.trangcity.go.th/trangcity/file_upload.pdf

Fakyen, A. (2024). The Development of Spiritual Tourism Routes to Promote Cultural Heritage Conservation in Nakhon Pathom. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences,* 7(6), 3338-3358.

Kedjang, K., & Chaiprasit, K. (2021). Marketing Mix Factors Influencing Customers Purchasing Decision for Jinherb's Herbal Balm in Bangkok. *Journal of Rangsit Graduate Studies in Business and Social Sciences*, 7(1), 223-233.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management*. (15th edition). Pearson Education.

Latekeh, N., & Yacob, M. (2023). Study Herbal Recipes for Developing Local Herbal Massage Products for Identity Health Services. *Academic Journal of Community Public Health*, 9(3), 81-87.

Noparit, P., & Muentlueng, T. (2025). Myth of Chifu Wangye Shrine Sauburi District, Pattani Province: Believe and Roles. *Journal of Social Science and Cultural,* 9(3), 355-366.

Queen Sirikit Commemorative Library, Trang. (2025). *History of Kusolsathan Trang Foundation (Buan Tek Siang Tueng)*. Bangkok: Suksasongkroh Printing.

Sadompruek, A. & Samukkethum, S. (2025). Building Thailand-China Relations in a Third Country: A Case Study on the Promotion of Soft Power in the Lao People's Democratic Republic. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 8(1-2), 115-134.

Sauynapanusorn, J. (2024). Dragon: Legend, Belief and Identity of Ratchabuti Province. *Journal of MCU Peace Studies, 12*(3), 865-876.

Secretariat of the Senate. (2025). *Strategic Plan for the Promotion of National Soft Power for Economic, Social, and National Security Benefits*. Retrieved May 1, 2025, from https://www.senate.go.th/assets/portals/390/fileups/191/files.pdf

Srimeethum, S., Setthajit, R., & Pattayanon, P. (2025). Integrated Marketing Communication and Spiritual Marketing Communication and their Impact on the Purchasing Behavior of Generation Y Consumers Regarding Beleifs in Lord Ganesha. *Journal of Communication and Management NIDA*, 11(1), 1-20.

Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2021). *Consumer Behavior.* (12th edition). Pearson Education.

Supun, J., Prasongthan, S., & Silpsrikul, R. (2025). Narratives and Experiences of Community Potential Development Under the U2T Project for Enhancing Competitiveness in Creative Economy. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 8(1-2), 222-243.

Tanrattanapong, T. (2023). The City Pillar Shrine and Chinese Community Beliefs in Songkhla. *Rusamilae Journal*, 44(2), 82-99.

Thongdee, A. & Dominic, J. (2024). Analysis of Herbal Balm Consumers Behavior. *UMT Poly Journal*, 21(2), 154-162.

Trang Provincial Office of Tourism and Sports. (2024). *Tourism Revenue of Trang Province for the Years 2022–2024*. Retrieved May 1, 2025, from https://trang.gdcatalog.go.th/dataset/dataset_10_42/resource/3c640764-b7bd-4264-acd3-

Yamane, T. (1973). *Statistic: An Introductory Analysis.* (3rd ed.). New York: Harper and Row.

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี*

An Evaluation of Agricultural Tourism Potential in Mueang District, Uthai Thani Province

อัจฉราวรรณ สุขเกิด
Ajcharawan Sujkird
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
Faculty of Management Sciences, Valaya Alongkorn Rajabhat University, Thailand.
Corresponding Author's Email: Ajcharawan@vru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี 2) ศึกษาความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 3) ศึกษาการวิเคราะห์ SWOT Analysis ในการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา การวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษาพบว่า 1) ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 51-60 ปี และไม่เคยมีประสบการณ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตร จุดประสงค์หลักของการเดินทางคือเพื่อท่องเที่ยวและพักผ่อนกับครอบครัว ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวมีจุดเด่นด้าน สิ่งดึงดูดใจ รองลงมาคือที่พัก และด้านที่มีศักยภาพน้อยที่สุดคือ กิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว 2) ความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น ทั้งยังต้องการสิ่งอำนวยความสะดวก ที่พักที่มีคุณภาพ และกิจกรรมที่สร้างสรรค์ 3) การดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร (SWOT Analysis) พบว่า จุดแข็งคือความเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชน จุดอ่อนคือการขาดการออกแบบตราสินค้าและความต่อเนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหาร โอกาสคือการสนับสนุนจากภาครัฐและความสะดวกในการเดินทาง ส่วนอุปสรรคคือภาวะเศรษฐกิจและสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว; แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดอุทัยธานี; การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

This research aimed to 1) study the potential of agrotourism attractions in Mueang District, Uthai Thani Province, 2) assess the readiness of agrotourism management, and 3) conduct a SWOT analysis of agrotourism activities. A mixed-methods approach was employed, integrating both quantitative and qualitative methods. The quantitative data were

*Received June 27, 2025; Revised July 17, 2025; Accepted July 22, 2025

collected from 400 tourists through questionnaires and analyzed using descriptive statistics. The qualitative data were obtained through in-depth interviews.

The findings revealed the following: 1) Potential of agrotourism attractions - Most tourists were female, aged between 51-60 years, and had never participated in agrotourism before. The primary purpose of travel was for tourism and family relaxation. The aspect with the highest potential was tourist attractions, followed by accommodation, while the least potential was found in on-site activities. 2) Readiness of agrotourism management - Tourists valued the uniqueness of the attractions, particularly local wisdom, lifestyle, culture, and the peaceful environment. Additionally, they expected adequate facilities, quality accommodations, and creative tourism activities. 3) SWOT Analysis of agrotourism activities - Strengths included the uniqueness of local culture and strong community participation. Weaknesses involved the lack of branding development and discontinuity due to changes in local administration. Opportunities stemmed from government support and convenient transportation, whereas threats included economic conditions and unfavorable weather.

Keywords: Tourism; Agricultural Tourism Destinations Uthai Thani Province; Assessment of Tourist Destination Potential

บทนำ

นโยบายรัฐบาลที่ต้องมีการขับเคลื่อนภารกิจด้านการท่องเที่ยวต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ว่าสถานกาณ์เศรษฐกิจจะถดถอย ภาครัฐมีนโยบายการขับเคลื่อนอุสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยการสร้างภาพลักษณ์และสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม จึงให้ความสำคัญและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของประเทศไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจตามวิถีชีวิตของเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรและให้เป็นจุดขายและบริการการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มรายได้ทางการท่องเที่ยวให้ประเทศ โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สามารถยกระดับคุณภาพการบริการในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรไปยังสมาชิกในชุมชนการเกษตร และพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยกระดับฟาร์มเกษตรกร และแหล่งศึกษาดูงานด้านการเกษตร ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจ การทำกิจกรรมด้านการเกษตรที่พัฒนาเป็นกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวอย่างโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ (Department of Tourism, 2021) นอกจากนั้นพัฒนาให้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และสินค้าของการเกษตรเพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และลดความเหลื่อมล้ำของชุมชน และเป็นทางเลือกให้แก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางท่องเที่ยว (Wannaosote, and Pooripakdee, 2024) ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงต้องมีการศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ สิ่งแวดล้อม และการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามาเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นปัจจัยในการจัดการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยรวม การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน การสรุปบทเรียน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเกิด

ประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง สามารถสร้างอัตลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ สร้างการมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น (Phakdiburut, 2020) ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ในด้านการท่องเที่ยวต้องเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์ความต้องการและพฤติกรรมของท่องเที่ยว ในการเรียนรู้และต้องการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่นและสร้างประโยชน์ให้กับคนในท้องถิ่น จึงจะถือได้ว่าการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรท้องถิ่น (Department of Tourism, 2024)

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism) เป็นการออกแบบให้เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีการประสานกันระหว่างนักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้และต้องการสัมผัสประสบการณ์ธรรมชาติร่วมกับชุมชนที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Sarid et al., 2024) การท่องเที่ยวมีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ความเชื่อมโยงผูกพันกับทรัพยากร ดิน น้ำ และป่า ทำให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร การคิดสร้างสรรค์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สร้างความร่วมมือร่วมกับชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Community Development Department, 2017) ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงเป็นการท่องเที่ยวหนึ่งที่สามารถตอบสนองต่อรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรของชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดการเรียนรู้ ก่อให้เกิดรายได้และสามารถกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นโดยเพิ่มคุณค่าของผลิตภัณฑ์การเกษตรในกิจกรรมนั้น ๆ (Lakbanchong, 2019)

การท่องเที่ยวของจังหวัดอุทัยธานี มีสถานที่ท่องเที่ยวทั้งป่าไม้ วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ มากมาย โดยจังหวัดอุทัยมีพื้นที่ป่ามากที่สุด และมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำสะแกกรัง มีภูมิปัญญาท้องถิ่น การเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำสะแกกรังซึ่งมีชื่อเสียงของจังหวัดอุทัยธานี การเดินทางสะดวกสามารถทางด้วยรถยนต์ใช้ระยะเวลาเดินทางเพียง 2 ชั่วโมงจากกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้จังหวัดอุทัยธานีมีแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เกษตรปลอดภัย สังคมอุทัยผาสุก เป็นเป้าหมายของการพัฒนาจังหวัด จากความสำคัญที่ได้ศึกษามา จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดอุทัยธานี จากมุมมองของนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อศึกษาความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. เพื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis ในการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

เพื่อศึกษาความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และศึกษา SWOT Analysis ในการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยสรุปในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารของการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี การสำรวจพื้นที่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือสร้างแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

1.2 ดำเนินการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม โดยสร้างแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยใช้มาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) และให้คะแนนแต่ละระดับตั้งแต่คะแนนน้อยที่สุด คือ 1 ถึงค่าคะแนนมากที่สุดคือ 5 เพื่อสอบถามระดับความคิดเห็นศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยว โดยรวม และรายด้านทั้งหมด 5 ด้าน คือ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว 4) ด้านที่พักในการบริการรับนักท่องเที่ยว และ 5) ด้านความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานี จึงทำให้ไม่ทราบจำนวนประชากรนักท่องเที่ยวที่แน่ชัด ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของ Cochran (1990) ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ในกรณีไม่ทราบค่าสัดส่วนของประชากร ระดับความมั่นใจที่ร้อยละ 95 โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากสูตรการคำนวณ

$$n = \frac{p(1-p)z^2}{e^2}$$

เมื่อ n = จำนวนตัวอย่างที่จะต้องทำการศึกษา

P = สัดส่วนของลักษณะที่สนใจในประชากร กำหนดให้มีค่า P= 0.5

Z = ระดับความมั่นใจที่ร้อยละ 95 กำหนดให้มีค่า Z= 1.96

E = ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 5%

แทนค่า

$$n = \frac{0.5(1-0.5)(1.96)^2}{(0.05)^2}$$

$$= 0.9604/0.0025$$

$$= 3.84.16$$

$$= 384 \text{ คน}$$

จากสูตรการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างจะได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 384 คน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ดำเนินการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวในจังหวัดอุทัยธานี เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience sampling)

1.4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องเหมาะสม และทำการทดสอบความเชื่อมั่น ผู้วิจัยศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการโดยนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขเสร็จเรียบร้อยไปทดลองใช้ (Try out) กับ

นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการจำนวน 30 คน ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยใชวิธีการตรวจสอบความสอดคล่องภายใน (Internal Consistency Method) ด้วย Composite Reliability ได้ค่าอำนาจจำแนกรายข้อการจัดการท องเที่ยวโดย อยู่ระหว่าง .231 - .909 และสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach, Alpha) (Cronbach, 1990) ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเทากับ 0.953 นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองใช้และปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ใช้สถิติการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยาย คือ สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี เนื้อหา จากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารของการท่องเที่ยวจังหวัดอุทัยธานี การสำรวจพื้นที่ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบหรือสร้างแบบสอบถาม ในแนวทางการทำวิจัยเชิงคุณภาพ

2.2 ดำเนินการสัมภาษณ์ การศึกษาภาคสนามการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยศึกษาพื้นที่ในการเก็บข้อมูล วิถีการดำเนินชีวิต ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ทั้งหมด 30 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Selection Interview)

2.3 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 7 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ หัวหน้าสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุทัยธานี หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต และเกษตรจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 4 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เอกชนในพื้นที่ และผู้ประกอบการ ได้แก่ ธุรกิจด้านบริการและการท่องเที่ยว ธุรกิจร้านอาหาร และร้านค้าแผงลอย จำนวน 10 คน ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชน อำเภอเมือง จำนวน 13 คน ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เน้นการพูดคุยซักถามข้อมูล

ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 30 คน ได้แก่

1) ผู้นำชุมชน ตำบลน้ำซึม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 7 คน ได้แก่

1.1) กำนัน คุณกิตติรัตน์ นิ่มพระยา ตำบลน้ำซึม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

1.2) ผู้ใหญ่บ้าน คุณคมกฤษ สุวานนท์ คุณสุรชาติ โตกระสินธุ์วิตร์ และคุณการุณ นิ่มพระยา (หมู่ที่ 1-3 ตำบลน้ำซึม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี)

1.3) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1-3 ตำบลน้ำซึม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

2) ส่วนราชการจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 4 คน

2.1) หัวหน้าสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดอุทัยธานี

2.2) เกษตรจังหวัดอุทัยธานี คุณเสน่ห์ แสงคำ

2.3) หัวหน้ากลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ คุณณัฐชาภัค เชี่ยวการนา

2.4) หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต คุณสมพิศ ขวัญสูงเนิน

3) เอกชนในพื้นที่ และผู้ประกอบการ จำนวน 10 คน ได้แก่

3.1) ร้านโกตี๋ข้าวมันไก่

3.2) ร้านข้าวต้มสมปลาลวก

3.3) ร้านก๋วยเตี๋ยวไก่เจ๊โหนก

3.4) ร้าน Cafe

3.5) ร้านบะหมี่

3.6) ร้านรุ่งโภชนา

3.7) ร้านขนมหวาน

3.8) ร้านข้าวต้มโต้รุ่ง

3.9) ร้านซูชิ

3.10) ร้านผลไม้

4) ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชน อำเภอเมือง จำนวน 13 คน

2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Selection Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) จำนวน 30 คน โดยทำการสัมภาษณ์เป็นเวลา 1 - 2 ชั่วโมง ต่อครั้ง จนครบ 30 คน ใช้เวลา 2 เดือน จนได้ข้อมูลครบถ้วน

3. สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ประชาชนและนักท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานี จำนวน 400 คน เป็นการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำมาเพื่อประเมินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงหญิง จำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 56.30 มีอายุ 51 - 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.30 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่เคยมาท่องเที่ยวเชิงเกษตร คิดเป็นร้อยละ 37.00 วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการเดินทาง เพื่อท่องเที่ยว / พักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 69.00 และเดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 62.50

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการวิเคราะห์การประเมินศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

ศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยว ภาพรวม	$\bar{X}$	S.D.	ระดับศักยภาพ
1. ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว	3.95	0.677	มาก
2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	3.93	0.724	มาก
3. ด้านกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว	3.75	0.737	มาก
4. ด้านที่พักในการบริการรับนักท่องเที่ยว	3.94	0.672	มาก
5. ด้านความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร	3.84	0.685	มาก
รวม	**3.88**	**0.699**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า การประเมินศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยว ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี โดยพิจารณาศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว 2) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 3) ด้านกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว 4 ด้านที่พักในการบริการรับนักท่องเที่ยว และ 5. ด้านความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.88 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยเห็นว่าด้านที่มี

ศักยภาพมากที่สุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวะดับม มีค่าเฉลี่ย 3.95 รองลงมา คือ ด้านที่พักในการบริการรับนักท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 3.94 ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 3.93 ด้านความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีค่าเฉลี่ย 3.84 ด้านน้อยที่สุด คือ ด้านกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 3.75 ตามลำดับ

Picture 1: Tourism Activities

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า

(1) แหล่งท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความดึงดูดใจในความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ชื่อเสียงด้านวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศและความร่มรื่นของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นที่น่าดึงดูดใจนักท่องเที่ยวอย่างมาก

(2) สิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า เส้นทางการเดินรถสะดวกที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจมาก เนื่องจากมีการบริการนักท่องเที่ยว เช่น ป้ายบอกแหล่งท่องเที่ยว ห้องน้ำ ร้านอาหาร จุดพักรถ เป็นต้น รวมทั้งมีจุดให้บริการข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลนำเที่ยว

(3) กิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความสุขกับกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวมีความคิดสร้างสรรค์ เพราะกิจกรรมได้รับความรู้ทางด้านการเกษตรและการฝึกทำผลิตภัณฑ์จากการเกษตร รวมถึงได้ความรู้ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรมมีความหลากหลาย สามารถเลือกซื้อสินค้าจากผลิตภัณฑ์การเกษตรเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้บริโภคมีความพึงพใจเป็นอย่างมาก

(4) ที่พัก พบว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกในที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม มีความสะอาด ราคาที่พักมีความเหมาะสม ที่พักมีความปลอดภัย และที่พัก มีให้เลือกหลายระดับ

Picture 2: Agricultural Products

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อวิเคราะห์ SWOT Analysis ในการดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ผลการวิจัยพบว่า จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์รายละเอียดจากการสัมภาษณ์ โดยนำมาวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ในการพิจารณาด้านการท่องเที่ยวภายในชุมชน ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths)

1. วิถีชีวิตของประชาชนและสถานที่ท่องเที่ยว มีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต และคงอยู่ถึงปัจจุบัน

2. ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน

3. วัฒนธรรมกับสถานที่ท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใคร มีวัฒนธรรมไทย - จีน ที่ยาวนานเป็นวิถีดั่งเดิม

4. การเดินทางสะดวกมีถนนสายหลัก เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและมีความเป็นธรรมชาติแบบเกษตรอินทรีย์

5. หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการ ชุมชน มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว

จุดอ่อน (Weaknesses)

1. ขาดความรู้ในการออกแบบและพัฒนาตราสินค้าที่เป็นลักษณะเฉพาะ เช่น ผลิตภัณฑ์จากปลาแรดไม่สามารถพัฒนาเป็นตราสินค้าได้

2. การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำงาน

3. มีปัญหาภัยแล้ง ในช่วงฤดูฝนเกิดน้ำท่วม สร้างความเสียหายต่อแหล่งท่องเที่ยว

4. กิจกรรมการท่องเที่ยวขาดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

โอกาส (Opportunities)

1. การเดินทางสะดวก เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้เวลาในการเดินทางเพียง 2 ชั่วโมง

2. ภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเกษตร

3. มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและด้านเกษตร เช่น วัดท่าซุง วัดสังกัสรัตนคีรี ตลาดย้อนยุค วัดโบสถ์ เป็นต้น

อุปสรรค (Threats)

1. สภาพทางเศรษฐกิจส่งให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวจำนวนน้อยลง

2. สภาพทางอากาศที่ร้อนกว่าปกติ จึงไม่เอื้ออำนวยในการท่องเที่ยว

3. ไม่มีการจัดไกด์สำหรับพานักท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยว

4. ไม่มีรถบริการนำเที่ยวมาบริการ เช่น รถสามล้อ เป็นต้น

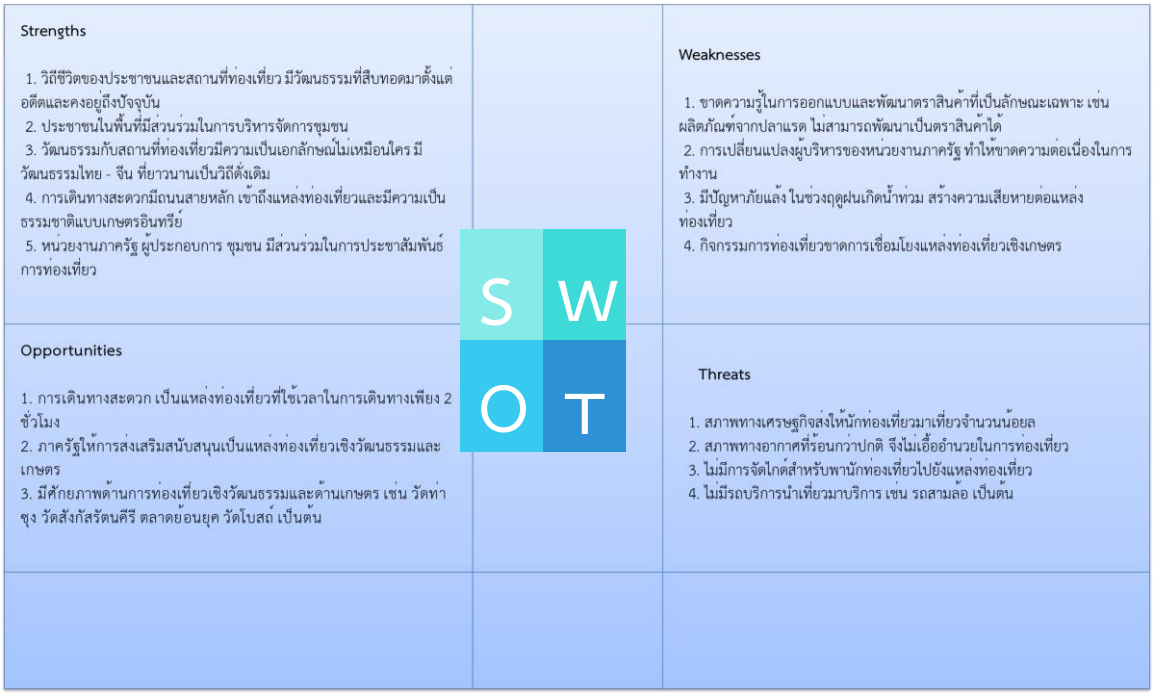

Picture 3: Analysis of Agro-Tourism Activity Operations

องค์ความรู้ใหม่

จากการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี เริ่มจากการทำสำรวจศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยวในอำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ทำให้ทราบการเชื่อมโยงระหว่างนักท่องเที่ยวกับวิถีเกษตรกร โดยให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเกษตร เช่น การปลูกผัก การเก็บเกี่ยวผลผลิตปลาแรดแม่น้ำสะแกกรัง การแปรรูปมะม่วงพันธุ์งามเมืองย่า หรือการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอาหารที่สืบทอดกันมา มีการนำนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการผลิตโดยใช้ตู้อบพลังงานแสงอาทิตย์มาแปรรูปผลผลิต ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจบริบทของวัฒนธรรม เห็นคุณค่าของสินค้าเกษตร ส่งเสริมความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตดั้งเดิม ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความพร้อมและพัฒนาสินค้าเกษตร เพื่อสร้างการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้กลับมาเที่ยวซ้ำ เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

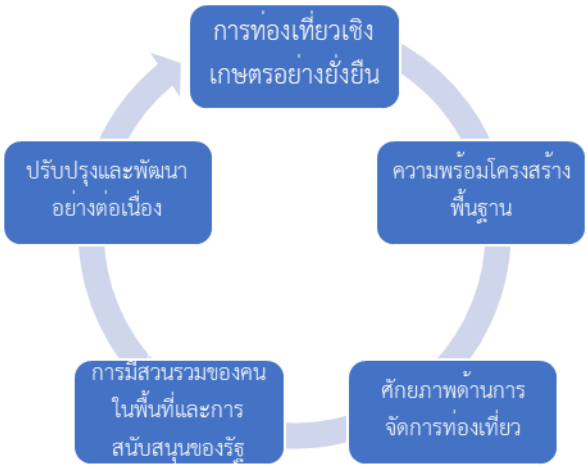

Picture 3: Assessment of Agro-Tourism Potential in Mueang District, Uthai Thani Province

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี ไม่เคยมาท่องเที่ยวเชิงเกษตร วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดในการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวหรือพักผ่อน และเดินทางมาท่องเที่ยวกับครอบครัว การประเมินศักยภาพด้านการจัดการท่องเที่ยว ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี มีการประเมิน 5 ด้าน โดยด้านที่มีศักยภาพมากที่สุดคือ ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว รองลงมา คือ ด้านที่พักในการบริการรับนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และด้านน้อยที่สุด คือ ด้านกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Tadawattanawit (2024) ทำการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวในประเทศหลังการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019ของนักท่องเที่ยวในเขตกรุงเทพมหานคร วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ผลการศึกษาพบว่า เพศหญิงเดินทางท่องเที่ยวมากกว่าเพศชายและเป้าหมายในการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ Rimdusit and Setsri (2023) ที่ศึกษาพฤติกรรมและระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร พบว่า เพศหญิงเดินทางท่องเที่ยวมากกว่าและสนใจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามอัตลักษณ์มากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Klinmuenwai (2024) ศึกษาศักยภาพเพื่อสร้างรูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยชุมชน ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ศักยภาพด้านแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีคุณค่าต้องมีความสำคัญทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Hathaichanok (2023) ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ด้านที่มีศักยภาพมากที่สุด คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจมากที่สุด คือ ความเป็นเอกลักษณ์ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสวยงามทางธรรมชาติของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงบรรยากาศและความร่มรื่นของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร ทำให้สถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีศักยภาพและเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยว ต้องมีความดึงดูดใจในความเป็นเอกลักษณ์ ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีชื่อเสียงด้านวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศและความร่มรื่นของสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นที่น่าดึงดูดใจนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ต้องมีการสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่พักพร้อมบริการนักท่องเที่ยว และมีกิจกรรมที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเลือกซื้อสินค้าจากผลิตภัณฑ์การเกษตรเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้บริโภคมีความพึงพใจเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับงานของ Technology Transfer and Development Bureau (2022) เอกสารความรู้เรื่องการเกษตรเชิงท่องเที่ยวและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่ระบุเกณฑ์มาตรฐานของการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ของกรมการท่องเที่ยวว่าองค์ประกอบศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีตัวชี้วัดคือ 1) เส้นทางการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เดินทางสะดวกและปลอดภัย 2) ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน 3) ความพร้อมด้านที่พักสำหรับบริการนักท่องเที่ยว 4) ความพร้อมด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว 5) การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่การกระจายหรือส่งต่อนักท่องเที่ยว 6) การเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรองรับนักท่องเที่ยว และ 7) การกำหนดช่วงเวลา ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chomphoothong (2022) ศึกษาองค์ประกอบเชิงสำรวจศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่สำคัญได้แก่ 1) กิจกรรมและสถานที่ท่องเที่ยวที่โดดเด่น 2) สิ่งอำนวยความสะดวก 3) ความสะอาด ปลอดภัยของสถานที่

พัก และ4) ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว มีอิทธิพลต่อความตั้งใจท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sangsuphan (2021)ศึกษาแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชน ผลการศึกษา ด้านการรองรับและให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนว่าต้องมีเส้นทางการเดินรถที่สะดวก มีบริการที่จอดรถ มีการบริการอาหารและเครื่องดื่ม ข้อมูลข่าวสารในช่วงฤดูกาลต่าง ๆ และควรมีผลิตภัณฑ์ที่สามารถซื้อกลับไปเป็นสินค้าที่ระลึกได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นวิธีการประวิเคราะห์เพื่อใช้ประเมินเกี่ยวกับกิจกรรมทางธุรกิจ การวิเคราะห์ SWOT Analysis เป็นเครื่องมือวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้ในการเข้าถึงปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เมื่อพิจารณาถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่เอื้อต่อการพัฒนาและส่วนที่ไม่สมบูรณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อนำมากำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis ดังนี้ จุดแข็ง คือ มีวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีต มีความเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครและคงอยู่ถึงปัจจุบัน ประชาชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการในพื้นที่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว จุดอ่อน คือ ขาดความรู้ในการออกแบบและพัฒนาตราสินค้าที่เป็นลักษณะเฉพาะ ฤดูร้อนพบปัญหาภัยแล้ง กิจกรรมการท่องเที่ยวขาดการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการเปลี่ยนผู้บริหารของรัฐ ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการทำงาน โอกาส คือ ภาครัฐให้การส่งเสริมสนับสนุนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเกษตร การเดินทางสะดวกทำให้นักท่องเที่ยวสนใจ อุปสรรค คือ สภาพทางเศรษฐกิจส่งให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวจำนวนน้อยลง และสภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Eakwannang et al. (2025) ศึกษาการวิเคราะห์ SWOT Analysis ของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทย โดยทำการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทย เพื่อนำผลมาทำการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทั้งคนไทยและคนต่างชาติรู้จักการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งในประเทศไทย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jirayukul et al. (2023) ศึกษาแนวทางการสืบสานอนุรักษวัฒนธรรมไทย ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร ได้นำ SWOT Analysis มาวิเคราะห์แนวทางสืบสานอนุรักษวัฒนธรรมไทย สงเสริมประชาสัมพันธ์งานด้านวัฒนธรรม ฝั่งธนบุรี กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาพบว่าการวิเคระห์ SWOT Analysis สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ต่าง ๆ ทำให้ธุรกิจมีโอกาสที่จะปรับปรุงการลงทุนผ่านการศึกษาจุดแข็งและจุดอ่อน นอกจากนี้ ยังสามารถส่งเสริมโอกาสใหม่ ๆ และลดภัยคุกคามลงได้ การศึกษายังสามารถเป็นโอกาสให้กับธุรกิจที่เราสนใจได้

สรุป

การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จังหวัดอุทัยธานี มีการประเมิน 5 คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว ด้านที่พักในการบริการรับนักท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านความคิดเห็นที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และด้านกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว ผลการประเมินศักยภาพ พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวให้ความสำคัญมากที่สุด นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวต้องมีความพร้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยต้องนำจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค นำมาวิเคราะห์และกำหนดแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และให้ได้การจัดการเชิงกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับช่วงเวลาเพื่อเตรียมพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมนักท่องเที่ยว เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกิดความยั่งยืนตลอดไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ การได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี (สัญญาเลขที่ VRU - FF 67/006) ทุนสนับสนุนวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.) : งบประมาณด้าน ววน. ประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ 2567

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี ควรเพิ่มองค์ความรู้ด้านนวัตกรรมการเกษตร และองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อยู่ในชุมชน ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำไปใช้ดำเนินการคือ กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน ควรเข้ามาส่งเสริมองค์ความรู้ให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

1.2 ควรส่งเสริมและพัฒนามัคคุเทศก์ท้องถิ่น เพื่อแนะนำพื้นที่ชุมชนในการนำเที่ยวที่สามารถอธิบายหรือเล่าเรื่องราวความเป็นเอกลักษณ์ และประวัติศาสตร์ รวมถึงร้านอาหารท้องถิ่นในพื้นที่ให้กับนักท่องเที่ยวได้ชัดเจนมากกว่า

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรทำการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ควบคู่ไปกับการพัฒนากิจกรรมในการท่องเที่ยว เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนควบคู่ด้วย

2.2 ควรทำการศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ และให้เกิดการเชื่อมโยงกับสถานสำคัญต่าง ๆ เพื่อสร้างความยั่งยืนของเส้นทางการท่องเที่ยว

References

Chomphoothong, P., Visespra, P., Charoensuk, C., Swangngam, N., & Sugsamrit, J. (2022). Exploratory Factor Analysis on Tourism Attraction Affecting on Intention to Visit the Agro-Tourism in Prachuap Khiri Khan Province. *Journal of Business Administration and Social Sciences*, 5(1), 36-52.

Community Development Department. (2017). *Community-Based Tourism Development Principles.* Bangkok: Ministry of Interior.

Cronbach, L. J. (1990). *Essentials of Psychological Testing*. (5th ed.). Harper & Row.

Department of Tourism. (2021). *Community-Based Tourism Standard.* Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Department of Tourism. (2024). *Strategic Plan for Sustainable Community-Based Tourism 2024-2027.* Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Eakwannang, N., Jaroonsit, M., & Sangpikul, A. (2025). SWOT Analysis of Homestay Tourism in Thailand: The Approaches to the Strategies of Creative Homestay Tourism. *Journal of Administration and Social Science Review*, 8(2), 145-160.

Hathaichanok, R., Siwaporn, P., Rujiret, R., Thanida, S., & Khachen, W. (2023). The Potential Development of Agricultural Tourism in Baan Bua Khun Jong Village, Buachet District, Surin. *Journal of Local Governance and Innovation*, 7(1), 1-16.

Jirayukul, S., Putwattana, P., Phopli, W., Jueajinda, S., & Aulpaijidkul, N. (2023). Guidelines for Inheritance Thai Cultural in Thonburi District, Bangkok: SWOT Analysis. *Journal of Educational Review Faculty of Education in MCU*, 10(3), 13-24.

Klinmuenwai, K. (2024). A Study of Potential of Community-Based Tourism to Create a Tourism Route Model and Activities in Than Prasat Sub-District, Non Sung District, Nakhon Ratchasima Province. *Burapha Journal of Business Management*, 13(1), 21-44.

Lakbanchong, T. (2019). *The Development of Participation Model in Sustainable Agritourism Management of Na Muen Si Community, Na Yong District, Trang Province.* (Research Report). Bangkok: Rajamangala University of Technology Srivijaya.

Phakdiburut, W. (2020). Problems and Potentials in Community-Based Agro-Tourism Management of Ban Don Sak, Huai Ngu Subdistrict, Hankha District, Chai Nat Province. *PSDS Journal of Development Studies*, 3(1), 40-67.

Rattanathawornkiti, H., Phayakkanant, S., Rungsawang, R., Sitthisua, T., & Watthanakosol, K. (2023). The Potential Development of Agricultural Tourism in Baan Bua Khun Jong Village, Buachet District, Surin. *Journal of Local Governance and Innovation*, 7(1), 1-16.

Rimdusit, S., & Setsri, P. (2023). A Study of Travel Behavior and Level of Tourist Satisfaction of Foreign Tourists Visiting Taling Chan Floating Market, Bangkok. *Dusit Thani College Journal*, 17(2), 1-11.

Sangsuphan, K. (2021). *Enhancing the Capability of Community-Based Agrotourism Management of Toehom Cooperative Community Enterprise in Khlong Sam, Phathum Thani Province*. (Master's Thesis). Srinakharinwirot University.

Sarid, S., Leelakitpaisarn, Y., Wichasin, P., Huanchom, J., Sriprasertsuk, A., Srinathiyawasin, T., & Sriyothin, B. (2024). Agrotourism: Driving Tourism and Hospitality Industry Through Learning Resources in the Community to Increase Sustainable Income. *Panyapiwat Journal*, 16(3), 313-333.

Technology Transfer and Development Bureau. (2022). *Agro-Tourism and Management of Agro-Tourism Attractions.* Retrieved May 6, 2025, from https://alro.go.th/uploads/org/tech_trans/pdf

Tadawattanawit, S. (2024). Personal Factors and Tourism Behavior Affecting Tourists' Domestic Travel Intentions after the Coronavirus Disease 2019 among Tourists in Bangkok. *Journal of Thai Hospitality & Tourism*, 19(1), 39-51.

Wannaosote, W., & Pooripakdee, S. (2024). OTOP Nawatwithi Community-Based Tourism Management for Sustainable Community Development. *Journal of MCU Buddhapanya Review*, 9(1), 217-231.

การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด*

Development of Creative Thinking and Learning Achievement of Grade 5 Students on the Unit of Forces in Daily Life Using Problem-Based Learning Integrated with Mind Mapping

[1]ไชยรักษ์ จวนสาง, [2]หรรษกร วรรธนะสาร และ [3]อรุณรัตน์ คำแหงพล

[1]Chailuk Chuansang, [2]Hassakorn Wattanasarn and [3]Arunrat Khamhaengpol

[1,3]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

[2]คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

[1,3]Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

[2]Faculty of Science and Technology, Sakon Nakhon Rajabhat University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: chailuk.juansang@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 2) เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน 3) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน และ 4) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงทดลอง ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายธาตุเชิงชุม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 โรงเรียน รวมทั้งหมด 5 ห้องเรียน 84 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 13 คน โรงเรียนธาตุนาเวงวิทยา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ 2) แบบทดสอบ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน โดยใช้ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.78/84.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ 2) ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ความพึงพอใจของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

*Received July 1, 2025; Revised July 22, 2025; Accepted July 30, 2025

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน; แผนผังความคิด; ความคิดสร้างสรรค์; ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The purposes of this research were to: 1) construct lesson plans based on problem-based learning integrated with mind mapping on the unit of Forces in Daily Life for grade 5 students with the criteria efficiency of 80/80, 2) compare the students' creative thinking before and after intervention, 3) compare the students' learning achievement before and after the intervention, and 4) examine the students' satisfaction toward the constructed lesson plans. This study using experimental research design. The population consisted of 84 students in grade 5 from five classrooms in five schools under that Choeng Chum Network, Sakon Nakhon Primary Educational Service Area Office 1, during the second semester of the academic year 2024. The sample group, selected by cluster random sampling, included 13 students in grade 5 from That Na Weng Witthaya School. The research instruments included: 1) lesson plans, 2) test, 3) a learning achievement test, and 4) a satisfaction questionnaire. The statistics used for data analysis consisted of percentage, mean, standard deviation, and t-test for Dependent Samples.

The research findings were as follows: 1) The lesson plans on the unit of forces in daily life using problem-based learning integrated with mind mapping for grade 5 students had an efficiency of 83.78/84.67, which was higher than the criteria set of 80/80. 2) The students' creative thinking after the intervention was significantly higher than that of before at the .01 level. 3) The students' learning achievement after the intervention was significantly higher than that of before at the .01 level. and 4) The students' satisfaction toward the learning plans was at the high level.

Keywords: Problem-Based Learning; Mind Mapping; Creative Thinking; Learning Achievement

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงเข้ามาอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อการดำรงชีวิต การทำงาน และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่สำคัญ ทักษะชีวิต นวัตกรรม และทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้เยาวชนสามารถปรับตัวและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมทักษะการคิดสร้างสรรค์ผ่านประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นสิ่งสำคัญในการเตรียมเยาวชนให้พร้อมเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ในอนาคต (Poomkornsan, 2022)

เพื่อให้สามารถปรับตัวและเติบโตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ผู้ที่มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์จะมีความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ รวมถึงคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม นอกจากนี้ ยังเป็นนักคิดที่ดีที่สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและมีความรักในการเรียนรู้ สามารถคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่ดีต่อสังคมได้ ซึ่งเป็นความต้องการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 ซึ่งมุ่งหวังให้คุณลักษณะด้านปัญญาและทักษะชีวิตที่มีการคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นกับ

คนในชาติ เพื่อให้สามารถคิดขั้นสูงและมีความคิดที่ประกอบด้วยความรู้และการคิดพื้นฐานที่เป็นแกนนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ที่ดีต่อสังคม (Nantasri, 2017)

จากผลการสอบ O-NET ปีการศึกษา 2566 พบว่าคะแนนเฉลี่ยวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ที่ 39.29 ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานที่คาดหวังไว้ ส่งผลให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน (National Institute of Educational Testing Service, 2024) และโรงเรียนธาตุนาเวงวิทยา จังหวัดสกลนคร พบปัญหาที่นักเรียนขาดทักษะการคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ บ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาวิทยาศาสตร์ต่ำ นักเรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ไม่สามารถสร้างองค์ความรู้ ความคิดแปลกใหม่ให้เกิดขึ้นได้ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาจริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ผ่านกระบวนการวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ไขปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Yustina, Mahadi, Ariska, Arnentis, and Darmadi, 2022) อีกทั้งการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งสร้างความคิดสร้างสรรค์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและเป็นอิสระมากขึ้น ผ่านการจัดกิจกรรมและการเรียนรู้เชิงกลุ่ม การร่วมมือกันแก้ปัญหาและการเรียนรู้นอกห้องเรียน ผู้เรียนสามารถสร้างผลงานและนวัตกรรมจากการศึกษาเรียนรู้ของตนเอง (Mandee, Panjaikaew, and Wongchetta, 2021) อย่างไรก็ตามการใช้การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับการจัดการเรียนรู้อื่นจะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นั้นก็คือ การใช้แผนผังความคิดเป็นเครื่องมือที่ช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิเคราะห์ ด้วยการเขียนแผนภาพที่เชื่อมโยงแนวคิด ต่าง ๆ และสร้างความสัมพันธ์ในองค์ความรู้ นักเรียนสามารถสร้างมุมมองใหม่ ๆ และเข้าใจข้อมูลได้ดีขึ้น แผนผังความคิดช่วยให้นักเรียนมีความคิดที่เป็นระเบียบและสามารถคิดเชิงระบบได้ (Debbag, Cukurbasi, and Fiden, 2021) และแผนผังความคิดช่วยให้พัฒนาการคิดสร้างสรรค์ของบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการเชื่อมโยงและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดและข้อมูล ช่วยกระตุ้นการคิดแปลกใหม่และการสร้างความรู้ใหม่ นอกจากนี้ยังช่วยให้มีมุมมองและความเป็นเอกลักษณ์ในการเข้าใจและแสดงออกจากแง่มุมอื่น ๆ และเป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมให้คิดสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความรู้ใหม่ในวิชาต่าง ๆ (Karakan, Assapaporn, and Intasingh, 2020)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาและเล็งเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ในหน่วย แรงในชีวิตประจำวัน สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แม้จะมีการศึกษาแผนผังความคิดในหลากหลายระดับชั้นและสาระวิชาแล้ว แต่ยังขาดการบูรณาการร่วมกับการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานในบริบทที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา การวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และเป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาต่อไปในอนาคต โดยแม้จะมีอุปสรรคในด้านความคุ้นเคยของผู้เรียนหรือความพร้อมของอุปกรณ์ ผู้วิจัยก็สามารถแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ จนทำให้การจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดผลการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สร้างแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80

2. เปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน

4. ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การทบทวนวรรณกรรมด้านเนื้อหาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560) กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ศึกษาความหมาย แนวคิด ทฤษฎี ขั้นตอนและประโยชน์ การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน แผนผังความคิด ความคิดสร้างสรรค์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความพึงพอใจ ประสิทธิภาพเครื่องมือ และเอกสารงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาออกแบบแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 4 แผน แผนละ 3 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 12 ชั่วโมง (ไม่รวมการทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความพึงพอใจ) สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่โรงเรียนธาตุนาเวงวิทยา อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายธาตุเชิงชุม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 โรงเรียน รวมทั้งหมด 5 ห้องเรียน 84 คน โดยสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 13 คน โรงเรียนธาตุนาเวงวิทยา

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด รายวิชาพื้นฐานวิทยาศาสตร์ เรื่อง แรงในชีวิตประจำวัน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 4 แผน ระยะเวลา 3 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง ในแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ ภาระงานชิ้นงาน การวัดและประเมินผล และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน นำแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขจากคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วมาเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 คน เพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างแผนการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ พบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ผ่านเกณฑ์ทุกแผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเท่ากับ 1.00 ซึ่งมีความเที่ยงตรง จากนั้นจัดพิมพ์แผนการจัดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์พร้อมนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

2) แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ โดยยึดแนวการสร้างแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์ เป็นแบบทดสอบอัตนัย 6 กิจกรรม นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา วิเคราะห์ความสอดคล้องในด้านความสัมพันธ์ ความเหมาะสมของตัวเลือก และภาษาที่ใช้พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.67-1.00 โดยเกณฑ์การตัดสินค่า IOC มีค่า 0.50 ขึ้นแล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) ซึ่งเป็นนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จากนั้นนำผลการทดสอบของนักเรียนมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.98

3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบแบบปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ นำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของแบบทดสอบวัดการคิดวิเคราะห์กับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ พิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างคำถามกับลักษณะพฤติกรรมในแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.67-1.00 โดยเกณฑ์การตัดสินค่า IOC มีค่า 0.50 ขึ้นแล้วนำไปทดลองใช้ (Try Out) ซึ่งเป็นนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง นำผลการทดสอบของนักเรียนมาวิเคราะห์หาค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) คัดเลือกข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์คือ มีค่าความยาก (p) ตั้งแต่ 0.20-0.80 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้ค่าความยาก (p) ตั้งแต่ 0.20-0.75 และค่าอำนาจจำแนก (r) ตั้งแต่ 0.10-0.68 คัดเลือกข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ไว้ 30 ข้อ ใช้สูตร KR-20 เพื่อวิเคราะห์ระดับความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ อ้างอิงตามวิธีของ Kuder-Richardson ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับเท่ากับ 0.78

4) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จัดทำในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) จำนวน 20 รายการ จำแนกเป็น 5 ด้าน ๆ ละ 4 ข้อ ได้แก่ 1) เนื้อหาสาระการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) สื่อและอุปกรณ์ประกอบการเรียน 4) การวัดและประเมินผล และ 5) ประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ โดยผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความสอดคล้องของเนื้อหากับวัตถุประสงค์ (IOC) จากผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกข้อ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

1) จัดทำหนังสือขอจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร เลขที่รับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ HE67-089

2) จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร ไปยังโรงเรียนธาตุนาเวงวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างประสานงานกับผู้บริหารโรงเรียน เพื่อกำหนด วัน เวลา ในการทดลอง

3) ผู้วิจัยชี้แจงอธิบายวิธีการเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้นักเรียนเข้าใจ

4) ดำเนินการวัดผลก่อนการจัดการเรียนรู้ (Pre-test) โดยใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมจำนวน 6 รายการ และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 30 ข้อ ซึ่งได้รับการสร้างขึ้นโดยผู้วิจัย เพื่อประเมินระดับความสามารถของนักเรียนก่อนเริ่มการสอน

5) ดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ในหน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสอนด้วยตนเองตลอดกระบวนการ

6) ภายหลังดำเนินการสอนครบตามจำนวนแผนทั้งหมด ผู้วิจัยได้ดำเนินการวัดผลหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชุดเดียวกับที่ใช้ในช่วงก่อนเรียน เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของผลการเรียนรู้

7) หลังจากดำเนินการจัดการเรียนรู้ครบถ้วนแล้ว นักเรียนได้รับแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด เพื่อสะท้อนความคิดเห็นและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ในมิติต่าง ๆ

8) ผู้วิจัยนำผลคะแนนจากการตรวจแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ และแบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้มาวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผล และอภิปรายผลต่อไป

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยหาค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 เทียบกับเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้

2) วิเคราะห์แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์โดยวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) ของแบบทดสอบทั้งฉบับ

3) วิเคราะห์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) วิเคราะห์ค่าความยาก (p) และค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) ของข้อสอบ และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (KR-20) ของแบบทดสอบทั้งฉบับ

4) วิเคราะห์แบบสอบถามความพึงพอใจ ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า โดยวิเคราะห์หาค่าความสอดคล้อง (IOC)

5) ทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนเรียนและหลัง เรียนโดยการทดสอบค่าทีแบบกลุ่มที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน (t-test for dependent samples)

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการพัฒนาและหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 โดยหาค่าประสิทธิภาพ E_1/E_2 การหาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) ซึ่งหาได้จากค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการทำกิจกรรม ชิ้นงาน และแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนประจำแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 4 แผน และการหาค่าประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2) โดยหาได้จากค่าร้อยละของคะแนนเฉลี่ยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้จากการทำแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด

กระบวนการ/ผลลัพธ์	จำนวนนักเรียน	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	ร้อยละ
ประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1)	13	120	100.54	4.55	83.78
ประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E_2)	13	130	110.08	4.73	84.67

จากตารางที่ 1 พบว่า แผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.78/84.67 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ระดับ 80/80 โดยคะแนนเฉลี่ยจากกิจกรรมระหว่างเรียนเท่ากับ 100.54 จากคะแนนเต็ม 120 คิดเป็นร้อยละ 83.78 และคะแนนเฉลี่ยจากแบบทดสอบหลังเรียนรวมทั้งความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เท่ากับ 110.08 จากคะแนนเต็ม 130 คิดเป็นร้อยละ 84.67 สะท้อนว่าแผนที่ใช้มีความเหมาะสมและสามารถส่งเสริมผลการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ก่อนเรียนและหลังเรียน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับการคิดเป็นภาพ ก่อนเรียนและหลังเรียน

ความคิดสร้างสรรค์	N	คะแนนเต็ม	$\overline{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	13	100	60.77	4.68	23.58**
หลังเรียน	13	100	84.92	3.00	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df 12 = 2.68)

จากตารางที่ 2 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนเท่ากับ 60.77 และ 84.92 ตามลำดับ จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ผลการวิเคราะห์ทางสถิติด้วยค่า t-test พบว่า ค่า t ที่คำนวณได้คือ 23.58 ซึ่งมากกว่าค่าวิกฤตที่ระดับ .01 คือ 2.68 (df = 12) แสดงให้เห็นว่า นักเรียนมีคะแนนความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการเปรียบเทียบองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ผลการวิเคราะห์แสดงดังตาราง 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด

การทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	องค์ประกอบความคิดสร้างสรรค์	$\bar{X}$	S.D.	คะแนนรวมเฉลี่ย
ก่อนเรียน	13	100	ความคิดคล่องแคล่ว	15.31	1.70	60.77
			ความคิดยืดหยุ่น	14.92	1.89	
			ความคิดริเริ่ม	15.38	0.87	
			ความคิดละเอียดลออ	15.15	0.99	
หลังเรียน	13	100	ความคิดคล่องแคล่ว	21.46	1.05	84.92
			ความคิดยืดหยุ่น	21.15	0.90	
			ความคิดริเริ่ม	21.00	1.15	
			ความคิดละเอียดลออ	21.31	0.85	

จากตารางที่ 3 พบว่า องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้นจาก 60.77 เป็น 84.92 คะแนน โดยทุกองค์ประกอบมีคะแนนสูงขึ้น โดยความคิดคล่องแคล่วมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.46 คะแนน รองลงมาคือ ความคิดละเอียดลออ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.31 คะแนน ความคิดยืดหยุ่น มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.15 คะแนน และ ความคิดริเริ่ม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.00 คะแนน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ก่อนเรียนและหลังเรียน ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาศึกษาปีที่ 5 ก่อนเรียนและหลังเรียน หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	N	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนเรียน	13	30	18.85	3.00	19.24**
หลังเรียน	13	30	25.15	2.54	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (ค่าวิกฤตของ t ที่ระดับ .01; df 12 = 2.68)

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนเท่ากับ 18.85 และหลังเรียนเท่ากับ 25.15 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน ผลการวิเคราะห์ด้วยค่า t-test พบว่า ค่า t ที่คำนวณได้คือ 19.24 ซึ่งมากกว่าค่าวิกฤตจากตารางที่ระดับนัยสำคัญ .01 (df = 12) แสดงว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์ที่ 4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน บูรณาการกับแผนผังความคิด

รายการประเมิน	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้	4.33	0.66	มาก
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	4.48	0.54	มาก
3. ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้	4.22	0.63	มาก
4. ด้านการวัดและประเมินผล	4.28	0.63	มาก
5. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.43	0.55	มาก
เฉลี่ย	**4.35**	**0.60**	**มาก**

จากตาราง 5 พบว่า ความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน บูรณาการกับแผนผังความคิด พบว่า โดยภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ ดังนี้ 1) ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 2) ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 3) ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 4) ด้านการวัดและประเมินผล ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และ 5) ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ ได้ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22

องค์ความรู้ใหม่

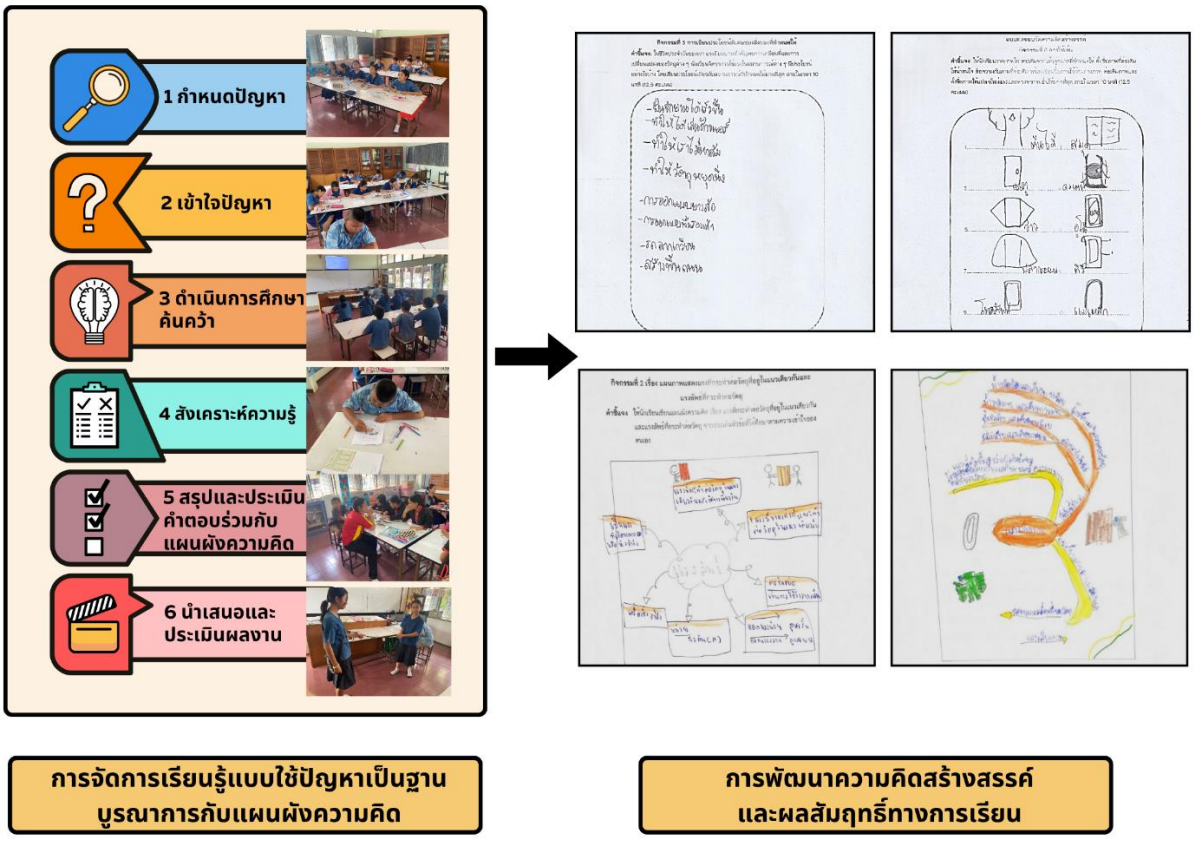

Picture 1: Development of Creative Thinking and Learning Achievement of Problem-Based Learning Integrate with Mind Mapping

การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ทำให้นักเรียนมีโอกาสแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากสถานการณ์ปัญหาที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริง นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นในการเรียนรู้ ทั้งการร่วมมือภายในกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งส่งผลให้เกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้แผนผังความคิดช่วยให้นักเรียนจัดระเบียบความคิด เข้าใจเนื้อหาอย่างเป็นระบบ และเห็นความสัมพันธ์ของแนวคิดต่าง ๆ ได้ชัดเจนมากขึ้น นักเรียนมีความสนใจ เรียนรู้ด้วยความสนุก และสามารถสร้างสรรค์ผลงานที่แสดงความเข้าใจได้อย่างมีเอกลักษณ์การจัดกิจกรรมดังกล่าวสามารถสรุปเป็นกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ดังนี้:

ขั้นที่ 1 : กำหนดปัญหา ครูนำเสนอปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแรงในชีวิตประจำวัน เพื่อกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น และสามารถตั้งคำถามหรือกำหนดปัญหาที่ต้องการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ขั้นที่ 2 : ทำความเข้าใจกับปัญหา นักเรียนร่วมกันอภิปราย ทำความเข้าใจลักษณะของปัญหา สืบค้นข้อมูลเบื้องต้น และอธิบายองค์ประกอบหรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับแรงที่เกิดขึ้นในสถานการณ์นั้น

ขั้นที่ 3 : ศึกษาค้นคว้า นักเรียนกำหนดขอบเขตของสิ่งที่จะค้นคว้าและลงมือศึกษาหาคำตอบจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น การทดลอง การสังเกต การอ่านเอกสาร หรือสัมภาษณ์ พร้อมใช้แผนผังความคิดช่วยรวบรวมและจัดระบบข้อมูล

ขั้นที่ 4 : สังเคราะห์ความรู้ นักเรียนในกลุ่มนำข้อมูลที่ได้มาอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันสังเคราะห์เป็นแนวคิดหรือคำตอบเบื้องต้น โดยใช้แผนผังความคิดในการจัดระบบความเข้าใจให้ชัดเจนและเป็นระบบ

ขั้นที่ 5 : สรุปและประเมินค่าของคำตอบร่วมกับการใช้แผนผังความคิด นักเรียนประเมินความถูกต้องและความสมเหตุสมผลของคำตอบที่ได้ สรุปความรู้ที่ค้นพบ พร้อมจัดทำแผนผังความคิดที่แสดงภาพรวมขององค์ความรู้เพื่อเตรียมการนำเสนอ

ขั้นที่ 6 : นำเสนอและประเมินผลงาน นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของตนเองในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น แผนผังความคิด โปสเตอร์ หรือกิจกรรมสาธิต พร้อมรับการประเมินจากครู เพื่อน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาผลงานให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจำนวน 4 แผน มีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.04/83.90 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือ 80/80 ทั้งนี้เพราะแผนการจัดการเรียนรู้ถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การศึกษาหลักสูตรวิเคราะห์ตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้ การวางโครงสร้างกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงด้วยการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ใกล้ตัว โดยมีแผนผังความคิดเป็นเครื่องมือช่วยในการจัดระเบียบความคิดและสรุปองค์ความรู้ของผู้เรียน นอกจากนี้ แผนการเรียนรู้ยังผ่านการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้เนื้อหา กิจกรรม และแบบประเมินมีความเหมาะสมต่อระดับชั้นและเป้าหมายทางการเรียนรู้ จึงส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาองค์ความรู้ด้านแรงในชีวิตประจำวันและสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริงได้ดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chantra, and Pansri (2020)) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้ทักษะการคิดโดยเทคนิคการใช้คำถามร่วมกับแผนผังความคิดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า ประสิทธิภาพของชุด

กิจกรรมการเรียนรู้ทักษะการคิดโดยเทคนิคการใช้คำถามร่วมกับแผนผังความคิดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ตามเกณฑ์ 80/80 พบว่ามีประสิทธิภาพเท่ากับ 87.71/85.35 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Phosrikham, and Thadanatthaphak (2024) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคแผนผังมโนทัศน์เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 พบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.00/83.16 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์70/70 เป็นผลสำเร็จของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับเทคนิคแผนผังมโนทัศน์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้การจัดการแบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด หน่วย แรงในชีวิตประจำวัน พบว่า มีคะแนนความคิดสร้างสรรค์ ก่อนเรียนและหลังเรียน เฉลี่ยเท่ากับเท่ากับ 60.07 และ 84.17 คะแนน ตามลำดับ ความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะการจัดการแบบใช้ปัญหาเป็นฐานได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ โดยปัญหาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริง สร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพื่อหาคำตอบ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวช่วยฝึกการคิดเชิงวิเคราะห์และการสังเคราะห์แนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การใช้แผนผังความคิดควบคู่กันยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนสามารถจัดระบบความคิด เชื่อมโยงองค์ความรู้ และถ่ายทอดแนวคิดผ่านภาพหรือคำสำคัญ ทำให้สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลได้ชัดเจน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ องค์ประกอบที่มีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงสุด คือ ความคิดละเอียดลออ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 21.46 คะแนน แสดงให้เห็นว่านักเรียนสามารถขยายความคิดและสรุปแนวคิดได้อย่างมีระบบ ซึ่งเป็นผลจากการใช้แผนผังความคิดที่ช่วยในการจัดลำดับและเชื่อมโยงองค์ความรู้ ในขณะเดียวกัน องค์ประกอบที่คะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ความคิดริเริ่ม ซึ่งอาจเนื่องมาจากกิจกรรมที่ใช้ยังเปิดโอกาสให้แสดงความคิดแปลกใหม่ได้ไม่เต็มที่ ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ครั้งต่อไปควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ออกแบบแนวทางที่หลากหลาย นำเสนอไอเดียใหม่ ๆ และให้การยอมรับความคิดที่แตกต่าง โดยรวมแล้ว การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิด ส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ในทุกองค์ประกอบ และเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thammayod, Khamhaengpol, and Pansuppawat (2022) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยการจัดการเรียนรู้แบบสตีมศึกษาบูรณาการกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้ความคิดสร้างสรรค์หลังเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Rattanakorn (2024) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานร่วมกับอินโฟกราฟิกของนักศึกษาวิชาชีพครูวิทยาศาสตร์ พบว่า สภาพปัจจุบันกลุ่มตัวอย่าง มีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 32.97, ร้อยละ 45.79) และ คะแนนความคิดสร้างสรรค์เฉลี่ยโดยรวมจากการใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับอินโฟกราฟิกหลังเรียนอยู่ในระดับสูง โดยมีคะแนนแตกต่างจากก่อนเรียน (ค่าเฉลี่ยหลังเรียน เท่ากับ 54.81 มากกว่า ค่าเฉลี่ยก่อนเรียน เท่ากับ 32.97) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 3 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนโดยใช้การจัดการแบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิดหน่วย แรงในชีวิตประจำวัน พบว่า นักเรียนมีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน เฉลี่ยเท่ากับ 18.14 และ 24.93 ตามลำดับ แสดงว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เพราะการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิดมีส่วนช่วยส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย โดยการเรียนรู้เริ่มจากการกำหนดปัญหาที่ใกล้ตัวผู้เรียน สร้างแรงจูงใจในการค้นคว้าหาความรู้และทดลองด้วยตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดปัญหา 2) ทำความเข้าใจกับปัญหา 3) ค้นหาและรวบรวมข้อมูล 4) สังเคราะห์ความรู้ 5) สรุปและประเมินค่าของคำตอบร่วมกับการจัดทำแผนผังความคิด และ 6) นำเสนอข้อมูลและประเมินผลงาน รูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจเนื้อหาได้อย่างลึกซึ้ง สามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากการค้นคว้าและทดลองเข้าสู่แนวคิดที่เป็นระบบด้วยการใช้แผนผังความคิดเป็นเครื่องมือในการสรุปสาระสำคัญของบทเรียน ทำให้นักเรียนมีความพร้อมในการนำความรู้ไปใช้ในการตอบคำถามและแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chachiyoand, and Chachiyo (2024) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาก่อนและหลังเรียน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นช่วยพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yathongchai, Wattanasarn, and Khamhaengpol (2024) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หน่วย หิน วัฏจักรหิน และซากดึกดำบรรพ์ โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับความคิดเป็นภาพ พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับการคิดเป็นภาพ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 4 ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้การจัดการแบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิด เรื่อง แรงในชีวิตประจำวัน พบว่า อยู่ในระดับมาก ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานกำหนดไว้ ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า ค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.35 ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกพึงพอใจต่อรูปแบบการเรียนรู้ดังกล่าว ทั้งนี้เพราะการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ มีความหลากหลาย และเน้นการประเมินตามสภาพจริง มีการประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่มและผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถรับรู้พัฒนาการของตนเองได้ชัดเจน ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบใช้ปัญหาเป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิดในหน่วยแรงในชีวิตประจำวัน ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการเผชิญปัญหาจริง มีการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มย่อยที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน การแก้ปัญหา และการนำเสนอข้อมูล เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่นักเรียนมีความพึงพอใจมากที่สุด คือ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 เนื่องจากกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหากิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกความคิดสร้างสรรค์ รองลงมาคือ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.43 เนื่องจาก การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองได้ และการจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง เช่น ความคิดสร้างสรรค์ ตามด้วย ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.33 ด้านการวัดและประเมินผล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28 และสุดท้ายคือ ด้านสื่ออุปกรณ์การเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 แม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ควรมีการพัฒนาเพิ่มเติม เช่น การเพิ่มสื่อดิจิทัลที่น่าสนใจ ใช้สื่อที่สอดคล้องกับวัยของนักเรียนและเนื้อหา การจัดหาสื่อให้เพียงพอต่อกลุ่มเรียน และการส่งเสริมให้นักเรียนใช้สื่อด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยเพิ่มคุณภาพของการเรียนรู้และ ความพึงพอใจในกิจกรรมมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ Boonpok, and Intasena (2024) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน

ร่วมกับแผนผังความคิดเพื่อส่งเสริมความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับแผนผังความคิดมีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากการจัดการเรียนรู้คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้สอนสร้างสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้

สรุป

แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 83.04/83.90 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ที่ 80/80 โดยแผนการเรียนรู้ถูกออกแบบอย่างเป็นระบบ เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมผ่านการแก้ปัญหาและการใช้แผนผังความคิดเป็นเครื่องมือในการจัดระบบความคิด ในด้าน ความคิดสร้างสรรค์ พบว่า นักเรียนมีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยองค์ประกอบที่พัฒนามากที่สุดคือ ความคิดละเอียดลออ แสดงถึงความสามารถในการสรุปและขยายความคิดอย่างเป็นระบบ ขณะที่ ความคิดริเริ่ม ยังพัฒนาน้อย จึงควรออกแบบกิจกรรมเพิ่มเติมเพื่อกระตุ้นการคิดนอกกรอบ ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าคะแนนหลังเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาร่วมกับการใช้แผนผังความคิด ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาเชิงลึกและสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สุดท้าย ความพึงพอใจของนักเรียน อยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีคะแนนสูงที่สุดคือ กิจกรรมการเรียนรู้ รองลงมาคือ ประโยชน์ที่ได้รับ และ เนื้อหาสาระการเรียนรู้ แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนรู้สึกสนุกและเห็นคุณค่าจากการเรียนรู้ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริง มีการประเมินผลที่สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ และส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์และการทำงานร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ผู้สอนควรต้องศึกษาทำความเข้าใจหลักการของการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานและการใช้แผนผังความคิดอย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

1.2 ผู้สอนควรต้องวิเคราะห์ปัญหาที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมเรียนรู้ให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการของผู้เรียน และเตรียมสื่อการเรียนรู้ คำถามปลายเปิด และกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรต้องมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานบูรณาการกับแผนผังความคิดในหน่วยการเรียนรู้อื่น ทั้งในกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์และกลุ่มสาระอื่น ๆ รวมถึงในระดับชั้นที่แตกต่างกัน เช่น ประถมศึกษาปีที่ 4 หรือปีที่ 6 เพื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์และขยายผลการพัฒนาทักษะการคิดสร้างสรรค์ในหลากหลายบริบท รวมทั้งศึกษาความยั่งยืนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ในระยะยาว ตลอดจนเปรียบเทียบกับรูปแบบการเรียนรู้อื่น และการบูรณาการสื่อดิจิทัล เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความพึงพอใจของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

References

Boonpok, F., & Intasena, A. (2024). Creativity-Based Learning (CBL) With Mind Mapping to Promote the Creative Writing Ability of Grade 12 Students. *Silpakorn Educational Research Journal*, 17(1), 218-234.

Chachiyoand, M., & Chachiyo, W. (2024). The Effects of Using Problem-Based Learning to Promote Critical Thinking Skills. *Journal of Industrial Education*, 23(3), 97-106.

Chantra, P., & Pansri, O. (2020). The Development of Thinking Skill Learning Activity Packages by Using Questioning Techniques Coupled with Mind Mapping for Prathomsuksa 5 Students. *Journal of Faculty of Education Pibulsongkram Rajabhat University*, 7(2), 232-242.

National Institute of Educational Testing Service. (2024). Educational Test Report Basic National Level (O-NET), Prathomsuksa 6, Academic Year 2024. Retrieved December 20, 2024, from https://www.niets.or.th/th/catalog/view/497

Phosrikham, D., & Thadanatthaphak, Y. (2024). Development of Problem-Based Learning Activities Combined with Concept Mapping Techniques to Promote Analytical Thinking Ability and Science Achievement of Mathayomsuksa 5 Students. *Silpakorn Educational Research Journal*, 17(1), 44-62.

Rattanakorn, P. (2024). Developing Creativity Through Problem-Based Learning Combined with Infographics for Science Teacher Students. *Education Journal Faculty of Education Nakhon Sawan Rajabhat University*, 8(1), 339-353.

Thammayod, A., Khamhaengpol, A., & Pansuppawat, T. (2022). Development of Creative Thinking of Mathayomsuksa 2 Students on the Topic of Separation of Substances Using STEAM Education Combined with the Philosophy of Sufficiency Economy. *Journal of MCU Peace Studies*, 10(1), 142-159.

Yathongchai, K., Wattanasarn, H., & Khamhaengpol, A. (2024). Development of Science Process Skills and Learning Achievement in 6th Year Elementary School Students on the Unit of Rocks, Stone Cycle, and Fossils Using Problem-Based Learning and Visual Thinking. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(6), 2380-2392.

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3*

The Development of a Participatory Management Model for the Student Support System to Enhance Student Quality at Wat Khian School under the Office of Sisaket Primary Educational Service Area 3

จำรูญ มลิพันธ์
Jamroon Malipan
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3
Sisaket Primary Educational Service Area Office 3, Thailand.
Corresponding Author's Email: jamroonmalipan@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) การศึกษาความต้องการจำเป็น กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย จำนวน 39 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความสอดคล้อง 0.80-1.00 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.93 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ มีค่าความสอดคล้อง 0.80-1.00 มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 2) การสร้างรูปแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้ประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ และแบบสอบถามความเป็นไปได้ 3) การทดลองใช้รูปแบบ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย จำนวน 39 คน และนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน จำนวน 180 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้แบบประเมินการปฏิบัติงานตามรูปแบบ และแบบประเมินคุณภาพนักเรียน และ 4) การประเมินรูปแบบ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย จำนวน 39 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้แบบสอบถามความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ และแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนลำดับที่ 1 ด้านการมีส่วนร่วมในการส่งต่อ 2) รูปแบบ มี 6 องค์ประกอบ คือ (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) กลไก (4) การดำเนินการ (5) การประเมินผล และ (6) เงื่อนไขความสำเร็จ และผลการประเมินความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด 3) ผลการปฏิบัติงานตามรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และคะแนนประเมินคุณภาพนักเรียนหลังการทดลองใช้รูปแบบโดยรวมสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบ และ 4) รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ; ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน; คุณภาพนักเรียน

---

*Received July 6, 2025; Revised July 18, 2025; Accepted July 24, 2025

Abstract

This research article aimed to (1) examine the needs for developing a student support system. The target group for assessing current and desired conditions comprised 39 school administrators, teachers, and network partners, selected purposively. Data were collected using a questionnaire on current conditions (content validity = 0.80-1.00, reliability = 0.93) and a questionnaire on desired conditions (content validity = 0.80-1.00, reliability = 0.91). (2) To develop the model, nine experts were purposively selected as key informants, and expert seminar guidelines along with a feasibility questionnaire were employed. (3) For the pilot implementation, the model was applied to 39 school administrators, teachers, network partners, and 180 students at Wat Khian School, who were selected purposively. Instruments included performance evaluation forms based on the developed model and student quality assessment forms. (4) For model evaluation, the same 39 school administrators, teachers, and network partners were surveyed using questionnaires assessing the model's propriety, utility, and satisfaction. Data were analyzed using mean, standard deviation, and the priority needs index.

The research findings revealed that the highest-priority need for participation in the management of the student support system was in the area of student referral. The developed model comprised six components: (1) principles, (2) objectives, (3) mechanisms, (4) implementation, (5) evaluation, and (6) success conditions. The model was rated of high feasibility. Overall performance following the implementation of the model was rated at the highest level, and students' quality assessment scores after the model's application were higher than those before implementation. The model was evaluated of high propriety and utility, with overall satisfaction rated at the highest level.

Keywords: Participation in the Management; Student Support System; Student Quality

บทนำ

การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพในปัจจุบันไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการส่งเสริมศักยภาพในด้านวิชาการหรือทักษะเฉพาะทางเท่านั้น แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงการดูแล ป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่นักเรียนเผชิญควบคู่กันไปด้วย (Office of the National Economic and Social Development Council, 2022) ซึ่งปัจจุบันนักเรียนเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาและการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยในด้านปัจจัยพื้นฐานทางกายภาพ นักเรียนบางคนขาดแคลนปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิต เนื่องจากข้อจำกัดทางครอบครัว เช่น พ่อแม่หย่าร้างหรือมีรายได้น้อย ส่งผลให้การใช้ชีวิตประจำวันไม่มีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันด้านเทคโนโลยี นักเรียนจำนวนไม่น้อยขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย ด้านการเรียนการสอน นักเรียนหลายคนประสบภาวะถดถอยทางการเรียน ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาลดลง ขณะที่ด้านสุขภาพจิตก็พบปัญหา เช่น ภาวะซึมเศร้า พฤติกรรมต่อต้าน ก้าวร้าว และมีความเสี่ยงต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องกับสารเสพติด และปัญหาด้านความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและสังคมที่ไม่เอื้ออำนวย เช่น การขาดการสื่อสารและการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัย (Saiuseng and Maitreephun, 2024)

จากสภาพปัญหาข้างต้น โรงเรียนวัดเขียนได้ดำเนินการตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาของนักเรียนภายในโรงเรียน พบว่า นักเรียนขาดความสามารถในการรู้จักตนเอง ไม่สามารถระบุจุดเด่น จุดด้อย ความสนใจ หรือเป้าหมายในชีวิตได้อย่างชัดเจน ด้านสุขภาพ พบว่า นักเรียนบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่ส่งเสริมสุขภาพ เช่น ไม่รับประทานอาหารเช้า ไม่ออกกำลังกาย และขาดความรู้เกี่ยวกับสุขอนามัยพื้นฐาน ในด้านการป้องกันภัยและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ นักเรียนไม่สามารถแยกแยะสิ่งที่เป็นภัยอันตรายและไม่สามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงได้ เช่น ความรุนแรง มีพฤติกรรมรังแกกันทั้งในโรงเรียนและสื่อออนไลน์ อีกทั้งยังขาดจิตสำนึกในหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของครอบครัว โรงเรียน และสังคม ไม่เคารพกฎระเบียบ ขาดความรับผิดชอบ นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนขาดความเข้าใจในลักษณะของอาชีพที่ตนเองสนใจ ตลอดจนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่ามาตรฐานในหลายรายวิชา เนื่องจากขาดทักษะในการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยี และการสื่อสาร (Watkhian School, 2024)

จากประเด็นปัญหาที่ปรากฏ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นแนวทางหลักในการดำเนินการอย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีเป้าหมายในการให้ความช่วยเหลือ ดูแล และพัฒนาคุณภาพนักเรียน ด้วยความร่วมมือจากผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีขั้นตอน วิธีการ และเครื่องมือในการส่งเสริมให้นักเรียนเติบโตอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม รวมถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งผลจากการวิจัย พบว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนช่วยพัฒนาคุณภาพนักเรียนอย่างชัดเจนในหลายด้าน ทั้งด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง คุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น ทักษะชีวิตมีความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรม พฤติกรรมและพัฒนาการส่วนบุคคลดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในเรื่องการรู้จักตนเองและพึ่งตนเองได้ มีสุขภาพกาย สุขภาพจิตและสุขนิสัยที่ดี มีทักษะในการหลีกเลี่ยง ป้องกันภัยอันตรายและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ รักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับปัญหาและอารมณ์ของตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว โรงเรียน ชุมชนและสังคม มีเจตคติที่ดีและมีทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพสุจริต และสามารถสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรและจำนวนการออกกลางคันลดลง (Office of the Basic Education Commission, 2016; Malaithong, 2020; Premsuk, 2023; Suwankhot, 2024)

ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการและขั้นตอนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

2. เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

4. เพื่อประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีการดำเนินการวิจัย 4 ระยะ ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

1.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน (Office of the Basic Education Commission, 2016; Department of Mental Health, 2017; Malaithong, 2020) โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เขียนบทสรุปสาระสำคัญและนิยามเชิงปฏิบัติการเพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

1.2 ศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารการศึกษา 1 คน 2) ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน และ 3) ครู 1 คน ซึ่งทุกคนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และมีผลงานเชิงประจักษ์ในการดำเนินงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เขียนบทสรุปสาระสำคัญเพื่อใช้เป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน

1.3 ศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนตามกระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 กระบวนการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การมีส่วนร่วมในการคัดกรอง 3) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา 4) การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 5) การมีส่วนร่วมในการส่งต่อ โดยผู้วิจัยนำผลการวิจัยจากระยะที่ 1.1 และ 1.2 มากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ และสร้างแบบสอบถามสภาพปัจจุบัน และสภาพที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และวิเคราะห์ค่าความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนวัดเขียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 และภาคีเครือข่าย จำนวน 39 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบสัมภาษณ์ มี 5 ประเด็นหลักตามโครงสร้างของกระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การมีส่วนร่วมในการคัดกรอง (3) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา (4) การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และ (5) การมีส่วนร่วมในการส่งต่อ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 และ 2) แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ มี 5 ด้าน 30 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง

0.80-1.00 แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.93 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.34-0.76 แบบสอบถามสภาพที่พึงประสงค์ มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.91 มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 0.36-0.66

ระยะที่ 2 การสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

2.1 ยกร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผู้วิจัยเป็นผู้ยกร่างเองโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในระยะที่ 1

2.2 ตรวจสอบยืนยันและประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ด้วยวิธีการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารการศึกษา 1 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีผลงานเชิงประจักษ์ในการดำเนินงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีวิทยฐานะในระดับเชี่ยวชาญ 2) ผู้บริหารสถานศึกษา 3 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีผลงานเชิงประจักษ์ในการดำเนินงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และบริหารสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี 3) ครู 3 คน เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและปฏิบัติงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี 4) ศึกษานิเทศก์ 1 คน เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีผลงานเชิงประจักษ์ในการดำเนินงานด้านระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และมีคุณวุฒิระดับปริญญาเอก และ 5) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 คน เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 5 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) ประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ มี 6 ประเด็น ประกอบด้วย (1) หลักการของรูปแบบ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (3) กลไกของรูปแบบ (4) การดำเนินการของรูปแบบ (5) การประเมินผลของรูปแบบ และ (6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประเด็นการสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 และ 2) แบบสอบถามความเป็นไปได้ มี 19 ข้อ ประกอบด้วย (1) หลักการของรูปแบบ 4 ข้อ (2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 1 ข้อ (3) กลไกของรูปแบบ 2 ข้อ (4) การดำเนินการของรูปแบบ 5 ข้อ (5) การประเมินผลของรูปแบบ 3 ข้อ และ (6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ 4 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00

ระยะที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

ผู้วิจัยนำรูปแบบไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย โดยดำเนินการตามรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผู้วิจัยดำเนินการตามรูปแบบ นิเทศ ติดตาม ประเมินผลตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อประเมินการปฏิบัติงานตามรูปแบบ และประเมินคุณภาพนักเรียน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย จำนวน 39 คน และ 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนวัดเขียน จำนวน 180 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบประเมินการปฏิบัติงานตามรูปแบบ ประกอบด้วย 5 ด้าน 39 ข้อ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 7 ข้อ (2) การมีส่วนร่วมในการคัดกรอง 5 ข้อ (3) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา 11 ข้อ (4) การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา 9 ข้อ และ (5) การมีส่วนร่วมในการส่งต่อ 7 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความ

สอดคล้อง 1.00 และ 2) แบบประเมินคุณภาพนักเรียน ประกอบด้วย 7 ด้าน 40 ข้อ ได้แก่ (1) การรู้จักตนเองและพึ่งตนเอง 6 ข้อ (2) การมีสุขภาพและสุขนิสัยที่ดี 6 ข้อ (3) การมีทักษะในการป้องกันภัยและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ 5 ข้อ (4) การเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น 5 ข้อ (5) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม 7 ข้อ (6) การมีทักษะในการประกอบอาชีพสุจริต 5 ข้อ และ (7) การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี 7 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ โดยมีเกณฑ์การแปลผลระดับคุณภาพนักเรียน ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 1.34-2.00 หมายถึง คุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 0.67-1.33 หมายถึง คุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง และค่าเฉลี่ย 0.00-0.66 หมายถึง คุณภาพนักเรียนอยู่ในระดับน้อย ซึ่งแบบประเมินมีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00

ระยะที่ 4 การประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

หลังการทดลองใช้รูปแบบ ผู้วิจัยใช้แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ และแบบประเมินความพึงพอใจ นำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ และความพึงพอใจของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย จำนวน 39 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (ผู้เข้าร่วมการทดลองใช้รูปแบบ)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ ประกอบด้วย 2 ด้าน 10 ข้อ ได้แก่ (1) ด้านความเหมาะสม 5 ข้อ และ (2) ด้านความเป็นประโยชน์ 5 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้อง อยู่ระหว่าง 0.80-1.00 และแบบประเมินความพึงพอใจ จำนวน 15 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.80-1.00

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผลการวิจัยดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ และค่าความต้องการจำเป็นโดยรวม รายด้าน

รายการ	สภาพปัจจุบัน			สภาพที่พึงประสงค์			PNI (I-D)/D	ลำดับ
	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ		
1. การมีส่วนร่วมในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	2.85	0.76	ปานกลาง	4.59	0.49	มากที่สุด	0.61	4
2. การมีส่วนร่วมในการ คัดกรอง	2.84	0.76	ปานกลาง	4.53	0.56	มากที่สุด	0.60	5
3. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา	2.70	0.71	ปานกลาง	4.64	0.48	มากที่สุด	0.72	2
4. การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา	2.71	0.77	ปานกลาง	4.62	0.51	มากที่สุด	0.70	3
5. การมีส่วนร่วมในการ ส่งต่อ	2.64	0.78	ปานกลาง	4.66	0.54	มากที่สุด	0.76	1
โดยรวม	**2.74**	**0.76**	**ปานกลาง**	**4.61**	**0.52**	**มากที่สุด**	**0.68**	

จากตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการส่งต่อ โดยการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่ประสบปัญหาซับซ้อน มุ่งหวังให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านอย่างเหมาะสมและทันท่วงที

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ผลการยกร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกของรูปแบบ 4) การดำเนินการของรูปแบบ 5) การประเมินผลของรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ซึ่งรูปแบบมีผลการประเมิน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน

รายการ	ความเป็นไปได้			ผลการประเมิน
	μ	σ	ระดับ	
1. หลักการของรูปแบบ	4.50	0.51	มาก	เป็นไปได้
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.56	0.53	มากที่สุด	เป็นไปได้
3. กลไกของรูปแบบ	4.61	0.50	มากที่สุด	เป็นไปได้
4. การดำเนินการของรูปแบบ	4.47	0.50	มาก	เป็นไปได้
5. การประเมินผลของรูปแบบ	4.61	0.48	มากที่สุด	เป็นไปได้
6. เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ	4.44	0.50	มาก	เป็นไปได้
โดยรวม	**4.52**	**0.50**	**มากที่สุด**	**เป็นไปได้**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด พิจารณารายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การประเมินผลของรูปแบบ

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3 เพื่อทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผลการวิจัยพบว่า

3.1 ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย มีผลการปฏิบัติงานตามรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.64, σ = 0.48) พิจารณารายด้าน มีผลการปฏิบัติงานตามรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการส่งต่อ (μ = 4.67, σ = 0.47) 2) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา (μ = 4.65, σ = 0.48) 3) การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา (μ = 4.63, σ = 0.48) 4) การมีส่วนร่วมในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (μ = 4.64, σ = 0.48) และ 5) การมีส่วนร่วมในการคัดกรอง (μ = 4.58, σ = 0.49)

3.2 ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนด้วยการเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนตามรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของคุณภาพนักเรียนก่อนการทดลองใช้รูปแบบและหลังการทดลองใช้รูปแบบ

รายการ	ก่อนทดลอง			หลังทดลอง		
	μ	σ	ระดับ	μ	σ	ระดับ
1. การรู้จักตนเองและพึ่งตนเอง	0.99	0.55	ปานกลาง	1.64	0.48	มาก
2. การมีสุขภาพและสุขนิสัยที่ดี	1.20	0.64	ปานกลาง	1.81	0.39	มาก
3. การมีทักษะในการป้องกันภัยและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์	0.90	0.30	ปานกลาง	1.74	0.44	มาก
4. การเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น	0.99	0.41	ปานกลาง	1.76	0.43	มาก
5. การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม	1.05	0.45	ปานกลาง	1.79	0.41	มาก
6. การมีทักษะในการประกอบอาชีพสุจริต	0.83	0.54	ปานกลาง	1.50	0.50	มาก
7. การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี	0.84	0.70	ปานกลาง	1.40	0.49	มาก
โดยรวม	**0.98**	**0.55**	**ปานกลาง**	**1.67**	**0.47**	**มาก**

จากตารางที่ 3 ผลการประเมินคุณภาพนักเรียนมีค่าเฉลี่ยโดยรวมหลังการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง พิจารณารายด้าน ค่าเฉลี่ยคุณภาพนักเรียนหลังการทดลองใช้รูปแบบอยู่ในระดับมากสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 4 เพื่อประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผลการวิจัยพบว่า

4.1 ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.57, σ = 0.50) พิจารณารายข้อ ข้อที่มีความเหมาะสมสูงสุด คือ รูปแบบมีความเหมาะสมในการนำไปใช้ในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน และตอบสนองความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (μ = 4.82, σ = 0.39) รองลงมา คือ รูปแบบมีความสอดคล้องกับการปฏิบัติงานตามขอบข่ายการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษา (μ = 4.64, σ = 0.49) และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.52, σ = 0.50) พิจารณารายข้อ ข้อที่มีความเป็นประโยชน์สูงสุด คือ รูปแบบมีประโยชน์ต่อสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (μ = 4.62, σ = 0.49) รองลงมา คือ การดำเนินการตามรูปแบบมีความชัดเจน และสารสนเทศที่ได้จากการดำเนินการตามรูปแบบมีประโยชน์สำหรับสถานศึกษา (μ = 4.54, σ = 0.51)

4.2 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน อยู่ในระดับมากที่สุด (μ = 4.60, σ = 0.49) พิจารณารายข้อ ข้อที่มีความพึงพอใจสูงสุด คือ รูปแบบมีความชัดเจนและเป็นระบบ (μ = 4.87, σ = 0.49) รองลงมา คือ รูปแบบทำให้นักเรียนรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม และรูปแบบส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพสุจริตให้แก่นักเรียน (μ = 4.72, σ = 0.46)

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากวิจัยเป็นโมเดลรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 ดังนี้

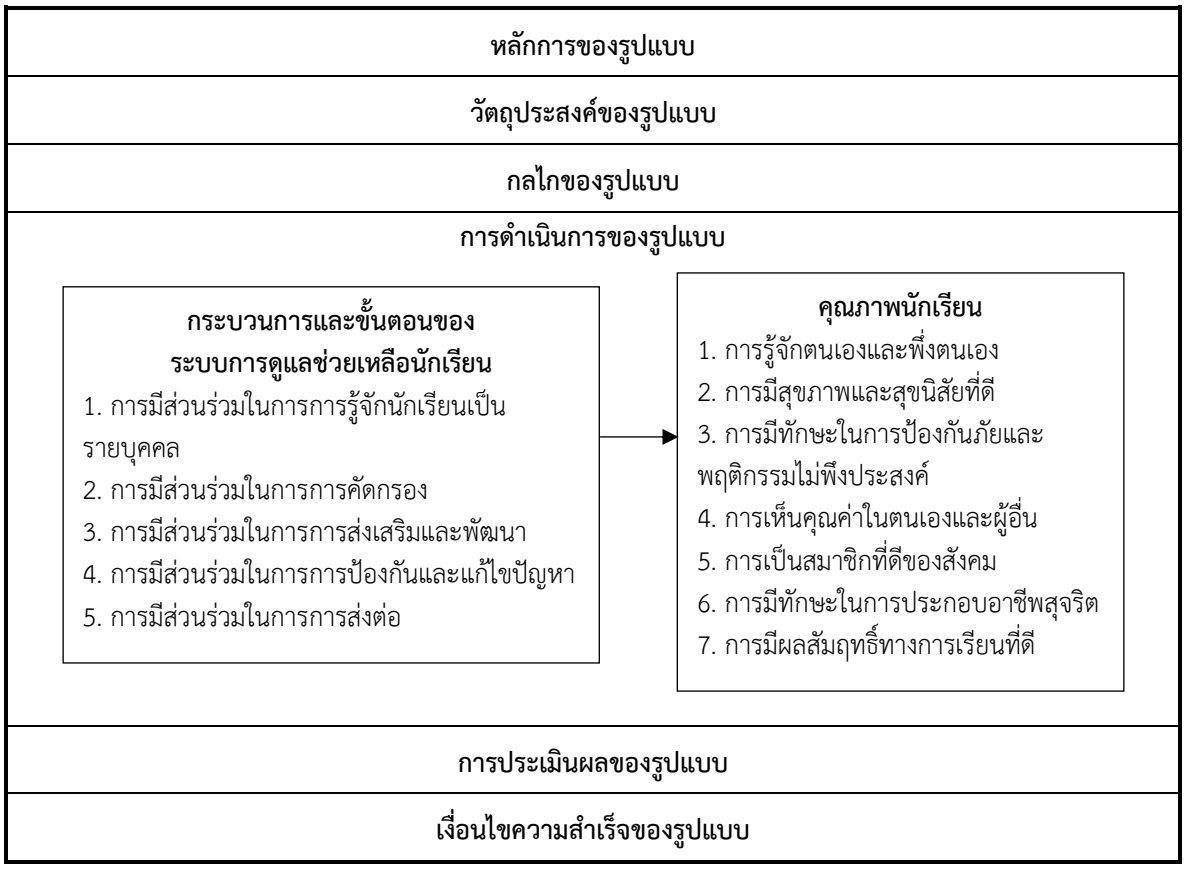

Figure 1: Participation Model in the Management of Student Care System to Reinforce the Quality Students Watkhian School Sisaket Primary Educational Service Area Office 3

จากรูปภาพที่ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน พบว่า รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกของรูปแบบ 4) การดำเนินการของรูปแบบ โดยใช้กระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การมีส่วนร่วมในการการคัดกรอง (3) การมีส่วนร่วมในการการส่งเสริมและพัฒนา (4) การมีส่วนร่วมในการการป้องกันและแก้ไขปัญหา และ (5) การมีส่วนร่วมในการการส่งต่อ โดยมุ่งเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน 7 ด้าน ได้แก่ (1) การรู้จักตนเองและพึ่งตนเอง (2) การมีสุขภาพและสุขนิสัยที่ดี (3) การมีทักษะในการป้องกันภัยและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ (4) การเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น (5) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม (6) การมีทักษะในการประกอบอาชีพสุจริต และ (7) การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี 5) การประเมินผลของรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 3 อภิปรายผลได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน เมื่อจัดลำดับความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ การมีส่วนร่วมในการการส่งต่อ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การส่งต่อเป็นกระบวนการสำคัญของการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เนื่องจากบางปัญหานักเรียนอาจต้องการความช่วยเหลือเฉพาะทางจากผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานภายนอก ซึ่งการมีระบบส่งต่อที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างตรงจุดและทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Department of Mental Health (2017) ที่กล่าวว่า หากปัญหาของนักเรียนเกินขีดความสามารถในการดูแลและช่วยเหลือควรส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Damminsek and Limpapath (2024) ที่ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนพนัสพิทยาคาร จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการจำเป็นของแนวทางการส่งเสริมระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมากที่สุด คือ การส่งต่อ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผลการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนที่พัฒนาขึ้นมี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกของรูปแบบ 4) การดำเนินการของรูปแบบ 5) การประเมินผลของรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ซึ่งรูปแบบมีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า รูปแบบได้ผ่านกระบวนการสร้างตามแนวคิดการวิจัยและพัฒนาและระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยความร่วมมือของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่ายเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน 7 ด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักตนเองและพึ่งตนเอง 2) การมีสุขภาพและสุขนิสัยที่ดี 3) การมีทักษะในการป้องกันภัยและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ 4) การเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น 5) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม 6) การมีทักษะในการประกอบอาชีพสุจริต และ 7) การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี โดยผู้วิจัยได้ศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน จากนั้นได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบ เสนอผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเป็นไปได้และแก้ไขตามข้อเสนอแนะ จึงทำให้รูปแบบนี้มีความสมบูรณ์เหมาะสมในเชิงทฤษฎี ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Patphol (2019) ที่กล่าวว่า กระบวนการวิจัยและพัฒนามีขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการออกแบบนวัตกรรม และ 2) การออกแบบนวัตกรรมและตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น เพื่อประเมินความเป็นไปได้ก่อนนำไปใช้จริง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Karawapong (2024) ที่ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่าย มีผลการปฏิบัติงานตามรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และคะแนนประเมินคุณภาพนักเรียนหลังการทดลองใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบทุกด้าน ได้แก่ 1) การรู้จักตนเองและพึ่งตนเอง 2) การมีสุขภาพและสุขนิสัยที่ดี 3) การมีทักษะในการป้องกันภัยและพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ 4) การเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น 5) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม 6) การมีทักษะในการประกอบอาชีพสุจริต และ 7) การมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและ

สามารถนำไปใช้พัฒนาคุณภาพนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการบริหารเชิงระบบที่ครอบคลุมทุกขั้นตอนอย่างครบถ้วน ตั้งแต่การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเข้าใจความแตกต่างระหว่างนักเรียนแต่ละคน การคัดกรองและจัดกลุ่มตามเกณฑ์เพื่อการส่งเสริมที่เหมาะสม การส่งเสริมและพัฒนาโดยจัดกิจกรรมที่ครอบคลุมนักเรียนทุกกลุ่มทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และพฤติกรรม พร้อมทั้งมีการป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อนักเรียนที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้งกรณีปัญหาไม่ซับซ้อนและซับซ้อน ซึ่งการดำเนินงานสะท้อนให้เห็นถึงความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่ายที่ร่วมกันทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งมั่นพัฒนาวิธีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Seemakam (2021) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตในทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา พร้อมทั้งหล่อหลอมคุณธรรม จริยธรรม และทักษะในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งความสำเร็จของระบบนี้เกิดจากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการดูแล สนับสนุน และส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ โดยดำเนินการตามขั้นตอนที่ชัดเจนและมีแบบแผนที่สามารถปฏิบัติได้จริงในบริบทของสถานศึกษา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Premsuk (2023) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบบริหารเชิงกลยุทธ์ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพของนักเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผลการพัฒนาคุณภาพของนักเรียนภาพรวมหลังการใช้รูปแบบมีการเปลี่ยนแปลงจากก่อนทดลองใช้รูปแบบ โดยมีค่า Effect Size อยู่ระหว่าง 0.28-1.23

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า ผลการประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนมีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการประเมินความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสามารถสะท้อนความเชื่อมโยงขององค์ประกอบต่าง ๆ ในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างเป็นระบบและชัดเจน โดยได้รับการออกแบบและพัฒนาอย่างมีขั้นตอนภายใต้กรอบแนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนบริบทของโรงเรียน มีผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงให้คำแนะนำ ทำให้รูปแบบมีความสมบูรณ์ทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการดำเนินงาน และรูปแบบมีศักยภาพในการนำไปใช้ปฏิบัติจริงเพื่อยกระดับคุณภาพนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำเร็จของรูปแบบนี้เกิดจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งได้ร่วมกันวางแผน ทดลองใช้ และพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่องในทุกขั้นตอน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Buosonte (2023) กล่าวว่า การประเมินและปรับปรุงนวัตกรรม เมื่อสิ้นสุดการทดลองใช้จะมีการประเมินผลในทุกมิติ ทั้งตัวนวัตกรรม กระบวนการใช้งาน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์และปรับปรุงนวัตกรรมให้มีความสมบูรณ์ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Rattanaprapan (2024) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครองในการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อส่งเสริมคุณภาพของนักเรียน โรงเรียนตะโหมด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพัทลุง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Putjira (2021) ที่ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน วัดจันทาราม (ตั้งตรงจิตร 5) เน้นสมรรถนะประจำสายงานของครูประจำชั้น ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้เข้าร่วมมีความพึงพอใจสูงต่อรูปแบบ วิธีการ และผลลัพธ์จากการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

จากการดำเนินการวิจัย สภาพปัจจุบันโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพที่พึงประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับความต้องการจำเป็น เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ ดังนี้ ลำดับที่ 1 การมีส่วนร่วมในการส่งต่อ (PNImodified = 0.76) ลำดับที่ 2 การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนา (PNImodified = 0.72) ลำดับที่ 3 การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหา (PNImodified = 0.70) ลำดับที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (PNImodified = 0.61) และลำดับที่ 5 การมีส่วนร่วมในการคัดกรอง (PNImodified = 0.60) ตามลำดับ รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กลไกของรูปแบบ 4) การดำเนินการของรูปแบบ โดยใช้กระบวนการและขั้นตอนของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 5 ขั้นตอน ได้แก่ ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (2) การมีส่วนร่วมในการการคัดกรอง (3) การมีส่วนร่วมในการการส่งเสริมและพัฒนา (4) การมีส่วนร่วมในการการป้องกันและแก้ไขปัญหา และ (5) การมีส่วนร่วมในการการส่งต่อ โดยมุ่งเสริมสร้างคุณภาพนักเรียน 5) การประเมินผลของรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ซึ่งรูปแบบมีความเป็นไปได้โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด กลุ่มเป้าหมายมีผลการปฏิบัติงานตามรูปแบบโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีระดับคุณภาพนักเรียนโดยรวมหลังการทดลองใช้รูปแบบสูงกว่าก่อนการทดลองใช้รูปแบบ และผลการประเมินรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียนมีความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด และระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการทดลองใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน พบว่า การดำเนินงานจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนตามรูปแบบที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้ที่มีหน้าที่นำรูปแบบไปปฏิบัติต้องกำหนดแนวทางการดำเนินงานให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในด้านการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายบุคลากรต่าง ๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพนักเรียนโรงเรียนวัดเขียน พบว่า กระบวนการส่งต่อ มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ดังนั้น ผู้วิจัยควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการส่งต่อนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ เพื่อช่วยให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสมและทันท่วงที

References

BuoSonte, R. (2023). *Research and Development of Educational Innovation*. (8th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Damminsek, O., & Limpapath, P. (2024). The Guidelines for Promoting the Student Care and Support System: Phanatpittayakarn School in Chonburi. *NEU Academic and Research Journal*, 14(1), 1-12.

Department of Mental Health. (2017). *Teacher's Guide to Student Care and Support System*. Bangkok: Uranus Image Group.

Karawapong, P. (2024). *The Administrative Model for the Development of Student Support System in School under the Bangkok Metropolitan Administration*. (Doctoral Dissertation). Phayao: University of Phayao.

Malaithong, S. (2020). *The Development of Student Care System Model for Improving Students' Life Skill of Bannernwaing School under Nakhonsawan Primary Educational Service Area Office 1*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.

Office of the Basic Education Commission. (2016). *Development of a Student Care System*. Bangkok: The Agricultural Co-operative Federation of Thailand.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2022). *The 13th National Economic and Social Development Plan (B.E. 2023-2027)*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Council.

Patphol, M. (2019). *Research and Development for Curriculum Development*. (2nd ed.). Bangkok: Innovative Leaders Center of Curriculum and Learning.

Premsuk, S. (2023). *A Development of the Strategic Management Model of Student Care-Taking System to Enhance the Quality of Secondary School Students*. (Doctoral Dissertation). Phitsanulok: Naresuan University.

Putjira, K. (2021). *Development of Student Care System Model in Watjantaram (Tangtrongjit 5) School Focusing on Functional Competency of Classroom Teachers*. (Master's Thesis). Nakhon Pathom: Cristian University of Thailand.

Rattanaprapan, C. (2024). Development of a Participation Model for the Parent Network in Administration in Student Care and Support System to Promote Student Quality Tamode School under the Jurisdiction of the Phatthalung Secondary Educational Service Area Office. *OBEC Basic Education Research Journal*, 4(1), 79-97.

Saiuseng, T., & Maitreephun, W. (2024). Student Support System in the Next Normal Era: A Case Study of a School under the Office of Special Education Administration in the Southern Border Provinces. *Journal of Information and Learning*, 35(2), 31-43.

Seemakam, D. (2021). *Strategies on Effective Student Care and Support Operational System for Primary Schools Under the Office of Basic Education Commission in the Northeast*. (Doctoral Dissertation). Sakon Nakhon: Sakon Nakhon Rajabhat University.

Suwankhot, S. (2024). Student Care and Support System Management Model to Promote the Quality of Students in Rajaprajanugroh 37 School, Krabi. *Journal of Social Science and Cultural*, 8(6), 86-97.

Watkhian School. (2024). *Report on the Performance of the Student Care System of School Under the Office of the Basic Education Commission to Receive the Student Care System Award for the Year 2024 (Medium-Sized Primary School Category).* Sisaket: Watkhian School.

การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน*

A Comparative Study of Loan Contract Law in Thailand, France, and China

ปัญม์ณิสาธ์ องค์ปรัชญากุล
Pannisa Ongprachayalul
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Faculty of Law, Krirk University, Thailand.
Corresponding Author's Email: pantip2ong@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย 2) เพื่อศึกษากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีน 3) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน 4) เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบการวิจัยเอกสาร (Document Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านกฎหมาย 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) สภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย พบว่า กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญากู้ยืมเงินของไทยในปัจจุบันตาม มาตรา 653 เมื่อฟ้องคดีแพ่งผิดสัญญากู้ยืมเงินโดยใช้หลักฐานทางสื่อออนไลน์ มาตรา 653 ไม่รองรับหลักฐานที่เป็นหนังสือและลงลายมือชื่อทางสื่อออนไลน์ แต่นำมาตรา 4 มาใช้เป็นหลักการวินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตีความวินิจฉัยตัดสินคดีผิดสัญญากู้ยืมเงิน เพื่อเป็นการอุดช่องว่างกฎหมาย (2) กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีน พบว่า กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศส มาตรา 1892 และกฎหมายแพ่งของจีนสัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 667 มาตรา 668 เป็นกฎหมายที่รองรับสถานการณ์สังคมการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งการกู้ยืมเงินทางอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายใกล้เคียงมาปรับใช้ตีความ (3) เปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน พบว่า หลักกฎหมายสัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 653 ของไทย กระบวนการยุติธรรมใช้หลักการตีความตามตัวอักษรโดยเคร่งครัด แตกต่างกับกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1892 และกฎหมายแพ่งจีน มาตรา 668 ที่มีเจตนารมณ์ให้การทำสัญญามีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม เสมอภาคระหว่างคู่สัญญา ใช้การตีความกฎหมายที่ยืดหยุ่นยอมรับการนำสืบพยานหลักฐานอื่นรวมถึงหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ (4) แนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย กระบวนการยุติธรรมและระบบศาลของไทยควรทบทวนหลักการตีความมาตรา 653 ใหม่ เปลี่ยนเป็นการนำหลักการแนวคิดกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายจีนมาปรับใช้เพื่อเปิดโอกาสให้นำสืบพยานหลักฐานอื่นและหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลในการทำข้อตกลงเป็นอย่างอื่นได้ และควรปรับปรุง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง ดังนี้ "มาตรา 653 การกู้ยืมเงินนั้น ต้องให้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืม หรือมีหลักฐานอื่นใดที่แสดงได้ว่าคู่สัญญาตกลงกู้ยืมกัน" เพื่อให้กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยให้สอดคล้องคลอบคลุมกับสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคดิจิทัล

*Received May 27, 2025; Revised August 1, 2025; Accepted August 14, 2025

คำสำคัญ: สัญญากู้ยืมเงิน; หลักฐานเป็นหนังสือ; ลายมือชื่อผู้กู้ยืม

Abstract

This research aims to: (1) examine the current conditions and legal issues concerning loan contracts in Thailand; (2) study the loan contract laws of France and China; (3) compare the loan contract laws among Thailand, France, and China; and (4) propose recommendations for improving Thailand's loan contract law. The research is qualitative in nature, utilizing document research and in-depth interviews with five legal experts. Data were analyzed using descriptive analysis.

The findings revealed that: (1) Under Section 653 of the Thai Civil and Commercial Code, current Thai law does not recognize electronic media, such as digital documents or electronically signed agreements, as valid written evidence in civil lawsuits involving loan contract disputes. Consequently, courts rely on Section 4 and apply analogical reasoning, often referring to the Electronic Transactions Act B.E. 2544 (2001) to fill this legal gap; (2) Loan contract laws in France and China demonstrate that French Civil Code Section 1892 and Chinese Civil Code Sections 667 and 668 directly address the evolving nature of communication, explicitly supporting electronic and online loan agreements. These provisions eliminate the need to rely on analogous statutes for interpretation; (3) "A comparison of loan contract laws reveals that Section 653 of the Thai Civil and Commercial Code reflects a rigid, textual approach within the Thai judiciary. In contrast, France and China, through their respective provisions, Section 1892 in France and Section 668 in China, emphasize the principles of honesty, fairness, and equality between parties. These legal systems adopt more flexible interpretations, permitting a wider range of evidence, including electronic records and testimonial evidence; and (4) Recommendations for reforming Thai loan contract law include urging the Thai judiciary and legal system to reconsider the strict interpretation of Section 653 and to adopt principles from French and Chinese civil law, allowing for broader forms of evidence, such as electronic records and witness testimony. It is also recommended that Section 653, paragraph one, be amended as follows: "Section 653: A loan of money must be evidenced in writing and signed by the borrower, or by any other evidence indicating that the parties agreed to the loan." Such an amendment would align Thai loan contract law with the digital age and contemporary societal changes.

Keywords: Loan Contract Law; Written Evidence; Borrower's Signature

บทนำ

ประเทศไทยมีกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการบัญญัติหลักการทำสัญญากู้ยืมเงินไว้ในบรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 3 ยืม หมวด 2 ยืมใช้สิ้นเปลือง มาตรา 653 การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องให้บังคับ

คดีหาได้ไม่ (Civil and Commercial Code, 1925) เจตนารมณ์ของ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง เพื่อหากมีการกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไป คู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมกับผู้กู้ยืมต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือกันไว้ และผู้กู้ยืมต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ เพราะเป็นผู้ต้องรับผิดในการชดใช้หนี้เงินกู้ยืมให้กับผู้ให้กู้ยืม โดยเมื่อได้มีหลักฐานเป็นหนังสือกันไว้แล้ว เมื่อผู้กู้ยืมผิดนัดไม่ยอมชำระหนี้เงินยืมให้แก่ผู้ให้ยืม ผู้ให้ยืมนำหลักฐานดังกล่าวไปทำการฟ้องร้องต่อศาลได้ ซึ่งศาลถือว่าหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินนั้นเป็นหลักฐานสำคัญที่จะบอกได้ว่ามีการทำสัญญากู้ยืมเงินกันจริง ๆ โดยไม่ต้องสืบพิสูจน์พยานหลักฐานอื่นอีกแล้ว

แต่ในปัจจุบันมีการพัฒนาระบบการติดต่อสื่อสารกันจนถึงขนาดใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ ใช้สื่อออนไลน์ในการติดต่อสื่อสาร หรือเรียกว่า “ยุคดิจิทัล” ซึ่งการกู้ยืมเงินก็เช่นเดียวกันมีการขอกู้ยืมผ่านเครื่องมือสื่อสารสื่อออนไลน์กันอย่างแพร่หลาย ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายสัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 653 ที่มาใช้พิจารณากับปัญหาเรื่อง การกู้ยืมเงินโดยใช้วิธีส่งข้อความผ่านทางไลน์ (LINE) หรือทางเฟสบุ๊ค (Facebook) ซึ่งเป็นระบบออนไลน์ที่นิยมใช้สื่อสารกันอย่างแพร่หลายทางโลกออนไลน์ ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่า การส่งผ่านข้อความสื่อสารถึงกันหากเป็นการสื่อสารเพื่อกู้ยืมเงินกัน มีข้อความมีตัวอักษรตัวหนังสือ แต่ไม่ปรากฏลายมือชื่อของผู้กู้ยืมเงินได้ตกลงยินยอมให้กู้ยืมเงินก็ตาม โดยมีข้อความส่งถึงกันผ่านทางไลน์ (LINE) หรือทางเฟสบุ๊ค (Facebook) ที่สามารถเข้าใจได้ว่ามีการกู้ยืมเงินกันจริง เป็นจำนวนเงินกว่า 2,000 บาทขึ้นไป และภายหลังผู้กู้ยืมเงินไม่ยอมคืนเงินปัญหาที่เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ผู้ให้กู้ยืมเงินจะนำข้อความที่ได้ส่งถึงกันผ่านทางไลน์ (LINE) หรือทางเฟสบุ๊ค (Facebook) ดังกล่าว มาใช้เป็นหลักฐานฟ้องร้องบังคับให้ผู้กู้ยืมเงินชำระหนี้จำนวนที่กู้ยืมกันไม่ได้ เพราะแม้จะมีข้อความสื่อสารส่งถึงกันผ่านทางไลน์ (LINE) หรือทางเฟสบุ๊ค (Facebook) ระหว่างผู้กู้ยืมกับผู้ให้กู้ยืมเงินกันก็ตาม แต่ไม่ปรากฏลายมือชื่อของผู้กู้ยืมแต่อย่างใด ดังนั้นหากพิจารณาตามมาตรา 653 วรรคหนึ่ง ไม่อาจถือได้ว่าข้อความที่สื่อสารกัน ส่งข้อความถึงกันผ่านทางระบบไลน์ (LINE) หรือทางเฟสบุ๊ค (Facebook) นั้นไม่ใช่เป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินกันตามกฎหมายดังกล่าว ดังนั้นศาลฎีกาจึงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวโดยนำหลักการอุดช่องว่างของกฎหมายด้วยการนำกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งเกี่ยวกับหลักฐานการลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ นั่นคือนำ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาใช้ในการพิจารณาคดีสัญญากู้ยืมเงินโดยใช้สื่อออนไลน์ส่งข้อความกู้ยืมเงิน ถือเป็นลายมือชื่อที่เป็นการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ดั่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8089/2556 วินิจฉัยไว้ตอนหนึ่งว่า “การที่จำเลยนำบัตรกดเงินสดควิกแคชไปถอนเงินและใส่รหัสส่วนตัวเปรียบได้กับการลงลายมือชื่อตนเอง ทำรายการเบิกถอนเงินตามที่จำเลยประสงค์ และกดยืนยันทำรายการพร้อมรับเงินสดและสลิป การกระทำดังกล่าวถือเป็นหลักฐานการกู้ยืมเงินจากโจทก์ ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 7, 8 และมาตรา 9 ประกอบกับคดีนี้จำเลยมีการขอขยายระยะเวลาผ่อนชำระหนี้สินเชื่อเงินสดควิกแคชที่จำเลยค้างชำระแก่โจทก์ ซึ่งโจทก์มีเอกสารซึ่งมีข้อความชัดว่าจำเลยรับว่าเป็นหนี้โจทก์ขอขยายเวลาชำระหนี้ โดยจำเลยลงลายมือชื่อมาแสดง จึงรับฟังเป็นหลักฐานแห่งการกู้ยืมอีกโสดหนึ่ง โจทก์จึงมีอำนาจฟ้อง (Rungrattanamaniwong, 2023)

กฎหมายการกู้ยืมเงินของประเทศฝรั่งเศส ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส บรรพ 3 ลักษณะต่าง ๆ ของการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ลักษณะ 10 ยืม มาตรา 1892 ถึง 1904 และมาตรา 1348 เอกสารทางคอมพิวเตอร์ศาลจะสามารถรับฟังได้เนื่องจากเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถหาเอกสารที่เป็นลายลักษณ์อักษร (Writing) มายืนยันได้ ประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสอนุญาตให้สามารถทำการพิสูจน์โดยวิธีใดก็ได้ในกรณีเอกสารได้ถูกทำลายโดยอุบัติเหตุหรือโดยเหตุสุดวิสัย (Act of God) ผู้ที่ยื่นพยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องสามารถแสดงให้เห็นว่าธุรกรรมดังกล่าวไม่จำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรตามประเพณีปฏิบัติในวงการค้า ตามมาตรา 1348 ของกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศส สำเนาเอกสารที่ถูกต้องและทนนาน

(Authentic and durable copy) จะสามารถแทนที่เอกสารต้นฉบับและมีน้ำหนักทางพยานเหมือนกัน เอกสารคอมพิวเตอร์อาจถือได้ในเบื้องต้นว่าเป็นหลักฐานของข้อตกลงมาตรา 1325 และมาตรา 1326 ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

ส่วนกฎหมายการกู้ยืมเงินของประเทศจีนนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งของจีน: สัญญาเล่มที่สาม (2020) (China Justice, 2024) บทที่สิบสองสัญญาเงินกู้ “มาตรา 667 สัญญาเงินกู้คือสัญญาที่ผู้กู้ยืมเงินกู้จากผู้ให้กู้และชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนด” และ “มาตรา 668 สัญญากู้ยืมจะทำเป็นหนังสือยกเว้นการกู้ยืมระหว่างบุคคลธรรมดาที่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น”

จะเห็นได้ว่ากฎหมายแพ่งเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสซึ่งประเทศไทยนำมาใช้เป็นแม่แบบในการบัญญัติกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 นั้นก็มีข้อยกเว้นนำพยานหลักฐานอื่นมาสืบพยานพิสูจน์แทนการลงลายมือในสัญญากู้ยืมเงินได้ ส่วนกฎหมายแพ่งเกี่ยวกับการกู้ยืมเงินของจีนนั้นไม่มีการบัญญัติให้การทำสัญญากู้ยืมเงินต้องลงลายมือชื่อของผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ และยังมีข้อยกเว้นให้การยืมระหว่างบุคคลทำการตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้ด้วย

จากปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ที่บัญญัติให้ต้องมีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเงินเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญนั้นไม่รองรับกับสังคมในปัจจุบันที่มีการใช้ระบบออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารกู้ยืมเงินกันจำเป็นต้องนำกฎหมายธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์เทียบเคียงมาใช้ปิดช่องว่างทางกฎหมายในการพิจารณาตัดสินคดีความสัญญากู้ยืม แต่กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีนมีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา สภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย และศึกษากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีนในปัจจุบันเป็นอย่างไร นำมาศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินไทย ฝรั่งเศส จีน เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยให้ถูกต้องสมบูรณ์ เหมาะสม สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงในปัจจุบันและสังคมยุคดิจิทัล อันจะทำให้ศาลมีกฎหมายที่สมบูรณ์ในการพิจารณาคดีความเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินได้อย่างถูกต้องยุติธรรม รวมทั้งพนักงานอัยการ ทนายความ คู่ความมีหลักกฎหมายที่ถูกต้องชัดเจนรองรับพยานหลักฐานที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันและยุคดิจิทัลในการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีหรือโต้แย้งข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้โดยไม่ต้องตีความหรือใช้กฎหมายเทียบเคียง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย
2. เพื่อศึกษากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีน
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน
4. เพื่อนำเสนอแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่องนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หน่วยจริยธรรมและมาตรฐานการวิจัย มหาวิทยาลัยเกริก เลขที่ 020300/22 เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2567 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเป็นแบบ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Research Strategy) โดยการวิจัยเอกสาร (Document Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิจัยเอกสาร (Document Research)

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารทางวิชาการ กฎหมาย คำพิพากษาศาลฎีกา หนังสือ งานวิจัย บทความ วิชาการ บทวิเคราะห์ เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสารเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ เว็บไซต์ของส่วนราชการและเอกชนเกี่ยวกับข้อมูลคดีความ สภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีน ทำการจำแนกชนิดข้อมูลออกเป็นกลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เลือกได้เลือกพื้นที่กรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่ในการวิจัย จากนั้นสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่มีความรู้ทางกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และมีประสบการณ์ในการทำคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ นักวิชาการด้านกฎหมายฝรั่งเศส 1 คน นักวิชาการด้านกฎหมายจีน 1 คน ผู้พิพากษา 1 คน พนักงานอัยการ 1 คน ทนายความ 1 คน รวม 5 คน

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

จัดทำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในการวิจัย และจากผลการวิจัยเชิงเอกสาร

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ (Structured Interview) ทำการสัมภาษณ์โดยเจาะจงคำตอบเฉพาะเรื่องตามจุดมุ่งหมาย โดยสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

โดยการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาสรุปประเด็นหลักสำคัญแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

เป็นการสรุปผลการวิจัยตามหลักอุปนัยวิธี ตามกรอบการวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา คือ 1) ด้านการเก็บและคัดแยกกลุ่มข้อมูลเอกสาร 2) ด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก และ 3) ด้านการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการสังเคราะห์ข้อมูลเสนอแนวทางการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายกระบวนการยุติธรรม

ผลการวิจัย

การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน มีผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย มีดังนี้

สภาพกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย พบว่า ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญากู้ยืมเงินของไทยในปัจจุบันตาม “มาตรา 653 การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” มีการแก้ไขครั้งเดียวเฉพาะจำนวนเงินเท่านั้น ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานในคดีฟ้องผิดสัญญากู้ยืมเงิน 2,000 บาทขึ้นไปที่เป็นหนังสือสัญญากู้ยืมเงินที่มีผู้กู้ยืมเงินลงลายมือชื่อผู้ยืมเงินชัดเจนเท่านั้น แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการติดต่อสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์กันทั่วไปรวมถึงการทำนิติกรรมสัญญากู้ยืมเงินด้วยนั้น มาตรา 653

ไม่ครอบคลุมรองรับเกี่ยวกับหลักฐานการกู้ยืมเป็นหนังสือและและลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญทางอิเล็กทรอนิกส์และทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ โดยตรง

ปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย พบว่า เมื่อมีการฟ้องคดีแพ่งผิดสัญญากู้ยืมเงินโดยใช้หลักฐานทางสื่อออนไลน์ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง ไม่รองรับหลักฐานที่เป็นหนังสือและลงลายมือชื่อทางสื่อออนไลน์ แต่นำหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4 มาใช้เป็นหลักการวินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 4, 7, 8, 9 มาตีความวินิจฉัยตัดสินคดีผิดสัญญากู้ยืมเงิน เพื่อเป็นการอุดช่องว่างกฎหมายสัญญายืมที่หลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญนั้นยังได้ไม่ตรงประเด็นนัก และยังไม่ถือว่าเป็นการแก้ไขปัญหาหลักการใช้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 จึงเห็นได้ว่ามาตรา 653 นั้นอาจเป็นหลักกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในปัจจุบันของประชาชนคนไทยแล้ว เพราะว่าไม่บังคับครอบคลุมถึงคดีการกู้ยืมเงินผ่านสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีน มีดังนี้

กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศส พบว่า กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศส “มาตรา 1892 การกู้ยืมเงินหรือทรัพย์สินเป็นสัญญาที่ทำให้ผู้กู้ได้รับเงินหรือทรัพย์สินที่กำหนดได้ด้วยจำนวนเงินจากผู้ให้กู้ และมีหน้าที่ต้องคืนเงินหรือทรัพย์สินนั้นตามเงื่อนไขที่ตกลงกัน” กฎหมายฝรั่งเศสได้นำหลักความสมบูรณ์ของสัญญาและหลักความซื่อสัตย์มาวางหลักกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส สัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 1892 กล่าวคือ คู่สัญญาแลกเปลี่ยนตกลงด้วยวาจาต่อหน้ากัน ถือว่าสัญญาสมบูรณ์ ดังนั้นจึงตีความได้ว่าการทำสัญญากู้ยืมเงินกันคู่สัญญาเพียงตกลงกู้ยืมเงินกันด้วยวาจา โดยอาศัยความซื่อสัตย์ระหว่างคู่สัญญา สัญญากู้ยืมจึงเกิดสมบูรณ์ คู่สัญญามีความผูกพันต้องปฏิบัติตามสัญญากู้ยืมเงิน ผู้ให้กู้ยืมเงินมีหน้าที่ต้องส่งมอบเงินให้ผู้ยืม ผู้ยืมมีหน้าที่ต้องนำเงินมาคืนตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ แต่หากผู้ยืมผิดสัญญาไม่คืนเงินตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ ผู้ให้ยืมทำการทวงถามและฟ้องร้องคดีความผิดสัญญากู้ยืมเงินได้ โดยไม่จำต้องมีหลักฐานการกู้ยืมเงินลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ ดังเช่นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ของไทยแต่อย่างใด ด้วยหลักกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1892 วางกลักกฎหมายไว้ดังกล่าวข้างต้น จึงรองรับสถานการณ์สังคมการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งการกู้ยืมเงินทางอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายใกล้เคียงมาปรับใช้แต่อย่างใด

กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของจีน พบว่า กฎหมายแพ่งจีน “มาตรา 667 สัญญาเงินกู้คือสัญญาที่ผู้กู้ยืมเงินกู้จากผู้ให้กู้และชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยเมื่อเงินกู้ครบกำหนด” บัญญัติให้ความหมายสัญญากู้ยืมเงินไว้ว่า ผู้กู้ยืมเงินทำการกู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ยืมเงิน ผู้กู้ยืมต้องคืนเงินที่กู้พร้อมดอกเบี้ยเมื่อครบกำหนดเวลาหรือเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ แม้จะได้จัดทำกฎหมายแพ่งใหม่ แต่ก็ใช้หลักปรัชญาความคิดขงจื้อเกี่ยวกับสัญญาต้องมีความยุติธรรมคือผู้กู้ยืมเงินต้องคืนเงินพร้อมดอกเบี้ย เพราะได้นำเงินของผู้ให้กู้ยืมมาใช้ประโยชน์ก็ควรต้องตอบแทนดอกเบี้ยให้ผู้ให้กู้ยืมเงิน และคู่สัญญาต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกันผู้กู้ยืมต้องคืนเงินในเวลาที่กำหนดกันไว้ กฎหมายแพ่งจีน “มาตรา 668 สัญญากู้ยืมจะทำเป็นหนังสือยกเว้นการกู้ยืมระหว่างบุคคลธรรมดาที่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น” นั้นเป็นการบัญญัติถึงการทำสัญญากู้ยืมมเงินต้องทำเป็นหนังสือ แต่มีข้อยกเว้นหากคู่สัญญาตกลงกันเป็นอย่างอื่น อาจเป็นการตกลงกันด้วยวาจาก็ได้ และเป็นการเปิดกว้างรองรับสังคมในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการขอกู้ยืมเงินกันทางอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ดังนั้นกฎหมายแพ่งจีน มาตรา 667 มาตรา 668 จึงเป็นกฎหมายที่รองรับสถานการณ์สังคมการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งการกู้ยืมเงินทางอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายใกล้เคียงมาปรับใช้แต่อย่างใด เช่นเดียวกันกับกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1892

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายในการเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน พบว่า ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วางหลักการกู้ยืมเงินจำนวน 2,000 บาทขึ้นไป ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อของผู้ยืมในปัจจุบันของไทยไม่สอดคล้องไม่รองรับสังคมการใช้ชีวิตของผู้คนในปัจจุบันที่มีการใช้สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ติดต่อสื่อทางทางออนไลน์กันอย่างแพร่หลายรวมถึงการทำนิติกรรมสัญญาการกู้ยืมเงินด้วย ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 653 ให้มีความเหมาะสมคลอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัลในปัจจุบัน โดยนำหลักกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายแพ่งจีนที่มีความยืดหยุ่นรองรับการทำสัญญากู้ยืมเงินในยุคดิจิทัลการทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้มาเป็นแนวทางประกอบด้วย

วัตถุประสงค์ที่ 4 แนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย พบว่า ควรมีการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง โดยอาจบัญญัติร่างดังนี้ “มาตรา 653 การกู้ยืมเงินนั้น ต้องให้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืม หรือมีหลักฐานอื่นใดที่แสดงได้ว่าคู่สัญญาตกลงกู้ยืมกัน”

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย ดังนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่างไทย ฝรั่งเศส จีน

ประเด็นการเปรียบเทียบ	กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย	กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศส	กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของจีน
1) หลักกฎหมายที่บังคับใช้ในปัจจุบัน	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 เอกเทศสัญญา ลักษณะ 3 ยืม หมวด 2 ยืมใช้สิ้นเปลือง มาตรา 653 การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่	ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส บรรพ 3 ลักษณะต่าง ๆ ของการได้มาซึ่งทรัพย์สิน ลักษณะ 10 ยืม มาตรา 1892 การกู้ยืมเงินเป็นสัญญาที่ทำให้ผู้กู้ได้รับเงินหรือทรัพย์สินที่กำหนดได้ด้วยจำนวนเงินจากผู้ให้กู้ และมีหน้าที่ต้องคืนเงินหรือทรัพย์สินนั้นตามเงื่อนไขที่ตกลงกัน	ประมวลกฎหมายแพ่งของจีน: สัญญาเล่มที่สาม (2020) บทที่สิบสองสัญญาเงินกู้ มาตรา 667 สัญญาเงินกู้คือสัญญาที่ผู้กู้ยืมเงินกู้จากผู้ให้กู้และชำระคืนเงินกู้พร้อมดอกเบี้ยเมื่อเงินกู้ครบกำหนด และ มาตรา 668 สัญญากู้ยืมจะทำเป็นหนังสือยกเว้นการกู้ยืมระหว่างบุคคลธรรมดาที่ตกลงกันเป็นอย่างอื่น
2) เจตนารมณ์ของหลักกฎหมาย	คู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมกับผู้กู้ยืมต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือกันไว้และผู้กู้ยืมต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญหากไม่ได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมไว้ ไม่มีโอกาสนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลหรือถูกยกฟ้องเพราะขาดหลักฐาน	คู่สัญญามีความซื่อสัตย์ต่อกันในการผูกพันปฏิบัติตามสัญญาและการทำให้กฎหมายสัญญามีความชัดเจนและทันสมัย รวมถึงการเสริมสร้างความยุติธรรมและความโปร่งใสในความผูกพันทางสัญญา	สัญญากู้ยืมเงินต้องมีหลักยุติธรรมและซื่อสัตย์ สินเชื่อทุกประเภทจะได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกัน ลายมือชื่อของผู้กู้มีความสำคัญแต่ไม่ถือเป็นหลักฐานที่ชี้ขาด จะต้องมีการตรวจสอบและพิจารณาหลักฐานอื่น ๆ เพื่อตัดสินข้อเท็จจริงทั้งหมด

ประเด็นการเปรียบเทียบ	กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย	กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศส	กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของจีน
3) การตีความบังคับใช้กฎหมายในปัจจุบัน	ใช้หลักการตีความโดยเคร่งครัดตามตัวอักษร ของมาตรา 653 ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้ยืมเท่านั้นจึงจะฟ้องร้องคดีต่อศาลได้	ใช้หลักความสมบูรณ์ของสัญญาความซื่อสัตย์และความยุติธรรมของคู่สัญญาที่ผูกพันต่อกัน หลักการของความซื่อสัตย์ป้องกันการใช้สัญญาในทางที่ไม่เป็นธรรม เปิดโอกาสให้นำพยานหลักฐานอื่นรวมทั้งพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลเข้าสืบแทนสัญญากู้ยืมเงินได้ ตามมาตรา 1325, 1326, 1348	ใช้หลักความยุติธรรมเสมอภาคและความซื่อสัตย์ของคู่สัญญาเปิดโอกาสให้นำสืบพยานหลักฐานอื่นรวมทั้งพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลและการทำข้อตกลงเป็นอย่างอื่นได้
4) การบัญญัติและปรับปรุงกฎหมายในอดีต	ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2466 และแก้ไขปรับปรุง มาตรา 653 เพียงครั้งเดียวเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2548 โดยแก้ไขจำนวนเงินกู้ยืมจากห้าสิบบาทเป็นสองพันบาทเท่านั้น และใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน	ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสทำการปฏิรูปหลักกฎหมายที่มีผลบังคับใช้ในปี 2016 และ 2018	ประมวลกฎหมายแพ่งจีนจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งแล้วเสร็จในปี 2020

โดยแนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย ดังนี้

1) หลักกฎหมายสัญญากู้ยืมเงิน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ของไทยนั้น บัญญัติว่าหลักการให้กู้ยืมเงิน 2,000 บาทขึ้นไป ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญนั้น แตกต่างกับประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1892 และประมวลกฎหมายแพ่งจีน มาตรา 668 ที่บัญญัติให้มีหลักฐานเป็นหนังสือเท่านั้น และยอมรับการนำสืบพยานหลักฐานอื่นรวมถึงหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ ซึ่งมีความเปิดกว้าง ยืดหยุ่น ครอบคลุม และเหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตของประชาชน สังคม เศรษฐกิจ ในปัจจุบันที่มีการใช้สื่อออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารและทำธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ด้วย ดังนั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 จึงควรมีการแก้ไขปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันด้วย

2) เจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ของประเทศไทยนั้น คู่สัญญา ผู้ให้กู้ยืมกับผู้กู้ยืมต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือกันไว้และผู้กู้ยืมต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญหากไม่ได้ทำหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมไว้ ไม่มีโอกาสนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล ส่วนเจตนารมณ์ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยสัญญาคือการเสริมสร้างความยุติธรรม ซื่อสัตย์ และความโปร่งใสในกระบวนการสัญญา และประมวลกฎหมายแพ่งจีนว่าด้วยสัญญานั้นคือ สินเชื่อทุกประเภทจะได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกัน ลายมือชื่อของผู้กู้มีความสำคัญแต่ไม่ถือเป็นหลักฐานที่ชี้ขาดจะต้องมีการตรวจสอบและพิจารณาหลักฐานได้ด้วย เจตนารมณ์ประมวลกฎหมายฝรั่งเศสและจีนมีความเป็นธรรมและเห็นแก่ความเดือดร้อนเสียหายของประชาชนคู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมเงิน ดังนั้นไทยจึงควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย มาตรา 653 ให้มีเจตนารมณ์ที่ให้ความเป็นธรรมกับประชาชนคู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมเงินเช่นกัน

3) การตีความบังคับใช้กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 นั้น ใช้หลักการตีความโดยเคร่งครัดตามตัวอักษร หากคู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมเงินไม่มีหลักฐานการกู้ยืมเงินเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องคดีต่อศาลไม่ได้ ส่วนกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสใช้หลักความซื่อสัตย์และความยุติธรรม หลักการของความซื่อสัตย์ ป้องกันการใช้สัญญาในทางที่ไม่เป็นธรรม เปิดโอกาสให้นำพยานหลักฐานอื่นรวมถึงหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลเข้าสืบแทนสัญญากู้ยืมเงินได้ และกฎหมายแพ่งจีนใช้หลักความเสมอภาคเปิดโอกาสให้นำสืบพยานหลักฐานอื่นและหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลในการทำข้อตกลงเป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งการตีความกฎหมายของฝรั่งเศสและจีนถือได้ว่ามีความเป็นธรรม เหมาะสมสอดคล้องและยืดหยุ่นรองรับการดำรงชีวิตของประชาชน สังคม เศรษฐกิจในปัจจุบัน ระบบศาลของไทยควรทบทวนหลักการตีความกฎหมาย มาตรา 653 ใหม่ ให้ยอมรับการนำพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลเข้าสืบได้ เพื่อเกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริงต่อประชาชน และช่วยเหลือให้โอกาสประชาชนผู้ให้กู้ยืมได้ใช้สิทธิของตนเองในกระบวนการยุติธรรมสามารถนำคดีการผิดสัญญากู้ยืมเงินฟ้องร้องต่อศาลได้มากยิ่งขึ้น

4) การบัญญัติและปรับปรุงกฎหมายของไทย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 นั้น มีการเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2548 โดยแก้ไขจำนวนเงินกู้ยืมจากห้าสิบบาทเป็นสองพันบาทเท่านั้น และใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน จึงถือได้ว่ามีความล่าสมัยเป็นอย่างมาก ไม่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของประชาชน สังคม เศรษฐกิจในปัจจุบันไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย และมีการติดต่อสื่อสารทางสื่อออนไลน์ต่าง ๆ กันอย่างกว้างขวาง จึงควรมีการปรับปรุง มาตรา 653 ใหม่ ดังเช่นที่กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายแพ่งจีนได้มีปรับปรุงให้เหมาะสมสอดคล้องในยุคปัจจุบัน

5) แนวทางการปรับปรุงพัฒนากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยนั้น ควรมีการแก้ไขปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง โดยอาจบัญญัติร่างดังนี้ “มาตรา 653 การกู้ยืมเงินนั้น ต้องให้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืม หรือมีหลักฐานอื่นใดที่แสดงได้ว่าคู่สัญญาตกลงกู้ยืมกัน” หากมีการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยให้สอดคล้องคลอบคลุมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปและในยุคดิจิทัล จะทำให้ได้กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินให้เหมาะสมสอดคล้องในการนำไปปรับใช้ในการตีความสัญญากู้ยืมเงินและการพิจารณาคดีสัญญากู้ยืมเงินกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อศาลได้มีกฎหมายที่สมบูรณ์ในการพิจารณาคดีความเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินได้อย่างถูกต้องยุติธรรม รวมทั้งพนักงานอัยการ ทนายความ คู่ความ มีหลักกฎหมายที่ถูกต้องชัดเจนรองรับพยานหลักฐานที่เปลี่ยนแปลงไปในการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีหรือโต้แย้งข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้โดยไม่ต้องตีความหรือใช้กฎหมายเทียบเคียง การตีความสัญญากู้ยืมเงินและการพิจารณาคดีสัญญากู้ยืมเงิน อันจะเป็นประโยชน์ต่อศาลได้มีกฎหมายที่สมบูรณ์ในการพิจารณาคดีความเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินได้อย่างถูกต้องยุติธรรม รวมทั้งพนักงานอัยการ ทนายความ คู่ความ มีหลักกฎหมายที่ถูกต้องชัดเจนรองรับพยานหลักฐานที่เปลี่ยนแปลงไปในการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีหรือโต้แย้งข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้โดยไม่ต้องตีความหรือใช้กฎหมายเทียบเคียง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพและปัญหากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย พบว่า กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยสัญญากู้ยืมเงินของไทยในปัจจุบันตาม มาตรา 653 เมื่อฟ้องคดีแพ่งผิดสัญญากู้ยืมเงินโดยใช้หลักฐานทางสื่อออนไลน์ มาตรา 653 ไม่รองรับหลักฐานที่เป็นหนังสือและลงลายมือชื่อทางสื่อออนไลน์ แต่นำมาตรา 4 มาใช้เป็นหลักการวินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งคือ

พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตีความวินิจฉัยตัดสินคดีผิดสัญญากู้ยืมเงินเพื่อเป็นการอุดช่องว่างกฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saengtim, and Beokhaimook (2021) ศึกษาเรื่อง ประเด็นปัญหาด้านกฎหมายเกี่ยวกับการทำสัญญากู้ยืมเงินอิเล็กทรอนิกส์ของกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษากรณีศึกษากองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) พบว่า การมีผลผูกพันและการบังคับใช้ทางกฎหมายของการทำสัญญากู้ยืมเงินอิเล็กทรอนิกส์ไม่เป็นปัญหาแต่การรับฟังและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานที่อยู่ในรูปข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ การลงลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ของผู้กู้ยืม ผู้ปกครองและผู้ค้ำประกัน การระบุและการพิสูจน์ตัวตนทางอิเล็กทรอนิกส์ การรับรองความถูกต้องกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ยังคงเป็นปัญหาเกี่ยวกับการทำสัญญากู้ยืมเงินอิเล็กทรอนิกส์ของ กยศ.

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศสและจีน พบว่า กฎหมายแพ่งเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงินของฝรั่งเศส มาตรา 1892 และกฎหมายแพ่งของจีนสัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 667 มาตรา 668 เป็นกฎหมายที่รองรับสถานการณ์สังคมการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปรวมทั้งการกู้ยืมเงินทางอิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อออนไลน์ โดยไม่ต้องอาศัยกฎหมายใกล้เคียงมาปรับใช้ตีความ และ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า เปรียบเทียบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินระหว่าง ไทย ฝรั่งเศส จีน พบว่า หลักกฎหมายสัญญากู้ยืมเงิน มาตรา 653 ของไทย กระบวนการยุติธรรมใช้หลักการตีความตามตัวอักษรโดยเคร่งครัด แตกต่างกับกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1892 และกฎหมายแพ่งจีน มาตรา 668 ที่มีเจตนารมณ์ให้การทำสัญญามีความซื่อสัตย์ ยุติธรรม เสมอภาคระหว่างคู่สัญญา ใช้การตีความกฎหมายที่ยืดหยุ่นยอมรับการนำสืบพยานหลักฐานอื่นรวมถึงหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sripruk et al. (2020) ศึกษาเรื่อง ปัญหาข้อพิพาททางกฎหมายเกี่ยวกับสัญญากู้ยืมเงิน พื้นที่หมู่ที่ 3 ตำบลเขาพระ อำเภอพิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการกู้ยืมเงินโดยที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ การเรียกเก็บดอกเบี้ยเงินกู้ การชำระคืนเงินกู้ และการบังคับชำระหนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 4 พบว่า แนวทางการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย กระบวนการยุติธรรมและระบบศาลของไทยควรทบทวนหลักการตีความ มาตรา 653 ใหม่ เปลี่ยนเป็นการนำหลักการแนวคิดกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและกฎหมายจีนมาปรับใช้เพื่อเปิดโอกาสให้นำสืบพยานหลักฐานอื่นและหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลในการทำข้อตกลงเป็นอย่างอื่นได้ และควรปรับปรุง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง ดังนี้ “มาตรา 653 การกู้ยืมเงินนั้น ต้องให้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืม หรือมีหลักฐานอื่นใดที่แสดงได้ว่าคู่สัญญาตกลงกู้ยืมกัน” เพื่อให้กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยให้สอดคล้องคลอบคลุมกับสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของ Jaikanwongsakun (2017) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาความรู้ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับหนี้สินครัวเรือนแก่ชุมชน การสร้างผู้นำชุมชนให้มีความรู้ทางกฎหมายและนำความรู้ทางกฎหมายไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการจัดการหนี้สินของประชาชนเป็นเรื่องสำคัญมาก จากการศึกษาวิจัยพบว่าการพัฒนาความรู้ทางกฎหมายเกี่ยวข้องกับหนี้สินซึ่งได้ดำเนินการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในพื้นที่โดยนำเอาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงที่พบมาใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงกฎหมาย โดยการพัฒนาความรู้กฎหมายในวิธีการที่เหมาะสมกับผู้นำชุมชนที่ต้องอาศัยการทำความเข้าใจกฎหมายให้ง่ายขึ้นและทำอย่างต่อเนื่อง

สรุป

จากปัญหาและข้อจำกัดกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ “มาตรา 653 การกู้ยืมเงินกว่าสองพันบาทขึ้นไปนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อผู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่” ถือได้ว่าเป็นการบังคับใช้ที่ไม่ครอบคลุมถึงหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และการติดต่อทางสื่อออนไลน์ในสภาพสังคมยุคปัจจุบัน การที่ศาลนำกฎหมายใกล้เคียง คือ พระราชบัญญัติ ว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 มาตรา 4, 7, 8, 9 มาตีความวินิจฉัยตัดสินคดีผิดสัญญากู้ยืมเงินนั้นยังไม่ตรงประเด็นนัก และหากศาลชั้นต้นส่วนใหญ่พิจารณาตัดสินคดียกฟ้องตามมาตรา 653 โดยใช้หลักการตีความตามตัวอักษรอย่างเคร่งครัด เพียงเพราะว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ ย่อมจะทำให้ประชาชนทั่วไปเสียหาย และเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการขอใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรม เพื่อขอให้ศาลช่วยเหลือพิจารณาคดีเรียกร้องค่าเสียหายจากการที่คู่สัญญาผิดสัญญากู้ยืมเงิน เจตนารมณ์ของมาตรา 653 นั้นคือคู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมกับผู้กู้ยืมต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือกันไว้และผู้กู้ยืมต้องลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญหากไม่ได้มีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมไว้ ไม่มีโอกาสนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล การตีความบังคับใช้มาตรา 653 นั้นใช้หลักการตีความโดยเคร่งครัดตามตัวอักษร หากคู่สัญญาผู้ให้กู้ยืมเงินไม่มีหลักฐานการกู้ยืมเงินเป็นหนังสือและลงลายมือชื่อผู้กู้ยืมเป็นสำคัญ จะฟ้องร้องคดีต่อศาลไม่ได้ ส่วนกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสใช้หลักความซื่อสัตย์และความยุติธรรมป้องกันการใช้สัญญาในทางที่ไม่เป็นธรรม เปิดโอกาสให้นำพยานหลักฐานอื่นรวมถึงหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลเข้าสืบแทนสัญญากู้ยืมเงินได้ และกฎหมายแพ่งจีนใช้หลักความเสมอภาคเปิดโอกาสให้นำสืบพยานหลักฐานอื่นและหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลในการทำข้อตกลงเป็นอย่างอื่นได้เช่นกัน ซึ่งการตีความกฎหมายของฝรั่งเศสและจีนถือได้ว่ามีความเป็นธรรม เหมาะสมสอดคล้องและยืดหยุ่นรองรับการดำรงชีวิตของประชาชน สังคม เศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ของไทยนั้นมีการเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2548 โดยแก้ไขจำนวนเงินกู้ยืมจากห้าสิบบาทเป็นสองพันบาทเท่านั้น และใช้บังคับจนถึงปัจจุบัน จึงถือได้ว่ามีความล่าสมัยเป็นอย่างมาก จึงขอเสนอแนวทางการปรับปรุงพัฒนากฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทย โดยควรมีการแก้ไขปรับปรุง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง ดังนี้ “มาตรา 653 การกู้ยืมเงินนั้น ต้องให้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืม หรือมีหลักฐานอื่นใดที่แสดงได้ว่าคู่สัญญาตกลงกู้ยืมกัน” หากมีการปรับปรุงกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยให้สอดคล้องคลอบคลุมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปและในยุคดิจิทัล จะทำให้ได้กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินให้เหมาะสมสอดคล้องในการนำไปปรับใช้ในการตีความสัญญากู้ยืมเงินและการพิจารณาคดีสัญญากู้ยืมเงินกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 กระบวนการยุติธรรมและระบบศาลของไทยควรทบทวนหลักการตีความกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 ใหม่ จากการตีความตามตัวอักษรโดยเคร่งครัด เปลี่ยนเป็นการนำหลักการแนวคิดดังเช่นกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสใช้หลักความซื่อสัตย์และความยุติธรรม หลักการของความซื่อสัตย์ ป้องกันการใช้สัญญาในทางที่ไม่เป็นธรรม และกฎหมายแพ่งจีนใช้หลักความเสมอภาคเปิดโอกาสให้นำสืบพยานหลักฐานอื่นและหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์และพยานบุคคลในการทำข้อตกลงเป็นอย่างอื่นได้ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริงต่อประชาชน และช่วยเหลือให้โอกาสประชาชนผู้ให้กู้ยืมได้ใช้สิทธิของตนเองในกระบวนการยุติธรรมสามารถนำคดีการผิดสัญญากู้ยืมเงินฟ้องร้องต่อศาลได้มากยิ่งขึ้น

1.2 ควรเสนอแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 653 วรรคหนึ่ง ดังนี้

“มาตรา 653 การกู้ยืมเงินนั้น ต้องให้มีหลักฐานแห่งการกู้ยืมเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้กู้ยืม หรือมีหลักฐานอื่นใดที่แสดงได้ว่าคู่สัญญาตกลงกู้ยืมกัน” เพื่อให้กฎหมายสัญญากู้ยืมเงินของไทยให้สอดคล้องคลอบคลุมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปและในยุคดิจิทัล อันเป็นประโยชน์ต่อศาลได้กรอบกฎหมายสัญญากู้ยืมเงินที่เหมาะสมและสมบูรณ์ในการนำไปใช้ในตีความสัญญากู้ยืมเงินและการพิจารณาคดีสัญญากู้ยืมเงินได้อย่างถูกต้องยุติธรรม รวมทั้งพนักงานอัยการ ทนายความ คู่ความ มีหลักกฎหมายที่ถูกต้องชัดเจนรองรับพยานหลักฐานที่เปลี่ยนแปลงไปในการฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีหรือโต้แย้งข้อพิพาทที่เกิดจากสัญญากู้ยืมเงินได้โดยไม่ต้องตีความหรือใช้กฎหมายเทียบเคียง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่อง กฎหมายรองรับการทำสัญญากู้ยืมเงินในระบบอิเล็กทรอนิกส์ของไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

2.2 ควรศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมทางแพ่งของไทยต่อการพิจารณาคดีความสัญญากู้ยืมเงินในระบบอิเล็กทรอนิกส์และสื่อออนไลน์

References

China Justice. (2024). *Civil Code of China: Part III - Contract (2020).* Retrieved May 27, 2025, from https://th.chinajusticeobserver.com/law/x/civil-code-of-china-part-iii-contract-20200528

Civil and Commercial Code. (1925, November 11). *Royal Thai Government Gazette*, 42(0a), 1.

Fitzgerald, C. (2023). *The French Revolution and the Law, Part IV: The Age of Reform (1750-1814)*. Cambridge, England: Cambridge University Press.

Jaikanwongsakun, K. K. (2017). The Development of Legal Knowledge for Communities to Benefit in Managing People's Debt Problems. *Naresuan University Law Journal*, 10(1), 195-219.

Rungrattanamaniwong, Ch. (2023). *Borrowing Money via LINE or Facebook Messaging*. Retrieved May 27, 2025, from https://www.depa.or.th/th/article-view/line-facebook

Saengtim, M., & Beokhaimook, C. (2021). Legal Issues in Electronic Loan Agreement: A Case Study of Student Loan Funds. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*, 13(1), 185-198.

Sripruk, K., Somlam, Y., Katekaew, P., Petchot, P., Taboonma, V., & Saelee, W. (2020). Loan Agreement Disputes in Moo 3, Khao Phra, Phipun, Nakhon Si Thammarat. *Nakabutr Parithat Journal, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University*, 12(2), 10-18.

องค์ประกอบและแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*

Components and Approaches for Outcome-Oriented Educational Supervision Management in District Education Offices under the Office of Basic Education Commission

[1]พัชริดา ลำนักเนตร, โสภา อำนวยรัตน์, สันติ บูรณะชาติ และ น้ำฝน กันมา
[1]Patcharida Lamnaknet, Sopa Umnuayrat, Santi Buranachart and Numfon Gunma
วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
School of Education, University of Phayao, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: patcharidalamnaknet@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และ 2. ศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) มี 2 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประชากร คือ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 245 แห่ง เปิดตารางเครซี่และมอร์แกน ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 152 แห่ง และกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาละ 4 คน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ตำแหน่งละ 1 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 608 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA) 2) การศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การประเมินสภาพปัจจุบัน 2) การกำหนดกลยุทธ์ 3) การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ 4) การติดตามความก้าวหน้า และ5) การประเมินความสำเร็จ ซึ่งมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้เก็บรวบรวมจากแบบสอบถาม โดยพิจารณาได้จากค่า Chi-square = 570.634, Degrees of Freedom = 130, Comparative Fit Index

*Received July 26, 2025; Revised August 26, 2025; Accepted September 5, 2025

(CFI) = 0.97, Tucker-Lewis Index (TLI) = 0.95, Root Mean Square Error of Approximate (RMSEA) = 0.077, Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) = 0.050 2. แนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มี 5 ส่วน คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา และ 5) ผลผลิตและผลลัพธ์

คำสำคัญ: กระบวนการบริหาร; การนิเทศ; ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา

Abstract

This research article aimed to (1) examine the components of outcome-oriented educational supervision management in District Education Offices, and (2) investigate approaches to managing outcome-oriented educational supervision in District Education Offices. A mixed-methods research design was employed, consisting of two phases. Phase 1 focused on studying the components of outcome-oriented educational supervision management. The population included deputy directors of District Education Offices, directors of the Supervision, Monitoring, and Educational Evaluation Groups, and educational supervisors from 245 offices. Using the Krejcie and Morgan table, a sample of 152 offices was selected, with four key informants per office: one deputy director, one group director, and two educational supervisors, totaling 608 respondents. Data were collected using questionnaires and analyzed through mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis (CFA). Phase 2 focused on studying approaches to outcome-oriented educational supervision management, using semi-structured interviews with seven experts. The data were analyzed through content analysis.

The research results were found as follows: 1. The components of the outcome-oriented educational supervision management process in District Education Offices comprised five elements: (1) assessment of the current situation, (2) strategy formulation, (3) strategy implementation, (4) progress monitoring, and (5) success evaluation. These components were consistent and aligned with the empirical data collected from the questionnaires, as evidenced by the following fit indices: Chi-square = 570.634, degrees of freedom = 130, Comparative Fit Index (CFI) = 0.97, Tucker-Lewis Index (TLI) = 0.95, Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) = 0.077, and Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) = 0.050. 2. The approach to outcome-oriented educational supervision management in District Education Offices consists of five components: (1) principles, (2) objectives, (3) inputs, (4) the process of outcome-oriented educational supervision management, and (5) outputs and outcomes.

Keywords: Management Process; Supervision; Outcome-Oriented Education

บทนำ

กระแสการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนฉับพลันทางดิจิทัล (Digital Disruption) วิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง โลกใบเดิมของเราถูกย่อให้แคบลง ผู้คนจากแต่ละฟากฝั่งของโลก สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างอิสระ สามารถเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างไร้พรมแดน (Chaemchoy, 2015) เกิดเป็นคุณลักษณะใหม่ของโลกที่เปลี่ยนจากยุคอนาล็อก (Analogue) เข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital) ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ก้าวกระโดด จนก่อให้เกิดนวัตกรรมอย่างพลิกผัน อาชีพใหม่ ๆ จึงถือกำเนิดขึ้นมากมาย ทุกภาคส่วนต้องเร่งปรับตัว เปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานให้ทันสมัย เพื่อรับมือกับความท้าทายครั้งใหม่นี้ (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018) ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้รับมือกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงในระดับโลกได้คือ ทรัพยากรมนุษย์ ที่ต้องมีความพร้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพสูงขึ้น ถือเป็นอีกด้านที่สำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา เนื่องจากมนุษย์ถือเป็นฟันเฟืองสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนประเทศไปข้างหน้า แต่การจะพัฒนาคนได้ก็ต้องอาศัยระบบการศึกษาของประเทศที่เป็นรากฐานของการพัฒนา เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะใช้ยกระดับคุณภาพของมนุษย์ (Ngourungsi, 2016) แต่การจัดการศึกษาโดยภาพรวมของประเทศไทยยังคงพบปัญหาสำคัญหลายประการที่ต้องนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนา Office of the Education Council, (2020) ได้ศึกษาสภาพปัญหาของการจัดการเรียนการสอนในประเทศไทย พบว่า ปัญหาคุณภาพการศึกษาภายในประเทศไทยมีมาตรฐานต่ำกว่าเกณฑ์ ขาดความเสมอภาค และมีคุณภาพต่ำเมื่อเทียบกับมาตรฐานการศึกษาสากล

จากสภาพปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลที่ทุกคนต้องหันกลับมาพิจารณาว่า ถึงเวลาแล้วที่ควรจะหาวิธีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เกิดการขับเคลื่อนไปสู่มิติคุณภาพ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้ดำเนินการจัดทำมาตรฐานการศึกษาของชาติ และคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ “มาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ.2561” เพื่อเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ของคนไทย เพื่อให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ขึ้นกับผู้เรียนทั้งในระหว่างที่กำลังศึกษาและเพื่อวางรากฐานให้ผู้เรียนในระหว่างที่กำลังศึกษาเพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลังจากสำเร็จการศึกษา ซึ่งถือเป็น“คุณลักษณะของคนไทย 4.0” ที่สามารถสร้าง ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ให้กับประเทศ (Office of the Education Council, 2019) ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ 2567-2568 ที่กำหนดไว้ว่า “องค์กรคุณภาพ สร้างคนดี มีความสุข” และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในฐานะที่เป็นหน่วยงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีบทบาทหน้าที่หลักคือ การจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาที่สอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลางและบริบทของท้องถิ่น และยังมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในเขตพื้นที่ รวมถึงการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและขับเคลื่อนไปสู่มิติคุณภาพตามที่มาตรฐานการศึกษาของชาติกำหนดไว้ การพัฒนาคุณภาพการศึกษามีองค์ประกอบสำคัญหลายประการ การนิเทศการศึกษาเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษาเป็นกลไกสำคัญทางการศึกษาที่จะเร่งรัด ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่ช่วยให้การจัดการเรียนการสอนของครูมีประสิทธิภาพและส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ แต่ในปัจจุบันการนิเทศการศึกษาก็ยังพบปัญหาในการดำเนินการ จากรายงานผลการนิเทศของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง สภาพการนิเทศการศึกษาของแต่ละสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในปัจจุบัน พบว่า การนิเทศการศึกษา

ยังไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร เนื่องจากมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของการบริหารของกระทรวงศึกษาธิการ อาทิ จำนวนศึกษานิเทศก์ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาไม่เพียงพอ มีการโอนย้ายไปสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด การเกษียณอายุราชการ การบรรจุแต่งตั้งศึกษานิเทศก์ใหม่ไม่ครบตามกรอบอัตรากำลัง ศึกษานิเทศก์ในเขตพื้นที่การศึกษายังมีประสบการณ์ในการนิเทศน้อยและขาดแนวทางในการดำเนินการนิเทศอย่างหลากหลายรูปแบบ ส่งผลให้การจัดการศึกษายังไม่บรรลุผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ.2561 ที่กำหนดไว้ (Educational Supervision Unit, Office of the Basic Education Commission, 2021)

และจากการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการองค์กรท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมอย่างรวดเร็ว ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดการศึกษาให้ต้องปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการ วิธีการปฏิบัติงาน ซึ่งมีความสำคัญที่ส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร กระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมย่อมส่งผลเชิงบวกต่อความสำเร็จขององค์กร และการบริหารจัดการองค์กรท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสภาวการณ์ปัจจุบันสู่คุณภาพ นั่นคือ กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ (Wannasri, 2023)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติงานเป็นศึกษานิเทศก์ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก จึงมีความสนใจที่จะศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางการบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อขับเคลื่อนการจัดการศึกษาไปสู่มิติคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานระหว่างวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยรวม 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาความคิดเห็นของรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาและศึกษานิเทศก์ โดยใช้แบบสอบถาม

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่ดูแลกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และศึกษานิเทศก์ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 245 แห่ง รวมทั้งสิ้น 3,326 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง กำหนดจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 245 แห่ง แล้วนำไปเปิดตาราง Krejcie and Morgan (1970) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 152 แห่ง และกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาละ 4 คน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา ตำแหน่งละ 1 คน และศึกษานิเทศก์ จำนวน 2 คน รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 608 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 1 ฉบับ มีทั้งหมด 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลโดยทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) และตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ได้แก่

ระดับ 5 หมายถึง ระดับความคิดเห็นว่าควรดำเนินการมากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง ระดับความคิดเห็นว่าควรดำเนินการมาก

ระดับ 3 หมายถึง ระดับความคิดเห็นว่าควรดำเนินการปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง ระดับความคิดเห็นว่าควรดำเนินการน้อย

ระดับ 1 หมายถึง ระดับความคิดเห็นว่าควรดำเนินการน้อยที่สุด

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดขอบเขตของคำถาม และสร้างแบบสอบถาม

3.2 นำแบบสอบถามเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถาม

3.3 ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถามโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามรายข้อกับเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา และการนิเทศการศึกษา จำนวน 5 คน

3.4 ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาคุณภาพของเครื่องมือ วิเคราะห์หาค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) โดยมีค่า IOC ระหว่าง 0.80-1.00

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 จัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์การเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัยจากวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.2 จัดส่งแบบสอบถามที่แนบ QR Code ผ่านทางไปรษณีย์พร้อมหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

4.3 ผู้วิจัยติดตาม รวบรวมแบบสอบถามที่ส่งคืนมาทั้งหมดด้วยตนเองโดยรวบรวมจากแบบสอบถามผ่านทาง Google From

4.4) นำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของข้อมูลและนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวม ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

5.1 ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถามเป็นแบบตรวจรายการ (Check List) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percent)

5.2 ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

5.3 การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) องค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 7 คน

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) คือ กลุ่มที่ 1 เป็นผู้บริหารการศึกษาหรือผู้ทรงคุณวุฒิในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มที่ 2 เป็นนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา และกลุ่มที่ 3 เป็นผู้บริหารการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษาที่มีประสบการณ์ในการบริหารการศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) เกี่ยวกับแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อกำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์

3.2 นำร่างแบบสัมภาษณ์ เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความสมบูรณ์และการใช้ภาษา

3.3 นำข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุง แก้ไขแบบสัมภาษณ์เป็นฉบับสมบูรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูล ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยาในการทำหนังสือถึงผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารการศึกษาในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 2 คน นักวิชาการด้านการบริหารการศึกษา จำนวน 3 คน และผู้บริหารการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2 คน รวมทั้งหมด 7 คน เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์

4.2 ผู้วิจัยประสานผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนัดหมาย วัน เวลา ในการสัมภาษณ์ และส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิทราบแนวคำถาม

4.3 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามวัน เวลา และสถานที่ที่ได้นัดหมาย และบันทึกการสัมภาษณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สรุปเป็นประเด็นนำไปเป็นองค์ประกอบของร่างรูปแบบการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 608 ชุด ซึ่งได้แบบสอบถามกลับมา จำนวน 576 ชุด คิดเป็นร้อยละ 94.74 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำแนกเป็นเพศชาย จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 35.42 และเพศหญิง จำนวน 372 คน คิดเป็นร้อยละ 64.58 เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า มีอายุ 51 ปีขึ้นไป มากที่สุด จำนวน 267 คน คิดเป็นร้อยละ 46.35 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน 444 คน คิดเป็นร้อยละ 77.08 และมีระยะเวลาในการปฏิบัติงานต่ำกว่า 5 ปีมากที่สุด จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 44.97

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ดังแสดงในตาราง 1

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา

องค์ประกอบ	n = 576		ระดับ
	$\bar{X}$	S.D.	ความคิดเห็น
1. การประเมินสภาพปัจจุบัน	4.38	0.59	มาก
2. การกำหนดกลยุทธ์	4.45	0.55	มาก
3. การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ	4.54	0.47	มากที่สุด
4. การติดตามความก้าวหน้า	4.41	0.64	มาก
5. การประเมินความสำเร็จ	4.46	0.61	มาก
รวม	**4.51**	**0.47**	**มาก**

จากตาราง 1 พบว่า ความคิดเห็นของรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้อำนวยการกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือองค์ประกอบด้านการนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ มีความคิดเห็นในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.54, S.D. = 0.47) ส่วนองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยรองลงมา ได้แก่ องค์ประกอบด้านการประเมินความสำเร็จ มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.61) องค์ประกอบด้านการกำหนดกลยุทธ์ มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.45, S.D. = 0.55) และองค์ประกอบด้านการติดตามความก้าวหน้า มีความคิดเห็นในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.64) ตามลำดับ

3. ผลการตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของกระบวนการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ดังแสดงในตาราง 2

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับสองของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา

องค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา	เมทริกซ์น้ำหนักองค์ประกอบ			สัมประสิทธิ์การพยากรณ์
	Factor Loading	S.E.	t	R^2
การประเมินสภาพปัจจุบัน	0.850	0.017	48.68**	0.723**
การกำหนดกลยุทธ์	0.955	0.012	81.81**	0.915**
การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ	0.999	0.007	139.31**	0.996**
การติดตามความก้าวหน้า	0.842	0.014	61.82**	0.699**
การประเมินความสำเร็จ	0.863	0.014	63.62**	0.739**
χ^2 = 570.634, df = 130, p-value = 0.000, CFI = 0.97, TLI = 0.95, RMSEA = 0.077, SRMR = 0.050				

*p-value < .05, **p-value < .01, ***p-value < .000

จากตาราง 2 พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (CFI = 0.97, TLI = 0.95, RMSEA = 0.077, SRMR = 0.050) โดยค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index : CFI) และดัชนีวัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบของ Tucker และ Lewis (Tucker-Lewis Index : TLI) สูงกว่า .95 ส่วนค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของการประมาณค่า (Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA) และค่าดัชนีรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนที่เหลือมาตรฐาน (Standardized Root Mean Residual : SRMR) ต่ำกว่า .08 แสดงว่าโมเดลเส้นทางมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Hair et al., 2010) ดังตาราง 2

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่าแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 หลักการของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการบริหารการนิเทศที่อ้างอิงตามกรอบมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดไว้ มีการส่งเสริม สนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของครู มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน และส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ 1) เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา 2) เพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถ และเจตคติที่เหมาะสม 3) เพื่อสร้างระบบการติดตามและประเมินผลที่เชื่อถือได้ 4) เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และ 5) เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาการศึกษา

ส่วนที่ 3 ปัจจัยนำเข้าของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ได้แก่ นโยบาย สมรรถนะของผู้นิเทศ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผน ติดตาม และประเมินผลการนิเทศที่ทันสมัยและถูกต้อง โครงสร้างและระบบบริหารจัดการ เครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ และวัฒนธรรมองค์กรส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาและความร่วมมือระหว่างบุคลากร

ส่วนที่ 4 กระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มี 5 องค์ประกอบ คือ 1) การประเมินสภาพปัจจุบัน (Assessment of Current Situation) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีการสร้างและใช้เครื่องมือ เทคโนโลยีที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน จัดทำรายงานผลการประเมินสภาพปัจจุบันที่ชัดเจน มีข้อค้นพบเชิงประจักษ์ 2) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategic Planning) วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) และเป้าหมาย (Goals) ที่ชัดเจนและทันสมัย สะท้อนถึงความต้องการและทิศทางการพัฒนาการศึกษาในอนาคต มุ่งเน้นการผลิต “ผู้เรียนคุณภาพ” ที่มีคุณลักษณะของคนไทย 4.0 มีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยพัฒนาผู้นิเทศและครูให้มี “วิธีคิดแบบนวัตกร” 3) การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ (Implementation) เริ่มจากการวางแผนการนิเทศ การเตรียมการก่อนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ สะท้อนผลการนิเทศ และประเมินผลการนิเทศ 4) การติดตามความก้าวหน้า โดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน กำหนดปฏิทินการติดตามเป็นระยะๆ ใช้เครื่องมือ เทคโนโลยีที่หลากหลาย มีการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคร่วมกัน เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานอย่างสร้างสรรค์ และจัดทำรายงานสรุปผลการติดตาม และนำเสนอต่อผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อใช้ในการปรับแผน หรือวางแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง 5) การประเมินความสำเร็จ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ที่ชัดเจน มีการประเมินทั้งผลผลิต (Output) และผลลัพธ์ (Outcome) โดยใช้ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง (Triangulation) มีการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของกลยุทธ์ และจัดทำรายงานผลการประเมิน พร้อมข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ สำหรับการวางแผนปีถัดไป และเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน

ส่วนที่ 5 ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลผลิตของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีแผนการนิเทศที่มีคุณภาพ มีระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการนิเทศที่มีประสิทธิภาพ มีรายงานผลการนิเทศที่มีคุณภาพ ผู้นิเทศมีทักษะในการเป็นโค้ช/ที่ปรึกษา และสามารถใช้เทคนิคการนิเทศสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความร่วมมือระหว่างครู ผู้นิเทศ และผู้บริหาร มีบรรยากาศการทำงานที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ผลลัพธ์ของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่

พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คือ ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคุณภาพ สามารถตอบสนองแนวนโยบายของชาติในด้าน “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ได้อย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาคุณภาพ ครูคุณภาพ และผู้เรียนคุณภาพ

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้จากวิจัยเป็นโมเดลแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

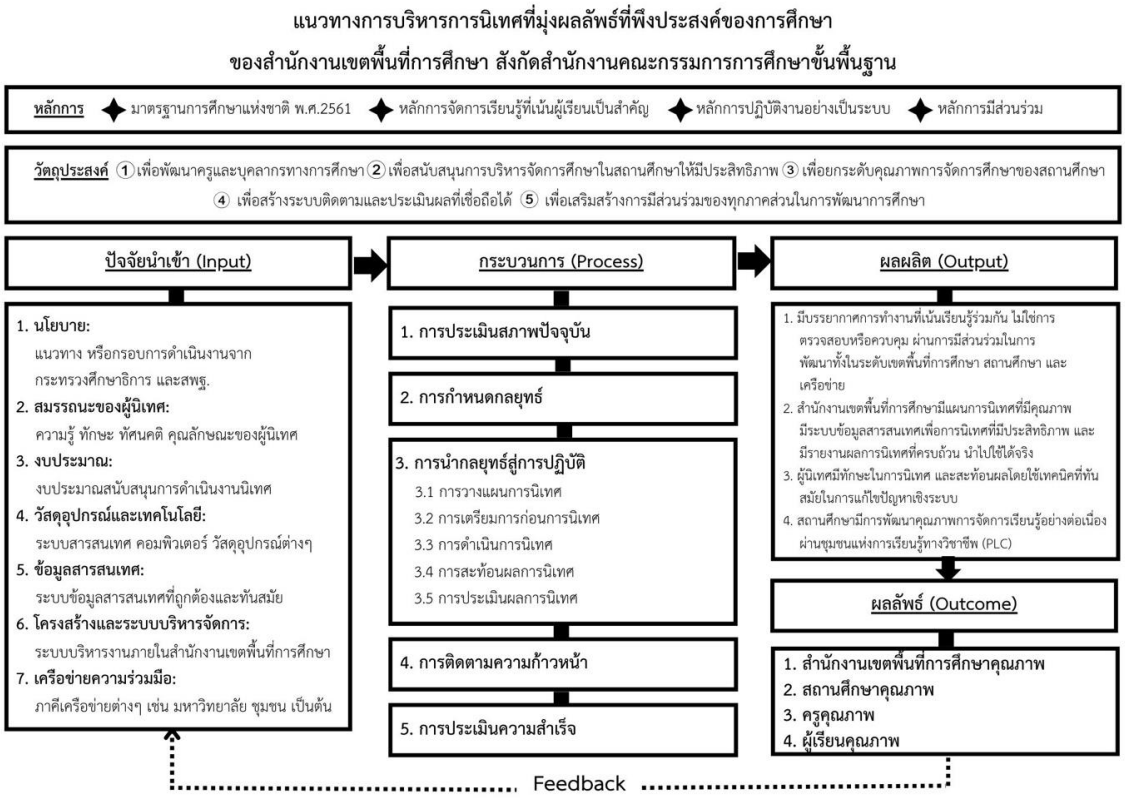

Figure 1: Guidelines for the Management of Supervision Focusing on Desired Outcomes of Education in the Educational Service Area Offices under the Office of the Basic Education Commission

จากภาพ 1 ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า แนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 หลักการ ประกอบด้วย มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2561 หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ และหลักการมีส่วนร่วม ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ คือ เพื่อพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สนับสนุนการบริหารจัดการและยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างระบบติดตามและประเมินผลที่เชื่อถือได้ และเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาการศึกษา ส่วนที่ 3 ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย นโยบาย สมรรถนะของผู้นิเทศ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยี ข้อมูลสารสนเทศ โครงการและการบริหารจัดการ และเครือข่ายความร่วมมือ ส่วนที่ 4 กระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา มี 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การประเมินสภาพปัจจุบัน ขั้นที่ 2 การกำหนดกลยุทธ์ ขั้นที่ 3 การนำ

กลยุทธ์สู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 5 ขั้น คือ การวางแผนการนิเทศ การเตรียมการก่อนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศ การสะท้อนผลการนิเทศ และการประเมินผลการนิเทศ ขั้นที่ 4 การติดตามความก้าวหน้า ขั้นที่ 5 การประเมินความสำเร็จ ส่วนที่ 5 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามีระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณภาพ เพื่อนำมาวางแผนการนิเทศ และนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นิเทศมีทักษะในการให้คำปรึกษา และสะท้อนผล เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงระบบ มีบรรยากาศการทำงานที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่การตรวจสอบหรือควบคุม เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และเครือข่าย และก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) จนในที่สุดจะส่งผลให้ระบบการศึกษามีคุณภาพ อันประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาคุณภาพ: สามารถตอบสนองแนวนโยบายของชาติในด้าน “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ได้อย่างเป็นรูปธรรม สถานศึกษาคุณภาพ: มีการบริหารจัดการในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสรรถนะตามเป้าหมาย ครูคุณภาพ: สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นคุณภาพให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะของคนไทย 4.0 และผู้เรียนคุณภาพ: ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะของคนไทย 4.0 คือ เป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ 1) การประเมินสภาพปัจจุบัน 2) การกำหนดกลยุทธ์ 3) การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ 4) การติดตามความก้าวหน้า และ5) การประเมินความสำเร็จ ซึ่งทั้ง 5 องค์ประกอบมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า กระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นกระบวนการบริหารที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2561 ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสถานการณ์ของโลกในยุคปัจจุบัน ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาและเปลี่ยนแปลงองค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2561 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Moonsri (2020) ที่กล่าวว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ คือ กระบวนการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์การ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนเชิงกลยุทธ์อย่างเหมาะสม และปฏิบัติตามกลยุทธ์ ควบคุมประเมินผลกลยุทธ์ ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้องค์การบรรลุเป้าหมายและสร้างข้อได้เปรียบทางการแข่งขันอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Lynch (2018) ก็กล่าวไว้เช่นเดียวกันว่า การบริหารเชิงกลยุทธ์ หมายถึง การตัดสินใจพื้นฐาน เกี่ยวกับทิศทางในอนาคตขององค์กร วัตถุประสงค์ ทรัพยากร และวิธีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า แนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 ด้าน คือ 1) หลักการของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา 2) วัตถุประสงค์ของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา 3) ปัจจัยนำเข้าของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา 4) กระบวนการของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา และ 5) ผลผลิตและผลลัพธ์ของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในฐานะที่เป็นหน่วยงานอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทหน้าที่หลักคือ การจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษา

ที่สอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลางและบริบทของท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ในการกำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในเขตพื้นที่ และในการที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีคุณลักษณะของคนไทย 4.0 ตามที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2561 ได้นั้น จำเป็นต้องบริหารจัดการ และดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ รวมทั้งผลผลิตและผลลัพธ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pengta (2022) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการนิเทศงานในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการนิเทศมีความสำคัญ และการนิเทศจะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดต้องมีกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานนิเทศที่ชัดเจน เหมาะสมบนพื้นฐานการทำงานร่วมกันอย่างมีระบบแบบแผนเพื่อนำไปสู่การพัฒนางานที่มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด และยังสอดคล้องกับ Jaikantha (2018) ที่ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า สภาพการนิเทศการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาด้านประสิทธิผลการดำเนินการในแผนการนิเทศ มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก ความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการนิเทศต่อทุกงานอยู่ในระดับมาก การวางแผนโครงการและกิจกรรมการนิเทศ มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก การพัฒนาศึกษานิเทศก์และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนิเทศอยู่ในระดับดีมาก เหตุปัจจัยสำคัญที่เป็นปัจจัยสนับสนุนและปัจจัยฉุดรั้งที่มีผลต่อสภาพการดำเนินการนิเทศมี 6 ปัจจัย ได้แก่ บุคลากร งบประมาณ การบริหารจัดการ วิธีการ วัสดุอุปกรณ์ และเวลา กลยุทธ์การบริหารจัดการการนิเทศการศึกษาที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ปีการศึกษา 2560-2562 ได้แก่ การปรับกระบวนทัศน์การทำงานของศึกษานิเทศก์ การยกระดับความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน การเร่งรัด ปรับปรุงและพัฒนาระบบการนิเทศติดตาม ตรวจสอบ และการส่งเสริม และเพิ่มเครือข่ายการพัฒนาการนิเทศการศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chain (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการนิเทศการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเลย หนองบัวลำภู จากการวิจัยพบว่า การบริหารการนิเทศการศึกษาของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย ได้แก่ การพัฒนาบุคลากร การวางแผนการนิเทศการศึกษา การปฏิบัติการนิเทศการศึกษา การประเมินผลการนิเทศการศึกษา การ สร้างขวัญกำลังใจและการให้ความช่วยเหลือแก่ครู และการปรับปรุงการนิเทศการศึกษา ตามลำดับ และ 2) แนวทางการพัฒนาการบริหารการนิเทศการศึกษาของสถานศึกษา พบว่า 2.1) สถานศึกษาควรมีการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการนิเทศ 2.2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อการนิเทศ 2.3) สถานศึกษาควรให้ความสำคัญในการจัดหาสื่อวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการนิเทศ 2.4) สถานศึกษาควรมีการจัดกิจกรรมในการสร้างแรงกระตุ้น จูงใจ และเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร 2.5) สถานศึกษาควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการนิเทศของสถานศึกษาเพื่อการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการนิเทศอย่างต่อเนื่อง และ 2.6) สถานศึกษาควรมีการนำผลการบริหารการนิเทศที่เป็นปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะไปใช้ในการปรับปรุงกระบวนการบริหารการนิเทศ

สรุป

จากการดำเนินการวิจัย เรื่อง องค์ประกอบและแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า องค์ประกอบของกระบวนการนิเทศมุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ การประเมินสภาพ

ปัจจุบัน การกำหนดกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ การติดตามความก้าวหน้า และการประเมินความสำเร็จ ซึ่งทั้ง 5 องค์ประกอบมีความสอดคล้องและกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาได้จากค่า Chi-square = 570.634, Degrees of Freedom = 130, Comparative Fit Index (CFI) = 0.97, Tucker-Lewis Index (TLI) = 0.95, Root Mean Square Error of Approximate (RMSEA) = 0.077, Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) = 0.050 และแนวทางการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 ด้าน คือ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต/ผลลัพธ์ของการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ได้องค์ประกอบของกระบวนการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาที่สามารถนำไปใช้ในการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้

1.2 ได้แนวทางในการบริหารการนิเทศที่มุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา สามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารการนิเทศมุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 การพัฒนากลยุทธ์การบริหารการนิเทศมุ่งผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

References

Chaemchoy, S. (2015). Technology Leadership: Leading Technology into 21st Century School. *Naresuan University Journal of Education*, 16(4), 216-224.

Chain, P. (2020). *Guidelines for Development of Educational Supervision Administration in Schools Under the Secondary Educational Service Area Office Loei Nong Bua Lam Phu.* (Master's Thesis). Sukhothai Thammathirat Open University. Nonthaburi.

Educational Supervision Unit, Office of the Basic Education Commission. (2021). *Supervision Results Report*. Bangkok: Office of the Basic Education Commission.

Jaikantha, N. (2018). *The Administration Strategies for Education Supervision in the 21st Century Education of Chiang Rai Primary Educational Service Area Office 3*. (Doctoral Dissertation). Chiang Rai Rajabhat University. Chiang Rai.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

Lynch, R. (2018). *Strategic Management*. (18th ed.). New York: Pearson.

Moonsri, K. (2020). *Strategic Management*. Phetchabun: Phetchabun Rajabhat University.

Ngourungsi, K. (2016). Education for Sustainable Development (ESD). *Journal of the Association of Researchers*, 21(2), 13-18.

Office of the Education Council. (2020). *Policy Proposals on the Development of Systematic Educational Quality*. Bangkok: Prik Wan Graphic.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2018). *20-Year National Strategy (2018-2037)*. (2nd ed.). Bangkok: Office of the Secretary of the National Strategy Committee, National Economic and Social Development Board.

Pengta, B. (2022). *Task Supervision Model in Primary Educational Service Area Office*. (Doctoral Dissertation). Silpakorn University. Bangkok.

Wannasri, C. (2023). *Management for Quality of Students and Educational Institutions*. Phitsanulok: Rattana Suwanna Printing 3.

การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร*

Integration of Collaboration between Government Agencies and Entertainment Business Operators in Bangkok

[1]พรศักดิ์ อัจฉริยะประดิษฐ์, กมลพร กัลยาณมิตร, สถิตย์ นิยมญาติ และ ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช

[1]Pornsak Uschariyapradit, Kamolporn Kalyanamitra, Satit Niyomyaht and Tassanee Lakkhanapichonchat

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Political Science, Bangkokthonburi University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: UPAUL1975@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร (2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร และ (3) เสนอแนะแนวทางการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ 12 คน ผู้ประกอบการ 8 คน นักวิชาการ 2 คน ภาคสังคม 2 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปความแบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร โดยภาครัฐมีความพยายามส่งเสริมเศรษฐกิจควบคู่กับการควบคุมผลกระทบทางสังคม โดยมีการกำหนดนโยบาย บังคับใช้กฎหมาย แต่การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ยังจำกัด ทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องมีทั้งฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน กลไกควบคุมทางสังคมยังต้องพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและได้รับความเชื่อมั่นจากทุกฝ่าย (2) ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ความซับซ้อนของระบบราชการ ข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความไม่แน่นอนของนโยบาย ข้อขัดแย้งเรื่องโซนนิ่ง และ (3) แนวทางที่เสนอได้แก่ ควรปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ บังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม ทบทวนนโยบายภาษี ใช้เทคโนโลยีในการควบคุม และกำหนดกรอบความร่วมมือภาครัฐและผู้ประกอบการที่ชัดเจน

คำสำคัญ: การบูรณาการ; ความร่วมมือภาครัฐ; ธุรกิจสถานบันเทิง; กรุงเทพมหานคร

Abstract

This research article aimed to (1) analyze the integration of collaboration between government agencies and entertainment business operators in Bangkok, (2) examine the problems and obstacles in such collaboration, and (3) propose guidelines for enhancing

*Received May 13, 2025; Revised June 19, 2025; Accepted July 4, 2025

collaboration between government agencies and entertainment business operators in Bangkok. The study employed a qualitative research design. Key informants included 12 government administrators and officials, 8 business operators, 2 academics, and 2 representatives from civil society, selected purposively. Data were collected through in-depth interviews and analyzed using descriptive content analysis.

The research findings revealed that the integration of collaboration between government agencies and entertainment business operators in Bangkok showed that the government has made efforts to promote the economy while controlling social impacts through policy formulation and law enforcement. However, participation from various stakeholders remained limited, with attitudes toward the collaboration divided between support and opposition. Social control mechanisms still need to be developed for effectiveness and to gain trust from all parties. The problems and obstacles identified included the complexity of bureaucratic systems, resource constraints, policy uncertainty, and conflicts over zoning. The proposed guidelines include improving laws to align with current conditions, enforcing laws fairly, reviewing tax policies, using technology for monitoring and control, and establishing a clear framework for collaboration between government agencies and business operators.

Keywords: Integration; Government Collaboration; Entertainment Business; Bangkok

บทนำ

ประเทศไทยเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางยอดนิยมสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วโลก ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติที่งดงาม และศูนย์กลางความบันเทิงที่เต็มไปด้วยสีสัน รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อเพิ่มรายได้และสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในช่วงเวลาหลังการฟื้นตัวจากสถานการณ์โควิด-19 ในรัฐบาลเศรษฐา ทวีสิน จึงมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ ด้วยการเสนอ “กฎกระทรวงกำหนดวันเวลาเปิด-ปิดของสถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2566” มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2566 ทำให้สถานบริการสามารถเปิดบริการถึงเวลาตี 4 หรือ 04.00 น. ของวันรุ่งขึ้น ในพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร จังหวัดภูเก็ต จังหวัดชลบุรี จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมทั้งสถานบริการทุกแห่งทั่วประเทศที่ตั้งในโรงแรมตามกฎหมายโรงแรม (Thai Post, 2024) ก็สามารถเปิดบริการได้ถึง 04.00 น.ของวันรุ่งขึ้นได้เช่นกัน (Thansettakij, 2023) ซึ่งตามตัวเลขที่กรมการปกครองแจ้งมีจำนวน 1,372 แห่งที่ได้ประโยชน์ (76.9%) จากทั่วประเทศ 1,784 แห่ง (Thai Post, 2024)

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงที่มีประชากรมากที่สุดของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2566 มีประชากรจำนวน 5,471,588 คน (Central Registration Office, 2024) เป็นศูนย์กลางการปกครอง การศึกษา การขนส่ง การเงินการธนาคาร การพาณิชย์ การสื่อสาร และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ ดังนั้น กรุงเทพมหานครจึงมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 39.91 ล้านคน (Bangkok Business, 2024) ซึ่งก่อให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของกรุงเทพมหานคร ธุรกิจสถานบริการก็เป็นส่วนหนึ่งที่กรุงเทพมหานครสามารถใช้ในการดำเนิน

นโยบายเชิงรุกด้านการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจได้ (Saeteng, 2024) ในส่วนของ กทม. จะเน้นเป็นสถานบริการซึ่งอยู่ในโซนนิ่งก่อนตามที่กฎหมายกำหนด โดยสถานบริการที่จะเปิดให้บริการถึงตี 4 จะเน้นผู้ประกอบการในกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ (1) บริเวณโซนนิ่งต่าง ๆ 3 โซน สีลม พัฒน์พงศ์ อาร์ซีเอ เพชรบุรีตัดใหม่ และ รัชดาภิเษก (2) กลุ่มที่ได้รับใบอนุญาตสถานประกอบการกว่า 200 แห่งใน กทม. ก่อน พ.ร.บ. ฉบับนี้ประกาศใช้ ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยมีการออกเป็นพระราชกฤษฎีกาหรือกฎกระทรวงในการขยายเวลาให้ถึงตี 4 ครอบคลุมถึงสถานบริการที่อยู่ในโรงแรมด้วยเพื่อให้สามารถดูแลได้อย่างละเอียดมากยิ่งขึ้นและไม่กระทบต่อประชาชนทั่วไป ขณะที่สถานประกอบการร้านค้าต่าง ๆ อาทิ ย่านทองหล่อ ยังปิดเวลาเดิมไม่เปลี่ยนแปลง (Thansettakij, 2023) อย่างไรก็ตาม นโยบายเปิดสถานบริการถึง 04.00 น. นั้น หากมองในด้านดีคือสามารถกระตุ้นเศรษฐกิจได้จริง (Ngamjitsuksri, 2023) เช่น พ่อค้า แม่ค้าในตลาดที่ขายของและทำอาหาร คนขับรถสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งส่วนหนึ่งก็เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจอีกทางด้วย (Sittipunt, 2023) แต่ต้องมีการควบคุมดูแลในหลายด้าน เพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ข้อมูลจาก ThaiRSC ยังพบว่าในปี 2565 (ข้อมูลถึงวันที่ 19 ธ.ค.) มีผู้เสียชีวิตจากอุบัติเหตุทางถนนแล้ว 14,026 ราย บาดเจ็บสะสม 894,078 ราย สาเหตุหลักมาจากการขับเร็วและเมาสุรา โดยอุบัติเหตุส่วนใหญ่เกิดขึ้นกลางคืนมากกว่ากลางวัน นั่นหมายความว่า การขยายเวลาให้บริการยิ่งเพิ่มการดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น เช่นเดียวกับโอกาสเมาแล้วขับ (Hfocus News Agency, 2022) ขณะที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) ได้ประมวลผลและวิเคราะห์เรื่องร้องทุกข์และรับข้อคิดเห็น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 พบว่า มีเรื่องร้องทุกข์ จำนวน 57,399 เรื่อง น้อยกว่าปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 จำนวน 10,520 เรื่อง (มีเรื่องราวร้องทุกข์ จำนวน 67,919 เรื่อง) โดยประเด็นเรื่องร้องทุกข์ที่ประชาชนยื่นเรื่องมากที่สุด คือ เสียงรบกวน/สั่นสะเทือน เช่น การแสดงดนตรีสด การเปิดเพลงเสียงดังของร้านอาหารและสถานบันเทิง การรวมกลุ่มมั่วสุมดื่มสุรา สังสรรค์ช่วงเทศกาล รวม 5,785 เรื่อง (Thansettakij, 2024) ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีมาตรการควบคุมดูแลอย่างเคร่งครัด เช่น การตรวจสอบ ควบคุม กำกับดูแล และออกคำสั่งทางปกครองเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ ในขณะเดียวกัน ผู้ประกอบกิจการก็มีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง (Department of Health, 2024) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้ประกอบการจะช่วยให้สามารถบรรลุเป้าหมายของนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นกุญแจสำคัญในการพัฒนาแนวทางการจัดการที่สามารถตอบสนองทั้งความต้องการทางเศรษฐกิจและความสงบสุขของสังคมในเวลาเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร” จึงมีความสำคัญเพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับความสงบสุขของสังคม และพัฒนานโยบายที่ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่ายอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยในรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งระเบียบวิธีวิจัยมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) ผู้วิจัยทำการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยครอบคลุมประเด็นหลัก เช่น แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการความร่วมมือ แนวคิดเกี่ยวกับสถานบันเทิงและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. 2509 และกฎกระทรวงกำหนดวันเวลาเปิดปิดสถานบริการ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2566 แนวคิดเกี่ยวกับการนำนโยบายไปปฏิบัติ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง 1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงกรมการปกครอง ผู้บังคับบัญชาสถานีตำรวจนครบาล ผู้บริหารกรุงเทพมหานคร เจ้าหน้าที่จากกรมการปกครอง เจ้าหน้าที่จากสถานีตำรวจนครบาล เจ้าหน้าที่จากกรุงเทพมหานคร 2) ผู้ประกอบการสถานบริการ จำนวน 8 คน 3) นักวิชาการที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน 4) ตัวแทนภาคสังคมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 2 คน รวมจำนวน 24 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง โดยแต่ละกลุ่มมีบทบาทที่เชื่อมโยงและส่งผลโดยตรงต่อการบูรณาการความร่วมมือในธุรกิจสถานบันเทิงของกรุงเทพมหานคร ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย การบังคับใช้กฎหมาย การดำเนินกิจการ การวิเคราะห์เชิงนโยบาย ตลอดจนการสะท้อนผลกระทบและความคาดหวังของภาคประชาชน

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา จะใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร และส่วนที่ 3 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูล 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ (1) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษากฎหมาย นโยบาย และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง (2) การวิจัยภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ หน่วยงานรัฐ ผู้ประกอบการ นักวิชาการ และภาคสังคม และ (3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่และปฏิกิริยาของสถานบริการอย่างเป็นธรรมชาติ โดยวิธีการเหล่านี้ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านนโยบายและการปฏิบัติจริง

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการจัดกลุ่มข้อมูลสัมภาษณ์ตามประเด็นวิจัย ระบุแนวโน้มและหัวข้อหลักจากคำตอบผู้ให้ข้อมูล ตีความความหมายที่ซ่อนอยู่ และเชื่อมโยงมุมมองที่หลากหลายของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อสรุปเป็นข้อค้นพบที่สามารถตอบคำถามวิจัยและเสนอแนวทางการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้ประกอบการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

1. นโยบายที่เกี่ยวข้อง พบว่า การประกาศกฎกระทรวง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2566 ซึ่งขยายเวลาเปิดทำการของสถานบริการถึงเวลา 04.00 น. มีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว โดยเน้นพื้นที่นำร่องที่มีศักยภาพ อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายนี้จะสะท้อนความตั้งใจของรัฐในการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังสถานการณ์โควิด-19 แต่กลับขาดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น ผู้ประกอบการใน

พื้นที่และชุมชนโดยรอบ รวมถึงไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวต่อสุขภาพและความปลอดภัยสาธารณะอย่างชัดเจน การขาดกระบวนการมีส่วนร่วมและฐานข้อมูลสนับสนุนที่รอบด้านส่งผลให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงและไม่มั่นใจต่อการดำเนินนโยบาย ซึ่งอาจกระทบต่อความร่วมมือของผู้ประกอบการในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบแต่ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากการขยายเวลา เช่น ร้านอาหารที่มีดนตรีสดแต่ไม่ได้รับอนุญาตเป็นสถานบริการ

2. การบังคับใช้กฎหมาย พบว่า ภาครัฐมีการกำหนดมาตรการบังคับใช้ที่ค่อนข้างชัดเจนและครอบคลุม เช่น การตรวจสอบใบอนุญาต แผนการรักษาความสงบเรียบร้อย และมาตรการป้องกันการเมาแล้วขับ อย่างไรก็ตาม มาตรการบางประการยังไม่มีผลบังคับใช้ตามกฎหมาย เช่น การจัดหาเครื่องวัดแอลกอฮอล์หรือพื้นที่รอพักสำหรับลูกค้า ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการลดความเสี่ยงหลังจากสถานบันเทิงปิดบริการ ข้อจำกัดเชิงกฎหมายดังกล่าวสะท้อนถึงความไม่สมบูรณ์ของการออกแบบมาตรการในเชิงปฏิบัติ ทำให้ผู้ประกอบการบางรายขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติตาม และลดทอนความร่วมมือของภาคเอกชนต่อภาครัฐในระยะยาว ดังนั้น การออกมาตรการควรมีความครอบคลุมทั้งเชิงกฎหมายและเชิงปฏิบัติ เพื่อให้การบังคับใช้เกิดผลอย่างแท้จริง

3. การประสานงานระหว่างหน่วยงาน พบว่า มีการประสานงานระหว่างหน่วยงานรัฐหลายฝ่าย ทั้งกระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ โดยมีการนำเทคโนโลยี เช่น กล้องวงจรปิดอัจฉริยะ (AI) มาใช้ในการดูแลพื้นที่ พร้อมทั้งมีแนวทางการจัดการความปลอดภัยร่วมกับผู้ประกอบการ เช่น การควบคุมเสียงรบกวนและการป้องกันการใช้ยาเสพติด อย่างไรก็ดี แม้ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐจะมีความเข้มแข็ง แต่ยังขาดการบูรณาการข้อมูลและความร่วมมือจากภาคประชาชนและชุมชนโดยรอบอย่างเป็นระบบ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาเชิงสังคม เช่น การเข้าถึงยาเสพติดของเยาวชน และผลกระทบต่อชุมชนในระยะยาว ดังนั้น การประสานงานเพื่อรองรับนโยบายควรขยายจาก “ระหว่างรัฐ-รัฐ” ไปสู่ “รัฐ-ชุมชน-ผู้ประกอบการ” เพื่อให้การดำเนินนโยบายมีความยั่งยืน

4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พบว่า มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านช่องทางออนไลน์และการประชุมหารือ โดยผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อกังวลว่าการมีส่วนร่วมของกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ผู้ประกอบการรายย่อย นักวิชาการ องค์กรสุขภาวะ และผู้ทำงานด้านเด็กและเยาวชน ยังไม่ครอบคลุมหรือเป็นระบบ การขาดการมีส่วนร่วมจากกลุ่มเหล่านี้ทำให้กระบวนการกำหนดนโยบายขาดมิติทางสังคมที่สำคัญ ซึ่งอาจส่งผลต่อความชอบธรรมของนโยบายและประสิทธิภาพในการบังคับใช้ โดยเฉพาะมาตรการรองรับผลกระทบทางลบ เช่น การป้องกันเยาวชนจากการเข้าถึงสถานบริการ หรือการลดปัญหาสุขภาพจากพฤติกรรมเสี่ยง ดังนั้น การออกแบบนโยบายควรมีการสร้างเวทีสาธารณะที่เปิดกว้าง ให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดแนวทาง เพื่อให้สามารถกำหนดมาตรการที่ตอบโจทย์ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างสมดุล

5. ทัศนคติของผู้เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้เกี่ยวข้องมีทัศนคติที่แตกต่างกันต่อการขยายเวลาเปิดสถานบันเทิง โดยฝ่ายสนับสนุนมองว่ามาตรการนี้ส่งเสริมความโปร่งใส ลดการจ่ายใต้โต๊ะ และกระตุ้นเศรษฐกิจในภาคบริการ เช่น โรงแรม ร้านอาหาร และการเดินทางยามค่ำคืน ขณะที่ฝ่ายคัดค้านมีความกังวลเกี่ยวกับปัญหาทางสังคม เช่น การเมาแล้วขับ การบริโภคแอลกอฮอล์ที่เพิ่มขึ้น และการเข้าถึงของเยาวชน ความเห็นที่แตกต่างสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของการดำเนินนโยบายในพื้นที่ที่มีผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งการตัดสินใจขยายเวลาควรตั้งอยู่บนข้อมูลเชิงประจักษ์และการประเมินผลกระทบในหลายมิติ โดยเฉพาะประเด็น “ความเป็นธรรม” เช่น ไม่จำกัดสิทธิของผู้ประกอบการที่อยู่นอกเขตหรือไม่มีใบอนุญาตโรงแรม ดังนั้น

การสร้างความยอมรับต่อมาตรการดังกล่าวควรมาพร้อมการสื่อสารที่ชัดเจน การเปิดพื้นที่ถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ และการกำหนดเกณฑ์ที่เป็นธรรมต่อทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง

6. กลไกการควบคุมทางสังคม พบว่า มีกลไกควบคุมทางสังคมที่กำหนดโดยรัฐอย่างชัดเจน เช่น การบังคับใช้กฎหมายโดยกระทรวงมหาดไทยและตำรวจในด้านความสงบเรียบร้อย และการควบคุมระดับเสียงโดยกรุงเทพมหานคร ผู้ประกอบการต้องปฏิบัติตามมาตรการ เช่น ตรวจวัดแอลกอฮอล์ก่อนออกจากร้าน ห้ามจำหน่ายสุราให้กับผู้มีอายุต่ำกว่า 20 ปี และป้องกันสิ่งผิดกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดด้านการบังคับใช้จริงในพื้นที่ เช่น ขาดบุคลากรสนับสนุน เครื่องมือในการตรวจสอบ และขาดกลไกติดตามจากภาคประชาชน การขาดกลไกควบคุมทางสังคมที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง เช่น แหล่งท่องเที่ยวกลางคืน อาจนำไปสู่การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ต่อเนื่องและเลือกปฏิบัติ ซึ่งกระทบต่อความเชื่อมั่นในนโยบายโดยรวม จึงจำเป็นต้องส่งเสริมบทบาทของชุมชน ท้องถิ่น และเครือข่ายภาคประชาสังคมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการมีความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้กลไกควบคุมทางสังคมมีความยั่งยืน

7. การตอบสนองต่อความร่วมมือ พบว่า ภาครัฐมีบทบาทหลักในการกำหนดมาตรการควบคุม เช่น การตรวจสอบสถานบริการ การป้องกันพฤติกรรมเมาแล้วขับ และการควบคุมการจำหน่ายแอลกอฮอล์ โดยผู้ประกอบการส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือในระดับหนึ่ง เช่น การตรวจบัตรประชาชนผู้เข้าใช้บริการ และการติดตั้งกล้องวงจรปิดในสถานประกอบการ อย่างไรก็ตาม ยังพบพฤติกรรมหลีกเลี่ยงกฎหมาย เช่น การเปิดสถานบันเทิงในรูปแบบร้านอาหารโดยไม่มีใบอนุญาต หรือการจำหน่ายแอลกอฮอล์เกินเวลาที่กำหนด ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านการกำกับดูแลและการบังคับใช้กฎหมายที่ยังไม่ทั่วถึง การตอบสนองต่อความร่วมมือจึงยังขาดกลไกสนับสนุนที่ทำให้เกิดความยั่งยืน เช่น ระบบแรงจูงใจที่เอื้อต่อการปฏิบัติตามกฎหมายโดยสมัครใจ หรือช่องทางการร้องเรียนที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้น จำเป็นต้องพัฒนามาตรการที่ผสมผสานระหว่าง “การควบคุม” และ “การจูงใจ” เพื่อให้เกิดความร่วมมือโดยสมัครใจจากผู้ประกอบการ และสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจท่องเที่ยวกับความปลอดภัยและคุณภาพชีวิตของสังคมโดยรวม

8. การสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจ พบว่า หน่วยงานภาครัฐพยายามสร้างความเชื่อมั่นผ่านการบังคับใช้กฎหมาย การสื่อสารนโยบายอย่างชัดเจน และการเสริมมาตรการรักษาความปลอดภัย เช่น การติดตั้งกล้องวงจรปิด การจัดสายตรวจ และการสร้างช่องทางให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อกังวลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ความไม่ชัดเจนของพื้นที่โซนนิ่ง การมีส่วนร่วมที่จำกัด และการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ทั่วถึงหรือไม่สม่ำเสมอ ซึ่งบั่นทอนความไว้วางใจของผู้ประกอบการและภาคสังคม ความเชื่อมั่นจึงเป็นผลลัพธ์จากทั้ง “ประสิทธิภาพเชิงนโยบาย” และ “ความชอบธรรมทางสังคม” กล่าวคือ ไม่เพียงต้องมีการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็งและเสมอภาคเท่านั้น แต่ยังต้องมีการรับฟังความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง และเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส ดังนั้น การสร้างความเชื่อมั่นควรเน้นกระบวนการสื่อสารสองทางระหว่างภาครัฐและประชาชน พร้อมทั้งจัดให้มีการประเมินผลกระทบนโยบายอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) ความซับซ้อนของการประสานงานอำนาจหน้าที่ทับซ้อนระหว่างหน่วยงาน เช่น ตำรวจดูแลความปลอดภัย ขณะที่ กทม. ดูแลผลกระทบด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทำให้แนวทางปฏิบัติขาดเอกภาพและการสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ 2) ข้อจำกัดด้านทรัพยากร เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะช่วงกลางคืนที่ต้องรับมือกับอุบัติเหตุ ทะเลาะวิวาท และยาเสพติด ขณะที่ กทม. ต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นเพื่อจัดการปัญหาขยะและเสียงรบกวนจากการขยายเวลา

เปิดบริการ 3) การละเมิดกฎหมาย ผู้ประกอบการบางส่วนฝ่าฝืนกฎหมาย เช่น เปิดเกินเวลา หรือขายแอลกอฮอล์ให้เยาวชน ขณะที่การบังคับใช้กฎหมายยังไม่ทั่วถึงและขาดระบบตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ 4) ความไม่เท่าเทียมจากนโยบายและการจัดโซนนิ่ง ส่งผลให้ผู้ประกอบการนอกพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตรู้สึกถูกเลือกปฏิบัติ และเกิดการเลี่ยงกฎหมายในพื้นที่ห้าม 5) นโยบายไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง การขยายเวลาเปิดบริการเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย เช่น การจัดบริการรับส่งลูกค้ามึนเมา ขณะที่กระบวนการจดทะเบียนสถานบริการซับซ้อนและไม่รองรับธุรกิจสมัยใหม่ 6) ขาดการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง นโยบายขาดการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ประกอบการ นักวิชาการ และภาคประชาสังคม ทำให้มาตรการขาดมุมมองเชิงป้องกันผลกระทบทางสังคม และ 7) ความขัดแย้งด้านเป้าหมาย ภาครัฐเน้นควบคุมความเสี่ยงทางสังคม ส่วนผู้ประกอบการต้องการเพิ่มรายได้จากนักท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องโซนนิ่ง การจำกัดระดับเสียง และการขายแอลกอฮอล์

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) กลไกกำกับดูแล ภาครัฐต้องบังคับใช้กฎหมายเคร่งครัด พร้อมมาตรการป้องกันผลกระทบ เช่น มาตรฐานความปลอดภัย สุขอนามัย และความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ รวมถึงการตั้งด่านตรวจสุ่ม (RBT) และมาตรการชดเชยผู้ได้รับผลกระทบ 2) ปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการอนุญาต ทบทวนโซนนิ่งให้สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน ให้ผู้ว่าฯ กทม. กำหนดแทนส่วนกลาง ขยายขอบเขตการอนุญาตให้ครอบคลุมธุรกิจลักษณะเดียวกัน และผ่อนคลายข้อจำกัดเวลาในการขายแอลกอฮอล์เพื่อลดการทุจริต 3) บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นขั้นตอน สร้างความตระหนักรู้ก่อนใช้มาตรการเข้มงวด เช่น สั่งปิดสถานที่หรือระงับใบอนุญาต หากฝ่าฝืนหลังการตักเตือน 4) ทบทวนนโยบายภาษีลดหรือยกเลิกภาษีซ้ำซ้อนเพื่อลดต้นทุนผู้ประกอบการ 5) ใช้เทคโนโลยีในการกำกับดูแล พัฒนาเครื่องมือตรวจสอบ เชื่อมโยงข้อมูลแบบเรียลไทม์ระหว่างรัฐและเอกชน เพื่อลดช่องว่างการบังคับใช้กฎหมาย 6) กลไกความร่วมมือ ตั้งคณะทำงานรวมตัวแทนภาครัฐและเอกชน กำหนดเป้าหมายร่วม จัดการข้อมูลเป็นระบบ และจัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติ 7) ส่งเสริมเศรษฐกิจกลางคืน ผลักดันกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางบันเทิงระดับโลก โดยพัฒนาพื้นที่สำคัญ เช่น ข้าวสาร สีลม รัชดาภิเษก และสุขุมวิท เป็นต้น 8) พัฒนาศักยภาพบุคลากร ฝึกอบรมทักษะด้านการบริการ กฎหมาย และจิตสำนึกความรับผิดชอบเพื่อยกระดับมาตรฐานอุตสาหกรรมสถานบันเทิง

องค์ความรู้ใหม่

การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานครภายใต้กฎกระทรวงกำหนดวันเวลาเปิด-ปิดของสถานบริการ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2566 ควรสร้าง “ระบบนิเวศแบบ Win-win” (Win-win Ecosystem) โดย 1) นโยบายและการบังคับใช้กฎหมาย ต้องอาศัยข้อมูลวิชาการและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและสังคม การบังคับใช้กฎหมายต้องชัดเจนครอบคลุมความปลอดภัย เช่น การป้องกันอุบัติเหตุเมาแล้วขับ และการควบคุมยาเสพติด รวมถึงปรับปรุงโซนนิ่งและข้อจำกัดเกี่ยวกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ให้เหมาะสม 2) การประสานงานและเทคโนโลยี เทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ เช่น การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และการวิเคราะห์ข้อมูลเรียลไทม์ ลดช่องว่างในการดำเนินงานและตอบสนองปัญหาได้รวดเร็ว 3) การมีส่วนร่วมและความเชื่อมั่น ต้องรับฟังความคิดเห็นทุกฝ่ายเพื่อลดผลกระทบทางสังคมและสร้างความไว้วางใจ การสื่อสารที่ดีและการบังคับใช้กฎหมายโปร่งใสเป็นปัจจัยสำคัญ 4) ส่งเสริมเศรษฐกิจกลางคืน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น ข้าวสาร สีลม สุขุมวิท ควรควบคู่กับการยกระดับมาตรฐานบริการ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขัน 5) มาตรการกำกับ

ดูแลและป้องกันผลกระทบ เช่น การตั้งด่านตรวจสุ่ม (RBT) และกำหนดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ ลดความเสี่ยงทางสังคม การทบทวนนโยบายภาษี เช่น ลดภาษีสรรพสามิตซ้ำซ้อน ช่วยลดต้นทุนและส่งเสริมการเติบโตของธุรกิจ 6) กรอบการทำงานที่ชัดเจน การมีคณะทำงานตัวแทนทุกภาคส่วน และการประชุมเชิงปฏิบัติการสม่ำเสมอ ช่วยให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สรุปแนวคิดสำคัญที่งานวิจัยชี้ให้เห็น คือ ต้องเปลี่ยนจาก “การบังคับใช้กฎหมาย” เป็น “การสร้างสมดุล” ระหว่างเศรษฐกิจ ความปลอดภัย และสังคม โดยใช้เทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน และให้ความสำคัญกับเสียงของ “ผู้ได้รับผลกระทบ”มากกว่า“ผู้มีอำนาจ” ดังรูปภาพที่ 1

Figure 1: Creating a Win-Win Ecosystem for Entertainment Venue Management in Bangkok

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร

1. นโยบายที่เกี่ยวข้อง พบว่า นโยบายขยายเวลาเปิดสถานบริการถึงตี 4 มีเป้าหมายกระตุ้นเศรษฐกิจและส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ขาดการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนและข้อมูลวิชาการรองรับผลกระทบระยะยาว เช่น อุบัติเหตุเมาแล้วขับและภาระด้านสาธารณสุข ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจบางประเภทและสังคมโดยรวม จึงควรปรับปรุงกระบวนการมีส่วนร่วมและศึกษาแนวทางลดผลกระทบอย่างรอบด้านเพื่อความสมดุลและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Pounpunwong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการปรับตัวของธุรกิจเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ย่านถนนนิมมานเหมินท์ ภายใต้นโยบายของรัฐ ในช่วง พ.ศ. 2557 ถึง พ.ศ. 2563 ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์ยังคงต้องยึดโยงกับอำนาจและนโยบายของรัฐอย่างปฏิเสธไม่ได้ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kongcharoen et al. (2023) ได้ศึกษาเรื่องโครงการ

การประเมินผลทางเศรษฐกิจ สุขภาพ และสังคม หากมีการอนุญาตให้ผู้ผลิตรายย่อยสามารถผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ หากมีการยกเลิกการกำหนดเวลาห้ามขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และหากมีการกำหนดพื้นที่พิเศษเพื่อขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สำหรับการท่องเที่ยวยามค่ำคืน ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบของมาตรการจะส่งผลต่อผู้ประกอบการในรูปแบบที่แตกต่างกัน ผู้ประกอบการโรงแรม ร้านอาหาร และบาร์เบียร์มีแนวโน้มตอบสนองต่อมาตรการการขยายเวลาขายในช่วงกลางวัน ในขณะที่ผู้ประกอบการสถานบันเทิงและร้านอาหารมีแนวโน้มตอบสนองต่อมาตรการขยายเวลาขายหลังเวลา 24.00 น.

2. การบังคับใช้กฎหมาย พบว่า การบังคับใช้กฎหมายเพื่อขยายเวลาเปิดสถานบริการถึงตี 4 มีมาตรการเข้มงวดและบทบาทกำกับดูแลจากหน่วยงานรัฐที่ชัดเจน แต่ยังขาดความชัดเจนในบางมาตรการ เช่น การใช้เครื่องวัดแอลกอฮอล์และที่พักคอย ทำให้ประสิทธิภาพการบังคับใช้ยังไม่เต็มที่ จึงควรปรับปรุงข้อกฎหมายให้ครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อเสริมความปลอดภัยในสังคม สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maithong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการนำนโยบายการจัดระเบียบสังคมไปสู่การปฏิบัติ : กรณีศึกษาการจัดระเบียบสถานบริการในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติงานของฝ่ายปกครองในประเด็นการนำนโยบายการจัดระเบียบสังคมไปสู่การปฏิบัติต่อสถานบริการ ได้ใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ทำความเข้าใจด้านกฎหมาย การขอความร่วมมือจากสถานบริการ การลงพื้นที่ตรวจสอบอย่างเข้มงวด รวมถึงมีการติดตามและตรวจสอบสถานบริการในรูปแบบร้านอาหาร บาร์และผับ

3. การประสานงานระหว่างหน่วยงาน พบว่า การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดและเป็นระบบ โดยกระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร และสถานีตำรวจนครบาลร่วมกันกำกับดูแลให้การขยายเวลาเปิดสถานบริการเป็นไปตามกฎหมาย พร้อมนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการตรวจสอบและเฝ้าระวัง อย่างไรก็ตาม ยังต้องให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อเยาวชนและการเข้าถึงยาเสพติด ซึ่งเป็นประเด็นที่ภาคสังคมกังวลและควรได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Suanthong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการแก้ไขปัญหาสถานบริการและการบริหารจัดการสถานบริการแบบมีส่วนร่วม ข้อเสนอแนะในเชิงการบริหารจัดการสถานบริการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ในระดับจังหวัด คณะกรรมการควรมีหน้าที่มอบนโยบายให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถานบริการและสถานประกอบการดังกล่าว โดยให้เจ้าหน้าที่ เช่น ฝ่ายปกครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจ กรมสรรพสามิต กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงศึกษาธิการ หรือหน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมดำเนินงาน การประชุมหารือระหว่างหน่วยงานควรจัดขึ้นเพื่อกำหนดแนวทางการบริหารจัดการสถานบริการในจังหวัด โดยให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำเสนอบทบาทและหน้าที่ของตนเองเกี่ยวกับการกำกับดูแลสถานบริการ พร้อมทั้งร่วมมือกับภาคประชาชนและภาคเอกชนในการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการสถานบริการในจังหวัดอย่างเป็นรูปธรรม

4. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พบว่า การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนนั้นยังจำกัด กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ส่งผลให้มาตรการขาดมิติการพิจารณาผลกระทบเชิงลึกและประสิทธิภาพลดลง จึงจำเป็นต้องเปิดกลไกให้ทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบและผู้เชี่ยวชาญเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างนโยบายที่รอบด้านและลดผลกระทบทางสังคมอย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Suanthong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการแก้ไขปัญหาสถานบริการและการบริหารจัดการสถานบริการแบบมีส่วนร่วม ข้อเสนอแนะในเชิงการบริหารจัดการสถานบริการแบบมีส่วนร่วม พบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าของสถานประกอบการ และผู้นำชุมชน มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการ

บริหารจัดการสถานบริการในพื้นที่ของตนเอง โดยถือว่าทุกฝ่ายเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสมดุลในการบริหารจัดการสถานบริการ

5. ทัศนคติของผู้เกี่ยวข้อง พบว่า ทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็นสองกลุ่มหลัก โดยกลุ่มสนับสนุนมองว่าการขยายเวลาเปิดบริการช่วยเพิ่มความโปร่งใส ลดการทุจริต และส่งเสริมมาตรฐานความปลอดภัย รวมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจในธุรกิจที่เกี่ยวเนื่อง ขณะที่กลุ่มคัดค้านกังวลต่อผลกระทบทางสังคม เช่น อุบัติเหตุ และการบริโภคแอลกอฮอล์ที่เพิ่มขึ้น รวมถึงความไม่เป็นธรรมในการขยายเวลาที่อาจเอื้อประโยชน์เฉพาะกลุ่มผู้ประกอบการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kongcharoen et al. (2023) ผลการศึกษาพบว่าหากอนุญาตให้สถานบันเทิงเปิดขายเพิ่มขึ้นหลังเวลา 24.00 น. จะส่งผลให้การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Center for Social and Business Development Research (2023) ได้ศึกษาเรื่องผลสำรวจความคิดเห็นประชาชนจำนวน 3,083 คนใน 12 จังหวัด ครอบคลุมทุกภูมิภาคของประเทศ ระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม - 3 พฤศจิกายน 2566 พบว่า พบว่าความเห็นของประชาชนต่อนโยบายการขยายเวลาปิดสถานบันเทิงจากตี 2 เป็นตี 4 มีแนวโน้มเห็นด้วยร้อยละ 21 และไม่เห็นด้วยร้อยละ 53 แต่หากจำกัดพื้นที่เฉพาะในเขตท่องเที่ยวพิเศษ เช่น ซอยนานา ถนนข้าวสาร สีลม ภูเก็ต พัทยา และเชียงใหม่ ความเห็นด้วยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 39 ในขณะที่ร้อยละ 33 ยังคงไม่เห็นด้วย

6. กลไกการควบคุมทางสังคม พบว่า กลไกการควบคุมทางสังคมประกอบด้วยบทบาทของรัฐและเอกชน โดยมีกรมการปกครอง ตำรวจ และ กทม. เป็นหน่วยงานหลักในการบังคับใช้กฎหมาย แต่การบังคับใช้ยังไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ท่องเที่ยว ส่งผลให้เยาวชนเข้าถึงแอลกอฮอล์และยาเสพติดได้ง่าย จึงควรเสริมความเข้มแข็งของกลไกทางสังคมผ่านเครือข่ายชุมชนและภาคประชาสังคมร่วมกำกับดูแลควบคู่กัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phathong, Ninphet, and Glubwila (2024) ได้ศึกษาเรื่องกลไกการควบคุมทางสังคมและบทบาทของการบังคับใช้กฎหมายในบริบทสังคมสมัยใหม่: ความท้าทายและโอกาส ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การผสมผสานระหว่างการควบคุมทางสังคมและการบังคับใช้กฎหมายมีความสำคัญในการรับมือกับความท้าทายในสังคมสมัยใหม่ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Center for Social and Business Development Research (2023) พบว่า ด้านข้อกังวลใจพบว่า ร้อยละ 75.4 กังวลเรื่องการเมาแล้วขับ และร้อยละ 64.8 กังวลว่าจะมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น

7. การตอบสนองต่อความร่วมมือ พบว่า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้ประกอบการมีความซับซ้อน แม้ส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือ แต่การเลี่ยงกฎหมายของบางกลุ่มส่งผลต่อประสิทธิภาพการบังคับใช้ จึงจำเป็นต้องเพิ่มความเข้มงวดและต่อเนื่องในการตรวจสอบ เพื่อเสริมสร้างกลไกกำกับดูแลให้มีความยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Van Meter, and Van Horn (1975) กล่าวว่า ความร่วมมือหรือการตอบสนองของผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ ความเข้าใจของผู้นำนโยบายไปปฏิบัตินั้นมีส่วนสำคัญและถือว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของนโยบายมากที่สุดปัจจัยหนึ่ง องค์ประกอบของปัจจัยนี้เน้นไปที่ตัวผู้ปฏิบัติ ซึ่งมี 3 ประการ ดังนี้ (1) การรับรู้และความเข้าใจของผู้ปฏิบัติที่มีต่อนโยบาย (2) ทิศทางในการตอบสนองต่อนโยบายของผู้ปฏิบัติ (3) ระดับการยอมรับในตัวนโยบายของผู้ปฏิบัติ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maithong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการนำนโยบายการจัดระเบียบสังคมไปสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษาการจัดระเบียบสถานบริการในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการมีการตื่นตัว ให้ความร่วมมือและตอบรับนโยบายการจัดระเบียบสถานบริการ อีกทั้งมีความเกรงกลัวต่อบทลงโทษ

8. การสร้างความเชื่อมั่นไว้วางใจ พบว่า ความเชื่อมั่นไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญในการยอมรับนโยบายขยายเวลาเปิดสถานบันเทิง แม้รัฐมีมาตรการบังคับใช้กฎหมายและดูแลความปลอดภัย แต่ความกังวลเรื่องความโปร่งใสของโซนนิ่งและการมีส่วนร่วมยังส่งผลต่อความเชื่อมั่น จึงควรปรับปรุงกลไกมีส่วนร่วมและสื่อสาร

อย่างเข้าถึงง่าย พร้อมบังคับใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียม เพื่อสร้างความมั่นใจและเพิ่มประสิทธิภาพนโยบาย สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Thailand Development Research Institute Foundation (2024) ได้ศึกษาเรื่องการทบทวนนโยบายและมาตรการควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ต่อการส่งเสริมสมดุลด้านการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ของประเทศไทยอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิผลของการบังคับใช้กฎหมายควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของไทยที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร กล่าวคือ การบังคับใช้กฎหมายบางมาตรการสร้างความไม่เป็นธรรมต่อผู้ประกอบการรายเล็ก ขาดหลักเกณฑ์การบังคับใช้กฎหมายที่ชัดเจน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ยังมีอุปสรรคจากระบบราชการที่ซับซ้อนและข้อจำกัดทรัพยากร รวมถึงความไม่แน่นอนของนโยบายโซนนิ่งที่ไม่สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน การแก้ไขจึงจำเป็นต้องพัฒนาการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย พร้อมการสื่อสารที่โปร่งใสและกฎเกณฑ์ชัดเจน เพื่อสร้างความสมดุลและความยั่งยืนในการดำเนินมาตรการ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Phathong, Ninphet, and Glubwila (2024) ได้ศึกษาเรื่องกลไกการควบคุมทางสังคมและบทบาทของการบังคับใช้กฎหมายในบริบทสังคมสมัยใหม่: ความท้าทายและโอกาส ผลการศึกษาพบว่า ความท้าทายที่สำคัญคือความขัดแย้งระหว่างค่านิยมดั้งเดิมและความเปลี่ยนแปลงในสังคม รวมถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงกฎหมาย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maithong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการนำนโยบายการจัดระเบียบสังคมไปสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษาการจัดระเบียบสถานบริการในอำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ผลการศึกษาพบว่า ยังพบการกระทำความผิดของสถานบริการอยู่ เนื่องจากยังมีเจ้าของสถานบริการที่มีอิทธิพล รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการบูรณาการความร่วมมือของภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร ควรดำเนินการใน 8 มาตรการหลัก ได้แก่ การกำกับดูแลและป้องกันผลกระทบทางสังคม ปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการอนุญาตให้สอดคล้องกับปัจจุบัน บังคับใช้กฎหมายโดยเน้นสร้างความตระหนักก่อนใช้มาตรการเด็ดขาด ทบทวนนโยบายภาษีเพื่อลดภาระผู้ประกอบการ ใช้เทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพการกำกับดูแล กำหนดกรอบความร่วมมือที่ชัดเจนระหว่างรัฐและเอกชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจกลางคืน และพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Khamlai, Wongprasert, and Kheovichai (2024) ได้ศึกษาเรื่องข้อเสนอเชิงนโยบายแบบมีส่วนร่วมการจัดการสถานบันเทิงแบบครบวงจรที่ส่งผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า สถานบันเทิงแบบครบวงจรมีจุดแข็ง คือ สามารถสร้างงานและรายได้ให้กับประชาชน พัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ และส่งเสริมภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่หลากหลาย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Suanthong (2021) ได้ศึกษาเรื่องการแก้ไขปัญหาสถานบริการและการบริหารจัดการสถานบริการแบบมีส่วนร่วม ข้อเสนอแนะในเชิงการบริหารจัดการสถานบริการแบบมีส่วนร่วม พบว่า ในระดับจังหวัด ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน โดยคณะกรรมการชุดดังกล่าวจะมีหน้าที่ตั้งแต่การกำหนดโซนนิ่งสำหรับสถานบริการและสถานประกอบการที่ให้บริการในลักษณะคล้ายสถานบริการในพื้นที่จังหวัด การกำหนดนโยบายและมาตรการบังคับใช้กฎหมายในลักษณะที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วทั้งจังหวัด

สรุป

การบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พบว่า แม้นโยบายขยายเวลาเปิดสถานบริการถึง 04.00 น. มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจ แต่ยังขาดกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างรอบด้าน การบังคับใช้กฎหมายแม้มีความเข้มงวด แต่บางมาตรการยังขาดความชัดเจน และการประสานงานระหว่างหน่วยงานยังเผชิญกับอุปสรรคจากอำนาจที่ทับซ้อนและข้อจำกัดด้านทรัพยากร การมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ประกอบการยังจำกัด โดยเฉพาะในกระบวนการกำหนดนโยบาย ทั้งนี้ ทัศนคติของผู้เกี่ยวข้องมีความหลากหลาย โดยฝ่ายสนับสนุนเห็นว่าการขยายเวลาเปิดบริการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจ ขณะที่ฝ่ายคัดค้านกังวลเรื่องผลกระทบทางสังคม ด้านกลไกควบคุมทางสังคมยังขาดประสิทธิภาพในบางพื้นที่ และยังพบพฤติกรรมหลีกเลี่ยงกฎหมายจากผู้ประกอบการบางส่วน แม้ว่าภาครัฐพยายามสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่น แต่ยังมีข้อกังวลเรื่องโซนนิ่งและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรม แนวทางการบูรณาการที่สำคัญ ได้แก่ การจัดตั้งกลไกกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ การปรับปรุงกฎหมายให้ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการติดตามการกระทำผิด การส่งเสริมเศรษฐกิจกลางคืน และการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในธุรกิจสถานบันเทิง เพื่อยกระดับมาตรฐานการบริการและสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการกำหนดนโยบายเป็นประเด็นที่สำคัญที่สุด จึงเสนอให้รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงกระบวนการจัดทำนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุม ผู้ประกอบการธุรกิจสถานบันเทิง ประชาชน นักวิชาการ และองค์กรด้านสุขภาวะ เพื่อให้การกำหนดนโยบายมีความรอบด้านและลดผลกระทบทางสังคม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ความไม่ชัดเจนและไม่สอดคล้องของนโยบาย โดยเฉพาะการกำหนดโซนนิ่ง เป็นประเด็นที่สำคัญ รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการทบทวนและปรับปรุงกระบวนการกำหนดพื้นที่โซนนิ่งให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสและความเป็นธรรม

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การกำหนดกรอบการทำงานที่ชัดเจนสำหรับการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เป็นประเด็นที่สำคัญ ดังนั้น ควรจัดตั้งคณะทำงานหรือคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้แทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางและมาตรการรองรับผลกระทบจากนโยบาย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลกระทบทางสังคมและเศรษฐกิจจากการขยายเวลาเปิดทำการสถานบันเทิงในระยะยาว เพื่อเป็นข้อมูลสนับสนุนการปรับปรุงนโยบายในอนาคต

2.2 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินนโยบายขยายเวลาเปิดทำการสถานบันเทิงในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อหาข้อสรุปและแนวทางที่ดีที่สุด รวมถึงควรมีการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของนโยบายในแต่ละพื้นที่

2.3 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความร่วมมือระหว่างภาครัฐและผู้ประกอบการ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงกลไกการทำงานร่วมกันในอนาคต

References

Bangkok Business. (2024). *Nida Poll Reveals That Most People Do Not Believe That the Policy of Closing Pubs at 4 A.M. Will Help Generate Income for Tourism*. Retrieved September 22, 2024, from https://www.bangkokbiznews.com/politics/1094955

Center for Social and Business Development Research. (2023). *Survey of 3,083 People's Opinions in 12 Provinces, Covering All Regions of the Country, Between 20 October-3 November 2023*. Retrieved November 21, 2024, from http://sabcentre.com/

Department of Health. (2024). *Guidelines for Compliance with Public Health Laws in the Supervision of Entertainment Venues to Support Tourism and Stimulate the Country's Economy in Accordance with Government Policy*. Nonthaburi: Department of Health.

Hfocus News Agency. (2022). *'Close Pubs at 4 A.M.' to Revive Tourism or Increase Crime Rates*. Retrieved September 22, 2024, from https://www.hfocus.org/content/2022/12/26716

Khamlai, P., Wongprasert, R., & Kheovichai, K. (2024). Proposed Participatory Policy for Entertainment Complex Management Impacting the Development of Thailand's Tourism Industry. *Silpakorn University e-Journal (Social Sciences, Humanities, and Arts)*, 44(3), 54-65.

Kongcharoen, C., et al. (2023). *Economic, Health and Social Assessment Project if Small Producers Are Allowed to Produce Alcoholic Beverages, if the Ban on Alcohol Sales Is Lifted, and if Special Areas Are Established for the Sale of Alcoholic Beverages for Nightlife Tourism*. Bangkok: Thammasat University and the Alcohol Problem Research Center.

Maithong, S. (2021). Social Organization Policy Implementation: A Case Study of Rules and Regulation on Entertainment Enterprises, Khlong Luang District, Pathum Thani Province. *UMT Poly Journal*, 18(1), 639-647.

Ngamjitsuksri, A. (2023). *Bangkok Is Ready to Accept the Policy of Closing Entertainment Venues at 4:00 A.M., Forming a Team to Inspect the Khao San Area, Emphasizing Maximum Safety*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary of Bangkok, Public Relations Office.

Phathong, K., Ninphet, T., & Glubwila, S. (2024). Mechanisms of Social Control and the Role of Law Enforcement in the Context of Modern Society: Challenges and Opportunities. *Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University*, 4(6), 191-211.

Pounpunwong, W. (2021). The Adaptation of the Alcohol Businesses on Nimmanahaeminda Road under the Government Policies During the Years 2014 to 2020. *Journal of Liberal Arts, Maejo University*, 9(2), 83-103.

Saeteng, K. (2024). Determination of Local Areas for Granting Permission or Refraining from Granting Permission to Set up Service Establishments (Zoning) by the Minister of the Interior: Case Study of Bangkok. *Doctor of Philosophy in Social Sciences Journal*, 3(2), 48-58.

Sittipunt, C. (2023). *Bangkok Ready to Extend Opening and Closing Hours of Entertainment Venues, Suggests Dividing Zones and Strictly Controlling Youth*. Retrieved November 26, 2024, from https://www.thaipbs.or.th/news/content/332853

Thailand Development Research Institute Foundation. (2024). *Review of Policies and Measures to Control Alcoholic Beverages to Promote a Balance in Social and Economic Development of Thailand Sustainably.* Bangkok: Thailand Development Research Institute Foundation.

Thansettakij. (2023). *What Types of Service Establishments Are Allowed to Open at 4:00 AM? Check the Conditions Here*. Retrieved September 22, 2024, from https://www.thansettakij.com/business/economy/583490

Thansettakij. (2024). *The Cabinet Orders the Interior Ministry to Control "Closing Pubs at 4 A.M.," Prohibiting Loud Noises after Receiving Many Complaints*. Retrieved November 21, 2024, from https://www.thansettakij.com/business/economy/584942

Suanthong, Y. (2021). *Solving Service Establishment Problems and Management of Service Establishments with Participation*. Retrieved November 25, 2024, from https://multi.dopa.go.th/sass/assets/modules/news/uploads/302aa92ab7a266f3f7db6e129eed004060e3f009e5a5e6153172849963525830.pdf

Thai Post. (2024). *Revealed the Number of Losses from Opening Entertainment Venues Until 4 A.M. Shocking! Increased in All 5 Provinces, Urges Time to Review*. Retrieved November 21, 2024, from https://www.thaipost.net/human-life-news/556741/

Van Meter, D. S., & Van Horn, C. E. (1975). The Policy Implementation Process: A Conceptual Framework. *Administration & Society*, 6, 445-488.

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย*

The Implementation of Information Technology in the Digital Era to Enhance the Capabilities of the State Railway of Thailand

[1]ประสิทธิ์ ถาวร, กมลพร กัลยาณมิตร, สถิตย์ นิยมญาติ และ ทัศนีย์ ลักขณาภิชนชัช

[1]Prasit Thavorn, Kamolporn Kalyanamitra, Satit Niyomyaht and Tassanee Lakkhanapichonchat

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

Faculty of Political Science, Bangkokthonburi University, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: mr.prasit1706@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย และ 3) เสนอแนะการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารการรถไฟแห่งประเทศไทย 5 คน กลุ่มบุคลากรการรถไฟแห่งประเทศไทย 12 คน และกลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง 5 คน รวม 22 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสรุปพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย รฟท. ได้กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการดิจิทัลระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยน Process, People และ Technology ด้านโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี รฟท. ยังต้องพัฒนาอีกหลายมิติเพื่อให้ทันสมัย โดยเฉพาะด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่ยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับมาตรฐานสากล มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานด้วยเทคโนโลยี การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร และการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป จำเป็นต้องมีการจัดลำดับความสำคัญของโครงการ การร่วมมือกับพันธมิตรต้องบริหารความเสี่ยงและความขัดแย้งทางผลประโยชน์ให้ดี 2) ปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย คืองบประมาณจำกัด ระบบล้าสมัย บุคลากรขาดทักษะ การจัดการข้อมูลและความมั่นคงปลอดภัย อีกทั้งกฎระเบียบที่ไม่ยืดหยุ่น และ (3) ข้อเสนอแนะแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย ได้แก่ ต้องพัฒนาบุคลากรให้มีทักษะด้านดิจิทัล สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ พร้อมปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีให้ทันสมัย บูรณาการระบบ

*Received May 13, 2025; Revised June 19, 2025; Accepted July 4, 2025

ต่าง ๆ ให้ทำงานร่วมกันได้ เพิ่มมาตรการความปลอดภัยข้อมูล และสร้างความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม

คำสำคัญ: เทคโนโลยีสารสนเทศ; ยุคดิจิทัล; การเพิ่มขีดความสามารถ; การรถไฟแห่งประเทศไทย

Abstract

This research article aimed to (1) analyze the implementation of digital-era information technology to enhance the capabilities of the State Railway of Thailand, (2) examine the problems and obstacles in applying digital-era information technology to strengthen the organization's capabilities and (3) propose recommendations for effectively implementing digital-era information technology to improve the State Railway of Thailand's performance. The study employed a qualitative research design. Key informants included 5 executives, 12 staff members of the State Railway of Thailand and 5 academics and experts, for a total of 22 participants, selected purposively. Data were collected using semi-structured interviews and analyzed through descriptive content analysis.

The research findings revealed that in implementing digital-era information technology to enhance the capabilities of the State Railway of Thailand (SRT), the organization has established a five-year digital action plan (2023-2030) focusing on changes in process, people and technology. While SRT has made progress in updating its technological infrastructure, work processes, organizational culture and continuous personnel development, several areas particularly new innovations, remain underdeveloped compared with international standards. Implementation has been gradual, highlighting the need to prioritize projects and manage risks and conflicts of interest in partnerships. The problems and obstacles identified include limited budgets, outdated systems, insufficient staff digital skills, data management and cybersecurity challenges and inflexible regulations. Recommendations for enhancing the use of digital-era information technology include developing staff digital skills, fostering a learning culture, modernizing technological infrastructure, integrating systems for interoperability, strengthening data security measures and building collaboration with government agencies, private sectors and academic institutions to advance technology and innovation.

Keywords: Information Technology; Digital Era; Enhancing Capabilities; State Railway of Thailand

บทนำ

ประเทศไทยมีความต้องการในการขนส่งทางรางเป็นเรื่องสำคัญ เพราะนอกจากการตอบสนองต่อความต้องการในการเดินทางของประชาชนแล้ว ยังเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้เกิดความเจริญในทางสังคมและเศรษฐกิจ แก้ไขปัญหาการจราจรในเขตเมือง และอาจจะทำให้อุดมการณ์ทางการเมืองบางประการบรรลุผล และประเทศไทยก็มีเส้นทางรางขึ้นหลากหลายแห่งเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้น (Kharathom, 2022)

การรถไฟแห่งประเทศไทย (รฟท.) เป็นรัฐวิสาหกิจในสังกัดกระทรวงคมนาคม ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการระบบรางเพื่อการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าตอบสนองความต้องการของประชาชนและผู้ประกอบการ ซึ่งมีต้นทุนการขนส่งต่ำกว่าระบบถนน นอกจากนี้ รฟท. ยังเป็นหน่วยงานที่ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลในการช่วยเหลือประชาชนที่มีรายได้น้อย ให้มีทางเลือกในการเดินทางที่ไม่เป็นภาระต่อการครองชีพ ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์ของกระทรวงคมนาคม ปัจจุบันการรถไฟแห่งประเทศไทยอยู่ในแผนฟื้นฟูกิจการตามมติของคณะกรรมการนโยบายและกำกับดูแลรัฐวิสาหกิจ โดยแผนฟื้นฟูกิจการของการรถไฟฯ พ.ศ. 2561-2570 มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูกิจการในการให้บริการการขนส่ง รวมถึงเสริมสร้างฐานะทางการเงินของการรถไฟแห่งประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันอยู่ในภาวะวิกฤตและประสบปัญหาในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ แผนฟื้นฟูนี้มุ่งเน้นการปรับโครงสร้างองค์กร เพิ่มประสิทธิภาพในการหารายได้ และลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น นอกจากนี้ยังมีการจัดทำแผนเพิ่มทุนและกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนฟื้นฟูกิจการ อีกทั้งยังเน้นยุทธศาสตร์ที่ 2 ในการพัฒนาองค์กรและการจัดการให้มีการเชื่อมโยงอย่างบูรณาการ โดยมุ่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้เป็นเครื่องมือบริหารจัดการและส่งเสริมการปฏิบัติงาน รวมถึงจัดทำแผนการพัฒนาระบบสารสนเทศแบบบูรณาการ (State Railway of Thailand, 2024) ตลอดจนรัฐบาลได้มีการผลักดัน และยกระดับขีดความสามารถในการประยุกต์และใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในภาครัฐ เช่น Data Governance, การดำเนินการบริหารจัดการ Big Data, Data Center, Disaster Recovery Site: DR-Site โดยให้คำนึงถึงความมั่นคงปลอดภัยของระบบสารสนเทศ (State Railway of Thailand, 2020)

อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ขององค์กรกลับกลายเป็นองค์กรที่มีการบริหารงานล้าหลัง ไม่ทันสมัย (Bura, 2016) การบริหารงานของ รฟท. เป็นแบบระบบราชการ มีขั้นตอนสายการบังคับบัญชากระจายโดยยึดหลักความรับผิดชอบกลุ่มการงานและแยกส่วนค่อนข้างมาก มีโครงสร้างองค์กรขนาดใหญ่จากภารกิจงานการให้บริการด้านรถไฟทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการก่อสร้างทางรถไฟ การควบคุมการเดินรถทั้งขบวนรถโดยสารและขบวนรถสินค้าเพื่อใช้ในภารกิจหลักด้านการเดินรถ รวมทั้งงานด้านการบริหารทรัพย์สินซึ่งไม่ใช่ภารกิจหลักด้วย ซึ่งการบริหารงานแบบระบบราชการมีความล่าช้าไม่เอื้อให้องค์กรเกิดความคล่องตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงธุรกิจ ทำให้องค์กรมีความเสี่ยงด้านกลยุทธ์ (Strategic Risk) ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและการตัดสินใจด้านกลยุทธ์ ความไม่สอดคล้องกันระหว่างนโยบาย เป้าหมายกลยุทธ์ โครงสร้างองค์กร ภาวการณ์แข่งขัน และสภาพแวดล้อม อันส่งผลกระทบต่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร (Chalayonnavin, 2017) ดังนั้น การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปรับใช้ในองค์กรจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย โดยเทคโนโลยีดิจิทัลสามารถเสริมทักษะและความสามารถในด้านต่าง ๆ ของบุคลากรอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับองค์กร อีกทั้งการปรับเปลี่ยนสู่การเป็นองค์กรที่ทันสมัยและขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยียังเป็นกุญแจสำคัญที่ดึงดูดกลุ่มลูกค้าใหม่และช่วยขยายฐานลูกค้าในระยะยาว พร้อมรองรับการเติบโตของธุรกิจ ระบบสารสนเทศที่ทันสมัยทำให้การจัดการองค์กรที่มีโครงสร้างซับซ้อนสามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ตอบสนองความต้องการของผู้โดยสารที่มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย” ซึ่งการศึกษาเรื่องนี้จะช่วยให้การรถไฟแห่งประเทศไทยเข้าใจถึงวิธีการที่เหมาะสมในการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่การรถไฟแห่งประเทศไทยตั้งไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่องค์กรกำลังมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study) เป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้กำหนดกรอบแนวคิด ตั้งคำถามวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูล แหล่งข้อมูลประกอบด้วย เอกสารทางวิชาการ เอกสารของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เอกสารของการรถไฟแห่งประเทศไทย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และบทความข่าวเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในระบบขนส่งทางราง

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารการรถไฟแห่งประเทศไทย กลุ่มบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในการรถไฟแห่งประเทศไทย และกลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งสิ้น 22 คน ดังนี้ 1) กลุ่มผู้บริหารการรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 5 คน ให้ข้อมูลด้านนโยบาย วิสัยทัศน์ และแนวทางการนำเทคโนโลยีมาใช้ในองค์กร 2) กลุ่มบุคลากรการรถไฟแห่งประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน ประกอบด้วยบุคลากรที่เป็นระดับหัวหน้างาน และบุคลากรระดับปฏิบัติการ ให้ข้อมูลด้านการปฏิบัติงานจริง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ และ 3) กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน ให้ข้อมูลด้านแนวโน้มเทคโนโลยี มาตรฐาน และข้อเสนอเชิงวิชาการ ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) มี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารการรถไฟแห่งประเทศไทย กลุ่มบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในการรถไฟแห่งประเทศไทย และกลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวนทั้งสิ้น 22 คน ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ดังนี้ 1) กลุ่มผู้บริหารการรถไฟแห่งประเทศไทย จำนวน 5 คน ให้ข้อมูลด้านนโยบาย วิสัยทัศน์ และแนวทางการนำเทคโนโลยีมาใช้ในองค์กร 2) กลุ่มบุคลากรการรถไฟแห่งประเทศไทยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 12 คน ประกอบด้วยบุคลากรที่เป็นระดับหัวหน้างาน และบุคลากรระดับปฏิบัติการ ให้ข้อมูลด้านการปฏิบัติงานจริง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ และ 3) กลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง จำนวน 5 คน ให้ข้อมูลด้านแนวโน้มเทคโนโลยี มาตรฐาน และข้อเสนอเชิงวิชาการ

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา เครื่องมือวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งแบบสัมภาษณ์จะเป็นลักษณะคำถามปลายเปิด เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และหลากหลายแง่มุมมากขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย และ ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 4 การรวบรวมข้อมูล การวิจัยนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูล 3 วิธี ได้แก่ (1) การวิจัยเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากวารสาร วิทยานิพนธ์ เอกสารหน่วยงานภาครัฐ การรถไฟแห่งประเทศไทย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและวิเคราะห์ข้อมูล (2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร บุคลากรของการรถไฟแห่งประเทศไทย และนักวิชาการ รวม 22 คน โดยใช้คำถามเปิดเกี่ยวกับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเพิ่มขีดความสามารถขององค์กร พร้อมบันทึกเสียงและขอความยินยอมก่อนสัมภาษณ์ และ (3) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อบันทึกพฤติกรรมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องโดยไม่รบกวนสภาพแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 5 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กับการเก็บข้อมูลเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ กระบวนการวิเคราะห์ประกอบด้วยการย่อข้อมูล แสดงผล สรุป และตรวจสอบความถูกต้อง ซึ่งดำเนินไปพร้อมกัน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อวิเคราะห์การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย มีผลการวิจัย ดังนี้

1. นโยบายและกลยุทธ์ จากการศึกษา พบว่า รฟท. มีแผนปฏิบัติการด้านดิจิทัลการรถไฟแห่งประเทศไทย ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ครอบคลุมกระบวนการ คน และเทคโนโลยี โดยมีกลยุทธ์สำคัญ 5 ประการ คือพัฒนาทักษะบุคลากร สร้างองค์กรอัจฉริยะ พัฒนาแพลตฟอร์มบริการ ยกระดับมาตรฐานดิจิทัล และเสริมความปลอดภัยไซเบอร์ กลุ่มผู้บริหาร รฟท. มีความพอใจกับนโยบายและกลยุทธ์ปัจจุบัน แต่เสนอให้พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ลดความซ้ำซ้อน เชื่อมโยงข้อมูล และอบรมบุคลากร พร้อมใช้ปัญญาประดิษ์ (Artificial Intelligence: AI) และใช้เครือข่ายรวมของอุปกรณ์ที่เชื่อมต่อถึงกันและเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกในการสื่อสาร (Internet of Thingsๆ: IoT) ในการวิเคราะห์และปรับปรุงบริการ ส่วนนักวิชาการเห็นว่าควรผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับอัตลักษณ์ของรถไฟไทย (Hybrid Solution) และกำหนดกรอบนโยบายที่ชัดเจน

2. โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี/เทคโนโลยี จากการศึกษา พบว่า โครงสร้างพื้นฐานด้าน IT ของ รฟท. ถูกออกแบบและพัฒนาให้ครอบคลุมการบริหารจัดการและการสนับสนุนภายในองค์กร สำหรับแผนในอนาคต รฟท. มีแผนพัฒนาเทคโนโลยีที่เน้นการบูรณาการระบบดิจิทัลและข้อมูล โดยโครงการสำคัญ ได้แก่ การพัฒนารถไฟความเร็วสูง ระบบจองตั๋วออนไลน์ ระบบ IoT สำหรับตรวจสอบสถานะแบบเรียลไทม์ การใช้ชุดข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ (Big Data) และ AI วิเคราะห์บริการ การยกระดับความปลอดภัยด้วยการใช้โทรทัศน์วงจรปิด (Closed Circuit Television: CCTV) และการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นธรรมาภิบาลข้อมูลและความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศตามมาตรฐาน ISO 27001 ขณะที่บุคลากร รฟท. บางส่วนประสบปัญหา เช่น ค่าใช้จ่ายสูงในการบำรุงรักษา ความเข้ากันได้ของระบบที่เปลี่ยนแปลง และการขาดบุคลากรที่มีทักษะด้านเทคโนโลยี แต่บางส่วนยังพึงพอใจและไม่พบข้อจำกัดต่องาน จากการประเมินของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ พบว่าโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของ รฟท. มีความก้าวหน้าในบางด้าน แต่ยังต้องพัฒนาในด้านนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อให้ทันสมัย

3. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน จากการศึกษา พบว่า รฟท. นำเทคโนโลยีช่วยยกระดับบริการผู้โดยสาร เช่น ระบบจองตั๋วออนไลน์ (D-Ticket) และเครื่องขายตั๋วอัตโนมัติ ใช้ติดตามขบวนรถแบบเรียลไทม์ แต่การเปลี่ยนแปลงก็นำมาซึ่งปัญหาและข้อจำกัด โดยเฉพาะการปรับตัวของบุคลากรที่ไม่คุ้นเคยกับระบบใหม่ ส่งผลให้เกิดความล่าช้าหรือความผิดพลาดจากการเรียนรู้ เกิดปัญหาการทำงานไม่สัมพันธ์กัน สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อให้การใช้เทคโนโลยีมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่ การปรับบทบาทหน้าที่และพัฒนาทักษะ

บุคลากรอย่างต่อเนื่อง ลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่จำเป็น จัดช่องทางเผยแพร่และประชาสัมพันธ์การนำเทคโนโลยีมาใช้ จัดระบบบริหารความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศ (ISMS) ตามมาตรฐาน ISO 27001 และปรับปรุงระเบียบและคำสั่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับการใช้งานระบบ ควรนำมายกระดับระบบบริหารจัดการและการให้บริการลูกค้าได้ได้แก่ AI, IoT, Big Data, Cloud Computing และ Robotics เป็นต้น

4. วัฒนธรรมองค์กร จากการศึกษา พบว่า รฟท. สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในด้านต่าง ๆ แต่ยังพบอุปสรรคจากความแตกต่างของช่วงอายุและการพึ่งพาระบบเดิม การแก้ไขปัญหา รฟท. ได้อบรมทักษะดิจิทัล สื่อสารประโยชน์ของเทคโนโลยี และการใช้ระบบดิจิทัลควบคู่กับระบบเดิม พร้อมการส่งเสริมการศึกษาต่อและการเรียนรู้ร่วมกัน รฟท. ใช้ระบบดิจิทัลต่าง ๆ เช่น Dticket, e-doc, HRIS และ FMIS และมีแผนปฏิบัติการดิจิทัลระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ข้อเสนอแนะคือ ควรพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรให้สนับสนุนการใช้เทคโนโลยี การฝึกอบรมต่อเนื่อง ผู้นำต้องมีวิสัยทัศน์ ส่งเสริมการทำงานร่วมกันและใช้เครื่องมือดิจิทัล คำนึงถึงความปลอดภัยข้อมูลและกฎหมาย เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลส่วนบุคคล (Personal Data Protection Act : PDPA) พร้อมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

5. ทรัพยากรบุคคล จากการศึกษา พบว่า การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของบุคลากร รฟท. มีความสำคัญเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี แม้ว่าบางส่วนยังขาดความคุ้นชินกับเทคโนโลยีใหม่ โดยเฉพาะในภูมิภาค รฟท. จึงเน้นการฝึกอบรมทั้งภายในและภายนอกองค์กร สร้างศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัลและชุมชนการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ พร้อมแผนปฏิบัติการด้านดิจิทัลระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ที่พัฒนาทักษะทั้งพื้นฐานและขั้นสูง เช่น Digital Literacy และ Digital Transformation การประเมินทักษะและรับฟังข้อเสนอแนะจากพนักงานเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการขององค์กรและบุคลากร

6. งบประมาณ จากการศึกษา พบว่า รฟท. เผชิญข้อจำกัดงบประมาณในการลงทุนเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยส่วนใหญ่ใช้งบประมาณตามข้อกำหนดของรัฐ เช่น ความมั่นคงไซเบอร์และกฎหมาย PDPA ซึ่งทำให้การพัฒนาเทคโนโลยีล่าช้า ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ กระบวนการอนุมัติงบประมาณที่ช้าและการขาดข้อมูลในการตัดสินใจลงทุน เพื่อแก้ไข รฟท. ควรพัฒนาระบบวางแผนงบประมาณที่ยืดหยุ่น สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชน และพิจารณาโมเดลธุรกิจใหม่เพื่อสร้างรายได้จากเทคโนโลยี รวมถึงการพิจารณาปัจจัยสำคัญในการจัดสรรงบประมาณ เช่น การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ การเลือกเทคโนโลยีที่บำรุงรักษาง่าย และการประเมินผลตอบแทนจากการลงทุน

7. พันธมิตรทางธุรกิจ จากการศึกษา พบว่า การร่วมมือกับพันธมิตรทางธุรกิจของ รฟท. มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยี เช่น ระบบจองตั๋วออนไลน์และ IoT เพื่อติดตามสถานการณ์เดินรถ รวมถึงการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน ลดความผิดพลาด ปรับปรุงบริการ และเพิ่มรายได้ ข้อดีคือการเข้าถึงเทคโนโลยีทันสมัยและการประหยัดทรัพยากร ส่วนข้อเสียคือความขัดแย้งทางผลประโยชน์และความเสี่ยงทางการเงิน ความท้าทายหลักคือความแตกต่างทางวัฒนธรรม ข้อจำกัดงบประมาณ และข้อกำหนดทางกฎหมาย การสร้างความร่วมมือควรสร้างเครือข่ายพันธมิตรทั้งในและต่างประเทศ ร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยีและสตาร์ทอัพ และเปิดโอกาสให้ทดลองเทคโนโลยีใหม่ เช่น AI, Big Data, และ IoT รวมถึงพัฒนามาตรฐานเทคโนโลยีสารสนเทศและมีระบบติดตามความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) งบประมาณจำกัด ส่งผลให้การลงทุนล่าช้า ระบบล้าสมัย และทรัพยากรไม่เพียงพอ เช่น อุปกรณ์และโครงสร้างพื้นฐาน 2) ปัญหาด้าน

บุคลากรบุคลากรของ รฟท. ขาดทักษะทางดิจิทัลและการปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และจำนวนบุคลากรที่เชี่ยวชาญในเทคโนโลยีมีไม่เพียงพอ 3) ระบบและโครงสร้างพื้นฐานล้าสมัย ใช้ระบบดั้งเดิมควบคู่กับดิจิทัล ทำให้ซับซ้อนและบำรุงรักษายาก 4) การจัดการข้อมูลไม่มีมาตรฐาน ข้อมูลกระจัดกระจาย ขาดการบูรณาการ ทำให้การวิเคราะห์และใช้ประโยชน์ทำได้ยาก 5) ความมั่นคงปลอดภัยของข้อมูลยังมีช่องโหว่ เสี่ยงต่อการโจมตีไซเบอร์และการรั่วไหลของข้อมูล 6) กฎระเบียบและนโยบายซับซ้อน ไม่รองรับการเปลี่ยนแปลง ทำให้โครงการด้านเทคโนโลยีล่าช้าและขาดความยืดหยุ่น และ 7) การแข่งขันจากผู้ให้บริการขนส่งอื่นที่ใช้เทคโนโลยีได้คล่องตัวกว่า ทำให้ รฟท. ต้องเร่งพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนะแนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย ผลการวิจัย พบว่า 1) พัฒนาทักษะบุคลากรผ่านการฝึกอบรมเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่อง 2) สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้เพื่อลดการต่อต้านและเพิ่มการยอมรับเทคโนโลยี 3) ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น Big Data, AI, IoT และ Cloud Computing ให้ทันสมัย 4) บูรณาการระบบให้ทำงานร่วมกัน ลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร 5) พัฒนาแพลตฟอร์มจองตั๋วที่ทันสมัย ปรับปรุงประสบการณ์ผู้ใช้ เช่น Wi-Fi บนรถไฟและระบบชำระเงินดิจิทัล 6) เสริมมาตรการความปลอดภัยข้อมูล ป้องกันการโจมตีไซเบอร์และปฏิบัติตาม PDPA 7) พัฒนานวัตกรรมและปรับปรุงกระบวนการทำงาน เช่น ระบบขนส่งอัจฉริยะและพลังงานสะอาด และ 8) สร้างความร่วมมือกับรัฐบาล ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่

องค์ความรู้ใหม่

การเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทยด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัล ไม่ใช่เพียงการนำเครื่องมือใหม่มาใช้ แต่เป็นการปฏิรูปทั้งระบบที่ต้องอาศัยการบูรณาการหลายปัจจัยอย่างมีกลยุทธ์ โดย ทรัพยากรบุคคล เป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากความสำเร็จของเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับทักษะและการปรับตัวของพนักงาน วัฒนธรรมองค์กร ต้องเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ กระบวนการทำงานควรถูกปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและรองรับเทคโนโลยีใหม่ โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี ต้องแข็งแกร่งและมีความปลอดภัยไซเบอร์ นโยบายและกลยุทธ์ ต้องมีความชัดเจนและยืดหยุ่นให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง งบประมาณ ต้องได้รับการจัดสรรอย่างมีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลตอบแทนการลงทุน และ พันธมิตรทางธุรกิจ จะช่วยให้ รฟท. เข้าถึงเทคโนโลยีชั้นนำเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน การปฏิรูป รฟท. ในยุคดิจิทัลจึงต้องอาศัยการบูรณาการทุกปัจจัยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงและพร้อมรับอนาคต ดังรูปภาพที่ 1

Figure 1: Enhancing the Capacity of the State Railway of Thailand with Information Technology in the Digital Age

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย สามารถอภิปรายผลเป็นรายข้อได้ ดังนี้

1. นโยบายและกลยุทธ์ พบว่า รฟท. มีนโยบายและแผนปฏิบัติการดิจิทัลระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ที่ชัดเจน โดยมุ่งปรับเปลี่ยน 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ Process, People และ Technology ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงคมนาคมและวิสัยทัศน์ของ รฟท. ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า แผนดังกล่าวมีกลยุทธ์หลัก 5 ประการ ได้แก่ การเสริมสร้างศักยภาพบุคลากรด้านดิจิทัล การมุ่งสู่การเป็นองค์กรอัจฉริยะ การพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อการให้บริการ การยกระดับมาตรฐานและระบบบริหารจัดการดิจิทัล และการเสริมความแข็งแกร่งของโครงสร้างพื้นฐานและความปลอดภัยไซเบอร์ อย่างไรก็ตาม มีข้อเสนอแนะให้มีการกำหนดกลยุทธ์และกรอบนโยบายที่ชัดเจนมากขึ้น โดยคำนึงถึงปัจจัยทั้งภายนอกและภายใน เช่น นโยบายของรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ โครงสร้างองค์กร และทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Bunyaratphan (2023) ที่ได้ศึกษาเรื่องการวางแผนเพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรดิจิทัลกับความท้าทายขององค์กรในยุคดิจิทัล ในการวางแผนเพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรดิจิทัลสามารถดำเนินการได้ 4 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ที่สำคัญ คือ (1) ขั้นการประเมินสภาพแวดล้อมปัจจุบันขององค์กรอย่างรอบด้าน (2) ขั้นการกำหนดภาพที่เป็นวิสัยทัศน์ทางดิจิทัลของธุรกิจหรือองค์กรในอนาคตให้เกิดความชัดเจน (3) ขั้นการระบุช่องว่างระหว่างสภาพแวดล้อมปัจจุบันกับวิสัยทัศน์ที่ได้กำหนดไว้ในอนาคต และ (4) ขั้นการสร้างแผนที่ของการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่อนาคต ปัจจัยสำคัญต่อการวางแผนเพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรดิจิทัล

2. โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี/เทคโนโลยี พบว่า รฟท. ได้รับการออกแบบและพัฒนาเพื่อครอบคลุมทุกด้านของการดำเนินงาน โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเต็มที่ เช่น แผนปฏิบัติการด้านดิจิทัล ระยะ

5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า มุ่งเน้นการบูรณาการระบบดิจิทัลและข้อมูล รวมถึงโครงการสำคัญ เช่น การพัฒนารถไฟความเร็วสูง ระบบจองตั๋วออนไลน์ ระบบ IoT สำหรับตรวจสอบสถานะแบบเรียลไทม์ การใช้ Big Data และ AI เพื่อวิเคราะห์บริการ การยกระดับความปลอดภัยด้วย CCTV และการพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร และการเน้นธรรมาภิบาลข้อมูลและความมั่นคงปลอดภัยสารสนเทศตามมาตรฐาน ISO 27001 แม้ว่าบุคลากรบางส่วนจะพึงพอใจ แต่ยังพบว่าการพัฒนาในบางด้านที่ยังต้องปรับปรุง โดยเฉพาะด้านนวัตกรรมที่ยังต่ำกว่ามาตรฐานสากล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Emnoi and Chotpittayanon (2024) ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการรถไฟแห่งประเทศไทยสู่การเป็นองค์กร 4.0 ผลการศึกษาพบว่า ด้านองค์กร ควรที่จะสนับสนุนให้นำเทคโนโลยีมาใช้ร่วมกับการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Chantanee and Saengthongdee (2022) ที่ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมองค์กรในยุคดิจิทัล พบว่า การดำเนินงานขององค์กรจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้างพื้นฐานการให้บริการ โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเพื่อบูรณาการร่วมกับการดำเนินงานทั้งภายใน ภายนอกองค์กร แม้ว่าจะมีบางองค์กรยังไม่สามารถปรับตัวเองเข้ากับยุคดิจิทัลได้ทันที

3. การปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน พบว่า รฟท. นำเทคโนโลยีมาช่วยยกระดับบริการ ลดขั้นตอน เพิ่มความรวดเร็ว และลดข้อผิดพลาด แต่การเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดปัญหา ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การปรับตัวของบุคลากรที่ไม่คุ้นเคยกับระบบใหม่ การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่ใช้ระบบต่างกัน และต้นทุนการพัฒนาเทคโนโลยีที่สูงไม่สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร รฟท. จึงดำเนินการอบรมพัฒนาทักษะบุคลากร ปรับกระบวนการเป็นดิจิทัลมากขึ้น และสร้างการมีส่วนร่วมของพนักงาน โดยใช้เทคโนโลยี เช่น AI, IoT, Big Data, Cloud Computing และ Robotics เพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Kaewsuwan and Theppaya (2022) ได้กล่าวถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กรไว้ ดังนี้ (1) เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือ กิจกรรมต่าง ๆ (2) เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสารสนเทศที่ได้รับ (3) เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อผู้ใช้ (4) เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้วยการใช้ฐานข้อมูลร่วมกันทั้งภายในและภายนอกองค์กร (5) เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อการพัฒนาประสิทธิภาพการติดต่อสื่อสารทั้งภายใน และภายนอกองค์กร และ (6) เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อการเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของความรู้ในองค์กร และสอดคล้องกับแนวคิดของ Bunyaratphan (2023) ที่ได้ศึกษาเรื่องการวางแผนเพื่อปรับเปลี่ยนไปสู่องค์กรดิจิทัลกับความท้าทายขององค์กรในยุคดิจิทัล พบว่า การวางแผนการปรับเปลี่ยนเป็นองค์กรดิจิทัล จึงต้องวางแผนออกแบบเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายที่เกิดขึ้นทั้ง 6 มิติ คือ มิติของการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม มิติการมองรูปแบบธุรกิจใหม่ที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต มิติของการออกแบบองค์กรดิจิทัล มิติด้านทักษะของบุคลากรทางดิจิทัล มิติด้านกระบวนการดิจิทัล และมิติด้านเทคโนโลยีดิจิทัล

4. วัฒนธรรมองค์กร พบว่า รฟท. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีโดยการปลูกฝัง ‘DNA’ ขององค์กรยุคใหม่ผ่านการเรียนรู้ทักษะดิจิทัล แต่ยังมีอุปสรรค ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ความแตกต่างของอายุและการพึ่งพาระบบเดิม รฟท. แก้ไขโดยการอบรมทักษะดิจิทัล การสื่อสารประโยชน์ของเทคโนโลยี และการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานมีส่วนร่วม พร้อมแผนปฏิบัติการดิจิทัลระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาควรมีการฝึกอบรมต่อเนื่อง การส่งเสริมการทำงานร่วมกัน การรักษาความปลอดภัยข้อมูลตามกฎหมาย PDPA และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Panthong (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การจัดการรูปแบบการทำงานเพื่อการพัฒนาสู่องค์กรยุคใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ด้านวัฒนธรรมองค์กรที่ให้

ความสำคัญกับเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล โครงสร้างองค์ที่ยืดหยุ่น มีความคล่องตัว เป็นโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสมในยุคดิจิทัล และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Laorach (2021) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยแห่งความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัล พบว่า องค์กรดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียงแค่มีการจัดหาอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเท่านั้น หากแต่เป็นองค์กรที่มีวัฒนธรรมในการเปิดรับการใช้เทคโนโลยีรูปแบบใหม่เพื่อการปรับโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการดำเนินงาน การสร้างธุรกิจเพื่อการแข่งขันรูปแบบใหม่ การสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ลูกค้า รวมถึงการปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

5. ทรัพยากรบุคคล พบว่า รฟท. มีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะดิจิทัลของบุคลากร สร้างศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัล และชุมชนการเรียนรู้ ในแผนปฏิบัติการดิจิทัลระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) มีโครงการพัฒนาทักษะทั้งพื้นฐานและขั้นสูง เช่น Digital Literacy, Digital Leadership และ Digital Transformation สำหรับทักษะเพิ่มเติม ด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่บุคลากรต้องการ เช่น AI, Big Data, และ VR&AR เป็นต้น ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า เนื่องจากการพัฒนาทักษะเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและขีดความสามารถขององค์กร ส่วนช่องว่างในการพัฒนาทักษะของบุคลากรที่ต้องแก้ไข ได้แก่ การพัฒนาทักษะดิจิทัลพื้นฐาน การเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง การบริหารจัดการข้อมูล และการบริหารการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น รฟท. จึงควรปรับบทบาทฝ่ายทรัพยากรบุคคล โดยจัดกลุ่มพนักงานตามลักษณะงาน สร้างแรงจูงใจ และจัดทำแผนกลยุทธ์เพื่อพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับทิศทางองค์กรในยุคดิจิทัล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sapsanguanboon and Auanguai (2020) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการนวัตกรรมของธุรกิจการผลิตเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขัน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ทรัพยากรบุคคลเป็นปัจจัยที่องค์กรกรณีศึกษาให้ความสำคัญมากที่สุดในการพัฒนานวัตกรรม ตามด้วยวัฒนธรรมองค์กร โครงสร้างองค์กร การจัดการความรู้ ทรัพยากรทางการเงิน กระบวนการสร้างนวัตกรรม รูปแบบการบริหารจัดการ และเทคโนโลยี ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นกุญแจสำคัญในการเสริมสร้างความสามารถทางการแข่งขันให้แก่องค์กร และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Emnoi and Chotpittayanon (2024) ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการรถไฟแห่งประเทศไทยสู่การเป็นองค์กร 4.0 ผลการศึกษาพบว่า ด้านบุคลากร ควรมีการวางระบบการส่งต่องานระหว่างแผนกอย่างเป็นขั้นตอน นอกจากนี้ควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ให้แก่บุคลากรตามความสนใจนอกเหนือจากความรู้ในการปฏิบัติงาน รวมถึงมีการสนับสนุนวัฒนธรรมองค์กรเดิมที่เป็นไปในทิศทางบวกให้สืบทอดต่อไป และแก้ไขวัฒนธรรมองค์กรในแง่ลบให้หมดไปในองค์กร

6. งบประมาณ พบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ถูกใช้เพื่อความมั่นคงไซเบอร์ (Cybersecurity) และกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) แทนที่จะเป็นการพัฒนาระบบภายใน ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่าให้การพัฒนาเทคโนโลยีเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกทั้งกระบวนการอนุมัติงบประมาณที่เข้มงวดและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่รวดเร็ว เพื่อแก้ปัญหา รฟท. ควรวางแผนงบประมาณที่ยืดหยุ่น ร่วมมือกับภาคเอกชน และหาโมเดลธุรกิจใหม่เพื่อสร้างรายได้เพิ่ม ส่วนการจัดสรรงบประมาณ รฟท. ควรพิจารณาปัจจัยสำคัญ การจัดสรรงบประมาณควรจัดลำดับความสำคัญของโครงการ เลือกเทคโนโลยีที่ใช้งานได้จริง คำนวณต้นทุนรวม (Total Cost of Ownership: TCO) และประเมินผลตอบแทน (Return on Investment: ROI) พร้อมหาแหล่งเงินทุนเพิ่มเติม เพื่อให้การลงทุนเทคโนโลยีมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Intawong and Punpanich (2022) ที่ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการนวัตกรรมการซ่อมบำรุงรางรถไฟของการรถไฟแห่งประเทศไทย ผลการศึกษา พบว่า มีปัจจัยบริหารความเสี่ยงที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงาน ซึ่งต้องเร่งแก้ไข ได้แก่ แนวทางการพัฒนาด้านการเงิน และแนวทางการพัฒนาด้านทรัพยากรบุคลากร และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Laorach (2021) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัย

แห่งความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัล พบว่า หลังจากนั้นจึงเริ่มดำเนินการพัฒนากลยุทธ์ด้านดิจิทัลที่จะเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยน การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีดิจิทัลด้วยการจัดหา สร้าง และนำเทคโนโลยีดิจิทัลและแพลตฟอร์มเข้ามาใช้งานซึ่งในแต่ละองค์กรไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับ หากแต่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของบริบทองค์กรแต่ละแห่งเพื่อให้การปรับเปลี่ยนสู่ดิจิทัลมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

7. พันธมิตรทางธุรกิจ พบว่า การร่วมมือกับพันธมิตรมีบทบาทสำคัญใน 2 ด้านหลัก ได้แก่ (1) การพัฒนาเทคโนโลยี และ (2) ผลกระทบต่อองค์กร ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า เพิ่มประสิทธิภาพ ลดข้อผิดพลาด ปรับปรุงบริการ และเพิ่มรายได้ รฟท. ควรสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่หลากหลาย ร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยีชั้นนำ และเปิดโอกาสให้ทดลองเทคโนโลยีใหม่ เช่น AI และ IoT และควรมีระบบติดตามและประเมินผลความร่วมมืออย่างชัดเจน เพื่อให้การพัฒนาด้านเทคโนโลยีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Dubrovski (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องลักษณะของความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ระหว่างบริษัทที่ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน ความร่วมมือเชิงกลยุทธ์ทางธุรกิจคือการบรรลุผลร่วมกันบนพื้นฐานของความร่วมมือเชิงลึกที่บูรณาการ ผสมผสาน และปรับแต่งตามความต้องการ และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Almarria (2024) ที่ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบของพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีของบริษัทผู้ผลิต ธุรกิจในภาคการผลิตต่างมองหาโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถทางดิจิทัลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิต ด้วยเหตุนี้ องค์กรต่าง ๆ จึงใช้ประโยชน์จากพันธมิตรเชิงกลยุทธ์เพื่อให้ได้มาซึ่งศักยภาพด้านเทคโนโลยีและเพิ่มขีดความสามารถด้านนวัตกรรม องค์กรมีเป้าหมายในการเข้าถึงเทคโนโลยีใหม่ ๆ นวัตกรรม และศักยภาพที่พันธมิตรเชิงกลยุทธ์นำมาให้ พันธมิตรเชิงกลยุทธ์เป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพขององค์กรและส่งเสริมการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผ่านทางพันธมิตรเชิงกลยุทธ์ ธุรกิจขนาดเล็กสามารถร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม พันธมิตรเชิงกลยุทธ์ควรอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจและความร่วมมือ รวมถึงการปฏิบัติตามข้อตกลงทางสัญญา เพื่อให้ทุกฝ่ายได้รับประโยชน์ร่วมกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า ปัญหางบประมาณและทรัพยากรจำกัด ทำให้การลงทุนในเทคโนโลยีล่าช้าและไม่สามารถปรับปรุงระบบให้ทันสมัยได้ ปัญหาด้านบุคลากร เช่น ทักษะดิจิทัลที่จำกัดและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ทำให้การบูรณาการเทคโนโลยีล่าช้า ข้อมูลภายในขาดมาตรฐานและกระจัดกระจาย ส่งผลกระทบต่อการวิเคราะห์และการใช้ข้อมูล ความเสี่ยงด้านความมั่นคงปลอดภัย และกฎระเบียบที่ไม่ยืดหยุ่นทำให้เกิดความล่าช้า รฟท. จึงต้องเร่งพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Tharekes (2024) ที่ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนผ่านสู่โลกดิจิทัล และการปรับตัวยุคใหม่ในธุรกิจการบิน ควรมีการจัดสรรและวางแผนทรัพยากรด้านงบประมาณเพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล รวมถึงเตรียมความพร้อมในการค้นหาและฝึกอบรมพนักงานให้มีทักษะในการจัดการเทคโนโลยีดิจิทัล และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sapsanguanboon and Faijaidee (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลขององค์กรภาครัฐเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทย พบอุปสรรคของการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลในองค์กรภาครัฐที่สำคัญ คือ ด้านบุคลากร ที่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับฐานข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัลที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในองค์กร ด้านข้อมูล คือ การจัดเก็บฐานข้อมูลที่ยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และการเก็บข้อมูลของแต่ละหน่วยงานภายใต้การกำกับดูแลมีความแตกต่างกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า แนวทางการนำเทคโนโลยีสารสนเทศในยุคดิจิทัลมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของการรถไฟแห่งประเทศไทย ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า การพัฒนาบุคลากรเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะด้วยการอบรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้เพื่อลดการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและการบูรณาการระบบช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ระบบจองตั๋วควรทันสมัย พร้อมมาตรการความปลอดภัยของข้อมูลและปฏิบัติตามกฎหมาย PDPA การพัฒนาโซลูชันใหม่ ๆ เช่น ระบบขนส่งอัจฉริยะและพลังงานสะอาดจะช่วยเพิ่มความยั่งยืน รฟท. ควรสร้างความร่วมมือกับรัฐบาล ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Sapsanguanboon and Faijaidee (2020) ที่ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลขององค์กรภาครัฐเพื่อยกระดับความสามารถทางการแข่งขันของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการเปลี่ยนผ่านทางดิจิทัลในองค์กรภาครัฐ คือ ปัจจัยด้านบุคลากรในองค์กร คือ การมีส่วนร่วมในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในองค์กร ทั้งการทำความเข้าใจ การเรียนรู้ และการให้ข้อมูลที่สะท้อนปัญหาของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อให้องค์กรนำไปปรับปรุงและพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสอดยังคล้องกับผลการวิจัยของ Laorach (2021) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยแห่งความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัล ในปัจจุบันพบว่า ประกอบไปด้วย วัฒนธรรมองค์กร กลยุทธ์ดิจิทัล เทคโนโลยี ผู้นำองค์กร ผู้ปฏิบัติงาน กระบวนการจัดการ และปัจจัยอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัลจะมีหลายปัจจัยที่สำคัญ หากแต่ไม่มีกระบวนการจัดการที่มีคุณภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและรูปแบบการแข่งขัน การกำหนดและวางเป้าหมายของกิจกรรม รวมถึงการวางแนวทางในการดำเนินงาน การประเมินผลและการปรับปรุงที่เหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมขององค์กร ย่อมไม่อาจส่งผลให้การปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัลประสบความสำเร็จได้

สรุป

การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาปฏิบัติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของ รฟท. ด้านนโยบายและกลยุทธ์ มีแผนปฏิบัติการด้านดิจิทัลการรถไฟแห่งประเทศไทย ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570) มุ่งพัฒนาบุคลากรดิจิทัล ระบบบริการ และความปลอดภัยไซเบอร์ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน รฟท. พัฒนา IT ครอบคลุมการดำเนินงาน เช่น ระบบจองตั๋วออนไลน์, IoT, Big Data และ AI แต่ยังต้องปรับปรุงให้ทันสมัย ด้านกระบวนการทำงานใช้เทคโนโลยีเพิ่มประสิทธิภาพ เช่น ระบบจองตั๋วและบำรุงรักษาผ่าน IoT แม้บุคลากรปรับตัวยาก แต่มีการพัฒนาทักษะและปรับกระบวนการทำงาน ด้านวัฒนธรรมองค์กร ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีผ่านการฝึกอบรม แต่ยังมีอุปสรรคในการปรับตัว ด้านทรัพยากรบุคคล มุ่งพัฒนาทักษะดิจิทัลทุกระดับผ่านการฝึกอบรมและศูนย์การเรียนรู้ดิจิทัล แต่ยังต้องเสริมทักษะพื้นฐานและการบริหารจัดการข้อมูล ด้านงบประมาณ เผชิญข้อจำกัด ทำให้การลงทุนล่าช้า โครงการบางส่วนซ้ำซ้อน ควรปรับแนวทางจัดสรรงบโดยพิจารณา ROI ความเสี่ยง และแหล่งเงินทุนเพิ่มเติม เช่น การร่วมมือภาคเอกชน ด้านพันธมิตร รฟท. ร่วมมือพัฒนาเทคโนโลยีแต่มีอุปสรรค เช่น ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ความเสี่ยงทางการเงิน และข้อจำกัดทางกฎหมาย ขณะที่ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากรขาดทักษะดิจิทัล ระบบล้าสมัยทำให้บูรณาการยาก การจัดการข้อมูลไม่มีมาตรฐาน เสี่ยงต่อการโจมตีไซเบอร์ กฎระเบียบไม่รองรับเทคโนโลยี และการแข่งขันจากผู้ให้บริการขนส่งอื่น ส่วนแนวทางพัฒนา ได้แก่ การเสริมทักษะบุคลากร ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น Big Data, AI, IoT และ Cloud Computing บูรณาการระบบเพื่อลดความซ้ำซ้อน พัฒนาแพลตฟอร์มจองตั๋ว เสริมความปลอดภัยข้อมูลตาม PDPA นำระบบขนส่งอัจฉริยะและพลังงานสะอาดมาใช้ และส่งเสริมความร่วมมือกับภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 รฟท. ควรต้องกำหนดกลยุทธ์ที่ผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่กับอัตลักษณ์ของรถไฟไทย (Hybrid Solution) และจัดฝึกอบรมดิจิทัลให้บุคลากรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในยุคดิจิทัล

1.2 รฟท. ควรต้องเลือกเทคโนโลยีที่รองรับการทำงานร่วมกัน ลดค่าใช้จ่ายบำรุงรักษา และจัดอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2.3 รฟท. ควรต้องอบรมบุคลากรด้านเทคโนโลยี จัดตั้งทีมสนับสนุนเฉพาะ และพัฒนาระบบจัดการข้อมูลให้เป็นมาตรฐานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน

2.4 รฟท. ควรต้องส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในทุกช่วงวัย ลดการพึ่งพาระบบงานแบบเดิม และค่อย ๆ ปรับใช้เทคโนโลยีใหม่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ราบรื่น

2.5 รฟท. ควรต้องเพิ่มการฝึกอบรมทักษะดิจิทัล ทั้งพื้นฐานและขั้นสูง รวมถึงการบริหารข้อมูลและการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บุคลากรสามารถปรับตัวได้ดี

2.6 รฟท. ควรต้องบริหารงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ พร้อมพิจารณาความร่วมมือภาคเอกชนและรูปแบบ PPP เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างยั่งยืน

2.7 พันธมิตรทางธุรกิจควรต้องเสริมสร้างการสื่อสารที่ดี ป้องกันความขัดแย้งทางผลประโยชน์และพัฒนานโยบายที่ชัดเจน เพื่อให้ความร่วมมือมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินความคุ้มค่าของการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีของ รฟท. เพื่อวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นและเสนอแนวทางปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพขององค์กรในระยะยาว

2.2 ควรต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประเมินผลกระทบของการนำเทคโนโลยีมาใช้ต่อประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจของผู้โดยสาร เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกระบวนการทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการในอนาคต

2.3 ควรต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมและกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จัดขึ้น เพื่อประเมินว่าการพัฒนาทักษะของบุคลากรสอดคล้องกับความต้องการขององค์กรและส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานอย่างไร และนำข้อมูลมาปรับปรุงกลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรบุคคลในอนาคต

2.4 ควรต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ใน รฟท. เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงกลยุทธ์การแก้ไขปัญหาและพัฒนาขีดความสามารถขององค์กรในอนาคต

References

Almarri, A. S. R. (2024). Impacts of Strategic Partnership on Technological Transformation on Manufacturing Firms. *Texila International Journal of Management*, 10(1), 76-84.

Bunyaratphan, T. (2023). Digital Transformation Plan with Organizational Challenges in Digital Era. *Journal of Public Administration and Politics*, 12(1), 84-104.

Bura, K. (2016). Alternatives for Improvement of the State Railway of Thailand. *Journal of Humanities and Social Sciences Valaya Alongkorn*, 11(2), 279-288.

Chalayonnavin, A. (2017). Risk Management Approach of State Railway of Thailand on the Double Track Railway Project of Hua Hin-Prachuap Khiri Khan Section. (Master's Thesis). Thammasat University. Bangkok.

Chantanee, A., & Saengthongdee, P. (2022). Corporate Culture in the Digital Era. *Journal of MCU Languages and Cultures*, 2(1), 52-62.

Dubrovski, D. (2020). Characteristics of Strategic Partnerships between Differently Successful Companies. *Journal of Financial Risk Management*, 9, 82-98.

Emnoi, J., & Chotpittayanon, N. (2024). Guidelines for the Development of the State Railway of Thailand towards Becoming a 4.0 Organization. *Journal of Humanities and Social Sciences for Sustainable Development*, 7(2), 23-36.

Intawong, N., & Punpanich, N. (2022). The Approach of Innovation Management for Railway Maintenance State Railway of Thailand. *Journal of Social Science and Buddhist Anthropology*, 7(4), 113-128.

Kaewsuwan, N., & Theppaya, T. (2022). *Factors Affecting the Acceptance of Information Technology Application in Teaching of Teachers in Opportunity Expansion Schools under the Pattani Primary Educational Service Area Office, Pattani Province*. Pattani: Prince of Songkhla University.

Kharathom, P. (2022). Development and Problems of Railway Regulatory in Thailand. In *the 1st National Academic Law Conference "Law and Sustainable Development"* (pp. 9-30). Bangkok: Chulalongkorn University.

Laorach, C. (2021). Success Factors for Transforming into a Digital Organization. *Journal of Information Science*, 39(4), 1-13.

Panthong, S. (2020). Strategies for Managing Work Patterns for Development into a Modern Organization. In *the 12th National Academic Conference "Royal Science and Research for Creating Life Balance in the Disruptive Technology Era"* (pp. 1400-1407). Nakhon Pathom: Nakhon Pathom Rajabhat University.

Sapsanguanboon, W., & Auanguai, P. (2020). The Innovation Management for Manufacturing Businesses to Enhance Competitiveness. *Srinakharinwirot Business Journal*, 11(2), 49-61.

Sapsanguanboon, W., & Faijaidee, W. (2020). Digital Transformation for Government Agencies to Enhance Thailand's Competitiveness. *Modern Management Frontier Journal*, 18(1), 15-22.

State Railway of Thailand. (2020). *Digital Action Plan of the State Railway of Thailand 2017-2021 for the Year 2021*. Bangkok: State Railway of Thailand.

State Railway of Thailand. (2024). *History of the State Railway of Thailand*. Bangkok: State Railway of Thailand.

Tharekes, L. (2024). Digital Transformation and the New Era in Aviation Business. *Sripathum Chonburi Academic Journal,* 20(4), 224-231.

รูปแบบการป้องกันอัคคีภัยของวัดในพระพุทธศาสนา : ศึกษากรณีวัดในเขตพื้นที่บางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร*

Fire Prevention Model in Buddhist Temples: A Case Study of Temples in the Bang Khun Non Area, Bangkok

มนัส รุ่มรวย
Manus Rumruay
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
Corresponding Author's Email: manus.mitr@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบท ปัญหา ความจำเป็น และแนวคิดด้านการป้องกันอัคคีภัยในวัดตามศาสตร์สมัยใหม่ของวัดในเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร 2) ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการป้องกันอัคคีภัยของวัดในเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร และ 3) พัฒนาและนำเสนอรูปแบบการป้องกันอัคคีภัยโดยใช้หลักพุทธสันติวิธีของวัดในเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ภายใต้กรอบ อริยสัจโมเดล พร้อมเครื่องมือวิจัยหลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า 1) วัดส่วนใหญ่มีโครงสร้างพื้นฐานล้าสมัย ระบบไฟฟ้าเสื่อมสภาพ ไม่มีอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัยที่เพียงพอ และขาดองค์ความรู้ในการบริหารความเสี่ยง พระสงฆ์และบุคลากรในวัดขาดความตระหนักรู้ ขณะที่ความร่วมมือกับชุมชนและรัฐยังไม่เข้มแข็ง ทำให้ไม่สามารถจัดการภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการป้องกันอัคคีภัย ได้แก่ หลักอริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ คือ (1) ทุกข์: ความเสียหายและความไม่ปลอดภัยจากอัคคีภัย (2) สมุทัย: เหตุแห่งทุกข์ เช่น ความประมาท ขาดความรู้ และระบบจัดการที่ไม่เหมาะสม (3) นิโรธ : ความเป็นไปได้ในการดับทุกข์ผ่านการตื่นรู้ การเปลี่ยนทัศนคติ และความร่วมมืออย่างเป็นระบบ (4) มรรค : แนวทางการดับทุกข์โดยการพัฒนาเป็นรูปแบบ 3M Model 3) รูปแบบการป้องกันอัคคีภัยโดยใช้หลักพุทธสันติวิธี ใช้รูปแบบ 3M Model ได้แก่ Mindfulness (สติ) : การสร้างความตระหนักรู้ผ่านการอบรม ซ้อมแผนป้องกันภัย และการใช้สื่อธรรมะเพื่อปลูกฝังสติ Mindset (ทัศนคติ) : การเปลี่ยนกรอบความเชื่อที่ว่า ภัยคือกรรม ไปสู่ความเข้าใจว่าภัยป้องกันได้ ด้วยการรู้เท่าทันและกล้าปรับเปลี่ยน Management (การบริหารจัดการ): การจัดทำแผนความปลอดภัยในวัด การแบ่งบทบาทของพระ ชุมชน และภาครัฐอย่างชัดเจน การติดตั้งอุปกรณ์พื้นฐาน และการสร้างเครือข่ายบวร เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการจัดการความเสี่ยงในวัดอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การป้องกันอัคคีภัย; วัดในพระพุทธศาสนา; อริยสัจ 4; พุทธสันติวิธี; นวัตกรรม 3M

---

*Received June 4, 2025; Revised August 20, 2025; Accepted September 5, 2025

Abstract

This research aimed to: (1) examine the context, challenges, needs, and contemporary approaches to fire prevention in temples in the Bang Khun Non area of Bangkok; (2) explore Buddhist peaceful means conducive to fire prevention in these temples; and (3) develop and propose fire prevention model for temples in the Bang Khun Non area based on Buddhist peaceful means. The study employed a Participatory Action Research (PAR) methodology within the framework of the Noble Truths Model, using various research tools, including in-depth interviews, participant observation, and focus group discussions.

The findings revealed that: (1) Most temples have outdated infrastructure, deteriorating electrical systems, insufficient fire prevention equipment, and limited knowledge of risk management. Monks and temple staff demonstrate low awareness, and cooperation with the community and government remains weak, resulting in ineffective disaster management; (2) Buddhist peaceful means conducive to fire prevention involve applying the Four Noble Truths as follows: Dukkha (Suffering), referring to damage and insecurity caused by fire incidents; Samudaya (Cause of Suffering), referring to negligence, lack of knowledge, and inadequate management systems; Nirodha (Cessation of Suffering), referring to the potential to eliminate suffering through awareness, attitude change, and systematic cooperation; and Magga (Path to the Cessation of Suffering), referring to guidelines for addressing suffering, which are developed into the 3M Model; and (3) the fire prevention model based on Buddhist peaceful means applies the 3M Model, namely: Mindfulness, which refers to raising awareness through training, fire drills, and Dhamma media; Mindset, which refers to shifting beliefs from viewing disasters as predetermined karma to understanding that they can be prevented through awareness and adaptability; and Management, which refers to developing temple safety plans, clearly defining the roles of monks, communities, and government agencies, installing basic fire safety equipment, and establishing the “Bowon” network (temple-community-school) to jointly implement sustainable risk management in temples.

Keywords: Fire Prevention; Buddhist Temples; Four Noble Truths; Buddhist Peaceful Means; 3M Innovation Model

บทนำ

ความเป็นมาวัดในพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางของศาสนาและวัฒนธรรมไทยมาอย่างยาวนาน ทำหน้าที่เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางธรรมะ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 1999) ในยุคปัจจุบัน วัดยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชุมชน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด บวร (บ้าน วัด ราชการ) เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (National Office of Buddhism, 2019)

อย่างไรก็ตาม วัดจำนวนมากในประเทศไทยกำลังเผชิญกับภัยคุกคามด้านความปลอดภัย โดยเฉพาะอัคคีภัย ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงขึ้นในรอบทศวรรษที่ผ่านมา อาทิ เหตุเพลิงไหม้ที่วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี ซึ่งมี

เด็กเสียชีวิตจากไฟฟ้าลัดวงจร และเหตุวัดแสงแก้วโพธิญาณ จังหวัดเชียงราย ซึ่งสร้างความเสียหายกว่าร้อยล้านบาท รวมถึงกรณีวัดป่าบ้านตาด จังหวัดอุดรธานี ที่เหตุอัคคีภัยนำไปสู่การมรณภาพของพระเถระผู้ใหญ่ ทั้งนี้ สะท้อนถึงความเปราะบางของระบบความปลอดภัยในวัด ซึ่งส่วนใหญ่มักมีโครงสร้างไม้เก่า ระบบไฟฟ้าเสื่อมสภาพ และขาดแคลนมาตรการความปลอดภัยอย่างเป็นระบบ

พื้นที่วิจัยในครั้งนี้ คือ เขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ที่มีวัดสำคัญจำนวนมาก เช่น วัดใหม่ยายแป้น วัดศรีสุดาราม วัดเจ้าอาม และวัดภาวนาภิรตาราม วัดเหล่านี้ล้วนมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและเป็นศูนย์กลางจิตใจของชาวบ้าน แต่ในขณะเดียวกันกลับประสบปัญหาด้านความปลอดภัย เช่น โครงสร้างที่ไม่เอื้อต่อการป้องกันอัคคีภัย การใช้ไฟฟ้าอย่างเสี่ยง และการขาดแคลนอุปกรณ์ดับเพลิง รวมทั้งการไม่มีแผนรองรับเหตุฉุกเฉิน (Bangkok Metropolitan Administration, Department of Public Works, 2022)

ในเชิงแนวคิดและทฤษฎี งานวิจัยนี้อ้างอิงหลักพุทธสันติวิธี โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มาเป็นกรอบวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ ซึ่งไม่เพียงอธิบายสาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหา แต่ยังเชื่อมโยงสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงจิตสำนึกและพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Phra Paisal Visalo, 2020) นอกจากนี้ยังบูรณาการศาสตร์ด้านความปลอดภัยสมัยใหม่ เช่น การจัดการความเสี่ยง (Risk Management) การเตือนภัย (Early Warning System) และแนวทาง Safety Culture ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน

แรงจูงใจในการศึกษานี้มาจากความตระหนักว่า วัดซึ่งควรเป็น พื้นที่ปลอดภัยทั้งทางกายและจิตกลับตกอยู่ในภาวะเสี่ยงภัยอย่างมาก โดยเฉพาะอัคคีภัยที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกเวลา การศึกษานี้จึงมีเป้าหมายในการออกแบบ นวัตกรรมเชิงระบบและจิตวิญญาณ ที่ไม่เพียงแก้ปัญหาเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนแปลงวิธีคิดและวัฒนธรรมของผู้คนที่เกี่ยวข้องกับวัด

ผู้วิจัยคาดหวังว่า การป้องกันอัคคีภัยของวัดในพระพุทธศาสนารูปแบบ 3M ซึ่งประกอบด้วย Mindfulness (สติ) Mindset (ทัศนคติ) และ Management (การบริหารจัดการ) จะสามารถยกระดับวัดให้เป็นพื้นที่แห่ง สันติภาพ ความปลอดภัย และความมั่นคงได้อย่างแท้จริง พร้อมทั้งวางรากฐานของวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงพุทธที่ยั่งยืน และสามารถขยายผลสู่การปฏิบัติในวัดอื่นทั่วประเทศ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา ความจำเป็น และแนวคิดทฤษฎีการป้องกันอัคคีภัยตามศาสตร์สมัยใหม่ของวัดในเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการป้องกันอัคคีภัยของวัดในเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการป้องกันอัคคีภัยของวัดในเขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ภายใต้กรอบ อริยสัจโมเดลบันได 9 ขั้น (9-STEP I IMODEL)

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหา (Interest Interviews) สัมภาษณ์และวิเคราะห์ปัญหาโดยอิงแนวคิด "อริยสัจโมเดล" ในประเด็น ทุกข์ เพื่อระบุความจำเป็นของการพัฒนา วัดในเขตพื้นที่บางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร จำนวน 4 วัด ได้แก่ วัดใหม่ยายแป้น วัดเจ้าอาม วัดภาวนาภิรตาราม และวัดศรีสุดาราม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎี (International Theory) ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีความปลอดภัย งานวิจัยและกรณีตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อบูรณาการองค์ความรู้

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาหลักพุทธสันติวิธี (In line with Buddhist Theory) ใช้หลักอริยสัจ 4 บูรณาการกับแนวทางการป้องกันอัคคีภัย เพื่อสนับสนุนรูปแบบการป้องกันอัคคีภัย

ขั้นตอนที่ 4 บูรณาการรูปแบบการป้องกันอัคคีภัย (Integration of Theory)

4.1 การสัมภาษณ์ พระสงฆ์ ที่จำพรรษาและมีบทบาทในการบริหารจัดการภายในวัด คณะกรรมการวัด/ไวยาวัจกร ซึ่งเกี่ยวข้องกับงานพัฒนาและการจัดหาอุปกรณ์ความปลอดภัย ประชาชนในชุมชน ที่อยู่อาศัยรอบวัด และเคยมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของวัด เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือป้องกันภัย เช่น เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักเขตบางกอกน้อยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและบริบทของการเกิดอัคคีภัยในวัด เพื่อสะท้อนความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของพระสงฆ์ บุคลากรวัด ชาวบ้าน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อการป้องกันอัคคีภัย เพื่อสำรวจแนวทางที่เหมาะสมต่อการบูรณาการหลักพุทธสันติวิธีกับการจัดการความปลอดภัยในวัด จำนวน 40 รูป/คน และสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 40 รูป/คน

4.2 การจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ความเสี่ยงจากอัคคีภัยในวัด เพื่อระดมแนวทางป้องกันและบริหารจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสมกับบริบทของวัด เพื่อร่วมกันออกแบบรูปแบบการป้องกันอัคคีภัยที่เชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม (อริยสัจ 4) และแนวคิด 3M (Mindfulness, Mindset, Management) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนาและสันติวิธี ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารงานองค์กร ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเทคโนโลยี ผู้ทรงคุณวุฒิด้านป้องกันภัยและดับเพลิง ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 16 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 5 สร้างการพัฒนา (Instructional design) ร่างหลักสูตรป้องกันอัคคีภัย พร้อมรับฟังข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม โครงสร้างเบื้องต้นของหลักสูตร : หลักสูตรฝึกอบรมการป้องกันอัคคีภัยในวัดในพระพุทธศาสนา โดยผสานแนวคิดทางพุทธธรรม อริยสัจ 4 และแนวทางการจัดการความปลอดภัยสมัยใหม่ เพื่อเสริมสร้างทั้งความรู้ ทักษะ และทัศนคติให้แก่พระสงฆ์และบุคลากรวัดในการจัดการภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

หน่วยที่ 1 ความรู้พื้นฐานเรื่องอัคคีภัยในวัดและกรณีศึกษาจริง

หน่วยที่ 2 หลักธรรมกับการจัดการภัย อริยสัจ 4 และพุทธสันติวิธี

หน่วยที่ 3 แนวคิด 3M Mindfulness Mindset Management

หน่วยที่ 4 การประเมินความเสี่ยงและออกแบบแผนความปลอดภัย

หน่วยที่ 5 การซ้อมแผนฉุกเฉินและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

หน่วยที่ 6 การติดตามและพัฒนาวัดสู่ความปลอดภัยอย่างยั่งยืน

ประเด็นสำคัญที่ได้จากเวทีสนทนา ควรเน้นกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การซ้อมแผนฉุกเฉิน และการประเมินพื้นที่เสี่ยงจริงในวัดควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย เชื่อมโยงกับแนวคิดธรรมะที่พระสงฆ์คุ้นเคย ต้องมีแนวทางการประเมินผลที่สอดคล้องกับพฤติกรรมและสภาพจริงของวัดแต่ละแห่ง ชุมชนพร้อมสนับสนุน หากวัดมีการเปิดพื้นที่ให้เกิดความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 6 พัฒนากลุ่มเป้าหมาย (Implementation) ฝึกอบรมกลุ่มเป้าหมาย พร้อมประเมินก่อนและหลังการอบรม เพื่อต่อยอดการเรียนรู้ จำนวน 100 รูป/คน กิจกรรมบรรยายเชิงปฏิบัติ ในหัวข้อ เช่น ความรู้เรื่องอัคคีภัยในวัด, การประเมินความเสี่ยง, หลักธรรมกับความปลอดภัย, อริยสัจ 4 กับการจัดการภัย มีการทำเวิร์กช็อปการจำลองสถานการณ์ (Simulation) เช่น การซ้อมหนีไฟ การแบ่งโซนอาคารเสี่ยง การ

ติดตั้งถังดับเพลิง กิจกรรมกลุ่ม (Group Learning) เช่น การออกแบบแผนป้องกันอัคคีภัย การวิเคราะห์เหตุการณ์จริง และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ขั้นตอนที่ 7 ประเมินผลการพัฒนา (Impact) ประเมินการนำไปใช้จริงของความรู้และพฤติกรรมหลังการฝึกอบรมจำนวน 100 รูป/คน คะแนนเฉลี่ยความรู้หลังอบรม สูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) โดยกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจเพิ่มขึ้นในแนวคิด 3M และแนวทางป้องกันอัคคีภัย

พฤติกรรมหลังการฝึกอบรม แสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้ที่เพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนความปลอดภัย และการจัดสรรพื้นที่วัดให้ปลอดภัยมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 8 นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ (Innovations) เสนอ 3M Model for fire prevention in Buddhist temples และหลักสูตรเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบในชุมชนและสังคม จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยและการทดลองใช้ในพื้นที่จริง ผู้วิจัยได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบของนวัตกรรมทางสังคมและจิตวิญญาณ ได้แก่ 3M Model for Fire Prevention in Buddhist Temples ซึ่งเป็นแบบจำลองการป้องกันอัคคีภัยที่บูรณาการหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์การจัดการความปลอดภัยสมัยใหม่ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

Mindfulness (สติ) : เสริมสร้างความตระหนักรู้ถึงภัยอัคคีภัยผ่านกิจกรรมทางศาสนา การอบรมภายในวัด และการสื่อสารเตือนภัยผ่านธรรมะ สติเป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกันความประมาทซึ่งเป็นต้นเหตุของภัย

Mindset (ทัศนคติ) : เปลี่ยนทัศนคติของพระสงฆ์และบุคลากรวัดจากการมองภัยเป็นเรื่องของเวรกรรม มาสู่แนวคิดที่ว่า “ภัยป้องกันได้” ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ชุมชน และเครือข่ายจิตอาสา

Management (การบริหารจัดการ) : วางระบบการจัดการความปลอดภัยในวัดอย่างรอบด้าน เช่น การทำแผนป้องกันภัย แบ่งบทบาทหน้าที่ ซ้อมแผนฉุกเฉิน ติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน และราชการ (บวร)

นอกจากแบบจำลอง 3M แล้ว ผู้วิจัยยังได้พัฒนาแนวทาง หลักสูตรเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบในชุมชนและสังคม เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ การขยายผล และการพัฒนาต่อเนื่อง ได้แก่ หลักสูตรอบรมพระสงฆ์/ไวยาวัจกรและชุมชน เรื่อง 3M เพื่อวัดปลอดภัย การฝึกอบรม การฝึกอบรมดับเพลิงขั้นต้น การสร้างพฤติกรรมความปลอดภัย First Aid, CPR (Cardiopulmonary Resuscitation), AED (Automated External Defibrillator) ครอบคลุมทั้งความรู้ด้านเทคนิคและธรรมะ เพื่อเสริมสร้างทักษะการวางแผน ปฏิบัติการ และการสร้างจิตสำนึกส่งเสริมบทบาทในการมีส่วนร่วมกับวัด สร้างความเข้าใจด้านความปลอดภัย ควบคู่กับการฝึกภาวนาและการเรียนรู้ทางจริยธรรม บ้าน วัด ราชการ มุ่งสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงาน และวัดผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ การจำลองสถานการณ์จริง และการวางแผนระยะยาวร่วมกัน

การนำเสนอองค์ความรู้ใหม่นี้มีเป้าหมายเพื่อวางรากฐานการจัดการภัยพิบัติในวัดอย่างยั่งยืน และยกระดับให้วัดเป็นต้นแบบ พื้นที่แห่งสันติภาพและความปลอดภัย ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นนโยบายหรือระบบการเรียนรู้ของสังคมไทยในระยะยาว

ขั้นตอนที่ 9 การติดตามและพัฒนา (Improvement) สร้างเครือข่ายและวางแผนการติดตามอย่างยั่งยืน พร้อมต่อยอดหลักสูตรอบรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

การติดตามผลอย่างเป็นระบบ:มีการวางแผนติดตามผลระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว โดยใช้ทั้งวิธีการสังเกต ตรวจสอบเอกสาร และสัมภาษณ์ผู้รับผิดชอบในวัด เพื่อประเมินความคงอยู่ของพฤติกรรม สภาพแวดล้อม และการใช้แผนป้องกันอัคคีภัยในชีวิตจริง

การสร้างเครือข่าย วัดปลอดภัยจัดตั้งเครือข่ายระหว่างวัดต้นแบบในเขตบางขุนนนท์กับวัดอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนับสนุนกันระหว่างวัด และขยายผลแนวคิด “3M Model” ไปสู่วัดอื่น ๆ ทั้งในระดับเขต จังหวัด และภูมิภาค

การพัฒนาหลักสูตรอบรมต่อเนื่อง พัฒนาหลักสูตรอบรมพระสงฆ์และบุคลากรในวัด ให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการป้องกันอัคคีภัยตามแนวทาง 3M พร้อมปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับกลุ่มเป้าหมาย เช่น พระภิกษุใหม่ เจ้าหน้าที่วัด คณะกรรมการวัด และอาสาสมัครชุมชน โดยใช้แนวทางฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)

การสร้างระบบรายงานและประเมินผล : พัฒนารูปแบบการรายงานผลและประเมินตนเองของวัดในด้านความปลอดภัย เช่น แบบฟอร์ม วัดปลอดภัยประจำปี หรือ คู่มือเช็กลิสต์ 3M เพื่อให้แต่ละวัดสามารถติดตามความก้าวหน้าและปรับปรุงแนวทางได้ด้วยตนเอง

การขยายความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย สำนักงานพระพุทธศาสนา และกรุงเทพมหานคร เพื่อสนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ และบุคลากรในการขับเคลื่อนระบบความปลอดภัยในวัดอย่างเป็นรูปธรรม

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาบริบท สภาพปัญหา ความจำเป็น และแนวคิดด้านการป้องกันอัคคีภัยในวัดตามศาสตร์สมัยใหม่ ผลการวิจัย พบว่า วัดในเขตบางขุนนนท์ส่วนใหญ่มีโครงสร้างพื้นฐานที่ล้าสมัย โดยเฉพาะอาคารไม้ ระบบไฟฟ้าเก่า ไม่มีระบบป้องกันอัคคีภัยที่ได้มาตรฐาน เช่น สายดิน เครื่องตัดไฟ อุปกรณ์ดับเพลิง และเส้นทางหนีไฟ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่าวัดขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านความปลอดภัย และไม่เคยมีการฝึกซ้อมรับมืออัคคีภัย ส่วนใหญ่ไม่มีแผนรองรับภัยพิบัติ (Emergency Plan) ทั้งนี้ชุมชนรอบวัดเองก็มองว่าอัคคีภัยเป็นภัยใกล้ตัวแต่ไม่ทราบว่าจะมีส่วนร่วมป้องกันได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาหลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการป้องกันอัคคีภัย

ผลการวิจัย พบว่า หลักอริยสัจ 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เชิงระบบในการจัดการปัญหาอัคคีภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดย

ทุกข์ คือ ความสูญเสียต่อชีวิต ทรัพย์สิน และมรดกทางวัฒนธรรมจากอัคคีภัย ด้านการตระหนักรู้ปัญหา (ทุกข์) ผู้เข้าอบรมร้อยละ 96% ตระหนักรู้ว่าปัญหาอัคคีภัยในวัดเป็นภัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาและชุมชน และเห็นความสำคัญของการป้องกันมากขึ้น ผู้เข้าอบรมสามารถระบุผลกระทบจากอัคคีภัยทั้งในด้านชีวิต ทรัพย์สิน ศาสนสถาน และจิตใจได้ครบถ้วน

สมุทัย คือ สาเหตุของภัย ได้แก่ ความประมาท ความไม่รู้ และระบบการบริหารจัดการที่ขาดความเป็นระบบ ด้านการวิเคราะห์สาเหตุ (สมุทัย) ผู้เข้าอบรมร้อยละ 92% สามารถวิเคราะห์ปัจจัยเสี่ยงและสาเหตุของการเกิดอัคคีภัยในวัดได้อย่างถูกต้อง เช่น ระบบไฟฟ้าเสื่อมสภาพ พฤติกรรมเสี่ยง ความไม่รู้เท่าทันอัคคีภัย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทักษะในการประเมินความเสี่ยงร่วมกันอย่างเป็นระบบ

นิโรธ คือ ความเป็นไปได้ในการดับทุกข์ ผ่านการเสริมสร้างสติ ตระหนักรู้ และความร่วมมือของทุกฝ่าย ด้านการกำหนดเป้าหมายป้องกัน (นิโรธ) ผู้เข้าอบรมร้อยละ 95% เห็นด้วยกับเป้าหมายการขจัดอัคคีภัยและร่วมกันกำหนดแนวทาง เช่น ลดจุดเสี่ยง ติดตั้งถังดับเพลิง ตรวจสอบระบบไฟฟ้า และฝึกซ้อมหนีไฟ ทุกฝ่ายมีความพร้อมที่จะสนับสนุนแนวทาง วัดปลอดภัย อย่างยั่งยืน

มรรค คือ แนวทางในการดับทุกข์ ซึ่งนำไปสู่การสร้างต้นแบบการป้องกันภัยที่ผสมผสานแนวคิดพุทธธรรมกับวิทยาศาสตร์การจัดการสมัยใหม่ ด้านการวางแนวทางปฏิบัติ (มรรค) ผู้เข้าอบรมร้อยละ 97% มี

ความรู้ความเข้าใจในการวางแนวทางปฏิบัติ เช่น การจัดทำแผนอพยพ การจัดเก็บวัสดุไวไฟ การใช้ถังดับเพลิง การเฝ้าระวัง และซักซ้อมเหตุฉุกเฉิน เกิดข้อเสนอการร่วมมือในแนวทาง บวร (บ้าน-วัด-ราชการ) ในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และฝึกซ้อมร่วมกัน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อพัฒนาและนำเสนอรูปแบบการป้องกันอัคคีภัยโดยใช้หลักพุทธสันติวิธีในบริบทวัดเขตบางขุนนนท์ ผลการวิจัยพบว่า ได้มีการออกแบบและทดลองใช้ การป้องกันอัคคีภัยของวัดในพระพุทธศาสนารูปแบบ 3M ประกอบด้วย

Mindfulness (สติ) : การสร้างความตระหนักรู้ผ่านการอบรม ซ้อมแผนป้องกันภัย และการใช้สื่อธรรมะเพื่อปลูกฝังสติ

Mindset (ทัศนคติ) : การเปลี่ยนกรอบความเชื่อที่ว่า ภัยคือกรรม ไปสู่ความเข้าใจว่า ภัยป้องกันได้ด้วยการรู้เท่าทันและกล้าปรับเปลี่ยน

Management (การบริหารจัดการ) : การจัดทำแผนความปลอดภัยในวัด การแบ่งบทบาทของพระ ชุมชน และภาครัฐอย่างชัดเจน การติดตั้งอุปกรณ์พื้นฐาน และการสร้างเครือข่าย บวร เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนการจัดการความเสี่ยงในวัดอย่างยั่งยืน

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้าน 3M ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการอบรม (n = 100) พบว่า ค่าเฉลี่ยหลังการอบรม สูงกว่าค่าเฉลี่ยก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีค่า t = -4.23 และ Sig. = 0.001 ผลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การฝึกอบรมโดยใช้ สันตินวัตกรรมรูปแบบ 3M ซึ่งประกอบด้วย Mindfulness (สติ) Mindset (ทัศนคติ) และ Management (การบริหารจัดการ) มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งในมิติของความตระหนักรู้ ทัศนคติที่เอื้อต่อการป้องกันอัคคีภัย และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการภายในวัด การที่ผลการทดลองมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) บ่งชี้ว่า รูปแบบการจัดการความปลอดภัยโดยใช้หลักพุทธธรรมร่วมกับแนวคิด 3M เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกของพระสงฆ์และบุคลากรในวัดได้จริงในทางปฏิบัติ

รูปแบบ 3M ดังกล่าว ได้รับการยอมรับจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมกับบริบทของวัด และสามารถนำไปขยายผลในวัดอื่นได้ในอนาคต ผู้เข้ารับการอบรมเข้าใจปัญหาอัคคีภัยในมิติที่ลึกซึ้ง ทั้งในเชิงเหตุผล และแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับบริบทวัดในพุทธศาสนา อีกทั้งเสริมสร้างความตระหนักรู้ ทัศนคติ และวางแนวทางการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด ราชการ อย่างเหมาะสม โดยความร่วมมือของหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนดังนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยคณะสันติศึกษาและพระเมธีวัชรบัณฑิต ศ.ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรฯ (สนับสนุนทางวิชาการ หลักสูตร และทรัพยากรทางวิชาการ) กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน โดยกองความปลอดภัยแรงงาน (ให้การสนับสนุนองค์ความรู้ด้านความปลอดภัยในการทำงาน) สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร (ร่วมจัดกิจกรรมฝึกซ้อมดับเพลิงและอพยพหนีไฟ รวมถึงสนับสนุนบุคลากรเฉพาะทาง) สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ (สนับสนุนวิทยากรด้านการช่วยชีวิตเบื้องต้น First Aid, CPR, AED) มูลนิธิร่วมกตัญญู (สนับสนุนการปฏิบัติการภาคสนามและกิจกรรมเชิงจิตอาสา) มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ (สนับสนุนวิทยากรและผู้บริหารหลักสูตรเพื่อสร้างความรู้ร่วม) บริษัท พีที ลอว์ แอนด์ เทรนนิ่ง จำกัด (ให้ความร่วมมือด้านกฎหมายความปลอดภัยและการอบรมหลักสูตรเฉพาะทาง) บริษัท โมเดอร์นโกลด์เยาวราช จำกัด (ให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร และเป็นที่ปรึกษาด้านสิทธิและเสรีภาพ) บริษัท อุบล ไบโอ เอทานอล จำกัด (มหาชน) (สนับสนุนงบประมาณ อุปกรณ์และการมีส่วนร่วมของภาคอุตสาหกรรม) สถานีตำรวจนครบาลบางขุนนนท์ (ร่วมสนับสนุนการรักษาความปลอดภัยและการประสานงานพื้นที่) บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน) (ให้คำปรึกษาด้านการจัดการความปลอดภัยและการป้องกันการสูญเสีย) บริษัท อินสตรัคชั่น ไฟร์แอนด์เซฟตี้ จำกัด (จัดอบรมการใช้

อุปกรณ์ดับเพลิงและวางระบบความปลอดภัยเบื้องต้น) องค์กรเครือข่ายการมีส่วนร่วมภาคประชาชน และองค์กรสาธารณประโยชน์ นำโดย ศจังหวัดดร.ประภาจิต ศรีสว่างพัฒนา (สนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน) สมาคมความปลอดภัยในการทำงานจังหวัดระยอง บริษัท แอนตี้ไฟร์ อินดัสตรี จำกัด (สนับสนุนอุปกรณ์และระบบความปลอดภัยด้านอัคคีภัย)บริษัท สยามแก๊ส แอนด์ปิโตรเคมีคัลส์ จำกัด (มหาชน) (ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ความปลอดภัยและทรัพยากรในการฝึกอบรม) ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซัคเซซ วันดี และชุมชนวัดใหม่ยายแป้น บางขุนนนท์ (ให้การสนับสนุนด้านการบริหารจัดการ และร่วมออกแบบหลักสูตรเชิงปฏิบัติการ) อันจะนำไปสู่การสร้าง วัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงพุทธอย่างยั่งยืน ต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

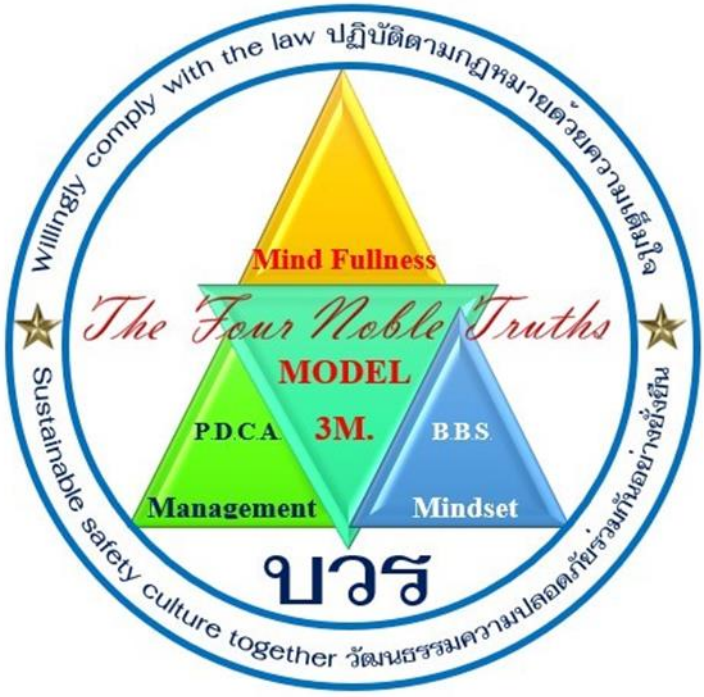

Figure 1: 3M Model for Fire Prevention in Buddhist Temples

ผลจากการวิจัยนำไปสู่การสร้าง การป้องกันอัคคีภัยของวัดในพระพุทธศาสนารูปแบบ 3M ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้านการป้องกันอัคคีภัยในวัด โดยผสานพุทธธรรมกับวิทยาศาสตร์ความปลอดภัยอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างวัดให้เป็น พื้นที่ปลอดภัยอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติทางกาย จิตใจ และสังคม

3M Model ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่ทำงานเชื่อมโยงกันเป็นกระบวนการ ได้แก่ Mindfulness (สติ): จุดเริ่มของกระบวนการ คือ การปลุกจิตสำนึกให้ตระหนักรู้ถึงภัยผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น ธรรมเทศนา การสนทนาธรรม บทสวดเตือนภัย ฝึกสติในชีวิตประจำวันของพระสงฆ์และชุมชน เช่น การใช้อุปกรณ์ไฟฟ้าอย่างระมัดระวัง การตรวจตราสิ่งเสี่ยงภัยในวัด

Mindset (ทัศนคติ): เปลี่ยนกรอบคิดจาก ภัยคือเวรกรรม เป็น ภัยคือผลจากการขาดการจัดการใช้กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (เวทีชุมชน ประชุมกลุ่มย่อย) เพื่อสร้างทัศนคติใหม่ที่เน้นการลงมือป้องกันอย่างมีระบบ

Management (การบริหารจัดการ): วางแผนป้องกันอัคคีภัยในวัด เช่น การแบ่งพื้นที่เสี่ยง การติดตั้งอุปกรณ์ดับเพลิง สร้างแผนซ้อมหนีไฟ กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ ชุมชน และหน่วยงานรัฐ จัดตั้งเครือข่าย บ้าน วัด ราชการ (บวร) เพื่อร่วมกันดูแลความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนการดำเนินงาน : 1. ประเมินความเสี่ยงและสภาพปัญหาในวัด 2. เสริมสร้างสติผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม 3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อเปลี่ยนกรอบความคิด 4. วางระบบจัดการ เช่น การติดตั้งอุปกรณ์และจัดทำแผน และ 5. สร้างความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน 6. ติดตามผล ปรับปรุง และขยายผลไปยังวัดอื่น

คุณค่าและประโยชน์ : ระดับบุคคล ทำให้พระสงฆ์และชาวบ้านมีสติ รู้เท่าทันภัย และเปลี่ยนทัศนคติในการจัดการความเสี่ยง ระดับวัด วัดมีระบบความปลอดภัยที่ชัดเจน เป็นแบบอย่างของวัดปลอดภัย ระดับชุมชนและองค์กร เกิดความร่วมมือระหว่างบ้าน-วัด-ราชการ เสริมพลังชุมชนในการจัดการภัยร่วมกัน ระดับสังคม วางรากฐานวัฒนธรรมความปลอดภัยเชิงพุทธที่ยั่งยืน ขยายผลเป็นนโยบายหรือแนวปฏิบัติระดับเขต ระดับจังหวัดได้

แนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ : วัดสามารถนำโมเดล 3M ไปปรับใช้ในบริบทของตนเอง เพื่อยกระดับมาตรการความปลอดภัย หน่วยงานรัฐสามารถบูรณาการโมเดลนี้กับโครงการ บวร เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมเชิงพื้นที่ ใช้เป็นต้นแบบการฝึกอบรมพระสงฆ์ในหัวข้อ พระกับการจัดการภัยพิบัติ ชุมชนสามารถนำแนวคิดสติ-ทัศนคติ-การบริหารจัดการ ไปใช้ในการจัดการภัยรูปแบบอื่น เช่น น้ำท่วม หรืออาชญากรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า วัดในเขตบางขุนนนท์ส่วนใหญ่มีโครงสร้างพื้นฐานล้าสมัย ระบบไฟฟ้าไม่ได้มาตรฐาน ขาดแคลนอุปกรณ์ป้องกันอัคคีภัย และไม่มีแผนการจัดการภัยพิบัติที่เป็นระบบ ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะว่า พระสงฆ์และบุคลากรในวัดขาดความรู้ด้านการบริหารความเสี่ยง ขณะที่ชุมชนรอบวัดยังไม่มีบทบาทเชิงรุกในการมีส่วนร่วมป้องกันภัย ทั้งนี้ เพราะในอดีตวัดมักถูกมองว่าเป็นสถานที่ปลอดภัยโดยธรรมชาติ และภัยพิบัติมักถูกมองว่า เป็นกรรมมากกว่าเป็นสิ่งที่ป้องกันได้ ส่งผลให้ไม่มีการเตรียมความพร้อมหรือการบริหารจัดการอย่างมีระบบ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านการจัดการความเสี่ยง (Risk Management Theory) ของ (Kaplan and Garrick, 1981) อีกทั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Seme and Tuntrakul (2024) ซึ่งได้ทำการวิจัยแล้ว พบว่า 1) สภาพปัญหาชุมชนที่แออัดเป็นบทสะท้อนสภาพทางกายภาพที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงสูงต่อการเกิดปัญหาอัคคีภัยที่ชัดเจนจากวิถีชีวิตแลพคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ และ 2) ปัญหาและอุปสรรคที่มีต่อการจัดการความเสี่ยงจากอัคคีภัย มีผลมาจากลักษณะของสภาพพื้นที่ชุมชนที่แออัดของบ้านเรือนที่กระจายตัว โดยไม่มีการวางแผนผังล่วงหน้า ไม่มีการจัดเตรียมระบบสาธารณูปโภคซึ่งล้วนส่งผลต่อการระงับอัคคีภัยเบื้องต้นของชุมชน พร้อมทั้งการขาดความรู้ ความเข้าใจในส่วนของแผนการป้องกันและระงับอัคคีภัย ซึ่งล้วนส่งผลต่อการระงับอัคคีภัยเบื้องต้นของชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า หลักพุทธสันติวิธีโดยเฉพาะอริยสัจ 4 สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อวิเคราะห์และจัดการปัญหาอัคคีภัยในวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถใช้ทุกข์ วิเคราะห์สภาพปัญหา สมุทัย เพื่อค้นหาสาเหตุ นิโรธ เพื่อกำหนดเป้าหมาย และมรรค เป็นแนวทางการปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะหลักอริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมเชิงระบบที่สามารถประยุกต์ใช้กับทุกปัญหาในชีวิตและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพุทธสันติวิธีของ (Galtung, 1996; Phra Paisal Visalo, 2020) พบว่า ในการแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตผู้ประสบอุทกภัยนั้น ส่วนใหญ่ชุมชนจะสนับสนุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันก่อนเป็นอันดับแรกและถือเป็นปัจจัยสนับสนุนหรือเกื้อหนุนกันในชุมชน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า สันตินวัตกรรมรูปแบบ 3M ซึ่งประกอบด้วย Mindfulness (สติ), Mindset (ทัศนคติ), และ Management (การบริหารจัดการ) สามารถพัฒนาเป็นแนวทางการป้องกันอัคคีภัยที่เหมาะสมกับบริบทวัดในพระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีจุดเด่นที่การเชื่อมโยงธรรมะเข้ากับการจัดการสมัยใหม่และการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้ เพราะการป้องกันอัคคีภัยไม่ใช่เพียงเรื่องเทคนิคหรืออุปกรณ์เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับเจตคติ ความเข้าใจ และระบบความสัมพันธ์ของคนในวัดและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Safety Culture ของ Cooper (2000) ที่เน้นให้เกิดวัฒนธรรมความปลอดภัยผ่านความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมของคนในองค์กร และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewvijit, Raksamueng and Kaenthao, (2025) ที่พบว่า แนวทางการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมสมรรถนะการปฏิบัติงานด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของบุคลากร กองปฏิบัติการดับเพลิงและกู้ภัย 4 สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร พบว่า 1. ด้านสมรรถนะในการสื่อสารการมีสมาธิ จดจ่อ รับฟังผู้อื่นอย่างตั้งใจเพื่อทำความเข้าใจความหมาย เจตนา และอารมณ์ของผู้สื่อสาร รวมถึงการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ชัดเจน ตรงประเด็น เพื่อลดความผิดพลาดและความขัดแย้ง 2. ด้านสมรรถนะในการวางแผน มีการคิดวิเคราะห์อย่างรอบคอบ กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน วางแผนอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน ลำดับความสำคัญ ทรัพยากร ระยะเวลา และมีกลไกติดตามประเมินผล เพื่อปรับแผนตามความเหมาะสม 3. ด้านสมรรถนะในการทำงานเป็นทีม ต้องเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เห็นอกเห็นใจ อดทน เสียสละ แบ่งปัน และทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน 4. ด้านสมรรถนะในการปฏิบัติเชิงกลยุทธ์ มีการคิดวิเคราะห์สถานการณ์ เข้าใจบริบท มองภาพรวม กำหนดกลยุทธ์ที่ชัดเจน วางแผนอย่างรอบคอบ ตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ เลือกวิธีการที่เหมาะสม จัดสรรทรัพยากร ติดตามผลการดำเนินงาน ประเมินผล ปรับกลยุทธ์ตามความเหมาะสม และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จของเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ 5. ด้านสมรรถนะในการตระหนักรู้โลกาภิวัตน์ คือการเข้าใจโลกอย่างเป็นสัจธรรม เข้าใจความเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยงแท้ ความทุกข์ และความไม่เป็นตัวตนเพื่อปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ในโลกปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 6. ด้านสมรรถนะในการบริหารตนเอง ช่วยให้บริหารตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควบคุมความคิด อารมณ์ พฤติกรรม และทำงานได้อย่างมีวินัย

สรุป

การวิจัยครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาและความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางการป้องกันอัคคีภัยในวัดในพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในพื้นที่เขตบางขุนนนท์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นชุมชนเมืองเก่าแก่ที่มีวัดสำคัญจำนวนมาก การศึกษาในเชิงลึกพบว่าส่วนใหญ่ของวัดในพื้นที่ยังไม่มีโครงสร้างพื้นฐานและระบบความปลอดภัยที่เพียงพอ ทั้งในด้านอุปกรณ์ สภาพระบบไฟฟ้า ความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของชุมชน วัดจำนวนมากยังไม่มีแผนป้องกันอัคคีภัยหรือแนวทางปฏิบัติเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน ทำให้ความเสี่ยงจากอัคคีภัยเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการจัดการอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่อง

จากการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะอริยสัจ 4 ร่วมกับแนวคิดสมัยใหม่ด้านการจัดการความปลอดภัย การวิจัยนี้สามารถพัฒนารูปแบบการป้องกันอัคคีภัยที่เรียกว่า “สันตินวัตกรรมรูปแบบ 3M” ซึ่งประกอบด้วย Mindfulness (สติ) Mindset (ทัศนคติ) และ Management (การบริหารจัดการ) โดยรูปแบบนี้มีจุดเด่นคือการบูรณาการธรรมะเข้ากับการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีแนวทางที่ชัดเจนในการสร้างจิตสำนึก สร้างความเข้าใจ และจัดระบบบริหารความเสี่ยงภายในวัด ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ

ผลการนำเสนอและทดลองใช้รูปแบบ 3M พบว่าสามารถตอบโจทย์ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของวัดในพื้นที่ ไม่เพียงช่วยลดความเสี่ยงจากอัคคีภัย แต่ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม และความร่วมมือในระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้วัดสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นพื้นที่แห่งสันติภาพ ความปลอดภัย และความมั่นคงในมิติต่าง ๆ ได้อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป การวิจัยนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่เชื่อมโยงระหว่างธรรมะกับศาสตร์การจัดการสมัยใหม่ ซึ่งไม่เพียงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ยังมีศักยภาพในการพัฒนาต่อยอดและขยายผลสู่ระดับนโยบายหรือการปฏิบัติจริงในพื้นที่อื่นของประเทศต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร (สำนักการโยธา/สำนักงานเขต) และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ควรต้องดำเนินการสำรวจและประเมินความเสี่ยงด้านอัคคีภัยของวัดในพื้นที่อย่างเป็นระบบ สนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงระบบไฟฟ้า จัดหาอุปกรณ์ความปลอดภัย และให้ความรู้เบื้องต้นแก่พระสงฆ์เกี่ยวกับการจัดการความเสี่ยงในระดับวัดอย่างต่อเนื่อง

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์ สถาบันการศึกษา และองค์กรพระธรรมวิทยากร ควรต้องส่งเสริมการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการเรียนรู้ด้านความปลอดภัย เช่น จัดอบรมพระวิทยากรเรื่องอริยสัจ 4 กับการจัดการภัยพิบัติ จัดหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ให้สามารถใช้หลักธรรมมาวิเคราะห์และวางแนวทางการป้องกันภัยในระดับวัดได้ด้วยตนเอง

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด ควรนำรูปแบบ 3M ควรต้องไปขยายผลในโครงการส่งเสริมความปลอดภัยในวัดระดับชาติ สนับสนุนให้แต่ละจังหวัดมี วัดต้นแบบปลอดภัย และสร้างเครือข่าย บวร ปลอดภัย ที่ทำงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และภาครัฐอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับเรื่อง ดังต่อไปนี้

2.1 การประเมินประสิทธิผลของสันตินวัตกรรมตามรูปแบบ 3M ในการป้องกันอัคคีภัยในวัดประเภทต่าง ๆ เช่น วัดในเมือง วัดในชนบท หรือวัดในพื้นที่เสี่ยง เพื่อศึกษาความเหมาะสม ความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับใช้ในบริบทที่หลากหลาย

2.2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระสงฆ์ด้านการจัดการภัยพิบัติในวัด โดยผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับองค์ความรู้ด้านความปลอดภัย เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของพระสงฆ์ในบทบาทผู้นำชุมชนเชิงรุกด้านการจัดการภัย

2.3 การสร้างดัชนีวัดระดับวัฒนธรรมความปลอดภัยในวัด (Temple Safety Culture Index) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประเมิน ติดตาม และพัฒนาแนวทางความปลอดภัยเชิงพุทธในระยะยาว และสามารถประยุกต์ใช้เป็นนโยบายระดับท้องถิ่นหรือประเทศ

2.4 การศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในระบบป้องกันอัคคีภัยของวัด เพื่อสร้างกลไกความร่วมมือระหว่าง บ้าน วัด ราชการ อย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากเยาวชน ผู้นำชุมชน และเครือข่ายจิตอาสา

2.5 การเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างวัดที่ใช้โมเดล 3M กับวัดที่ไม่มีการนำรูปแบบใดมาใช้ เพื่อพิสูจน์ผลเชิงประจักษ์ในการลดความเสี่ยงและเพิ่มความตระหนักรู้ในประเด็นอัคคีภัย

References

Bangkok Metropolitan Administration, Department of Public Works. (2022). *Report on the Status of Infrastructure and Utility Systems of Temples in Bangkok*. Bangkok: Department of Public Works.

Cooper, M. D. (2000). Towards a Model of Safety Culture. *Safety Science*, 36(2), 111-136.

Galtung, J. (1996). Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization. Oslo: International Peace Research Institute, Sage Publications, Inc.

Kaewvijit, S., Raksamueng, S., & Kaenthao, H. (2025). Buddha Dhamma Application for Work Performance Competency Promotion of Disaster Prevention and Mitigation of Fire and Rescue Operation Division 4 Personnel, Office of Disaster Prevention and Mitigation in Bangkok Metropolis. *Journal of MCU Social Science Review*, 14(3), 182-195.

Kaplan, S., & Garrick, B. J. (1981). On the Quantitative Definition of Risk. *Risk Analysis*, 1(1), 11-27.

National Office of Buddhism. (2019). Integrated Strategic Plan Report on “Bovorn” for Community Development. Bangkok: National Office of Buddhism.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (1999). *Dictionary of Buddhism: Compendium of the Dhamma Edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phra Paisal Visalo. (2020). *Dhamma and Disaster Management*. Bangkok: Suan Nguen Mee Ma Publishing House.

Seme, S., & Tuntrakul, T. (2024). Risk Management from Fire in Slum Areas. *Journal of Educational Innovation and Research*, 8(2), 580-591.

Vichainboonyanon, Ch., & Silawat, S. (2019). Buddhist Psychology to Healing and Restoration of Flood Disaster. *The Journal of Research and Academics*, 2(3), 19-34.

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษา : โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา*

Factors Influencing 21st Century Teacher Competencies: A Case Study of Schools under Pathum Thani Secondary Education Service Area Office, Pathum Benja Multi-School Network

เบญจรัตน์ ราชฉวาง
Benjarat Ratchawang
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี
Faculty of Education, Pathum Thani University, Thailand.
Corresponding Author's Email: benjarat.r@ptu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) ศึกษาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 2) ศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 3) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือ ครู 238 คน จากโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขตปทุมเบญจา จำนวน 5 โรงเรียน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของ เครจซี่และมอร์แกน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน ร่วมกับการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ ซึ่งมีค่าความตรงเชิงเนื้อหาตั้งแต่ 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .987 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างด้วยสถิติการวิเคราะห์เส้นทางแบบมีตัวแปรแฝง

ผลการวิจัยพบว่า 1) สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง และรองลงมาคือ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก 2) ภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมาคือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก และ 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ แต่ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะครู การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางอ้อมเชิงบวกต่อสมรรถนะครู โดยผ่านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และรูปแบบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

*Received August 4, 2025; Revised August 30, 2025; Accepted September 12, 2025

คำสำคัญ: ปัจจัย; อิทธิพล; สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21

Abstract

This research had three objectives: 1) to investigate 21st century teacher competencies, 2) to explore academic leadership, student-centered learning management, and a learning organization culture, and 3) to examine the factors influencing 21st century teacher competencies. This study employed a mixed-methods approach, combining both quantitative and qualitative research designs. The sample consisted of 238 teachers from five schools under Pathum Thani Secondary Educational Service Area Office, Pathum Benja Inter-school Cluster. The sample size was determined using Krejcie & Morgan (1997) table and selected through stratified random sampling combined with simple random sampling. The research instrument was a 5-point Likert rating scale questionnaire, with content validity ranging from 0.67 to 1.00 and a reliability coefficient of .987. Data analysis utilized descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation. Inferential statistics involved structural equation modeling (SEM) via latent variable path analysis to test the proposed causal relationships.

The study found as follows: 1) Overall, 21st century teacher competencies were rated at a high level. The dimension with the highest average was initiative and individuality, followed by flexibility and adaptability. The dimension with the lowest average was innovative thinking, though it still remained at a high level. 2) Academic leadership, learner-centered teaching management, and being a learning organization were all rated at a high level overall. The dimension with the highest average was learner-centered teaching management, followed by academic leadership. The dimension with the lowest average was being a learning organization, although it still remained at a high level. 3) Academic leadership has a direct positive effect on learner-centered teaching management and on being a learning organization, but it does not have a direct effect on teacher competencies. Learner-centered teaching management has a direct positive effect on teacher competencies, and being a learning organization also has a direct positive effect on teacher competencies. Academic leadership has an indirect positive effect on teacher competencies through learner-centered teaching management and being a learning organization. The pattern of factors influencing 21st century teacher competencies is consistent with the empirical data.

Keywords: Factor; Influence; 21st Century Teacher Competencies

บทนำ

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการศึกษา ภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ของการปฏิรูปการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้มีการเน้นถึงบทบาทของการศึกษาในฐานะหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลในหลากหลายมิติ ซึ่งแต่ละมิติมีความเกี่ยวข้องและส่งผลต่อกันอย่างเป็นระบบ โดยแนวทางการปฏิรูป

การศึกษาในยุคปัจจุบันให้ความสำคัญกับการพัฒนาใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับยุคสมัย การพัฒนาครูให้สามารถตอบสนองต่อบทบาทใหม่ทางการศึกษา การปรับเปลี่ยนโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ให้ทันสมัย และการพัฒนาระบบบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งทั้ง 4 ด้านนี้มีความเชื่อมโยงและสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเป็นรูปธรรม สำหรับการพัฒนาครูในยุคใหม่นั้นมีการนำเสนอแนวทางเชิงยุทธศาสตร์จากคณะกรรมการสภาการศึกษาภายใต้กระทรวงศึกษาธิการที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสมรรถนะให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่กำหนด อีกทั้งยังส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับบริบทที่เปลี่ยนแปลงและความต้องการทางการศึกษาที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนจำเป็นต้องอาศัยผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งก็คือครู ที่ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษา เพราะคุณภาพของนักเรียนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพของครู (McKinsey, 2007) ครูจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในระดับโรงเรียนที่มีผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด ครูจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพและศักยภาพที่เหมาะสมในฐานะ “ครูเพื่อศิษย์” อย่างสมบูรณ์ ครูต้องมีทักษะในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เพื่อยกระดับคุณค่าทางวิชาชีพและการดำรงชีวิต (Wasri, 2010)

ความเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคศตวรรษที่ 21 ทั้งในด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสังคม ส่งผลให้เกิดความท้าทายใหม่ ๆ ต่อระบบการศึกษาอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน ครูในฐานะผู้ขับเคลื่อนหลักของกระบวนการเรียนรู้จึงต้องปรับเปลี่ยนบทบาทและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การมีสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ที่แข็งแกร่งจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล จากรายงานการสำรวจระหว่างประเทศด้านการเรียนการสอน (Teaching and Learning International Survey - TALIS) ประจำปี 2018 ซึ่งจัดทำและเผยแพร่โดยองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของสมรรถนะครูที่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ทักษะด้านเนื้อหาวิชาการอีกต่อไป แต่ครอบคลุมถึงทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกัน การใช้เทคโนโลยี และความเป็นผู้นำ (OECD, 2018) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูมีหลากหลายทั้งในด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการส่งเสริมวัฒนธรรมความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาตนเองของครูให้สอดคล้องกับความต้องการของยุคสมัย จากการศึกษาเบื้องต้น พบว่า โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขตปทุมเบญจา ซึ่งเป็นกรณีศึกษาในการวิจัยนี้ ยังขาดการวิเคราะห์ที่ครอบคลุมถึงปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อสมรรถนะครูอย่างเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับข้อมูลจาก Ministry of Education (2023) ที่ระบุว่า ผลสำรวจคุณภาพการศึกษาในระดับประเทศชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพครูให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการและนำเสนอข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูได้อย่างตรงจุดและยั่งยืน สอดคล้องการจัดการศึกษาในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากได้รับความคาดหวังให้มีบทบาทหลากหลายในมิติสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ตั้งแต่การส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะพื้นฐานในการอ่าน เขียน คิดอย่างมีเหตุผล เรียนรู้ด้านจริยธรรม ความเป็นพลเมือง ไปจนถึงการพัฒนาทักษะที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ซึ่งมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำในระยะยาว ด้วยหน้าที่ที่มีความสำคัญในหลายด้าน การศึกษาที่ขาดคุณภาพย่อมส่งผลเสียต่อประเทศ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่ประชาชนจำเป็นต้องมีทักษะในการคิดและดำรงชีวิตซึ่งแตกต่างไปจากอดีต การยกระดับคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทยจึงเป็นภารกิจที่ท้าทาย แม้จะมีความ

พยายามในการปฏิรูปมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่การปฏิรูปรอบแรกในปี 2542 จนถึงการปฏิรูปรอบที่สองในปี 2552 แต่ก็ยังไม่สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างครอบคลุม ดังที่เห็นได้จากผลสัมฤทธิ์ของโรงเรียนในเขตกรุงเทพมหานครที่มีคะแนนเฉลี่ยจากการสอบมาตรฐานต่าง ๆ สูงกว่าโรงเรียนในพื้นที่ชนบท โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก (Thailand Development Research Institute (TDRI), 2018)

การเป็นครูที่มีความเป็นมืออาชีพไม่ได้หมายถึงการมีเพียงความรู้ความสามารถในวิชาชีพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการปลูกฝังอุดมการณ์ในการทำงานให้เกิดขึ้นในตนเองอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากการใฝ่รู้และแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพื่อเติมเต็มและพัฒนาตนเอง การเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็งเพื่อสามารถเผชิญและปรับตัวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม การเสียสละเวลาและความสุขส่วนตัวเพื่ออุทิศให้กับการเรียนรู้ของศิษย์ ตลอดจนการมีความสัมพันธ์ที่ดีและแน่นแฟ้นกับชุมชนซึ่งส่งผลต่อคุณภาพของการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม ครูมืออาชีพไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถสูงที่สุด หากแต่เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ เข้าใจในบทบาทของตนเองอย่างแท้จริง และสามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับผู้เรียน เข้าใจธรรมชาติของนักเรียนแต่ละคนเพื่อส่งเสริมและดึงศักยภาพที่มีอยู่ให้สามารถแสดงออกได้อย่างเต็มที่ ครูทุกคนสามารถพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพได้ หากมีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ เปิดรับการเปลี่ยนแปลง เรียนรู้จากประสบการณ์ และสามารถมองเห็นภาพรวมของสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้อย่างรอบด้าน การมีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้จึงเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของครูในยุคปัจจุบัน การเป็นครูมืออาชีพยังต้องอาศัยความอดทน เพราะผลงานของครูจะส่งผลในระยะยาวต่อการเติบโตของลูกศิษย์ งานของครูคือการสั่งสมคุณค่าทางปัญญาและพัฒนาศักยภาพของคน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของสังคม ครูจึงควรเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนเองทำ และตระหนักในคุณค่าของบทบาทที่รับผิดชอบ เพราะการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้ผู้อื่นจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้ในหลากหลายบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลง ครูที่มีใจรักในวิชาชีพและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นในจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูจะสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของโลกการศึกษา และสร้างผลลัพธ์ที่มีคุณค่าอย่างยั่งยืนทั้งต่อตนเอง ต่ออาชีพ และต่อสังคม (Sodprasert, 2019)

จากการสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพได้นั้น มีปัจจัยหลายประการที่จะส่งผลให้ครู มีความรู้ มีความสามารถ ทั้งพัฒนาตน พัฒนางาน และพัฒนาสังคม จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประกอบในการวางแผนพัฒนาสมรรถนะครูในการปฏิบัติงานและจัดการเรียนการสอน รวมไปถึงกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีแนวทางเดียวกันในการจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนที่สามารถเน้นไปที่สมรรถนะที่ต้องการทั้งแผนพัฒนาระยะสั้นและระยะยาวของสถานศึกษาในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา

2. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษา : โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-methods research) ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ครูโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา จำนวน 5 โรงเรียน จำนวนครูทั้งหมด 611 คน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 238 คน จากตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1997) ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยเทียบสัดส่วน และทำการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีทั้งหมด 2 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำทางวิชาการ 2) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 4) สมรรถนะครู ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตรประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

ขั้นตอนที่ 3 การหาคุณภาพของแบบสอบถามเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พบว่า แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.67-1.00

ขั้นตอนที่ 4 ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try out) กับกลุ่มที่ไม่ได้ถูกสุ่มเป็นกลุ่มตัวอย่าง เป็นครูผู้สอนโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน วิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .987

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเก็บข้อมูล โดยดำเนินการส่งแบบสอบถามให้กับครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต: ปทุมเบญจา จำนวน 5 โรงเรียน จำนวน 238 คน

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 2 ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้รู้ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและสภาพตัวแปรโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย (Descriptive Statistics) เพื่อพิจารณาค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการพัฒนาโมเดลสมมติฐาน ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ด้วยสถิติการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) แบบมีตัวแปรแฝง (Latent Variable) เกณฑ์การพิจารณาความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์จากค่า Chi-square/df แตกต่างจากศูนย์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ดัชนี GFI และ TLI มีค่ามากกว่า .09 ดัชนี RMSEA ที่มีค่าต่ำกว่า .05 ดัชนี RMR มีค่าต่ำกว่า .08 และ Chi-square/df น้อยกว่า 2 (Damrongpanich, 2011)

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต: ปทุมเบญจา ผลการวิจัยดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสมรรถนะครูโดยภาพรวม

สมรรถนะครู	$\overline{X}$	S.D.	แปลความหมาย
การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม	4.30	0.615	มาก
สารสนเทศ	4.36	0.529	มาก
สื่อ	4.45	0.511	มาก
เทคโนโลยีสารสนเทศ	4.44	0.540	มาก
การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหา	4.41	0.543	มาก
การสื่อสารและการมีส่วนร่วม	4.42	0.506	มาก
ความยืดหยุ่นและการปรับตัว	4.46	0.510	มาก
การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง	4.47	0.526	มาก
ทักษะทางสังคม	4.44	0.540	มาก
รวม	**4.42**	**0.468**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า สมรรถนะครู โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.42, S.D. = 0.468) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.47, S.D.= 0.526) รองลงมา ความยืดหยุ่นและการปรับตัว อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.510) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30, S.D. = 0.615)

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 2 เพื่อศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ผลการวิจัยดังตารางที่ 2-4

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการโดยภาพรวม

ภาวะผู้นำทางวิชาการ	$\overline{X}$	S.D.	แปลความหมาย
การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน	4.39	0.548	มาก
การดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียนอย่างใกล้ชิด	4.43	0.558	มาก
การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู	4.53	0.560	มากที่สุด
การจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้	4.49	0.563	มาก
การประสานงานการใช้หลักสูตร	4.46	0.483	มาก
รวม	4.46	0.491	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.491) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสูด คือ การจัดให้มีสิ่งจูงใจให้กับครู อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.560) รองลงมา การจัดให้มีสิ่งส่งเสริมสภาพการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.49, S.D. = 0.563) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.39, S.D. = 0.548)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยภาพรวม

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	$\overline{X}$	S.D.	แปลความหมาย
การเตรียมการจัดการเรียนรู้	4.42	0.507	มาก
การจัดการเรียนรู้	4.46	0.496	มาก
การใช้สื่อการเรียนรู้	4.48	0.528	มาก
การประเมินผล	4.47	0.524	มาก
รวม	**4.46**	**0.468**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษา : โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.46, S.D. = 0.468) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การใช้สื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.48, S.D. = 0.528) รองลงมา การประเมินผล อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ =4.47, S.D. = 0.524) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเตรียมการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.42, S.D. = 0.507)

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ด้านความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยภาพรวม

ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้	$\overline{X}$	S.D.	แปลความหมาย
ความรอบรู้แห่งตน	4.42	0.473	มาก
การมีแบบแผนความคิด	4.36	0.442	มาก
การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน	4.43	0.465	มาก
การเรียนรู้เป็นทีม	4.52	0.449	มากที่สุด
การคิดอย่างเป็นระบบ	4.38	0.490	มาก
รวม	4.42	0.409	มาก

จากตารางที่ 4 พบว่า ด้านความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.42, S.D. = 0.409) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การเรียนรู้เป็นทีม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.52, S.D. = 0.449) รองลงมา การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.43, S.D. = 0.465) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การมีแบบแผนความคิด อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.36, S.D. = 0.442)

วัตถุประสงค์การวิจัยที่ 3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต: ปทุมเบญจา

จากตารางที่ 5 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ในงานวิจัย พบว่า ตัวแปรสังเกตได้ทั้ง 23 ตัว มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง 0.40 -0.85 ซึ่งมีค่าแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า ตัวแปรสังเกตได้มีความสัมพันธ์กัน และความสัมพันธ์ของตัวแปรทุกคู่ทิศทางเดียวกัน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เป็นบวก

ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบสมมติฐานการวิจัย

จากรูปภาพที่ 1 และตารางที่ 6 ผลการทดสอบความตรงของแบบจำลอง รูปแบบมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีค่าไค-สแควร์ (chi-square) เท่ากับ 49.88 ค่าความน่าจะเป็น (P) เท่ากับ 1.00 ที่องศาอิสระเท่ากับ 149 ค่าไค-สแควร์สัมพัทธ์ (chi-square/df) เท่ากับ 0.33 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) เท่ากับ 0.98 ค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.97 ค่าดัชนีรากค่าเฉลี่ยกำลังสองของส่วนเหลือมาตรฐาน (standardized RMR) เท่ากับ 0.019 และค่ารากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อน (RMSEA) เท่ากับ 0.000 และวิเคราะห์อิทธิพลของการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษา : โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา โดยพิจารณาจากค่าอิทธิพลรวม อิทธิพลทางตรง และอิทธิพลทางอ้อม พบว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (CCL) ได้รับอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากตัวแปรภาวะผู้นำทางวิชาการ (IL) ส่งอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมเชิงบวกเท่ากับ 0.97 และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO) ส่งอิทธิพลทางตรง และอิทธิพลรวมเชิงบวกเท่ากับ 0.89 แต่ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะครู (COM) แต่มีอิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมต่อสมรรถนะครู (COM) โดยผ่านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (CCL) และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (LO)

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สังเกตได้

	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	Y6	Y7	Y8	Y9	Y10	Y11	Y12	Y13	Y14	Y15	Y16	Y17	Y18	X1	X2	X3	X4	X5
Y1	1.00																						
Y2	0.47**	1.00																					
Y3	0.50**	0.45**	1.00																				
Y4	0.76**	0.62**	0.68**	1.00																			
Y5	0.60**	0.85**	0.76**	0.74**	1.00																		
Y6	0.46**	0.79**	0.51**	0.59**	0.45**	1.00																	
Y7	0.72**	0.56**	0.71**	0.63**	0.77**	0.70**	1.00																
Y8	0.67**	0.84**	0.66**	0.42**	0.65**	0.66**	0.76**	1.00															
Y9	0.54**	0.53**	0.70**	0.74**	0.64**	0.62**	0.79**	0.71**	1.00														
Y10	0.47**	0.47**	0.45**	0.71**	0.52**	0.81**	0.52**	0.43**	0.47**	1.00													
Y11	0.82**	0.75**	0.54**	0.47**	0.63**	0.69**	0.69**	0.84**	0.46**	0.76**	1.00												
Y12	0.70**	0.57**	0.50**	0.71**	0.73**	0.70**	0.62**	0.42**	0.47**	0.66**	0.56**	1.00											
Y13	0.79**	0.78**	0.83**	0.73**	0.67**	0.53**	0.77**	0.61**	0.72**	0.52**	0.78**	0.65**	1.00										
Y14	0.55**	0.57**	0.66**	0.50**	0.77**	0.85**	0.65**	0.50**	0.74**	0.63**	0.42**	0.65**	0.59**	1.00									
Y15	0.41**	0.81**	0.45**	0.77**	0.42**	0.65**	0.46**	0.56**	0.42**	0.66**	0.53**	0.49**	0.45**	0.82**	1.00								
Y16	0.45**	0.76**	0.56**	0.67**	0.85**	0.43**	0.58**	0.84**	0.50**	0.81**	0.66**	0.65**	0.60**	0.45**	0.43**	1.00							
Y17	0.69**	0.67**	0.76**	0.78**	0.56**	0.46**	0.41**	0.79**	0.82**	0.50**	0.69**	0.62**	0.82**	0.57**	0.66**	0.54**	1.00						
Y18	0.42**	0.61**	0.53**	0.65**	0.68**	0.52**	0.85**	0.80**	0.72**	0.51**	0.85**	0.41**	0.78**	0.69**	0.45**	0.68**	0.49**	1.00					
X1	0.74**	0.47**	0.74**	0.84**	0.49**	0.82**	0.70**	0.68**	0.56**	0.75**	0.53**	0.69**	0.68**	0.76**	0.73**	0.45**	0.60**	0.80**	1.00				
X2	0.79**	0.70**	0.82**	0.47**	0.64**	0.66**	0.62**	0.83**	0.63**	0.76**	0.67**	0.42**	0.83**	0.78**	0.63**	0.53**	0.45**	0.46**	0.43**	1.00			
X3	0.72**	0.78**	0.42**	0.80**	0.70**	0.41**	0.49**	0.84**	0.74**	0.51**	0.43**	0.67**	0.82**	0.78**	0.60**	0.57**	0.42**	0.41**	0.60**	0.75**	1.00		
X4	0.60**	0.42**	0.80**	0.69**	0.60**	0.44**	0.46**	0.79**	0.50**	0.68**	0.48**	0.65**	0.47**	0.71**	0.74**	0.84**	0.44**	0.61**	0.79**	0.77**	0.74**	1.00	
X5	0.62**	0.59**	0.76**	0.47**	0.85**	0.64**	0.53**	0.74**	0.42**	0.43**	0.43**	0.62**	0.75**	0.46**	0.71**	0.43**	0.63**	0.50**	0.43**	0.63**	0.4**	0.53**	1.00
$\bar{X}$	4.42	4.46	4.48	4.47	4.42	4.36	4.43	4.52	4.38	4.30	4.36	4.45	4.44	4.41	4.42	4.46	4.47	4.44	4.39	4.43	4.53	4.49	4.46
SD	0.50	0.49	0.52	0.52	0.47	0.44	0.46	0.51	0.49	0.61	0.52	0.51	0.54	0.54	0.50	0.51	0.52	0.54	0.54	0.55	0.56	0.56	0.48

ผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบสมมติฐานการวิจัย

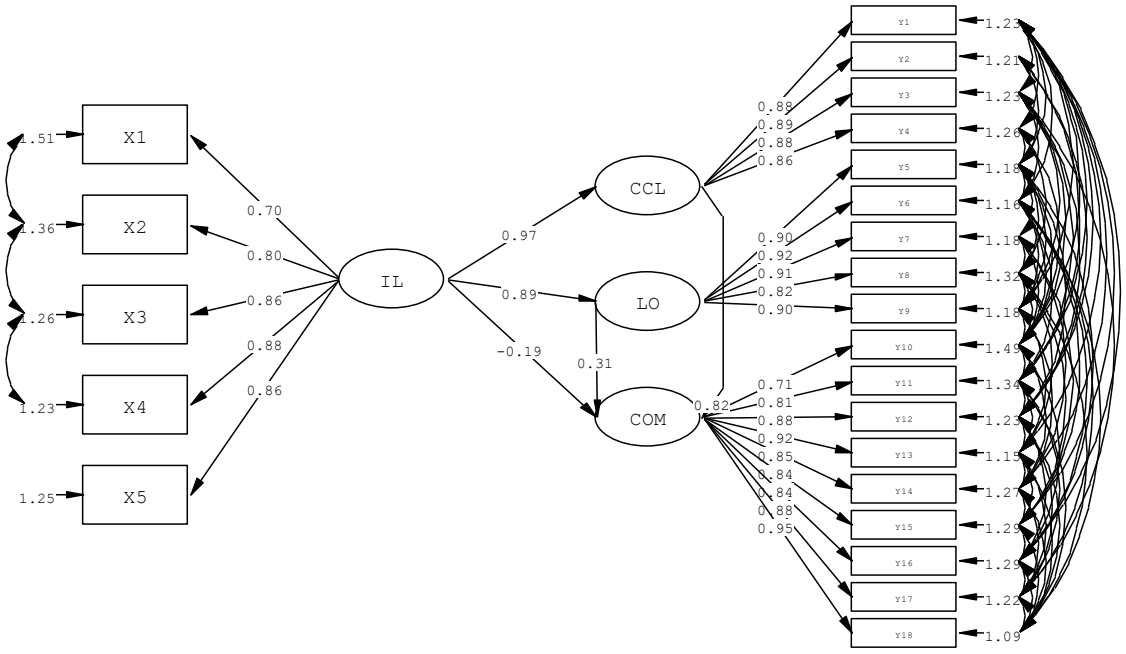

Figure 1: Conceptual Framework of Factors Influencing 21st-Century Teacher Competencies

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของรูปแบบปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21

ตัวแปรตาม	อิทธิพล	ตัวแปรแฝงภายนอก และ ตัวแฝงภายใน		
		IL	CCL	LO
CCL	DE	0.89**	-	-
	IE	-	-	-
	TE	0.97**	-	-
LO	DE	0.89**	-	-
	IE	-	-	-
	TE	0.89**	-	-
COM	DE	-0.19**	0.82**	0.31**
	IE	0.87**	-	-
	TE	0.68**	0.82**	0.31**

หมายเหตุ: DE = อิทธิพลทางตรง (direct effect)
IE = อิทธิพลทางอ้อม (indirect effect)
TE = อิทธิพลรวม (total effect)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษางานวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ครูและสถานศึกษาที่ผลิตครูทั่วประเทศใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาสมรรถนะของตนเองให้มีความรู้ มีทักษะที่ส่งผลต่อการพัฒนางานของตนเองให้เป็นครูที่มีสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 อย่างมีคุณภาพ โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาและบุคลากรครูในโรงเรียนร่วมกันกำหนดนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้ของครูให้ตอบสนองทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ให้เหมาะสมและมีคุณภาพเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มศักยภาพในการทำงานและพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพในการทำงานในวิชาชีพครูมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงระบบที่เริ่มต้นจากฐานรากของครู คือการมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นจุดตั้งต้นที่สำคัญที่สุด เมื่อครูมีฐานรากที่มั่นคงแล้ว จะนำไปสู่การสร้าง เสาหลักในการจัดการเรียนรู้ โดยมีแนวทาง 3 ประการ ได้แก่ การสร้างหลักสูตรที่เชื่อมโยงกัน การสอนที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง และการประเมินที่หลากหลายและครอบคลุมทั้งสามเสา หลักนี้จะทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยกลไกขับเคลื่อน 2 ส่วน ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้อย่างชาญฉลาด และการทำงานร่วมกันในชุมชนวิชาชีพ (PLC) เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การทำงานขององค์ประกอบทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่แท้จริง คือการที่นักเรียนได้พัฒนาทักษะที่จำเป็น และครูได้เปลี่ยนบทบาทเป็นผู้พัฒนาและผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ที่สามารถเพิ่มศักยภาพในการทำงานและพัฒนาตนเองให้มีประสิทธิภาพในการทำงานในวิชาชีพครูมากยิ่งขึ้น จึงได้ออกแบบโมเดลประกอบองค์ความรู้ใหม่ ชื่อว่า โมเดล "ครู 4.0 การบูรณาการทักษะศตวรรษที่ 21 สู่การจัดการเรียนรู้" ดังรูปภาพที่ 2

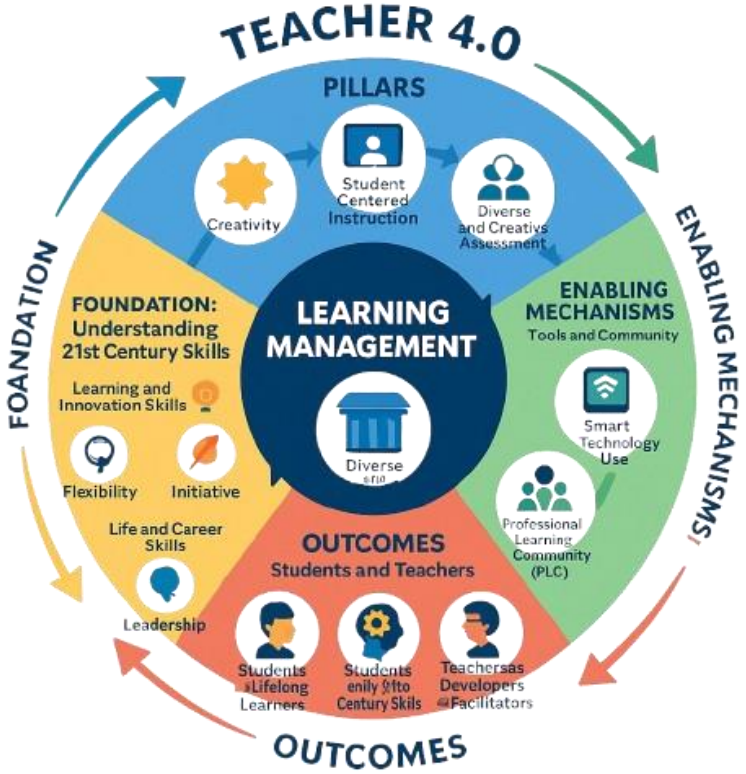

Figure 2: Teacher 4.0 Model Integration of 21st Century Skills into Learning Management

จากรูปภาพที่ 2 โมเดลนี้มีชื่อว่า ครู 4.0 การบูรณาการทักษะศตวรรษที่ 21 สู่การจัดการเรียนรู้ ออกแบบมาเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูในการปรับเปลี่ยนบทบาทและวิธีการสอนให้สอดคล้องกับยุคสมัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ให้กับนักเรียนอย่างแท้จริง โมเดลนี้แบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ฐานราก (Foundation) คือ รากฐานที่สำคัญที่สุดสำหรับครู ประกอบด้วย ความเข้าใจในทักษะศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ทั้ง 3 ด้านหลัก ได้แก่ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) การคิดวิเคราะห์ การคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน ทักษะชีวิตและการทำงาน (Life and Career Skills) ความยืดหยุ่น ความคิดริเริ่ม ความเป็นผู้นำ การปรับตัว และความรับผิดชอบ ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media, and Technology Skills) การเข้าถึงข้อมูล การประเมินสื่อ และการใช้เทคโนโลยีครูต้องเข้าใจและเห็นความสำคัญของทักษะเหล่านี้อย่างถ่องแท้ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดและพัฒนาทักษะเหล่านี้ในตัวนักเรียนได้

2. เสาหลัก (Pillars) คือเสาหลัก 3 ต้นที่ค้ำจุนการจัดการเรียนรู้ของครู ประกอบด้วยหลักสูตรเชิงบูรณาการ (Integrated Curriculum) ครูต้องออกแบบและปรับปรุงหลักสูตรให้เชื่อมโยงกับปัญหาในโลกแห่งความเป็นจริง และบูรณาการทักษะต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ไม่ใช่แค่สอนเนื้อหาแยกส่วน การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Pedagogy) ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้ให้ความรู้มาเป็น "โค้ช" หรือ "ผู้อำนวยความสะดวก" (Facilitator) ที่กระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติ ค้นคว้า และเรียนรู้ด้วยตัวเอง การประเมินที่หลากหลายและสร้างสรรค์ (Diverse and Creative Assessment) การประเมินต้องไม่จำกัดอยู่แค่การสอบ แต่ควรรวมถึงการประเมินจากผลงานจริง (Portfolio) การนำเสนอ (Presentation) และการแก้ปัญหา (Problem-Based Assessment) เพื่อสะท้อนถึงทักษะที่หลากหลายของนักเรียน

3. กลไกขับเคลื่อน (Driving Mechanisms) คือ เครื่องมือและกลไกที่ช่วยให้เสาหลักทั้งสามทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด (Smart Technology Integration) ครูต้องเลือกใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ไม่ใช่แค่ใช้เพื่อความบันเทิง แต่ต้องส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกัน เช่น การใช้เครื่องมือออนไลน์สำหรับทำโปรเจกต์กลุ่ม การใช้แอปพลิเคชันเพื่อสร้างงานนำเสนอเชิงโต้ตอบ ชุมชนการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (Professional Learning Community - PLC) ครูควรทำงานร่วมกันเป็นทีม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วางแผนการสอน และสะท้อนผลการสอนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. ผลลัพธ์ (Outcomes) คือ เป้าหมายสูงสุดของโมเดลนี้ ได้แก่ นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learners) นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ตลอดเวลา นักเรียนมีทักษะศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills Acquired) นักเรียนสามารถนำทักษะที่ได้ไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริง ครูเป็นนักพัฒนาและผู้อำนวยความสะดวก (Teacher as Developer and Facilitator) ครูมีบทบาทที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 กรณีศึกษา : โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี สหวิทยาเขต : ปทุมเบญจา อภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง และรองลงมาคือ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็น

เพราะ สมรรถนะครูจะเกิดขึ้นได้ สถานศึกษาควรมีการพัฒนาครูในทุกด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาครูให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพราะจะช่วยให้สถานศึกษามีครูที่เป็นแกนนำในการพัฒนาสถานศึกษาโดยเฉพาะการนำ สื่อ และเทคโนโลยีมาใช้ในการทำงาน พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่มีความทันสมัย สอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการพัฒนาในระดับสถานศึกษา เพราะสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาครูให้มีสมรรถนะที่สูงขึ้นตามหลักการของ องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Senge, 1990) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pineida (2011) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำกับสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 : การบูรณาการ ICT สู่ชีวิตโรงเรียนและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ผลการวิจัย พบว่าความสามารถทางเทคโนโลยีของครูและนักเรียน จะไม่สามารถพัฒนาหรือได้รับการเรียนรู้โดยปราศจากการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนการสอน (TLP) ภายในและภายนอกโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาวะผู้นำของครูจึงควรให้ความสนใจต่อความสามารถทั้งครูและนักเรียน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Olga (2012) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำของครูยุคใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของนักเรียนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีครูเป็นผู้นำ การเติบโตในวิชาชีพครูจะต้องมีความสัมพันธ์กับความสามารถหรือสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 วัฒนธรรมการสอนของครูต้องมีการปลูกฝังให้รักและศรัทธาในอาชีพ พร้อมทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการทำงาน และนวัตกรรมการสอนของครูส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ มีทักษะในชีวิตการเรียนและการแก้ปัญหาในการทำงานได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมาคือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ องค์กรมีการวางระบบและนโยบายที่ชัดเจนจะส่งผลให้ครูสามารถพัฒนาสมรรถนะได้ตรงตามเป้าหมายของสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของภาวะผู้นำเชิงปฏิรูป ที่เน้นการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ตาม (Bass and Avolio, 1994) การส่งเสริมให้ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด และการยกย่องครูที่มีผลงานดีเด่น ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Tuntirojanawong (2017) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ทิศทางการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนควรมีการจัดการรวมความรู้และทักษะที่ จำเป็นเข้าไว้ด้วยกัน มีระบบสนับสนุนที่ได้มาตรฐาน มีการประเมินหลักสูตรและการเรียนสอน การพัฒนาวิชาชีพครู การพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ แต่ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะครู การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางอ้อมเชิงบวกต่อสมรรถนะครู โดยผ่านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และรูปแบบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ปัจจัยทั้งภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นผู้เรียน และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับสมรรถนะของครู เพราะครูจำเป็นต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และมีภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยสามารถวางแผนการจัดการเรียนรู้ ดำเนินการจัดการเรียนการสอน ใช้สื่ออย่างเหมาะสม และประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้สถานศึกษาควรมีการสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการให้เกิดขึ้นจริง โดยกำหนดเป้าหมายของโรงเรียนร่วมกัน ดูแลเอาใจใส่ครูและนักเรียนอย่างใกล้ชิด จัดให้มีแรงจูงใจและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รวมถึง

สนับสนุนให้ครูเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการนำไปใช้ในบริบทของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ภาวะผู้นำเชิงวิชาการ (Instructional Leadership) ที่เน้นการส่งเสริมการเรียนการสอนและการพัฒนาบุคลากรโดยตรง (Hallinger and Murphy, 1985) ขณะที่ปัจจัยด้าน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ต่างก็แสดงอิทธิพลทางตรงในเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ซึ่งผลนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การพัฒนาสมรรถนะครูจะต้องเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย การที่ครูสามารถวางแผน ออกแบบ และประเมินการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเป็นผลมาจากการที่พวกเขาได้รับการสนับสนุนและมีโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในฐานะส่วนหนึ่งขององค์การแห่งการเรียนรู้ (Senge, 1990) แนวคิดนี้ยังสนับสนุนโดยทฤษฎี ทักษะความชำนาญ (Mastery) จากทฤษฎี การกำหนดตนเอง (Self-Determination Theory) ของ Deci and Ryan (1985) ซึ่งกล่าวว่าบุคลากรจะมีความมุ่งมั่นและมีสมรรถนะที่สูงขึ้นเมื่อพวกเขามีโอกาสแสดงความสามารถในงานที่ทำได้อย่างเต็มที่ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Arunnemek (2021) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 โดยภาพรวมและรายด้าน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 การวิเคราะห์ผลด้วยการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 9 ได้แก่ ด้านความเชี่ยวชาญของบุคคล ซึ่งมีการสะท้อนพฤติกรรมผ่านการพูดคุยกับครูและการสนับสนุนให้ครูพัฒนาวิชาชีพตามลำดับ ทั้งนี้ ผลการวิจัยนี้มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yosajant (2015) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูกลุ่มเครือข่ายปางสีดา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการดลใจ การส่งเสริมให้กำลังใจกับครูในการปฏิบัติงาน มีความสัมพันธ์กันทางบวกในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กับสมรรถนะในการปฏิบัติงานของครูผู้สอนโดยรวมอยู่ในระดับสูงทุกด้าน คือ ด้านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการพัฒนาผู้เรียนด้านสื่อ เทคโนโลยีนวัตกรรมต่าง ๆ มาใช้ในการสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Kaewhan amd Kumkhainam (2021) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อสมรรถนะครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ (X2) ด้านการมีความคิดสร้างสรรค์ (X1) และด้านการทำงานเป็นทีม (X4) สามารถร่วมกันพยากรณ์สมรรถนะครูได้ร้อยละ 66.0 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์หรืออำนาจพยากรณ์ R2 = 0.660 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ Somboon (2021) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 2 ผลการศึกษาพบว่าตัวแปรภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่มีความสำคัญตามลำดับ ได้แก่ ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ (x4) ด้านการจัดการเรียนรู้ (x2) ด้านการพัฒนาสื่อการเรียนรู้ (x3) และด้านการนิเทศการศึกษา (x6) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01, .01, .01 และ .05 ตามลำดับ ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณมีค่าเท่ากับ 0.820 (R = 0.820) ตัวแปรทั้ง 4 ด้านสามารถอธิบายความแปรปรวนหรือพยากรณ์ความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ได้ในระดับร้อยละ 67.20 (R^2 = 0.672) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสมการการถดถอยที่ได้จากการวิเคราะห์สามารถเขียนในรูปของคะแนนดิบได้ว่า Y = 0.892 + 0.362(x4) + 0.329(x2) + 0.245(x3) + 0.137(x6) และในรูปของคะแนนมาตรฐานได้ว่า ZY = 0.381(Zx4) + 0.352(Zx2) + 0.268(Zx3) +

0.131(Zx6) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fuengfu (2015) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ของสถานศึกษามีระดับความสัมพันธ์โดยรวมอยู่ในระดับสูง สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยด้านที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในระดับสูงที่สุดคือด้านการบริหารหลักสูตรและการสอนกับการเพิ่มบทบาทให้แก่บุคลากร ขณะที่ด้านที่มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุดคือการกำหนดพันธกิจร่วมกับพลวัตแห่งการเรียนรู้ และการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนกับพลวัตแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ความสัมพันธ์โดยรวมระหว่างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารกับการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์ทางบวก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .853

สรุป

สมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การริเริ่มสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง และรองลงมาคือ ความยืดหยุ่นและการปรับตัว ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก

ภาวะผู้นำทางวิชาการ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รองลงมาคือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดอยู่ในระดับมาก

ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ แต่ไม่มีอิทธิพลทางตรงต่อสมรรถนะครู การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ภาวะผู้นำทางวิชาการ ส่งผลทางอ้อมเชิงบวกต่อสมรรถนะครู โดยผ่านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และรูปแบบของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสมรรถนะครูในศตวรรษที่ 21 มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า การคิดสร้างสรรค์นวัตกรรมมีค่าเฉลี่ยคะแนนของผลการปฏิบัติงานน้อยที่สุด ดังนั้น ครูผู้สอนควรนำแนวทางในการพัฒนาศักยภาพตนเองให้เป็นครูที่มีความรู้ มีความสามารถ มีทักษะในการจัดการเรียนการสอนตามกรอบของสมรรถนะในศตวรรษที่ 21

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การเตรียมการจัดการเรียนรู้ และด้านความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประเด็นที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การมีแบบแผนความคิด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดนโยบายในการพัฒนาศักยภาพครูในสถานศึกษาและมีการส่งเสริมครูในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และภาวะผู้นำทางวิชาการ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า ทุกปัจจัยส่งผลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะครู ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา นำข้อมูลวิจัยไปสู่การกำหนดกรอบนโยบายของสถานศึกษา ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาสมรรถนะครูร่วมกันให้มีความสามารถตามแนวทางการสอนในศตวรรษที่ 21

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 จากผลการวิจัยพบว่า ด้านการคิดสร้างสรรค์นวัตกรรม มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด จึงควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพในเชิงลึก เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก หรือการสนทนากลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจถึงสาเหตุที่แท้จริงและอุปสรรคที่ทำให้ครูยังขาดสมรรถนะด้านนี้

2.2 ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำทางวิชาการ ในสถานศึกษา เช่น ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหาร และนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้ทราบถึงต้นตอของการมีภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง

2.3 ควรมีการศึกษาในรูปแบบการวิจัยระยะยาว เพื่อติดตามผลและยืนยันความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับสมรรถนะครูในระยะยาวอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้เห็นความเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลที่แท้จริงเมื่อเวลาผ่านไป

References

Arunnemek, K. (2021). The Academic Leadership of School Administrators that Affects the Development of a Learning Organization in Schools under the Secondary Education Service Area Office, Region 9. *Journal of the Institute for the Development of Buddhist Scholars*, 5(3), 14-26.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994). *Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Damrongpanich, S. (2011). *Statistics for Research*. Maha Sarakham: Mahasarakham University.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Plenum Press.

Fuengfu, W. (2015). *The Relationship Between the Academic Leadership of School Administrators and the Development of a Learning Organization in Schools under the Primary Education Service Area Office, Pathum Thani, Region 2*. (Master's Thesis). Rajamangala University of Technology Thanyaburi. Pathum Thani.

Hallinger, P., & Murphy, J. (1985). The Principal as Instructional Leader. *Elementary School Journal*, 86(2), 217-238.

Kaewhan, T., & Kumkhainam, T. (2021). The Creative Leadership of School Administrators that Affects Teacher Performance in Schools under the Secondary Education Service Area Office, Nong Khai. *Journal of Education, Khon Kaen University*, 6(4), 164-175.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.

McKinsey. (2007). *McKinsey Report on Education*. Retrieved August 20, 2019, from http://www.mckinsey.com

Ministry of Education. (2023). *Report of Annual Performance in 2023*. Retrieved August 25, 2024, from https://www.moe.go.th/report-2023

OECD. (2018). *TALIS 2018: Teaching and Learning International Survey*. Paris, France: OECD Publishing.

Olga, N. (2012). *The Competencies of the Modern Teacher*. Bulgarian Comparative Education Society, Paper Presented at the Annual Meeting of the Bulgarian Comparative Education Society.

Pineida, F. (2011). Competencies for the 21st Century: Integrating ICT to Life, School, and Economical Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 28, 54-57.

Senge, P. M. (1990). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday.

Sodprasert, S. (2019). 21st Century Skills: Learning Skills for Become the Professional Teacher. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 2(1), 1-12.

Somboon, T. (2021). Academic Leadership of Administrators Affecting Learning Organization of Basic Educational Institutions Administrators under Samut Prakan Primary Educational Service Area Office 2. *Journal of Multidisciplinary in Humanities and Social Sciences*, 5(1), 250-263.

Tuntirojanawong, S. (2017). A Direction of Educational Management in the 21st Century. *Veridian e-Journal, Silpakorn University*, 10(2), 2843-2854.

Thailand Development Research Institute (TDRI). (2018). *Teacher Shortage Problem*. Bangkok: Thailand Development Research Institute (TDRI).

Wasri, P. (2010). *Intellectual Strategies and Education Reform That Guide the Country out of Crisis*. Bangkok: Prikhwan Graphics.

Yosajant, U. (2015). *The Relationship Between Transformational Leadership of School Administrators and the Work Performance of Teachers in the Pang Sida Network under the Primary Education Service Area Office, Sa Kaeo, Region 2*. (Master's Thesis). Burapha University. Chonburi.

รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*

A Model for Strengthening Communities to Enhance the Quality of Life of Vulnerable Families in Thatalat Subdistrict, Sampran District, Nakhon Pathom Province

[1]พัชรี เกษรบุญนาค, พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี และ พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร
[1]Patcharee Gasornboonnak, Phramaha Boonlert Chauythanee and Phramaha Prakasit Thitipasitthikorn
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkorntajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: patgasorn@live.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณภาพชีวิตของครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 2) ออกแบบรูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการแก่ครอบครัวเปราะบาง และ 3) ขับเคลื่อนการยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัวเปราะบางให้ดีขึ้นผ่านการใช้รูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ร่วมกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยตรงในการดูแลครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง และเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการบันทึกข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการนำเสนอผ่านการเล่าเรื่อง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ครอบครัวเปราะบางประสบปัญหาทับซ้อนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและเด็กยากจนที่เข้าไม่ถึงสิทธิและสวัสดิการเนื่องจากข้อจำกัดด้านเอกสาร ความรู้ และเทคโนโลยี ระบบราชการยังไม่สามารถตอบสนองบริบทพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ชุมชนจะมีทุนทางสังคมและพลังจิตอาสาที่เข้มแข็ง 2) รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการควรเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพจิต และเครือข่ายชุมชนควบคู่กัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและความไว้วางใจในระบบบริการสาธารณะ 3) การยกระดับคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยใช้ข้อมูลเฉพาะรายและการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การจัดเวทีสนทนาและการคืนข้อมูลแบบมีชีวิต ทั้งนี้ การพัฒนาผู้ดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิงยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างทุนมนุษย์เพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน; คุณภาพชีวิต; ครอบครัวเปราะบาง

*Received July 4, 2025; Revised August 5, 2025; Accepted August 20, 2025

Abstract

This research article aimed to (1) examine the quality of life of vulnerable families in Thatalat Subdistrict, Sampran District, Nakhon Pathom Province, (2) design an integrated social empowerment model for vulnerable families, and (3) enhance the quality of life of vulnerable families through the application of appropriate social welfare interventions. The study employed a participatory action research (PAR) approach, engaging key informants and participants who were directly involved and had a stake in the care of vulnerable families in Thatalat Subdistrict. Twenty participants were purposively selected. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, and family baseline records. Data analysis was conducted using content analysis and the findings were presented through narrative storytelling.

The research findings revealed that vulnerable families faced overlapping challenges across economic, social, health, and intra-family relationship dimensions, particularly among the elderly and impoverished children who were unable to access their rights and welfare due to limitations in documentation, knowledge, and technology. Bureaucratic systems remain insufficiently responsive to local contexts, despite the presence of strong social capital and volunteer spirit within the community. The integrated social empowerment model should focus simultaneously on economic development, education, mental health, and community networking, emphasizing participation and trust in public service systems. Enhancing quality of life requires structural changes facilitated through community engagement, utilizing individualized data and collective learning, such as discussion forums and interactive feedback sessions. Moreover, developing caregivers for dependent individuals serves as a key mechanism for building human capital to sustainably support an aging society.

Keywords: Community Empowerment; Quality of Life; Vulnerable Families

บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในทุกเพศ ทุกวัย โดยมีองค์ประกอบด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ซึ่งด้านร่างกายมีผลต่อชีวิตประจำวัน ทำให้ประชาชนมีสุขภาพดี จากการพัฒนาทางการแพทย์ที่มีความก้าวหน้าไปอย่างมาก และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ทำให้การรักษาในปัจจุบันมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงได้ง่ายในทุกระดับชั้น ประชาชนจึงมีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น อายุยืนยาวมากขึ้น แต่ก็มีบางครอบครัวที่ประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต ผู้สูงอายุที่มีอายุยืนยาวมากขึ้น บางรายไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ กลายเป็นผู้ป่วยติดเตียง หรืออาจไม่มีคนดูแล จากการที่ไม่มีลูกหลาน บางรายมีญาติแต่ไม่ได้อยู่ร่วมกัน ทำให้กลุ่มผู้สูงอายุนี้ มีภาวะพึ่งพิง ซึ่งเราเรียกกลุ่มนี้ว่าครอบครัวเปราะบาง (Pongsawat, 2024)

ครอบครัวเปราะบางหมายถึงครอบครัวที่มีสมาชิกซึ่งอยู่ในภาวะพึ่งพิง เช่น เด็กเล็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการหรือผู้ป่วยติดเตียง และ/หรือเป็นครอบครัวที่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะผู้สูงอายุจำนวนมากต้องดูแลตนเองหรือ

ผู้อื่นในบ้าน โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นของครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวอยู่คนเดียว และครอบครัวแม่เลี้ยงเดี่ยว สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวไทยในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา ครอบครัวเปราะบางมักเผชิญปัญหาหลายด้าน เช่น รายได้ไม่เพียงพอ ค่าใช้จ่ายสูง มีเพียงเงินสวัสดิการรายเดือนเล็กน้อย ขณะที่สมาชิกบางคนยังต้องดูแลผู้ป่วยหรือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ในบางกรณีผู้สูงอายุต้องอยู่บ้านตามลำพังทั้งวันโดยไม่มีคนดูแล เด็กจากครอบครัวยากจนขาดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาสังคมในอนาคต ส่วนสภาพความเป็นอยู่ในบ้านมักไม่เหมาะสม เช่น บ้านผุพัง ไม่มีห้องน้ำหรือห้องน้ำไม่เหมาะกับการใช้ของผู้สูงอายุหรือคนพิการ อีกทั้งยังประสบปัญหาในการเข้าถึงบริการภาครัฐ เนื่องจากขาดความรู้ ไม่มีค่าใช้จ่าย หรือคนพาไปใช้สิทธิ์ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบสนับสนุนจากทั้งภาครัฐ ชุมชน และจิตอาสาเพื่อช่วยให้ครอบครัวเหล่านี้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีและปลอดภัย (Thatalad Subdistrict Administrative Organization, 2023) สถานการณ์ครอบครัวเปราะบางในประเทศไทยสะท้อนปัญหาในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ เช่น รายได้ต่ำ หนี้สิน และการจ้างงานไม่มั่นคง ด้านสังคม เช่น การเข้าถึงการศึกษาและความรุนแรงในครอบครัว ด้านสุขภาพและจิตใจ เช่น ภาวะซึมเศร้าและการขาดการสนับสนุนทางจิตใจ รวมถึงปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ที่อยู่อาศัยไม่ปลอดภัย ทั้งนี้ การช่วยเหลือครอบครัวเปราะบางต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน ชุมชน นักวิชาการ และสื่อมวลชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

ตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม แบ่งการปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน มีประชากรประมาณ 11,176 คน โดยหมู่ที่มีประชากรหนาแน่น ได้แก่ หมู่ 10 (บ้านศาลเจ้าคู่), หมู่ 4 (บ้านท่าตลาด) และหมู่ 2 (บ้านคลองบางหลวง) ซึ่งมีแนวโน้มพบครอบครัวเปราะบางมากที่สุด โดยจากการสำรวจพบครอบครัวเปราะบางจำนวน 50 ครอบครัว ที่ประสบปัญหาขาดที่อยู่อาศัย รายได้ไม่เพียงพอ สุขภาพกายและจิตใจย่ำแย่ และขาดผู้ดูแลอย่างเหมาะสม จำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐ เอกชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งตำบลท่าตลาดมีบริบทชุมชนที่มีทั้งภาคเกษตรกรรม เช่น ส้มโอ ฝรั่ง มะพร้าว และภาคบริการ มีโครงสร้างพื้นฐานและระบบสวัสดิการสังคมในระดับหนึ่ง เช่น การช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้พิการ และครัวเรือนยากไร้ โดยมีจุดแข็งอยู่ที่เครือข่ายชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่สามารถบูรณาการการดูแลกลุ่มเปราะบางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้วิจัยจึงประเมินสถานการณ์ร่วมกับภาคีเครือข่าย เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการข้อมูลจากหลายหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของคณะกรรมการขจัดความยากจน (ศจพ.) โดยมีเป้าหมายให้ครอบครัวเปราะบางได้รับการดูแลด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ในทุกมิติ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการแก่ครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยใช้รูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR) มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงในการดูแลครอบครัวเปราะบาง แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

1) กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสมาคมผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน ได้แก่ 1.1) นายกเทศมนตรีเมืองสามพราน 1.2) ที่ปรึกษาสมาคมผู้สูงอายุอำเภอสามพราน 1.3) ประธานสมาคมผู้สูงอายุอำเภอสามพราน 1.4) ประธานชมรมผู้สูงอายุตำบลท่าตลาด 1.5) ประธานชมรมจิตอาสาสมาคมผู้สูงอายุอำเภอสามพราน

2) กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้มีบทบาทในการดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิง เช่น อสม. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จิตอาสาและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง จำนวน 5 คน ได้แก่ 2.1) สมาชิกสภาเทศบาลจังหวัดนครปฐม เขตอำเภอสามพราน 2.2) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขอำเภอสามพราน 2.3) ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขตำบลท่าตลาด 2.4) ประธานผู้ดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิงตำบลท่าตลาด (CG) 2.5) เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ชีวาภิบาลเทศบาลตำบลอ้อมใหญ่

3) กลุ่มครอบครัวเปราะบาง รวมถึงผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ญาติ และผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน

ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนปัญหาและความต้องการของครอบครัวเปราะบางอย่างรอบด้าน

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ประกอบด้วยการสัมภาษณ์แบบไม่กำหนดโครงสร้าง โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูล พร้อมใช้เครื่องมือเสริม เช่น บันทึกภาคสนามจากการสังเกต และการประชุมกลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมาย โดยกำหนดกระบวนการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบในทุกระยะของกิจกรรม สำหรับเครื่องมือเฉพาะที่ใช้ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล และประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ และ 2) แบบบันทึกข้อมูลพื้นฐานของครอบครัว ซึ่งครอบคลุมข้อมูลด้านความเป็นอยู่ การศึกษา สุขภาพ ปัญหาทางสังคม ความช่วยเหลือที่ได้รับ ความต้องการ และข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ ประกอบไปด้วย

1) ขั้นตอนการศึกษาบริบท นักวิจัยกำหนดพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายเพื่อทำประชาคม พร้อมประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย

2) ขั้นกำหนดปัญหา นักวิจัยร่วมกับประชาชนระบุปัญหา ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างชัดเจน โดยเน้นการมีส่วนร่วมและสร้างความเข้าใจร่วมกัน เพื่อให้ข้อมูลสอดคล้องกับสภาพจริง

3) ขั้นการวางแผนปฏิบัติงาน จัดทำแผนวิจัย ระบุบทบาทของผู้มีส่วนร่วมอย่างชัดเจน ติดตามและตรวจสอบการดำเนินงาน โดยประชาชนมีส่วนร่วมทั้งในขั้นวางแผนและปฏิบัติ

4) ขั้นการติดตามตรวจสอบและปรับปรุง ผู้วิจัยและประชาชนร่วมกันติดตาม ปรับปรุง และแก้ไขแผนวิจัยตามข้อมูลและสถานการณ์ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้

5) ขั้นตอนการสรุปผลการวิจัย สรุปผลและจัดทำรายงานการวิจัย โดยให้ชุมชนร่วมประเมินความสำเร็จ แสดงความพึงพอใจ และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาในอนาคต

กิจกรรมในการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1) การสัมภาษณ์ครอบครัวเปราะบาง ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเข้าใจปัญหาและความต้องการเฉพาะของแต่ละครอบครัว

2) การจัดประชาคมในหมู่บ้าน ดำเนินกิจกรรมระดมความคิดเห็นของคนในชุมชน เพื่อให้ข้อมูลและมุมมองของชาวบ้านมีส่วนในการวิจัย

3) การประชุมกับหัวหน้าหน่วยงานในพื้นที่ สัมภาษณ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าใจนโยบายหรือมาตรการที่ส่งผลต่อครอบครัวเปราะบาง

4) การเยี่ยมบ้านครอบครัวเปราะบาง สังเกตบริบทของชีวิตจริงในแต่ละครอบครัว เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

5) การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายหลัก ได้แก่ ภาครัฐ ผู้นำชุมชน และภาคประชาสังคม

6) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมาย โดยมีการเตรียมประเด็นและเครื่องมือบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ

7) การสังเกตกิจกรรมของครอบครัวเปราะบาง สังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วม และความเห็นของครอบครัวเป้าหมายในกิจกรรม เพื่อประกอบการวิเคราะห์เชิงลึก

8) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ประมวลผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการสังเกต เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายหรือแนวทางพัฒนาคุณภาพชีวิต

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการโดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตจากกระบวนการทำกิจกรรมตามกรอบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยแยกวิเคราะห์ออกเป็นสองประเภท ได้แก่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Storytelling) สำหรับข้อมูลที่เกิดจากการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยมีการออกแบบเครื่องมือการวิจัยจากกรอบแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแบบสัมภาษณ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และคำนึงถึงจริยธรรมในการวิจัย ไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ ผู้วิจัยตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการอรรถาธิบายเชิงประจักษ์เชื่อมโยงข้อมูลจากหลายแหล่งเพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างชัดเจนและครอบคลุม

ผลการวิจัย

จากจากการศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์นำเสนอตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

คุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ในการศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า

1) ครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาดมีลักษณะที่ซับซ้อนและทับซ้อนหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน การขาดโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็กที่ขาดการดูแล หรือเผชิญปัญหาสุขภาพจิต ล้วนสะท้อนความเปราะบางทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ โดยมี Stakeholder ที่เกี่ยวข้องถึงแปดกลุ่ม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน รัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา เครือข่ายอาสาสมัคร ศาสนา และกลุ่มเปราะบางเอง จากการประชาคมพบปัญหาการดูแล เช่น การขาดความร่วมมือ

จากญาติ สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการดูแล อุปสรรคจากการเดินทางและสัตว์เลี้ยง ขณะที่ความคาดหวังคือคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยที่ดีขึ้น ญาติได้รับความรู้ และมีการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ โดยข้อเสนอแนะเน้นให้เพิ่มงบประมาณ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และให้ผู้นำทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

2) ครอบครัวเปราะบางเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในประเด็นเอกสาร ข้อมูล ความเข้าใจระบบ และความเหลื่อมล้ำด้านดิจิทัล ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังจำนวนมากตกหล่นจากสิทธิ์เบี้ยยังชีพ ขาดผู้ช่วยดำเนินเรื่อง หรือเข้าไม่ถึงระบบดิจิทัล เช่นเดียวกับครอบครัวยากจนที่มีเด็กซึ่งขาดสิทธิการศึกษา เนื่องจากไม่สามารถลงทะเบียนรับเงินอุดหนุนจากรัฐ ปัญหาเหล่านี้สะท้อนถึงโครงสร้างสวัสดิการที่ยังไม่สามารถตอบสนองกลุ่มเปราะบางได้อย่างทั่วถึง จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาแนวทางการบูรณาการภาคส่วน โดยเฉพาะบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสร้างฐานข้อมูลที่ถูกต้อง และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจด้านสิทธิอย่างต่อเนื่อง รวมถึงเปิดพื้นที่ให้กลุ่มเป้าหมายได้สะท้อนปัญหาเพื่อออกแบบนโยบายที่ตรงจุด

3) ครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาดส่วนใหญ่เผชิญปัญหาขาดรายได้ ขาดคนดูแล และถูกทอดทิ้ง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่อย่างเดียวดาย ส่งผลให้คุณภาพชีวิตอยู่ในภาวะย่ำแย่ ภาคีเครือข่ายสุขภาพในพื้นที่จึงร่วมกันขับเคลื่อนการดูแลอย่างมีเมตตาและเอื้อเฟื้อ ด้วยการจัดหาสิ่งของจำเป็น เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง ยา หรืออุปกรณ์ยังชีพ โดยมักใช้เงินส่วนตัวในการช่วยเหลือ นอกจากนี้ ยังมีความพยายามพัฒนาเชิงระบบ เช่น การส่งต่อข้อมูล การประสานหน่วยงาน การส่งเสริมอาชีพ การฝึกทักษะ และการให้กำลังใจผู้ป่วยและผู้ดูแล ซึ่งเป็นการลดความโดดเดี่ยวและสร้างพลังใจให้กับครอบครัวเปราะบาง แม้จะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร แต่หัวใจของคนในชุมชนคือพลังขับเคลื่อนสำคัญ โดยเน้นการดูแลแบบองค์รวมที่ผสานทั้งร่างกาย จิตใจ และปัจจัยพื้นฐานเพื่อให้ผู้เปราะบางมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี

2. รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการแก่ครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ในการศึกษารูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการแก่ครอบครัวเปราะบาง ผู้วิจัยได้ทำการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย พัฒนาทักษะชีวิต สร้างความเข้มแข็งทางจิตใจกับกลุ่มเปราะบาง โดยใช้กิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย การใช้ชีวิตอย่างมีความสุข การสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ประกอบไปด้วย

2.1 การสร้างรายได้ ลดรายจ่าย และการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ ผ่านการส่งเสริมการสร้างรายได้และทักษะการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน การรับจ้างทำงานที่บ้าน การเรียงพลู และจัดทำสำรับหมากพลู เพื่อจำหน่าย เพิ่มรายได้ให้ครอบครัว การฝึกอบรมอาชีพเสริมการปลูกผักไว้รับประทานเอง และส่วนที่เหลือ จัดส่งขายที่ตลาดนัดใกล้บ้าน เพื่อลดการพึ่งพิงจากภายนอกและเพิ่มอำนาจในการควบคุมเศรษฐกิจในครอบครัว

2.2 การเสริมสร้างการศึกษาและทักษะชีวิต โดยเน้นการเสริมสร้างการศึกษาและทักษะชีวิต กิจกรรมที่จัดขึ้นมักประกอบด้วยการอบรมความรู้พื้นฐาน เช่น สิทธิของประชาชน การจัดการทรัพยากรในครัวเรือน การส่งเสริมสุขภาพจิต การสื่อสารในครอบครัว และการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน ซึ่งดำเนินการโดยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งรัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาสังคม จุดเด่นของกิจกรรมเหล่านี้คือการเปิดโอกาสให้คนในครอบครัวได้เรียนรู้ร่วมกันและนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน ผลจากการดำเนินกิจกรรมพบว่าครอบครัวเปราะบางมีความรู้และทักษะชีวิตเพิ่มขึ้น มีความสามารถในการดูแลตนเองดีขึ้น สื่อสารกันภายในครอบครัวอย่างเข้าใจมากขึ้น และมีรายได้เสริมจากการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ความมั่นคงในชีวิตครอบครัวเพิ่มขึ้น ลดภาวะพึ่งพิงรัฐ และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในภาพรวม

2.3 การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว กิจกรรมที่จัดขึ้นมุ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนาอารมณ์และจิตใจของสมาชิกในครอบครัว ควบคู่กับการฟื้นฟูความผูกพันและความเข้าใจระหว่างกัน โดยกิจกรรมที่ใช้ ได้แก่ วงสนทนาในครอบครัว การอบรมทักษะการสื่อสารเชิงบวก การทำกิจกรรมจิตอาสาร่วมกัน เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดพื้นที่ปลอดภัยในการพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้สึก และเยียวยาบาดแผลทางใจที่อาจมีมาก่อนหน้านั้น ผลจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวพบว่าครอบครัวเปราะบางมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้น ความเครียดลดลง และสามารถระบายความรู้สึกอย่างเปิดเผยและสร้างสรรค์มากขึ้น สมาชิกในครอบครัวรู้จักการให้อภัย การให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และมีพลังใจที่จะเผชิญกับปัญหาในชีวิตร่วมกันมากขึ้น ความเข้มแข็งทางจิตใจที่เกิดขึ้นนี้ยังส่งผลต่อคุณภาพชีวิตโดยรวมและช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาสังคมในระดับครอบครัวและชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.4 การสนับสนุนด้านสังคมและชุมชน กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนด้านนี้ ได้แก่ การตั้งกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอาชีพในชุมชน การสร้างเครือข่ายอาสาสมัครดูแลครอบครัวเปราะบาง รวมทั้งกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เช่น ตลาดชุมชน การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ครอบครัว ผลที่เกิดจากการจัดกิจกรรมเหล่านี้ คือ ครอบครัวเปราะบางสามารถเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิที่พึงได้รับอย่างทั่วถึงมากขึ้น มีความมั่นใจในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภาคประชาสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวและชุมชนแน่นแฟ้นขึ้น เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และไม่รู้สึกโดดเดี่ยวจากปัญหา ความช่วยเหลือที่ได้รับผ่านเครือข่ายของชุมชนจึงไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นกระบวนการเสริมพลังทำให้ครอบครัวสามารถยืนหยัดได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

3. การขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยใช้รูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม

ในการขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยใช้รูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม นั้น ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางผ่านเวที Focus Group ร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเสนอกิจกรรมในการขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยใช้รูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม ในการจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการอบรมผู้ดูแลผู้มีภาวะพึ่งพิง ประกอบด้วย 1) กิจกรรมการให้ความรู้ โดยอบรม Care Giver เป็นหลักสูตร 70 ชั่วโมง เพื่อพัฒนาทักษะดูแลผู้สูงอายุ/ผู้พิการ มีผู้เข้าร่วมเป็นแกนนำ 153 คน ผสมผสานทฤษฎี-ปฏิบัติ สร้างเครือข่ายชุมชนและเปลี่ยนมุมมองจาก "ภาระ" เป็น "โอกาส" ได้เครือข่ายชุมชนร่วมขับเคลื่อนประกอบด้วยองค์การบริหารส่วนตำบลท่าตลาด โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ผู้นำชุมชน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รวมถึงตัวแทนครอบครัวเปราะบางที่ได้รับการฝึกอบรมให้มีบทบาทร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่อเนื่อง 2) กิจกรรมฝึกทักษะ อบรมอาสาบริบาลท้องถิ่น จำนวน 50 ชั่วโมง มีแกนนำอาสาสมัคร 130 คนเข้าร่วมกิจกรรม โดยเน้นการดูแลแบบองค์รวม 4 มิติ คือ 1. มิติกายภาพ เน้นการเรียนรู้เรื่องการช่วยเหลือกิจวัตรประจำวัน 2. มิติจิตใจ มุ่งส่งเสริมความเข้าใจและทักษะด้านการให้กำลังใจ 3. มิติครอบครัวและสังคม ส่งเสริมบทบาทของครอบครัวในการดูแลซึ่งกันและกัน และ 4. มิติด้านจิตวิญญาณ เน้นการส่งเสริมการมีเป้าหมายในชีวิต ความสงบทางใจ และการยอมรับธรรมชาติของชีวิต และสร้างระบบ Care Plan รายบุคคล 3) กิจกรรม ติดตามผล CG โดยการประชุมแบบพหุภาคีกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการประชุมรายเดือนเพื่อแลกเปลี่ยนปัญหาและขยายเครือข่ายความรู้สู่พื้นที่อื่น เช่น โภชนาการผู้สูงอายุ 4) กิจกรรมเพิ่มรายได้ครอบครัวเปราะบาง เป็นการส่งเสริมอาชีพที่บ้าน เช่นการทำเกษตรอินทรีย์ และปรับยานพาหนะเพื่อค้าขาย ช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับกลุ่มเปราะบางได้ เช่นกรณีตัวอย่าง

นาย ก. ดัดแปลงรถจักรยานยนต์ให้รองรับวีลแชร์ เพื่อการเดินทางที่สะดวกสำหรับผู้พิการ และการส่งเสริมการปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่

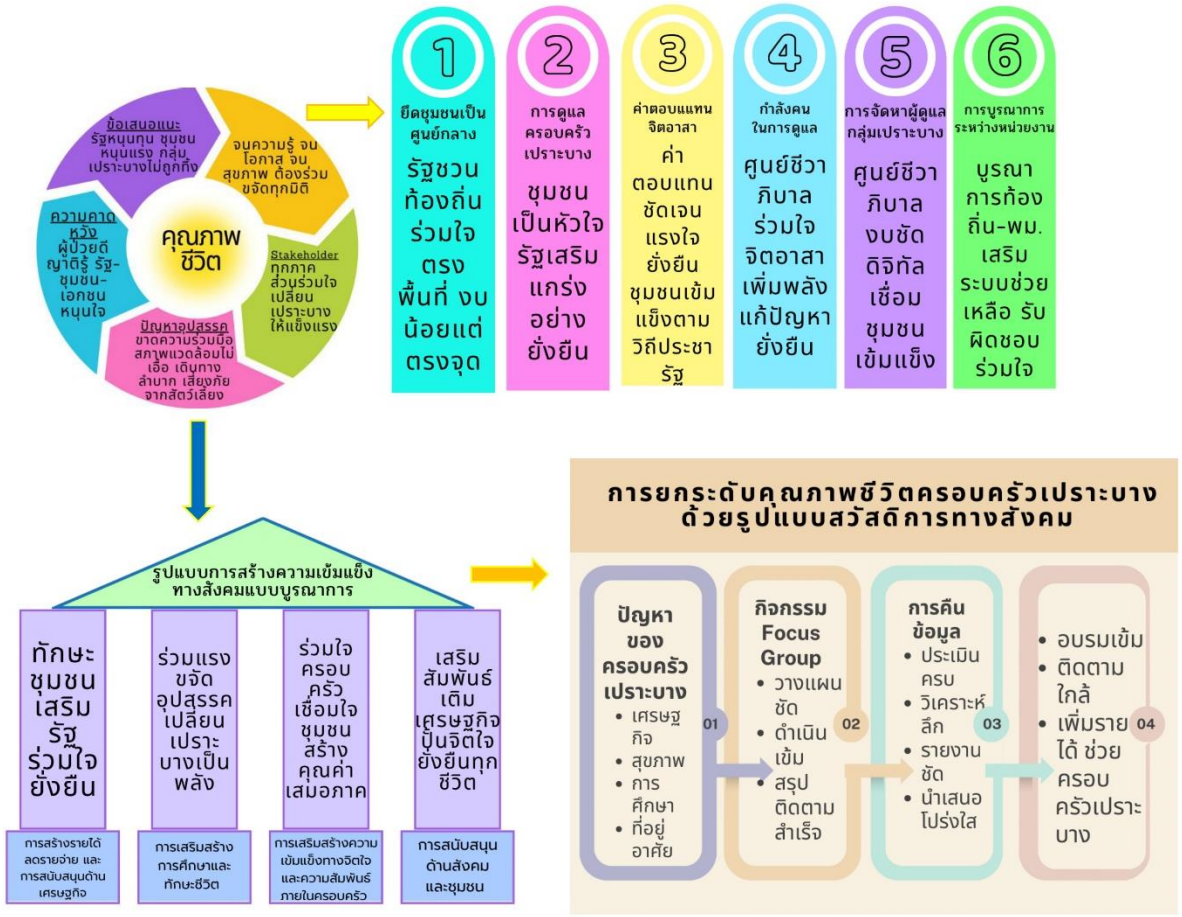

Figure 1: A Model for the Strengthening of the Community to Elevate the Quality of Life of Fragile Families

จากองค์ความรู้ของการวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม สามารถสังเคราะห์ได้ว่า แนวทางการยกระดับคุณภาพชีวิตจำเป็นต้องดำเนินการแบบบูรณาการใน 4 มิติหลัก ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และการศึกษา โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายกลุ่ม ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และองค์กรศาสนา เพื่อจัดการกับปัญหาที่มีความซับซ้อนหลายด้าน เช่น ความยากจน ความขาดแคลนโอกาส การเจ็บป่วยเรื้อรัง และความเปราะบางทางสังคม ซึ่งกรณีศึกษาของครอบครัวนาย ก. เป็นตัวอย่างที่สะท้อนความสำเร็จของการบูรณาการนี้อย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการส่งเสริมอาชีพปลูกผักไฮโดรโปนิกส์ที่ช่วยเพิ่มรายได้ ฟื้นฟูความสัมพันธ์ในครอบครัว และสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตภายในครัวเรือน นอกจากนี้ การจัดเวทีมีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและการสนับสนุนเชิงระบบจากภาครัฐ เช่น การกระจายอำนาจการจัดสรรงบประมาณที่ยืดหยุ่น และการสนับสนุนทรัพยากรพื้นฐาน ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนา

มีความยั่งยืน ทั้งนี้ เสียงสะท้อนจากภาคสนามยังชี้ถึงข้อจำกัดของระบบอาสาสมัครที่ภาระหนักแต่ขาดการสนับสนุนอย่างเพียงพอ จึงเสนอให้รัฐปรับบทบาทจาก "ผู้ปฏิบัติ" มาเป็น "ผู้สนับสนุน" และเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้กำหนดทิศทางการพัฒนาเองโดยมีระบบรองรับที่เป็นธรรม เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การยกระดับคุณภาพชีวิตของครอบครัวเปราะบางต้องเริ่มจากความเข้าใจและเข้าถึงบริบทชีวิตอย่างแท้จริง โดยใช้ทรัพยากรของชุมชนเป็นฐานเสริมด้วยนโยบายสนับสนุนจากภาครัฐที่มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับความเป็นจริง และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

ประการสำคัญ องค์ความรู้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ในการออกแบบนโยบายหรือโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบางในพื้นที่อื่น ๆ โดยเน้นการบูรณาการหลายมิติและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการเสริมสร้างบทบาทของชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ควบคู่กับการสนับสนุนเชิงระบบจากภาครัฐที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ ทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบการทำงานแบบบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความเปราะบางเชิงโครงสร้างในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลายมิติ ไม่เพียงแต่เรื่องความยากจนด้านรายได้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการขาดแคลนที่อยู่อาศัยมั่นคง การเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาที่จำกัด ตลอดจนระบบสวัสดิการของรัฐที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้อย่างทั่วถึง ทั้งนี้เป็นเพราะการเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ที่ถึงแม้ว่าจะมีอย่างจำกัด แต่ชุมชนท้องถิ่นกลับแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการปัญหาด้วยตนเองผ่านความร่วมมือของเครือข่ายอาสาสมัคร ผู้นำชุมชน และองค์กรท้องถิ่น ที่ต่างร่วมแรงร่วมใจกันหาทางออกที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่ หัวใจสำคัญของการแก้ไขปัญหาอยู่ที่การเปลี่ยนแนวคิดจากการมองว่าเป็นเรื่องของ "การสงเคราะห์" มาเป็น "กระบวนการสร้างระบบดูแลร่วมกัน" โดยชุมชนมีบทบาทหลักในการออกแบบและขับเคลื่อน solutions ที่เหมาะสม ในขณะที่ภาครัฐควรปรับบทบาทมาเป็นผู้สนับสนุนด้านนโยบายและทรัพยากร แทนที่จะกำหนดแนวทางจากส่วนกลางแบบตายตัว ปรัชญานี้ตั้งอยู่บนความเชื่อมั่นว่าทุกชุมชนมีศักยภาพและภูมิปัญญาในตัวเอง ที่เมื่อได้รับการเสริมพลังอย่างถูกต้องแล้ว จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน และนำไปสู่สังคมที่ทุกคนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Wongsanutharoj (2010) และงานวิจัยของ Charoenlak, Nilkhote, and Lundaam, (2023), Thuetong, Nunklam and Wiratthammachot (2024) กล่าวคือ คุณภาพชีวิตของบุคคลขึ้นอยู่กับสุขภาพกายและจิตที่ดี ซึ่งต้องได้รับการตอบสนองต่อความต้องการทั้งทางกายภาพและจิตใจ โดยทุนศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมสุขภาพกลุ่มเปราะบาง ได้แก่ การบริหารแบบมีส่วนร่วม “บ้าน วัด โรงเรียน” โดยมีวัดบางช้างเหนือเป็นศูนย์กลางการประสานงาน มีกลุ่มจิตอาสาเข้มแข็ง การบริหารเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ และกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพของกลุ่มเปราะบาง ครอบครัว และผู้เกี่ยวข้อง โดยผลการวิจัยพบว่าความจำเป็นในการส่งเสริมสุขภาพและการจัดการตนเองอยู่ในระดับมาก ชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสุขภาพที่ยั่งยืน ทั้งนี้ควรส่งเสริมสมรรถภาพทางกาย การเข้าถึงบริการสุขภาพ โภชนาการ การออกกำลังกาย การดูแลจิตใจ เช่น การจัดการความเครียด สร้างทัศนคติเชิงบวก การอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี และส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมและโอกาสที่เท่าเทียมในการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 รูปแบบการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการแก่ครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความซับซ้อน

ของปัญหาครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาด ที่ไม่สามารถแก้ไขด้วยมาตรการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยแนวทางบูรณาการที่คำนึงถึงมิติทางสังคม สุขภาพ การศึกษา และสภาพจิตใจอย่างลึกซึ้ง งานวิจัยเน้นย้ำถึงพลังของชุมชนท้องถิ่นในการสร้างระบบดูแลกันเองผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและนวัตกรรมท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็เสนอให้ภาครัฐปรับบทบาทจากการเป็นผู้ให้บริการหลักมา เป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรและนโยบายที่เอื้อให้ชุมชนสามารถออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหาได้เองอย่างสอดคล้องกับบริบทเฉพาะ หัวใจสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมองว่าเป็นเรื่องการสงเคราะห์ มาเป็นการสร้างระบบดูแลร่วมกันที่เคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมศักยภาพมากกว่าการให้ความช่วยเหลือแบบพึ่งพา แนวทางนี้ไม่เพียงช่วยแก้ไขปัญหาความเปราะบางในระยะสั้น แต่ยังสร้างภูมิคุ้มกันและความยั่งยืนให้กับครอบครัวและชุมชนในระยะยาว ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผิดชอบต่ออนาคตของสังคมร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของ World Bank (1996) และ Putnam (2000) และงานวิจัยของ Tansawad (2024) กล่าวคือ แนวคิดการพัฒนาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Development - CBD) มุ่งเน้นการเสริมพลังให้ชุมชนมีบทบาทนำในการกำหนดปัญหาและแนวทางแก้ไขด้วยตนเอง โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐ ชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านหลักการสำคัญคือการมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้ทรัพยากรของชุมชน และการเสริมสร้างศักยภาพของคนในพื้นที่ให้เป็นผู้นำ ประกอบกับแนวคิดเรื่อง “ทุนทางสังคม” ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และเครือข่าย เช่น กลุ่มอาสาสมัคร วัด โรงเรียน และบรรทัดฐานทางสังคมที่ส่งเสริมพฤติกรรมความร่วมมือ ล้วนเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของสังคม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ จังหวัดเพชรบุรีที่ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอผ่านแนวทางบูรณาการที่มีชุมชนเป็นหัวใจ มีการจัดโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน ตั้งแต่คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิต การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนดูแลกลุ่มเปราะบาง ไปจนถึงการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ นโยบายที่ชัดเจน ทีมงานที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมจากฐานชุมชน และระบบการจัดการที่ครบวงจร ส่งผลให้ทั้ง 8 อำเภอผ่านเกณฑ์มาตรฐาน UCCARE และได้รับความพึงพอใจจากทั้งผู้ให้บริการและกลุ่มเปราะบางในระดับดี สะท้อนถึงความสำเร็จของการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ขับเคลื่อนยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบาง ในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยใช้รูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของระบบช่วยเหลือแบบเดิมที่มองปัญหาแบบแยกส่วนและไม่สอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชนในตำบลท่าตลาด ความเปราะบางของครอบครัวที่นี่เป็นปัญหาซับซ้อนที่เชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ ตั้งแต่เศรษฐกิจ สุขภาพ การศึกษา ไปจนถึงที่อยู่อาศัย หัวใจของความสำเร็จอยู่ที่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการช่วยเหลือแบบสงเคราะห์ มาเป็นการเสริมพลังชุมชนให้ลุกขึ้นมาจัดการปัญหาด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับเสียงของท้องถิ่น การพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลในชุมชนและการสร้างเครือข่ายสนับสนุนภายในพื้นที่แสดงให้เห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความภาคภูมิใจในบทบาทของผู้ให้การดูแล อย่างไรก็ดี ความท้าทายสำคัญยังคงอยู่ที่การพัฒนาระบบข้อมูลที่แม่นยำและกลไกติดตามผลที่ยั่งยืน เพื่อให้ความช่วยเหลือเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแท้จริง งานวิจัยนี้เสนอทางออกด้วยแนวทาง "ชุมชนนำ รัฐหนุน" ที่มองผู้เปราะบางเป็นผู้มีศักยภาพ ไม่ใช่แค่ผู้รับความช่วยเหลือ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนและเคารพศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Saleebey (2006) และ Holt Sahathai Foundation (2012) และงานวิจัยของ Khammek and Khlueakhon (2022) กล่าวคือ แนวคิดจุดแข็ง (Strengths Perspective) มุ่งเน้นการใช้จุด

แข็งของบุคคล ครอบครัว และชุมชน แทนการมองเฉพาะปัญหา โดยเชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพภายในที่สามารถนำมาใช้ในการเปลี่ยนแปลงชีวิตตนเองได้ เช่น ความยืดหยุ่น ทักษะเครือข่าย และความสามารถในการเผชิญปัญหา ขณะเดียวกัน แนวคิดการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว (Family Strengthening Approach) เน้นการพัฒนาและปกป้องเด็กผ่านการเสริมศักยภาพของครอบครัวในการเลี้ยงดูและดูแลตนเองอย่างยั่งยืน โดยใช้กระบวนการที่เป็นระบบ ได้แก่ การประเมินครอบครัว การวางแผนรายครอบครัว การเชื่อมโยงทรัพยากรในชุมชน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังมีแนวคิดการพัฒนาระบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่เกิดจากการรวมพลังของหุ้นส่วนทางสังคม ได้แก่ ภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาคเอกชน ผ่านโครงสร้างคณะทำงานในพื้นที่ เครือข่าย และแหล่งงบประมาณหลากหลาย เพื่อสนับสนุนการจัดสวัสดิการแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน โดยมีเงื่อนไขสำคัญ เช่น ประวัติการรวมกลุ่มเพื่อจัดการกองทุนฯ ผู้นำที่เห็นประโยชน์ส่วนรวม โครงสร้างบริหารแบบกระจายอำนาจ การทำงานร่วมกับเครือข่ายภายในและภายนอก ความไว้วางใจในกลุ่ม และการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่

สรุป

การศึกษาคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาด อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม พบว่าครอบครัวเปราะบางมีลักษณะซับซ้อนทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ โดยมีปัจจัยปัญหารายได้ไม่แน่นอน ขาดโอกาสทางการศึกษาและอาชีพ สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็กขาดการดูแล หรือมีปัญหาสุขภาพจิต ซึ่ง Stakeholder ที่เกี่ยวข้องมีถึง 8 กลุ่ม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน รัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา เครือข่ายอาสาสมัคร ศาสนา และกลุ่มเปราะบางเอง จากการประชาคม พบปัญหาการดูแล เช่น ขาดความร่วมมือจากญาติ สภาพแวดล้อมไม่เอื้อต่อการดูแล อุปสรรคการเดินทาง และปัญหาสัตว์เลี้ยง ความคาดหวังคือคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยที่ดีขึ้น ญาติได้รับความรู้ และมีการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ จึงมีข้อเสนอให้เพิ่มงบประมาณ อุปกรณ์ทางการแพทย์ และให้ผู้นำทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

ครอบครัวเปราะบางยังเผชิญอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิพื้นฐาน โดยเฉพาะเรื่องเอกสาร ข้อมูล ความเข้าใจระบบ และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ส่งผลให้ผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังตกหล่นจากสิทธิเบี้ยยังชีพ ขาดผู้ช่วยดำเนินการ หรือเข้าไม่ถึงระบบดิจิทัล เช่นเดียวกับครอบครัวยากจนที่มีเด็กขาดสิทธิการศึกษา จึงต้องเร่งบูรณาการภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสร้างฐานข้อมูลที่ถูกต้อง และส่งเสริมความรู้เรื่องสิทธิ รวมถึงเปิดพื้นที่ให้กลุ่มเป้าหมายสะท้อนปัญหาเพื่อออกแบบนโยบายที่เหมาะสม

ในระดับครอบครัว พบปัญหารายได้ไม่เพียงพอ ขาดคนดูแล และการถูกทอดทิ้ง โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่อย่างเดียวดาย ภาคีเครือข่ายสุขภาพในพื้นที่จึงร่วมกันจัดหาสิ่งของจำเป็น เช่น ข้าวสาร อาหารแห้ง ยา หรืออุปกรณ์ยังชีพ รวมถึงพัฒนาระบบการส่งต่อข้อมูล ประสานหน่วยงาน ส่งเสริมอาชีพ และฝึกทักษะ เพื่อเสริมสร้างกำลังใจและลดความโดดเดี่ยว แม้จะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร แต่หัวใจของคนในชุมชนคือพลังขับเคลื่อนสำคัญ โดยเน้นการดูแลแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และปัจจัยพื้นฐาน เพื่อให้ผู้เปราะบางมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ในการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมแบบบูรณาการ ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมสร้างรายได้ ลดรายจ่าย พัฒนาทักษะชีวิต และเสริมสร้างจิตใจ โดยมีการฝึกอาชีพเสริม เช่น การทำสำรับหมากพลู การปลูกผัก การรับจ้างที่บ้าน และกิจกรรมลดรายจ่าย เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครอบครัว นอกจากนี้ยังจัดอบรมความรู้พื้นฐาน เช่น สิทธิของประชาชน การจัดการทรัพยากรในครัวเรือน การส่งเสริมสุขภาพจิต และการสื่อสารในครอบครัว ผลลัพธ์คือครอบครัวมีทักษะชีวิตดีขึ้น ดูแลตนเองได้ดีขึ้น สื่อสารกันในครอบครัวมากขึ้น และลดภาวะพึ่งพิงรัฐ และด้านจิตใจและความสัมพันธ์ภายในครอบครัว มีการจัดกิจกรรมวงสนทนา อบรมทักษะสื่อสารเชิงบวก และทำกิจกรรมจิตอาสาร่วมกัน เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยใน

การพูดคุย เยียวยาบาดแผลทางใจ ส่งผลให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวแน่นแฟ้นขึ้น ลดความเครียด และเกิดพลังใจในการใช้ชีวิตร่วมกัน ขณะเดียวกันยังมีการสร้างเครือข่ายชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มอาสาสมัครและตลาดชุมชน เพื่อให้ครอบครัวเปราะบางเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิอย่างทั่วถึง เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสามารถยืนหยัดได้อย่างยั่งยืน

การยกระดับคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบางยังดำเนินการผ่านรูปแบบสวัสดิการทางสังคมที่เหมาะสม โดยจัดอบรม Care Giver หลักสูตร 70 ชั่วโมง พัฒนาทักษะดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยมีแกนนำ 153 คน และอบรมอาสาบริบาลท้องถิ่น 50 ชั่วโมง มีแกนนำ 130 คน ครอบคลุมมิติกายภาพ จิตใจ ครอบครัว-สังคม และจิตวิญญาณ รวมถึงจัดทำแผนดูแลรายบุคคล (Care Plan) มีการประชุมพหุภาคีเพื่อติดตามผลและขยายเครือข่ายความรู้ อีกทั้งยังส่งเสริมอาชีพ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การค้าขาย และการปรับยานพาหนะสำหรับผู้พิการ เพื่อเพิ่มรายได้และลดการพึ่งพิง โดยภาพรวมแล้ว การขับเคลื่อนพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัวเปราะบางในตำบลท่าตลาด เป็นการบูรณาการการดูแลทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ และสุขภาพ ด้วยความร่วมมือของภาคีเครือข่ายในพื้นที่อย่างมีเป้าหมายและเป็นระบบ เพื่อให้ครอบครัวเปราะบางสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและยั่งยืนในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ควรจัดตั้งและพัฒนากลไกความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ชุมชน อาสาสมัคร และกลุ่มเปราะบาง เพื่อทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเน้นการบูรณาการข้อมูล เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนในการดูแลครอบครัวเปราะบาง

1.2 ควรดำเนินการฝึกอบรมและส่งเสริมทักษะชีวิต การสร้างอาชีพ การพัฒนาสุขภาวะจิตใจ และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานให้กับครอบครัวเปราะบางอย่างต่อเนื่อง

1.3 ควรปรับปรุงระบบสวัสดิการสังคมให้ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเปราะบางอย่างแท้จริง โดยเน้นการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่ถูกต้อง ครอบคลุม และทันสมัย รวมถึงการออกแบบสวัสดิการที่ยืดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับการติดตามผลการดำเนินงานในระยะเวลา 2-5 ปี เพื่อประเมินความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในชุมชน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของครอบครัวเปราะบาง และการรักษาความเข้มแข็งของกลไกภาคประชาชนในพื้นที่

2.2 ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบรูปแบบการพัฒนาชุมชนในเขตเมือง เขตกึ่งเมือง และชนบท เพื่อหาความแตกต่างด้านกลยุทธ์การมีส่วนร่วม ปัจจัยสู่ความสำเร็จ และอุปสรรคเฉพาะในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้สามารถปรับใช้โมเดลให้เหมาะสมกับบริบทที่หลากหลายได้มากขึ้น

2.3 ควรวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับบทบาทของเยาวชน ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มคนเปราะบางเองในการเป็นผู้นำหรือแกนนำชุมชน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพและแนวทางส่งเสริมการเป็นเจ้าของปัญหาและการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากภายในกลุ่มเป้าหมาย

References

Charoenlak, N., Nilkhote, R., & Lundaam, C. (2023). Research and Development of a Volunteer Network in the Community to Promote Health in the Vulnerable. *Journal of MCU Peace Studies*, 11(3), 848-861.

Holt Sahathai Foundation. (2012). *Family Strengthening Handbook: A Practice Guide for Working with Vulnerable Families in Thailand*. Bangkok: Holt Sahathai Foundation.

Khammek, S., & Khlueakhon, P. (2022). The Development of Integrated Community Welfare to Reduce Inequality in Quality of Life for Vulnerable Groups in Sam Ngam Subdistrict Municipality, Sam Ngam District, Phichit Province. *Journal of Social Science Panyapat*, 4(3), 97-110.

Phra Surachet Kittitharo (Thuetong), Nunklam, D., & Phrakhru Wiratthammachot. (2024). The Promotion of Life Quality of Vulnerable Groups in Krungyan, Tungyai District, Nakhon Si Thammarat Province. *Journal of MCU Nakhondhat*, 11(4), 58-66.

Pongsawat, P. (2024). Exploring the Lives of Marginalized Urban Poor: A Case Study of Poor Tenants in Bangkok's Substandard Rental Housing Sector. *Journal of Social Sciences*, 54(1), 26-45.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Saleebey, D. (2006). *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. (4th ed.). Boston: Pearson/Allyn & Bacon.

Sam Phran Hospital. (2023). *Home Visit Information*. Nakhon Pathom: Primary and Holistic Services Group Sam Phran Hospital.

Tansawad, P. (2024). Developing a Model for Driving the Operation to Improve the Quality of Life in the District Health Board, Phetchaburi Province. *Journal of Health Promotion and Environmental Health*, 47(1), 40-53.

Thatalad Subdistrict Administrative Organization. (2023). *Basic Information of Thatalad Subdistrict Administrative Organization, Sam Phran District, Nakhon Pathom Province*. Retrieved October 18, 2023, from https://www.thatalad.go.th/

Wongsanutharoj, P. (2010). *Psychology of Human Resource Services*. Bangkok: Bangkok Media Center.

World Bank. (1996). *The World Bank Participation Sourcebook*. Washington, DC: World Bank.

รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*

A Management Model to Promote Systematic Thinking Skills of Students in Basic Schools

[1]ผกามาศ จินดามัง และ จิติมา วรรณศรี
[1]Phakamat Jindamung and Jitima Wannasri
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
Faculty of Education, Naresuan University, Thailand.
[1]Correspoding Author's Email: phakamatj62@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน วิธีดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาจากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี จำนวน 3 โรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เครื่องที่ใช้ คือ แบบบันทึกข้อมูล และแบบสัมภาษณ์ ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ แหล่งข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหารสถานศึกษาจำนวน 50 คน และครูหัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ จำนวน 50 คน รวมจำนวน 100 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย 3.1) ปัจจัยการบริหาร 3.2) กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ 3.3) ประสิทธิผลของการบริหารจัดการ องค์ประกอบที่ 4 การประเมินรูปแบบ องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ซึ่งรูปแบบการบริหารที่พัฒนาขึ้นนี้ มีความเป็นไปได้และเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การบริหาร; ทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ; สถานศึกษา

Abstract

The study aimed to develop a management model to promote students' systematic thinking skills in basic education institutions. The study was conducted in three phases. Phase 1 involved examining the components and approaches to management for promoting

*Received April 28, 2025; Revised September 23, 2025; Accepted October 18, 2025

students' systematic thinking skills through a review of relevant literature and research, including case studies of three schools with best practices and interviews with five experts. The instruments for data collection were recording forms and interview guides. Phase 2 focused on developing and validating the appropriateness of the model, with nine experts serving as informants and using a model validation checklist as the instrument. Phase 3 evaluated the feasibility and usefulness of the model, with 50 school administrators and 50 heads of academic administration units (totaling 100 participants) providing data through a structured evaluation form. Data were analyzed using mean scores and standard deviations.

The research findings indicated that the management model for promoting students' systematic thinking skills in basic schools consists of five components: (1) the principles of the model; (2) the objectives of the model; (3) the management process, which includes (3.1) management factors, (3.2) the learning process to promote systematic thinking skills, and (3.3) the effectiveness of management; (4) model evaluation; and (5) conditions for the model's success. The developed management model was found to be highly feasibility and utility.

Keywords: Management; System Thinking; Schools

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์สู่การเป็นสังคมเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ส่งผลต่อการบริหารการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการมีความรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงในยุคไทยแลนด์ 4.0 โดยนำความคิดสร้างสรรค์มาเป็นแรงผลักดันและนำนวัตกรรมเข้ามาช่วยเปลี่ยนจากผลิตสินค้าไปสู่การบริการมากขึ้น ใช้นวัตกรรมช่วยเพิ่มจุดแข็งและคุณค่าให้ธุรกิจ สร้างความรู้และความเชี่ยวชาญให้กับแรงงาน โดยเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพนั้น คือ การศึกษา เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน ขัดเกลา สืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

กระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 24 การจัดการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการเรียนรู้โดยฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา รวมทั้งการจัดกิจกรรมจากประสบการณ์จริง เพื่อให้สามารถฝึกปฏิบัติ ฝึกคิดเป็นทำเป็น และมาตรา 28 กำหนดให้หลักสูตรการศึกษาต้องจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความเหมาะสมแก่วัยและศักยภาพโดยเน้นพัฒนาคนให้มีความสมดุล ทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบและความรอบรู้เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการประเมินภายนอกของ Office for National Education Standards and Quality Assessment (2015) พบว่า ในมาตรฐานที่ 3 การจัดการเรียนการสอน ได้มีข้อเสนอแนะว่าสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมแบบบูรณาการที่มีความหลากหลาย รองรับการพัฒนาผู้เรียนที่มีความแตกต่างกัน ควรออกแบบ

การวัดและประเมินผลที่มีความหลากหลาย ตามสภาพจริง ควรส่งเสริมให้ครูทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนหรือพัฒนานวัตกรรมสำหรับใช้ในการเรียนการสอน ครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ครูจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งจะช่วยให้งานการศึกษาบรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ การที่ครูมีความรู้ความเข้าใจในการบริหารการศึกษาจะเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียน โดยปรับเปลี่ยนประบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมตามความต้องการของผู้เรียนที่ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและนโยบายไทยแลนด์ 4.0 อันเป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ สู่การเป็นประเทศมีรายได้สูง จึงต้องขับเคลื่อนด้วยการบริหารจัดการเทคโนโลยีและพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงด้วย

ปัญหาในด้านการพัฒนาการเรียนการสอนและนวัตกรรมของครู ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Arvorn and Numnaphon (2014) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ของครูยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากครูยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์ไม่มากนัก แม้ครูบางส่วนจะมีการเข้าร่วมอบรมด้านนี้แต่ก็ไม่ได้นำมาใช้จัดการเรียนรู้ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างจริงจัง ขาดเอกสารและบุคลากรผู้รู้ที่จะช่วยแนะนำการจัดการเรียนรู้ด้านคิดวิเคราะห์

ทักษะในโลกอนาคตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการคิดของผู้เรียน อันเป็นการฝึกทักษะให้ผู้เรียนได้คิดวางแผนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และคิดอย่างเป็นระบบ จึงเป็นแนวทางสอนที่ได้รับความสนใจและจำเป็นเพื่อให้เด็กเกิดทักษะการคิดที่เป็นขั้นตอน มีตรรกะ สามารถทำความเข้าใจกับปัญหาและแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Laolueandi (2012) ซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะการคิดในยุคศตวรรษที่ 21 ว่าทักษะที่สำคัญที่สุดคือ ทักษะการคิดของบุคคลและทักษะชีวิต เพื่อจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสันติสุขในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกด้าน นอกจากนี้ Yindeesuk and Dechakupt (2014) ได้กล่าวว่าเป้าหมายการศึกษาของประเทศไทย ในปัจจุบันเน้นทักษะการคิดเพื่อสร้างความรู้ ค้นหาความรู้จากแหล่งต่างๆ มีความคิดอย่าง มีวิจารณญาณในการเลือก การตัดสินใจในเรื่องต่างๆอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ดังนั้น การส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ จึงเป็นทักษะสำคัญอย่างยิ่งในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนที่มีทักษะการคิดย่อมมีโอกาสและมีสมรรถนะการทำงานที่มีประสิทธิภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาควรพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ คิดอย่างเป็นขั้นตอนคิด ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาในสถานศึกษามีแนวทางปฏิบัติในการบริหารและการจัดการเรียนรู้ เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทยให้บรรลุเป้าหมาย พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะสำคัญในอนาคต มีคุณภาพ สามารถใช้ทักษะการคิดและดำเนินชีวิตอย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย

1.1 การศึกษาองค์ประกอบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือในการวิจัย คือ ตารางวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

1.2 การศึกษาแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ตามเกณฑ์กำหนด โดยเป็นอาจารย์สถาบันอุดมศึกษาหรือเป็นนักวิชาการในระดับนโยบาย ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือเป็นศึกษานิเทศก์ ที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา 10 ปีขึ้นไป มีความเชี่ยวชาญประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการคิด 5 ปีขึ้นไป เครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

1.3 การศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากสถานศึกษาที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครูหัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ จำนวน 3 คน จาก 3 โรงเรียน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างที่ดีด้านการพัฒนาทักษะการคิดของหน่วยงานต้นสังกัด สถานศึกษามีประสบการณ์จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิด 3 ปีขึ้นไป เครื่องมือโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างข้อสรุปตามประเด็นการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนย่อย

2.1 การยกร่างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยนำข้อมูลจากการศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบ

2.2 การตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แหล่งข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และการพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 9 คน โดยเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย เป็นผู้บริหารการศึกษาระดับนโยบาย เป็นผู้บริหารสถานศึกษาหรือเป็นศึกษานิเทศก์ เครื่องมือโดยใช้แบบตรวจสอบความเหมาะสมของร่างรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงระบบของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 50 คน และครูหัวหน้ากลุ่มงานบริหารวิชาการ จำนวน 50 คน รวมจำนวน 100 คน จาก 50 โรงเรียน โดยใช้วิธีการสุ่มหลายขั้นตอน โดยสุ่มจังหวัดในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ได้จำนวน 5 จังหวัด ได้แก่ น่าน ตาก อุตรดิตถ์ พิษณุโลก พิจิตร แล้วสุ่มสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในแต่ละจังหวัดๆ ละ 1 แห่ง และ

สุ่มสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแห่งละ 10 โรงเรียน รวมทั้งหมดจำนวน 50 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1.1 หลักการของรูปแบบ

1.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1.3 กระบวนการบริหารการจัดการ

1.4 การประเมินรูปแบบ

1.5 เงื่อนไขความสำเร็จ

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า ผลการสร้างรูปแบบและตรวจสอบรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่าโดยภาพรวมของรูปแบบและองค์ประกอบของรูปแบบส่วนใหญ่มีความเหมาะสมสอดคล้องและเชื่อมโยงกัน โดยแนะนำให้ปรับคำหรือข้อความในแต่ละองค์ประกอบให้มีความชัดเจน กระชับ เพื่อให้ชัดเจนเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ ได้แก่ 1) หลักการคิดเชิงระบบ โดยส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดวางแผนแนวทางดำเนินการที่สอดคล้องกันจนบรรลุเป้าหมายอย่างเป็นระบบ 2) หลักการบริหารเชิงระบบ โดยส่งเสริมการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนให้สอดคล้องกันทั้งระบบ 3) หลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก โดยส่งเสริมทักษะการคิด ให้นักเรียนฝึกทักษะคิด ปฏิบัติจริง 4) หลักการพัฒนาครูและนิเทศติดตาม โดยส่งเสริมให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน และมีการนิเทศติดตามผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ได้แก่ 1) เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญและส่งเสริมนักเรียนให้มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบที่สอดคล้องบริบท 2) เพื่อส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบของผู้เรียน 3) เพื่อให้สถานศึกษามีกำหนดนโยบายและจุดเน้นพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบสู่การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ของครูในทุกรายวิชา

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

3.1 ปัจจัยการบริหาร

1) ผู้บริหาร โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทและดำเนินการ

1.1) เป็นผู้นำทางวิชาการ

1.2) มีวิสัยทัศน์ เป็นผู้นำทางความคิดและนำไปปฏิบัติ

1.3) ผลักดันให้ครูจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ

1.4) มีการนิเทศติดตาม

1.5) เสริมสร้างขวัญกำลังใจให้กับครู

2) ครู โดยครูควรมีบทบาทและดำเนินการ

2.1) ตระหนักถึงความสำคัญของการนำทักษะการคิดอย่างเป็นระบบมาบูรณาการกับรายวิชาของตนเอง

2.2) ออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดแทรกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบในกิจกรรม

2.3) มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ระหว่างกัน

2.4) มีจิตวิทยา และเข้าใจวิธีสอนที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ

2.5) มีการวัดประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

3) โครงสร้างการบริหาร ได้แก่

3.1) โครงสร้างการบริหารแบ่งเป็นฝ่ายตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

3.2) ฝ่ายวิชาการเป็นแกนนำหลัก โดยแต่งตั้งคณะกรรมการหลักในการขับเคลื่อนและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ

4) หลักสูตร ได้แก่

4.1) เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาที่มุ่งเน้นการคิดอย่างเป็นระบบ

4.2) เป็นหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการทักษะการคิดอย่างเป็นระบบในการจัดการเรียนรู้ของครูทุกรายวิชา

5) สื่อและแหล่งเรียนรู้ ได้แก่

5.1) ครูสร้าง พัฒนา และใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละรายวิชา

5.2) ครูจัดหาสื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียน

5.3) จัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบของผู้เรียน

6) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ได้แก่

6.1) การเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบนโยบาย และให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม

6.2) ผู้ปกครองและชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ

6.3) ผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการประเมินผลและเสนอแนะ

3.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ

1) การวางแผนเตรียมการสอนตามแนวคิดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1) ครูศึกษาหลักสูตรของโรงเรียนเพื่อการออกแบบกิจกรรม (2) ผู้บริหารและครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะการคิดอย่างเป็นระบบแล้วนำมาพัฒนาต่อยอด (3) ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยนำแนวคิดของทักษะการคิดอย่างเป็นระบบมาประยุกต์ใช้

2) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1) ผู้บริหารและครูร่วมกันกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมทักษะการคิดของผู้เรียน (2) บูรณาการจัดการเรียนรู้ในแต่ละรายวิชาโดยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ (3) ครูจัดการเรียนรู้ที่เน้นคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ลงมือปฏิบัติจริง (4) ครูมีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) ระหว่างกัน

3) การประเมินผลการคิดอย่างเป็นระบบ ได้แก่ (1) การประเมินตามสภาพจริงด้วยวิธีการที่หลากหลายตามมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรสถานศึกษา (2) ประเมินพฤติกรรมการคิดและการปฏิบัติการแก้ปัญหาของผู้เรียน

3.3 ประสิทธิผลของการบริหารจัดการ ได้แก่

1) นักเรียนมีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบสอดคล้องเป้าหมายสถานศึกษา

2) ครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิผล และออกแบบการวัดผลประเมินผลที่เป็นรูปธรรม

องค์ประกอบที่ 4 การประเมินรูปแบบ ประกอบด้วย 1) สถานศึกษากำหนดตัวชี้วัดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อประเมินผู้เรียนที่ชัดเจน 2) ออกแบบเครื่องมือการประเมินที่หลากหลายครอบคลุมวัตถุประสงค์รูปแบบ 3) การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก หรือผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารสถานศึกษา ตระหนักถึงความความสำคัญ และสร้างความเข้าใจกับครูในการพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียน และนิเทศติดตามอำนวยความสะดวกแก่ครู 2) ครู ดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพัฒนาทักษะการคิดอย่างต่อเนื่องตลอดรายวิชาและประเมินผลเพื่อปรับปรุงอย่างเป็นระบบ 3) ผู้เกี่ยวข้อง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนและผู้ปกครองให้การสนับสนุนการพัฒนาการคิดของนักเรียน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบ	ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์			ผลประเมิน
	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	
1. หลักการของรูปแบบ	4.52	0.49	มากที่สุด	4.69	0.44	มากที่สุด	ผ่าน
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.42	0.50	มาก	4.69	0.41	มากที่สุด	ผ่าน
3. กระบวนการบริหารจัดการ	4.46	0.49	มาก	4.71	0.39	มากที่สุด	ผ่าน
4. การประเมินรูปแบบ	4.44	0.57	มาก	4.68	0.47	มากที่สุด	ผ่าน
5. เงื่อนไขความสำเร็จ	4.45	0.60	มาก	4.71	0.47	มากที่สุด	ผ่าน
ภาพรวม	**4.45**	**0.47**	**มาก**	**4.70**	**0.39**	**มากที่สุด**	**ผ่าน**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.45) และผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.70)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ องค์ประกอบที่ 4 การประเมินรูปแบบ องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ดังปรากฏในภาพที่ 1

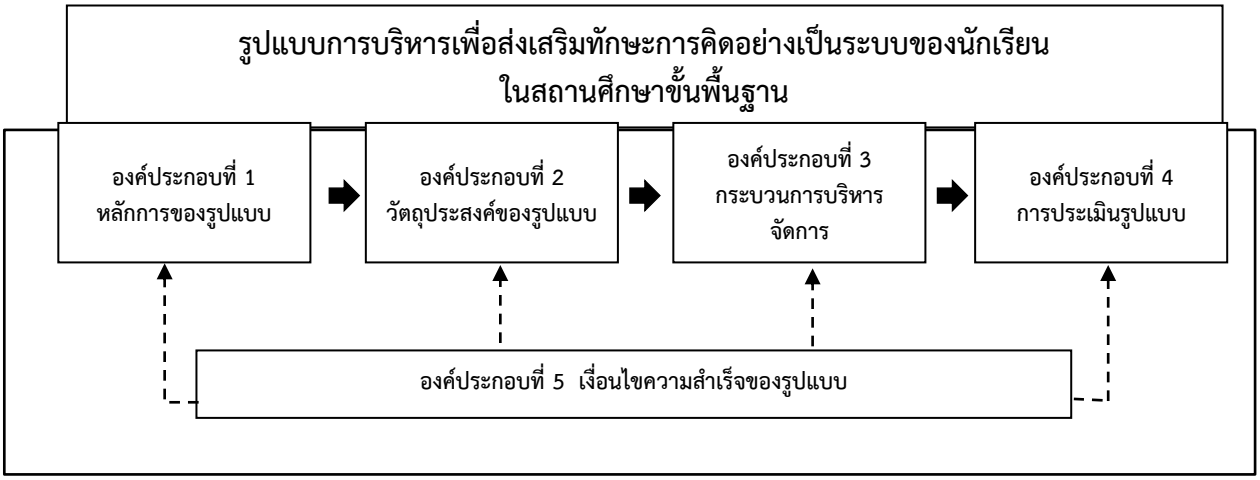

Figure 1: The Management Model for Promoting Students' Systematic Thinking Skills in Basic Education Institutions

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า องค์ประกอบและแนวทางการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) กระบวนการบริหารการจัดการ 4) การประเมินรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ทั้งนี้เป็นเพราะองค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ ถือเป็นฐานการคิดในการวางกรอบของรูปแบบ เพื่อมุ่งให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ในองค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ถือเป็นเป้าหมายของรูปแบบที่ต้องดำเนินการให้บรรลุผล โดยอาศัยองค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ปัจจัยการบริหาร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนผ่านการดำเนินการที่เป็นขั้นเป็นตอนตามกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ 3 ขั้น ซึ่งจะส่งผลไปยังประสิทธิผลของการบริหารจัดการ โดยมีองค์ประกอบที่ 4 การประเมินรูปแบบเพื่อตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และท้ายที่สุดในการจะนำรูปแบบนี้ไปปรับใช้ให้บรรลุได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขของความสำเร็จ ที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาผู้เรียนมีคุณภาพประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับ Masuk (2024) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 1. หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและหลักการสร้างค่านิยมร่วมขององค์กร 2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อเป็นแนวทางการยกระดับการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นและเพื่อเป็นแนวทางให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้นำรูปแบบการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงาน 3. วิธีดำเนินการของ

รูปแบบ ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 ด้านงานวางแผนอัตรากำลังการกำหนดตำแหน่งและงานวิทยฐานะตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส องค์ประกอบหลักที่ 2 ด้านงานสรรหาและบรรจุแต่งตั้งตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสองค์ประกอบหลักที่ 3 ด้านการธำรงรักษาและบำเหน็จความชอบตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใส 4. การประเมินผลรูปแบบ ได้แก่ การประเมินกระบวนการบริหารงานบุคคลตามหลักคุณธรรมและความโปร่งใสและการประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ และ 5. เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกที่ดีขององค์กร การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบร่วมกัน การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสื่อสาร การตรวจสอบข้อมูลและขั้นตอนดำเนินงานการพัฒนาระบบด้านเทคโนโลยีโดยใช้แพลตฟอร์มที่หลากหลาย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ที่มีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ ประกอบไปด้วย 4 หลักการ คือ หลักการคิดเชิงระบบ หลักการบริหารเชิงระบบ หลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และหลักการพัฒนาครูและนิเทศติดตาม ถือเป็นหลักการที่สำคัญอันจะนำไปสู่การบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะหลักการคิดเชิงระบบ เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้คิดวางแผนแนวทางดำเนินการที่สอดคล้องกันจนบรรลุเป้าหมายอย่างเป็นระบบ หลักการบริหารเชิงระบบเป็นการส่งเสริมการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอนให้สอดคล้องกันทั้งระบบ และหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นการส่งเสริมทักษะการคิดให้นักเรียนฝึกทักษะคิด ปฏิบัติจริง รวมทั้งหลักการพัฒนาครูและนิเทศติดตามเป็นการส่งเสริมให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการคิดของนักเรียน มีการนิเทศติดตามผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับ Ariyasirichote (2020) ได้กล่าวว่าการคิดเชิงระบบ (Systems Thinking) เป็นการคิดในภาพรวมที่เป็นระบบ และมีส่วนประกอบที่สัมพันธ์เชื่อมโยงจากส่วนย่อยไปหาส่วนใหญ่ เป็นการคิดอย่างมีเหตุมีผล เน้นการแก้ปัญหาอย่างชาญฉลาดเพื่อให้เกิดความถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็วในองค์รวม และเป็นการคิดที่ประยุกต์ใช้ และคำนึงถึงองค์รวม (holistic)

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญและส่งเสริมนักเรียนให้มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบที่สอดคล้องบริบท เพื่อส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบของผู้เรียน และเพื่อให้สถานศึกษามีกำหนดนโยบายและจุดเน้นพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบสู่การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ของครูในทุกรายวิชา ทั้งนี้เป็นเพราะการตั้งวัตถุประสงค์ไว้ตามองค์ประกอบดังที่กล่าวมาจะนำไปสู่การบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนใสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับ Thammasarangkul (2016) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัย พบว่าปัจจัยเพื่อเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ด้านหลักสูตร ประกอบด้วยการ กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ของโรงเรียน ต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับหลักสูตรที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ให้กับผู้เรียน คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียนที่สอดคล้องกับคุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน จัดทำมาตรฐาน ตัวชี้วัดและเอกสารประกอบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการคิดวิเคราะห์ในทุกกลุ่มสาระวิชา

องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ มีกระบวนการบริหาร 3 ปัจจัย คือ 1. ปัจจัยการบริหาร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู หลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินการจัดการศึกษา หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำและสามารถ

นำพาครูและบุคลากรปฏิบัติงานร่วมกัน โดยการส่งเสริม สนับสนุน การจัดสวัสดิการและยกย่องเชิดชูครูย่อมส่งผลให้การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ปัจจัยการบริหารด้านครู โดยครู ตระหนักถึงความสำคัญของการนำทักษะการคิดอย่างเป็นระบบมาบูรณาการกับรายวิชาของตนเอง ออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและสอดแทรกทักษะการคิดอย่างเป็นระบบในกิจกรรม มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกิจกรรมชุมชนการเรียนรู้วิชาชีพ (PLC) มีการวัดประเมินผลอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ปัจจัยด้านหลักสูตร หลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาที่มุ่งเน้นการคิดอย่างเป็นระบบ หากสถานศึกษามีการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการและศักยภาพของผู้เรียนแล้ว การจัดการศึกษาก็จะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ปัจจัยด้านสื่อและแหล่งเรียนรู้ ครูสร้างพัฒนา และใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนในแต่ละรายวิชา จัดหาสื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนและจัดบรรยากาศในห้องเรียนที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบของผู้เรียน ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การเข้าร่วมประชุมเพื่อรับทราบนโยบายและให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม รวมทั้งมีเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบย่อมส่งผลให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งปัจจัยการบริหาร ตามองค์ประกอบดังที่กล่าวมา สอดคล้องกับ Boonsret (2018) ศึกษา เรื่อง รูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก พบว่า องค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ กระบวนการบริหารหลักสูตร และรูปแบบการบริหารหลักสูตรสู่ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) บริบท 2) ปัจจัยการบริหารหลักสูตร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู หลักสูตร สื่อ/แหล่งเรียนรู้ บรรยากาศ 3) กระบวนการบริหารหลักสูตร และ 4) ประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ สอดคล้องกับ Sriudom (2014) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาสังกัดเทศบาลที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของการบริหารสถานศึกษาด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ คณะกรรมการบริหารจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ครูผู้สอน วิธีการจัดการเรียนรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารและแหล่งเรียนรู้ วัดและประเมินผล ด้านผลผลิต ได้แก่ผลที่เกิดกับผู้เรียน การเป็นคนดีมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีทักษะอาชีพและมีทักษะ ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21

องค์ประกอบที่ 4 การประเมินรูปแบบ ประกอบด้วย สถานศึกษากำหนดตัวชี้วัดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อประเมินผู้เรียนที่ชัดเจน ออกแบบเครื่องมือการประเมินที่หลากหลายครอบคลุมวัตถุประสงค์ รูปแบบและการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก หรือผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เป็นเพราะการประเมินรูปแบบในบางเรื่องอาจไม่สามารถเห็นผลเป็นเชิงประจักษ์ ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนได้มากกว่าค่าตัวเลขที่สรุป จึงจำเป็นต้องกำหนดตัวชี้วัดพร้อมออกแบบเครื่องมือประเมินที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับ Chamramarn (1998) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบหรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธี ซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ และเชิงปริมาณ โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ

องค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจกับครูในการพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียน และนิเทศติดตามอำนวยความสะดวกแก่ครู และครูมีการดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพัฒนาทักษะการคิดอย่างต่อเนื่องตลอดรายวิชาและประเมินผลเพื่อปรับปรุงอย่างเป็นระบบ รวมทั้งผู้เกี่ยวข้อง คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชนและผู้ปกครองให้การสนับสนุนการพัฒนาการคิดของนักเรียน ดังนั้นในการดำเนินการตาม

รูปแบบจึงต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างจึงจะสำเร็จ โดยในรูปแบบของการบริหารสถานศึกษาก็จะมีบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนกระบวนการตามรูปแบบจนสำเร็จ จึงถือเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อรูปแบบการบริหาร สอดคล้องกับ Boonthot (2011) ซึ่งได้สรุปองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่า ควรมีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ หนึ่งในนั้นคือแนวการประเมินรูปแบบ พร้อมมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ การจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบโดยนำสาระขององค์ประกอบบรรจุไว้อย่างสมบูรณ์เอื้อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา และนำรูปแบบไปใช้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามรูปแบบ

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะหลักการของรูปแบบเป็นหลักการที่มีความชัดเจน ที่ระบุถึงหลักที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งหลักการของรูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น เป็นหลักการที่ครอบคลุม สามารถเป็นหลักการที่ใช้เป็นแนวทางในการนำไปศึกษาและปฏิบัติได้ชัดเจน สอดคล้องกับ Aiyara (2021) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการสู่โรงเรียนนวัตกรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา ซึ่งพบว่า รูปแบบมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติและมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

สรุป

การวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปผลได้ว่า รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบของนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงสอดคล้องกัน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการคิดเชิงระบบ หลักการบริหารเชิงระบบ หลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และหลักการพัฒนาครูและนิเทศติดตาม หลักการเหล่านี้ถือเป็นฐานการคิดในการวางกรอบของรูปแบบ เพื่อมุ่งให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบในองค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ประกอบด้วย 3 ข้อได้แก่ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องตระหนักถึงความสำคัญและส่งเสริมนักเรียนให้มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบที่สอดคล้องบริบท เพื่อส่งเสริมให้ครูปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการเรียนรู้และสร้างนวัตกรรมที่ส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบของผู้เรียน และเพื่อให้สถานศึกษามีกำหนดนโยบายและจุดเน้นพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบสู่การบูรณาการการจัดการเรียนรู้ของครูในทุกรายวิชา ซึ่งถือเป็นเป้าหมายของรูปแบบที่ต้องดำเนินการให้บรรลุผล โดยอาศัยองค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ปัจจัยการบริหาร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู โครงสร้างการบริหาร หลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นปัจจัยขับเคลื่อนผ่านการดำเนินการที่เป็นขั้นเป็นตอนตามกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ 3 ขั้นได้แก่ การวางแผนเตรียมการสอนตามแนวคิดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ การประเมินผลการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลไปยังประสิทธิผลของการบริหารจัดการ ได้แก่ นักเรียนมีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบสอดคล้องเป้าหมายสถานศึกษา และครูสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิผล และออกแบบการวัดผลประเมินผลที่เป็นรูปธรรม โดยมีองค์ประกอบการประเมินรูปแบบเพื่อตรวจสอบการบรรลุวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และท้ายที่สุดในการจะนำรูปแบบนี้ไปปรับใช้ให้บรรลุได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบที่ 5 เงื่อนไขของความสำเร็จที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้การพัฒนาผู้เรียนมีคุณภาพประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 องค์ประกอบด้านหลักการ พบว่า ควรยึดหลักการบริหารเชิงระบบ และหลักการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรให้ครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวางแผนและส่งเสริมให้ครูทุกรายวิชาใช้แนวทางจัดการเรียนรู้เชิงรุก เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ฝึกคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการคิดอย่างต่อเนื่อง

1.2 องค์ประกอบด้านกระบวนการบริหารจัดการ ในด้านปัจจัยการบริหาร ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู โครงสร้างการบริหาร หลักสูตร สื่อและแหล่งเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรส่งเสริมสนับสนุนในการจัดโครงสร้างการบริหารที่เหมาะสมกับบริบทสถานศึกษา พัฒนาครูและอำนวยความสะดวกแก่ครูในการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมเน้นพัฒนาการคิดในทุกระดับ และจัดสรรสื่อและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาการคิดของผู้เรียน รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ครอบคลุมรอบด้าน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารเครือข่ายการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาครูให้มีทักษะในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการคิดของผู้เรียนในสถานศึกษา

References

Aiyara, A., & Wannasrm, J. (2021). *A Management Model to Innovative School under the Office of the Secondary Educational Service Area*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.

Arvorn, S., & Namnapon, K. (2014). Development of Teachers in Analytical Thinking Instruction at Phanamtip Wittaya School under Secondary Educational Service Area Office 27. *Journal of Graduate School Pitchayatat Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 9(2), 71-80.

Ariyasirichote, W. (2020). *Designing Public Policy Using Systems Thinking: Characteristics of Systems Thinking*. (1st ed.). Maha Sarakham: Project for Publishing Academic Works, College of Politics and Governance, Mahasarakham University.

Boonsret, R. (2018). *Curriculum Administration Model towards Instructional Effectiveness of Small-Sized Secondary Schools*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.

Boonthot, M. (2011). *Development of an Internal Quality Assurance Management Model Affecting the Quality of Schools under the Office of the Basic Education Commission*. (Doctoral Dissertation). Ubon Ratchathani Rajabhat University. Ubon Ratchathani.

Chamramarn, U. (1998). What Is a Model? *Academic Journal*, 1(2), 22-26.

Laolueandi, W. (2012). *Models and Strategies of Instructional Management for Thinking Skills Development*. (9th ed.). Nakhon Pathom: Faculty of Education, Silpakorn University.

Masuk, P., Masena, C., & Khuntaree, N. (2024). A Model of Personnel Management Based on the Principles of Morality and Transparency for the Primary Education Service Area Office. *Journal of MCU Peace Studies*, 12(3), 904-917.

Office for National Education Standards and Quality Assessment. (2015). *Research Report on the Synthesis of External Quality Assessment Results for Early Childhood and Basic Education, Third Cycle (2011-2015)*. Bangkok: Office for National Education Standards and Quality Assessment (Public Organization).

Sriudom, S. (2014). *Instructional Management Model in Education under the Municipality*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.

Thammasarangkul, N. (2016). *An Administrative Model for Enhancing Instructional Skill of Teachers Focusing on Analytical Thinking in Schools under Primary Education Service Areas Office*. (Doctoral Dissertation). Naresuan University. Phitsanulok.

Yindeesuk, P., & Dechakupt, P. (2014). *Instructional Management in the 21st Century*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

การพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทยด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้*

The Development of Analytical Reading Competency in the Principles of Thai Reading and Writing Course through Inquiry-Based Learning

[1]พระมหาพงษ์เดช เหล่าสุนา, คชา ปราณีตพลกรัง แสงอาทิตย์ ไทยมิตร และ อานันท์ กรมน้อย

[1]Phramaha Pongdech Laosuna, khacha Praneetpolkrung Saengatit Thaimit and Anan Kom-noi

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University Isan Campus, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: khacha2531@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ให้มีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป 2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง Experimental Research (One Group Pretest-Posttest Design) กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยการจับสลากใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ และแบบทดสอบวัดความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และ t-test for dependent

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย คิดเป็นร้อยละ 87.33 และมีจำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์ คิดเป็นร้อยละ 86.67 2. ความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ: ความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์; หลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย; รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

*Received July 25, 2025; Revised September 12, 2025; Accepted September 18, 2025

Abstract

This research aimed 1) to develop analytical reading ability in the course Principles of Thai Reading and Writing for students of the Bachelor of Education Program in Thai Language Teaching at Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, by employing the Inquiry-Based Learning model, with a target criterion of an average post-test score of 80 percent and at least 80 percent of students meeting the passing standard and 2) to compare students' analytical reading ability in the Principles of Thai Reading and Writing course before and after instruction using the Inquiry-Based Learning model. The research was conducted using an experimental design specifically a One-Group Pretest-Posttest Design. The sample consisted of 30 third-year students in the Bachelor of Education Program in Thai Language Teaching Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, during the first semester of the 2023 academic year. The sample was selected through simple random sampling using classrooms as the sampling unit. The research instruments included lesson plans based on the Inquiry-Based Learning model and an analytical reading ability test. Data were analyzed using mean, standard deviation percentage and t-test for dependent samples.

The results revealed that: 1. The analytical reading ability in the course Principles of Thai Reading and Writing after instruction had an average score equivalent to 87.33 percent with 86.67 percent of the students meeting the passing criterion. 2. students' analytical reading ability after instruction was significantly higher than before instruction at the .05 level.

Keywords: Analytical Reading Competency; Principles of Thai Reading and Writing; Inquiry-Based Learning Management Model

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงนโยบายรัฐบาล ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิตและ องค์ความรู้ใหม่ ๆ ดังที่ระบุในข้อ 11 ของหลักสูตรฯ คือ สถานการณ์ภายนอกหรือการพัฒนาที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนหลักสูตร ประกอบด้วย 1) สถานการณ์หรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ 2) สถานการณ์หรือการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติและเป็นสื่อกลางที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้ที่จำเป็นในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญ ในทุก ๆ ด้าน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและตลาดแรงงานในโลกปัจจุบันและอนาคต มีรายวิชาเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพครู พ.ศ.2561 และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์และสาขาศึกษาศาสตร์ พ.ศ. 2561 บัณฑิตครูมีความรู้ความสามารถทักษะและคุณลักษณะที่ถึงพร้อมด้วยคุณภาพมีผลลัพธ์การเรียนรู้ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านประสบการณ์ และด้านทักษะที่พึงประสงค์ของวิชาชีพครูในศตวรรษที่ 21 การเรียนการสอนในหลักสูตรมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ความรู้ ทักษะทางปัญญา ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ทักษะการวิเคราะห์เชิง ตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งได้บูรณาการสมรรถนะดิจิทัลสำหรับคุณวุฒิ ระดับปริญญาตรีตามประกาศของคณะกรรมการการอุดมศึกษา และวิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพ มี

ความสามารถในการประกอบอาชีพเป็นบุคลากรทางการศึกษาด้านภาษาไทย ในสถานศึกษาของรัฐหรือเอกชน หรือทำงานในหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนหรืออาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาไทยและศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญทางด้านการศึกษาของประเทศต่อไป (Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, 2019)

หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถจัดการศึกษาด้านภาษาไทยได้อย่างมีคุณภาพ โดยบูรณาการความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนาและมีทักษะการถ่ายทอดความรู้ การค้นคว้าวิจัย เพื่อแก้ปัญหาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทยโดยใช้กรอบแนวคิด ทฤษฎี ที่สอดคล้องกับผู้เรียน สภาพสังคม วัฒนธรรมและวิถีการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 พร้อมทั้งยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู และมีคุณธรรม จริยธรรม เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคม (Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, 2019) ซึ่งมหาวิทยาลัยต้องจัดการเรียนการสอนให้บัณฑิตมีคุณภาพตามกล่าวโดยมีการจัดการเรียนการสอนในรายวิชากลุ่มต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยหมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมวดวิชาเฉพาะ และหมวดวิชาเลือกเสรี เพื่อให้บัณฑิตได้มีความรู้ความสามารถตามที่กำหนด การอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาในหลักสูตรที่อาจารย์ต้องจัดการเรียนให้กับนักศึกษา มีความสามารถทางด้านการอ่านเชิงเคราะห์ อีกทั้งเป็นคุณลักษณะทางด้านภาษาไทยของบัณฑิตสาขาวิชาการสอนภาษาไทย

การอ่านเชิงเคราะห์เป็นเนื้อหาของรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ซึ่งมีขอบข่ายเนื้อหา ศึกษาหลักเกณฑ์ในการอ่านการเขียนภาษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การอ่านเชิงวิเคราะห์ การอ่านจับใจความ การอ่านตีความ การอ่านประเมินค่า อ่านประกาศ คำสั่ง ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น และการเข้าใจคำศัพท์ วลี โครงสร้าง สำนวน ภาษา รวบรวมคำที่อ่านและเขียนแตกต่างจากหลักเกณฑ์พร้อมทั้งวิเคราะห์สาเหตุที่อ่าน และเขียนเช่นนั้น ประโยชน์ของการศึกษาการอ่านการเขียนภาษาไทย และฝึกทักษะการอ่านและการเขียนงานประเภทต่าง ๆ เช่น บทความ ข้อความ ข้อมูลข่าวสารและสื่อร่วมสมัย Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, 2019) Chayathawat (2020) กล่าวว่าการอ่าน เชิงวิเคราะห์ เป็นการอ่านข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ โดยใช้ความคิดพิจารณาและไตร่ตรองด้วยเหตุผล เพื่อแยกแยะเนื้อเรื่อง จุดมุ่งหมาย ข้อคิดและทัศนคติของผู้แต่งจัดลำดับเหตุการณ์ พิจารณาข้อเท็จจริง และข้อคิดเห็น เพื่อนำไปสู่การสรุปเรื่องที่อ่านได้อย่างถูกต้อง อีกทั้ง Nakornthap (2002) ได้ถึงความสำคัญของการอ่านว่า เป็นการอ่านที่มีความสำคัญมากในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างความรู้ให้ผู้อ่าน ทำให้จิตใจ มีความสุขและความเพลิดเพลิน และบุคคลที่พ้นวัยเรียนไปแล้ว การอ่านจะช่วยให้เป็นผู้มีความรู้ทันสมัยไม่ล้าหลัง และ Moolkum (2004) ได้กล่าวว่า การอ่านเชิงวิเคราะห์ช่วยให้เรารู้ข้อเท็จจริงรู้เหตุผลเบื้องหลังของ สิ่งที่เกิดขึ้น เข้าใจความเป็นไปเป็นมาของเหตุการณ์ต่าง ๆ รู้ว่าเรื่องนั้นมีองค์ประกอบอะไรบ้าง สำรวจความสมเหตุสมผลของข้อมูลที่ปรากฏ ช่วยให้ไม่ด่วนสรุปสิ่งใดง่าย ๆ ขณะเดียวกันช่วยให้เราไม่หลงเชื่อข้ออ้างที่เกิดจากตัวอย่างเดียว ช่วยพัฒนาความเป็นคนช่างสังเกตหาความแตกต่างของสิ่งที่ปรากฏทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่เป็นฐานความรู้ในการนำไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาการประเมินและการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการอ่านเชิงวิเคราะห์จะเป็นความสามารถที่จำเป็น และมีความสำคัญอย่างมาก ที่ทำให้มีความรู้ที่ทันสมัยไม่ล้าหลัง รู้ข้อเท็จจริง สามารถช่วยให้ผู้อ่านไม่ด่วนสรุปสิ่งใดง่าย ๆ ไม่หลงเชื่ออะไรง่าย ๆ แต่ก็ทำให้ผู้สอนได้เห็นว่าความสามารถที่จะเกิดกับผู้เรียนนั้นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่างที่ทำให้ผู้เรียนนั้นไปสู่เป้าหมายได้ไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนการสอน ความรู้เดิมของผู้เรียน ความสามารถในการจัดการเรียนของผู้สอน ดังที่ Department of Academic Affairs, Ministry of Education (2003) กล่าวถึง

การจัดการเรียนเรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์ไว้ว่าการจัดการเรียนการสอนเพื่อแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งนักเรียนอาจวิเคราะห์ด้วยการพูดหรือการเขียนสื่อความให้ผู้อื่นเข้าใจแนวคิดในด้านต่าง ๆ อย่างมีหลักการและเหตุผล ว่าครูควรจัดเตรียมเรื่องราว เนื้อหาหรือข้อความต่าง ๆ โดยการจัดเตรียมเองหรือมอบหมายให้นักเรียนศึกษา หรือรวบรวมมา แต่เนื้อหาที่นำมาวิเคราะห์นั้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ อีกทั้ง Chayathawat (2020) วิธีสอนอ่านเชิงวิเคราะห์นั้นจะเน้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้ความคิดในการแยกแยะรายละเอียดของเรื่องที่อ่าน เริ่มจากการวิเคราะห์คำสำคัญ ประโยคใจความสำคัญ จากบทอ่านที่มีขนาดสั้นไปจนถึงขนาดยาว ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีการฝึกปฏิบัติอย่างหลากหลายโดยมีทั้งการฟัง การอ่าน การพูดหรือนำเสนอผลงานให้ผู้อื่นเข้าใจแนวคิดของเรื่องที่อ่านอย่างมีเหตุผล จากการอ่านในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่วนสำคัญที่สุดคือเนื้อหาที่นำมาเป็นบทอ่านต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และวัยของผู้เรียน

อีกทั้งการจัดการเรียนรู้เรื่องการอ่านเชิงวิเคราะห์นั้นอาจารย์ผู้สอนต้องมีความเชี่ยวชาญในเรื่องของการจัดการเรียนการสอนเป็นอย่างดี สามารถสรรวิธีสอนที่หลากหลายมาใช้กับการจัดการเรียนการสอนเรื่องนั้น ๆ คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้การอ่านเชิงวิเคราะห์ อาทิ การจัดการเรียนรู้แบบ active learning การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ และการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอน เป็นต้น คณะผู้วิจัยได้นำรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้มาใช้เป็นวิธีการและกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน ซึ่ง Khammani (2014) กล่าวว่า รูปแบบการจัดกาเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivism) โดยมีรากฐานสำคัญมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของ Piaget (Piaget's Theory of Cognitive Development) นอกจากนี้ Eisenkraft (2003) ได้ขยายรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ จาก 5 ขั้นเป็น 7 ขั้น เพื่อให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนมาให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และนักเรียนสามารถประยุต์ใช้ความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนมาให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ตลอดจน Aj-in (2017) รูปแบบการจัดการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหีความรู้ (7Es) จะเน้นการถ่ายโอนการเรียนรู้และให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความรู้เดิมของเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูไม่ควรละเลย และการตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของเด็กจะทำให้ครูค้นพบว่านักเรียนต้องเรียนรู้อะไรก่อน ก่อนที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาบทเรียนนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะผู้วิจัยจึงนำหลักการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้มาใช้ในการพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ให้มีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ

1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1) หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย (4 ปี) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562)

2) เอกสารเกี่ยวกับการอ่านเชิงวิเคราะห์

3) การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ และ

4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้มาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ตลอดจนสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการทดลอง

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาปริญญาบัณฑิต หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 2 ห้องเรียน จำนวน 56 คน

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาปริญญาบัณฑิต หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลากใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยสุ่ม

1.3 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรต้น การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

ตัวแปรตาม ความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างเครื่องมือวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 2) แบบทดสอบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย

2.2 การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย (4 ปี) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562) ศึกษาเนื้อหาการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียน ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ แล้วออกแบบการจัดการเรียนรู้การอ่านเชิงวิเคราะห์ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ หลังจากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ และวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง (Index of item objective congruence: IOC) ผลวิเคราะห์มีค่าอยู่ระหว่าง 0.80-1.00 2) แบบทดสอบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย (4 ปี) (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2562) ศึกษาเนื้อหาการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียน ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกา ออกแบบทดสอบ แล้วนำข้อมูลมาออกแบบทดสอบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและ

การเขียนภาษาไทยจำนวน 40 ข้อ เพื่อคัดเลือกข้อสอบไปใช้ในการทดสอบจำนวน 30 ข้อ นำข้อสอบเสนอผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 ปรับปรุงข้อคำถามตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะแล้วนำแบบทดสอบไปทดลองใช้ (Try Out) กับนักศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และเคยเรียนเรื่องนี้มาแล้ว จากนั้นนำคะแนนมาวิเคราะห์ค่าสถิติรายข้อ เพื่อหาประสิทธิภาพของแบบทดสอบให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ มีค่าความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.35-0.75 และค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.45-0.87 และนำไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตร KR-20 โดยใช้เกณฑ์ความเชื่อมั่นตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ เท่ากับ 0.89

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองและการรวบรวมข้อมูล

3.1 ปฐมนิเทศนักศึกษา โดยให้ความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งข้อตกลง บทบาทหน้าที่ เป้าหมาย เกณฑ์ต่าง ๆ สำหรับนักศึกษา การปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้

3.2 ก่อนการจัดเรียนรู้ ผู้วิจัยให้นักศึกษาทำแบบทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ เพื่อทดสอบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

3.3 ผู้วิจัยดำเนินการจัดการเรียนรู้ ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ใช้เวลาในการทดลอง 4 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน วันละ 3 ชั่วโมง ใช้เวลา 12 ชั่วโมง (ไม่รวมการทดสอบก่อนและหลังเรียน)

3.4 หลังเรียน ผู้วิจัยให้นักศึกษาทำแบบทดสอบหลังเรียน เพื่อทดสอบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนและหลังเรียนวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบสมมติฐานต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ให้มีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไปสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าร้อยละ

4.2 การวิเคราะห์การเปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่าร้อยละ และ t-test for dependent

1. เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ให้มีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป

2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ให้มีคะแนนหลังเรียนเฉลี่ยร้อยละ 80 และมีนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ขึ้นไป ผลวิจัยพบว่า

ตารางที่ 1 ผลความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ มีคะแนนหลังเรียนร้อยละ 87.33 และมีนักศึกษาผ่านเกณฑ์ร้อยละ 86.67

n	คะแนน	$\bar{X}$	S.D.	% of Mean	จำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์	% of Mean
30	30	26.20	2.06	87.33	26	86.67

จากตารางที่ 1 พบว่าความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X}$ = 26.20 คะแนน และ S.D. = 2.06 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 87.33 และมีจำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์ 26 คน คิดเป็นร้อยละ 86.67

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อเปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ ผลวิจัยพบว่า

ตารางที่ 2 ผลเปรียบเทียบความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ก่อนและหลังเรียนด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	S.D.	df	t	P
ก่อนเรียน	30	16.37	2.88	29	13.920	.000*
หลังเรียน	30	26.20	2.06			

*p < .05

จากตารางที่ 2 พบว่านักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานมีความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X}$ = 16.37 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน S.D. = 2.88 และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\bar{X}$ = 26.20 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน S.D. = 2.06

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนดังนี้

1. สร้างความสนใจ (Engage)

2. สำรวจและค้นคว้า (Explore)

3. อธิบาย (Explain)

4. ขยายความรู้ (Evaborate) และ

5. ประเมิน (Evaluate) คณะผู้วิจัยได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้จริง พร้อมยังส่งผลต่อสมรรถนะด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักศึกษา ดังแผนภาพโมเดลต่อไปนี้

Figure 1: The New Body of Knowledge

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ หลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$ = 26.20 คะแนน และ S.D. = 2.06 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 87.33 และมีจำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์ 26 คน คิดเป็นร้อยละ 86.67 ทั้งนี้เป็นเพราะการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ส่งเสริมให้นักศึกษาสามารถประยุกต์ใช้ความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนมาให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และนักศึกษาสามารถประยุต์ใช้ความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนมาให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ตลอดจนเน้นการถ่ายโอนการเรียนรู้และให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความรู้เดิมของผู้เรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูไม่ควรละเลย และการตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของเด็กจะทำให้ครูค้นพบว่านักศึกษาต้องเรียนรู้อะไรก่อน ก่อนที่จะเรียนรู้ในเนื้อหา บทเรียนนั้น ๆ

ซึ่งจะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ที่ทำให้ความสามารถในการอ่านของนักศึกษาสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้นั้นดังที่ Agomo (2025) กล่าวว่า กรอบการทำงานนี้ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ความคาดหวัง ประสบการณ์ การประเมิน สำรวจ และการปฏิบัติ รูปแบบนี้ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานตระหนักถึงความคาดหวังเบื้องต้น เล่าประสบการณ์ ประเมินผลลัพธ์ โดยพิจารณาจากความคาดหวัง เจาะลึกถึงอารมณ์และความเชื่อ และสุดท้าย วางแผนปฏิบัติการโดยอิงจากข้อมูลเชิงลึกที่ได้รับ กรอบการทำงาน 5Es อาศัยทฤษฎีที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับการไตร่ตรองและการเรียนรู้ รวมถึงการเน้นย้ำถึงการไตร่ตรองในการเรียนรู้ของดิวอี้ แนวคิด "การไตร่ตรองในการปฏิบัติ" ของเชิน และทฤษฎีการเรียนรู้เชิงเปลี่ยนแปลงของเมซิโรว์ กรอบการทำงาน 5Es นำเสนอข้อดีมากมายสำหรับการปฏิบัติงานวิชาชีพ เช่น การตระหนักรู้ในตนเองที่เพิ่มขึ้น การคิดเชิงวิพากษ์ที่เพิ่มขึ้น ความรับผิดชอบที่มากขึ้น และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง กรอบแนวคิด 5Es มีความหลากหลายและสามารถนำไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การไตร่ตรองส่วนบุคคล การอภิปรายกลุ่ม การให้คำปรึกษา และโปรแกรมพัฒนาวิชาชีพ กรอบแนวคิด 5Es ผสานความคาดหวังไว้อย่างชัดเจน ช่วยแก้ไขข้อบกพร่องสำคัญในแบบจำลองที่มีอยู่ ส่งเสริมการตระหนักรู้ในตนเอง ส่งเสริมการวิเคราะห์เชิงลึก และมอบแนวทางที่ชัดเจน มีโครงสร้าง และปรับใช้ได้สำหรับการปฏิบัติไตร่ตรอง กรอบแนวคิด 5Es นำเสนอวิธีการใหม่ที่มีคุณค่าสำหรับการปฏิบัติไตร่ตรอง ส่งเสริมการตรวจสอบประสบการณ์ที่ครอบคลุมและหลากหลายมากขึ้น การผสานความคาดหวังไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับผู้เชี่ยวชาญในหลากหลายสาขาเพื่อเรียนรู้ เติบโต และยกระดับการปฏิบัติงานของตน สอดคล้องกับ Thipsaeng (2017) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ส 23201 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้รูปการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5Es Inquiry Cycle) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสามารถด้านคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนที่ 1 โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5Es Inquiry Cycle) โดยจำนวนนักเรียนร้อยละ 75 มีคะแนนความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ร้อยละ 75 ขึ้นไป 2) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหน้าที่พลเมือง ส 23201 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนที่ 1 โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5Es Inquiry Cycle) โดยจำนวนนักเรียนร้อยละ 75 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ขึ้นไป ผลวิจัยพบว่า 1. ผลการวัดความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยม ศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนที่ 1 โรงเรียนบัวลาย จากการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5Es Inquiry Cycle) พบว่า จำนวนนักเรียนร้อยละ 76.67 มีคะแนนความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ร้อยละ 78.44 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2. ผลการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาหน้าที่พลเมือง ส 23201 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ห้องเรียนที่ 1 จากการสอนโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบวัฏจักรการสืบเสาะหาความรู้ (5Es Inquiry Cycle) พบว่า จำนวนนักเรียนร้อยละ 83.33 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 80.56 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Unkert (2016) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกับกลวิธีการสอนตามแนวคิด PCK มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาความสามารถในการคิดอยางมีวิจารณญาณ ของนักเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ร่วมกบกลวิธีการสอนตามแนวคิด PCK ให้นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และมีจำนวนนักเรียนที่ผานเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป 2) พัฒนาความสามารถในการแกปัญหาของนักเรียนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (5Es) ให้นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 และมีจำนวนนักเรียนที่ผานเกณฑ์ร้อยละ 70 ขึ้นไป ผลวิจัยพบว่า 1. นักเรียนมีคะแนนความสามารถใน

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เฉลี่ยเท่ากับ 22.20 คะแนนคิดเป็นร้อยละ 74.00 และมีจำนวนนักเรียนที่ผานเกณฑ์ 31 คน คิดเป็นร้อยละ 88.57 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 2. นักเรียนมีคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาเฉลี่ยเท่ากบั 22.48 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 74.94 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ 30 คน คิดเป็นร้อยละ 85.71 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2. นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานมีความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$ = 16.37 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน S.D. = 2.88 และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$ = 26.20 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน S.D. = 2.06 ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้นักศึกษามีกระบวนการประยุกต์ใช้ความรู้จากสิ่งที่ได้เรียนมาแล้วให้เกิดประโยชน์และนำมาต่อยอดได้ การจัดการเรียนรู้ยังให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความรู้เดิมของเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งที่ครูไม่ควรละเลย และการตรวจสอบความรู้พื้นฐานเดิมของเด็กจะทำให้ครูค้นพบว่านักเรียนต้องเรียนรู้อะไรก่อน ก่อนที่จะเรียนรู้ในเนื้อหา บทเรียนนั้น ๆ อีกทั้งการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้เป็นการจัดการเรียนรู้อย่างมีระบบขั้นตอนไม่สับสน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาผ่านกระบวนการอย่างลึกซึ้ง เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ Rodrigues (2025) กล่าวว่า รูปแบบ 5Es เปรียบเสมือนโครงสร้างสำหรับชี้นำผู้เรียนผ่านขั้นตอนการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้อย่างก้าวหน้า วิธีการนี้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษายุคปัจจุบัน โดยการส่งเสริมทักษะทางปัญญาขั้นสูงและส่งเสริมการมีส่วนร่วมผ่านภารกิจจริงและการปฏิบัติที่สะท้อนความคิด ยิ่งไปกว่านั้นการนำเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับ Wichawaree (2017) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Es ร่วมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เรื่อง ดิน หิน แร่ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ผลวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ 5Es ร่วมกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และยังสอดคล้องกับ Kijthanapat (2016) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัยและความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5Es มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5Es 2) เปรียบเทียบความสามารถการคิดอยางมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5Es ผลวิจัยพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนเรื่อง พัฒนาการอาณาจักรสุโขทัย ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5Es หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอยู่ที่ระดับ .05 2) ความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปี ที่ 4 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5Es หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยทางสถิติอยู่ที่ระดับ .05

สรุป

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า ความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย ของนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ หลังเรียนสูงกว่าร้อยละ 80

โดยมีคะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$ = 26.20 คะแนน และ S.D. = 2.06 จากคะแนนเต็ม 30 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 87.33 และมีจำนวนนักศึกษาผ่านเกณฑ์ 26 คน คิดเป็นร้อยละ 86.67 และ นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสานมีความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์ในรายวิชาหลักการอ่านและการเขียนภาษาไทย หลังเรียนสูงกว่าก่อนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยก่อนเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$ = 16.37 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน S.D. = 2.88 และหลังเรียนมีคะแนนเฉลี่ย $\overline{X}$ = 26.20 คะแนน ส่วนเบี่ยงมาตรฐาน S.D. = 2.06

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 การจัดการเรียนรู้ด้วยรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ครูผู้สอนควรทำความเข้าใจในกระบวนการของสืบเสาะหาความรู้อย่างละเอียดและเตรียมความพร้อมอย่างหลากหลาย เช่น วิเคราะห์ผู้เรียน วิเคราะห์เนื้อหา รวมถึงสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ หนังสือ เพื่อให้ผู้สอนดำเนินการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดความสามารถการอ่านเชิงวิเคราะห์อย่างมากที่สุด

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ต้องใช้ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมเพื่อให้นักศึกษามีความสามารถด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์ ตลอดทั้งส่งเสริมให้นักศึกษาเกิดการคิดในการแสวงหาความรู้ หากจัดเวลาในการจัดกิจกรรมควรจัดเวลาต่อเนื่องอย่างน้อย 2 ชั่วโมงติดต่อกัน

1.3 ผู้สอนต้องปลูกฝังนักศึกษาให้เห็นความสำคัญของกระบวนการกลุ่มและขั้นตอนในการเรียนรู้ร่วมกัน อีกครูผู้สอนต้องมีความรู้ทักษะในการใช้หลักจิตวิทยา เพื่อส่งเสริมให้แก่นักศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรมีการวิจัยที่ส่งเสริมต่อความสามารถด้านอ่านเชิงวิเคราะห์ของนักศึกษาที่มีความแตกต่างกัน เช่น บริบท ขนาดวิทยาเขต เป็นต้น

2.2 ควรมีการเปรียบระหว่างตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อความสามารถด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์

References

Agomo, C. (2025). Proposing a New Model for Reflective Practice: The 5Es Reflective Framework. *Open Journal of Social Sciences*, 13, 481-496.

Aj-in, S. (2017). *The Science and Art of Learning Management in the 21st Century*. (4th ed.). Khon Kaen: Faculty of Education, Khon Kaen University.

Chayathawat, N. (2020). *The Development of Analytical Reading Skills Using SQ4R Teaching Methods with Graphic Organizer for Mathayomsuksa 2 Students*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.

Department of Academic Affairs, Ministry of Education. (2003). *Thai Language Learning Management*. Bangkok: Printing House of the Express Transportation Organization of Thailand.

Eisenkraft, A. (2003). Expanding the 5E Model: A Proposed 7E Model Emphasizes "Transfer of Learning" and the Importance of Eliciting Prior Understanding. *The Science Teacher*, 70, 56-59.

Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University. (2019). *Bachelor of Education Program in Thai Language Teaching (4-Year Program), Revised Curriculum B.E. 2562 (2019).* Bangkok: Department of Educational Studies, Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University.

Khammani, T. (2014). *The Art of Teaching: Knowledge for Effective Learning Process Management*. (18th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Kijthanapat, P. (2016). *A Study in Academic Achievement Dealing with the Development in Sukhothai Period as well as Logical Thinking Ability of Prathomsuksa 5 Students Using 5Es*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Bangkok.

Moolkum, S. (2004). *Analytical Thinking Teaching Strategies*. (4th ed.). Bangkok: Pap Pim Partnership Ltd.

Nakornthap, T. (2002). Basic Thai Language Teaching for Primary School. Bangkok: Academic Promotion Center Publishing House Company Limited.

Rodrigues, I. (2025). Integrating the 5Es Model in Inquiry-Based Learning: A Framework for Developing 21st Century Skills and Advancing Global Goals. *INTED2025 Proceedings*, 3413-3418.

Thipsaeng, K. (2017). *A Study of Grade 9 Students' Analytical Thinking Ability and Learning Achievement in the Civics Course S23201 Basing on the 5Es Inquiry Circle Model*. (Master's Thesis). Khon Kaen University. Khon Kaen.

Unkert, S. (2016). *The Development of Critical Thinking and Problem-Solving Ability of Grade 9 Students Using Inquiry Cycle with PCK Technique*. (Master's Thesis). Khon Kaen University. Khon Kaen.

Wichawaree, W. (2017). *Development of Critical Thinking Ability Using 5Es Inquiry Cycle and the Principles of Sufficiency Economy Entitled "Soil, Stones and Minerals" in Science Learning Strand for Mathayomsuksa 2*. (Master's Thesis). Sakon Nakhon Rajabhat University. Sakon Nakhon.

การจัดสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางหลังยุคโควิด-19*

Responsive Social Welfare Provision for Vulnerable Groups in the Post-COVID-19 Era

[1]ปริญญา ตรีธัญญา, ประจวบ ประเสริฐสังข์, เกษฎา ผาทอง และ สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์
[1]Parinya Treethanya, Prajoub Prasertsang, Ketsada Phathong and Supattra Santirungroj
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: Parinya.tr@mbu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบางในยุคหลังโควิด-19 โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ 1) ศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในปัจจุบัน 2) พัฒนารูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการ และ 3) เสนอกรอบแนวทางการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบาง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้ให้บริการสวัสดิการ 16 คน และกลุ่มเปราะบางที่มารับบริการ 40 คน จากพื้นที่เทศบาลตำบลศาลายา เทศบาลตำบลคลองโยง องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา และองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับ เครื่องมือได้รับการตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิ และแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.87 ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) รูปแบบการจัดสวัสดิการปัจจุบันมุ่งเน้นบริการพื้นฐาน แต่มีข้อจำกัดด้านการส่งเสริมรายได้ นันทนาการ และการศึกษา 2) รูปแบบที่เหมาะสมควรบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ และ 3) กรอบแนวทางที่เสนอเน้นการให้บริการแบบองค์รวม ครอบคลุมการพัฒนาทักษะอาชีพ การดูแลสุขภาพเชิงรุก และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

คำสำคัญ: สวัสดิการสังคม; กลุ่มเปราะบาง; โควิด-19

Abstract

This research aimed to study and develop appropriate social welfare models for vulnerable groups in the post-COVID-19 era with three specific objectives: 1) to examine current social welfare models, 2) to develop models aligned with needs, and 3) to propose a

*Received March 12, 2025; Revised September 16, 2025; Accepted October 10, 2025

responsive framework. Using mixed-methods research, data were collected from purposively selected samples of 16 welfare providers and 40 vulnerable service users from four local administrative organizations in Phutthamonthon District, Nakhon Pathom Province. Research instruments included semi-structured interviews and five-point rating scale questionnaires. The instruments were validated by experts, and the questionnaire achieved a reliability coefficient (Cronbach's Alpha) of 0.87. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics, while qualitative data underwent content analysis. Findings revealed that: 1) current welfare models focus on basic services but show limitations in income generation, recreation, and education; 2) appropriate models should integrate agencies, enhance community participation, and apply technology in management; and 3) the proposed framework emphasizes holistic service delivery, covering vocational skills development, proactive healthcare, and community strengthening initiatives.

Keywords: Social Welfare; Vulnerable Groups; COVID-19

บทนำ

ในยุคหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ความเปราะบางทางสังคมได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพชีวิตของกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงสูง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นได้ทำให้ระบบสวัสดิการเดิมไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่เพิ่มขึ้นและซับซ้อนมากขึ้นของกลุ่มเปราะบาง ประเทศไทยเผชิญกับการระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2563 และต้องรับมือกับคลื่นการระบาดหลายระลอก ส่งผลให้รัฐบาลต้องดำเนินมาตรการควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดอย่างเข้มงวด เช่น การปิดสถานที่สาธารณะ การจำกัดการเดินทาง และการทำงานจากที่บ้าน ดังนั้น การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการใหม่ที่เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน

กลุ่มเปราะบางที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ ผู้สูงอายุ คนพิการ เด็กในครอบครัวที่มีรายได้น้อย และแรงงานนอกระบบ กลุ่มเหล่านี้มักประสบปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรและข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสวัสดิการที่จำเป็น เช่น บริการสุขภาพ การศึกษา และการสนับสนุนรายได้ การสูญเสียรายได้และการว่างงานเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้มักทำงานในภาคบริการ เช่น การท่องเที่ยวและร้านอาหาร ซึ่งได้รับผลกระทบโดยตรงจากมาตรการจำกัดการเคลื่อนไหว นอกจากนี้ ผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคประจำตัวยังมีความเสี่ยงสูงต่อการติดเชื้อและมีอาการรุนแรงหากติดเชื้อโควิด-19

การศึกษาระดับสากลในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงบริการ และการบูรณาการชุมชนในกระบวนการจัดสวัสดิการเพื่อเพิ่มความยั่งยืน งานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดจากทฤษฎีแรงจูงใจและความพึงพอใจ เช่น ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1943) และทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) เพื่ออธิบายความต้องการพื้นฐานของมนุษย์และปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาในบริบทประเทศไทยพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การจัดการทรัพยากรที่ไม่เพียงพอ และการขาดแนวทางที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหาในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบหนักจากโควิด-19

อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุที่ต้องพึ่งพิงรายได้จากบุตรหลาน และครัวเรือนที่ประสบปัญหาขาดแคลนทรัพยากรด้านสุขภาพและการศึกษา พื้นที่นี้มีความหลากหลายของ กลุ่มเปราะบางและหน่วยงานท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ เทศบาลตำบลศาลายา เทศบาลตำบลคลองโยง องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา และองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการจัดสวัสดิการในพื้นที่ แต่ยังขาดกรอบแนวทางที่เป็นระบบและตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มเปราะบางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมและนำเสนอกรอบแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้สามารถลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบางในระยะยาว ผลการวิจัยที่คาดหวังจะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น รวมถึงสามารถเป็นต้นแบบสำหรับการประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกันได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนเปราะบางที่เกิดขึ้นในช่วงการระบาดโควิด-19
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการการจัดสวัสดิการสังคมเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนเปราะบางหลังยุคโควิด-19
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับช่วยเหลือกลุ่มคนเปราะบางหลังยุคโควิด-19

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research Design) เชิงสำรวจ (Exploratory Sequential Mixed Methods Design) ที่ผสมผสานการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบางในยุคหลังโควิด-19 โดยดำเนินการตาม 7 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสารแนวคิดทฤษฎี (Documentary Study)

การศึกษาครั้งนี้ได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบางในบริบทหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1.1 ทฤษฎีแรงจูงใจและความพึงพอใจ

การศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1943) ซึ่งอธิบายความต้องการของมนุษย์ใน 5 ระดับ ตั้งแต่ความต้องการทางกายภาพขั้นพื้นฐานจนถึงความต้องการบรรลุศักยภาพแห่งตน ร่วมกับทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) ที่วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและไม่พึงพอใจ

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

Turner (1974) นิยามสวัสดิการสังคมว่าเป็นระบบการจัดบริการและทรัพยากรเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน สอดคล้องกับการศึกษาของ Patel et al. (2020) ที่เสนอกรอบการจัดสวัสดิการใน 3 รูปแบบ ได้แก่ การจัดบริการโดยภาครัฐ การสนับสนุนจากภาคเอกชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.3 การจัดสวัสดิการในบริบทประเทศไทย

ระพีพรรณ คำหอม (2554) ศึกษาพบว่า การจัดสวัสดิการในประเทศไทยมีลักษณะผสมผสานระหว่างการสนับสนุนจากภาครัฐและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ครอบคลุมทั้งบริการพื้นฐานและบริการเฉพาะกลุ่ม

ข้อค้นพบจากการทบทวนวรรณกรรม

การสังเคราะห์วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องชี้ให้เห็นช่องว่างสำคัญในการจัดสวัสดิการปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงานและการเข้าถึงบริการในพื้นที่ชนบท ดังนั้น แนวทางการพัฒนาจึงควรมุ่งเน้น 4 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การเสริมสร้างการบูรณาการระหว่างภาครัฐและชุมชน 2) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการให้บริการ 3) การพัฒนาระบบที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มเปราะบาง และ 4) การสร้างความยั่งยืนในการจัดสวัสดิการ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

การศึกษาในภาคสนามเป็นกระบวนการสำคัญในการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากพื้นที่จริง เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเปราะบางในบริบทท้องถิ่น โดยดำเนินการดังนี้

1. การเลือกพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาคืออำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งประกอบด้วย 4 หน่วยงานหลัก ได้แก่ 1. เทศบาลตำบลศาลายา 2. เทศบาลตำบลคลองโยง 3. องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา 4. องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ โดยการเลือกพื้นที่ศึกษานี้เน้นความหลากหลายของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ และครอบครัวที่มีรายได้น้อย

2. การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การศึกษาในภาคสนามเป็นกระบวนการสำคัญในการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากพื้นที่จริง เพื่อให้เข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเปราะบางในบริบทท้องถิ่น

2.1 การเลือกพื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษาคืออำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ซึ่งประกอบด้วย 4 หน่วยงานหลัก ได้แก่

1) เทศบาลตำบลศาลายา
2) เทศบาลตำบลคลองโยง
3) องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา
4) องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์

2.2 เหตุผลในการเลือกพื้นที่ศึกษา

การเลือกพื้นที่ศึกษานี้เน้นความหลากหลายของกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ และครอบครัวที่มีรายได้น้อย อำเภอพุทธมณฑลเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบอย่างหนักจากสถานการณ์โควิด-19 และมีหน่วยงานท้องถิ่นที่หลากหลายซึ่งเหมาะสมสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดสวัสดิการ

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information)

การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสะท้อนถึงสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ศึกษา

3.1 ผู้ให้บริการสวัสดิการในหน่วยงานท้องถิ่น จำนวน 16 คน

คุณสมบัติ : เป็นเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการสังคมในหน่วยงานท้องถิ่น มีประสบการณ์ในการทำงานด้านสวัสดิการสังคมไม่น้อยกว่า 2 ปี การกระจายตัว 1) เทศบาลตำบล

ศาลายา 4 คน 2) เทศบาลตำบลคลองโยง 4 คน 3) องค์การบริหารส่วนตำบลศาลายา 4 คน 4) องค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ 4 คน

3.2 กลุ่มเปราะบางที่มารับบริการ จำนวน 40 คน

คุณสมบัติ: เป็นกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ และครอบครัวที่มีรายได้น้อย มีประสบการณ์ในการใช้บริการสวัสดิการจากหน่วยงานท้องถิ่นมาไม่น้อยกว่า 1 ปี การกระจายตัว 1) ผู้สูงอายุ 16 คน 2) คนพิการ 12 คน 3) ครอบครัวรายได้น้อย 12 คน

3.3 หลักจริยธรรมการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดได้รับการแจ้งวัตถุประสงค์ของการศึกษาและยินยอมให้ข้อมูลตามหลักจริยธรรมการวิจัย มีการรักษาความลับและคุ้มครองสิทธิของผู้ให้ข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ออกแบบตามแนวคิดการพัฒนาที่เน้นชุมชน (Community-Based Development) และสิทธิมนุษยชน (Human Rights-Based Approach) โครงสร้างแบบสอบถามมี 3 ส่วน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไป การรับรู้ต่อสวัสดิการ และความพึงพอใจในการเข้าถึงบริการ เนื้อหา ใช้แนวคำถามที่ครอบคลุมถึงการทำงานของหน่วยงานและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การตรวจสอบคุณภาพ ค่าความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูล

1. การเตรียมการ (สัปดาห์ที่ 1-2) : ขออนุญาตและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (สัปดาห์ที่ 3-6) :
   - สัมภาษณ์ผู้ให้บริการสวัสดิการในหน่วยงานท้องถิ่นจำนวน 16 คน
   - สัมภาษณ์กลุ่มเปราะบางที่มารับบริการจำนวน 40 คน
   - แนวคำถามครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดสวัสดิการในปัจจุบัน ปัญหาที่พบ และข้อเสนอแนะสำหรับการปรับปรุง
3. การสำรวจด้วยแบบสอบถาม (สัปดาห์ที่ 7-10) :
   - แจกแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า 5 ระดับแก่กลุ่มตัวอย่าง
   - เพื่อวัดความพึงพอใจและการเข้าถึงบริการ
4. การตรวจสอบข้อมูล (สัปดาห์ที่ 11-12) :
   - ตรวจสอบความครบถ้วนและถูกต้องของข้อมูล
   - จัดระบบข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Data Analysis)
   - วิธีการวิเคราะห์: ใช้สถิติเชิงพรรณนา เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
   - โปรแกรมที่ใช้: วิเคราะห์ด้วยโปรแกรม SPSS
   - วัตถุประสงค์: เพื่อแสดงการกระจายตัวของข้อมูลและแนวโน้มความพึงพอใจ
2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data Analysis)
   - วิธีการวิเคราะห์ : ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)
   - กระบวนการ : จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นสำคัญ เช่น ปัญหาการเข้าถึงบริการ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน และความต้องการเฉพาะของกลุ่มเปราะบาง
   - การนำเสนอ : เขียนบรรยายเชิงพรรณนาตามหมวดหมู่ที่จัดแบ่งไว้

3. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

- การตรวจสอบแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) : เปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่ม
- การตรวจสอบผู้วิจัย (Investigator Triangulation) : มีผู้วิจัยหลายคนร่วมวิเคราะห์ข้อมูล
- การตรวจสอบทฤษฎี (Theory Triangulation) : ใช้ทฤษฎีหลายแนวทางในการตีความข้อมูล

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และ การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation)

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในยุคหลังโควิด-19 ให้สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมได้อย่างแท้จริง โดยเน้นแนวทางบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างจริงจัง

ผลการศึกษาที่ได้ยังได้รับการนำเสนอในรูปแบบที่เรียบง่าย ชัดเจน และเข้าใจง่าย เพื่อให้ทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงและนำไปใช้ได้จริง แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วนหลักด้วยกัน ส่วนแรก คือ การนำเสนอข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งใช้การจัดทำตารางและแผนภูมิแสดงตัวเลขสถิติ เช่น ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่อให้เห็นภาพรวมของระดับความพึงพอใจและแนวโน้มการเข้าถึงบริการของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่

ส่วนที่สอง คือ การนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ อันได้แก่ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งถูกนำมาจัดกลุ่มและสรุปเป็นสาระสำคัญในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา โดยเน้นปัญหาและความต้องการเฉพาะของกลุ่มเปราะบาง เช่น ปัญหาการเข้าถึงบริการ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน ตลอดจนข้อเสนอแนะในการปรับปรุง

ส่วนที่สาม คือ การนำเสนอกรอบแนวทางการจัดสวัสดิการ ด้วยการสร้างโมเดลและแผนภูมิที่สะท้อนแนวทางแบบองค์รวม ครอบคลุมการพัฒนาทักษะอาชีพ การดูแลสุขภาพเชิงรุก และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมทั้งให้เห็นภาพการบูรณาการหน่วยงานและเทคโนโลยีดิจิทัลในการให้บริการ

รูปแบบการนำเสนอเช่นนี้มุ่งให้ผู้อ่าน ทั้งนักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้กำหนดนโยบาย สามารถเข้าใจบริบทและข้อค้นพบของงานวิจัยได้ง่ายขึ้น นำข้อเสนอแนะไปใช้ในการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบายได้ตรงกับเป้าหมาย อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างสำหรับการประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ขอบเขตพื้นที่ศึกษาที่จำกัดอยู่เฉพาะอำเภอพุทธมณฑล ซึ่งอาจทำให้ผลลัพธ์ไม่สามารถนำไปใช้อ้างอิงกับพื้นที่ส่วนอื่นได้ทั้งหมด นอกจากนี้ ระยะเวลาและข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้ไม่สามารถติดตามผลกระทบระยะยาวของการเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการได้อย่างครบถ้วน ความท้าทายเหล่านี้เป็นจุดที่ควรให้ความสำคัญในการศึกษาครั้งต่อ ๆ ไป เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และสามารถขยายผลสู่การพัฒนาระบบสวัสดิการที่ยั่งยืนและเข้าถึงกลุ่มเปราะบางทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในปัจจุบันที่ใช้ช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางหลังยุคโควิด-19 ในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมในปัจจุบันเน้นการให้บริการพื้นฐาน เช่น การให้ข้อมูล การประสานความช่วยเหลือ และการสนับสนุนด้านสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีข้อจำกัดในหลายด้าน ได้แก่

1. ด้านการงานและรายได้ โครงการสร้างอาชีพที่มีอยู่ในพื้นที่ยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุและคนพิการที่ต้องพึ่งพารายได้จากงานที่ไม่มั่นคง

2. ด้านนันทนาการ กิจกรรมสันทนาการที่จัดขึ้นมีอยู่แต่ไม่ครอบคลุมกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุและผู้พิการ

3. ด้านการศึกษา ระบบการสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับกลุ่มเปราะบางยังขาดการพัฒนาอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการในพื้นที่ดังกล่าวยังขาดความสมบูรณ์ในการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางที่มีลักษณะเฉพาะ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเพิ่มเติมในหลายด้านเพื่อให้บริการครอบคลุมและยั่งยืนมากขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่หลังยุคโควิด-19 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล ควรมีลักษณะดังนี้

1. การบูรณาการบริการ มีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เช่น การสร้างกองทุนเพื่อสนับสนุนอาชีพในกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการ โดยให้หน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงานหลัก

2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงการสวัสดิการ เช่น การจัดตั้งชมรมหรือกลุ่มอาสาสมัครเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง

3. การใช้เทคโนโลยี การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการลงทะเบียนสวัสดิการและการติดตามผลการให้บริการ เพื่อเพิ่มความสะดวกและลดช่องว่างในการเข้าถึงบริการ

4. การพัฒนาทักษะอาชีพ การจัดอบรมทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับกลุ่มเปราะบาง เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับรายได้ในระยะยาว

ผลการพัฒนารูปแบบสวัสดิการสังคมนี้แสดงให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้แนวทางการบูรณาการและการใช้เทคโนโลยีจะช่วยให้การจัดสวัสดิการมีความยั่งยืนและสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อนำเสนอกรอบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมที่มีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเปราะบางในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมหลังยุคโควิด-19 ผลการวิจัยพบว่า กรอบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมที่นำเสนอประกอบด้วย

1. การจัดสวัสดิการแบบองค์รวม (Holistic Welfare Services) การให้บริการที่ครอบคลุมทุกด้าน เช่น การศึกษา สุขภาพ รายได้ และที่อยู่อาศัย โดยใช้แนวทางการบูรณาการระหว่างหลายหน่วยงาน

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาและดำเนินงานการจัดสวัสดิการ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและตรงกับความต้องการของกลุ่มเปราะบาง

3. การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี การใช้แอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มออนไลน์ในการจัดสวัสดิการและติดตามผลการใช้บริการของกลุ่มเปราะบาง

4. การประเมินผลและการติดตาม พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลการให้บริการ เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพในการจัดสวัสดิการในระยะยาว

ผลการวิจัยนี้ช่วยให้เห็นถึงกรอบแนวทางที่เหมาะสมในการจัดสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มเปราะบางในระยะยาว และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ได้พัฒนา ชุดองค์ความรู้ใหม่ ในรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเปราะบางในยุคหลังโควิด-19 โดยเน้นการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน

1. การจัดสวัสดิการแบบองค์รวม (Holistic Welfare Services)

การจัดสวัสดิการในรูปแบบที่ครอบคลุมทุกด้านทั้งการศึกษา สุขภาพ รายได้ และที่อยู่อาศัย โดยมีการบูรณาการบริการจากหลายหน่วยงาน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้การจัดสวัสดิการตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของกลุ่มเปราะบางได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การส่งเสริมทักษะอาชีพและการสนับสนุนรายได้ได้ผลลัพธ์ที่ดีในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มเปราะบางในระยะยาว

2. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสวัสดิการ

งานวิจัยพบว่า การใช้เทคโนโลยีในการลงทะเบียนสวัสดิการและติดตามผลการให้บริการสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเข้าถึงบริการของกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและผู้พิการที่มีปัญหาการเข้าถึงข้อมูลอย่างทั่วถึง เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยลดช่องว่างในการเข้าถึงและเพิ่มความสะดวกในการใช้บริการ

3. การบูรณาการหน่วยงานในพื้นที่ท้องถิ่น

การศึกษาพบว่าการบูรณาการระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑลเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนารูปแบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประสานงานและการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้การจัดสวัสดิการเป็นไปอย่างยั่งยืนและสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่มได้

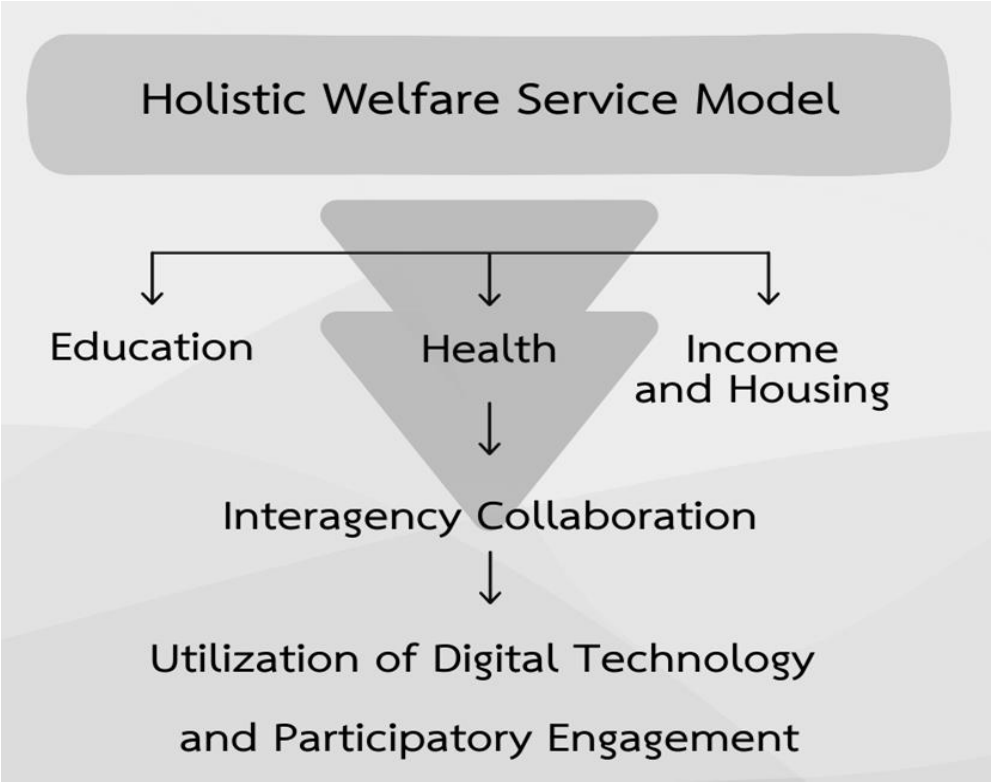

Figure 1: Holistic Welfare Service Model

รูปที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการจัดสวัสดิการแบบองค์รวมที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การจัดสวัสดิการแบบองค์รวม การมีส่วนร่วมของชุมชน การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการประเมินผลและติดตาม กรอบแนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงและการบูรณาการระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการจัดสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางในยุคหลังโควิด-19 โดยเน้นการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้สามารถลดความเหลื่อมล้ำและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า การจัดสวัสดิการสังคมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Insook and Rotjanatrakool (2021) ที่พบว่าผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการสังคมในระดับสูง สิ่งนี้บ่งชี้ถึงความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางในช่วงวิกฤตและหลังวิกฤต อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้เน้นการจัดบริการทางสังคมทั่วไปเป็นหลัก โดยเฉพาะการจัดทำฐานข้อมูลและการให้ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางที่เสนอโดย Sakulpanich et al. (2016) ที่เน้นความสำคัญของระบบสารสนเทศในการคุ้มครองทางสังคม

การจัดบริการด้านกระบวนการยุติธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงเป็นอันดับสอง, สะท้อนถึงความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิและความยุติธรรมสำหรับกลุ่มเปราะบาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wutthithammo (2016) ที่เน้นการให้ความรู้และช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้สูงอายุและผู้ทุพพลภาพ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท

แม้ว่าการจัดบริการด้านที่อยู่อาศัยและการอยู่ร่วมกันจะอยู่ในระดับปานกลาง แต่การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการดูแลโดยชุมชนนั้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chumthong et al. (2014) ที่เน้นบทบาทของเครือญาติและชุมชนในการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ

อย่างไรก็ตาม การจัดบริการด้านการงานและรายได้ นันทนาการ และการศึกษายังอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการให้บริการเพิ่มเติมเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า การพัฒนารูปแบบสวัสดิการสังคมหลังยุคโควิด-19 จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนในหลายมิติ โดยเน้นการบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การปรับปรุงระบบงบประมาณ การใช้เทคโนโลยี และการจัดสวัสดิการแบบองค์รวม

การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงาน เช่น การสร้างฐานข้อมูลกลาง จะช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ (Sakulpanich et al., 2016) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจะช่วยให้การจัดสวัสดิการสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละพื้นที่ (Chumthong et al., 2014)

การนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น แอปพลิเคชันสำหรับการลงทะเบียนรับสวัสดิการ จะช่วยอำนวยความสะดวกให้กับกลุ่มเปราะบาง (Lee, Johnson, and Smith, 2021) การจัดสวัสดิการแบบองค์รวม ที่เน้นการพัฒนาทักษะอาชีพและการดูแลสุขภาพ จะช่วยเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองของกลุ่มเปราะบางในระยะยาว

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมควรมีลักษณะดังนี้

1. รูปแบบการจัดสวัสดิการแบบบูรณาการ รูปแบบนี้เน้นการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม (Sakulpanich et al., 2016) การแบ่งปันข้อมูลและทรัพยากรร่วมกันผ่านฐานข้อมูลกลางช่วยลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการช่วยเหลือ โดยเฉพาะในสถานการณ์หลังโควิด-19 ที่ต้องการการตอบสนองอย่างรวดเร็วและครอบคลุม

2. รูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นฐาน รูปแบบนี้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลกลุ่มเปราะบาง (Chumthong et al., 2014) ภาครัฐสนับสนุนงบประมาณและองค์ความรู้ ในขณะที่ชุมชนมีบทบาทในการระบุปัญหา วางแผน และดำเนินการช่วยเหลือ ทำให้การจัดสวัสดิการเหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

3. รูปแบบการจัดสวัสดิการแบบยืดหยุ่นและตอบสนองรวดเร็ว รูปแบบนี้ปรับปรุงระบบการจัดสรรงบประมาณให้ยืดหยุ่นและนำเทคโนโลยีมาใช้ เช่น แอปพลิเคชันสำหรับการลงทะเบียนรับสวัสดิการและการให้บริการออนไลน์ (Lee, Johnson, and Smith, 2021) สิ่งนี้ช่วยให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในสถานการณ์ฉุกเฉินหรือวิกฤต

4. รูปแบบการจัดสวัสดิการแบบองค์รวมและยั่งยืน รูปแบบนี้เน้นการพัฒนาแบบองค์รวม ไม่เพียงแต่ให้ความช่วยเหลือทางการเงิน แต่ยังบูรณาการการพัฒนาทักษะอาชีพ การศึกษา และการดูแลสุขภาพ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองของกลุ่มเปราะบางในระยะยาว

5. รูปแบบการจัดสวัสดิการที่เข้าถึงได้และครอบคลุม รูปแบบนี้พัฒนาช่องทางการเข้าถึงบริการที่หลากหลายและสะดวก โดยเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ เช่น การให้บริการถึงบ้านและการใช้เทคโนโลยี การปรับปรุงระบบการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลกลุ่มเปราะบางช่วยให้การช่วยเหลือตรงกับกลุ่มเป้าหมาย

6. รูปแบบการจัดสวัสดิการที่มีการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง รูปแบบนี้พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ เพื่อปรับปรุงการให้บริการอย่างต่อเนื่องและตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะในสถานการณ์หลังโควิด-19

กรอบแนวทางการจัดสวัสดิการที่พัฒนาขึ้นสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบูรณาการและความยั่งยืน ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจหลังโควิด-19 ต้องการระบบสวัสดิการที่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้รวดเร็ว การมีส่วนร่วมของชุมชนที่เน้นในกรอบแนวทางนี้ช่วยให้การจัดสวัสดิการมีความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ส่วนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยลดข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ในการเข้าถึงบริการ ทำให้กลุ่มเปราะบางสามารถได้รับความช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที

สรุป

การวิจัยเรื่อง "การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับกลุ่มเปราะบางในยุคหลังโควิด-19" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเปราะบาง ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการในปัจจุบันมุ่งเน้นการให้บริการพื้นฐาน เช่น การให้ข้อมูล การประสานความช่วยเหลือ และการสนับสนุนด้านสุขภาพ แต่ยังมีข้อจำกัดในมิติสำคัญ โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมรายได้ การนันทนาการ และการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง

การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการใน 3 มิติหลัก ได้แก่ (1) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม (2) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบและดำเนินโครงการ และ (3) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการ

ลงทะเบียนและติดตามผล นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะอาชีพและการสนับสนุนรายได้ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มเปราะบางในระยะยาว

กรอบแนวทางการจัดสวัสดิการที่พัฒนาขึ้นเน้นการให้บริการแบบองค์รวม ประกอบด้วย การพัฒนาทักษะอาชีพ การดูแลสุขภาพที่เข้าถึงตัว และการส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน สามารถนำไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือเขตเมืองที่มีความเปราะบางสูง รวมถึงใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนในการจัดสวัสดิการทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเปราะบางในยุคหลังโควิด-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ด้านการจัดสวัสดิการ

1.1.1 รัฐบาลควรพัฒนานโยบายสวัสดิการสังคมแบบบูรณาการ โดยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อให้การช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุม

1.1.2 ควรมีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดสรรงบประมาณด้านสวัสดิการสังคม ให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะของแต่ละพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.1.3 รัฐบาลควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการจัดสวัสดิการสังคม โดยสนับสนุนการพัฒนาแพลตฟอร์มดิจิทัลสำหรับการลงทะเบียนและให้บริการสวัสดิการแก่กลุ่มเปราะบาง

1.1.4 ควรมีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลกลุ่มเปราะบาง โดยให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและองค์ความรู้แก่ชุมชนท้องถิ่น

1.1.5 รัฐบาลควรกำหนดนโยบายการพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางด้านสวัสดิการสังคม เพื่อให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลร่วมกันได้

1.2 ด้านการบูรณาการและการมีส่วนร่วม

1.2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพัฒนาระบบการสำรวจและจัดเก็บข้อมูลกลุ่มเปราะบางในพื้นที่ให้มีความละเอียดและเป็นปัจจุบัน เพื่อให้การช่วยเหลือตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด

1.2.2 ควรมีการจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม ให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการให้บริการ

1.2.3 ผู้ปฏิบัติงานควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลกลุ่มเปราะบาง โดยจัดกิจกรรมให้ความรู้และสร้างความตระหนักเกี่ยวกับการดูแลกลุ่มเปราะบางในชุมชน

1.2.4 ควรพัฒนาช่องทางการเข้าถึงบริการที่หลากหลายและสะดวกสำหรับกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะผู้สูงอายุและคนพิการ เช่น การให้บริการถึงบ้าน หรือการใช้แอปพลิเคชันมือถือ

1.2.5 ผู้ปฏิบัติงานควรมีการติดตามและประเมินผลการให้บริการสวัสดิการสังคมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการระบาดของโควิด-19 ต่อกลุ่มเปราะบางในมิติต่าง ๆ เช่น สุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนานโยบายสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมในอนาคต

2.2 ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบประสิทธิภาพของรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมแบบต่าง ๆ ในบริบทของประเทศไทย เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับแต่ละพื้นที่

2.3 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ในการจัดสวัสดิการสังคม เช่น การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือ blockchain ในการบริหารจัดการข้อมูลและการให้บริการ

2.4 ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลกลุ่มเปราะบาง เพื่อพัฒนาโมเดลการจัดสวัสดิการโดยชุมชนเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ

2.5 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังของกลุ่มเปราะบางต่อระบบสวัสดิการสังคมในอนาคต เพื่อให้การพัฒนานโยบายและการให้บริการสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย

References

Chumthong, K., et al. (2014). *Social Welfare Model for the Elderly in Thailand.*

Department of Social Development Policy and Innovation. (2020). *Social Impact of the COVID-19 Pandemic.* Office of the Permanent Secretary, Ministry of Social Development and Human Security.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). *The Motivation to Work.* Wiley. Retrieved January 12, 2025, from https://www.simplypsychology.org/herzbergs-two-factor-theory.html

Insook, R., & Rojanatrakool, T. (2021). *Opinions of the Elderly towards Social Welfare Provision.*

Lee, M., Johnson, T., & Smith, R. (2021). Digital Solutions for Vulnerable Populations in Social Welfare: Lessons from the COVID-19 Pandemic. *International Social Welfare Review,* 45(3), 78-95.

Maslow, A. H. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review,* 50(4), 370-396.

Ministry of Social Development and Human Security. (2021, November 26). *Policy Direction for the Ministry of Social Development and Human Security's Mission in 2022.*

National Statistical Office, Thailand Development Research Institute, & UNICEF. (2020). *Survey Data on the Social Impact of the COVID-19 Pandemic.*

Patel, S., Johnson, K., & Wongpakaran, T. (2020). Government and Community Integration in Thailand's Social Welfare System. *Asian Social Work and Policy Review,* 14(2), 86-102.

Rapeephan, K. (2011). *Social Welfare and Thai Society.* Bangkok: Prikwang Graphic.

Sakulpanich, T. et al. (2016). *Reforming the Process of Social Protection Implementation.*

Wassikasen, W. (2010). *General Knowledge of Social Welfare and Social Work.* Bangkok: Thammasat University Press.

Wutthithammo, P. M. J. (2016). *Legal Education and Legal Assistance for the Elderly and Disabled.*

การพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร*

Development of a Cultural Capital Model to Promote Community Economy in Mukdahan Province

[1]ปุณิกา หงษ์อุดร, นิศานาจ โสภาพล และ จุฑามาศ ชมผา
[1]Punika Hong-udon, Nisanart Sopapol and Chuthamas Chompha
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
Ubon Ratchathani Rajabhat University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: bi_tong_oon@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนาเพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชน กลุ่มตัวอย่างการศึกษาสภาพทุนทางวัฒนธรรมคือ ประชาชน 390 คน โดยการสุ่มแบบชั้นภูมิ ใช้แบบสอบถาม ผู้ให้ข้อมูลปัญหา ความต้องการคือ ผู้นำด้านวัฒนธรรมชุมชน 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้การสัมภาษณ์ 2) การพัฒนารูปแบบฯ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ 21 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้ประเด็นสนทนากลุ่ม และการทดลองใช้รูปแบบกลุ่มเป้าหมาย 30 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ใช้แบบทดสอบความรู้และแบบสอบถามความพึงพอใจ 3) การประเมินรูปแบบ กลุ่มเป้าหมายคือ ผู้เชี่ยวชาญ 17 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ชุมชนสามารถแปลงเป็นทุนเศรษฐกิจได้ 2) การพัฒนารูปแบบฯ ประกอบด้วย 2.1) หลักการดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น สร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดด้วย PICK Mukdahan 2.2) วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ พัฒนาศักยภาพชุมชน พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ การติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนา 2.3) การดำเนินการ ได้แก่ การรวบรวมองค์ความรู้ การพัฒนาศักยภาพชุมชนส่งเสริมการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากทุนทางวัฒนธรรม ส่งเสริมทุกภาคส่วนสนับสนุน ประเมินผลร่วมกับชุมชน 2.4) เงื่อนไขความสำเร็จจากปัจจัยภายใน ความเชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ มีปราชญ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างในชุมชน รวบรวมองค์ความรู้สืบทอดอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของหน่วยงาน ปัจจัยภายนอก แผนพัฒนาจังหวัด ฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด การพัฒนาศักยภาพชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการจำหน่ายสินค้า บริการ และการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรม 3) ผลการประเมินรูปแบบมีความเหมาะสม มีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้ในระดับมาก

คำสำคัญ: การพัฒนารูปแบบ; ทุนทางวัฒนธรรม; เศรษฐกิจชุมชน; จังหวัดมุกดาหาร; การมีส่วนร่วมของชุมชน

---

*Received July 25, 2025; Revised September 12, 2025; Accepted September 18, 2025

Abstract

This research employed a Research and Development (R&D) design that comprised three main objectives: 1) to examine the general conditions of community cultural capital, using a stratified random sample of 390 community members with questionnaires as the main instrument, while 15 community cultural leaders, purposively selected, were interviewed to identify problems and needs; 2) to develop the cultural model through data obtained from 21 experts, purposively selected, using focus group discussions, as well as trial implementation with 30 target participants, also purposively selected, using a knowledge test and a satisfaction questionnaire; 3) to evaluate the model with 17 specialists, selected using purposive random sampling. The research instruments included questionnaires, interviews, and tests. Data analysis was conducted using percentages, means, standard deviations, and content analysis.

The research findings revealed that 1) Community cultural capital can be categorized into two types, tangible and intangible cultural capital, which can be transformed into economic capital, 2) The development of the model consisted of four components: 2.1) Principles, which emphasized developing cultural capital through community participation in conservation, dissemination, intergenerational learning, creativity, and knowledge creation to support sustainable development within the provincial context through PICK Mukdahan; 2.2) Objectives, which focused on gathering knowledge, enhancing community capacity, developing products and services, and conducting monitoring and evaluation for continuous development; 2.3) Implementation, which involved collecting knowledge, building community capacity to transfer cultural heritage to younger generations, developing products and services from cultural capital, promoting support from all sectors, and conducting joint evaluations with the community; and 2.4) Conditions for success, including internal factors such as confidence, faith, pride, having local sages or cultural groups as role models, systematic knowledge transmission, community participation, and the creation of products and services derived from cultural capital, as well as access to institutional resources. External factors included provincial development plans, cultural capital databases, community capacity-building initiatives, product and service distribution networks, and cultural capital promotion, and 3) The evaluation results indicated that the model was of propriety, utility, and feasibility at a high level.

Keywords: Model Development; Cultural Capital; Community Economy; Mukdahan Province; Community Participation

บทนำ

ประเทศไทย มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ อันเป็นภาพสะท้อนถึงคุณค่าและความหมายในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของสังคมนั้นๆ ที่มีการถ่ายทอดกันมาโดยอาจมีทั้งคงไว้ ปรับเปลี่ยน แก้ไข เปลี่ยนแปลงไปตามการปฏิบัติที่หลากหลายจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่เข้ามาสู่สังคม (Chansrilamai, 2021)

แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์เป็นหนึ่งในแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการผลิตให้สมดุลและยั่งยืนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มุ่งเน้นการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการโดยการใช้องค์ความรู้และนวัตกรรมผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นไทยควบคู่กับการยกระดับความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศอันเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมไทยให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองโดยใช้ทุนทางสังคมและทุนทางปัญญาในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน และเป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยทุนทางวัฒนธรรม (Office of National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council, 2021) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ได้เพิ่มบทบาทของวัฒนธรรมด้วยหลักการ “10 สร้าง” 1) สร้าง “วัฒนธรรมท่องเที่ยว” 2) สร้าง “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” และกฎหมายอุตสาหกรรมวัฒนธรรม เพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันในตลาดโลก ยกสถานะอาชีพศิลปินให้คนไทยเป็นทรัพย์สินทางปัญญา 3) สร้าง “ทุนมนุษย์” ที่มีคุณธรรม ความคิดสร้างสรรค์ และมีทักษะวิชาชีพและการตลาดด้วยการศึกษา 4) สร้าง“อุตสาหกรรมแพทย์ทางเลือก” 5) สร้าง“ศิลปะเกษตร” เชื่อมโยงสินค้าเกษตร นวัตกรรม ศิลปะและการตลาด เพิ่มมูลค่าแบบก้าวกระโดด 6) สร้าง “อุตสาหกรรมคอนเทนต์และข้อมูล” เสริมความแข็งแกร่ง soft power ใช้จุดเด่นความเป็นไทยด้วยกลยุทธ์ “เร็วกว่า สร้างสรรค์กว่า มีข้อมูลมากกว่า” 7) สร้าง “พหุปัญญา” บูรณาการวิทยาศาสตร์ ปัญญาประดิษฐ์ ศิลปะและวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน รองรับการสร้างมูลค่าเพิ่ม 8) สร้าง “ความร่วมมือ” ทุกภาคส่วน 9) สร้าง “ภูมิคุ้มกันทางสังคม” เน้นรู้ทันดิจิทัล เข้าถึงนวัตกรรม วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร และ 10) สร้าง“พื้นที่สร้างสรรค์และระบบนิเวศทางวัฒนธรรม” (Ministry of Culture, 2023)

จังหวัดมุกดาหาร เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดน ทำให้จังหวัดมุกดาหารเป็นจุดเชื่อมโยงการค้าและวัฒนธรรมที่สำคัญกับประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษตามแนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor : EWEC) และพื้นที่ยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกฉียงเหนือตอนบน 2 เป้าหมายการพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร ปี พ.ศ.2566-2570 คือ เมืองการค้าทันสมัย เกษตรคุณภาพสูง ท่องเที่ยวชายโขง เชื่อมโยงสู่สากล ด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ การเพิ่มความสามารถในการแข่งขันด้านการค้า การลงทุนเพื่อเชื่อมโยงสู่สากล การยกระดับมาตรฐานการเกษตรและต่อยอดเพื่อเพิ่มมูลค่าด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง การพัฒนาเมืองและชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นฐาน การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการเสริมสร้างความมั่นคงชายแดน (Mukdahan Provincial Office, 2023) มีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับลุ่มแม่น้ำโขง กลุ่มชาติพันธุ์ 8 ชนเผ่า ได้แก่ ไทยอีสาน ผู้ไทย ไทยบรู(ข่า) ไทยกระโซ่ ไทยกะเลิง ไทยแสก ไทยย้อ และไทยกุลา หัตถกรรม ที่ผ่านมาจังหวัดมุกดาหารได้นำทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดโดยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ท้องถิ่น และภาคประชาสังคมในพื้นที่ มีการกำหนดกิจกรรมประเพณี เทศกาลเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของจังหวัดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวครอบคลุมทั้ง 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอดอนตาล อำเภอดงหลวง อำเภอคำชะอี อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอหนองสูง ปี พ.ศ.2564 ได้ผลักดันและส่งเสริมให้ Soft Power เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ คือ การท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง จังหวัดมุกดาหารได้นำทุนทางวัฒนธรรมมากระตุ้นเศรษฐกิจโดยการจัดงานเทศกาลประเพณีของจังหวัดเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับชุมชนในระยะสั้น ได้แก่ การบวงสรวงพญานาค จุดเทียนขึ้นภูบูชาพระใหญ่โดยการดำเนินงานของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมต่อเนื่องมาถึงปี 2567 ปัญหาที่พบจากการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมในระยะสั้นคือ ชุมชนต้องดำเนินการต่อตามศักยภาพตนเอง ส่งผลให้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่ค่อยลดบทบาทและสูญหายไปตาม

กาลเวลา สาเหตุจากยังไม่มีรูปแบบการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจที่ชัดเจน และจากการวิเคราะห์สาเหตุร่วมกับชุมชน พบว่า ชุมชนยังขาดความเข้าใจ ขาดการรวบรวมองค์ความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม และขาดองค์ความรู้การพัฒนาสินค้า ผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่ จากความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าวและการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ยังไม่พบการวิจัยการพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนที่มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนร่วมกับภาครัฐ ท้องถิ่นและภาคประชาสังคมเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหารต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร
2. เพื่อพัฒนารูปแบบและประเมินรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นงานวิจัยและพัฒนา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี ดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร (Research : R1) เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์ผู้นำทางวัฒนธรรมในพื้นที่ การทบทวนเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การสำรวจสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโดยการสำรวจตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie & Morgan (Krejcie & Morgan, 1970) จำนวน 390 คน จากนั้นสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิและสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้กลุ่มตัวอย่างจากอำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ (Index of Item-Objective Congruence : IOC) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ขอบเขตเนื้อหาได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร การหาค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.05 ขึ้นไป ค่าคะแนนความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 0.7 ขึ้นไป การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 3 การศึกษาสภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจากผู้ให้ข้อมูลหลัก 15 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์ 1) เป็นผู้นำสภาวัฒนธรรมในชุมชน 5 คน 2) เป็นผู้นำชุมชนด้านประเพณี พิธีกรรมความเชื่อ ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม และพรสงฆ์ 5 คน 3) เป็นผู้นำชุมชน 5 คน โดยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ระยะที่ 2 การพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร เป็นการพัฒนา (Development: D1) โดยการออกแบบและพัฒนา และการวิจัย (Research: R2) เป็นการทดลองใช้ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยร่างรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยนำข้อมูลพื้นฐานที่ได้จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ.2566-2570 ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ผ่านการวิเคราะและสังเคราะห์ในระยะที่ 1 มาดำเนินการสร้างรูปแบบ ฯ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบ ฯ ด้วยเทคนิคเดลฟาย (Macmillan, 1971) โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถด้านวัฒนธรรม ศาสนา ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการบริหารจัดการ ด้านการท่องเที่ยว ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร และนักวิชาการ เพื่อวิพากษ์รูปแบบ ฯ ผลการวิพากษ์รูปแบบฯ ที่เป็นประเด็นสำคัญ คือ 1) เป้าหมายของรูปแบบต้องนำไปสู่การส่งเสริมให้ชุมชนอนุรักษ์ เผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ นำไปสู่การเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้และการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมในพื้นที่ร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม 2) การอภิปรายการดำเนินงานของรูปแบบ การรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม การส่งเสริมองค์ความรู้และแนวทางส่งเสริมอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมให้กับชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน จึงได้ปรับเป็นการรวบรวมข้อมูลทุนทางวัฒนธรรม การพัฒนาศักยภาพชุมชนและส่งเสริมเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนเอกลักษณ์และบริการที่เชื่อมโยงบริบทพื้นที่และตามมาตรฐานของจังหวัด และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยการสนับสนุน ติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนาร่วมกับชุมชน และ 3) ความสอดคล้องการพัฒนารูปแบบฯ กับแผนพัฒนาจังหวัดกรณีทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกี่ยวข้องกับระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ จารีตประเพณี พิธีกรรม ของชุมชน สรุปความสอดคล้องได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สามารถเปลี่ยนให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในรูปของวัตถุธรรมและแปลงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจโดยนำมาใช้พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการแปลงทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ให้เป็นทุนทางเศรษฐกิจต้องมีความเชื่อมโยงกับประเด็นเป้าหมายการพัฒนา คือ การท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง การท่องเที่ยงเชิงศิลปะวัฒนธรรม และแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาของจังหวัดมุกดาหารเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องเอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้รูปแบบ ฯ ที่พัฒนาขึ้นโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ด้วยหลัก 4 สร้าง 1) สร้างองค์ความรู้ 2) สร้างพลังการมีส่วนร่วม 3) สร้างการเรียนรู้สานต่อส่งต่อ และ 4) สร้างสรรค์ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการเสริมความรู้และการมีส่วนร่วมและใช้กรณีตัวอย่างความสำเร็จในการกระตุ้นให้ชุมชนตระหนักในคุณค่าของทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน ท้องถิ่นที่มีการนำมาส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและยังไม่ได้นำมาส่งเสริม ร่วมกันระดมความคิดการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์ เผยแพร่และพัฒนาต่อยอดวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีอย่างเป็นระบบโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม กลุ่มเป้าหมาย 30 คน ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง คือ ผู้นำชุมชน กลุ่มผู้ผลิต/ผู้จำหน่ายสินค้าและบริการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการนำความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณีในพื้นที่อำเภอเมืองมุกดาหารและอำเภอหว้านใหญ่ โดยมีเกณฑ์ 1) เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรม 2) เป็นชุมชนในพื้นที่เศรษฐกิจ หรือเขตเศรษฐกิจพิเศษ 3) เป็นชุมชนที่มีการนำทุนทางวัฒนธรรมมาดำเนินการสร้างอาชีพและรายได้ 4) เป็นชุมชนที่ต้องการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่เข้าถึงคุณค่า สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และเผยแพร่ 5) เป็นชุมชนที่อยู่ในพื้นที่หรือเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหารในประเด็นการท่องเที่ยวของจังหวัด โดยวิธีการการระดมความคิดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการบรรยาย วิทยากรกระบวนการด้านการส่งเสริมการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยที่มีประสบการณ์และทักษะจากมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่นอีสาน วิทยากรแลกเปลี่ยนประสบการณ์คือ ตัวแทนชุมชนและนักวิชาการที่ทำงานร่วมกับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการนำทุนทางวัฒนธรรมในใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมกรณีอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

และผ้าครามจังหวัดสกลนคร และวิทยากรบรรยายแผนพัฒนาจังหวัดและแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมชุมชน คือ ผู้ว่าราชการจังหวัดมุกดาหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม 2 ชุด คือแบบทดสอบความรู้ก่อนและหลัง วิเคราะห์ข้อมูลโดยเปรียบเทียบผลก่อนและหลังของกลุ่มตัวอย่าง (T-test dependent) แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจต่อการอบรมเชิงปฏิบัติการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะที่ 3 การประเมินรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมฯ เป็นการพัฒนา (Development: D2) นำผลการพัฒนามาประเมินและปรับปรุง 3 ด้านคือ ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน จากการเลือกแบบเจาะจง ตามคุณสมบัติความสามารถตรงกับการประเมินรูปแบบ ฯ ดังนี้ 1) จบการศึกษาระดับปริญญาเอก 2) มีความรู้และประสบการณ์ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านเศรษฐกิจชุมชน ด้านการตลาด ด้านบริหารจัดการและการท่องเที่ยว ด้านการวิจัยและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ด้านยุทธศาสตร์การพัฒนา ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านการพัฒนารูปแบบ 3) มีผลงานทางวิชาการ มีผลงานเผยแพร่ตามสื่อต่าง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง จากนั้นดำเนินการรวบรวมผลการประเมิน ปรับปรุงรูปแบบ และคืนผลการวิจัยให้กับชุมชน หน่วยงานภาคีจังหวัดมุกดาหารเพื่อนำสู่การใช้ประโยชน์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ใช้ข้อคำถามทั้งหมด 19 ข้อ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติและการแปลผล ดังนี้ ช่วงคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึงอยู่ในระดับมากที่สุด, ช่วงค่าเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึงอยู่ในระดับมาก, ช่วงค่าเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึงอยู่ในระดับปานกลาง, ช่วงค่าเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึงอยู่ในระดับน้อย และช่วงค่าเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึงอยู่ในระดับน้อยที่สุด แบบสอบถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์ส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อสรุปเป็นรูปแบบที่ปรับปรุงแล้ว

ผลการวิจัย

เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลวิจัยเชิงคุณภาพจากการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ผลการวิเคราะห์สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร 11 ข้อ จากตัวอย่าง 390 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร 11 ข้อ

สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ชุมชนสามารถกำหนดราคาและมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับพ่อค้าคนกลางได้	4.95	.232	มากที่สุด
2. มีการนำวัสดุเหลือใช้ หรือใช้แล้ว มาพัฒนาอาชีพและสร้างประโยชน์	4.86	.426	มากที่สุด
3. มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้ทุนทางวัฒนธรรม และสามารถพึ่งตนเองได้	4.77	.516	มากที่สุด
4. มีการนำทุนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมาประกอบอาชีพ	4.75	.490	มากที่สุด
5. ด้านความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของชุมชน สามารถสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน	4.71	.542	มากที่สุด

สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
6. การนำเอาภูมิปัญญาในด้านต่างๆมาพัฒนาเป็นสินค้าและบริการ และต่อยอดทางการตลาด	4.58	.585	มากที่สุด
7. มีรายได้จากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนและสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้	4.56	.629	มากที่สุด
8. ชุมชนมีความหลากหลายทางอาชีพและสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องออกไปประกอบอาชีพภายนอกชุมชน	4.55	.647	มากที่สุด
9. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นอาชีพให้เกิดความยั่งยืน	4.46	.639	มาก
10.เจ้าหน้าที่ภาคเอกชน ได้เป็นผู้ประสานงานและคอย ช่วยเหลือในการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดหาและใช้วัสดุอุปกรณ์ให้ชุมชน	4.30	.699	มาก
11.เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้เป็นผู้ประสานงานในการจัดหา วัสดุอุปกรณ์เพื่อช่วยในการส่งเสริมอาชีพและการ แปรรูปผลิตผลให้กับชุมชน	4.26	.669	มาก
ผลการประเมินภาพรวม	**4.61**	**.552**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 1 พบว่า ชุมชนมีการใช้ทุนทางวัฒนธรรมในปัจจุบันโดยรวมอยู่ระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = .552) แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับฐานรากได้อย่างมีประสิทธิภาพ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ชุมชนสามารถกำหนดราคาและมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจกับพ่อค้าคนกลางได้จากการผลิตและจำหน่ายขันหมากเบ็งและพานบายศรี ซึ่งเป็นเครื่องสักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และใช้ในประเพณี พิธีกรรม เช่นการสักการะพญานาคที่มีการจัดทำขึ้นตามขนาดและลักษณะของพญานาค ใช้วัสดุที่หาได้จากธรรมชาติได้แก่ ก้านมะพร้าว/ตอกไม้ไผ่ ใบตอง ดอกไม้ที่ชุมชนปลูกเองและรับซื้อจากเกษตรกรชุมชนข้างเคียงซึ่งเป็นการเกื้อกูลกันระหว่างชุมชน และซื้อจากตลาดในบางช่วง องค์ประกอบเพิ่มเติมเช่น ธูป เทียน ดอกไม้ และความสำเร็จที่ต้องการให้เกิดกับผู้มาสักการะ ทำให้คนในชุมชนโดยส่วนใหญ่ยังสามารถประกอบอาชีพได้มากกว่าทำเกษตรกรรมโดยการค้าขาย รับจ้างรายวัน-รายเดือนในจังหวัดได้จากการนำทุนวัฒนธรรมดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและใช้ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ด้านการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสินค้าและบริการที่มีตลาดรองรับ มีอาชีพที่หลากหลายสามารถสร้างรายได้ทำให้คนในชุมชนไปทำงานนอกชุมชนน้อยลง สอดคล้องกับค่าเฉลี่ยรองลงมาดังตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า 1) ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มี 2 ประเภท คือ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ศาสนสถาน และพิพิธภัณฑ์ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ได้แก่ ความเชื่อ จิตสำนึก คุณค่า ค่านิยม ภาษา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การนำทุนทางวัฒนธรรมชุมชนมาใช้ในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนมาจาก (1) แนวคิดการให้คุณค่า ความเชื่อและศรัทธา การสืบทอดแก่นแท้ของวัฒนธรรมทำให้คนในชุมชนภาคภูมิใจ (2) แนวคิดทุนทางวัฒนธรรมในมิติที่กว้างและเชื่อมโยงกับรากฐานเมืองสามธรรม (3) การใช้พลังทางสังคมคือ บวร(บ้าน วัด รัฐ/ไม่ใช่รัฐ) เพื่อขับเคลื่อนวัฒนธรรมทางจิตวิญญาณของชุมชนให้เป็นวัฒนธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ยกระดับให้เป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของจังหวัด การส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมที่ผ่านมาเกิดขึ้นในบางพื้นที่โดยทางจังหวัดส่งเสริมผ่านเทศกาล ประเพณีของจังหวัดภายใต้ประเด็นการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการส่งเสริมระยะสั้น 3) สภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการนำทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนคือ ภายในชุมชนได้แก่ ความเชื่อ ศรัทธา ความภูมิใจ ความสามารถของชุมชนในการจัดการ การรับรู้และเข้าใจนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทาง

วัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายชุมชนสนับสนุนการผลิต การบริโภค การสืบทอดวัฒนธรรม ภายนอกชุมชนได้แก่ การสนับสนุนนโยบายและงบประมาณจากภาครัฐ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคม การสื่อสารข้อมูลเชิงรุกและการพัฒนาศักยภาพการใช้ทุนทางวัฒนธรรมส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 4) สภาพปัญหาการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน (1) ขาดการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบตั้งแต่ระดับชุมชน ท้องถิ่นและอำเภอ (2) ขาดองค์ความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมและความรู้ ความเข้าใจที่มีต่อแผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม (3) ขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา (4) ขาดระบบและการจัดการที่เอื้อต่อการสืบทอด สาเหตุจากบุคคลผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดลดจำนวนลงในปัจจุบัน ขาดผู้สืบทอดต่อและมีผู้สืบทอดต่อจำนวนน้อย รูปแบบวิธีการสืบทอด การนำคุณค่ามาพัฒนาให้เกิดมูลค่า (5) บทบาทและการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม 5) ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาได้แก่ การรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ การพัฒนาศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ การส่งเสริมการอนุรักษ์ เผยแพร่ และการสร้างเครือข่ายการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน

2. ผลการพัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร พบ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการของรูปแบบ คือ ดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น สร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดด้วย PICK Mukdahan

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา อนุรักษ์ เผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนร่วมกับภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม

องค์ประกอบที่ 3 การดำเนินการของรูปแบบ มี 4 ขั้นตอน 1) การรวบรวมองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์เพื่อใช้ในการวางแผน 2) การพัฒนาศักยภาพชุมชนและส่งเสริมเรียนรู้วัฒนธรรมเพื่อการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการจากทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ตามบริบทท้องถิ่นและตามมาตรฐานของจังหวัด 4) ส่งเสริมให้ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมสนับสนุน ติดตามประเมินผลเพื่อการพัฒนาร่วมกับชุมชนโดยในแต่ละขั้นตอนจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด

องค์ประกอบที่ 4 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ (1) ปัจจัยภายในชุมชน ความเชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ มีปราชญ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมเป็นแบบอย่างในชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้และสืบทอดอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วม มีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม การเข้าถึงทรัพยากรการสนับสนุนของหน่วยงาน (2) ปัจจัยภายนอก สอดคล้องกับประเด็นเป้าหมายและแผนพัฒนาจังหวัด มีฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด การพัฒนาศักยภาพชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการจำหน่ายสินค้า บริการ และการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด

ผลการทดลองใช้รูปแบบฯ พบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลอง 30 คน มีระดับความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนรวมสูงกว่าก่อนการทดลอง

ระดับความรู้ความเข้าใจ	ระดับคะแนน (ร้อยละ)	ก่อนทดลอง		หลังทดลอง	
		จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ระดับความรู้มาก	ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไป (16-20 ข้อ)	17	55.67	29	96.67
ระดับความรู้ปานกลาง	ได้คะแนนร้อยละ 50-79 ขึ้นไป (10-15 ข้อ)	11	36.67	1	3.33
ระดับความรู้ต่ำ	ได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 50 (น้อยกว่า 10 ข้อ)	2	6.66	0	0.00
สรุปเปรียบเทียบผล		Max = 19, Min = 7 $\overline{X}$ = 14.73, S.D. = 2.982		Max = 20, Min = 15 $\overline{X}$ = 18.57, S.D. = 1.431	

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความพึงพอใจต่อการทดลองใช้รูปแบบโดยการอบรม กลุ่มทดลอง 30 คน พบว่ามีความพึงพอใจต่อการอบรมอยู่ในระดับดีมาก ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 4.68) ดังตารางที่ 3

รายการประเมินความพึงพอใจ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล
1. ท่านได้หลักการหรือแนวคิดสำคัญในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน	4.54	.674	ดีมาก
2. ท่านได้รับข้อมูลด้านนโยบายของจังหวัดในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน	4.32	.722	ดี
3. ท่านได้รับความรู้จากประสบการณ์การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากกรณีตัวอย่างที่วิทยากรนำมาบรรยาย	4.61	.586	ดีมาก
4. ท่านได้รับทราบข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของท่าน	4.32	.756	ดี
5. ท่านได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.32	.789	ดี
6. องค์ความรู้ที่วิทยากรนำมาบรรยาย และสนับสนุนกระบวนการกลุ่มย่อย	4.59	.547	ดีมาก
7. ความเหมาะสมของสถานที่ในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ	4.76	.435	ดีมาก
8. ความเหมาะสมของรูปแบบ กระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการ	4.68	.471	ดีมาก
9. ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ	4.49	.637	ดี
10.ความพึงพอใจในภาพรวมต่อการนำความรู้ไปพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ของท่าน	4.73	.501	ดีมาก
รวม	**4.53**	**.468**	**ดีมาก**

3. ผลการประเมินรูปแบบฯ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 17 คน ดังตารางที่ 4 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบฯ ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

ตารางที่ 4 ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบฯ ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

องค์ประกอบ	ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	$\overline{X}$	SD	ระดับ	$\overline{X}$	SD	ระดับ	$\overline{X}$	SD	ระดับ
1. หลักการ	4.53	.514	มากที่สุด	4.29	.470	มาก	4.59	.507	มากที่สุด
2. วัตถุประสงค์	4.74	.488	มากที่สุด	4.55	.633	มากที่สุด	4.88	.322	มากที่สุด
3. การดำเนินการ	4.66	.526	มากที่สุด	4.50	.617	มากที่สุด	4.88	.352	มากที่สุด
4. เงื่อนไขความสำเร็จ	4.67	.500	มากที่สุด	4.37	.660	มาก	4.78	.443	มากที่สุด
รวม	**4.65**	**.507**	**มากที่สุด**	**4.42**	**.595**	**มาก**	**4.78**	**.406**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4 ผลการประเมิน โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.65, S.D. = 0.507) มีความเป็นไปได้ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.42, S.D. = 0.595) และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.78, S.D. = 0.406)

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ เป็นตัวอย่างของพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมซึ่งหล่อหลอมจากความหลากหลายของชาติพันธุ์ วิถีชีวิต ความเชื่อ และการพัฒนาทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นโดยที่มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่ชัดเจน สามารถนำไปต่อยอดเป็นจุดขายและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน รูปแบบนี้เป็นองค์ความรู้ใหม่คือ การดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายในพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจากการสร้างพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่นหรือข้ามรุ่น เกิดเป็นการต่อยอดอย่างสร้างสรรค์คุณค่าสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชนนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดมุกดาหารด้วยแนวทาง PICK Mukdahan ประกอบด้วย สร้างพลังการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคี (P: Participation) สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่น (I: Intergenerational Learning) สร้างสรรค์คุณค่า เพิ่มมูลค่าที่นำมาใช้ได้จริง (C: Creativity) และสร้างองค์ความรู้จากบริบทของท้องถิ่น (K: Knowledge Creation) การดำเนินการของรูปแบบมี 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การรวบรวมองค์ความรู้ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อใช้การวางแผน 2) การพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเพื่อการสืบทอดให้กับคนรุ่นใหม่ 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่สะท้อนเอกลักษณ์ตามบริบทท้องถิ่นและตามมาตรฐานของจังหวัด และ 4) ส่งเสริมภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ติดตามประเมินผลเพื่อพัฒนาร่วมกับชุมชนโดยในแต่ละขั้นตอนจะประกอบด้วย วัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด เงื่อนไขความสำเร็จมาจากปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความเชื่อมั่น ศรัทธา ภาคภูมิใจ มีปราชญ์ชุมชนหรือกลุ่มวัฒนธรรมที่เป็นแบบอย่างในชุมชน การรวบรวมองค์ความรู้และสืบทอดอย่างเป็นระบบ การมีส่วนร่วมของชุมชน มีผลิตภัณฑ์หรือบริการที่เกิดจากทุนทางวัฒนธรรม และชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม และปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ความสอดคล้องกับประเด็นเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาจังหวัด มีฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด การสนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการจำหน่ายสินค้า บริการ และการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมจังหวัด ดังแผนภาพ

Figure 1: PICK Mukdahan Model

อภิปรายผลการวิจัย

พัฒนารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร PICK Mukdahan ประกอบด้วย สร้างพลังการมีส่วนร่วมจากชุมชนและภาคี (P) สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่น (I) สร้างสรรค์คุณค่า เพิ่มมูลค่าที่นำมาใช้ได้จริง (C) และ สร้างองค์ความรู้จากบริบทของท้องถิ่น (K) จังหวัดมุกดาหาร อภิปรายผลได้ ดังนี้

1) การดำเนินการของรูปแบบ สามารถสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมศักยภาพของชุมชนในการใช้ทุนวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ จากการที่กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความรู้เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนภายหลังการทดลองใช้รูปแบบแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของกระบวนการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตรงกับผลการวิจัยของ Kanchanakul (2017) ที่พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่อิงทุนวัฒนธรรมจำเป็นต้องการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่และเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมคิดร่วมทำ

2) ข้อเสนอแนะการดำเนินการของรูปแบบของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการให้จัดกิจกรรมต่อเนื่องปีละ 2 ครั้ง และการสร้างฐานข้อมูลทุนทางวัฒนธรรมนำไปจัดทำแผน/โครงการสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้และความตื่นตัวของชุมชนที่ต้องการมีบทบาทเชิงรุกในการสืบทอดและพัฒนาตรงกับผลการวิจัยของ Leepanyaporn (2020) พบว่าแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องอาศัยความร่วมมือร่วมแรงร่วมใจจากทุกภาคส่วนในชุมชนและการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐและเอกชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Koson (2018) สรุปแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน ที่คนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการในชุมชน วางแผน ดำเนินการ ประเมินโครงการ รับผลประโยชน์

3) ผลการประเมินรูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนพบว่า มีความเหมาะสมเนื่องจากคำนึงถึงจริยธรรม การเคารพสิทธิของอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในระดับมากที่สุด มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติจริงตามบริบทพื้นที่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้รูปแบบในระดับมากที่สุด เนื่องจากรูปแบบฯ ในการวิจัยนี้พัฒนามาจากการสังเคราะห์สภาพทั่วไปของทุนทางวัฒนธรรมชุมชนโดยนำ

ข้อมูลเชิงปริมาณจากการสำรวจ ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการทบทวนเอกสารแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ 4 องค์ประกอบมาจัดทำเป็น(ร่าง)รูปแบบฯ ซึ่งผ่านการสนทนากลุ่มโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยเทคนิคเดลฟาย 21 คน เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขและนำไปทดลองรูปแบบโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการทำให้ได้รูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบด้านหลักการได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและประโยชน์ในระดับมากที่สุดแสดงให้เห็นว่ารูปแบบที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับบริบทชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ทั้งยังเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกมิติ ซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่เสนอว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรตั้งอยู่บนฐานทุนวัฒนธรรมอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางหลักการที่ยืดหยุ่นแต่ชัดเจนและสามารถวัดผลได้ทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีความชัดเจนครอบคลุมมิติของทุนวัฒนธรรมในทุกด้านและสามารถสะท้อนผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาชุมชนได้อย่างครบถ้วน ตรงกับแนวทางของ Setkit (2020) ที่เน้นว่าการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนการกำหนดเป้าหมายชัดเจนที่ครอบคลุมทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นและนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพของบุคลากรในชุมชน 3) การดำเนินการของรูปแบบ ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมและมีประโยชน์ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องของการขับเคลื่อนผ่านฉันทามติ ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และการกำหนดพื้นที่กลุ่มเป้าหมายที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่เน้นการเชื่อมโยงคุณค่าและมูลค่าของทุนวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ National Science and Technology Development Agency (2020) ที่ส่งเสริมการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์และบริการท้องถิ่น และ4) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขภายในและภายนอกชุมชน ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความร่วมมือ การแบ่งปันผลประโยชน์ และงบประมาณที่เพียงพอสอดคล้องกับ Thorsaengravee (2015) ที่เสนอว่าความสำเร็จของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนจากหลายด้าน ทั้งด้านทรัพยากรมนุษย์ สถาบัน และนโยบายในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ดังนั้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่ารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ในระดับสูงสุด โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากชุมชนและหลักการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สรุป

จากการศึกษาทุนทางวัฒนธรรมชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มีทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยชุมชนให้ความสำคัญกับทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ค่านิยม ความเชื่อ และประเพณี ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนและช่วยเสริมสร้างความรักความสามัคคี ทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้สามารถพัฒนาและแปลงเป็นผลิตภัณฑ์หรือบริการทางเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าและเพิ่มอำนาจต่อรองให้กับชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมมารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมฯ ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ การดำเนินการ และเงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จ ด้วย PICK Mukdahan ที่มุ่งดำเนินการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ เผยแพร่ สร้างการเรียนรู้ระหว่างรุ่น สร้างสรรค์ สร้างองค์ความรู้เอื้อต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทจังหวัดมุกดาหาร โดยแนวทางดังกล่าวให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงทุนวัฒนธรรมเข้ากับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับประเด็นการเสริมพลังทางสังคมตามแผนยุทธชาติ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติซึ่งมีเป้าหมายให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้นด้วยแนวทางการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเอง มุ่งสู่เป้าหมายหลักที่ 3 สังคมแห่งโอกาสและความเป็น

ธรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และสอดคล้องกับประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขงในแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากผลการวิจัย พบว่ารูปแบบทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดมุกดาหาร มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ และเพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อนแผนพัฒนาจังหวัดมุกดาหาร พ.ศ.2566-2570 ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตลุ่มน้ำโขง การท่องเที่ยงเชิงศิลปะวัฒนธรรมด้วยการเสริมสร้างพลังทางสังคม ที่มุ่งให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมเพิ่มขึ้นและต่อเนื่องโดยเฉพาะชุมชนในการเป็นเจ้าของการพัฒนาสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก ดังนั้น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดมุกดาหาร ควรนำรูปแบบฯ เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่นำไปขับเคลื่อนการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนโดยคำนึงถึงบริบทของทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างผลิตภัณฑ์และบริการเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน และสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาและต่อยอดทุนวัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยการนำ PICK Mukdahan ไปทดลองใช้ในชุมชนแต่ละอำเภอในจังหวัดมุกดาหาร เพื่อประเมินผลและปรับปรุงรูปแบบให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

References

Bamrungchat, P. (2018). Utilizing Cultural Capital in Developing Community Products and Tourism. *Journal of Community Development and Quality of Life,* 6(1), 101-113.

Boonprakong, J. (2020). Problems and Approaches to the Inheritance of Local Wisdom in Northern Thailand. *Journal of Cultural Studies,* 3(1), 15-30.

Chansrilamai, A. (2021). The Tradition of Invention and Cultural Resource Management in the Buriram Volcano Festival, Mueang District, Buriram Province. *Journal of Humanities and Social Sciences,* 19(1), 21-36.

Kanchanakul, A. (2017). *Local Community Development Through Cultural Capital*. (Doctoral Dissertation). Mahasarakham University. Maha SaraKham

Koson, C. (2018). *Management of Cultural Capital of Northern Thai Tribe*. (Doctoral Dissertation). Rangsit University. Pathum Thani.

Kulchitakorn, M. (2019). A Model for Adding Value to Local Products Through Cultural Capital in Sisaket Province. *Journal of Community Development,* 2(1), 58-76.

Leepanyaporn, N. (2020). *The Study of Lao Khrang Ethnic Cultural Capital in the Dimension of Cultural Tourism to Raise the Economy of Ban Thung Si Long Community, Don Tum District, Nakhon Pathom*. (Master's Thesis). Silpakorn University. Nakhon Pathom.

Ministry of Culture. (2023). *10 Principles for Promoting Culture and Creativity*. Retrieved January 6, 2025, from https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/67291

Mukdahan Provincial Office. (2023). *Mukdahan Provincial Development Plan, 2023-2027.* Mukdahan: Mukdahan Provincial Office.

National Science and Technology Development Agency. (2020). *BCG Economy Model*. Retrieved May 5, 2025, from https://www.nstda.or.th/home/knowledge_post/what-is-bcg-economy-model

Office of the National Higher Education, Science, Research and Innovation Policy Council. (2025). *Creative Economy: Advancing Thailand's Economy Globally*. Retrieved May 5, 2025, from https://www.nxpo.or.th/th

Promsopa, T. (2021). The Use of Ethnic Cultural Capital in Community Economic Development in Loei Province. *Journal of Research and Development, Loei Rajabhat University,* 18(63), 11-23.

Setkij, W. (2020). Sustainable Community Development in the Context of National Development. *Burapha Journal of Political Economy,* 8(1), 81-106.

Thorsaengravee, T. (2015). Strategies for Community Economic Development Based on Grassroots Cultural Economy in the Eastern Region of Pathum Thani Province. *Journal of Research and Development, Srinakharinwirot University (Humanities and Social Sciences),* 4(8), 39-52.

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี*

Sustainable Development of the Grassroots Urban Economy Through Buddhist Peaceful Means: A Case Study of Wat Sarod Community, Bangkok

[1]ญาณิศากรณ์ สกุลศุภมณี และ พระครูสังฆกิจดิลก
[1]Yanisakorn Sakulsupananee and Phrakru Sanghakitdilok
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
[1]Corresponding Author's Email: Kruchomy.tech@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา เศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนวัดสารอด และแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนา 2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนของชุมชนวัดสารอดกรุงเทพมหานครโดยหลักพุทธสันติ และ 3) เพื่อนำเสนอ ผลลัพธ์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยรูปแบบอริยสัจจ์โมเดลสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภายใต้กรอบการดำเนินการวิจัย 9 ขั้นตอน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 16 รูป/คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาของวัดสารอด 6 รูป และคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง 10 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง และนำมาวิเคราะห์อธิบายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) วัดสารอด เป็นศูนย์รวมใจของชุมชนสร้างความเข้มแข็งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาใช้พื้นที่ค้าขายสร้างรายได้ และต่อยอดจากการทำธุรกิจเดิม ลดสภาพปัญหาของจุดอ่อนด้านรายได้ครัวเรือน โดยนำต้นทุนจุดเด่นความศรัทธาองค์หลวงพ่อรอดมาพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำสร้างอาชีพ สร้างรายได้กระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก สามารถต้อนรับทุกกลุ่มเป้าหมาย 2) นำวิธีการมีส่วนร่วม จิตสาธารณะ เศรษฐกิจแบ่งปัน ชุมชนนักปฏิบัติ การสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก องค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาศักยภาพชุมชนสร้างเศรษฐกิจฐานราก และพัฒนาสร้างรายได้เศรษฐกิจฐานราก มาบูรณาการร่วมกับหลักวุฒิสูตรซึ่งเป็นหลักพุทธสันติวิธี ขับเคลื่อนการพัฒนาประกอบด้วย (1) สัทธาวุฑฒิ มีความศรัทธาเป็นกำลังสร้างความเจริญ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทางสังคม (2) สีลวุฑฒิ มีระเบียบกฎเกณฑ์ สร้างความสัมพันธ์สามัคคี ปรองดอง (3) ปัญญาวุฑฒิ ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองพัฒนา ให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน 3) นำ SUEROD Model ขับเคลื่อนการพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือ มีรายได้มั่งคั่ง สู่สันติสุขยั่งยืน 6 ขั้นตอน คือ (1) S = Search หาความต้องการจำเป็นที่ต้องการพัฒนา (2) U = Unique เฟ้นลักษณะเฉพาะที่ต้องพัฒนา (3) E = Educate ทำการศึกษาอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่จะพัฒนา 4) R = Relation สร้างความสัมพันธ์อันดีของชุมชน 5) O = Obvious มีระเบียบปฏิบัติชัดเจนในการพัฒนาชุมชน และ 6) D = Development เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

*Received June 12, 2025; Revised October 27, 2025; Accepted October 31, 2025

คำสำคัญ: การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก; ชุมชนเมือง; พุทธสันติวิธี

Abstract

This study was conducted using the *Ariyasacca* Model, in alignment with Participatory Action Research (PAR), following a nine-step research process. The aims were to achieve the following objectives: 1) to explore and analyze the context, problems, and basic economic conditions of Wat Sarod community, alongside modern development theories; 2) to investigate the sustainable development of grassroots urban economy in Wat Sarod community, Bangkok, through the application of Buddhist peaceful means; and 3) to present the results of the outcomes of sustainable development of grassroots urban economy in Wat Sarod community, Bangkok, through the application of Buddhist peaceful means. The study employed various data collection tools**,** including in-depth interviews, academic seminars, focus group discussions, as well as both participant and non-participant observation. The primary data sources included 16 key informants: 6 monks actively engaged in community development at Wat Sarod and 10 local residents. Data were gathered through purposive in-depth interviews and analyzed using descriptive methods.

From the study, the following results were found: 1) Wat Sarod functions as both a spiritual anchor and a hub for community cohesion, fostering local unity by providing a space where residents can conduct business and earn a livelihood. It also encourages the growth of existing enterprises, addressing issues related to limited household income. Drawing on the community's strong devotion to the revered monk, Luang Pho Rod, the temple initiated the "Suea Rod Market" as a practical economic outlet. This initiative has helped generate employment, boost local income, revitalize the grassroots economy, and welcoming participants from all sectors of the community. 2) A range of approaches, including participatory engagement, public-mindedness, the sharing economy, communities of practice, and strategies aimed at strengthening the grassroots economy through knowledge dissemination, capacity building, and income generation, were integrated with the "*Vuḍḍhi Sutta*" principle, a Buddhist framework rooted in peaceful development. This framework encompasses three core elements: *Saddhā-vuddhi*, which emphasizes cultivating faith as a foundation for community well-being and nurturing constructive social relationships; *Sīla-vuddhi*, which highlights the importance of moral discipline and adherence to social norms to foster unity and reconciliation; and *Paññā-vuddhi*, which promotes the use of wisdom and critical reflection to guide the community toward sustainable development. 3) The SUEROD Model was utilized to guide the development of Suea Rod Market, a downstream initiative designed to promote community collaboration, generate sustainable income, and cultivate lasting peace. This model is structured around six essential stages: "S" represents Search, involving the identification of fundamental needs and development priorities; "U" signifies Unique, focusing on recognizing and cultivating the community's distinct qualities; "E" stands

for Educate, referring to the provision of training and knowledge enhancement to support development efforts; “O” stands for Obvious, emphasizing the importance of clear, well-defined procedures and guidelines for community development; and “D” refers to Development, highlighting the importance of inclusive and sustainable growth practices.

Keywords: Grassroots Economic Development; Urban community; Buddhist Peaceful Means

บทนำ

วัดสารอด เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร มีเป้าหมายกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนตามความต้องการของชุมชนเป็นกิจกรรมเร่งด่วน จากเดิมมีการจัดตลาดนัดเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจเฉพาะวันและเทศนากาลสำคัญ และเปลี่ยนมาเป็นตลาดนัดเสือรอดในทุกวันศุกร์ เพื่อมุ่งช่วยเหลือชาวชุมชนให้เกิดอาชีพ และเกิดรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีวัดสารอดเป็นศูนย์กลางที่พึ่งของชุมชน ให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการนำสินค้ามาขายให้คนในชุมชนมาช่วยกันอุดหนุนโดยใช้พื้นที่จัดไว้บริเวณวัด และอีกทางทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนสร้างความเข้มแข็งขึ้น (Phra Atikansurasak Sukhumalo (khongmuang), 2021) การพัฒนาตลาดนัดเสือรอดเป็นการเปิดโอกาสกับคนในชุมชนได้ค้าขายสร้างรายได้ ทั้งพ่อค้าแม่ค้ารายใหม่ หรือพ่อค้าแม่ค้าที่ทำมานานแล้ว มีสถานที่ไม่ต้องเดินทางไปไกลสำหรับการสร้างรายได้ นอกจากนี้คนในชุมชนวัดสารอด และชุมชนใกล้เคียงเกิดความสะดวกมีสถานที่ใกล้ ๆ สำหรับซื้ออาหารและสินค้า สร้างความสุขใกล้บ้าน ตลาดนัดเสือรอดจึงเป็นช่องทางที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในพื้นที่ชุมชน และต่อยอดจากการทำธุรกิจให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม

จากการเข้าสังเกตุความเป็นอยู่ในพื้นที่ของคนในชุมชนเมืองของวัดสารอด พบว่า คนในชุมชนมีความแตกต่างของรายได้ มีความแตกต่างในการเข้าถึงสวัสดิการหรือคุณภาพชีวิต ขาดโอกาสทางการศึกษาของคนในสังคมชุมชนที่ควรได้รับ คนในชุมชนส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายที่ต้องเดินทางไกลในการไปทำงาน ไม่มีการสร้างกลุ่มให้เกิดการช่วยเหลือระหว่างกันในในสังคม ที่เป็นรูปแบบที่จำเป็น และต้องการเสริมสร้างสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของสังคมเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากของการแบ่งปันให้เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการนำเศรษฐกิจฐานรากไปเชื่อมโยงกับประเด็นทางเศรษฐกิจของชุมชน (Khatasombun, 2020) คนในชุมชนมีความมั่นคงในเรื่องอาชีพน้อย เพราะการพัฒนาเมืองและการวางโครงข่ายการคมนาคม จัดระเบียบที่อยู่อาศัยในเมืองส่งผลกระทบต่อปัญหาในด้านสถานที่ประกอบอาชีพ คนด้อยโอกาสในชุมชนที่เคยอยู่อาศัยมานาน มีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีขึ้น หากมีพื้นที่ใกล้ ๆ ก็สามารถทำอาชีพสร้างรายได้ในพื้นที่ได้ (Phra Natthawut Phanthali et al., 2022)

ด้วยความร่วมมือของคณะสงฆ์วัดสารอด และคนในชุมชน มีความต้องการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของุชุมชนวัดสารอด เพื่อลดสภาพปัญหาจุดอ่อนทางด้านรายได้ ด้วยการนำต้นทุนจุดเด่นจากความศรัทธาในองค์หลวงพ่อรอดมาพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้คนในชุมชน ซึ่งต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน เข้ามามีบทบาทการพัฒนา เพื่อสร้างความชัดเจนของระบบ รวมไปถึงสินค้า บริการ ที่เป็นอัตลักษณ์สอดคล้องกับวัฒนธรรมชุมชน มาสร้างประโยชน์ด้านรายได้ ด้วยการนำวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ด้วยการมีส่วนร่วม (Participation) ที่เกิดจากความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วม ในการกำหนดการเปลี่ยนแปลง และมีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จ ตลอดจนทำให้ได้รับการยอมรับ มีความรับผิดชอบ และเกิดความนับถือตนเองมากขึ้น การเข้ามาร่วมกันแสดงความคิดเห็น การวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงของตนเอง (Chindawong, 2003) ดำเนินงาน

พัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาด้วยตนเอง (Cohen and Uphoff, 1981) เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของบุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกัน ด้วยการปรึกษาหารือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน เมื่อเข้าใจตรงกันแล้วจึงลงมือปฏิบัติ และร่วมติดตามควบคุม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมสูงสุด (Burikul, 2009) ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกในความเป็นเจ้าของในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีการพัฒนาไปสู่การพึ่งพาตนเองในที่สุด และการมีส่วนร่วมสะท้อนการอยู่ร่วมกันด้วยความเสียสละมีความสามัคคี (Wiratchanipawan, 2003) การที่บุคคลรับรู้ถึงความต้องการที่หลากหลายของบุคคลอื่น และมีการกระทำเพื่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ทำให้มีจิตสาธารณะ (Public Consciousness) มีความตระหนักและประพฤติปฏิบัติเพื่อประโยชน์ส่วนรวม (Satthapol, (2025) เป็นผลของการแบ่งปัน (Economic Sharing) ให้ผู้เข้ามาใช้บริการจับจ่ายซื้อสินค้าเห็นถึงภาพอันน่าจดจำของความปรองดองของคนในชุมชน ให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงสินค้าและบริการ (Botsman and Rogers, 2010) เป็นศูนย์กลางของการจัดการความรู้ สู่ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) และเป็นเครื่องมือในการทลายอุปสรรคทางความรู้ เน้นเป็นชุมชนนักปฏิบัติได้กลายเป็นสิ่งสำคัญ (Etienne, Richard, and William, 2002) ทำให้ระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีลักษณะองค์รวม มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตของชุมชน ให้อยู่ดีกินดี (ปากท้องอิ่ม) สามารถสร้างรายได้ที่มั่นคง ปลดหนี้สินครัวเรือน มีเงินออม ยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเป็นฐานการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม (Phrakhrubaidika Aphichat Pornsuttichaipong, 2022) ซึ่งผลจากการสร้างองค์ความรู้นำมาขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ของวัดสารอดเสริมสร้างความยั่งยืนในการสร้างอาชีพ และสามารถกระจายรายได้อย่างทั่วถึงเมื่อเศรษฐกิจฐานรากแข็งแกร่ง ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ชนบทและเมือง ด้วยแนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนสร้างเศรษฐกิจชุมชน ที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับชุมชนเมือง สร้างเอกลักษณ์ อัตลักษณ์สินค้าและบริการของชุมชน พัฒนาสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมุ่งประเด็นด้วยการพัฒนาตลาดนัด ที่เป็นปลายน้ำ โดยมีวัดสารอดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาอย่างเข้มแข็ง

ด้วยเหตุนี้การที่จะนำแนวทางสมัยใหม่มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ด้านปัญญา เห็นถึงความสัมพันธ์ของการทำงานร่วมกัน อยู่ร่วมกันในสังคมสิ่งแวดล้อมภายใต้กฎกติกา และรูปแบบที่กำหนด เพื่อพัฒนาทั้งความเจริญก้าวหน้าในด้านการสร้างอาชีพ สร้างรายได้มาหล่อเลี้ยงชีวิตในครอบครัว จำเป็นต้องอาศัยแนวทางของหลักพุทธธรรมมาสร้างพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมสติให้เกิดปัญญา แล้วนำปัญญามาหล่อเลี้ยงสติให้เห็นถึงเหตุแห่งปัจจัยของความเสื่อมสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยสร้างทางเลือกที่ดีที่สุดของความขัดแย้งในทางสร้างสรรค์ในทางบวกเพื่อให้นำไปสู่ความตกลงร่วมกันได้

บทความวิจัยนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนคนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัย ศึกษาวิเคราะห์ บริบท สภาพปัญหา เศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนวัดสารอด และแนวคิด ทฤษฎี ตามแนวทางสมัยใหม่ ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และหลักพุทธธรรมที่เอื้อกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ในผลลัพธ์ของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองมาสร้างประโยชน์ในด้านยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในสังคมชุมชนวัดสารอดโดยส่วนรวม และสามารถเป็นต้นแบบนำไปขยายผลในชุมชนเมืองในพื้นที่อื่น ๆ ได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์บริบท สภาพปัญหา เศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนวัดสารอด และแนวคิดทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนา

2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร โดยหลักพุทธสันติ

3) เพื่อนำเสนอ ผลลัพธ์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ทำการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี (Documentary Study) โดยผู้วิจัยศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ บริบท สภาพปัญหาเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ในด้านการสร้างเศรษฐกิจพื้นฐานชุมชน และนำแนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม จิตสาธารณะ เศรษฐกิจแบ่งปัน ชุมชนนักปฏิบัติ การสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก องค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาศักยภาพชุมชนสร้างเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาสร้างรายได้เศรษฐกิจฐานราก ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ในการเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 2 ทำการศึกษาในภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานบริบทพื้นที่ ทำการเสวนาชุมชน สัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้นำชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่ เพื่อหาปัญหา อุปสรรค ประเด็นที่ต้องแก้ไขปรับปรุง ความต้องการ และข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธีของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร โดยเลือกพื้นที่ชุมชนวัดสารอด แขวงราษฎร์บูรณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยที่ครอบคลุมและเพียงพอต่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) หรือกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposeful Selection) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวนทั้งหมด 16 รูป/คน ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายและแตกต่าง ที่มีความสนใจ และมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย คณะสงฆ์ของวัดสารอดที่มีความเกี่ยวข้องในการใช้พื้นที่วัดมาสร้างประโยชน์กระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนสนองตอบนโยบายผู้ว่าราชการจังหวัดกรุงเทพมหานคร ในย่านสร้างสรรค์ ด้วยนำแนวทางตลาดนัดช่วงเทศกาล เพื่อพัฒนาเป็นตลาดนัดสุดสัปดาห์สร้างรายได้ให้คนในชุมชนโดยมีวัดสารอดเป็นศูนย์รวมจิตใจ จำนวน 6 รูป และ คณะกรรมการมาจากกลุ่มคนในชุมชนที่เกี่ยวข้อง จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการศึกษา โดยเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี วัตถุประสงค์ของการวิจัย และผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเชิงคุณภาพโดยกำหนดประเด็นในการศึกษา สร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และถอดแบบอย่างของความสำเร็จ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัยและพัฒนา การควบคุมคุณภาพเครื่องมือใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (Cohen, and Manion, 1994 as cited in Lincharearn, 2015) ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาขั้นตอนที่ 1 - ขั้นตอนที่ 3 มาบูรณาการตามหลักพุทธสันติวิธีกับศาสตร์สมัยใหม่ ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการในด้านของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้วิจัยร่างแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ที่เกิดจากการสังเคราะห์เอกสาร ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบด้วยการให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญซึ่งมีบทบาทสำคัญในด้าน

ความสำเร็จด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองตามแนวทางสมัยใหม่ และการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา มาเป็นแกนในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ได้พิจารณาแสดงความคิดเห็น รับรองความเหมาะสมในการจัดประชุมเสวนาวิพากษ์นำเสนอการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และนำไปดำเนินการทดลองใช้นำร่องกับพื้นที่ชุมชนวัดสารอด แขวงราษฎร์บูรณะ เขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร และทำการศึกษาและติดตามผลการปฏิบัติการในพื้นที่ด้วยการกำหนดประเด็นในการศึกษาเพื่อการติดตาม รักษา และพัฒนาต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ด้วยการสังเกตแบบส่วนร่วม การถ่ายภาพถ่ายกิจกรรม สอบถามความพึงพอใจ และการนำไปขยายผลต่อยอดงานวิจัยเพื่อสร้างความยั่งยืน หลังการจัดกิจกรรมพัฒนากับผู้ที่เข้าร่วมทำกิจกรรมและผู้เข้าเยี่ยมชมในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้การรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีแบบออนไลน์ผ่าน ZOOM เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบันทึกวิดีโอ บันทึกเสียง จดบันทึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและภาพถ่ายกิจกรรม การจัดประชุมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นผลกระทบที่เกิดขึ้น จากการดำเนินการ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมาย ที่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยโดยสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการจัดหมวดหมู่ข้อมูล ลดทอนข้อมูล และจัดกระทำข้อมูล เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพอุบาสิกาจิตอาสาในยุคปัจจุบัน ตลอดทั้งแนวคิดการพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี และศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อการพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย (Descriptive Presentation of the Research Results) ผู้วิจัยดำเนินการจัดประชุมเพื่อเป็นช่องทางในการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ จากนั้นได้จัดนิทัศการนำเสนอผลงานการพัฒนา และเปิดเวทีสนทนารับฟังความคิดเห็นสำหรับงานวิจัยเรื่องการพัฒนาการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร เพื่อติดตาม รักษา และพัฒนาต่อยอดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ในการขับเคลื่อนการพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำสร้างอาชีพ สร้างรายได้ ให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือ มีรายได้มั่งคั่ง สู่สันติสุขยั่งยืน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถตอบคำถามวิจัย/และปัญหาที่ต้องการทราบได้ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 บริบท สภาพปัญหา เศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนวัดสารอด และแนวคิด ทฤษฎีสมัย ใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลวิจัยพบว่า

ชุมชนวัดสารอดเขตราษฎร์บูรณะกรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาหลักในเรื่องของเศรษฐกิจในครัวเรือน ครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ต่ำ มีปัญหาหนี้สิน การที่ผู้ปกครองมีความจำเป็นต้องออกไปทำงานและฝากบุตรหลานไว้กับญาติที่เป็นผู้สูงอายุในบ้านหรือครูที่โรงเรียน ปัญหาการหย่าร้างทำให้เด็กขาดความอบอุ่น จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตราษฎร์บูรณะพบว่าแต่เดิมในพื้นที่ของเขตราษฎร์บูรณะ มีโรงงานจำนวนมาก เศรษฐกิจดี ปัจจุบันซบเซา ทำให้ระบบเศรษกิจที่เคยมั่งคั่งไม่มั่งคั่ง

ชุมชนขาดการออม ปัจจุบันคนในชุมชนต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ ไม่มีฐานการผลิต ในอนาคตข้างหน้าพื้นที่ใช้สร้างรายได้จะประสบกับปัญหาจากความขัดแย้งการแย่งชิงพื้นที่มากขึ้น

ด้วยความร่วมมือของคณะสงฆ์วัดสารอดและคนในชุมชนมีความต้องการจำเร่งด่วน ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวัดสารอด เพื่อลดสภาพปัญหาของจุดอ่อนและนำต้นทุนจุดเด่นมาสร้างความชัดเจนของการพัฒนาตลาดนัดเสือรอด มีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนตามความต้องการของชุมชนเป็นกิจกรรมเร่งด่วน ด้วยการนำแนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม จิตสาธารณะ เศรษฐกิจแบ่งปัน ชุมชนนักปฏิบัติ การสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก องค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาศักยภาพชุมชนสร้างเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาสร้างรายได้เศรษฐกิจฐานราก ศึกษาหลักพุทธสันติวิธีเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืนโดยพุทธสันติวิธี ของวัดสารอด กรุงเทพมหานคร ในการเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนให้เกิดความยั่งยืน โดยพัฒนาจากตลาดนัดเฉพาะวันสำคัญและเทศกาลสำคัญ เปลี่ยนมาเป็นจัดตลาดนัดเสือรอดทุกวันศุกร์ มุ่งช่วยเหลือชาวชุมชนให้เกิดอาชีพ และเกิดรายได้และสามารถพึ่งพาตนเองได้โดยมีวัดสารอดเป็นศูนย์กลางที่พึ่งของชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการนำสินค้ามาขายให้คนในชุมชนมาช่วยกันอุดหนุนโดยใช้พื้นที่จัดไว้บริเวณวัด และอีกทางทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนสร้างความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งการจัดตลาดนัดเสือรอดจึงเป็นช่องทางที่ให้โอกาสกับคนในชุมชนได้ค้าขายสร้างรายได้ ทั้งพ่อค้าแม่ค้ารายใหม่หรือพ่อค้าแม่ค้าที่ทำมานานแล้ว มีสถานที่ไม่ต้องเดินทางไปไกลสำหรับการสร้างรายได้ นอกจากนี้คนในชุมชนวัดสารอด และชุมชนใกล้เคียงเกิดความสะดวกมีสถานที่ใกล้ ๆ สำหรับซื้ออาหารและสินค้า สร้างความสุขใกล้บ้าน ตลาดนัดเสือรอดจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้จริง เพราะตลาดนัดเสือรอดเปิดโอกาสให้ทั้งพ่อค้า แม่ค้า ทั้งเก่าและใหม่มาขายของเพื่อมีรายได้เพิ่ม เป็นช่องทางที่สามารถสร้างรายได้ในพื้นที่ตนเองได้ และต่อยอดจากการทำธุรกิจให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม แต่การที่จะพัฒนาเป็นตลาดนัดในด้านส่งเสริมให้เป็นตลาดที่มีอัตลักษณ์ที่ชัดเจนของชุมชนย่อมเกิดจุดอ่อนและอุปสรรคในการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า จากแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง 8 ประการ ของ 1) ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation) 2) แนวคิดจิตสาธารณะ (Public Consciousness) 3) แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน (economic Sharing) 4) แนวคิดชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) 5) แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก 6) แนวคิดองค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก 7) แนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนสร้างเศรษฐกิจชุมชน และ 8) แนวคิดการพัฒนาสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และนำมาบูรณาการร่วมกันกับหลักพุทธสันติวิธีที่มี (1) สัทธาวุฑฒิ มีความศรัทธาเป็นความเชื่อมั่น เป็นกำลังสำคัญสร้างความเจริญ สร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม (2) สีลวุฑฒิ มีศีล ในการละในการป้องกันการกระบกระทั่งกันและกันจนเป็นผลของการแตกความสามัคคี มาสร้างความสัมพันธ์สามัคคี ปรองดอง (3) ปัญญาวุฑฒิ ใช้ปัญญาในการพัฒนา มาพิจารณาไตร่ตรองพัฒนา ทำให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 3 ได้นำ SUEROD Model มาทำการขับเคลื่อนการพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือ มีรายได้มั่งคั่ง สู่สันติสุขยั่งยืน ประกอบ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) S = Search ค้นหาความต้องการจำเป็น การค้นหาข้อมูลวิเคราะห์ตามกรอบอริยสัจ 4 ค้นหาปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และวิธีการ เพื่อการพัฒนา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ตรงประเด็นชัดเจน การค้นหาความจริงอันเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ด้วยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลสภาพปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพื่อให้

การพัฒนาภายใต้ความเข้าใจปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงก็จะช่วยให้สามารถแก้ไขได้ตรงจุด และนำไปสู่การพัฒนา

2) U = Unique เฟ้นลักษณะเฉพาะ ลักษณะเฉพาะอันเป็นที่จดจำ เป็นอัตลักษณ์ที่สามารถต่อยอดคุณค่าให้เกิดมูลค่าเสริมสร้างเศรษฐกิจขึ้นได้ในชุมชน เช่น พัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าที่โดดเด่น การพัฒนาตลาดนัดเสือรอด ต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ ว่าอะไร คือ อัตลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะของตลาดนัด เมื่อนึกถึงตลาดนัดเสือรอดต้องนึกถึงอะไรเป็นอันดับแรกอันเป็นลักษณะเฉพาะอันน่าจดจำ

3) E = Educate ทำการศึกษาอบรมเพิ่มเติม การฝึกอบรมเสริมความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและนำเอาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ เช่น การจัดการขยะ ประกอบกับการจัดทำคู่มือที่มาแนวทางหลักการปฏิบัติการเพื่อการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องโดยมีกฎระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่

4) R = Relation เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะทำงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนให้ทุกภาคส่วนแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูล ประพฤติตนตามกฎระเบียบปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความเคารพยำเกรง มีความสามัคคีกัน ความปรารถนาดี ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เห็นอกเห็นใจกัน มีความเคารพ ยำเกรง เสมอภาคต่อกันก็จะทำให้ความสัมพันธ์อันดีเกิดขึ้นระหว่างคณะทำงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งบุคคลที่ทำงานร่วมกันหากมีความสัมพันธ์ที่ดีไม่มีความบาดหมางทะเลาะขัดแย้งมีแต่ความปรองดองสามัคคีก็จะพบความร่วมมือกันอย่างเต็มที่ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวแต่เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

5) O = Obvious มีระเบียบปฏิบัติชัดเจน กำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ที่จะทำให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทำหน้าที่ภายใต้กรอบหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ สามารถที่จะบริหารจัดการตนเองตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง จนเป็นที่ไว้วางใจกันและกัน สามารถดำเนินงานต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับผิดชอบ ทำหน้าที่นั้นได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ด้วยศักยภาพที่มี โดยไม่มีความบกพร่องในหน้าที่ ดังนั้น ความชัดเจนในการกำหนดหน้าที่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป ความชัดเจนจึงเป็นส่วนที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้นไป

6) D = Development เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน การพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เกิดความยั่งยืนโดยแบบแผน กฎระเบียบ แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทในยุคปัจจุบัน สถานที่เชิงกายภาพต้องมีความพร้อมใช้งานเสมอ มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่รกรุงรัง มีการจัดการบำรุงรักษาสถานที่ให้มีความสวยงาม สะอาด และสามารถใช้งานได้อย่างเหมาะสมมีความสัปปายะ อำนวยประโยชน์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การกำหนดระเบียบข้อปฏิบัติให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เป็นการป้องกันปัญหาด้าน ไม่ให้เกิดการเบียดเบียนทำร้าย และสร้างความบาดหมางทะเลาะกัน ซึ่งหลักศีล 5 ที่เป็นหลักประกันคุณภาพชีวิต นอกจากนั้น ต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องจึงจะทำให้การพัฒนาเกิดความเปลี่ยนแปลงสู่ความดีงามทั้งหลายต่อไปได้อย่างยั่งยืน ซึ่งความยั่งยืน เป็นความเจริญรุ่งเรืองตลอดทุกช่วงในทุกฤดูสามารถคงอยู่เคียงคู่ชุมชนตลอดไป

องค์ความรู้ใหม่

จากการนำแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาบูรณาการร่วมกันกับหลักพุทธสันติวิธี ออกมาเป็นรูปแบบของการพัฒนา ชื่อว่า SUEROD Model (เสือรอดโมเดล) ที่มีองค์ประกอบของโมเดล 6 ประการ อันประกอบด้วย 1) S = Search ค้นหาความต้องการจำเป็น 2) U = Unique เฟ้นลักษณะเฉพาะอันน่าจดจำ 3) E = Educate ทำการศึกษาอบรมเพิ่มเติม 4) R = Relation เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี 5) O = Obvious มีระเบียบปฏิบัติชัดเจน และ 6) D = Development เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดองค์ความรู้ 3 ประการที่ไหลเวียนสร้างความเจริญรุ่งเรืองไม่มีสิ้นสุด ดังต่อไปนี้

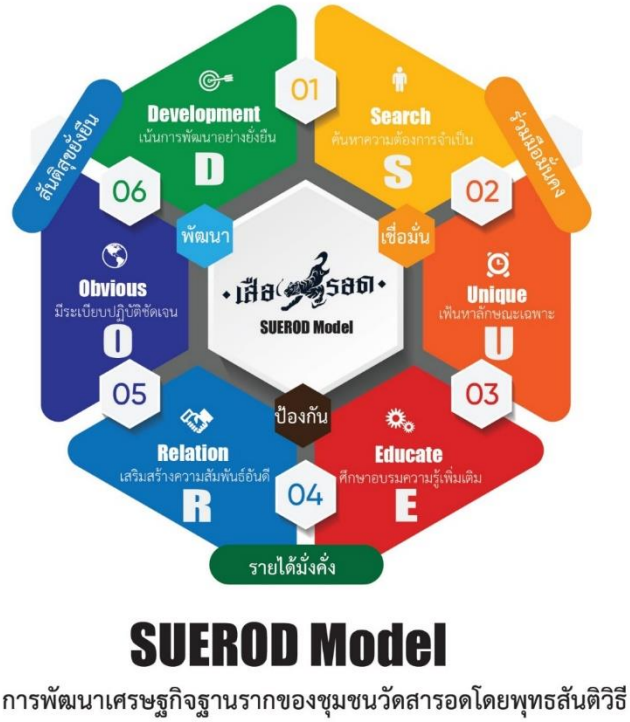

Figure 1: SUEROD Model

1) ร่วมมือมั่นคง เกิดจากการร่วมมืออย่างมั่นคงในการเฟ้นลักษณะเฉพาะอันน่าจดจำในด้านเป็นสถานที่ที่ผู้คนมีความศรัทธาในองค์หลวงพ่อรอด และเข้ามาสักการะบูชากันเป็นประจำต่อเนื่องเสมอมา จึงได้เป็นจุดเด่นที่น่าจดจำ ซึ่งพ่อค้าแม่ค้าจะนำมาเป็น story selling ทำให้ผู้คนเข้ามาสักการะบูชามากขึ้น และได้พาครอบครัวมาซื้อหาอาหารสร้างรายได้จากการขายได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปต่อยอดธุรกิจในจุดเด่นอื่น ๆ ได้

2) รายได้มั่งคั่ง เกิดจากการสร้างสัมพันธ์อันดีเกิดขึ้นระหว่างคณะทำงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการพัฒนาองค์ความรู้เพื่อสร้างยอดขาย เป็นผลได้มีการพัฒนาพฤติกรรมร่วมกันและมีการพัฒนาการพูดจาของพ่อค้าแม่ค้าให้มีความสุภาพอ่อนโยนต่อลูกค้าที่เข้ามา ซื้อหาอาหารและสินค้า เป็นความประทับใจที่ต้องมาใช้บริการซ้ำ และบอกต่อกัน

3) สันติสุขยั่งยืน เกิดจากการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ที่จะทำให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทำหน้าที่ภายใต้กรอบหน้าที่ของตนเอง เป็นที่ไว้วางใจกันและกัน สามารถดำเนินงานต่าง ๆ ทำให้เกิดคุณภาพและประสิทธิภาพในการช่วยเหลือประสานงานกันด้วยจิตใจที่ดี มีคุณธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า สภาพบริบทของชุมชนวัดสารอดเขตราษฎร์บูรณะ กรุงเทพมหานคร ประสบปัญหาหลักในเรื่องของเศรษฐกิจในครัวเรือน ครอบครัวในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ต่ำ มีปัญหาหนี้สิน การที่ผู้ปกครองมีความจำเป็นต้องออกไปทำงานและฝากบุตรหลานไว้กับญาติที่เป็นผู้สูงอายุในบ้านหรือครูที่โรงเรียน ปัญหาการหย่าร้างทำให้เด็กขาดความอบอุ่น จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้อำนวยการสำนักงานเขตราษฎร์บูรณะพบว่าแต่เดิมในพื้นที่ของเขตราษฎร์บูรณะ มีโรงงานจำนวนมาก เศรษฐกิจดี ปัจจุบันซบเซา ทำให้ระบบเศรษกิจที่เคยมั่งคั่งไม่มั่งคั่ง ชุมชนขาดการออม ปัจจุบันคนในชุมชนต้องออกไปทำงานนอกพื้นที่ ไม่มีฐานการผลิต ในอนาคตข้างหน้าพื้นที่ใช้สร้างรายได้จะประสบกับปัญหาจากความขัดแย้งการแย่งชิงพื้นที่มากขึ้น

ด้วยความร่วมมือของคณะสงฆ์วัดสารอดและคนในชุมชนมีความต้องการจำเร่งด่วน ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวัดสารอด เพื่อลดสภาพปัญหาของจุดอ่อนทางรายได้ครัวเรือนที่ต่ำ ด้วยการนำต้นทุนจุดเด่นของความศรัทธาในองค์หลวงพ่อรอดมายาวนานของคนในชุมชน และชุมชนในละแวกใกล้เคียงมาสร้างความชัดเจน ด้วยการพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำ ให้แก่คนในชุมชนตามความต้องการของชุมชน มุ่งช่วยเหลือชาวชุมชนให้เกิดอาชีพ เกิดรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ทำให้คนในชุมชนสามารถสร้างรายได้จากการนำสินค้ามาขายให้คนในชุมชนมาช่วยกันอุดหนุนโดยใช้พื้นที่จัดไว้บริเวณวัด และอีกทางทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันในชุมชน โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมใจของชุมชนสร้างความเข้มแข็งขึ้น ซึ่งการจัดตลาดนัดเสือรอดจึงเป็นช่องทางที่ให้โอกาสกับคนในชุมชนได้ค้าขายสร้างรายได้ ทั้งพ่อค้าแม่ค้ารายใหม่หรือพ่อค้าแม่ค้าที่ทำมานานแล้ว มีสถานที่ไม่ต้องเดินทางไปไกลสำหรับการสร้างรายได้ นอกจากนี้คนในชุมชนวัดสารอดและชุมชนใกล้เคียงเกิดความสะดวกมีสถานที่ใกล้ ๆ สำหรับซื้ออาหารและสินค้า สร้างความสุขใกล้บ้าน ตลาดนัดเสือรอดจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้จริง เพราะตลาดนัดเสือรอดเปิดโอกาสให้ทั้งพ่อค้า แม่ค้า ทั้งเก่าและใหม่มาขายของเพื่อมีรายได้เพิ่ม เป็นช่องทางที่สามารถสร้างรายได้ในพื้นที่ตนเองได้ และต่อยอดจากการทำธุรกิจให้มีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม โดยนำแนวคิด ทฤษฎีสมัยใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ประกอบด้วย การมีส่วนร่วม จิตสาธารณะ เศรษฐกิจแบ่งปัน ชุมชนนักปฏิบัติ การสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก องค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก การพัฒนาศักยภาพชุมชนสร้างเศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาสร้างรายได้เศรษฐกิจฐานราก

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า วิธีการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองประกอบด้วย ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation) แนวคิดจิตสาธารณะ (Public Consciousness) แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน (economic Sharing) แนวคิดชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice - CoP) แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดองค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนสร้างเศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดการพัฒนาสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เมื่อนำมาบูรณาการร่วมกันกับหลักพุทธสันติวิธีที่ ได้แก่

1) สัทธาวุฑฒิ มีความศรัทธาเป็นความเชื่อมั่น เป็นกำลังสำคัญสร้างความเจริญ สร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม อันประกอบด้วย

(1) ความมั่นคงและหลักประกันในด้านชีวิตความเป็นอยู่

(2) ความมั่นคงและหลักประกันในด้านทรัพย์สิน

(3) ความมั่นคงและหลักประกันในด้านครอบครัว

(4) ความมั่นคงและหลักประกันในด้านสังคม และ

(5) ความมั่นคงและหลักประกันในด้านสุขภาพ มาเป็นหลักประกันชีวิตให้แก่คนในชุมชน ในการการทำงานร่วมกันมีปรึกษาหารือร่วมกันเป็นสัมมาวาจา มีการหารือ ดำเนินการ กำหนดวิถีชีวิต โดยทางจัดวางระเบียบ กติกาใช้ร่วมกันในชีวิตและสังคม ดำเนินงานร่วมกันเป็นสัมมากัมมันตะ มีการกำหนดวิถีร่วมกันเป็นสัมมาอาชีวะ ซึ่งเป็นหลักการดำรงรักษาชีวิตให้ดีงามและยืนยาวได้ จะทำให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรือง มีความสงบสุข

2) สีลวุฑฒิ มีศีล ในการละในการป้องกันการกระบกระทั่งกันและกันจนเป็นผลของการแตกความสามัคคี มาสร้างความสัมพันธ์สามัคคี ปรองดอง ที่สามารถนำความสงบร่มเย็นเกิดในชุมชนได้อย่างยั่งยืน จึงถือว่า ศรัทธา เป็นกำลังที่สำคัญที่ทำความเจริญให้เกิดขึ้นได้ เพราะทำให้เกิดการร่วมกันเป็นฐานกำลังความสมบูรณ์ของศีล เหมือนต้นไม้ใหญ่ย่อมเป็นที่พึ่งของนกทั้งหลายเป็นที่รื่นรมย์ใจให้เกิดสันติสุข อันเรียกว่า กำลังคือศรัทธา สัทธาวุฒิจึงสามารถนำมาใช้เพื่อการพัฒนาได้ เช่น การพัฒนาวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนให้น่ามอง

3) ปัญญาวุฑฒิ ใช้ปัญญาในการพัฒนา มาพิจารณาไตร่ตรองพัฒนา ตัดสินใจร่วมกันที่เป็นสัมมาทิฏฐิด้วยเห็นกลยุทธ ยุทธศาสตร์อย่างรอบด้านแล้วตัดสินใจในการที่จะคิด ริเริ่มร่วมกัน คิดริเริ่มร่วมกันที่เป็นสัมมาสังกัปปะ เห็นกลยุทธ ยุทธศาสตร์อย่างรอบด้านแล้วตัดสินใจในการที่จะคิด ริเริ่มร่วมกัน ทำให้เกิดแนวคิดที่ถูกต้องชอบธรรม เป็นความรู้หรือความเห็นชอบ รู้ปัญหาที่แท้จริง รู้สาเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริง รู้เป้าหมายการแก้ไขปัญหา และรู้แนวทางการแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้ง จะทำให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างยั่งยืนยาวนาน (Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn), 2018)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การนำ SUEROD Model มาขับเคลื่อนการพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือ มีรายได้มั่งคั่ง สู่สันติสุขยั่งยืน ประกอบ 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) S = Search ค้นหาความต้องการจำเป็น หมายถึง การวิเคราะห์ตามกรอบอริยสัจ 4 ค้นหาปัญหา สาเหตุ เป้าหมาย และวิธีการ เพื่อการพัฒนา โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ตรงประเด็นชัดเจน การค้นหาความจริงอันเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ด้วยการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลสภาพปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพื่อให้การพัฒนาภายใต้ความเข้าใจปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริงก็จะช่วยให้สามารถแก้ไขได้ตรงจุด และนำไปสู่การพัฒนาขึ้นได้ สอดคล้องกับ พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับ เศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้” พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากและยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้าง ความมั่นคงทางรายได้เริ่มจากการร่วมวางแผนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจัยแวดล้อมร่วมกับอาชีพ (Phrakhrubaidika Aphichat Pornsuttichaipong, 2022) และสอดคล้องกับ หทัยชนก คะตะสมบูรณ์ ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน:กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน การสร้างแผนยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาชุมชนในระยะยาว มีการประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการในเชิงรุก ใน

วงกว้าง มีการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงบูรณาการการพัฒนาชุมชนร่วมกันของทุกหน่วยงาน (Khatasombun, 2020)

2) U = Unique เฟ้นลักษณะเฉพาะ หมายถึง ลักษณะเฉพาะอันเป็นที่จดจำ เป็นอัตลักษณ์ที่สามารถต่อยอดคุณค่าให้เกิดมูลค่าเสริมสร้างเศรษฐกิจขึ้นได้ในชุมชน เช่น พัฒนาสู่ผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าที่โดดเด่น การพัฒนาตลาดนัดเสือรอด ต้องคำนึงถึงอัตลักษณ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ ว่า อะไรคือ อัตลัตลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของตลาดนัด เมื่อนึกถึงตลาดนัดเสือรอดต้องนึกถึงอะไรเป็นอันดับแรกอันเป็นลักษณะเฉพาะอันน่าจดจำ สอดคล้องกับ ดวงฤทธิ์ เบ็ญจาธิกุล ชัยรุ่งเรือง ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมขีดความสามารถเพื่อเพิ่มศักยภาพเศรษฐกิจฐานรากในจังหวัดปริมณฑล” พบว่า การพัฒนานวัตกรรมในการผลิตสินค้า การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความสวยงามเพื่อดึงดูดความสนใจผู้บริโภค รวมถึงสร้างภูมิคุ้มกันความมั่นคง (Chairungruang, 2023)

3) E = Educate ทำการศึกษาอบรมเพิ่มเติม หมายถึง การอบรมเสริมความรู้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและนำเอาองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ เช่น การจัดการขยะ ประกอบกับการจัดทำคู่มือที่มาแนวทางหลักการปฏิบัติการเพื่อการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องโดยมีกฎระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ สอดคล้องกับ พระครูสิทธิสุตากร (สุเมต สิทฺธิเมธี) ได้ศึกษาเรื่อง “สร้างวิสาหกิจชุมชนเสริมเศรษฐกิจฐานราก” พบว่า พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งชุมชนต้องเรียนรู้และพัฒนาเพื่อก้าวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยชุมชนได้นำภูมิ ปัญญาท้องถิ่น (Phrakru Sittisutakorn (Sumet Siddhimethi), 2024) และสอดคล้องกับ สิปปภาส สีลเตโชธาม ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนสตรีโรงลาดเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานรากโดยพุทธสันติวิธี” พบว่า การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิก ในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเอง (Silatechotham, 2023)

4) R = Relation เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคณะทำงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ให้ทุกภาคส่วนแสดงออกต่อกันด้วยเมตตา ช่วยเหลือเกื้อกูล ประพฤติตนตามกฎระเบียบปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน มีความเคารพยำเกรง มีความสามัคคีกัน ความปรารถนาดีช่วยเหลือ แบ่งปันกัน เห็นอกเห็นใจกัน มีความเคารพ ยำเกรง เสมอภาคต่อกันก็จะทำให้ความสัมพันธ์อันดีเกิดขึ้นระหว่างคณะทำงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งบุคคลที่ทำงานร่วมกันหากมีความสัมพันธ์ที่ดีไม่มีความบาดหมาง ทะเลาะขัดแย้งมีแต่ความปรองดองสามัคคีก็จะพบความร่วมมือกันอย่างเต็มที่โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว แต่เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ สอดคล้องกับ อำไพ กุลบุตรด ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาภูมิปัญญาชุมชนเมืองภายใต้กรอบบวรโดยพุทธสันติวิธีของชุมชนวัดสารอด กรุงเทพมหานคร” พบว่า ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนส่งผลต่อการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงแก่วัดสารอด จึงเป็นศูนย์กลางจัดภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อหลอมรวมบวรให้เป็นหนึ่งเดียว เสริมสร้างความสามัคคี (Kunbuddee, 2024)

5) O = Obvious มีระเบียบปฏิบัติชัดเจน หมายถึง การกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ที่จะทำให้บุคลากรเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ทำหน้าที่ภายใต้กรอบหน้าที่ของตนเอง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ สามารถที่จะบริหารจัดการตนเองตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง จนเป็นที่ไว้วางใจกันและกัน สามารถดำเนินงานต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายหรือได้รับผิดชอบ ทำหน้าที่นั้นได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ด้วยศักยภาพที่มี โดยไม่มีความบกพร่องในหน้าที่ ดังนั้น ความชัดเจนในการกำหนดหน้าที่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานต่อไป โครงสร้างการบริหารการจัดการมีความชัดเจน ระเบียบแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน มีการประชุมวางแผนการพัฒนาอย่างชัดเจน มีเป้าหมายวิสัยทัศน์ พันธกิจที่ชัดเจน ความชัดเจนจึงเป็นส่วนที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจ

ชุมชนเกิดความเจริญก้าวหน้าขึ้นไป สอดคล้องกับ อำนาจ ทาปิน, พระครูโกวิทบุญเขต และพิมพ์พร แสนคำหล้า ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการสังคมในยุค New Normal พบว่า การจัดการสังคมในยุค New Normal คือ รูปแบบแห่งการพัฒนาสังคมให้เป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง จากนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการจัดการสังคม โดยให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วม บนพื้นฐานของความสามัคคีในการขับเคลื่อนมาตรการต่าง ๆ ร่วมกันในลักษณะอิงอาศัยกันระหว่างฝ่ายสนับสนุน (Thapin, Phrakhru Kowitbunkhet, and Saenkhamla, 2021)

6) D = Development เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาอย่างต่อเนื่องให้เกิดความยั่งยืน โดยแบบแผน กฎระเบียบ แนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมกับบริบทในยุคปัจจุบัน สถานที่เชิงกายภาพต้องมีความพร้อมใช้งานเสมอ มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่รกรุงรัง มีการจัดการบำรุงรักษาสถานที่ให้มีความสวยงาม สะอาด และสามารถใช้งานได้อย่างเหมาะสมมีความสัปปายะ อำนวยประโยชน์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันปัญหาด้านต่าง ๆ ไม่ให้เกิดการเบียดเบียนทำร้ายและสร้างความบาดหมางทะเลาะกัน กฎระเบียบปฏิบัติจึงต้องมีความเสมอภาคเท่าเทียม คำนึงถึงหลักมนุษยธรรมและหลักสิทธิมนุษยชน และหลักศีล 5 ที่เป็นหลักประกันคุณภาพชีวิต นอกจากนั้น ต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องจึงจะทำให้การพัฒนาเกิดความเปลี่ยนแปลงสู่ความดีงามทั้งหลายต่อไปได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ พระมหาบุญเลิศ ช่วยธานี และคณะ ในการศึกษาเรื่อง “การขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมไทย” พบว่า ทำให้เกิดการขับเคลื่อนงานอย่างเข้มแข็ง และเกิดผลในการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างชัดเจน สังคมชุมชนเกิดความสงบสุข ซึ่งความยั่งยืนเป็นความเจริญรุ่งเรืองตลอดทุกช่วงในทุกฤดูสามารถคงอยู่เคียงคู่ชุมชนตลอดไป (Phramaha Boonlert Chuaythani et al., 2023)

สรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ให้ความสำคัญของการสร้างแบรนด์ของสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น โดยมีแนวทางการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก แต่ไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาในชีวิตได้เพียงพอ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจิตใจ ปัญหาสังคม หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งการที่สร้างแบรนด์หรือจุดเด่นย่อมแลกมาด้วยความทุ่มเทสรรพกำลัง ทั้งกำลังทรัพย์ กำลังความรู้ แต่ความเจริญรุ่งเรืองที่ได้ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่มักจะเพิ่มทวีความขัดแย้ง ของแนวความคิด ความขัดแย้งในด้านการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงิน อย่างไม่มีสิ้นสุด ความแตกต่างของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน โดยพุทธสันติวิธี ของชุมชนวัดสารอดได้นำแนวคิดที่สำคัญ ของทฤษฎีการมีส่วนร่วม แนวคิดจิตสาธารณะ แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน แนวคิดชุมชนนักปฏิบัติ แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดองค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนสร้างเศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดการพัฒนาสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน มาพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนวัดสารอดโดยมุ่งประเด็นด้วยการพัฒนาตลาดนัดที่เป็นปลายน้ำ สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และนำหลักวุฒิสูตรมาเป็นหลักพุทธสันติวิธีขับเคลื่อนการพัฒนา ได้แก่ 1) สัทธาวุฑฒิ มีความศรัทธาเป็นกำลังสำคัญสร้างความเจริญ สร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม 2) สีลวุฑฒิ มีศีล มีวินัยมีระเบียบกฎเกณฑ์สร้างชุมชนปลอดภัย สร้างความสัมพันธ์สามัคคี ปรองดอง 3) ปัญญาวุฑฒิ ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองพัฒนา ทำให้ชุมชนเกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน ซึ่งงานการที่ได้นำหลักพุทธธรรมหยั่งไปถึงความรู้ในแดนใหม่ ในแง่มุมใหม่ ที่มาเสริม เติมเต็ม ให้แก่วิทยาการสมัยใหม่อันจะนำปัญญาไปแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง และได้ผลลัพธ์ของ SUEROD Model นำมาขับเคลื่อนการพัฒนาตลาดนัดเสือรอดที่เป็นปลายน้ำให้คนในชุมชนเกิดความร่วมมือ มีรายได้มั่งคั่ง สู่สันติสุขยั่งยืน 6 ขั้นตอน คือ 1) S = Search หาความต้องการจำเป็นที่ต้องการพัฒนา 2) U = Unique เฟ้นลักษณะเฉพาะที่ต้องพัฒนา 3) E = Educate ทำการศึกษาอบรมเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่จะพัฒนา 4) R = Relation สร้างความสัมพันธ์อันดี

ของชุมชน 5) O = Obvious มีระเบียบปฏิบัติชัดเจนในการพัฒนาชุมชน และ 6) D = Development เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างยั่งยืน สร้างสังคมแห่งสันติสุขสืบไป

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความสำคัญของการสร้างแบรนด์ของสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น โดยมีแนวทางการมีส่วนร่วม แนวคิดจิตสาธารณะ แนวคิดเศรษฐกิจแบ่งปัน แนวคิดชุมชนนักปฏิบัติ แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดองค์ความรู้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก แนวคิดการพัฒนาศักยภาพของชุมชนสร้างเศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดการพัฒนาสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน มาพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยมุ่งประเด็นที่เป็นปลายน้ำ สร้างอาชีพ สร้างรายได้นี้ ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน รวมทั้งผู้ที่สนใจสารมารถนำแนวทางไปใช้ในการค้นหาจุดเด่นของทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่แล้วนำจุดเด่นที่มีความสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของพื้นที่ มาสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้คนในสังคมชุมชนเกิดความสามัคคี มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การนำหลักวุฒิสูตรมาเป็นหลักพุทธสันติวิธีขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนสามารถนำหลักของวุฒิสูตร ได้แก่ 1) สัทธาวุฑฒิ มีความศรัทธาเป็นกำลังสำคัญสร้างความเจริญ สร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม 2) สีลวุฑฒิ มีศีล มีวินัยมีระเบียบกฎเกณฑ์สร้างชุมชนปลอดภัย สร้างความสัมพันธ์สามัคคี ปรองดอง 3) ปัญญาวุฑฒิ ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองพัฒนา ไปใช้เพื่อทำให้ชุมชน สังคม และองค์กรเกิดความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า จากรูปแบบ “SUEROD Model (เสือรอดโมเดล)” ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองอย่างต่อเนื่อง การนำรูปแบบ “SUEROD Model (เสือรอโมเดล)” ไปใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงหน่วยงานทางการศึกษา เช่น โรงเรียน หรือ มหาวิทยาลัย สามารภนำไปใช้เพิอเตรียมความพร้อมในการพัฒนารองรับบริบทสภาพสังคมในยุคใหม่ ในการจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง ที่สอดรับยุทธศาสตร์ของย่านสร้างสรรค์ กรุงเทพมหานคร เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมือง สร้างประโยชน์ร่วมในด้านรายได้ และลดรายจ่าย เพื่อให้สังคมชุมชนเมืองมีคุณภาพชีวิตที่ดี และอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากชุมชนเมืองให้เกิดความมั่นคง เข้มแข็ง ยั่งยืน สร้างความโดดเด่นเป็นต้นแบบ ที่เป็นแบบอย่างสำหรับการศึกษาเรียนรู้ในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับ

2.1 การศึกษาวิจัยประเด็น การนำกลยุทธ หรือยุทธวิธีพัฒนาการตลาดที่ตรงเป้าหมายเพื่อส่งเสริมตลาดนัดเสือรอด รวมถึงโซเชียลมีเดียและการเป็นหุ้นส่วนกับผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น โดยการใช้ Story telling ให้เป็น Story selling เพื่อการสร้างภาพจำ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากรองรับทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.2 การศึกษาวิจัยประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานตลาดนัดเสือรอด ทำให้พื้นที่ตลาดเสือรอดเป็น Lunching Community หรือ Break Community เพื่อสร้าง Loyalty Loop ให้คนเข้ามาใช้บริการซ้ำ ที่สามารถต้อนรับทุกกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสกัดความรู้ที่สร้างจุดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ใช้ภาชนะลดโลกร้อนมาสร้างจุดเด่นจากวัสดุในชุมชน

2.3 การศึกษาวิจัยประเด็น ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการดำเนินงานการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยวัดสารอดเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ร่วมกับการสนับสนุนของย่านสร้างสรรค์ กรุงเทพมหานคร เพื่อสร้างผลิตภาพอย่างมีคุณค่าเป็นการเอื้อประโยชน์การสร้างเศรษฐกิจฐานรากแบบครบวงจร สร้างประโยชน์ สร้างรายได้ของชุมชนต่อไป

References

Botsman, R., & Rogers, R. (2010). *What's Mine Is Yours: The Rise of Collaborative Consumption.* New York: Harper Business.

Burikul, T. (2009). *The Dynamics of Public Participation: From the Past to the Constitution of the Kingdom of Thailand*. (1st ed.). Bangkok: A.P. Design and Printing Co., Ltd.

Chairungruang, D. B. (2023). Innovation Development to Increase the Potential of Grassroots Economy in the Metropolitan Provinces. *Journal of MCU Buddhapanya Review,* 8(4), 192-208.

Chan-on, N. (2021). Academic Article on Food Security in Thailand. Retrieved June 20, 2021, from http://library.senate.go.th/document/Ext7091/7091777_0002.PDF

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation.* New York: Cornell University Press.

Hamari, J., Sjoklint, M., & Ukkonen, A. (2002). The Sharing Economy: Why People Participate in Collaborative Consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology,* 67(9), 2047-2059.

Khatasombun, H. (2020). Community Potential Development to Create Sustainable Economic Foundations: Case Study of Noen Sala Subdistrict, Krok Phra District, Nakhon Sawan Province. *Journal of MCU Peace Studies,* 8(2), 474-478.

Kunbuddee, A. (2024). The Development of Urban Wisdom under Bowon Framework by Buddhist Peaceful Means of Wat Sarod Community, Bangkok Metropolis. *Journal of MCU Peace Studies,* 12(6), 2443-2455.

Phra Atikansurasak Sukhumalo (Khongmuang). (2020). Temple with the Center of Learning and Development of the Community. *Journal of Chaiyaphum Review,* 3(1), 37-49.

Phra Natthawut Phanthali et al. (2022). Social Inequality in Thailand in the New Normal. *Journal of Social Sciences Mahamakut Buddhist University,* 5(2), 187-189.

Phrakhrubaidika Aphichat Pornsuttichaipong. (2022). Strengthening Economic Foundations to Enhance the Economy, Society and to Secure Income. *Journal of Arts Management,* 6(2), 932-933.

Phrakru Sittisutakorn (Sumet Siddhimethi). (2024). The Development of Agricultural Occupation Groups to Raise Income for the Local Economy in Songkhla Province. *Journal of Social Science and Cultural,* 8(10), 76-86.

Phramaha Boonlert Chuaythani et al. (2023). Promoting the Five Precepts Village to Strengthen the Culture of Peaceful Coexistence in Thai Society. Retrieved December 25, 2024, from https://elibrary.tsri.or.th/project_researcher.asp?Resid=N18581&rename=%BA%D8%AD%E0%C5%D4%C8%20%20%AA%E8%C7%C2%B8%D2%B9%D5

Phramaha Hansa Dhammahaso (Nithibunyakorn). (2018). *Buddhist Peacemaking: Integrating Principles and Tools for Conflict Management* (2nd ed.). Bangkok: Prayoonsan Thai Printing Co., Ltd.

Satthapol, S. (2025). Guidelines for Developing Public Mind Behavior of High School Students under Maha Sarakham Secondary Educational Service Area Office. *Interdisciplinary Academic and Research Journal,* 5(1), 51-64.

Silatechotham, S. (2023). The Development of Community-Based Peacekeeping Enterprises Potential to Strengthen the Economic Foundations by Buddhist Peaceful Means. *Journal of MCU Peace Studies,* 11(5), 1964-1974.

Thapin, A., Phrakhru Kowitbunkhet, & Saenkhamla, P. (2021). Social Management in the New Normal Era. *Journal of MCU Buddhapanya Review,* 6(1), 221-229.

Wiratchanipawan, W. (2003). *Municipal Administration and Management in the Political Reform Era.* Bangkok: Four Pace Publishing.